

Del Collegio de Grandi

IOANNIS IACOBI
PAVESII,

COGNOMENTO CALABRI,

GENERE SAVONENSIS,

ORDINARIAM PHILOSOPHIAM

*Romæ profitentis Peripateticae disputationes
in prima Aristotelis Philosophia:*

AD AMPLISSIMUM FRANCISCUM
CARDINALEM GONZAGAM.

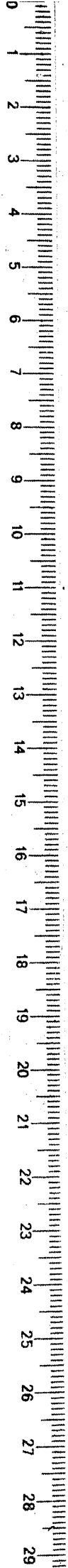
Cum Privilegio Illustrissimi Senatus Veneti.

VENETIIS,

Ex Officina Marci de Maria Salernitani Bibliopole Neapolitani.

M D L X V I.

2 400 40
Salva
MADE IN SPAIN

Del Collegio de' Grandi

IOANNIS IACOBI
PAVESII,

COGNOMENTO CALABRI,

GENERE SAVONENSIS,

ORDINARIAM PHILOSOPHIAM

*Romæ profitentis Peripateticae disputationes
in prima Aristotelis Philosophia:*

AD AMPLISSIMUM FRANCISCUM
CARDINALEM GONZAGAM.

Cum Privilegio Illustrissimi Senatus Veneti.

VENETIIS,

Ex Officina Marci de Maria Salernitani Bibliopole Neapolitani.

M D L X V I.

IOANNES IACOBVS PAVESIVS,

FRANCISCO GONZAGAE

Illustriss. ac Reuerendiss. Sanctae Romanae Ecclesiae
Cardinali S. P. D.

MAXIMARVM artium disciplinam Gonzaga clarissime qui ab humanis rebus ad Dei contemplationem transferunt, eos uideo, cum homines sint diuinitatis fructum querere. quorum consuetudinem quia non tam probare quam imitari, praclarum esse intelligis, philosophiae studium, in quo multos, atque illustres habes progressus, ad ea, quae ueteres Theologi sanctissime scripta reliquerunt, summa cum laude traduxisti, ut in amplissimi sacerdotij dignitate, quasi in luce religionis, uirtus efflorescat tua; egregia doctrina conuersio: ut earum rerum, quae sunt scripta diuinitus, diuina tibi cognitio à philosophia detur. quae cum sit non modo innocentia, et pietatis, aliarumque uirtutum parens, sed omnium cupiditatum moderatrix, ac certa quadam lex, unde illa hauriri possit uberius, non dispicio. nec uero te nonnullorum hominum mouet oratio temere affirmantium, philosophandi scientiam cum religione semper pugnare. quid enim magis erigere animos ad Deum potest, quam natura, & rerum aeternarum cognitio? quae sine adiumento philosophiae aut uix, aut nulla ratione, nosse possumus. ergo religionem intelligentia, intelligentiam sapientia, studium peperit. at enim non ita ab religione stant omnes philosophorum sententiae, perinde quasi omnium impietas, ac stultitia sit philosophiae praestanda. In Christiana republica quam piè, quam sanctè, quam integrè constituta sunt omnia: tamen neque inuidiam, neque uituperatores potuit effugere. In hac uero temporum inclinatione quam multi sunt, qui permiscere mala cum bonis inducere in religionem dum uolunt, fundamenta pietatis conuelle-re uideantur: tantum in his ualet deprauata uel opinio, uel uoluntas. itaque non scientiae uitio, sed animi peruersitate, ac caecitate peccatur. quod cum uideres à puero, et si excellens, eximiaque natura te ad summa finxerat; tamen si egregiam indolem, si admirabilem ingenij uim, si
a 2 modera-

moderationem animi multa industria, & optimarum artium praesidijs munires, non tam tibi salutare, quam gloriosum, fore statuisti. Patavinum ab ineunte adolescentia profectus triennium in philosophia ita es uersatus, eam ut assidue coleres, teque identidem ipse urgeres in studijs; tantus autem industria tua cursus fuit, ut credibile non sit, quantum in hoc genere profeceris: Nam aliarum litterarum ornamenta plane puer es consequutus. Ad tam multiplicem, uariamque doctrinam, Theologiam adiungis; & quid te deceat, id est quam ab hac disciplina instructum ac paratum Cardinalem esse oporteat, pulchre intelligis. Maeste diuina sapientia inuenis, ista aetate cum tam alte perspicias, & mentem à corpore ad caelestem uim naturamque conuerteris, uideo quam uiuendi rationem ineas. Quod iam pridem sapientissimus uir, Hercules patruus tuus, perfecit, ut in omni uirtute excelleret, id tu eadem uestigia persequens, praestare uis. Est hoc uestri animi, ac generis quo quisque gloriæ studio ducitur, in eo principem locum quarere. Atque ut Ferdinandi patris tui, grauitate, consilio, auctoritate, robore animi, ceterisque bellicis uirtutibus praecellentissimi imperia, res gestas, prouinciarum administrationes, & in summa potestate prudentiam, integritatemque praeteream; quid in uitæ splendore, quid in usu militari, quid in omni genere laudis Caesar frater iam non est assecutus? reliquis fratribus est cum illo in dispari aetate, par uoluntas, ut non tam forma similes sint: quam uirtute. His luminibus decoratam domum, tua liberalitate, magnificentia, magnitudine animi, liberalium disciplinarum uarietate amplificas, neque à praestantia officij unquam declinas. Non adhibeo me blandum in tuis laudibus: quæ tot sunt illuminatæ uirtutibus: ut in ijs nulla assentationi sit latebra. Soleo in te atque Carolo Borromeo, qui cum coniunctissime uiuis, ingenij, & morum similitudinem admirari, quod uterque Cardinalatus insignia ab adolescentia adeptus, & opibus, & copijs, & amicorum amplitudine florentissimus temperantiam à summa potestate nunquam seiungat: tantaque in utroque sit dignitatis altitudo, tanta humanitas, ut & gratiam suauitas sermonis, & auctoritas gloriam conciliet, neque uero tam ex affinitate illius amor in te, quam ex hoc fonte, profluxit. Amorem quidem affinitas informauit, ubi Pius III. Pontifex maximus camillam eius sororem neptem suam Cesari fratri tuo despondit: uoluntatum, studiorumque coniunctio auxit, & confirmauit. Ac Borromei ingenium diuinumque consilium in om-

nium

nium ferè gentium moderatione, atque custodia, tanquam in specula maxime elucet. Te uero, & cognitio, & exercitatio uirtutis ita perpoliuit, ut panè excelsior humana natura esse uidearis. Nunc, quoniam disputationes de rebus diuinis, quas tuo rogatu, uel impulsu potius, inchoatas absolueram, diligentius recognoui, uide quid mihi in mentem uenerit ratiocinari. Harum explicationem censui cum tuis studijs posse congruere. Nam si probo peripateticorum opiniones, ubi falsa initia pro ueris constituunt, a nostris Theologis discrepare; na, ueri praescriptio unde petenda sit, intelligis non quod in philosophia culpa resideat, sed in eorum institutis, quorum cognitio nihil interdum eminet à sensibus. Teq; uides, dum Theologiae mysteria perscrutaris, his quasi gradibus ad Deum proxime accedere. Nec philosophia auctoritatem imminuo, cuius non disciplina, sed ignoratio, tum errorem, tum pertinaciam aluit in multis. Eos tamen conor refellere, qui etiam diuinis in rebus Aristotelem, reliquosque Peripateticos non tam constanter, quam pertinaciter tueri contendunt. Quo in officio, quid praestiterim, tuum, tuique similitum, id est doctissimorum hominum, sit iudicium. Misi igitur ad te quaestiones de diuinis rebus meas; quas si probaris, senties, quæ domi tua nascuntur, earum rerum tibi non modo fructum, uerum etiam mancipium deberi: sin minus, non recuso, quin, plus tibi ad promerendum, quam mihi ad remunerandum esse facultatis, cum tu praclare noris, etiam ceteri intelligant.

AD LECTORES.

VID? Nouum esse genus scribendi, recensq; opus nuncupandi illius cineri, quem obiisse iam pridem nouimus. Obijt Amplissimus Cardinalis Franciscus Gonzaga in interregno (quod in Conclauio uulgus ait) non sine lachrimis, fletu, atque moerore Ioannis Iacobi Pauesij Clarissimi Philosophi, qui dum Typographis Metaphysices opus excudendum dederit, illudq; tanto Praefuli nuncuparit, uix opere impresso, hunc e uita decessisse audiuit, in cuius nomine illud apparebat. Quare ne uis humanitatis, ne tanti Praefidis uirtutum merita periisse uiderentur, tot tantisq; beneficijs ornatus, has quaestiones Metaphysices uel illius cineri nuncupare, ac ueluti a alienum persolvere uoluit; ut qua semper illum est beneuolentia complexus, stabilis, firma, atque constans unicuique pateat. Tu itaque candide Lettor tanti Praefulis memoriae, quicquid id est operis, tribuas, & Auctori, quas uoles, gratias agas. Vale.

IOANNIS Iacobi Pauesij, philosophi subtilissimi Disputationes Metaphysicae quinque.
 Prima est, de subiecto Metaph. quid sit, quae sint eius causae, partes, atque passionis. pag. 1
 Secunda est, quales naturae, ac definitiones singulis rebus conueniant. pag. 16
 Tertia est, sint ne ideae, an ad rerum ortum earumq; scientiam conferant. pag. 29
 Quarta est, de separatis mentibus. in qua haec discutuntur, ad quam philosophiam primarum causarum notio pertineat nū diuino, uel potius naturali consideratio haec ascribenda sit? deinde quibus uis, qua

etiam methodo, talium notio philosophis aperta fuit, & ad quam philosophiam de earum multitudine differere attineat. Rursus quo pacto se intruere queant. demum quomodo eorum quae sunt, principia existant. pag. 64.
 Quinta disputatio est, de caelestium & sempiternorum causis, num haec ex materia formaq; constata sint, an eadem uel diuersa, cum his naturis quae rebus caducis conueniunt, existant. Rursus si eorum est effectrix causa, & quis finis. demum si intelligentiae quae secundae mentes nuncupantur, agentem causam aliquo modo habeant. pag. 74

EORVM QVAE CONTINENTVR
 in toto opere copiosus Index.

Abstractis mentibus proxime ortum non proficisci. 46.f
 Abstrahere quid sit. 48.d.e. 106.b
 Abstractum per indifferentiam, nunquam apud Arist. reperitur. 72.g.h
 Abstractae substantiae entia non dicuntur. 72.g
 Abstrahentium quomodo non sit mendacium. 106.b.c
 Accidentia species entis non sunt. 3.h
 Accidentis natura num sit subiecto inherere, ex Scoto 24.b. secunda opinio. 24.g
 Accidentia sine substantia, nec existere, nec definiiri possunt. 25.b
 Accidentis natura est subiecto inesse. 26.b
 Accidentia omnia propria sunt, & si aliqua communia dicuntur. 27.c
 Accidentia abstracta & concreta utraque per substantiam definiuntur. 27.f
 Accidentes quomodo ens per se, & non per se dicatur. 28.h
 Accidentia ipsa propria uirtute substantiam gignere non possunt. 39.a
 Accidentia quomodo corrumpuntur. 77.a
 Accidentia duplicia sunt, alia in permanenti esse, alia in fieri esse habent. 77.a
 Actio est duplex, altera immanēs altera transiens. 108.h
 Aequiuocum quid sit. 5.d
 Aequiuocum duplex, a casu, & a consilio. 6.h
 Aequiuoca a fortuna, quatuor modis dicuntur. 6.h
 Aequiuoca a casu, a scientia, expelluntur. 6.h
 Aer in uapore, quomodo a consimili generatur. 38.g
 Aeris media regio non frigida est, ut alij sentiunt sed propriam obtinet naturam. 38.f
 Agens est suppositum, non forma. 44.f
 Agentis actio in quo consistit. 111.e
 Agens secundum rei ueritatem quid sit. 111.g
 Agentis, duo sunt modi. 113.d

Agens liberum quotuplex dicatur. 117.g
 Analogū quid sit, & quotuplex secundū aliquos. 5.e.f
 Analogū non est mediū inter uniuocū et aequiuocū. 5.g
 Analogum nō dicit naturam communem his de quibus dicitur. 5.g
 Analogia quid sit secunda opinio. 6
 Analogia quid sit propria opinio. 6
 Analogum sub aequiuoco continetur. 6.d
 Analogorum primum ueram nomenclaturam sortitur, & causa est ut alia sic uocentur. 6.f
 Analogia secundum proportionem, a pluribus scientijs considerari possunt. 6.h
 Analogia ab uno uel ad unum ab una tantum scientia considerantur. 6.h
 Anima a quo ut ab agente producta est. 44.h
 Anima mundi intelligentia non errans & colchodea quid sit, opinio. 45.c.f
 Anima mundi quid sit uaria opinio & eius reprehensio. 62.d
 Anima sensitua species sensibiles non recipit de nouo. 64.a
 Animam ortorum ex putri materia, non produci ab anima uniuersali. 55.g
 Animalium ortui duo sunt particularia agentia. 58.c
 Anima caeli, in esse proprium subiectū constituit. 91.c
 Anima sentiens rerum sensibilibus species uirtute continet non ab extrinseco recipit. 95.a
 Anima sentiens est forma qua caelum in esse constituit. 95.a. 96.a
 Anima caelestis tripliciter considerari potest. 97.a
 Animae duas dedit definitiones Arist. 97.a
 Anima sensitua caeli quomodo rebus provideat & quo modo intelligentia ipsa. 98.f
 Anima sensitua caeli singulae rerum naturas cognoscit. 100.b
 Anima caeli quomodo accidentium causa quoquo modo do

Quaestio

I N D E X

do sit.	103.d	An magnitudo interminata, a terminata distinguatur.	87.d
Anima celestis causa est ipsius magnitudinis.	103.f	An celum de se actu sit	89.d
An effectus ordine enti insint.	4.e.f	An definitio animæ sit communis celesti et animalis.	96.c.97.a
An prima philosophia tantum quod quid est speculatur.	16.d	An sempiterna a primo omnium opifice tanquam ab agente prodeant.	104.b. prima opinio.c. secunda opinio 106.h. Simplij opinio 107.e. latinorum fundamenta 107.h. tertia opinio 110.d. quarta opinio.
An forma generetur per se primo.	33.g. h. 25.d. h	An detur agens quod neque tempore neque ex subiecta materia sed per simplicem emanationem operetur.	108.h
An forma esse sit idem cum esse compositi.	34.e.f	An celestia respectu motus proprie causam efficientem retineant.	113.g
An quod gignitur a consimili in specie gignatur.	56.g	An deus per modum nature motionem efficiat uel potius libere & contingenter	115.g. Arist. opinio.
An quæ natura constant, cum ab agentibus instrumentis fiunt, a consimili quodammodo fieri dicuntur.	39.d	Boni uariæ definitiones & quæ sit uera.	23.c
An quæ arte fiunt, a consimili specie fiant.	39.h	Bonitas dei duplici operatione communicabilis est.	99.a
An omnibus quæ natura fiunt ea quæ casu generantur, insint.	40.c	Calor celestis cum sit unus cur uaria gignit	55.c
An quæ arte fiunt, hæc eadem fortuna produci possunt.	40.g	Calor celestis si antecedens est quomodo substantiam gignit.	55.d
An aliquid immediate, a mentibus abstractis produci possit.	41.e	Calor quot modis interimi potest.	57.c
An idem sit agens disponens & inducens formam.	41. h. 42.f. 43.f	Calor celestis quomodo sit causa uniuersalium & denitorum effectuum.	69.a.b
An quodcunque operatur semper aliquo intercedente tanquam instrumento, producat effectum.	43.g. h	Cause quatuor quomodo considerantur ab utroque philosopho.	1.g
An uniforme difforme producere possit.	45.a	Cause externæ ad quod quid sit attinent.	19.f. 20.d
An forma substantiæ possit esse instrumentum alterius formæ.	44.g	Cause remotissimæ ad quod quid est pertinent.	20.e
An uniuersalia habeant esse in re.	46.h	Cause quæ complent definitionem internæ tantum sunt uel externæ simul.	18.b
An uniuersale omne pluribus sit commune.	48.g	Causa uniuersalis sine particulari sicuti particularis sine uniuersali quicquam producere nequit.	56.c
An ortu ex putri materia, & ex semine, sint eiusdem speciei.	49.f. 50.g	Cælo insunt omnes sensus externi & interni.	64.c
An quæ a dissimilaribus parentibus oriuntur, eiusdem speciei sint.	53.e	Cælum eternitatem ab agente non habet.	75.e
An anima mundi detur.	46.b	Cælum in quantum corpus non est corruptibile neque quiescibile neque possibile.	78.a. 106.a
An calor putredinalis necessarius sit ortis ex putri materia præter celestem.	54.g	Cælum est in potentia ad ubi & quale non ad motum.	77.h. 88.b
An quæ casu & fortuna fiunt, a consimili specie fiant.	39.b	Cælum quomodo diuiduum sit.	79.e
An utraque philosophia mentes abstractas consideret, & quomodo differant.	65.h. 66.a	Cælum habet eiusdem rationis materiam in inferioribus, opinio Aegid.	79.h
An esse sit præstantissimus effectus primæ causæ respondentis.	68.d	Cælum compositum esse ex materia & forma, 8. phis. explicatur non autem primo libro.	81.d
An a celestibus diuersitas aliqua in rebus efficiatur.	69.f. 70.a. b	Cælum actu est per suam formam.	90.d
An substantiæ separatæ cognosci possint alia uia quam uia motus sempiterni.	70.d. g. 71.d	Cælo duæ sunt animæ.	97.a
An celestium mentium numerus, a diuino uel potius astrologo demonstraretur.	74.a	Cælum quo pacto a deo ut efficiente forma dependet.	112.f. ut a fine.
An demonstrare primum mouens esse unum ad diuinum uel naturalem philosophum pertineat.	74.b	Cælum a duplici motu moueri, quomodo uerificatur.	115.b.
An accidens sua natura corruptibile ab alio perpetuari possit.	77.b	Cælum omnes qualitates gignit, se solo uero tantum calorem.	69.e
An celestis motus possibilis sit ex se.	77.b	Celestis corporis consideratio, a diuersis fit.	15.h
An motu celesti, quæ opposita sit.	77.h	Concilium inter Plat. & Arist. de ideis secundum quosdam	442
An cælum sit uirtutis finitæ uel infinitæ.	78.d. e		
An materia celestis eiusdem uis insinuetur quibus corruptibilium materia inuestigatur.	81.a		
An ad materiæ essentiam potentia pertineat.	84.e		
An in materia prima trina dimensio reperiatur antequam formam suscipiat.	86.a		

I N D E X

dam.	59.f	De libertate sermo.	101.g
Composita ueram definitionem habent.	17.h	Deus Deum tantum intelligit.	60.a
Contingentia non tollitur propter animam sensitiuam cæli.	101.b	Deo nulla rationum multitudo inest.	59.b
Contingens trifariam dicitur.	76.d. 101.c	Deus uilia non intelligit.	60.b
Corpora naturalia diuidua sunt in infinitum.	79.c	Deus quoquomodo omnia cognoscit.	60.e
Corpus quod materiam quæ contradictionis est, potentia includit, est corruptibile.	80.c	Deus respectu eorum quæ oriuntur artifex non est, sed agens mere naturale.	61.e
Corpora sempiterna materiam, quæ contradictionis est potentia non includunt.	80.d	Deo nulla inest compositio nec accidens.	61.h
Corruptibile, a principio intrinseco, corruptibile est a principio extrinseco.	76.b	Deus nullam rerum ideam habet.	63.b
Cur intelligentiæ mouent & quomodo rebus prouideant.	98.h	Deus ut res amata & desiderata mouet, aliæ intelligentiæ ut amantes & desiderantes.	99.b
Definitio alla quietatiua, alia quidditatiua, falsa distractio.	25.g	Deus quomodo secundis intelligentiis prouideat.	99.b. c
Definitionis accidentium differentia a subiecto sumitur, sicuti substantiæ a forma & cum a subiecto sumitur.	26.f. h	Deus sublunaris mundi aliquo modo causa effectrix, forma & finis est.	112.a
Definitionis accidentium differentia, quomodo sumi possit ab eodem genere accidentis.	27.b	Deus quomodo agens liberum, & uolens, nuncupetur.	117.f
Definitiones mathem. quomodo substantiam capiant.	29.d	Deus non continetur sub ente nec aliqua simplex substantia ut materia, & forma.	7.g. 26.g
Definitiones accidentium per omnes causas fieri debent, a quibus pendent non tantum per materiam.	27.g. h	De ente affectus demonstrari possunt.	14.f
Definitiones accidentium quare ex additione dicuntur.	28.h	Ens ut in se claudit quod est in re & quod est in mente, æquiuocum est.	2.c
Definitionis partes, rei partes non sunt.	16.h	Ens quod circa uerum & falsum & in mente Erasistrici consideratione metaphy. excluditur.	2.d. e
Definitiones per quatuor causas oēs efficiuntur.	19.g. h	Entia secundo intellecta tripliciter considerari possunt.	2.f
Definitio quas causas explicat.	20.f	Ens secundo intellectum ut definitio, demonstratio, genus & huiusmodi quomodo & in re sunt & in mente tantum.	2.f
Definitio quæ demonstrationis est principium ex genere & sine constat.	21.a	Ens analogum est enti in re, & ei quod est in mente.	2.f
Definitio & eorum quæ constant ex materia habente formam communem & propriam.	22.a. b	Entis distinctio Scotistarum quomodo principia habeat, falsa est.	3.e
Definitio materiam uniuersalem includit non signatam.	23.d	Ens quid significat.	7.e
Definitio est compositi uniuersalis, non particularis.	23.e	Ens concretum est.	7.g
Definitio formæ annexæ materiæ, quomodo materiæ, agentem, & finem includat.	23.h	Ens quatenus ens, hæc reduplicatura quid significat.	10.d
Definitio formæ atque materiæ qualis sit.	22.h	Ens quatenus ens idem significat quod quatenus existit.	10.f
Definitio materiam quomodo alias causas includat.	24.a	Entis quatenus ens est, principia, primæ causæ, sunt.	11.c. d
Definitio quod quid quandoque ab Arist. dicitur.	30.h	Eos affectionibus carere aliqui affirmant.	12.b
Definitiones sunt singularium extra animam.	31.b. h	Eos, unum, bonum, aliquid, & huiusmodi idem esse affirmant, & non esse affectus.	12.b
Definitio materiæ primæ tradita primo phys. communis est utriq; materiæ celesti et corruptibili.	82.a	Entis affectus, multis modis sunt.	23.e
De efficiente causa ut effectrix est naturalis philosophus non differit sed ut finis est octauo phys.	70.c	Esse rerum trium materiæ formæ et compositi, ratione alterum est.	34.g
Diuersitas accidentalis tantum fit a corporibus celestibus.	54.e. f	Esse simpliciter, a causa secunda non prouenit.	69.a
Differentia inter agens naturale & artificiale.	61.f	Esse in duplex dicitur.	26.d
Demonstratio quæ per omnes causas fluit, est perfecta.	21.b	Esse, in genus est accidentis.	26.g
Diuersum esse & differre, non idem est.	94.a	Elementa ueras definitiones non habent.	22.g. h
De trina dimensione, opinio Auer.	86.d	Elementa secundum totum corrumpuntur, sed non simul.	76.c. h
De materia corporum celestium.	88.a	Ex materia cæli & forma uerius unum fit, quam ex anima & corpore corruptibili.	88.f
		Effectus imago in causa existit.	61.c
		Egidij rationes de materia cæli.	89.b
		Forma non est magis substantia compositio.	17.e
		Forma tantum est quod quid est.	20.b
		Forma	

Forma principium quo res est, in substantijs, subiectum uero in accidentibus. 28.f
 Formae naturales sine materia non percipiuntur. 61.a
 Forma prima per motum cognoscitur. 67.a
 Formarum duplex est genus. 91.c
 Forma quae caeli constituit, an intelligentia, prima opinio. 93.a. secunda opinio. 94.c. tertia opinio. 97.f
 Formarum tres sunt differentiae. 97.f
 Formae materiali condiciones convenientes. 97.g
 Formae omnino abstractae condiciones. 98.a
 Formae mediae condiciones. 98.f
 Forma caelestis corporis trina dimensione prior. 103.d
 Forma duplex esse habet alterum in re alterum in mente. 120.d
 Facultas alia uniuersalis, alia particularis. 7.a
 Facultas uniuersalis triplex metaph. dial. & sophi. 7.a
Genus, a materia sumitur uel a forma. 21.e
 Genus & differentia non sunt partes quod quid est. 21.h
 Genus dicit aggregatum ex materia & forma uniuersali. 22.a
 Genus refert materiam quae media est inter potentiam & actum. 22.c
 Genus quod materiam refert in definitione, uniuocum est. 22.f
 Genus supremum uniuocum esse debet. 28.h
 Genus & differentia duplici modo capi possunt pro prima, & secunda intentione. 30.h
 Generari bifariam dicitur ut subiectum, & ut terminus. 36.a
 Genitum & corruptibile conuertuntur. 75.c.d
 Grando & pruina quomodo, a consimili in specie gignuntur. 38.f
Homines secundum speciem necessario generant secundum individuum contingenter. 50.d
Idea quid sit & eius necessitas, & locus secundum Plat. 29.c.d
 Ideam ad scientiam non conferre. 29.f. 33.d
 Ideam ortui non conferre. 33.g
 Idea qualis sit secunda opinio § 8. d. Simplicii, opinio § 8. h. ipsius redargutio. 59. h. alia opinio. 61. g
 Idea non est ratio cognoscendi rerum. 60.a
 Idea rerum deus est tantum. 62.a
 Idearum ordines positi tres secundum aliquos. 62.d
 Idearum modi omnes euertuntur. 63.c
 Idearum opinio Arist. 63.g
 Infinitum dari in his quae oriuntur secundum successionem. 61.c
 Infima in supremis eminenter continentur. 63.h
 Infinitum quomodo cognosci possit. 102.e
 Ignis solus inter elementa nutriri dicitur. 57.c
 Ignis qui generatur motus & lumine a simili in specie gignitur. 38.e
 Ignis qui suo concauo lunae, est quandoque corrumpitur. 76.b.g
 Ignis qui est in exhalatione a simili gignitur. 38.g
 Ingenitum & incorruptibile conuerti. 75.e

Impossibile fieri quid dicitur. 76.c
 Intelligentia dat motum orbicularem caelo, non anima sensitua. 98.e
 Intelligentijs duae sunt attributae operationes, motus & intelligere. 98.f
 Intelligentia ipsae inferiora & uilia non intelligunt. 98.g
 Intelligentia humana uilia intelligit. 98.g
 Intelligentijs secundis res intellecta, intelligens, & intellectio non omnino sunt idem. 98.h
 Intelligentia caeli dicitur causa tripliciter. 103.b
 Individua seclusis accidentibus non amplius individua sunt. 31.e.h
 Idem numero dupliciter dicitur. 35.b
Materia & forma tum substantiae abstractae, non habent ueram definitionem. 17.h
 Materia non est pars definitionis sed forma tantum. 18.c.d
 Materia est pars definitionis. 18.f.g. 32.e
 Materia in formae rationem non cadit ut pars, sed ut uehiculum, pars uero est defunctionis compositi. 19.e. 32.f
 Materia accidentibus singularibus signata causa est in diuiduationis. 23.g
 Materia alia sensibilis, alia intelligibilis. 22.d
 Materia est quod in rei ueritate generatur. 35.a. 36.a
 Materia ut terminus, & subiectum generari dicitur. 36.a
 Materia quibus uis Arist. inuestigauit. 30.h
 Materia utriusque corporis caelestis & corruptibilis in primo phys. inuestigatur. 81.b
 Materia caelestis & sublunaris quibus conueniant, & quibus separentur. 81.e
 Materia caelestis & corruptibilium, non est eiusdem rationis. 81.e
 Materia prima sublunarium, quo pacto esse participet. 82.d
 Materia prima quomodo una numero dicitur. 83.a
 Materia totum suum esse a forma non suscipit. 83.b
 Materia suum existendi actum, forma seclusa habet. 83.e
 Materia prima ab utroque philosopho consideratur. 84.h
 Materiae potentia, altera substantia dicitur, altera accidens. 85.a
 Materia quomodo ad aliquid sit. 85.g
 Mens intelligens naturam uniuersalem mendacium non committit. 48.c
 Mens nouas formas non recipit, neque species intelligibiles. 49.c. 64.b
 Mentes abstractae ibi esse dicuntur ubi operantur. 58.e
 Mens humana cum intelligit ea quae cum magnitudine sunt phantasia indiget. 60.e
 Mentes secunda uilia seipsis non intelligunt. 63.d
 Mentes secunda seipsis seigniores intelligunt. 63.a.b
 Mentium tres sunt ordines supremus, infimus, & medius. 63.g
 Mentes

Mentes mediae, quomodo ideam habeant. 63.h
 Mens humana quomodo ideam omnium rerum habeat. 64.a
 Mentes abstractae, a quo philosopho principaliter considerentur, opinio Auer. & eius reprehensio. 65.c
 Mentium abstractarum multitudinem ad quam philosophiam demonstrare pertineat. 73.d.e
 Mentes abstractae quod pacto, a Deo ut ab agente forma & sine dependant. 120.a
 Mineralia a consimili in specie gignuntur. 38.h
 Modus considerandi metaph. quid sit, opinio. 8.h
 Modus considerandi, quid sit Auer. opinio. 9.b
 Modus considerandi an sit ens quatenus ens. 9.d
 Modus considerandi opinio propria. 9.h
 Modus ab utroque philosopho consideratur & quomodo differunt. 66.f.h
Natura hominis bouis & huiusmodi, neque uniuersalis neque singularis est sed indifferens. 48.a
 Nobile ad deterius quomodo referatur ut substantia abstractae ad composita. 15.b.c
 Nomen aliud abstractum, aliud concretum & quid sint. 7.f
 Necessarium quid intelligitur. 76.c
 Non omne compositum est nouum. 92.d
Opinio Arist. de ortis ex putri materia. 52.h
 Obiectum duplex est. 49.c
 Omne illud quod ad aliquid essentialiam pertinet cum eo cuius est, per se unum non facit. 28.c.d
 Omnia quae arte fiunt, fortuna impediri possunt, non effici. 41.c.d
 Ortorum ex putri materia, quae sit causa agens. 54.c
 Orta ex putri materia, a consimili in specie non gignuntur. 39.c
 Orta ex putri materia & ex semine, eandem actionem non habent. 54.b
 Orta ex putri materia sunt diuersae speciei ab his quae ex semine orta sunt. 51.f. 52.e
 Orta ex putri materia ex quibus constant ut causas, agentes, & materiali. opinio Arist. 55.a
 Orta ex putri materia ultra calorem caelestem, aliud habent agens. 56.b
Potentia anime ab ipsa anime non sunt distinctae, sed substantia sunt idem. 44.c
 Potentia forma ab ipsa forma ratione solum seingitur, & quomodo qualitas dicitur. 44.c
 Potentia & actus non sunt semper eiusdem generis. 44.e
 Potentia duplex altera quae actu opponitur, altera quae ad actum refertur. 76.e. 101.d
 Potentia secundum diuiduum contingentis caelestibus minime describitur. 88.d
 Potentia duplex actiua & passiua. 111.e
 Possibile fieri quid dicitur. 76.c. 101.b
 Philosophia prima difficillima, & nobilissima est. 10.d.e
 Philosophia prima substantias abstractas considerat, non ut entia sunt. 10.d.e

Philosophia prima omnia prima quatuor genera causarum considerat, non tantum primam formam & ultimum finem ut d. Auer. 11.a
 Philosophus uterque & naturalis & metaph. de omnibus generibus causarum disputat. 11.f.g
 Philosophus primus non solum primam formam & ultimum finem sed & primam causam efficientem, imo hanc ipse tantum speculatur. 65.c. 67.e
 Philosophus naturalis ultimum finem considerat. 65.c.f
 Philosophus naturalis omnia considerat in ordine ad materiam sensibilem. 66.d
 Philosophus naturalis substantias abstractas in ordine ad materiam sensibilem considerat. 66.e
 Philosophus primus quomodo separata considerat. 66.e
 Philosophus primus omnes quatuor causas considerat. 67.b
 Philosophus naturalis ex primis causis tantum primam materiam & ultimum finem considerat. 67.b. 11.g
 Philosophus uterque probat substantias aliquas abstractas esse a materia. 72.a
 Prima forma & primum agens proprie sunt primi philosophi. 12.a
 Principia duplicia cognitionis, & existendi. 13.d
 Principium particulare in ortis ex putri materia quid sit. 56.e.f
 Principium primum demonstrari potest alia uia quam motus sempiterni uia. 71.a
 Principium primum abstractum esse tribus uis demonstrat Arist. 71.e
 Priuatio quid sit. 85.d
 Prouidentia quid sit & quotuplex. 99.c
 Praedicamenta quatuor tantum sunt alia omnia ad haec reducuntur. 14.d. 26.b
 Putrefactio quid sit. 56.g
Quatenus & in quantum quomodo differunt secundum simplicium. 10.c
 Quatenus in quantum & secundum quod ipsum semper reduplicant, & causam inherentes praedicati ipsi subiecto significat, secundum Arist. 10.e
 Quae fiunt, alia natura, alia arte, alia casu fiunt. 37.g
 Quae per se primo oriuntur ab agente consimile fiunt. 37.h
 Quae per se primo non oriuntur ab agente specie propinqua non fiunt. 38.a
 Quae perpetuo mouentur secundum speciem non unum numero motione in his sufficiens est una causa immobilis & eterna numero ut finis. 61.d
 Quo pacto prima causa & secunda ad rerum concurrant. 6.h
 Quomodo tam ars quam natura per exemplaria se habent producant. 61.f
 Quod generabile est necessario generatur. 76.f
 Quomodo permanentia totius ex permanentia partium consistat. 77.f
 Quid per calorem ambientis in definitione putredinis Arist. intelligat. 7.e
 Quid

Quid per formas abstractas a subiecto esse intelligatur	92.b.97.f	debet secundum Scotum.	3.d
Quod potest uirtus inferior, potest superior, falsum est.	42.d.50.d	Subiectum unum quodque scientiæ, principia existendi habet.	3.e
Quod quid est, natura & substantia rei est.	16.c	Subiecti species & principium idem esse nequit.	3.g
Quod quid contractum, alie scientiæ speculantur.	16.g	Subiectum est ens compositum.	4.b
Quod quid quomodo distinguitur, a definitione.	16.h	De subiecto quid & quis præcognosci non est necessarium.	4.g.7.c
Quod quid primo substantiæ conuenit, accidentibus quoquomodo.	17.a.b	Subiectum principale quod dicatur.	5.a
Quod quid est bifariam spectatur in se et diuersis rebus contractum.	20.a.f	Subiectum non est ens commune deesse præsentis formis simplicibus & secundo intellectus.	7.c
Quod quid est in habentibus materiam, aliud est ab eo cuius est.	23.f.g	Subiectum est ens secundi significati.	7.b
Quod quid in duas diuiditur partes.	21.b	Subiectum est substantia composita.	8.a
Quod quid cuiusque fluit ex causis ex quibus constat.	21.c	Subiectum principale non esse substantias abstractas	14.g.b
Quod quid duplici modo dicitur.	20.g.b	Subiectum principale corpus diuinum esse.	15.g
Quod quid aliud causatum, aliud causa uacat.	33.a	Subiecti principia num sint cognitionis uel existendi.	10.g
Quod quid neque loco neque subiecto ab eo cuius est separatur.	33.a	Subiectum principale non esse substantiam.	15.d
Quod quid aliquod ab eo cuius est, separatur.	33.b	Substantia solum uere est ens.	8.a
R es cum ente synonymum est, uerum & bonum affectus sunt.	23.b.c	Substantia que uere est ens composita est.	17.c
Res eterne efficiente uacant.	70.c	Substantiæ compositæ tantum est definitio exacta.	21.d
Res, ut apte sunt separari, ita mens separat.	73.b.c	Substantiarum simplicium non est exacta definitio.	21.d
Relatiuorum distinctio ad terminum & ad subiectum, non est bona.	27.b	Substantia eterna siue simplicis siue compositæ non est exacta definitio.	22.d
Scientia omnis demonstratiua, tria inuestigat.	5.a	Substantia in nullo medio accidente substantiam producit.	44.a
Scientiæ modo considerandi distinguuntur non semper re considerata.	5.b.15.c.66.d	Substantiæ separatæ ut principia subiecti in metaph. considerantur.	72.d
Scientiæ unitas ab uno modo considerandi habetur.	5.c	Substantia duplici causa corrumpi potest interna & externa.	76.a
Sensus omnes idem substantia sunt ratione differunt.	96.b	Substantia que corrumpi potest necessario quandoque corrumpitur.	76.b.d
Sempiterna in duplici serie sunt.	112.a	T extus secundus primi Post. expositus.	4.b
Secunda intentio quid sit.	48.g	T extus septimus secundi phys. male a latinis intellectus.	67.d
Singulare efficitur per proprietates accidentales.	48.a	V niuersum quid sit.	5.e
Singula caducorum species definitis causis immobilibus non indigent.	61.e	Vnius significata tria sunt.	23.f
Subiectum quotuplex sit.	1.c.4.f	Utrum, uerum bonum, aliquid, affectus substantiæ sunt & accidentibus tum principis conueniunt.	25.f.g
Subiectum adæquatum Deum esse Arabes ponunt.	1.d	Vniuersale pro prima intentione una res numero est cum singularibus.	28.g
Subiectum duo habet, rem consideratam & modum considerandi.	1.d.2.b	Vniuersale & singulare proprietates sunt natura rei.	48.a
Subiecti conditiones quot sint.	1.e.5.a	Vniuersalis sit natura, per mentem.	48.b
Subiectum adæquatum num sit prima causa.	1.f	Vniuersale potentia in re est.	48.c.f
Subiectum num sit ens quod in se elaudit quod in re est & quod in mente.	1.b.2.c	Vermes in corpore humano geniti ex patri humore quomodo, a calore celesti producuntur.	55.c
Subiectum est ens, quatenus ens.	2.g	Vermes quomodo gignantur.	57.b.58.b
Subiectum non est ens commune enti finito, & infinito.	3.b		
Subiectum non necessario principia existendi habere			

IOANNIS IACOBI PAVESII

DISPUTATIO PRIMA

PERIPATETICA DE SVBIECTO PRIMAE PHILOSOPHIAE, AD AMPLISSIMVM FRANCISCVM CARDINALEM GONZAGAM.

Præfatio.

B

NTER multa, quæ in Arist. prima philosophia ambigue, atq; obscure tradita leguntur, Amplissime Cardinalis, ea maxime cunctis latere uisum semper fuit, & ob eam causam nondum satis ab ullo explicata sunt, quæ de Deo, abiunctisq; mentibus pertractata in ea uidemus. Sunt & multa, quæ tamen magis urgent, & quæ apud ipsum Aristot. minus perspicua sunt, & de quibus inter eius interpretes maior controuersia est. Hæc sunt, quorum primū est, quod ad huius scientiæ materiam pertinet, quæ sit, & quæ eius sint causæ, partes atq; affectiones: Secundum quales singulis rebus nature, atq; definitiones conueniant:

Tertium sint ne Ideæ, & an ad rerum ortum, earumq; scientiam conferant: Quartum, de separatibus mentibus, quo pacto cognoscuntur, ad quam philosophiam earum discrepatio pertineat, sint ne earum quæ sunt principia, & denique, quo pacto rerum causæ, & principia existant. De his enim, inter Peripateticos non satis liquet; siquidem in his dissoluendis, nullus est Arist. doctrinæ quantumlibet peritissimus, qui ad hunc usq; diem non se torserit, omnesq; suos conatus in his non adhibuerit, Quod tamen paucis feliciter successit, ut monumenta eorum in quibus huiusmodi disputationes tractantur, nobis fidem faciunt. Quocirca quæstiones has dissoluedas suscipimus, ac dicemus aperte, id tantum quod nobis Arist. sentisse uidebitur. Ad horum itaque inuestigationem, eorumq; indagacionem primum materiam, quam alij subiectum, nō nulli uero scopum, intentionemq; appellarunt, explicare decreuimus. Hæc enim in primis iure optimo inquirenda est; siquidem unaquæque ars in faciendo, simulq; in docendo, ex præcognito fine, instituitur, quem ipsa efficere, aut docere intendit: quemadmodum secundo huius monuit Philosophus, & ideo, qui intentionem ignorant, ijs similes esse, inquit Alex. qui iter habent, quod uero feratur, nesciunt, quiq; in multos incidit labyrinthos. Hæc recte perfecta, inquit Simp. intellectum nostrum dirigit, ut a ueritate procul non uagemur, & temere, ac frustra in diuersa trahamur. Iure igitur primum obtinet locum. Cæterum quoniam scientia subiectum, non simpliciter dicitur, eius primum significata erunt in medium afferenda, atque ita, id, de quo discrepatio proposita est, patebit; quemadmodum in singulis rebus, quæ ita se habent, faciendum iussit Aristoteles. Subiectum itaque bipartiri cōsueuit, (quemadmodum latius postea docebimus) alterum namque totius, quod a latinis adæquatum dicitur, alterum uero partis, quod totius subiecti species est. Veruntamen quoniam species ita sunt a natura inter sese constitutæ, ut altera potior altera sit ea, quæ præstantior est, subiecti principalis nomine nuncupari consueuit. Quare cum bipartitum sit subiectum, de utroque quæstio proposita est. In qua quidem quæstione dissoluenda, cōfucta progrediemur uia: namque primum aliorum opiniones referemus, & quantum ueritati consentiant, demum quid nos ipsi sentimus, adijciemus.

C

D

Prima opinio.

Cap. 1.

DE subiecto itaque huius scientiæ adæquato non concordēs peripatetici sunt, nonnulli (quædammodum ex Arabibus, Alpharabius) huius contemplationis adæquatum subiectum Deū esse instituant, atq; huius opinionis duo sunt fundamenta. primum, subiectum scientiæ est, quod primum in scientia consideratur, & ad quod omnia referuntur. cum itaq; Deus ita se habeat, ipse erit in hac scientia subiectum. Secundum fundamentum, ex Aristotele, sexto huius ortū trahit, qui scientiarum discrimen largiens, asserit primam philosophiam uerfari circa id quod re, & ratione separatum est, quod non nisi Deus est. Verum horum opinio uerfari rationi non consentit; namque primum, est diminuta; quoniam cum in subiecto duo includantur, res considerata, & modus considerandi; modum considerandi non exponunt, sed derelinquunt, qui maxime in sub-

secto desideratur; quandoquidem modus hic, est ratio, qua subiectum in scientia intelligitur, & qua scientia a scientia separatur. Secundo peccat, quoniam conditiones subiecto necessario requisitas non afferunt. Aristoteles enim primo de demonstratione asseruit, subiectum scientiæ principia, species, & affectiones habere, quibus omnibus Deus uacat; fieri igitur nequit, ut subiectum sit. Rursus subiectum est, quod scientiæ affectionibus subijcitur, ut eodem libro monet Aristoteles. atqui affectiones accidentia per se sunt, ergo subiectum, id est quod accidentibus subijcitur. Deus uero cum substantia simplex sit, atque à materiæ sordibus prorsus separata, accidentibus subijci non potest, quemadmodum duodecimo huius Auerroes docet. Verum horum rationes solutionem querunt, ideo diluenda sunt, atque in primis accipere licet, id quod causæ, & principij rationem habet non propter se ipsum, sed alterius gratia considerari, & ideo nulla scientiæ subiectum esse ualet, nempe alia ad subiectum referuntur, ipsum uero nullius gratia est, quare cum Deus in contemplatiuis scientijs non nisi ut principium consideretur, nullo pacto subiectum esse potest; ob aliud enim Deus in speculatiuis consideratur, & non alia ob ipsum. Mens enim, quæ in se manet, & per sensus inter medios non operatur, Deum ut in se consistit contemplatur, quemadmodum Auerroes satis aperte 3. de anima docuit. Diluitur secunda; præcipua enim scientiarum distinctio ex subiecto habetur propter considerandi modum, quem includit, quare ueluti neque res considerata scientias separat, ita neque principia; utrumque enim à scientijs diuersis considerari potest, sed ob rationem formalem, quam eorum quodque includit, ita Deus absolute non separat hanc scientiam ab alijs, utpote à naturali facultate; quoniam etiam naturalis facultas Deum contemplatur; quare Deus ut considerandi modum includit, quatenus uidetur, modo separato consideratur, & eius quod est prout est, principium, primam philosophiam à reliquis scientijs distinguit.

Secunda opinio. Cap. 2

Nonnulli uero alij huius scientiæ adæquatum subiectum, primam causam esse instituant; quandoquidem Arist. secundo huius demonstrat in unoquoque genere causæ ad primam esse deueniendum, utpote ad primam materiam, primum agens, primam formam, atque ultimum finem, quare prima causa, quatenus prima causa est, primæ philosophiæ materia est. Quorum opinio ex Arist. confirmari potest, qui in præfatione huius libri docuit hanc ipsam scientiam circa primas causas uersari. Deinde appellat hanc scientiam primam philosophiam, non ob aliam causam, nisi quia prima principia contemplatur: sed id à quo scientia nomen sortitur, subiectum est. Igitur prima causa erit subiectum. Demum nulla scientia primas causas ea ratione qua primæ sunt considerat, nisi hæc; scientiæ speciales proprias considerant causas, quoniam earum subiectum, primum ens non est, neque eius principia erunt prima; quamobrem, cum in nulla alia scientia particulari talis consideratio habeatur, nisi in hac facultate, prima causa erit eius subiectum. Sed huius opinionis fautores plurimum decipiuntur, primo enim peccant, penes rem consideratam, & penes modum considerandi. nam considerandi modus, qui huic scientiæ conuenit, est omnia, ut existunt, considerare, quemadmodum Aristoteles, non semel in hac scientia monet. Prima igitur causa quatenus prima, non est subiectum. insuper philosophus undecimo huius discrimen tradens inter naturalem philosophiam & hanc scientiam inquit, quod licet utraque facultas, quatuor considerat causas, non tamen hoc fit eodem modo: prima enim philosophia, quatuor causas speculatur, ut sunt entis, ea ratione qua ens, causæ. Naturalis uero, ut entis naturalis principia sunt. Si igitur prima causa esset considerandi modus, discrimen utique esset, quod quattuor cause, ea ratione, qua primæ sunt, ad primam philosophiam pertinerent: at modo, inquit, quod ut entis causæ considerantur. Ab Arist. etiam dissentiunt, qui ubique locorum, huius scientiæ subiectum, asserit esse ens ea ratione qua ens. Demum prima causa conditionibus subiecti uacat; caret enim principijs existendi; quæ quidem principia scientiæ subiectum habere necesse est, pariter & affectionibus caret; sola enim substantia, quæ ex materia, & forma conflata est, accidentibus subijcitur.

Tertia opinio. Cap. 3

Quidam ex posterioribus asseruere, ens, quod in se claudit quod in re est, atque id quod mente consistit esse primæ philosophiæ subiectum. Huius enim opinionis fautores credidit esse ens non solum dici de eo quod in re est, sed eo etiam, quod in hominis mente esse habet, quod ex Arist. confirmant, qui sexto huius diuidit ens in id quod est in re, atque in id, quod in mente est, quare utrumque est ens. de hoc itaque ente prima disputat philosophia; ad hanc enim spectat, considerare ens, & species, atque specierum species, uti quarto huius constat.

quare

Aquare cum quatuor sint, quæ in scientia considerentur, utpote subiectum, partes, principia, & affectus, cumque huiusmodi ens non possit considerari neque ut principium, uel species, neque itidem ut affectio; igitur ut subiectum. Confirmatur ex Arist. vj. huius, ubi declarat modos entis, & primo declarat naturam entis per accidens, secundo naturam entis rationis; ergo si de hoc ente differit, ens commune enti rationis, & ei quod est in re, subiectum erit. Verum ea se offert ab his diluenda dubitatio. nam id quod in mente consistit non est ens, quare ens quod hoc includitur non erit subiectum. sed soluunt, & probant, quod dicatur ens, nam de quo minus uidetur inesse, & inest; ergo & de quo magis; sed minus uidetur quod negatio dicatur ens, quam id quod mente consistit; negatio tamen uti ex Arist. 4. huius constat, ens est, nam dicimus non ens, quod est negatio, est non ens; ergo affirmamus de non ente esse; non enim dicimus non est absolute, sed quod est non ens; & ita aliquo modo de non ente ens dicitur, ergo magis ens rationis dicitur ens. Hanc opinionem ex multis confirmant. Primum, analogum est scibile atque de eo una est scientia, uti quarto huius Arist. docet. atqui ens commune enti, quod in re est, & quod mente consistit est analogum, ergo scibile, ergo de eo est una quædam scientia quæ non est nisi prima philosophia; quare eius subiectum erit ens commune utriusque. Rursus ens utriusque commune est intelligibile, ergo ab aliqua facultate consideratur, at hæc non est nisi methaphysica, quæ non nisi ut subiectum illud considerat. Deinde Arist. quarto huius tradens conuenientiam inter primam philosophiam dialecticam, & sophisticam, inquit, quod uersantur circa idem, utpote circa ens, sed dialecticus non solum uersatur circa ens quod in re est, sed etiam circa id quod est in mente, ergo diuina philosophia utrumque contemplatur; alioquin huiusmodi facultates æqualis ambitus non essent. Insuper illud est scientiæ adæquatum subiectum circa quod, ut circa totum, tota scientia uersatur, sed circa tale ens tota methaphysica uersatur, ergo huiusmodi ens subiectum est. Secundam propositionem inductione confirmant, nam de hoc ente in sua communitate fit disputatio usque ad sextum: ut uero huiusmodi ens in decem prædicamenta partitur, fit subiectum septimi, usque fere ad dimidium duodecimi, nam usque ad particulam 29. si uero spectetur ut est ens increatum, sic erit subiectum usque ad finem xij. neque tamen absurdum est, ut in methaphysica sint tot subiecta, quoniam hæc sunt partis subiecta quæ plura in scientia esse possunt, totius uero subiectum unicum esse debet, quod est ens quatenus omnia hæc includit. Hoc idem ex Arist. ostendunt, qui 4. huius, subiectum primæ philosophiæ constituens inquit esse ens ea ratione qua ens, deinde largitur differentiam inter diuinam scientiam, & reliquas, asserens alias scientias quandam entis partem abscindere, si modo methaphysicus non consideraret ens uniuersum, sed quoddam ens sequeretur, quod consideraret quandam entis partem, quare per ens omne ens Arist. intelligit. Auer. etiam quarto huius inquit ens, quod est commune enti quod est in re, & quod est in mente esse analogum, quare de utroque prima philosophia disputabit.

Refellit posteriorum opinio. Cap. 4

At qui horum sententia multifariam peccat, nempe & rationi, & Arist. refragatur, atque prima ratio hæc est. Nullum æquiocum subiectum esse potest, quoniam de eo una ars non considerat. Quemadmodum quarto huius, & primo posteriorum docet Auerroes, sed id quod est, ut includit id quod est in re, & quod in mente est, æquiocum est: igitur ens huiusmodi subiectum esse nequit. Minor ita ostendi potest; nam si non æquiocum est, ergo aut uniuocum, quod dici non potest, quoniam æque natura eius, quod est participaret utrumque: quare quod mente constat, existeret, & sine mente esse posset. Erit igitur analogum, quod iuxta eos dici nequit. namq; analogum uox est, quæ plures naturas significat cum ordine, & prima causa est uel secundum materiam, uel secundum agens, aut secundum finem, quod reliquis uox conueniat; quare ens primo id quod est in re, secundo id quod in mente consistit, significaret; quoniam id, quod in ratione est, significare nequit. illud igitur quod in re est, causa erit eius quod est in mente, sed non est secundum materiam causa; quoniam ut in subiecto in mente est, neque secundum agens, quoniam huius entis causam agentem mentem statuunt, neque secundum finem. secundo enim intellecta non sunt gratia eorum, quæ in re sunt: namq; id dicitur, finis, cuius gratia alia sunt, quemadmodum 2. de physico auditu Arist. monet. Quæ uero ad finem sunt, aut producant finem, aut agunt, ut fini simillima fiant, aut instrumenta sunt, quibus fines consequitur. quare cum nullo horum modorum secundo intellecta se habeant, respectu rerum, quæ in re sunt, non igitur id, quod in re est, causa est rerum, quæ mente constant, & quæ secundo intellecta uocantur. Ad id de analogo est una scientia, quemadmodum satis manifeste Arist. 4. huius monet; sed de eo quod est in re, & in ratione, non est una scientia. sub finem. n. libri vj. diuinæ sapientiæ Arist. a consideratione primi philosophi, ens, quod circa uerum, & falsum est, excludit; quoniam hoc modis quidam

A 2

dam est affectus, & Arist. hæc sunt uerba. § Cum autem complexio diuifioq; non in rebus sit, sed in mente, id autem quod hoc pacto est ens, diuersum est ab hisce, quæ proprie entia sunt, mens. n. aut substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut quippiam aliud coniungit, aut seiungit, idem quidem ens quod est, ut accidens, & quod est ut uerum omittendum est sanè, nam causa illius quidem indefinita est, huius autem affectus quidam est mentis. § Ex his duo aperte colligimus, alterum quod ens, quod utrunq; includit, analogum non est; cum ad unam eandem scientiam eius species non pertineant: alterum quod neq; huiusmodi ens subiectum est. nam si subiectum, igitur prima philosophia de utroq; ente quod sub eo continetur disputaret. Idem & philosophus xi. huius, sub finè, secundum Alex. partitionem, prorsus à consideratione primæ philosophiæ ens quod mente consistit his uerbis secludit. § Id autem quod ut uerum est ens, & non per accidens in mentis complexione consistit, atque in hoc est affectus. § quapropter circa id quidem, quod ita est, principia non quærentur, sed circa id, quod est extra, & separabile. Quibus constat huiusmodi ens subiectum non esse, cum dicat quætere principia eius quod est extra, & separabile. Sed ea sese offere dubitatio diluenda, si ens quod dicitur de eo quod est in re, atq; in mente nõ est uox unius ad unum, uel ab uno, quo pacto ab Arist. & Auer. dicitur huiusmodi ens, quarto huius analogum esse? Qui asserunt secundas notiones non nisi in mente consistere, fieri nequit, ut hanc soluant dubitationem, siquidem Arist. à semet ipso dissentire uidetur, qui 4. diuinæ sapientiæ, eiusmodi ens analogum esse asserit. Deinceps infert, quod una scientia est de analogo: quare de utroque ente una erit scientia. sub finem uero sexti, & undecimi eiusdem operis, id quod mente constat à sua consideratione secludit. Nos uerò ita dubitationem diluimus, dicimusq; eiusmodi entia, quæ secundo intellecta uocantur, trifariam considerari posse, aut ut in re sunt; hæc enim & si actu mente consistant, sunt tamen quoquo modo in re, quoniam eis rei aptitudo respondet; nisi enim res ita apta esset concipi, minime mens sic illas conciperet, quoniam ab eo quod res est, uel non est, dicitur oratio uera, uel falsa; & ita eius, quod est extra, sunt affectiones. quod ex Arist. constat, qui quarto huius, eius quod est affectiones enumerat, genus, totum, partem, & reliqua huius generis enumerat, quemadmodum paulo post clarius docebimus. Sic itaq; si consideretur id quod est, ad id quod proprie est extra, & ad huiusmodi ens analogum est, & de utraque disputat prima philosophia, quemadmodum satis aperte docuit Auer. in præfatione primi posteriorum. Quando asserit demonstrationes, & definitiones, ut sunt una pars entis à primo philosopho considerari. Possunt rursus huiusmodi entia spectari, ut actu existunt, quo pacto mente consistunt, nam genus, species, & reliqua non nisi mente constant, & hoc modo ab hac scientia eorum contemplatio exploditur, atque ita non est ens uox unius ad unum, uel ab uno, deq; eo hac ratione considerato, scientia de anima disputat, ueluti ex tertio de anima satis constat. Postremo spectari possunt, ut cognitionis sunt instrumenta, atq; ita eorum consideratio ad logicam facultatem pertinet. Ex his horum atq; communis error satis elucet, qui aiunt secundas animi notiones non posse, ut entis affectiones concipi. Si enim ita concipi non possent, ens analogum utrique enti non foret: neque de utroque unica esset scientia. Quare ut redeat oratio unde digressa est: ens quod secundas animi conceptiones, quemadmodum huius opinionis fautores testantur, & id quod est extra continet, neq; analogum, neque subiectum est. Verum huius opinionis falsitas paulo inferius magis aperta fiet.

Quarta opinio. Cap. 5.

Neque defuerunt aliqui, qui asseruerunt ens, ea ratione qua ens esse subiectum huius scientiæ adæquatum; uerum ut horum innotescat opinio, accipiendum est prius, in subiecto duo includi, rem consideratam, quam latini materiale subiectum nuncupant; & modum considerandi, qui quidem ratio est, sub qua res subiecta consideratur; ens itaque quod enunciationis subiectum est res est subiecta, atque considerata; ea uerò reduplicatio in quantum, & secundum quod ipsum, rationem intelligendi, atque modum considerandi indicat, ita ut sensus sit, quod ens non sub alia ratione consideratur, quam sub ratione, qua est ens, quod idem est, quo ad prædicata, quæ ei conueniunt, ut ens. Verum quid nomine entis intelligendum sit, non sunt inter se consentientes. illorū nanq; nonnulli statuunt ens, quod res considerata est, esse id quod est commune enti finito & infinito, quod idem est ens prout est commune Deo, qui ens infinitum est, & cæteris quæ entia finita sunt. Hoc itaq; ens est res subiecta; quod sub rōne qua ens consideratur, ita ut oīa, quæ in hac facultate considerantur, ut entia sunt, considerentur. At uero eorū nonnulli, aiunt, ens, quod est res considerata, esse id, quod est cōe decem prædicamentis, quod cum secundum prius & posterius dicatur de substantia, & accidente, erit quidem subiectum substantiæ, quæ considerantur ut entia sunt, hoc est quoad prædicata quæ insunt eis, ut ens, id est substantia, & accidens: quod positum est ad differentiam naturalis scientiæ, atq; mathematicæ;

A thematicæ; in naturali enim facultate substantia non ut substantia contemplatur; sed ut naturalis est, eaque ratione, ut in se principium motionis, & status obtinet. quantitas etiam à mathematico consideratur, non sub ratione, qua accidens, atque existit, sed ut secundum intellectum à materia sensibili separata est. Hanc eorum opinionem ex multis persuadent, ac primo Arist. testimonio; qui infinitas in prima philosophia testatur ens, ea ratione qua est ens, esse subiectum. deinde probatione utuntur: nam de subiecto scientiæ affectiones per se primo demonstrantur; atqui in diuina scientia de ente ea ratione qua ens affectiones per se, & primo demonstrantur; ueluti unum, bonum, uerum, actus, & potentia, quæ alicui particulari enti non conueniunt, sed omni enti per rationem entis, ens igitur quatenus ens erit subiectum. Præterea si ens quatenus ens non esset adæquatum diuinæ sapientiæ subiectum, ergo quatuor essent scientiæ speculatiuæ, specie distincta, quod absurdum est ponere; quandoquidem Arist. vj. huius demonstrat tres esse scientias speculatiuas. Et id quod consequitur, probatur. Ens enim ut ens scibile est, atque habet proprias affectiones de eo demonstrabiles; ergo in aliqua scientia, & cum non in naturali, neque in mathematica, neque itidem in hac scientia, ergo in quarta scientia ab his distincta. Postremo si prima philosophia non esset de ente, ut ens, ergo de genere determinato foret, quare dabitur scientia communior, & prior ipsa; non ergo recte ab Arist. uocatur prima philosophia. Ex his itaque concludunt ens prout ens modo iam explicato esse diuinæ scientiæ adæquatum subiectum.

Refellitur primus modus. Cap. 6.

A Tqui horum sententia neque rationi, neque Arist. conformis esse uidetur. Verum eos prius arguemus, qui aiunt ens commune enti infinito, & finito esse subiectum: mox aduersus eos, qui asserunt ens commune decem prædicamentis subiectum fore; & prima ratio sit, id subiectum scientiæ esse statuendum, cuius sunt principia, quemadmodum primo Post. docuit philosophus, & 4. huius conclusit de ente esse theoriam, quoniam eius, quod est, principia quærentur; sed ens commune enti finito, & infinito principia non habet, quare huiusmodi ens subiectum esse non potest. Verum ratio hæc consuevit à Scoti sequacibus molestari, asserentibus ens bifariam posse spectari: altero modo, ut habet esse, atque ut in suis inferioribus referuatur: altero uerò modo in se. Aiunt itaque ens primo modo habere principia; nam merito entis finiti principia habet. Secundo uerò modo principijs caret. Sed horum solutio ridicula est; nempe, si merito inferioris, utpote ob ens finitum principia ens haberet; ergo non per se, & primo, immo per accidens: docet enim philosophus primo de demost. quod id quod superiori, & generi conuenit merito inferioris non per se, sed ex accidenti conuenit; quare ens ita communiter acceptum non erit subiectum. Deinceps si ens ob inferius principia haberet; ergo non in quantum ens: prædicatum enim, secundum quod ipsum, ut ex eodem primo Post. patet est prædicatum, quod cum cōuersim de re prædicetur ei sine medio inest. si ergo secundum quod ens principia non habet, sed ob inferius; ergo secundum quod ens principijs caret; quare neq; subiectū ens, quatenus ens. Deinceps si ens ut habet esse in suis inferioribus haberet principia, ens igitur referuatū esset subiectū. Id quod cōsequitur probatur ex Arist. 12. huius, qui ita argumetur. Principia substantia quærentur; ergo de substantia est theoria, à pari principia entis referuati quærentur; ergo de ente referuato est intentio. Præterea 4. huius philosophus ait, quod entis, ut ens quærentur principia, quoniam nulla alia scientia hoc præstare potest: hæc enim Arist. uerba mendacium includerent, quoniam ipse ait; entis ut ens quæri principia, modo huiusmodi ens principijs caret; quandoquidem ens referuatum est illud, quod principia habet. Verum huius solutionis mendaciū inferius magis aperte fiet. Scotus uerò alio pacto conatur rōni facere satis, asseritque principia bipartiri: nam quædam cognitionis principia sunt; quemadmodum in naturali philosophia motio, & entium multitudo: quædam uerò existendi principia nuncupantur. Asserit itaque subiectum scientiæ non esse opus semper principia existendi habere, sed sat esse, ut habeat principia cognitionis: ens uerò commune enti finito, & infinito, quamuis principijs existendi careat, principia tamen cognitionis habet. Sed neque eius solutio recta est. Si enim scientiæ subiectum cognitionis principia tantum haberet: de subiecto igitur minimè per se accidentia demonstrari possent: quare quod subiectum scientiæ supponitur non esset subiectum. Docet. n. philosophus primo Post. subiectū per se accidentibus subijci, quæ de eo demonstrantur, id quod consequitur, ita ostenditur. Cum enim hæc per se accidentia demonstrantur, non nisi per subiecti principia demonstrari ualent; hæc uerò cum sint cognitionis principia tantum, sunt per se accidentia; propositio igitur prima in qua utrunq; accidens, & quod medium est, & quod quæsitum est, copulatur, nullum per se prædicatum continet; quare ea propositio demonstratiua censenda non erit; quoniam demonstrationes uti ex primo Post. constat, ex his, quæ sunt de om-

ni per se, & secundum quod ipsum constant. Atque hæc ipsa ratio tota ex Auer. primo post. colligitur. Deinde cuiusque scientiæ subiectum suum quod quid est habet; quoniam quod quid est, Arist. teste vij. diuinæ sapientiæ, rei natura atque substantia est, ac principium, quod res est id quod est; cuiusque igitur scientiæ & subiectum principia existendi habet, atque hoc ex Arist. testimonio confirmatur, qui primo de anima inquit; rei quod quid est causam esse accidentium, quæ per se rei insunt. quod 4. de phys. auditu satis aperte docuit, asserens optimas definitiones causam asserre eorum, quæ per se rei insunt; & sexto huius quando conuenientiam omnium scientiarum ponit, docet, quod communicant in hoc, quoniam omnes habent principia, causas, & elementa. quæ quidem uerba quemadmodum ex proh. primi de phys. auditu constat omnes Arist. interpretes sunt de quatuor causis interpretati; neutra igitur solutio recta est; ratio igitur in suo robore adhuc restat. Deinde subiectum est, quod accidentibus per se subijcitur, quæ admodum primo Post. constat, sed quod accidentibus subijcitur est id, quod compositum est. Quare subiectum scientiæ est compositum. At ens commune finito & infinito compositum non est: alioquin Deus compositus esset. ex qua quidem ratione eorum patet error qui asseruere rem simplicem, quamuis affirmandum non sit, accidentibus obnoxiam, scientiæ tamen subiectum esse posse. hoc enim dicere fatuum est. Nam cum de subiecto per se accidentia in scientia demonstrantur, necessum est ut alicui hæc insint accidentia, quoniam eorum esse est in esse, sed non possunt inesse nisi subiecto de quo demonstrantur. scientiæ igitur subiectum accidentibus subijcitur. quod & Arist. docet 2. post. quando asserit demonstrationem explicare accidentia per se inesse subiecto & causam propter quam insunt. Quanquam posteriorum nonnulli rationem hanc conantur infirmare dicentes huiusmodi ens affectionibus carere, habet autem affectiones ob spēs, Nempe merito entis finiti. quæ quidem eorum solutio recta non est. Nam si merito inferiorum affectiones haberet ens non per se sed ex accidenti ens haberet. quod enim superiori & generi ob inferioris ens haberet passiones, ergo non secundum quod ens. Nam prædicatum secundum quod ipsum est prædicatum, quod cum conuersim de re prædicatur ei sine medio inest, ueluti ex eodem libro patet. Arist. etiam 4. & 11. huius docet ens habere affectiones quæ ei quatenus ens conueniunt, quare si quatenus ens non merito inferiorum. Atque hoc Philosophus 11. huius confirmat inquit, quod ueluti Mathematicus considerat affectiones quanti non ea ratione qua sensibile est, sed prout quantum est, ita prima philosophia entis affectiones contemplatur; non alia ratione nisi prout ens est. quare si merito inferioris non ergo ea ratione qua ens, quod 4. huius etiam docuit, quando ait quod ueluti numero sunt quædam quæ accidunt ut numerus, ita quædam sunt, quæ enti, ut ens accidunt. Verum solutionis deceptio paulo post magis patebit. Postremo si ens commune Deo & reliquis subiectum esset, pars atque subiecti species Deus esset de quo ens in quid prædicatur. Si species subiecti ergo, non principium, idem enim principium & species esse non potest, alioquin idem esset causa & effectus. causa. n. subiecti est etiam specierum causa: atqui Deus principium subiecti est; ergo specierum subiecti causa: est uero subiecti species Deus: quare suimet causa.

Refellitur secundus modus. Cap. 7.

Simili rationis modo, & ij, qui ens commune decem prædicamentis subiectum esse autumant, plurimum falluntur, nempe, si huiusmodi ens, subiectum esset, cæleste corpus, ea ratione qua ens, à prima philosophia non posset considerari; quoniam huiusmodi entis cælum, pars minime esse potest, cum in genere aliquo non sit, quemadmodum Auer. monuit, si quidem genus generalissimum in substantiæ prædicamento, substantiam sensibilem sensu tactus esse fatetur. Iam uero si tale ens, subiectum esset, substantia & accidens species, atque subiecti partes forent, quod fieri nequit: nam quod alicuius generis subiecti species est aliterius speciei, quæ eiusdem generis est affectio, esse non potest; nam genus siue secundum eandem rationem, siue secundum analogiam dicatur, nunquam partitur per speciem, & eiusdem speciei affectionem, sed accidens substantia est affectio: ergo entis species esse nequit. Quæ ratio ita confirmatur; quæ considerantur ut affectiones subiecti, non possunt ut species subiecti considerari. Sunt enim hæc diuersa, sed accidentia ut substantiæ affectiones considerantur, quoniam soli substantiæ compositæ, & semper, & omni competunt, ut eius igitur affectus considerantur: scientiæ namque res considerant, uti sunt, quamobrem cum entis affectus, utpote substantiæ accidentia sint, ita prima philosophia de ijs speculationem habet, quare non ut de speciebus entis. Quibus patet eam in decem prædicamenta, eius quod est, diuisionem, esse famosam entis enumerationem. Adhuc illud in prima philosophia adæquatam subiectum est constituendum, cuius prima principia quærentur; namque prima principia sunt illa, quæ prima philosophia considerat, quæ non nisi entis, ea ratione qua ens, sunt, ut Arist. 4. huius testatur, quando asserit diuinam philosophiam,

A philosophiam, quam eiusdem operis prohemio, sapientiam nuncupant, uersari circa primas causas, primaque principia, ergo eo modo quo sunt, hæc considerat, sed sunt principia, ergo ut principia considerat, & cum non ut causæ rerum ea ratione qua tales sunt, considerentur; ergo ut sunt causæ rerum, ea ratione, qua existunt. & paulo post, inquit methaphisicam esse scientiarum dignissimam, quoniam circa primas causas uersetur. quare cum eiusmodi prima principia non solum huius entis, quod decem categorijs commune est, principia, & causæ sunt, huiusmodi igitur ens diuinæ scientiæ subiectum non est statuendum. Demum duodecimus liber, primæ philosophiæ pars non esset, quoniam eo libro quærentur principia, & elementa substantiæ sensibilis, & sempiternæ, uti ex eo libro constat: quare de substantia sensibili, & sempiterna, erit ibi intentio. Substantia itaque hæc sub subiecto totius continetur, quod cum ens commune decem categorijs sit, cæleste corpus in prædicamento erit. quod cum sit absurdum, sequitur ut liber aut non sit pars methaphisicæ, aut eorum opinio sit falsa.

Tres postremæ opiniones ex Arist. uerbis refelluntur.

Cap. 8.

B Sed iam ad postremas de ente opiniones accedamus, easque ex Arist. uerbis refellamus: in prohemio enim diuinæ scientiæ quoniam primam philosophiam sapientiam esse Arist. docet, inquit, uersari circa primas causas primaque principia, quare hæc eo modo quo sunt, considerat, sed sunt principia; ergo ut principia considerantur, non sunt autem principia rerum, ea ratione, qua sensibiles sunt, uel ut aliam particularem rationem subeunt, hanc enim considerationem ubique à prima philosophia Arist. secludit; quare ut principia entis, ea ratione, qua ens est, sed huiusmodi ens, cuius prima principia, primaque causæ in hac scientia speculantur, compositum est, hoc igitur erit subiectum, ita enim Arist. arguit 4. huius; principia entis quærentur, ergo de ente est intentio. Deinde exordio iam absoluto tractationem aggreditur, & at se uelle de quatuor causis differere, & causam adducens, inquit. Quoniam tunc arbitramur unum quodque cognoscere, cum causas primas cognoscimus; quare ratio est, cum de eo quod est scientia sit proposita, quod causas habet, ergo ex cognitione causarum. Et est eadem ratio, qua in aditu primi physicorum fuit usus, quæ ita componi potest, omnis scientia, quæ est de rebus, quæ habent causas, cognosci nequeunt nisi ex causarum cognitione, sed prima philosophia scientia est, quæ res, quæ sunt considerat, quæ quidem habent causas, ergo ex earum cognitione scire contingit, iure igitur de causis differendum. Si igitur de ente quod causas habet est prima intentio, qui fieri potest, ut id quod est eo modo, quo ipsi accipiunt, sit subiectum? quæ ratio ex Arist. eodem libro confirmari potest, qui in xxxi. particula, dubium soluens, cur iterum de causis differat, si in physicis de his disputatum est, soluens inquit, causam esse, quoniam huiusmodi causæ, ad entis contemplationem faciunt, & de eis, ita priores disputationem fecere. Et particula sequenti, causam tradens, cur ueterum de principijs scientiam refert, respondet, non quia putauerint esse rerum, quæ natura constant, principia; quoniam talis contemplatio foret à primo philosopho aliena; sed quoniam hæc sunt omnium entium principia; quemadmodum ibidem Alex. etiam testatur. Secundo deinceps eiusdem operis, inquit philosophus, uerum sine causis non cognosci: & Alex. ait, ueritatem rei quæ causas habet, sine causis non habere. Sed primus philosophus ueritate eorum, quæ sunt largitur, quæ causas habet, ergo ea quæ sunt, & quæ quatuor habent causas, quæ composita sunt contemplatur, quare ens compositum materia subiecta erit. quæ ratio ita confirmatur, cognitio causæ, est ob aliud, 4. methaphisicæ; quare si secundo diuinæ scientiæ, demonstrat dari quatuor primas causas, ergo ob aliud, quoniam ob id cuius causæ sunt, non sunt autem causæ, nisi entis, sed id quod est, quod ex quatuor pendet causis, compositum est. quare huiusmodi ens erit subiectum. & quarto eiusdem scientiæ, dum ostendit ens, ea ratione qua ens, esse diuinæ philosophiæ subiectum, hac ratione, intentum demonstrat, cuius principia, & extremas causas prima philosophia quærit, est eius subiectum, at qui entis, prout ens prima philosophia quærit principia, extremasque causas, ens igitur quatenus ens est, huius scientiæ subiectum. atque ita diuus Thomas rationem componit, quibus constat, ens compositum esse subiectum, hoc enim principia, et causas habet. Sexto quoque primæ philosophiæ, in illius operis aditu, inquit, quod unaquæque scientia principia sui subiecti quærit, sed prima philosophia scientia est, ergo sui subiecti principia, & elementa quærit, & inquit, principia, & elementa, quæ uerba indicant, non solum cognitionis principia, sed existendi principia. Quare subiectum erit ens, quod principia, causas, & elementa habet; quod quidem compositum est. Non minus 11. primæ philosophiæ, in aditu operis repetens ea quæ retro ab eo demonstrata sunt, sapientiam inquit, de qua est sermo susceptus, esse scientiam quandam, habentem principia. at hæc non suat nisi prima principia primaque causæ: quare, ens, quod has obtinet causas, erit subiectum. quod fieri non potest, ut illud sit quod interpretes fabulantur.

A 4 Eodem

Eodem etiam libro, paulo post, duo simul docens, alterum quomodo prima philosophia consideret ens, alterum, quomodo unius doctrinæ est ens, quatenus ens, considerare; primum declarans, inquit, quod sicut mathematicus, quanti affectiones speculatur, non ea ratione, qua sensibile, sed quatenus quantum; ita prima philosophia entis passiones, non ut naturale, uel quomodocunque, sed quatenus ens contemplatur. Quam considerationem ad nullam doctrinæ partem attinere testatur, nisi ad primam philosophiam. nam dialectica, & sophistica non ea ratione qua entis sunt affectus, sed utrum subiecto accidant, uel non; quare ex his satis aperte constat, quod ens, quod subiectum est, illud est, quod per se accidentibus subijcitur, sed ens quod interpretes subiectum constituunt, per se accidentibus non subijcitur. tale igitur ens, subiectum esse nequit. Eodem quoque contextu, quando inter naturalem philosophiam, & diuinam scientiam discrimen interponit, inquit, quod & si naturalis philosophia, quatuor contemplatur causas, non tamen ea ratione, qua entis causæ sunt, sed ut eius, quod in se motionis principium habet. At prima philosophia quatuor causas considerat, prout entis ea ratione, qua ens principia sunt, ens ergo quod ex quatuor pendet causis, utpote ex materia, forma, fine, & agente, subiectum erit. Et multis interpositis, inter primam philosophiam, reliquasque scientias, differentiam præbens ait, quod & si aliæ scientiæ principia sui subiecti inquirunt, non tamen, prout entis qua ens principia sunt, sed sola prima philosophia hoc præstare potest, & nulla alia præter ipsam. Per spicuum igitur, ex Arist. factum est, ens illud, quod interpretes subiectum constituunt, subiectum non esse.

De subiecti distributione.

Cap. 9.

His itaque quæ à ueritate aliena sunt, sententijs refutatis, tempus est, ut denique nostram afferamus sententiam, quæ ut magis in aperto sit, quædam erunt tanquam basis, & fundamenta suscipienda, exordiemurque à subiecti distributione. Consuevit itaque scientiæ subiectum, in duas diuidi partes, quemadmodum Auer. posteriorum monuit. alterum namque totius, quod latini adæquatum appellant, alterum uero partis. atqui totius subiectum, totius scientiæ commune est, namque illud est, circa quod, ut circa totum, scientia uniuersa uersatur: quoniam quidem scientia, quatuor contemplatur, utpote subiectum, eius principia, affectus, atque species, quod his uerbis primo de demonstratione Arist. confirmat, una scientia est, quæ primas unius generis partes, atque per se accidentia contemplatur, uerum enim uerò, quid de subiecto, non semper præaccipi oportet, interdum. n. & quid sit despiciatur, utpote quando clarum, & manifestum fuerit, quemadmodum eodem lib. Arist. monet, quid uerò, cum latet, præaccipitur, atque præcognoscitur, si particularis scientiæ fuerit, & ut à suprema scientia explicatum accipit: uti enim scientiæ particulares, esse subiecti demonstrare nequeant, ita neque quid, quoniam ad unam, eandemque scientiam utrumque pertinet, quemadmodum ex sexto huius ab Arist. cognoscimus; quando inquit, eiusdem mentis est, si est, & quid est demonstrare. In uniuersali uerò scientia, omniumque scientiarum domina, non ita res se habet. nam si eius subiectum, quod sit lateret, illud ostendere posset. si uerò hoc non expleat munus, causa est, quoniam sua natura manifestum est: quid uero eius quoniam occultum est, illud explicat, quemadmodum ex progressu patebit. Hinc eorum liquet error, qui inter condiciones, quæ necessario subiecto adæquato requiruntur, eam esse affirmant, & quid eius præcognoscatur, atque esse, cuius opinionis interdum Auer. uisus fuit, qui secundo de physico auditu, proinde ait, corpus naturale, in eo opere, non esse subiectum, sed principia, atque naturam, quoniam hæc definiuntur, non autem corpus naturale. Constat quidem quod, quid subiecti, non semper præaccipitur, cum interdum despiciatur, ut ipse etiam Auer. primo posteriorum docet. Neque id quod in primis fere eiusdem operis uerbis ab Arist. dicitur, obstat, cum asserere uideatur de subiecto quid, & quia præcognosci. Qui enim hoc fatentur, illius contestus intentionem prorsus ignorant; ibi. n. philosophus, ut etiam Auer. author est, explicare intendit, quonam modo præcognoscenda tria illa sint, ex quibus demonstratio componitur, & inquit, duplici fieri modo, licet tertia adiungatur præcognitio, quæ non simplex est, sed composita: interdum enim principia subiectum, atque quæ sita, quo ad quia præcognoscuntur, atque hoc tunc temporis fit, quando eorum esse, non daret, sed occultum est, & tunc præcognoscuntur, nempe si quid, & quia demonstrarentur, non præcognita in scientia forent. Interdum uerò contingit hæc, quo ad quid, et non quo ad quia, præcognosci, ut quando quia manifestum est, & despiciatur, quid uerò, quoniam latet, præcognoscitur. Interdum uerò utroque modo præcognoscuntur, & quia sunt, & quid sunt, ut quando sua natura non patent, hæc expositio Arist. est infra, ubi hæc tria, eo quo explicauimus modo se habere manifestè testatur. quare ne à semet ipso Arist. dissentire uideatur, necessum est, ut eo modo sint eius interpretanda uerba. Verum de re hac satis abunde diximus in comentarijs Analiticis. Ex eodem etiam sermone patet, non esse opus præcognoscere esse subiecti in scientia, cum interdum ob sui claritatem despiciatur, & ideo ea illatio admittenda

A admittenda non est, illud est scientiæ subiectum, de quo esse, & quid est præcognoscitur, unde fit ut tria sint, quæ totius scientiæ subiecto conueniunt, sine quibus esse non potest, & si aliqua illarum deficiat adæquatum subiectum appellari nequit. scientia enim nec esse est, ut ipsius principia, species, atque per se accidentia speculetur, quo circa optimè philosophus primo & secundo posteriorum, inquit scientiam omnem demonstratiuam tria inuestigare, principia, affectiones, & partes. Quidquid igitur scientia contemplatur aliquid subiecti erit, quoniam uel circa ipsum, uel circa aliquid eius semper uersatur. atque ita scientiam, subiectum adæquare dicitur. Quare optimè à nobis dictum est, totius subiectum, id esse, circa quod tanquam circa totum, uniuersa scientia uersatur. Cæterum cum principia subiectum habere docuimus, non tantum cognitionis principia intelligenda sunt, sed existendi, atque rei, quemadmodum retro docuimus, partis uerò subiectum, totius subiecti species est: subiectum enim adæquatum, partes habere docuimus, eius itaque species, quæ in scientiæ partibus considerantur, subiecta partis uocantur: uerum quoniam species inter sese, ita sunt à natura constitutæ, ut altera potior altera sit, ea quæ præstantior est, subiecti principalis nomine nuncupatur, proinde duæ eius sunt conditiones, altera, ut sit inter species præcipua pars, secunda uerò, atque altera est, ut inter species primo intendatur, & reliquarum cognitio ad hanc referatur. Ex quibus eorum patet error, qui uniuersa in scientia considerata ad speciei præstantioris cognitionem, referri sunt arbitrati: id enim quod primo intenditur, & cuius gratia cætera in scientia speculantur, subiectum totius est; nempe eius exactam cognitionem quærimus, quæ absque principijs, affectibus, & speciebus haberi nequit: quare pars præcipua est subiectum principale in scientia, non simpliciter sed inter species. In subiecto uerò duo sunt, utpote res subiecta considerationi, quæ à Latinis materiale subiectum dicitur. Quod id est, cuius principia, species, & affectiones scientia speculatur. est, & considerandi modus, quem latini rationem formalem appellant. Qui is est, sub quo res, cuius tria illa inquirimus, intelligitur, & ob quem scientia, à scientia discrimen consequitur. Solent enim scientiæ diuersæ in re subiecta conuenire, in modo uero considerandi nequaquam; per se. n. considerandi modo, scientiæ mutuo distinguuntur, ob rem. n. consideratam, non nisi ex accidenti, atque hoc docuit Auer. primo posteriorum, & Arist. in secundo de physico auditu, quando discrimen inter geometram, & naturalem philosophum exhibet, qui cum artifices sint diuersi, in re considerata conueniant, in modo tamè considerandi nequaquam, & in x. huius quando docet quatuor causas utramque philosophiam, & diuinam, & naturalem considerare; modum tamen considerandi, secretum esse dicit. Et quamuis duo hæc in subiecto spectentur, tres tamen retro enarratæ conditiones, subiecto ob considerandi modum non conueniunt, sed ob rem consideratam, quando quidem illis tribus considerandi modus, unus & idem est: rei igitur consideratæ species, affectiones, atque principia, sub uno considerandi modo scientia speculatur. Est uerò considerandi modus unus, cum ab eo scientiæ unitas proueniat; dicitur uerò unus uniuoce, & secundum analogiam, ueluti primo posteriorum docuit Auer. scientia. n. prædicata speculatur, quæ sunt per se, & secundum quod ipsum: quæ uerò secundum prius, & posterius, atque secundum eandem dicuntur naturam, hæc habent prædicata, cum sola æquiuoca ab arte secludantur; ueluti per Auer. 4. huius constat; idcirco scientiæ subiectum utroque modo potest esse unum. Cum uerò considerandi modus, secundum analogiam unus est, primo subiecto conuenit, et ob ipsum reliquis, utpote principijs, affectibus, & speciebus; quæ quoniam aliquid subiecti sunt, proinde ita considerantur. Sed ea se offert dubitatio soluenda, si primum semper causa est, quare posteriora eam habeant dispositionem; quo pacto subiecti causa est, ut considerandi modus cæteris conueniat. Sed dubitatio hæc, ex his, quæ ab Auer. 4. huius dicta sunt, dilui potest: qui monet primum esse causam, uel secundum materiam, uel secundum agentem, aut secundum finem; subiectum itaque omnium erit causa, quod ita considerentur, ut finis: quoniam non nisi subiecti gratia principia, affectiones, & species scientia contemplatur, ut ipse uidelicet exactam cognitionem largiatur.

De Analogia prima positio.

Cap. 10.

Locus ad quem peruentum est nos admonere uidetur, ut de analogia aliqua in medium afferamus. docuimus enim scientiæ subiectum interdum analogum esse, atque analogum non simpliciter dicitur. Iure igitur optimo qua analogia subiectum analogum dicatur inquirendum est. Verum prius quædam breuiter de æquiuocis, & uniuocis dicemus & primum ab æquiuoco exordiemur. Vox itaque æquiuoca est nomen, & uox, quæ plures naturas indicat quemadmodum ex definitione æquiuocorum ab Arist. in categorijs tradita constare potest. Nanque inquit quod ea, quæ sub æquiuoca uoce continentur, ea sunt, quæ cum in nomine conueniant in ratione substantiæ secundum illud nomen sepeantur. quare solum nomen uox æquiuoca est, non autem naturam quandam ab his de quibus dicitur sepeantur atque communem

munem his omnibus indicat, uti canis qui nominis societatem tantum refert non tamen naturam communem omnibus his, de quibus uerificatur. Vniuoca uero ea esse dicuntur, quæ non solum in nomine societatem habent, sed in ratione explicante substantiam secundum illud nomen. Quibus constat uniuocum præter nominis societatem substantiam quandam tertiam atque his de quibus dicitur communem significare, & natura hæc non ordine quodam, neque secundum prius, & posterius his de quibus dicitur communis est, sed ab eorum unoquoque æque participatur. Verum quid uox unius ad unum, uel ab uno, quam latini analogum uocant, sit, maxima controuersia est. Nonnulli uerò ex græcis, quemadmodum Simplicius in categorijs refert; medium inter uniuoca, & æquiouoca analogum statuunt, ita quod cum utrisque conuenit, & ab utrisque separatur, & proinde in hunc modum analogia definiunt. Analogia ea sunt, quorum nomen commune est, & ratio etiam substantiæ secundum illud nomen eadem est: uerum non æque primo sed secundum prius, & posterius. substantia enim per naturam uocis analoge explicata, & si cunctis conueniat quæ sub nomine sunt, uni tamen primo inest, & hoc est causa, quare cætera hac natura participant. quibus Arist. fauere uidetur qui 4. huius analogum neque inter uniuoca, neque inter æquiouoca collocauit, sed ueluti quoddam ab utrisque separatum, & 2. de anima quando de diaphano disputat, inquit naturam quandam esse quæ perpetuo, & caduco corpori comunis est, & constat iam uniuoce non conuenire, cum nihil caduco, & perpetuo uniuocum sit, quare analogice. Analogum igitur ultra nominis societatem substantiam & naturam quandam dici, his de quibus dicitur commune, atque in hoc cum uniuoco consentit à quo separatur, quoniam hæc ipsa natura non æque primo his omnibus communis est cum uni primo conueniat quod causa est cur reliqua, & nomen atque naturam hanc obtineant. Sed ut horum opinio magis aperta reddatur sciendum hos analogia in tria significata parti. alia enim inæqualitates uocantur, quæ ea esse dicuntur quorum nomen commune est, & ratio substantiæ secundum illud nomen omnibus comunis est, atque eadem penitus sed non æquali perfectionis gradu ab inferioribus est participata, quemadmodum animalis ratio, & si omnibus conueniat animalibus, & cunctis eadem sit non tamen æquis perfectionis gradibus participatur, quoniam animalium quædam magis quædam minus absolutiora, & præstantiora natura sunt. Secundum Analogiæ significatum secundum proportionem dicitur. & illa esse dicuntur, quorum nomen commune & ratio substantiæ secundum illud nomen secundum proportionem eadem est ueluti, ossis, spinæ, cutis, squammæ, corticis radice, & oris se habent. Hæc uero analogia subdividunt, quorum horum aliqua sunt inter quæ uera est proportio, alia uerò inter quæ non est uera proportio, atque hac secunda specie sæpius poetæ utuntur cum prata ridere, uentos percurrere, arbores perloqui, & id genus cætera finguntur. Analogia uerò quæ sub tertium cadunt significatum per attributionem appellant, & hæc ea sunt quorum nomen commune est, ratio substantiæ penes illud nomen secundum attributionem eadem est, quemadmodum sani ratio de animali pharmaco & diætâ attributione his omnibus eadem est. Sed horum snia multifariam peccat. primo quoniam fieri nequit, ut inter uniuoca, & æquiouoca medium sit, sed necessum est, ut ad alterum, utpote uel ad uniuocum, uel ad æquiouocum accedat analogum, alioquin contradictoria medium paterentur, quare non recte ab Arist. primo de demonstratione dictum, & contradictoria ea esse inter quæ per se nullum medium est, atque id quod consequitur ita patere potest, uniuoca enim eandem habent secundum nomen rationem, æquiouoca uerò non eandem habent secundum illud nomen rationem, quare contradictorie apponuntur. Ergo si analogum medium foret, contradictio igitur medium susciperet. Non minus penes illud à ratione dissentit naturam quandam communem his de quibus dicitur analogum affirmare, nempe si hoc foret in Deo, & intelligentijs compositio esset. nam cum ens intellectus, & alia quam plura de Deo, & intelligentijs rebusque alijs dicantur, & non uniuoce, neque æquiouoce, sed analogice, in Deo igitur communis natura erit. consimiliter, & reliquis intelligentijs, atque propria, immo tot communes naturæ erunt, quot sunt ea, quæ de Deo, & alijs rebus analogice dicuntur. Non ergo Deus esset summe simplex cum diuersæ naturæ in eo sint. Atque hæc ratio Auer. est septima disputatione destructionum in solutione ultimi. Ad idem ut eiusdem etiam ibidem ratione utamur, ea quæ ita se habent quod eorum aliquod est causa essentialis, & per se reliquorum hæc in una natura conuenire nequeunt. Atqui ea, quæ sub analogia uoce continentur ita se habent. quod eorum unum cæterorum causa est, ergo hæc in una natura non comunicant, analogum igitur naturam comunem his de quibus dicitur non significat. Quæ ratio ita confirmari potest; quæ in una natura comuni conueniant proprijs differentijs distinguuntur, quibus natura communis contrahitur, sed ea quæ sub uoce analogia continentur, in una natura comuni conueniunt: ergo differentijs proprijs separantur, quare eorum quodque ex natura comuni, & ex differentia qua distinguuntur. Omnia ergo quæ sub uoce analogia continentur composita erunt: in Deo igitur, & cæteris mentibus multiplex erit compositio. quod cum fieri nequeat, non igitur

A tur analogum naturam quandam his de quibus dicitur communem indicat. Cæterum quæ ad analogorum significata attinet: primum minime concedendum est: nanque genus nullum uniuocum foret, sed quodque analogum, quando quidem species, quæ sub eodem genere comprehenduntur, ita natura constitutæ sunt, quemadmodum 5. & 8. diuinæ scientiæ Arist. monet quod altera semper alteram præstantia superat. Deinceps generis natura æque primo ab oibus speciebus participata est. Si uero altera species, alteram nobilitate excedit: id proprijs speciebus naturis dandum est, ueluti de animalis mortalis speciebus euidentissime constat. Mox uox analogia semper prius, & posterius indicat. atque prius posterioris causa est. sed hæc in speciebus generis non reperiuntur: non enim animal caducum de sui speciebus secundum prius, & posterius prædicatur; neque aliqua eius species cæterarum causa est, quod animalia dicantur: atque quod animalis rationem participant. Non minus quo ad analogum quod secundum proportionem uocant, ab Auer. recedunt, quandoquidem hoc analogum primo posteriorum non medium, sed inter significata æquiouocorum collocat.

Secunda opinio de analogia.

Cap. 11.

B Nonnulli uero alij, analogum, cum sub uniuoco, tum sub æquiouoco collocant; nanque ueluti æquiouocum bipartitum est: alterum enim est, quod purum seu a casu uocant, quod dicitur id quod his de quibus dicitur solum secundum nomen æque primo uerificatur, ita quod nomen non uni primo alijs secundo conueniat, alterum uero est à consilio seu à sententia, & hoc dicitur æquiouocum analogum, quod & si uocem tantum indicet, & non naturam his communem de quibus dicitur, uox tamen cum ordine comunicatur: namque uni primo, alijs secundo atque primum reliquis causa est, quare eam suscipiant uocem. Ita uniuocum bipartiti sunt: namque alterum est purum, ut quondam nomen, & ratio substantiæ secundum illud nomen æque primo omnibus commune est; alterum analogum uniuocum nuncupant, ut quando nomen, & ratio substantiæ his, de quibus dicitur cum ordine comunicatur; atque primum causa est, ut cætera nomen & substantiæ rationem suscipiant. Sed horum opinio partim uera est, partim non; uera enim pronuntiant, quando aiunt analogum sub æquiouoco contineri. Sed decipiuntur, quando analogiam ad uniuocum referunt; id enim fieri nequit; nam quoties est aliquod prædicatum pluribus commune, & uni primo, alijs uerò secundo, & propter primum prædicatis cæteris conuenit, hoc ipsum prædicatum per se, & uere non nisi in primo saluatur, in reliquis uero, non nisi denominatione extrinseca; quemadmodum Auer. septimo diuinæ sapientiæ monuit, atque prædicata analogia primo conueniunt uni iuxta hos & præter hoc reliquis: ergo hæc prædicata per se in primo saluantur. In cæteris uero non nisi denominatione extrinseca, quod asserere absurdum est; quandoquidem uniuoca natura uere in omnibus saluatur, & hoc est, quod Auer. docuit septima disputatione, quemadmodum retro docuimus, quando inquit quod fieri nequit causam per se, & essentialem in una natura uniuoca conuenire, cum his quorum est causa; quoniam in primo natura per se saluatur. Insuper uniuoca dicuntur, quorum nomen est commune, & ratio substantiæ secundum illud nomen est eadem: quoniam ratio substantiæ uere in primo saluatur: analogia igitur sub uniuocis minime comprehenduntur. Non minus opinio hæc ab Arist. dissentit, qui 4. huius naturam analogi nobis aperiens plane testatur, in primo rationem analogi uere saluari, in alijs uerò non nisi denominatione extrinseca; quemadmodum sanitatis exëplo nobis ostendit, quæ uere non nisi in animali reperitur, in alijs uero, uel quia conseruant, ut deambulationes, & diætæ, aut quia efficiunt, ut potiones & pharmacha, uel quia sanitatis signa: ut urina, quod etiam secundo exemplo patefacit uti medicinale ad artem medicam, quod in arte medica formaliter & per se est; in alijs uero, non nisi denominatione extrinseca, & demum inquit ne quis credat in his solum quod dixerat uerum esse subdit, quod similiter in alijs se habet res. Hoc idem etiam undecimo huius docet; fieri igitur nequit, ut sub uniuoco analogum contineatur.

Propria opinio.

Cap. 12.

Hucusque aliorum refellimus sententiam, superest modo propriam adijcere. Nos itaque dicimus, analogum sub æquiouoco contineri, quemadmodum primo Moral. Eustrat. monuit à qua etiam sententia Simpl. alienus non uidetur. Aequiuocorum itaque duo sunt modi summi, æquiouoca enim alia sunt à fortuna, cum sint, ut fors tulit, alia uero sunt à scientia, & consilio, ueluti, quando aliquis cogitaret causas alicuius, gratia nomina imponendi, & hæc quattuor modis dicuntur, etenim quædam secundum similitudinem, æquiouoca uocantur: ueluti Arist. æquiouocorum exemplo docet, dicendo animal, homo, & quod pingitur, quæ hoc nomen commune habet, sed ratione alteram, quoniam homo est animal, quod est substantia animata sensitua.

et hominis simulacrum, sic animal est, ut habens similitudinem substantiæ animatæ sensitivæ; secundus vero æquiocorum modus à scientia, est secundum analogiam, uel proportionem, ceu quando principium diceretur æquioco de unitate, & puncto, quorum aliud est principium numerorum aliud uero lineæ, item fluuiorum fons, & animalium cor, dicuntur principia. Nam, ut se habet unitas ad numerum, ita et alia se habent, quod quidem est proportionis proprium. Tertius uero æquiocorum modus, à cogitatione est, ueluti quando fieret aliqua prædicatio communis pluribus, & differentibus rebus, quemadmodum à medicatione, liber medicinalis, quoniam conscriptus est, de his medicinalibus, quæ discenda sunt. Item medicinalis est, scalpellus, quia instrumentum est eorum, qui secant, & incidunt secundum artem medicinalem. Dicitur etiam remedium medicinale, quoniam ad sanationem est utile. Quare nomen commune est, & ratio uniuscuiusque altera, quæ æquioca ab uno uocatur, quoniam ab uno dicuntur, & à latinis analogia secundum attributionem. Nam ad unum primum referuntur, & secundum hunc modum, aliquod multitudinis nomen primo habet, & causa est, qui cætera illud habeant, est uero causa, aut secundum materiam, aut secundum agens, & non secundum formam, quoniam nomen per se in primo est, alijs uero non conuenit, nisi secundum denominationem extrinsecam, quemadmodum animal per se, atq; formaliter sanum, sanitate in eo existente dicitur, urina uero, medicina, & reliqua sana non à sanitate eis inexistente denominantur, sed extrinsece. Quartus uero modus analogorum à consilio dicitur quando diuersa ad unum finem referuntur, & ab illo appellationem sortiuntur, ueluti cibus sanus, & remedium sanum, exercitium, & cætera id gens, quæ à sanitate ueluti à fine denominantur. Cæterum hos duos modos postremos, Græcorum nonnulli, quibus Auer. & latini consentiunt, in unum coniungunt, quibus Arist. 4. huius fauet. Qui hos æquiocorum modos, ab uno, & ad unum nuncupauit. Ex quibus id constat, in analogis primum, ueram, & propriam sortiri nomenclaturam, eo quod uere formaliter tale sit. Nam aliorum causa est, quare talia uocentur, idcirco fit, ut in aliorum ratione, primi ratio, semper appareat, ueluti, ut rem exemplo ante oculos ponamus, si urina definiatur quatenus sana est, in eius ratione animalis sanitatem adiiciemus, ita si pharmacum, si diætã, aut deambulationem quis definiat, quatenus horum quodque sanum dicitur semper animalis sani rō apparebit. Sed ea se offert dubitatio diluenda, si analogia uox, non nisi nominis societatem indicat, quo pacto Arist. 2. de anima inquit, diaphaniam, naturam indicare, quæ utriusque corpori, & diuino, & caduco eadem est. Sed ex his, quæ à nobis retro explicata sunt, dilui dubitatio potest. Namq; diaphani ratio, quemadmodum 2. disputatione de anima sentiente docuimus, est undique apparere. Videlicet secundum profundum, & secundum superficiem, quare hoc undique apparere, idem est, nõ simpliciter in utroque corpore, sed Analogia. nam etsi utrunque corpus appareat, apparentiæ tamen ratio non eadem est, nisi Analogia, cum diuina corpora sua natura Diaphana terminata sint, semperque appareant, hæc uero corpora, interdum tenebricosa, interdum lucida sunt, atque apparent. Quare nomine naturæ Diaphanum intelligit, quod idem secundum Analogiam dicitur, cum tamen apparentiæ ratio eadem non sit, quemadmodum Arist. uerba nobis ostendunt, quæ ita se habent. Huiusmodi autem est Aer & Aqua multa solidorum, non enim secundum quod Aqua aut secundum quod Aer Diaphanum est, sed quoniam est natura eadem in his utrisque & in perpetuo illo quod sursum est corpore, uocat itaque Diaphanum naturam atque hoc ipsum idem dicit esse modo, quo docuimus. Albertus quoque per naturam Diaphanitatem intelligit, quæ communis his omnibus est, propter unitatem naturæ, sed ordinis ad unam causam. Diaphania siquidem prius in eo quod sursum est corpore, sicut in causa, & postea in aere, & aqua, & in cæteris solidorum, atque ob primum corpus, reliqua ita fiunt. Est & secunda dubitatio, si Analogum æquiocum est, de eo igitur non est una ars, atque scientia, quoniam quemadmodum undecimo huius Arist. monet, de æquioco non est una scientia, quod etiam Auerroes quarto huius docuit. Deinde Arist. ubique, cum de analogo sermonem habet, illud & ab uniuoco, & ab æquioco discernit, quemadmodum ex 4. & 7. diuinæ scientiæ constat. Sed hæc de facili diluuntur, æquioca enim à casu, ea sunt, de quibus una scientia non est, quoniam de his prædicata per se non dicuntur, nisi quæ ex accidenti prædicantur, uelut Auerroes 4. huius docet, scientia uero, quæ per se insunt, atque prædicantur recipit, ceu primo Posterio. constat. Iure igitur æquioca à casu una scientia non considerat, æquioca uero secundum scientiam, quæ secundum proportionem dicuntur, neque necesse est, ut ab una considerentur scientia, namque de his plures scientiæ considerari possunt, quemadmodum Auerroes docuit, primo Poster. quando inquit, Dignitates quæ pluribus scientijs communes sunt (quemadmodum si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia) æquiocas secundum proportionem esse; quæ ab una non considerantur scientia sed à pluribus, æquioca uero, quæ ab uno, & ad unum dicuntur, ad unam pertinent scientiã, quoniam in his prædicata, per se inueniuntur, & hæc demonstrationem, & definitionem ingrediuntur, ut per belle primo Poster. & in quæstis logicis, docuit Auerroes. Hæc itaque æquioca Arist. ab æquiocis a casu separat, & proprio nomine uoces ab uno, uel ad unum uocat, quæ ad unam scientiam non semel 4. Methap. pertinere monuit. Quæ cum in hunc modum exposita sint, tempus est, ut ad nostrum institutum redeamus.

Diuina scientia facultas est Vniuersalis.

Cap. 13.

HIs, quæ retro a nobis explicata sunt, adiiciendum est, facultates in duplici serie esse, nempe aliæ uniuersales, aliæ uero particulares nuncupantur. Sunt uero particulares quæcunque quandam entis partem accipiunt, & circa illam proprietates speculantur, quemadmodum naturalis scientia, atque Mathematica, illa enim circa ens quod natura constat, hæc uero circa quantitatem uersatur, uniuersalis uero facultas, ea est, quæ circa ens quodcunque uersatur, quæ tripartita est, quemadmodum Auer. monet circa initium Paraphrasis Methaphy. uti, prima philosophia, Dialectica, & sophistica, huiusmodi enim facultates conueniunt, quoniam circa quodcunque ens uersantur, dissentiant uero, quoniam prima philosophia, quamuis circa quodcunque ens uersatur, illud tamen, non nisi quatenus ens considerat, & proinde quæ sita determinata, atque finita habet, quandoquidem non nisi ea quæ rebus insunt, ea ratione qua existunt, speculari potest, quod nulla alia facultas, nisi prima philosophia præstare potest, quemadmodum Arist. xi. primæ philosophiæ docuit. Dialectica enim & sophistica ens, ea ratione, qua existit, non contemplantur, neque ea quæ ei insunt, quatenus existit; sed utrum subiecto accidunt, uel non: ideo prima philosophia subiectum determinatum, & finitum habet. Topica uero nequaquam, sed ens considerat qualitercunque contigerit, quoniam considerat entia secundum uulgus, uulgus uero comprehendit ens uniuersaliter. Rursus sunt aliæ differentiæ, quas Auerroes primo Poster. largitur, atque circa initium paraphrasis Methaphy. & prima est, quod quamuis prima philosophia cum Dialectica conueniat, quoniam utraque res communes speculatur, Ars tamen topica in sua speculatione non intendit certum finem præter uictoriam ipsam, sed prima philosophia certum habet finem, quæ est cognitio rerum quatenus existunt per suas summas causas, est alia differentia quoniam topica, & si de omnibus speculetur, de illis tamen per rationes probabiles, ueluti sophistica per apparentes. At prima philosophia de cunctis rebus speculatur, per rationes necessarias, & quæ demonstrant. Sophistica uero eandem subfiguram, quas dialectica, nisi, quia ipsa per ea, quæ probabilia apparent de omnibus tentat utrum hoc huic accidat, uel non: ut Genus, uel accidens, uel proprium aut ut definitio, quare neque hæc subiectum definitum habebit, neque quæ sita determinata, cum utraque & dialectica & sophistica interrogent, quemadmodum libro de silogismo & primo Posterio. Arist. docuit. ex his itaque aperte constat circa ens primam philosophiam uersari, quemadmodum dialectica & sophistica, penes hoc enim consentiunt, uerum ens hoc in uniuersum eius adæquata materia non est, sed id quod uere est solum, ut proprium & adæquatum subiectum speculatur, cætera uero quæ quoquomodo entia uocantur, quamuis rectius non entia nuncupari debeant uel ut principia, aut ut affectus considerat, ex his illud constat quod & si ens, quod de deo & decem prædicamentis atque negationibus, & priuationibus, & secundis notionibus commune est, contemplatur, tanquam subiectum tamen non considerat, cum conditionibus subiecti uocet, atque hoc ipsum quot modis dicitur Arist. exponit, ut inde ostendat quod ut subiectum, quod uero, ut principia, uel ut affectus, prima philosophia contemplatur, quare & si huiusmodi ens analogum sit, & ab una contempletur scientia, non tamen subiectum est, nam cum Analogum non nisi ea de quibus dicitur ordine quodam sit, cum itaque ea, de quibus uerificatur explicantur, ipsa quoque apertum sit. Verum ea quæ sub eo comprehenduntur nonnulla ut subiectum, alia uero ut principia, quædam uero ut eius quod est affectus, considerantur, interdum uero quæ sub uoce Analoga sunt: quædam habent in quibus communicant, atque tunc, priusquam & prædicatis singulis speciebus proprijs, disputetur, communia exponuntur prædicata, atque ita de communi Analogum disputatur. Ens itaque cum ita accipiatur, quoniam uox satis communis est, quæ sub eius ambitu comprehenduntur communia quædam minime habent, at quando uere & proprie capitur quod solum substantia est, hæc enim uere id quod est, est; cætera uero non entia & si entia dicantur, non nisi, quia aliquod entis utpote substantiæ, uti postea magis apertum fiet. & ideo philosophus solum eius quod est multiplex significatum docuit, ut inde subiectam materiam, principia & affectus doceat.

Denominentis.

Cap. 14.

At qui quoniam tota rei ambiguitas ex nomine eius quod est, dependat, quemadmodum 4. huius etiam Arist. monuit, qui cum constituisset ens prout ens esse subiectum, statim quod illius

illius nomine intelligendum sit aperuit, ne multiplex eius quod est, significatum nos decipiat, & præcipue, quoniam in Analyticis docuit, quod cum quid subiecti latet, est præaccipiendum, atque præcognoscendum, proinde quid nomine intelligere oportet, particula 2. docuit. hinc eorum liquet error, qui aiunt Arist. non explicasse quid ens sit, quoniam erat uox communissima. ea uero subiecta quamuis Analoga sint, exponenda quid sint esse monent, quæ communissima non sunt. Multifariam enim peccant, quum quia philosophus, quid intelligere oporteat per id quod est, docuit, Tum quoniam non semper opus est, ut de subiecto quid præaccipiatur, nisi quando latet, quando enim quid manifestum est despicitur, ut idem philosophus primo Posteri. monet: & nos retro docuimus, nos itaque ab Arist. non recedentes quid nomine entis intelligendum sit, aperiemus. Ens itaque dicimus, duplici accipi modo. Primus est, cum ens dicimus, omne id intelligimus, quod est extra nihil, quod uero sub hoc significato nomen entis interdum Arist. usurpet, ipsemet testis est, qui 6. huius, primum ens diuidit in ens per se, & in ens per accidens, & in id quod est in re, atque in mente, perspicuum est per ens intelligere quod extra nihil est, cum id quod uere proprie ens est, id sit quod esse participat, uti postea docebitur, neque dictionem absque ratione sic usurpauit, nam ut uere dicitur, sentire quidem ut pauci, loqui uero ut plures, debemus: sentimus enim & opinamur nobis, loquimur uero alijs, & multitudini atque ideo loquimur, ut intelligamur, uulgus autem, & quicumque ita ens accipiunt, ut omne id dicatur ens, cui non deest esse, & quod dici nihil uere non potest. At sapientes non ita entis nomen accipiunt. iuxta itaque hunc entis modum, Deus maxime ens dicitur, cum ipse causa sit rebus, quare sint: consimiliter principia, atque accidentia, & ad hoc significatum Arist. aspiciens, nouem accidentium genera, per se entia uocauit, ut ea uidelicet separet, & distinguat, ab his quæ per accidens sunt, quorum definita causa nulla est, si uero secundum entis modum aspiciamus, neque eorum ullum ens dici potest, sed non ens potius, etsi quoquomodo ens non, nisi, quia quicquam entis sunt. Est secundus entis modus, atque uerus & proprius, ut id dicatur ens quod esse participet, atque esse habeat. Ens enim quod idem sonat quod id quod est nomen concretum, cuius abstractum uidetur hæc dictio esse, namque ens dicitur, quod esse habet. Nominum enim alia concreta, alia abstracta sunt, concreta calidum, lucidum, homo; Abstracta uero calor, lux, humanitas. Abstractum uero id significat quod de se tale est, & non ab alio, Concretum ex aduerso, id significat quod non à se, sed alterius beneficio tale est, ita lucens huc lucet: Album albedine album, & homo humanitate homo. quoniam uero nihil se ipso participat, neque eadem conditio eidem rei & a se & alterius participatione inesse potest, sit igitur ut quod abstractum uocatur, à concreto denominari non possit, quare non congrue dicitur albedo alba est, cum ratio sit, qua alia alba dicantur. Itaque ens concretum est, esse autem eius abstractum, quemadmodum Auer. 7. diuinæ sapientiæ monuit, cum inquit, ens derivari ab ipso esse, ens igitur concretum nomen est, atque eius abstractum est, esse, quare ens dicitur quod existentiam habet. ad hanc ergo exactam entis significationem, si respiciamus, illud negabimus, ens, non solum quod non est, & quod est nihil, sed uniuersa simplicia ueluti materiam, & formam, consimiliter Deum, atque reliquas intelligentias, hæc enim cum simplicia sint composita esse nequeunt. Denominatiua enim omnia composita sunt, ueluti Auer. 4. huius docet, Arist. etiam 6. primæ philosophiæ cum diuidit ens in per se ens, & per accidens, deinde cum diuidit ens per se in decem genera, dubium nullum est apud bonos peripateticos, sub hoc ente, neque deum, neque intelligentias, aut materiam & formam contineri. hæc enim neque sunt ens per accidens, neque sub ullo decem generum continentur, in quæ ens per se diuiditur, in genere enim & præcipue in eo quod est substantiæ, non nisi corpora sensibilia sensu tactus comprehenduntur, nam & si materia & forma ad substantiam attingere uideantur, ideo est, quoniam aliquid substantiæ sunt, nam hæc aut non substantia, quæ in genere est, sunt, aut secundum aliam rationem substantiæ sunt. Ad hanc quoque significationem, si respiciamus, neque accidentia entia uocari possunt, nisi, quia aliquid entis, utpote substantiæ sunt, nempe accidentia alia abstracta sunt, quæ iuxta hominum consensum, quoniam simplices formæ sunt, potius mente consistunt, quandoquidem in re non albedo, sed album reperitur, entia igitur uocari nequeunt. Concreta rursus accidentia, & denominatiua subiecti includunt. cuius merito existunt. quare id quod solum est, ens, atque uere, sola substantia est, & quæ composita est, hæc enim materiam & formam claudens esse atque existentia participat.

Ens iuxta secundum significatum subiectum esse demonstratur. Cap. 15.

ENs itaque cum bifariam capiatur, Arist. 4. diuinæ scientiæ, quando ens primæ philosophiæ subiectum statuit, non primum entis significatum intelligit, quoniam iuxta hoc accidentia principia, & reliqua, quæ enumerat, entia forent, & ipse inquit, quod potius non entia dicuntur, quàm entia, & si entia, quia aliquid entis, utpote substantiæ sunt. Alterum igitur

A igitur entis significatum intelligit, atque hoc subiectum adæquatum primæ philosophiæ constituit. itaque cum inquit, ens quatenus ens, primam philosophiam considerare, idem ac si substantiam prout substantia est speculari dixerimus. atque hoc ex Arist. planum fieri potest, qui 4. primæ philosophiæ in aditu illius operis, cum asserit ens prout ens, esse subiectum, statim quid nomine entis intelligendum sit, exponit. Atque ratio est, quoniam primo Posteri. docuit, quod cum quid subiecti latet, præaccipere, atque præcognoscere oportet, & ideo nomine entis, asserit, se substantiam intelligere, cæteræ uero, si entia dicuntur, non nisi quia substantiæ aliquid sunt, puta quia substantiæ passiones, alia uero, quia uia ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua sunt substantiæ, sola igitur substantia uere est ens, atque hæc est subiectum. Veluti Arist. met, ualida ratione eodem contextu confirmat, quæ ita componi potest, id est adæquatum in scientia subiectum, ob quod omnia in scientia considerantur atque omnia in diuina philosophia ob substantiam considerantur. Atque eius uerba hæc sunt. § Vbiq; autem scientia est propria ipsius primi, & ex quo cætera pendunt & propter quod dependent. § Rursus hoc idem, ex his, quæ statim sequuntur uerba confirmari potest, § quod si hoc est substantia, ipsum philosophum principia substantiarum, causasque habere oportet. § Si igitur primus philosophus quærit principia & causas substantiæ, subiectum igitur erit substantia. Ita enim 1. 2. huius Arist. argumentatur, quando demonstrat de substantia esse theoriam, quoniam eius principia atque causæ quærentur. Ad huc, primum consideratum in arte est subiectum, substantia uero primum est consideratum in prima philosophia, quemadmodum Aristoteles ibi docet, substantia ergo subiectum. Prima propositio ita demonstrari potest, nempe cum quatuor in scientia sint, subiectum, principia, species, affectus, perspicuum est primum consideratum subiectum esse, quandoquidem principia, affectus, & species, ob subiectum considerantur, atque hoc Auer. sequenti particula confirmat, nam inquit Arist. proposuisse de causis entis, & de ente differere, & quid nomine entis Arist. intelligat, statim Auer. exponit, hoc est, de substantia, & causis substantiæ. In 7. quoque eiusdem scientiæ, solum substantiam ens esse ostendit, quandoquidem ait, reliqua entia non dici, nisi quia aliquid entis, & quod uere ens, & simpliciter ens substantia est, quod et confirmat, ex solutione dubitationis in tertia particula, quæ inquit, Accidentia non esse entia, nisi quia quicquid entis, & ut Alex. dicit, quoniam entis affectiones sunt, & idcirco in sequenti particula concludit, ens simpliciter substantiam dici. Eodem etiam libro, ex ostensis correlarium inferit, esse manifestum, quod olim, & semper ab omnibus philosophis quæsitum fuit, & ab ipso, cum quæritur quid est ens, quoniam idem est ac si quæretur quod est substantia, quibus duo patent, alterum, quod nomine entis substantia est intelligendum, alterum uero, & secundum quod hæc est, subiectum. Atque hoc statim ueterum testimonio confirmat, qui hæc entis principia, substantiæ principia quærent, quoniam solum ens substantia est. Auer. hoc idem testatur, quando ait, primam philosophiam considerare principia substantiæ, quatenus substantia, quoniam in naturali philosophia fuerunt inuestigata principia substantiæ prout naturalis est. Ea dem rursus particula philosophus, cum ueterum testimonio ostendisset, quod ens de quo, apud eos erat disputatio, substantia composita est, statim ipse subdit, ob hæc quæ ostensa sunt puta quod ens substantia est, pollicetur maxime, & primo & solum de substantia differere, adiecit enim, maxime & primo atque solum. hæc enim uerba primum in hac scientia consideratum subiectum totius est, indicant, quandoquidem de cæteris, non nisi ob hoc. Non minus quæ paulo inferius ab Arist. dicuntur, ostendunt accidentia per se entia non posse nuncupari, quoniam ait, quod ueluti res se habet ut sit ens, ita ad quod quid, & ideo concludit accidentia, aut non habere quod quid est, aut ex additione, itaque si per se entia forent, igitur quod quid est haberent, quod Arist. negat. Deinde 8. huius intentionem colligens, quæ 4. libro explicata fuit, dictum est itaque inquit, quod substantiarum quærentur principia, causæ, & elementa, & Alexand. per causas formas intelligit, nomine uero principij agentem, & finem, & per elementa materiam, constat itaque de substantia composita in 4. huius intentionem fuisse propositam. Et libro 9. circa aditum hæc habet uerba. De primo igitur ente, & ad quod omnes aliæ categoriæ entis referuntur, uidelicet de substantia, nam secundum substantiæ rationem, dicuntur alia entia, & quantum, & quale, & cætera sic dicta. Demum 1. 2. primæ philosophiæ, intentionem totius scientiæ in medium afferens, illam inquit esse, circa, substantiam, atque hoc ipsum ex multis demonstrat, & eius prima ratio, hæc est, principia & causæ substantiæ quærentur, palam, quod de substantia est, theoria. Neque tamen dicendum est, dumtaxat 1. 2. uoluminis intentionem proponere, quandoquidem rationes, quæ sequuntur proposito non conferunt, non ut ipsi aiunt; intentio est de substantia separata, sed hæc causas & principia non habet, de hac igitur nullus sit sermo, sed de ea quæ causas habet. Neque etiam substantiam sensibilem sempiternam solum intelligit, nam quorsum deinceps probat intentionem esse de substan-

tia, quoniam ipsa est primum ens. quare dicendum totius primæ philosophiæ intentionem afferre, & proinde ad hanc intentionem demonstrandam secundam adducit rationem, quæ ita componi potest. De eo ente prima philosophia disputat quod uere, & proprie, est ens, atqui substantia ita se habet, de ea ergo sermo propositus est, & minor ita ostenditur, si namque uniuersum intelligitur substantiam sensibilem cum accidentibus, ut quoddam totum accipiatur, siue ut uox quædam dicens ordinem, prima pars, semper substantia est. Tertia deinde rationem adducit. De eo quod est, prima philosophia disputat sed hoc est substantia, de ea igitur sermo susceptus est, reliqua enim præter substantiam potius non entia, quam entia dicuntur, & si entia non nisi quia entis quicquam, quæ quidem ratio his habetur uerbis. Simul autem nec entia, ut est simpliciter dicere alia, sed qualitates, & motus, ut & non Album, & non Rectum, dicimus ergo & esse hæc, puta est non Album. Deinceps, quartam his uerbis affert rationem. Amplius nihil aliorum separabile, quæ ita componi potest, id quod per se existit, & alterius extrinseci beneficio non indiget, ut existat, id uere & proprie ens, atque substantia sola separabilis est, ea enim sola per se existit, & alterius extrinseci non eget auxilio ut 7. & 8. huius docuit. hæc igitur uere & proprie ens, quare cum de eo quod est prima philosophia disputet, de substantia ergo est eius intentio. Demum ueterum sapientum testimonio hoc idem confirmat, qui entis principia quærentis substantiæ principia quærebant, quoniam solum substantiam ens esse credidere. ex his itaque satis constare arbitror, quæ ab Arist. dicuntur, substantiam quæ composita est primæ philosophiæ subiectum esse. Quæ res ratione confirmari potest, cuiusq; scientiæ subiectum, ut ex retro ostensis patet, principia habere oportet, quæ non cognitionis tantum sunt sed existendi atque rei: subiectum igitur primæ philosophiæ hæc habere principia necessarium est, sed huiusmodi ens accidentia esse nequeunt, quoniam eorum principia, substantiæ principia non sunt, sed quæ principia substantiæ, accidentium quoque erunt, atque eorum sunt, quoniam quicquam substantiæ sunt. substantiæ igitur principia quærentur, quare hæc, subiectum erit. Quæ quidem ratio ex Arist. confirmari potest, qui x. i. huius ait. Naturalem philosophiam causas entis considerare, ueluti & primam philosophiam, discrimen tamen est, quoniam hæc, eius quod est, quatenus est, principia quærit: at naturalis, illius principia quærit, quod in se motionis principium obtinet, quare cum huiusmodi ens substantia sit composita, circa hanc igitur eandem prout substantia est, prima philosophia uersatur, quod plane Arist. manifestat, nam asserit, huiusmodi ens esse separabile, quod inquit, est ens per se existens, quod non nisi substantia est, ueluti in aditu 8. lib. ex ipso Arist. satis constare potest. Hæc eadem opinio ex Auerroë confirmari potest, qui & si uariis, & dubius esse uideatur: nobis tamen maxime fauere uidetur, primo huius itaque fatetur, utranque philosophiam diuinam & naturalem eadem principia atque causas considerare, non tamen eodem modo, namque naturalis scientia rei quatenus naturalis principia quærit, sed diuina, rei causas speculatur, prout existit, at res naturali scientiæ subiecta, substantia naturalis est, quæ composita est, ergo hæc eandem primæ philosophiæ subijcitur, quatenus existit. Idem 4. huius manifestat, qui Arist. uerba exponens, inquit, Quod hæc principia, sunt rerum sensibilibus principia quæ quærentur ut principia naturæ existentis per se. Sed quæ nam obsecro est natura per se existens, nisi substantia? huius igitur quærit principia. Quod etiam primo huius monet, consideratio de elementis rerum naturalium, est propria scientiæ naturali, & consideratio de eis in hoc loco, non est, nisi secundum quod sunt principia substantiarum existentium per se, & ita locutus est hic, & non de illis sermone naturali. & in 7. huius. Causæ inquit, rerum naturalium considerantur hic, quatenus res naturales, existunt, & non ut naturales. quod etiam 12. eiusdem operis confirmauit. Communicant inquit, huiusmodi scientiæ, quoniam considerant principia substantiæ sensibilis, licet non eodem modo, sed hæc ut principia substantiæ sensibilis, ut substantia est. ex his itaque res subiecta satis constat. Verum his ea se offert dubitatio, namque res considerata, ea est, cui primo, & per se affectiones insunt, atqui enti & non substantiæ primo conueniunt, ergo ens & non substantia est res subiecta, sed hæc ex Arist. diluitur, qui 4. Diuinæ scientiæ inquit, hæc primo substantiæ conuenire: si uero alijs insunt, quoniam substantiæ quicquam sunt, uti postea magis patebit.

De modo considerandi Opinio prima. Cap. 16.

Ceterum, quoniam in subiecto considerandi modus, & ratio formalis includitur, nunc qualis ratio hæc sit, exponenda succedit, uerum in re hac, non consentiunt Arist. interpretes, quidam enim adeo insanire quod uerecundati non sunt, duos huic scientiæ considerandi modos tribuere, quorum alter est, separatim secundum substantiam. Alter uero est illud separatim quod secundum indifferentiam appellant. Sed hi maximo opere decipiuntur, nam si prima philosophia duos considerandi modos haberet, non una scientia esset, sed duæ,

ex

A ex modo enim considerandi scientiæ mutuo sunt seiunctæ, quæ admodum retro docuimus, quare si diuina scientia, duas considerandi rationes obtineret, non una foret scientia, sed tot, quot rationes formales. Insuper, quo pacto subiectum scientiæ, considerat, pariter principia, species, & affectiones, quemadmodum ex Auer. primo Posterio. & in epithomatibus logicis, eo capite, ubi qualis cuiusque scientiæ demonstrationes, & definitiones esse debent, instituit, atqui separatim secundum essentiam, cum entis principium sit, eodem igitur modo, ueluti ens consideratur, quod cum prout ens spectetur, separata igitur non alia ratione, nisi ut entia sunt, uel ut eorum principium considerari ualet.

Secunda opinio.

Cap. 17.

Nonnulli uero alij, quorum Auer. esse uidetur, quemadmodum apud ipsum legere est, primo, & secundo Posterio. extra mentem existere, atque in re inueniri, rationem formalem instituunt. Auerroës enim ait, quærere an aliquid sit ens, idem est, ac si quæramus, an id quod mente concipitur, existat, & extra mentem reperiatur, ueluti si quæratur, an materia sit ens, quæritur an existat. quibus constat, quod ens ex parte subiecti, non eodem modo accipitur, ueluti ex parte prædicati, nam primum, idem quod substantiam significat, ex parte uero prædicati, ens primum entis significatum refert, pariter manifestum fit, considerandi modus, cum re considerata non conuertitur, immo in plus se haberi, at hoc in scientijs particularibus non inuenitur, in eis enim, aut in minus se habet, aut conuertitur. Neque tamen credendum est considerandi rationem, eodem pacto, principijs, affectionibus, atque speciebus conuenire, sed ratione diuersa, quæ ordinem includit: ratio enim formalis, uti retro monuimus, aut uniuoca, aut analogica est, itaque primo, atque uere existentiæ, in subiecto saluatur, substantia enim est, quæ primo, & per se existit, & causa est, quare alia existant. Cætera enim quicquam non sunt, nisi ob substantiam. ens igitur hoc est substantia, prout ens, hoc est, prout existit, subiectum est. Verum duo sunt, quæ substantiæ prout existit, per se conueniunt. Alterum enim est, quod ad eius naturam attinet, utpote principia, & substantiæ causæ, prout existit. Alterum affectiones, atque per se accidentia, quare substantia, quando ut existit consideratur, hæc duo de ea explicantur, principia, atque per se accidentia. Quod uero hic sit considerandi modus ratione, & autoritate confirmant. Modus considerandi est id quo scientia differt a scientiæ, & quo omnia in scientia considerantur, sed prima philosophia a cæteris separatur scientiæ, quoniam quæ considerat, ut existunt speculatur, reliquæ uero scientiæ secus, hic igitur est eius considerandi modus. Hoc idem ex Arist. constat in primo, 4. 6. 11. & 12. diuinæ scientiæ, ubique enim asserit, ens prout existit, primam philosophiam considerare. Sed Auerroës opinio dubia est, primo, quoniam ratio rei subiectæ est considerandi modus, monet enim ipsemet Auer. 6. primæ philosophiæ, & in epithomatibus logicis, & capite, ubi quales scientiarum demonstrationes, & definitiones esse debent, exponit, modum considerandi, modo definiendi semper respondere, quare substantiæ ratio, erit considerandi modus. Sed hic est, per se existere, considerandi igitur modus erit, per se existere. Rursus ens per accidens, commode ab hac scientia considerari posset, quoniam ens est, iuxta primum significatum, & omnia, quæ sub modo considerandi, qui primæ philosophiæ conuenit, continentur, ab eadem scientia considerantur. Demum secunda intelligibilia, seu intellecta cum extra nihil sint, ab hac scientia considerantur, quod Arist. non concedit, quemadmodum 6. & 11. primæ philosophiæ constat.

Tertia opinio.

Cap. 18.

Ceterum, nonnulli asseruere, huius enuntiationis intelligentiam esse ens in quantum ens est subiectum, id est unaqueque res consideratur à diuino philosopho sub ratione propriæ quidditatis, & formæ, sola enim prima philosophia rerum omnium naturas considerat, ceteræ scientiæ, non nisi de rebus accidentia speculantur. Atque hoc ipsum, ex multis Arist. locis confirmare conantur. in prohæmio enim primæ philosophiæ, inquit, hanc ipsam scientiam, sapientiam esse nuncupandam, eo quod, de rebus omnibus sit; quod minime esset, nisi de cunctis rerum naturis differeret. Et 6. eiusdem operis, duas inter hanc, & alias scientias, differentias constituit; prima est, quod diuina scientia, considerat de ente uniuersaliter, & quo pacto uniuersaliter, se ipsum exponit philosophus, inquit, primum philosophum non considerare partem aliquam entis, quemadmodum mathematicus, qui solummodo quantum, & naturalis philosophus ens, quod naturale est, speculantur, sed considerat omne ens. Altera differentia, quod aliæ facultates abscindunt quandam entis partem, & circa hanc speculantur ipsum accidens. Idem x. i. huius, quando, inquit, methaphysicum, ens quatenus ens, confi-

B 3 derare.

derare, & quòd hæc non est alterius scientiæ, nisi primæ philosophiæ, & quòd mathematicus, & naturalis, entis accidentia speculantur. Rursus quarto eiusdem operis, ait primum philosophum, dialecticum, & sophistam, circa omne ens uersari, & in sexto eiusdem, ait, alias scientias, nullam omnino considerationem facere, de ipso quod quid est, sed sola prima philosophia de ipso differit, & ideo, inquit; eiusdem mentis esse, considerare si est, & quid est. & paulo post, inquit, primam philosophiam, esse facultatem omnium communem, quod fieri nequit, nisi quia de rebus omnibus est. Alexan. etiam eodem libro, inquit, methaphysicam considerare ens quatenus ens, & se exponens, inquit, quatenus potest cuiusque rei quidditates explicare. Sed neque horum sententia rationi consentit, si enim prima philosophia, rerum omnium naturas in particulari consideraret, igitur & singularum rerum per se accidentia, quoniam eiusdem scientiæ est, principia subiecti & quæ per se subiecto insunt, speculari, uti primo Posteriorum constat. Insuper eiusdem scientiæ est, quæsitum & medium, per quod de subiecto, quæsitum demonstratur, ut ex eodem libro constat. atqui cum rei quod quid est, ut Arist. primo de anima, & quarto physicorum sit medium, quo per se accidentia de subiecto propter quid insunt demonstrantur, si ita scientia particularis rei per se accidentia considerat, ergo & quod quid est. Consimiliter si prima philosophia quod quid est rei igitur rei per se accidentia considerat. Deinde quod quid est con sit rei natura, atque substantia, quemadmodum Arist. 7. metaph. igitur quod quid est rei naturalis natura est rei naturalis, atqui natura & substantia rei naturalis est causa ut res naturalis sit naturalis, igitur ad naturalem spectat quod quid est rei naturalis, & non ad metaph. nam considerandi modus in scientia unus est, & quo pacto subiectum ita principia, species, & affectiones in scientia considerantur uti retro docuimus. ergo cum naturalis philosophus consideret res naturales ut naturales, ergo & principia quo ita sunt; at hoc principium earum est quod quid est. igitur quod quid est rei naturalis ad naturalem pertinet. Confirmatur ratio ex Arist. x. i. metaph. primus philosophus inquit, & si causas considerat, non ut entis materialis principia, sed ut entis. Quare cum quòd quid est rei naturalis sit principium, quo res naturalis sit naturalis, ergo ita à metaphysico nõ consideratur, sed à naturali. Non minus horum sententia ab Arist. dissentit, qui in naturali philosophia de naturis, rebusq; naturalibus, & earum quidditatibus disseruit, igitur de naturis rerum naturalium ad naturalem pertinet. Sed tempus est, ut eorum rationibus faciamus satis: & accipiendum est, quemadmodum primo Post. monuit Auer. prædicata, quæ à primo philosopho considerantur, ueluti unum, multa, & consimilia, possunt bifariam considerari, absolute, & ut ad certum entis genus contrahuntur. Et primo modo, inquit, ad diuinam eorum considerationem pertinere, sed secundo modo, ad naturalem, Ita de rerum naturis dicendum. Nam si quòd quid est, absolute consideretur, quo pacto principium est; quo res existit, ita à metaphysico consideratur, quemadmodum aperte Aristoteles 6. metaph. monet, quòd ait, eiusdem facultatis esse considerare si est, & quid est, nam & si res ea ratione, qua existit, à diuino philosopho consideratur, igitur & principium quo est. nam hic considerandi modus non nisi primo philosopho conuenit. Si uero consideretur quod quid est, ut ad definitam rem contrahitur, utpote ut est principium quo res est talis, uti quod quid est hominis, est principium, quo homo est homo, ita hæc ipsa consideratio, naturalis est propria. Quare absolute quod quid est, non nisi à primo philosopho consideratur. cæteræ uero scientiæ illud supponunt. nam supponunt res esse, quare principium quo sunt, quemadmodum vj. primæ philosophiæ Arist. monuit, quare de omnibus rebus diuinus philosophus disputat, quatenus existunt. quoniam in singulis rebus est substantia, quæ ut substantia est non nisi à methaphysico consideratur. Sed dubitabis, Arist. enim inquit, scientias particulares rerum accidentia considerare. Sed soluitur, quoniam non absolute hoc Arist. inquit, sed inquit, quòd cum certum genus entis considerent, ea quæ huic insunt considerant, atqui considerare rem ut est contracta, & determinata, est considerare, ut in se habet principium, quo talis est, sed hoc principium est quod quid est, ergo Arist. non excludit quod quid est contractum à philosopho particulari considerari, quinimmo hoc aperte testatur.

Opinio propria. Cap. 19.

Nos uero considerandi modum, asserimus, rationem substantiæ formalem esse, considerandi enim modus, semper definiendi modo respondet, quare substantiæ ratio, est considerandi modus, quod plane Arist. monet, 6. huius, quando ait, se uelle manifestare, quo pacto definitiones in naturalibus se habeant, ut inde naturalem scientiam, à reliquis separet, & distinguat. si igitur definitio separat, & distinguit scientiam à scientia, definitio igitur est formalis ratio, ut Auer. clarius eodem libro testatur, & in epithomatibus logicis, eo capite, quod de qualitate faciendi demonstrationes, & definitiones inscribitur. Atqui substantiæ ratio, est per se existere, hic igitur est considerandi modus, ac ratio formalis. Id igitur quod uere est prout

A prout per se existit, subiectum totius primæ philosophiæ erit. sed ea se offert dubitatio diluenda, quoniam tunc principia, atque eius quod est affectiones, ut existunt minime à prima philosophia considerari possent, quoniam eis considerandi modus non conuenit. Sed dilui hæc dubitatio potest, quoniam hic considerandi modus, etiam principijs, atque affectibus conuenit, quamuis non eadem ratione, nam per se, & primo, non nisi subiecto, cuius merito cæteris conuenit, hæc igitur existunt quoniam aliquid eius sunt, quod per se existit, quemadmodum in naturali philosophia, est naturale, uidelicet habere in se motionis principium, sed hæc formalis ratio, hac eadem precise ratione, non conuenit principijs, & affectibus rei naturalis, sed quatenus huius aliquid sunt, utpote principia, non in se motionis principium habent, sed quatenus sunt causæ eius quod in se motus principium obtinet. nihil igitur impedit quin entis principia atque affectiones, ut existunt, à prima philosophia considerari ualeant, existunt enim hæc, quoniam eius quod per se existit, aliquid sunt; principia enim & affectus existunt, quoniam in eo sunt, quod per se existit, quemadmodum 9. primæ philosophiæ in aditu, his uerbis Arist. docet. Est igitur dictum de substantia, quæ quidem est, primum ens, & ad quod omnia prædicamenta ipsius entis cætera reducuntur. ratione nanque substantiæ Quantitas, Qualitas, & cætera quæ hoc pacto dicuntur, entia dici solent. Vniuersa enim substantiæ rationem habebunt, ut in prioribus sermonibus diximus. Quod etiam 4. & 6. primæ philosophiæ docuit, quando monet, primam philosophiam solam ens, prout ens considerare; nam reliquæ scientiæ sibi quandam entis partem abscindunt, naturalis enim philosophia substantiam naturalem: mathematica uero quantam substantiam contemplatur: sola ergo prima philosophia, id quod est, quatenus est, speculatur. Sed ut hæc magis aperta fiant, atque omnis dubitatio tollatur, exactius rem explicabimus. Docuimus itaque id quod est, puta substantiam, quatenus est, subiectum fore, ea enim uox in quantum, seu quatenus, latini omnes asserunt, quòd bifariam capi possit, & ut eorum utamur uerbis, specificatiue, atque reduplicatiue: reduplicat uero quando id quod duplicatur, causam tradit inhærentiæ prædicati in subiecto, quemadmodum, si dicamus, homo quatenus homo est rationalis. Interdum uero specificat, ut quando reduplicatum nullam largitur causam inhærentiæ prædicati in subiecto. Sed hi ab Arist. appertissime dissentunt, Qui 5. primæ philosophiæ omnem reduplicationem asserit, causam inhærentiæ prædicati in subiecto tradere, cuius hæc sunt uerba. Omnino uero ipsum secundum quod, tot modis, quot causa existit. Simplicius uero in Arist. categorijs, cum de his, quæ ad aliquid sunt differit, inquit, quod interest, inter quatenus, & in quantum, nam quatenus indicat prædicatum esse aliquam subiecti proprietatem, cum eo conuertibilem, uti homo, quatenus homo, est risibilis, sed si dicatur homo, secundum quod homo, est risibilis, falsa est, & ideo secundum quòd, inquit, indicare prædicatum ad subiecti naturam attinere, ceu homo secundum quod homo, est Animal. Hec quæ a Simplicio dicuntur, communi loquendi usui non consentiunt, quandoquidem secundum communem loquendi modum, idem significant. Nos uero ab his quæ Arist. 5. Diuinorum dicuntur, non recedentes, dicimus, huiusmodi uoces in quantum, quatenus, seu secundum quod, semper reduplicare, atque causam inhærentiæ prædicati in subiecto significare, & proinde reduplicatio ita definienda uenit. Reduplicatio est, eiusdem terminibus in eadem propositione assumptio, causam indicans prædicati in subiecto, quare cum ipsum secundum quod, tot modis dicatur, quot causa existit, fit quòd cum quatuor modis causa dicatur, ut etiam reduplicatio quodlibet causæ genus indicet, interdum enim formam, interdum materiam, quandoque Agentem, uel finem. Quare, ut unde digressa est redeat oratio, quòd dicitur ens, quatenus ens, est subiectum, ea uox, quatenus, cum reduplicet, causam igitur indicat propter quam ens, subiectum dicatur. Et idcirco nonnulli ita exponunt. ens est subiectum, in quantum ens, hoc est, sua ratione communi qua ens est, uel ut alijs placuit, ens quatenus ens id est in sua uniuersitate sumptum, & hi Arist. uerbis innituntur 4. primæ philosophiæ, qui ait. Diuinam scientiam de ente quatenus ens uniuersaliter intendere, quasi uox uniuersaliter significet, ens in sua uniuersitate & in communi acceptum. Cæterum nonnulli ex modernis hunc sensum arguunt, primo, quoniam prima philosophia, non esset difficillima cognitu, est enim de communissimo ente, quod primum, ex Auicenna, in anima imprimitur. Deinde esset uilissima, atque abiectissima, cum sit de communissimo prædicato. rursus fieret, ut felicitati contemplatiuæ, non deseruaret, multi enim sibi persuadent, hominis beatitudinem contemplatiuam, in habitu sapientiæ, qualis est Methaphysica, consistere, quare in communissimo ente humana beatitudo, si ita esset, quòd ridiculum est, confiteri. Demum primam philosophiam non maiorem, exactioremque considerationem, & curam sibi de deo, & separatis substantijs sumeret, quàm de lapide uel uerme aut qualibet re uilissima, atque abiectissima. Substantiæ igitur separatæ, sub ratione communi tantum considerarentur, & non secundum propriam naturam. Sed hæc nullam habent efficaciam, nempe prima philosophia cognitu difficillima est, quoniam primas causas contempla-

tur. primæ enim causæ solæ à prima philosophia considerantur, quoniam seipsis principia substantiæ sunt, ut substantia est, à quibus etiam suam trahit nobilitatem, cum earum considerandi modus nobilis sit. quod deinceps addunt in habitu Methaphysico felicitatem non consistere; Nos concedimus, quandoquidem in intuitiva substantiarum separatarum cognitione consistit. Scientiæ enim speculatiuæ dispositiones sunt, ad felicitatem acquirendam, ut Auerrois tertio de Anima docuit. Soluitur postrema, atque dicimus primam philosophiam substantias separatas non contemplari, ut entia sunt, sed ut aliquid entis, quoniam, ut principia entis, ut ens, sed non sunt entis, ut ens principia, nisi quatenus primæ causæ sunt, quemadmodum ex Arist. quarto Methaphy. constat, & idcirco Arist. docet, prædicata omnia, quæ substantijs separatis conueniunt, quatenus primæ causæ sunt, atque aliam cognitionem prima philosophia, uel alia speculatiua scientia, de substantijs separatis largiri nequit, quoniam exacta cognitio earum, utpote eas in suis naturis comprehendere, non currit, cursu scientiarum speculatiuarum, ut Auer. 3. de Anima docet. Hæc. n. contemplatio, ad intellectum felicem spectat. Et quæuis hæc nullius sunt momenti, Nos tamen his non adharemus, si. n. ens, in sua uniuersitate consideraretur, nulla ergo demonstratio de subiecto primæ philosophiæ fieret, communia enim demonstrationem non ingrediuntur. Demum modus considerandi, est ratio formalis rei, atque ratio formalis, est propria rei. Sub ratione igitur communi ens non consideratur, si enim considerandi modus entis, est eius ratio, ergo non communis, sed propria, & cum ente conuertibilis ratio erit, sub qua ens subiectum constituitur. Nos uero dicimus, uti retro docuimus, ens esse subiectum quatenus ens hoc idem significat, quod id, quod existit, non sub alia ratione consideratur, nisi per propriam, & sibi conuenientem, utpote, ea ratione, qua ens, quare ratio propria entis, & cum ente conuertibilis, est causa, quare ens sit subiectum. Næpe prima philosophia hominem non absolute considerat, sed substantiam, quæ in homine est, non sub alia ratione, utpote non ut homini, sed contracta, sed per rationem substantiæ, & ideo cum in singulis rebus, substantia inueniatur, hæc non alia ratione, quam per rationem substantiæ, à prima philosophia consideratur, quare ens consideratur, ut ens, hoc est, ut in se habet principium, per quod est, uti ens, quatenus naturale, idem sonat, ut in se habet motus, & quietis principium, uti Auer. in præfatione de physico auditu, ita ens, quatenus ens, hoc est, ut in se habet principium, quo existit, atque hoc principium, primum est, sola enim prima principia, rebus causæ sunt, quod existant, causæ enim secundæ ad rerum existentiam, non nisi, ut primarum causarum instrumenta sunt, concurrunt. Res uero particulares, certam, atque definitam speciem, sortiuntur, non nisi à causis secundis, cum in effectibus producendis, ab uniuersalibus causis, nulla proueniat distinctio, sed à secundis causis petenda est. Qualis igitur sit considerandi modus, ex hijs constat.

De principijs uarie opiniones.

Cap. 20.

Subiecto itaque constituto, nunc de principijs inquirere iuuat. cuiusque enim scientiæ subiectum, principia habere retro docuimus. Veruntamen quæ hæc principia sint satis ambigunt expostores. Sunt. n. nonnulli, qui cognitionis tantum, principia diuinæ scientiæ subiectum habere testantur. Principia enim alia cognitionis sunt, alia uero rei, atque existendi. Primæ philosophiæ itaque subiectam materiam principijs prorsus uacare, quæ rei uocantur, & dumtaxat, quæ cognitionis dicuntur, obtinere asserunt. Sed quantum horum sententia à ueritate recedat, ex his quæ retro docuimus, constare potest. Demonstrauimus itaque, scientiæ subiectum, non solum cognitionis, sed existendi principia habere, alioquin subiectum non esset, quod pro subiecto supponitur. Alij uero quatuor causas, utpote, materiam, formam, finem, & agentem, eius quod est, principia esse affirmarunt; Verum quoniam causæ, aliæ uniuersales, & cunctis communes sunt, aliæ uero singulis propriæ, de his omnibus primus disputat philosophus, prout eius quod est, quatenus est, principia sunt, quod ex Aristotele confirmatur, qui primo huius, de omnibus disseruit, siue primæ & uniuersales sunt, siue propriæ, & x. eiusdem operis monuit, primam philosophiam consimiliter, & naturalem, quatuor causas considerare, discrimen tamen est, quoniam hæc, ut naturali, entis principia sunt, prima uero philosophia, ut eius quod est, principia. Sed horum sententia rationi non consentit, nam & si recte dicant, cum primas, & uniuersales causas, diuinam scientiam speculari testantur, decipiuntur tamen, quando primas, & uniuersales causas, iuxta propriam earum naturam, diuinam philosophiam speculari affirmant. Nempe causæ singulis propriæ sunt quibus res, cum certam, & definitam naturam sunt sortitæ, ob hanc à cæteris distinguuntur, atque existere, omnibus rebus commune est, quamuis non hoc, uel illud, hoc enim à propria prouenit causa, causæ igitur propriæ, non sunt causæ rerum, prout existunt, sed quod tales sint, & definitam habeant naturam, quare ad primam philosophiam earum contemplatio non pertinet. Nonnulli uero alij, (quorum numero Auer. est) primas causas, principia esse opinantur, uerum quoniam prima principia, quatuor sunt, utpote prima materia, prima forma, primum agens, atque ultimus

mus finis, opinantur itaque; diuinam scientiam, ex quatuor primis causis, solummodo primam formam, atque ultimum finem, considerare, reliquarum uero duarum, contemplationem ad naturalem pertinere testantur. Huius opinionis fundamenta uaria sunt, quæ in quarta disputatione, huius operis, patebunt. Sed horum opinio quemadmodum posterius docebimus, neque rationi, neque Arist. consentit, quandoquidem diuina scientia, non tantum, ultimum finem, & primam formam considerat, sed etiam, primum agens, atque primam materiam. Primæ philosophiæ interest considerare causas entis, quatenus ens, quemadmodum ex retro ostensis constat: At qui Deus, ut primum efficiens, prima forma, atque ultimus finis, est causa eius quod est, prout est quo sub his tribus respectibus, à primo philosopho consideratur. Deinde diuina scientia, quemadmodum ex Arist. secundo huius constat, demonstrat in unoquoque genere causæ, esse ad primam causam deueniendum, ergo prima philosophia, omnia quatuor prima causarum genera considerat. Ad idem causæ prioris, est effectus prior, sed primum agens causa est omnibus simpliciter prior, quod sibi effectus prior respondet, huiusmodi uero effectus, ipsum est existere, quandoquidem in omni effectu ipsum clauditur, & non uice uersa, quo primum agens non nisi ipsius esse, causa est. quare illius cognitio primo philosopho solum propria est. Ad hæc unius scientiæ est subiectum, & quæsitum quod de subiecto demonstratur considerare, quoniam demonstratio non transit, uti primo Posteriorum constat, atque prima philosophia, quemadmodum ex Arist. in 12. huius operis patet, ostendit primum agens esse sempiternum, & immobile, ergo primum agens considerat. confirmatur. diuina scientia considerat id quod est, quatenus est, pariter, & principia eius, sed primum agens, causa est, rerum, ea ratione, qua solum existunt, non quod talem habeant existentiam, nam hoc à causis secundis sortiuntur. si enim ad definitam rerum existentiam primum agens concurreret, à causa ergo uniuersali distinctio in rebus, & diuersitas proficisceretur, quod minime affirmandum est, nempe uniuersalis causa est, à qua nulla in effectibus producendis prouenit uarietas, sed diuersitas tota, à causis secundis petenda est: primi igitur agentis speculatio primo philosopho propria est. Quod uero prima forma, & ultimus finis ab hac scientia considerentur, ipsi contententur, quod postea nos demonstrabimus. Idem iudicium est, de prima materia; hæc. n. à primo philosopho consideratur, cum ipsa quoque causa sit, rerum quod existant quare eius cognitio ad diuinum pertinet. idem ex Arist. confirmatur, qui secundo huius, docuit in genere materiæ non esse in infinitum progressum, sed ad primam materiam esse deueniendum. Atque hæc quæ à nobis explicata hucusque sunt, Arist. quarto huius his uerbis confirmat, Quoniam autem principia, summasque causas quærimus, patet ipsas necessario per se, cuiusdam esse naturæ, quod si, & hi qui entium elementa quærebant, hæc principia quærebant, necesse est, & elementa, eius quod est, quatenus ens, & non per accidens esse, quapropter & à nobis, entis ea ratione, qua ens primæ causæ sunt sumendæ. Ex his. n. liquido constat primas causas nullius alterius naturæ principia esse, nisi entis ea ratione, qua ens, quare earum contemplatio, non nisi ad primam pertinebit philosophiam (quemadmodum in quarta huius operis disputatione docebimus.)

Opinio propria.

Cap. 21.

Notra itaque opinio est principia eius quod est, quatenus est primas summasque causas esse, quemadmodum primum omnium agens prima forma atque ultimus finis & prima materia; hæc enim cum alicuius naturæ principia sint, non alterius esse ualent nisi entis prout ens, quemadmodum quarto huius monuit Arist. & prohemio huius quando scientiæ diuinæ difficultatem ostendit; asserit enim primam philosophiam ea quæ maxime uniuersalia sunt contemplari, & quæ a sensibus remotissima sunt: sed quæ nam hæc uniuersalia sunt obsecro nisi primæ causæ atque prima principia? hæc enim cum a sensibus remotissima sint cognitu difficillima sunt, quem admodum eo loco exponit Alex. & paucis interpositis inquit, oportet enim hanc priorum principiorum & primarum causarum esse contemplatricem. 2. et huius in unaquaque causa ad primam esse proficiscendum ostendit, quamquidem speculatio minime ab Arist. fieret si primarum causarum contemplatio primo philosopho propria non foret. 4. etiam huius ostendit primas causas solum entis qua ens, non alterius naturæ esse, & ideo concludens, ait, quapropter, & à nobis, entis ea ratione qua ens, primæ causæ sumendæ sunt, insuper ea omnia loca nobis fauere aperte ostendunt, in quibus Arist. cognitionem separatorum primæ philosophiæ ascribit. Subiæ. n. separata, non nisi, ut primæ causæ considerari à diuina philosophia ualent; nam idem est, considerandi modus, subiecto & principijs, si ergo ens, ut ens consideratur a primo philosopho, ergo substantiæ separata cum entis principia sint, palam quod, non nisi, quatenus entis principia considerari possunt. Ex his itaque satis constare arbitror, primas causas, eius quod est, quatenus est, principia esse.

12 **C**Aeterum, multa sunt, quæ nobis obstare uidentur, quorum primum est, si primæ causæ eius quod est, principia sunt, de his igitur primus philosophus solum disputabat, non recte ergo ab Aristot. factum est cum, de omnibus in diuina scientia, disputat, causis. Deinde XI. huius inquit, utrumque philosophum, & diuinum, & naturalem, quattuor causas contemplari, uerum diuinus, ut sunt entis, ut ens, principia considerat, naturalis uero, non nisi ut entis, quod in se motionis principium habet, contemplatur. Deinde in 7. & 8. huius, de substantiæ sensilis principijs, disceptatio fit cuius, non solum primæ causæ sunt, sed etiam particulares, eam tamen contemplationem, diuinam esse constat, quare non solum primas, sed etiam singulares rerum sensilium causas, primus philosophus contemplatur. Mox, si primæ causæ, eius quod est, quatenus est, principia sunt, non ergo naturalis philosophus de primis causis differere potest, nempe ea ratione qua ens, minimæ considerat; & quamuis hæc dubium pariant, soluenda tamen sunt. & ut à primorum solutione exordiamur, id scire licet, utrumque philosophum, & diuinum, & naturalem de quatuor causis differere. primus enim philosophus, quatuor considerat causas, quoniam primæ summæque; causæ ipsæ quoque causæ sunt, quare, ut earum exacta cognitio habeatur, quid unaquæque causa sit, dignoscere oportuit, cum similiter, & ea, quas naturalis contemplatur, causæ sunt, quare causarum cognitio ad naturalem quoque pertinebit. Quatuor igitur causas in se, & non, ut primæ, uel secundæ sunt, uterque philosophus contemplatur, uerum considerandi modus secretus est: nam eorum quisque ut subiectum genus exquirat, considerat: nempe primus philosophus, eas contemplatur, ut illarum cognitio, ad eius quod est, quatenus est causarum sermonem confert; quoniam ita subiectum genus contemplatur. Naturalis uero, ut rerum natura constantium causis, earundem cognitio opitulatur, quandoquidem ens, ut in se motionis principium habet, considerat. Diluitur etiam secundum, atque fatemur 7. & 8. huius, de substantiæ sensilis principijs disputationem fieri, & hanc contemplationem diuinam esse. Veram substantia sensilis, ut Auer. prohæmio eiusdem 7. monet, non, ut sensilis est, consideratur, ita enim eius cognitio naturali propria est, sed ut substantia est, atque existit, quare de substantiæ sensilis principijs, ut substantia est, atque existit, disputatio fit. & quoniam Platoni uisum fuit, huiusmodi principia esse ideas, proinde Platonis arguens sententiam, ostendit ideas huiusmodi substantiarum non esse principia, quinimmo, nihil prodesse docuit, causæ uero, ob quas sensilis substantia, substantia est, atque existit, propriæ causæ non sunt; ab his etenim causis, naturalis substantia definitam, particularemque solum modo naturam sortitur: quia causæ ob quas hæc substantia substantia est, prima sunt causæ, nam causæ priori, non nisi effectus prior respondet, esse uero, primus est effectus, omnibusque commune est, quare eius causa, omnibus causis prior erit, quare primæ causæ sensilis substantiæ, ut substantia est, causæ erunt. Et idcirco, non immerito huiusmodi contemplatio diuino philosopho accommodata est. Sed quo ad postremam, attinet, ambiguitatem, dicimus naturalem philosophum, ex quatuor primis causis, duas solum contemplari, utpote primam materiam, atque ultimum finem, nempe hæc causæ, non solum rerum, ut existunt causæ sunt, sed ut definitam sunt speciem sortitæ, & huius rei ratio est, quoniam prima materia existendi causa non est, nisi ea ratione qua, formam sustentat, sicut Auer. secundo de phys. auditu monuit, forma uero naturalis, ut primæ instrumentum, esse rebus largitur, ut uero talis forma est, definitum esse præbet, & cum utriusque materia capax sit, merito eius consideratio, ad utrumque philosophum spectat; quare ut simul cum forma, ipsius esse causa est, ita ad diuinum philosophum pertinet, at uero, ut definiti esse principium efficitur, ita eius cognitio naturali fit propria; uerum quoniam esse prius est, quam hoc esse, ideo prima materia prius est, esse causa demum huius esse. Ipsa igitur per prius, a diuino consideratur philosopho, a naturali uero, per posterius, ultimus uero finis rerum quæ natura constant, ut naturales sunt, causa existit, & non solum, quod sunt, nempe uniuersæ res, non solum, ut existunt, dei gratia operantur, sed ut talem etiam habent naturam; quoniam finis ultimus, id est, cuius gratia, omnia agunt, & ei quatenus possunt simillima fieri conantur. Sed hæc dubium pariunt, nam huius causæ uniuersales, & cunctis communes sunt, a quibus, cum nulla proueniat secretio, definiti igitur effectus, causæ esse nequeunt. non quo prima materia, atque ultimus finis, rerum, quæ natura constant principia esse ualent, sed ambiguitas hæc, solui potest, atque dicimus, ultimum finem, causam fore uniuersalem, non quoniam effectus utilis causa sit, utpote ipsius esse, nam, ut 2. de anima Simpl. monet, finis non est cā absolute ipsius existentie, sed rei præstantiam præbet, quare ultimus finis, absolute non est rerum, ut esse absolutum fortiantur causa, sed ut nobile esse habeant, & idcirco fit, ut unico existente fine, plura, atque uaria sint, quæ huius finem expetant, sicut uno cibo existente, uaria diuersaque

A que animalia hunc eundem cibum expetentia esse possunt, quare ultimo fine existente, nihil absurdum est, si uaria sint, quæ eius gratia agunt, & sunt, atque ita uniuersalis causa rerum dicitur, quoniam causa est, ut res, quæ uariæ sunt ipsum expetant, at secus de prima forma, atque primo agente, hæc enim ipsius esse causa sunt, & ideo eorum consideratio diuino philosopho solum propria est, deus enim a naturali non ut primum agens est, spectatur sed ut primum mouens atque ut cælestis corporis forma, & anima, ac ut eius agens, & finis est. Nam sicut in his, quas de mundo conscripsimus, disputationibus, Deus est, forma, & quoquomodo agens, & finis animalis sempiterni, ut uero est forma, & uniuersale rerum omnium, quæ fiunt, agens a naturali, non consideratur, materia prima, nulli dubium, absolute considerata, quoniam nullius est de finiti effectus. Sed solum entis, a diuino tantum consideratur, ut uero a uarijs diuersisque formis contrahitur, quo pacto rei naturalis sit principium, & causa eius consideratio naturali philosopho propria est, sed hæc clariora fient, cum de substantijs separatis, disputationem faciemus. Quæ itaque eius quod est, principia sunt ex, his fatis constat. nunc eius affectiones sunt explicandæ.

De eius quod est affectionibus, diuersorum opinio. Cap. 23.

B **Q**ua in re neque Arist. interpretes consentientes sunt, nempe eorum nonnulli, ens affectionibus uacare asserunt, atque ea quæ entis affectus esse fingunt, enti synonyma fore testantur: quemadmodum unum, bonum, res, & aliquid, & ne iniuste quempiam condemnare uideamur, eorum referemus fundamenta: ens enim quod subiectum esse statuunt, passionibus carere affirmant, quoniam affectio, ab eo cuius est, distinguitur, atqui unum, bonum & reliqua, ab eo quod est, non separantur. non ergo eius affectus sunt. nam quod ab ente separatur, est, non ens, quare nihil: fieri igitur nequit, ut hæc entis sint affectus, deinde si hæc eius quod est affectiones forent, secundum, ordinem igitur enti inessent, plura enim atque diuersa, uni, & eidem, æque primo conuenire nequeunt, quare cum nullus ordo inter hæc esse possit, eius quod est, non erunt affectus. Cæterum quoniam uaria, diuersaque loca Arist. sunt, quæ eis aduersari uidentur, ideo aiunt, id quod est, affectus habere, bifariam intelligi posse, aut per se primo, aut per se, non primo. itaq; ens per se primo affectus non habet, sicut ex retro rationibus manifestum faciunt, at bene, id quod est, affectus habet per se, non primo qui ei conueniunt, merito inferiorum, ut substantiæ & accidenti; nam passio, quæ per se primo substantiæ conuenit, est per se existere, accidenti uero, alteri inesse, hæc enti conueniunt, non primo, quamuis per se, consimiliter alij affectus sunt, qui speciebus eius quod est, competunt per se, & primo & harum merito enti. Arist. itaque, cum ait, se de ente, quatenus ens, loqui, deque his quæ ei per se insunt, recte inquit, non tamen dicit, quod primo enti affectiones insunt, quare affectus qui eorum sunt, quæ sub ente continentur, eius quod est, affectus sunt; id enim quod est, iusta propriam naturam, affectionibus uacat; nempe unum, bonum, uerum, res, aliquid, sunt enti multiuoca; atque synonyma. at synonyma, in duplici serie sunt, alia sunt, quæ secundum ueritatem, ac de consueto modo loquendi, synonyma sunt, uestis enim; & tunica, ita synonyma sunt, alia uero sunt, quæ & si secundum ueritatem multiuoca sunt, de consueto tamen loquendi modo, non sunt synonyma, atque ita unum, bonum, & cætera enti synonyma sunt, cum omnium idem sit significatum, ex consueto tamen loquendi modo, synonyma non sunt, consueuit siquidem, unum indiuisiōnem significare, quam ens significare non consueuit, quare si hæc synonyma sint, non tamen, ut uestis, & indumentum. Hanc eorum opinionem, ex multis Auer. locis confirmant. Auer. primo moralium, bonum asserit esse, enti synonymum, & in 5. dispu. destru. ad 3. idem testatur, quod etiam 4. huius confirmat, cum ait, idem est unus homo, & ens homo, & non diuersum aliquid nisi secundum dictionem repetitam, homo, & ens homo, & unus homo, & subdit, palam quod non separantur, nec in generatione, nec in corruptione, in eodem etiam 4. inquit, quoniam igitur unius in quantum unum, & entis in quantum est ens, æquidem per se passiones sunt, sed non ut, numerus, aut linea, aut ignis, palam, quia eiusdem scientiæ cognoscere, & quidnam sint, & accidentia ipsius, quare, his uerbis testatur eadem esse entis, atque unius affectiones, fieri igitur nequit, ut unum entis sit affectus, quare si hoc, affectus esse nequit, ergo neque reliqua, ex his itaque id quod est affectionibus carere concludunt. At horum sententia, & a ratione, & tandem ab ipso Arist. recedit; ens secundum quod ens, habet affectiones, ergo per se, & primo id quod consequitur, probatur, quoniam prædicatum secundum quod ipsum idem est quod prædicatum primum, atque hoc, per se prædicatum est, ut ex primo de demonstratione constat, ergo si ens secundum quod ens, affectus habet, per se, igitur, & primo, insuper si ens merito inferioris affectio conueniret, ergo ex accidenti nam primo Post. Arist. monet prædicatum, quod superiori ob inferius conuenit, ex accidenti competere. Deinde ens secundum quod ens habet affectiones, ergo non ob inferius, nam prædicatum

prædicatum secundum quod ipsum, uti ex eodem libro patet, est prædicatum quod cum conuerſim de re prædicetur, sine medio ei inest. Si ergo sine medio, quo pacto ob inferius, ei quod est, secundum quod est, affectus insunt, non enim secundum quod ipsum. Ad idem, si id quod est, quatenus est, affectibus uacat, nulla igitur de eo demonstratio fieri potest, quare quod subiectum supponitur, non esset subiectum, cum subiectum per se accidentibus subijciatur, quæ de eo demonstrantur. Id quod consequitur probatur, quoniam prædicata, quæ demonstrantur, sunt de omni, per se & primo, id est uniuersalia. uti ex primo Post. constat affectiones igitur entis ob aliud non conuenient, quoniam primo non conuenient, & ita sillogismus demonstratio non esset, nisi ex accidenti, uti eodem libro Arist. docet. Deinde errorem, & peccatum, cuius ibidem Arist. meminit, committeremus, nempe de ente affectiones demonstramus, quæ ei non secundum quod ipsum, sed merito inferioris conueniunt, quare peccaremus. Non minus ab Arist. dissentiunt, quia quarto huius ait, diuinam philosophiam, scientiam esse, quæ considerat ens, prout ens, & quæ ei insunt per se, ex quibus ita ratiocinari potest. Eo modo considerat entis affectus Arist. quomodo ens ipsum, at ens, prout ens considerat, ergo ita affectiones prout entis, ut ens affectiones sunt, si ergo ob inferius, non de affectibus entis, prout ens differeret, quæ ratio ita confirmari potest, quo pacto eius, quod est, principia considerat, ita eius affectus, cum omnibus in scientia consideratis sit unus considerandi modus, at principia speculatur, non ut entis particularis sunt, sed ut eius quod est, quatenus est, ita ergo contemplatur affectus, quatenus entis, ut ens sunt. eodem etiam libro, inquit, unam esse scientiam, quæ ens, quatenus ens, & quæcunque per se insunt speculetur, si ergo ob inferiora affectiones haberet, id quod est, ergo alia esset scientia, quæ consideraret ens, ut ens; alia uero eius affectus. Nempe particularium rerum affectus scientiæ particulares considerant, cum una scientia sit, quæ subiectum, & proprias eius affectiones contemplatur. & ita diuina scientia ens, ut ens, particulares uero scientiæ, affectiones; non igitur una esset scientia, ut Arist. inquit. Demum Arist. ait, quod uti numeri in quantum numerus, sunt affectus, ita entis, ut ens, at numero sunt affectiones, quæ ei per se, & primo conueniunt, ita igitur ens, quatenus ens affectiones habebit. Satis igitur ex his constat, ens prout ens proprias affectiones habere.

De his, quæ enti, ut affectiones ascribuntur, uaria opinio. Cap. 24.

Sed quænam huiusmodi affectiones sint, quæstio explicanda succedit, qua in re, uniformes Arist. interpretes, non sunt: eorum nonnulli, hæc utpote unum, bonum, uerum, res, & aliquid, non entis affectiones, sed potius ei synonyma esse testantur, nempe affectio eius quod in re est, in re existere debet, & esse, suum, solum per mentis opus habere non debet. cum hæc itaque enti negationem superaddunt, quæ in mente esse habent, fieri igitur nequit, ut hæc eius quod est, sint affectus. Vnum enim duplicem dicit negationem. Siquidem est unum, id quod in se indiuisum est, & quod est à quocunque alio diuisum; aliquid etiam negationem dicit, cum unius entis ab alio separationem dicat. atqui, idem iudicium de cæteris esse asserunt. Si igitur hæc enti solum negationem adiungunt, eius igitur affectus esse nequeunt, si uero Arist. interdum asserit, eius quod est, esse affectiones, ipsius uerba, sano sunt intelligenda modo; quoniam secundum famositatem affectus esse dicuntur. Alij uero hæc eius quod est, affectus esse, affirmant, & prorsus solum negationem unum significare negant, sed quid posituum indicat; nam cum unum, & ens, eandem subeant naturam, ut Arist. dicit, puram ergo negationem non dicit, nulla namque negatio eandem dicit naturam, cum eo quod in re est. rursus negationem simpliciter indicat, pura igitur negatio esse nequit. Nos uero, hæc omnia, puram negationem solum exponere negamus; sed quicquid enti adiungunt extra mentis opus, & ut ab uno exordiamur eius ratio pura negatio non est, utpote a se indiuisio, & a quocunque quod non est ipsum diuisio, sed eius ratio, est sui ad se identitas. Id enim unum dicitur, quod sibi met idem est. Verum rationem hanc, negatio insequitur duplex: quam alij unius rationem esse affirmabant. Eiusmodi uero negationes, ordine quodam, eius quod est insequuntur naturam. nempe prima negatio indiuisio est, quæ diuersitatis est negatio; secunda uero est secretio, à quocunque alio, quæ est identitatis negatio, & ita, cum interdum dicitur, unum negationem duplicem indicare, non ita intelligendum est, eam duplicem negationem, esse unius rationem; sed quod unum, ea duplex consequitur negatio. Aliquid uero quod idem significat, quod aliud quid, negationem puram, quidam aiunt, indicare, puta eam, quam unum significabat. Ens namque ideo aliquid seu aliud quid dicitur quatenus ab alio diuisum est, consequitur igitur aliquid, unum atque eius negatio, ex unius pendet notione; inde fit, quod si negationes solum in mente esse habent, aliquid non sit, uera entis affectio, nisi secundum famositatem; nam extra mentem non est, nisi id quod est. Sed his, nos non adhæremus, nam cum

- A cum ens, ut aliud quid mens considerat, ei negationem addendo, inquirimus an ens, est ita aptum negari, & fieri aliud, ut intellectus dicit, uel non, quod quidem dici nequit. Foret enim purum mentis figmentum, si uero ens aptum est, a mente aliud fieri; aliquid igitur quicquam ad extra respondet, utpote entis aptitudo, secundum quam, ab intellectu ab alio negatur, sed aptitudo illa, quam indicat aliquid, negatio non est: ergo solum negationem, aliquid non indicat. Eius igitur quod est, affectio esse potest: uerum aliquid, actu in ente non reperitur, sed potestate. Est uero, actu, cum mens, id quod est, ut aliud considerat; & ita negationes, & priuationes, ut uere sentit Auer. actu non nisi, in mente sunt, in re uero potestate, eis enim aptitudo eius quod est, ad extra respondet. Res uero quod etiam eius quod est affectio, sit testantur: nam cum aliqua sunt, quæ conuertuntur, & non sunt synonyma, necesse est, ut eorum alterum alteri sit proprium, atque definitio: cum itaque ens, & res conuertantur neque synonyma sunt, igitur res, aut erit definitio entis, aut eius affectio; quare cum rationem non esse perspicuum sit, eius igitur affectio erit. Nonnulli uero alij ens inquirunt, in plus se habere, quam res: cum omnis res sit ens, & non uniuersa. Nempe secundo intellecta, entia sunt, non autem res. Ens enim; ab esse deriuatum est; ab essentia uero, res; sed secundo intellecta, essentia carent; res uero, illam includunt. Quare eo quod est, res inferior est.

Propria opinio. Cap. 25.

- Nos uero dicimus, rem enti synonymam esse, quod retro subiectum esse docuimus, quod id est, quod in re est, cum quo, rem conuerti ipsi testantur. Quare aut illius proprium, aut ratio, aut synonymum erit. Proprium uero esse nequit: nempe rem ab essentia deriuari asserunt. Quare erit entis synonymum, Nempe essentia principium est, quo res esse habet, quæ res est, quæ ab essentia esse habet. Ens uero, id est, quod habet esse, ergo à causa, & principio, quod dat esse, huiusmodi uero, causa, essentia est, uti ex eius ratione patet, cum dicatur principium quo res esse habet. Quare ens est, quod ab essentia fluit: igitur enti synonymum res est. Ita, ut ratio componatur, id quod fluit ab essentia, res est, at ens, ab essentia fluit; ergo ens res est. Quare res non entis affectio est, sed ei synonyma. Cæterum uerum, quod cum ente conuertitur, non est, id quod falso opponitur: nam huiusmodi uerum, circa diuisionem, & compositionem uersatur, quemadmodum Arist. primo de interpretatione docet. Quare huiusmodi uerum, quod cum eo, quod est, conuertitur, est rei, & intellectus conformitas, seu æquatio, & similitudo, quemadmodum uerus gladius, dicitur, qui persimilis est gladij rationi, quæ in artificis mente consistit: ita & uerus homo: quare uerum, enti conformitatem adiungit. itaque uerum affectio est, eius quod est. Consimiliter bonum: nam & si uariæ diuersæque boni rationes ab Arist. habentur, una tamen est, quæ eius naturam aperte exponit. Ab Arist. enim uario, diuerso que modo bonum definitur, & prima ratio est, bonum id est, quod sua natura expetitur, & eius gratia alia expetuntur. secunda est, bonum est, quod omnia, quæ cognitionem, uel mentem habent, appetunt, uel si his uacarent, adhuc expeterent. Tertia uero bonum est, quod habentem perficit, & alterius rei indagens non est. Quarta, bonum est, quod per se sufficiens est. Quinta, id bonum dicitur, quod non nisi bona producit, & conseruat. Bonum rursus, sexto dicitur, quod bona sequitur. Denique bonum est, quod res interimit, bono contrarias. Itaque cum tot boni ab Arist. tradantur rationes, & unius rei unica sit definitio, fit ergo, ut solum una sit uera boni ratio. Et ideo, quæ eius uera ratio sit, explicandum est, nempe unica est boni ratio, cæteræ uero, eius sunt descriptiones. Atque uera boni ratio, hæc est, bonum dicitur, quod habentem perficit, & nullius indagens est. Cæteræ uero, de bono traditæ rationes, uim non habent, nisi ab hac nam quod sua natura expetitur, ideo expetitur, quoniam cum ab expetente habetur, aut secundum totum, uel secundum partem perficitur, quoniam uel ad esse, uel ad bene esse appetentis confert. Consimiliter, & ea definitio ab hac uim suam trahit, quando dicitur, bonum est, gratia cuius, alia eliguntur; quod minime eligeretur, nisi, quoniam, appetens ab eo perficitur: pariter, & ea ratio bonum est, quod omnia expetunt. nempe, ideo ipsum uniuersa appetunt, quoniam eius merito bene manent, & proinde animalia excupiunt, quoniam cum id sunt consecuta, se bene habere putant; quamuis decipiantur; unica igitur est, boni ratio: cæteræ uero descriptiones, sunt, quæ ad iam traditam referuntur, cæterum, hæc ratio, non est exquisita, uti, & rerum compositarum rationes, ueluti hominum, cum quoniam bonum res simplex est, tum etiam, quoniam uox analogica est, ratio tamen hæc respectu boni optima est; quoniam eius naturam nobis indicat. Ex his itaque satis constare arbitror, bonum enti quicquam addere, utpote perfectionem. quæ igitur ex his, quæ transcendentia nuncupant, sint, eius quod est, affectiones, quæ uero ei synonyma, explicatum est; quo uero pacto ab ente separantur, nunc explicare succedit. Hac itaque ratione ab eo

C quod

quod est, separantur; non ita quod per opus intellectus solum distincta sint, sed ratione, hoc est definitione; nam alia est eius quod est ratio, alia uero boni, ueri, unius, & ad aliquid ratio; nam & si hæc ens, & eius rationem includant, non tamen ens horum includit rationem, cum exacte ens percipi possit, nullo horum percepto, ens uero, atque eius ratio, in horum cadit definitionem, quoniam cum hæc sint eius quod est, affectus, ens igitur, suaque ratio in eorum rationem cadunt; quemadmodum Arist. primo Post. docet. affectus .n. rei, prædicata sunt, quæ per se secundo modo rei insunt, & hæc ea sunt, quæ cum de subiecta re uerificantur, res subiecta in eorum cadit definitiones, quare quo pacto ab eo quod est, separantur constat. Sed ut aperte eius quod est affectiones fiant, paulò altius exordium est. Eius quod est affectus, alij sunt simplices, alij disijuncti, & oppositi, rursus alij solum ei quod uere est conueniunt, alij uero, & ei quod uere est, & eius etiam nonnullis proprietatibus, atque principijs; demum quidam sunt, qui enti in se, aliqua uero qui eidem in respectu ad mentem conueniunt: sunt uero simplices affectiones, unum, & hæc non est unum numero, quod in genere quantitatis collocatur, neque quod multitudini apponitur: namque multitudo dicitur una, atque unius rationem suscipit, illius uero, quod cum ente conuertitur: est enim multitudo eadem sibi met, quæ unius ratio est. Hinc eorum liquet error, qui dicunt unum de multitudine uerificari, eius autem ratio, minime prædicatur; hoc enim ridiculum est asserere; nam ut ex Arist. regula in ante prædicamentis arguamus: quando alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque prædicantur de prædicato, etiam de subiecto prædicatur: quare cum unius ratio, de subiecto prædicatur, & unum de multitudine, ergo & unius ratio, de eadem dicitur: deinde de quo alicuius ratio negatur, & id ab eodem denegabitur: quare si unius ratio de multitudine remouetur, ut ipsi aiunt; igitur unum; quare aliud est unum, quod cum ente conuertitur, & quod multitudini opponitur, quare tria sunt unius significata, unum numero, quod in quantitatis genere est, & multitudini, quæ ex continua quantitate ortum trahit, opponitur; secundum unum est, quod naturarum, uel aliarum rerum multitudine opponitur, postremo unum, quod cum ente conuertitur & hoc simplex affectus est, eius quod est, sicut bonum, uerum, aliquid; hæc itaque primum ei, quod uere est conueniunt, ut substantiæ; deinde in accidente reperiuntur; nam si hæc ens insequuntur, & cum eo conuertuntur, ut igitur res se habent, ut sint, ita ut unæ, ueræ, bonæ, & aliquid sint, cū itaque ob substantiam, accidentia sint, id quod sint; ergo eis ob substantiam hæc conuenient: deinde prædicata, quæ causæ, & causato conueniunt, inter quæ, nexus est essentialis, eadem ratione, non conueniunt, sed ut prædicata unius ad unum, uel ab uno, uel ab uno, atque unum, uerum, aliquid, & bonum ei, quod uere est, atque cæteris categorijs, conueniunt, quæ à substantia causatæ sunt, ergo eadem ratione non conueniunt, sed ut accidentia à substantia fluunt, ita hæc per substantiam eis iure conuenient: sunt etiam simplices affectus, quantitas, qualitas, relatio, & reliqua, nam affectus isti dicuntur, qui omni soli, & semper conueniunt, cum hæc omni substantiæ compositæ, conueniant, & soli semperque in ea spectentur, eius igitur affectus erunt, quibus patet eā quatuor et quod uere est, & eis, quæ eius quod uere est, affectiones sunt esse affectus; uerum his non competunt, nisi substantiæ merito, quemadmodum explicatum est. insuper, & hæc principijs competunt, quoniam eius quod est, quicquam sunt, ut puta; Deus, unus, uerus, bonus & aliquid dicitur, quoniam principium est, eius quod uere, bonum, uerum, & aliquid est; quæ igitur simplices sint eius quod est affectiones docuimus, nunc quæ sunt oppositæ, & disijunctæ, explicandum est. sunt autem hæc unum, & multa, idem, et diuersum, hæc enim ad eius quod est, naturam non pertinent, in omnibus autem reperiuntur, quod sane affectionis entis naturam indicat, ab eodem uero, & diuerso, ut à maximo fonte, quatuor oppositionum genera oriuntur, quorum primum, contradictio est, secundum priuatio, & habitus; tertium contrarietas; quartum oppositio relatiua; rursus necessarium, et contingens, eius quod est, affectiones sunt, quæ uero eadem ratione ijs insunt, in quibus reperiuntur, sed se habent ut uox unius ab uno, & ad unum, hæc enim eius quod est affectiones sunt, quoniam quicquid est, aut necessarium, aut contingens est; actus, & potentia; cum entis naturam non indicent, & in cunctis sub disijctione reperiuntur, erunt igitur eius quod est affectiones. Cæterum præter has enarratas affectiones genus, & species, demonstratio, & definitio, cæteraque huiusmodi generis à logica facultate considerata, eius quod est, affectus sunt; quare arguendi hi sunt, qui genera, & species suam uim tantum in anima habere contendunt, consimiliter demonstrationem & definitionem. maxime enim hallucinantur. forent enim pura figmenta: quare aliquid esse ad extra eis respondebit, secundum quod quidem esse, à diuino cognoscuntur, & ideo inter eius quod est affectiones collocamus, uniuersale quoque & singulare affectiones sunt, est enim uniuersale eius quod est affectio, ut sub mentem cadere aptum est, singulare uero, ei quod est, accidit, ut extra mentem collocatum est finitum, & infinitum, etiam in entis affectus connumerant; postremo totum, & pars, quemadmodum ex 4. diuinæ scientiæ apertum est.

Ei

Ei quod est affectus eiusmodi ordine quodam in esse.

Cap. 26.

Sed an ordine enti insint, dubium est, sunt quidam, qui nullum inter eius quod est, affectiones ordinem statuunt; nam si inter eas aliquis foret constitutus ordo, cum talis ordo accidentarius non sit, sed essentialis; hic cum duplex sit, alter causæ, ut cum prius posterioris est causa, alter uero, prædicationis est, ut cum prior affectio, de posteriori prædicatur, & non econtra, uti animal respectu hominis se habet; secundus uero ordo inter eas non est assignandus, cum huiusmodi affectus sint, æque, & inter se, & cum ente conuertibiles. Quare ordo prædicationis inter hos affectus non erit, neque etiam ordo causæ: quandoquidem prima, posterioris causa non est; nam aut merito subiecti entis, causa foret, quod dici nequit, quoniam in earum quæ ens includitur: quare eius merito non magis una, quam alia causa erit, aut merito propriæ naturæ, utpote unam suam naturam, sit causa, quod dici nequit, quoniam eius natura negatio est, quæ nullius causa esse potest. Non ergo unum, aliarum, passionum causa erit, quæ ratio confirmari, ita potest. affectiones fluunt, atque causantur, ex subiecti, & rei principijs, cum itaque nulla entis affectio, eius causa sit, nulla igitur affectio alterius causa esse ualet: ad hæc, unaquæque passio eadem generatione, & corruptione cum suo subiecto oritur, & aboletur, ergo una altera prior passio, esse non potest; solum enim subiectum suis affectionibus prius natura est, quoniam in eo suscipiuntur, at cum passionibus æque primo subiecti ortum insequuntur; nulla igitur affectio, alia prior esse potest. Ex his itaque concludunt, entis affectus nullum ordinem inter se habere, sed omnes æque primo enti inesse testantur; etsi aliquis inter has affectiones, ordo fingi possit, non nisi, quo ad nos, quatenus, ratione diuersa, altera alteri præponitur; nam quæ ordine quodam unæ, & eidem subiecto insunt, semper prius, posterioris causa est. Cum itaque prior affectio, posterioris causa non sit, non igitur ordinem aliquem, quo ad naturam inter se retinent. Non nulli uero alij, eius quod est affectus ordinem inter se testantur habere. nempe prima eius quod est affectio unum est, quoniam ei magis intimum est, atque ita cum ente se habet, quod idem cum ente esse uidetur, & de ente, & uno Arist. loquitur, ac ueluti unum, & idem essent, sicut quarto diuinorum docet, eadem, inquit, sunt partes entis, & unius, & x. eiusdem nihil refert, omnia entia, deducere ad ens, & ad unum, secunda uero affectio, uerum, tertia bonum; nam mens, cuius obiectum est uerum, natura prior uoluntate est, cuius obiectum est bonum: Vnum itaque cum sit, prima entis affectio, de ente demonstrari nequit, causa est, quoniam medium nullum est, per quod, de ente, unum demonstrari posset, cū nulla entis affectio sit, uno prior; cæteræ uero affectiones, de ente commode demonstrari possunt, de eo, quod est, utpote per unum, ita ut ratio componatur, omne, quod est unum, est uerum, at ens, unum est, ergo ens uerum est; deinde per uerum, de ente bonum demonstrant, quod uerum est, bonum est, ens est uerum, ergo bonum; sunt enim unum, & uerum, affectiones priores: & ideo medium esse ualet, per quod posteriores affectiones demonstrari queunt; atque eiusmodi demonstrationes propter quid, esse testantur. Sed cum isti duò affirmant, quo ad secundum, omnino ab eis dissentimus, nempe per priorem affectum, posterior demonstrari nequit, nam demonstratio omnis, quemadmodum Aristoteles in anal. post. monet, ex propositionibus constat, quæ prædicata per se includunt; atque, cum affectus de affectu prædicatur, nulla prædicatio per se fit, cum neque prædicatum ad subiecti naturam attineat; neque uice uersa. Prima itaque propositio nullam per se prædicationem claudit: quare non solum demonstratio causæ tantum erit, sed neque penitus demonstratio, ratio ea censenda est, in qua altera affectio, per alteram probatur; atque hoc primo de demonstratione Auer. confirmat, cum inquit, si posterius, per posterius probetur, tales sillogismi non sunt demonstrationes; quoniam propositio, quæ ex termino maiori, & medio constat, nullo modo per se est: quemadmodum hæc, quam isti maiorem præpositionem instituunt, omne unum est uerum, neque enim prædicatum ad subiecti, utpote, ad unius naturam pertinet, neque uice uersa. Penes hoc igitur, à ueritate recedunt; quare cum quæ alij senserint, docuerimus, propria nunc afferenda est sententia.

Propria opinio.

Cap. 27.

Varias, diuersasque eius quod est affectiones esse retro docuimus: has enti ordine quodam inesse existimamus: namque primæ affectiones sunt trium accidentium genera, ut quantitas quæ primum substantiam concomitatur, qualitas, secunda, tertia relatio; reliqua enim accidentiū genera ad hæc tria reducuntur sicut agere, & pati ad qualitatem, situs habere ad relationem ubi, & quando, ad quantitatem: tria igitur hæc accidentium genera primum enti insunt; quoniam cæteræ affectiones quoquo modo, & horum affectus sunt; atque subiectum prius est sua affectione; ergo hæc primum enti accidunt. Succedunt deinde ea quæ transcendentia uocantur.

C 2 tur:

ur; inter quæ unum prius est omnibus, sicut ex unius ratione patere potest: quod etiam Auic. & diuus Thom. confirmant; & quamuis ordo inter affectus hos sit non tamen credendum est quod sit prædicationis ordo, aut causæ, ita quod prima affectio, ut unum reliquarum causa sit, quandoquidem omnes cum ente eadem generatione, & corruptione oriuntur, atque corrumpuntur, quemadmodum priores dixere; sed quoniam ratio unius prius est apta ab intellectu concipi, quam cæterarum affectionum rationes, quinimmo earum nonnullæ unius rationem supponuntur: cum enim mens rem, ut unam apprehendit, deinde eam ut aliquid apprehendit primum mens rem intelligit: quod eadem sibi met est: deinde quod ab alijs diuersa, atque hoc est rem, ut aliquid concipere; hæc enim est ipsius aliquid ratio; succedit deinde ueri notio; nam qualis est inter mentem, & uoluntatem ordo, talis erit inter propria earum obiecta: prioris enim & uniuersalioris potestatis obiectum prius, & uniuersalius est, atque intellectus prior, & uniuersalior uoluntate est: quoniam non fertur uoluntas, nisi in præcognitum; uerum igitur quod mentis est obiectum prius est in apprehensione quam bonum quod uoluntati obijcitur; quare hæc inter se ordinem habent, non quoniam eorum aliquod enti primum insit, sed quoniam ita à natura sunt constituta; quod aliud alio concipi est aptum, sed quis ambigere posset, sint ne eiusmodi affectus de eo quod est demonstrabiles, quod nos diluimus, & fatemur huiusmodi affectus de eo quod est posse demonstrari atque bifariam, & per rationem cuiusque affectioni propriam, atque per eius quod est, principia, cum entis affectus ex eius fluant principijs, & ut rem exemplis ante oculos ponamus accipiatur unius ratio, quæ omnium consensu hæc est, quod sit à se indiuisum, & à quocumque alio, ex hac ipsa definitione; ita demonstratio componi potest: id quod in se indiuisum est & à quocumque alio, quod ipsum non est, unum est: cum ita ens se habeat unum igitur ens erit, hæc simplex est demonstratio; quoniam per eam non solum unum enti inesse scimus; sed etiam causam cur insit: ita etiam de singulis affectibus dicendum, idem etiam per substantiæ, atque eius quod est rationem ostendi potest id quod per se existit, & alterius auxilio non eget unum est, sed quod uere est ita se habet: ergo id quod uere est unum est: prima propositio ex eo patet; nam si ens uere, & propriæ substantiæ est, ut retro docuimus, & ratio substantiæ hæc est, ergo cum uno hæc conuertitur: nam si ens quod non nisi substantia est cum uno conuertitur; ergo, & ratio eius cum uno conuertitur: patet itaque eius quod est, affectiones demonstrari posse; constat etiam demonstrationis modus, & hæc de eius, quod est affectionibus dicta sint satis; quæ uero in oppositum, obiecta sunt de facili soluuntur, & ad eam, quæ ex Auer. obijciuntur, quod cum uarijs Auer. esse uideretur dicendum tamen est, cum ait, unum esse enti synonymum id non ex sui animi sententia dicere, sed iuxta aliorum potius opinionem, quod quidem Arist. facere consuevit, & præcipue, ubi non est proprius disputationis locus; quo uero pacto entis affectus, entia dicantur; ex retro dictis constare potest, quoniam iuxta alterum entis significatum, quatenus extra nihil sunt; quare non uere entia uocantur.

De subiecto principali, prima opinio.

Cap. 27.

Hucusque de subiecto totius, seu adæquato differuimus, nunc uero, de principali disputandum erit, de quo controuersia est apud peripateticos; nonnulli, quorum, Auer. est, genus formarum, quæ à materia prorsus separatæ sunt, huiusmodi subiectam materiam statuunt; atque **Ultimo.** huius opinionis, primum fundamentum ex Auer. habetur primo phys. qui Auicem arguens, asserentem, diuinam scientiam, substantiarum separatarum esse, demonstrare posse, ita argumentatur: Nulla scientia, neque uniuersalis, neque particularis, demonstrat suum subiectum esse; at substantiæ separatæ, in prima philosophia subiectum sunt, in ea igitur, quod sint demonstrari nequeunt, at constat, quod totius subiectum non sunt; erunt igitur subiectum nobile. Deinde, nobilissimum inter considerata, est subiectum principale, sed in diuina philosophia, inter considerata, nobilissimum, substantiæ à materia abiunctæ sunt: huiusmodi ergo substantiæ, subiectum præcipuum erunt. Iam uero, quo scientiæ mutuo separantur, subiectum est, sed per huiusmodi substantias prima philosophia ab alijs scientijs separatur, sicut 6. huius constat: tales itaque substantiæ, subiectum erunt, & cum adæquatum subiectum non sint, erunt principale subiectum. Arist. etiam his opitulari uidetur, qui in huius uoluminis præfatione testatur, hanc sapientiam primas causas, primaque principia speculari, quæ non nisi huiusmodi substantiæ esse ualent, Adhuc, scientia, aliqua plura considerans, quæ ad unum primum referuntur, hoc primum, tamquam subiectum præcipuum considerat: hoc enim subiectum principale significat, sed prima causa, id est, ad quod omnia referuntur, maxime ergo de prima causa, diuina scientia considerat. Sed huius opinionis fautores, maxime decipiuntur, & primo retro docuimus, subiectum principale, esse totius subiecti, præcipuam speciem, & ut inter species prima intendatur, & reliquarum cognitio ad hanc referatur: atque substantiæ separatæ, nullo modo partes entis, quod subiectum totius esse docuimus, sunt; nempe compositæ essent, quandoquidem substantiam ex materia formaque

A que conflatam, subiectum esse monuimus, non erunt ergo substantiæ abiunctæ subiectum, neque partes subiecti. Deinde cognitio eorum, quæ in hac scientia considerantur, ad harum substantiarum notionem, non refertur, principiorum enim cognitio, ob aliud est, sicut 4. huius constat; substantiæ uero separatæ eius quod est principia sunt, earum igitur notio, ob aliud erit, utpote, ob eius quod est cognitionem: quare si eiusmodi substantiæ conditionibus uacant, quæ ad præcipuum subiectum pertinent, nullo igitur modo subiectum nobile erunt. Deinceps scientia unaquæque, eo modo, quo sunt, res contemplatur; nam si alio modo, quam earum expolscit natura considerentur, signum scientia foret. Sunt uero substantiæ diuinæ, causæ entis; igitur a diuina philosophia, non nisi, ut entis principia considerari possunt, quare species entis, esse nequeunt, sunt enim hæc in scientia distincta, principia, subiectum, species, & affectiones: demum idem suimet causa esset; principia namque subiecti, specierum sunt quoque causæ, quare idem principium, & subiecti species esse nequit; sunt uero, substantiæ diuinæ, uti retro docuimus entis principia. Si itaque subiectum principale forent, entis essent species. Quare suimet causa essent, ex quibus eorum fundamenta dissolui possunt, & quod ad primum attinet, non absolute inter considerata, nobilissimum est subiectum præcipuum. Sed subiecti nobilissima species, ad quam cæterarum notio refertur, præcipuum subiectum est, itaque eius quod est, substantiæ diuinæ species non sunt, non ergo primum subiectum esse ualent: rursus earum cognitio ad eius quod est notionem refertur; nempe ideo considerantur, ut eius quod est exactam habeamus notitiam, quæ principijs non cognitis haberi nequit, sed solutio dubium habet, nam est deterior ad nobile refertur, nobile uero gratia deterioris non est; igitur fieri nequit, ut substantiæ separatæ gratia eius quod est, sint; sunt enim eiusmodi substantiæ nobilissime inter quas Deus est, qui cum rerum omnium finis sit cunctis præstantia præfertur. Sed diluitur dubitatio, namque fieri potest ut res aliqua in se nobilissima sit, cum tamen alteri conferatur neque ut res nobilis neque ut finis habetur. Rursus scientis seu speculantis finis duplex est, alter est speculantis per scientias speculatiuas, atque huius finis est rerum per suas causas notionem habere, sicut, naturalis philosophi finis est, rerum quæ natura constant per suas causas notio, ita diuini philosophi finis est, eorum quæ sunt per suas causas scientiam habere, per iudicium de mathematico habendum est, alter uero speculantis finis est eius qui per scientias speculatiuas non contemplatur, utpote hominis felicitas, qui ob mentem in se consistentem, et non extra progressam speculatur, quæ quidem cognitio, ut Auer. 3. de anima monet non currit cursu scientiarum speculatiuarum; huius itaque speculantis finis est substantias diuinas noscere, ut in suis naturis consistunt, ex his solutio constat; nam licet diuinæ substantiæ nobilissimæ sint et absolutæ rerum fines; ab homine tamen per scientias speculatiuas sciente pro fine non habentur, quoniam eas contemplatur, ut rerum principia sunt: quare ut ad plenum dubio faciamus satis, res nobilis primo gratia deterioris non est sed uice uersa res se habet. secundario tamen nihil absurdi sequitur, rem nobilem ob deteriorem esse; quemadmodum Auer. in disput. natu. docet; quare cum substantiæ diuinæ à speculante per scientias speculatiuas non nisi ut causæ considerentur possunt igitur ad res deteriores referri. diluitur etiam secunda, & scientiarum secretio non nisi ex modo considerandi fluit, quoniam eadem res à scientijs diuersis considerari potest uti patet de geometra, & naturali, qui magnitudinem considerant; modus igitur considerandi est qui separat, ita substantiæ separatæ absolutæ non separant primam philosophiam à reliquis; sed si eis considerandi modus addatur; ita ens diuinam philosophiam separat: quare ab utrisque separatæ diuinæ philosophiæ haberi potest: idcirco inferendum non est diuinas substantias ab actu esse, quoniam diuinam scientiam ab alijs distinguunt, quod demum ex Arist. obijciuntur, aperta solutio est, quoniam confitemur primam philosophiam primas causas, primaque principia speculari non tamen ut subiectum, uel species subiecti: nam si principia sunt, non nisi ut principia considerari possunt, inde fit ut aliorum notio ad primarum causarum cognitionem non referatur, sed uice uersa res se habet, cum primæ causæ non nisi ob eius quod est notionem considerentur.

Secunda opinio.

Cap. 29.

Alij uero substantiam præcipuam materiam esse defendunt, & primum Arist. utuntur, qui quarto huius inquit ubiq; uere, & proprie primi est scientia, atque hoc primum substantiam esse testatur. Materia igitur præcipua substantia est. Hoc idem hac ratione confirmant, præcipua subiecti adæquati species subiectum principale est: ut uero substantia est entis nobilissima species: quare & primum subiectum substantia erit. Sed hi etiam falluntur. Nam partis subiectum idem cum totius subiecto esse nequit; atque retro monuimus substantiam huius scientiæ esse adæquatum subiectum: ergo partis materia esse non potest. Quod uero ex Arist. obijciunt, nobis maxime fauet: quandoquidem primum in arte, & sententia consideratum totius subiectum est,

C 3 nempe

nempe eius gratia species, principia, atq; affectus speculantur, quoniã ut subiecti exacta habeatur notio: primum igitur in scientia consideratum, totius subiectum est. Quod uero interpretes principale subiectum nuncupant nõ dicitur absolute primum, sed inter subiecti adæquati partes: cum itaque substantia sit id quod uere est, cætera uero potius non entia quàm etiam uocentur: Non igitur subiectum primum, ut ipsi aiunt esse potest: cum sui ipsius pars nequeat, quæ cum explicata sint tempus est propriam afferre opinionem.

Propria opinio.

Cap. 30.

NOs itaq; principale subiectum, quod inter partes subiecti primum est, substantiam cælestem esse monemus. sunt. n. duæ substantiarum species, quarum altera est quæ ortum, & interitum patitur, altera uero sempiterna est, quemadmodum diuinum, & orbiculare corpus, quare cum nobilissima totius subiecti pars sit præcipua materia, diuinum uero corpus nobilissimæ substantiæ pars est; & alterius partis notio ad hanc referatur. Nemo igitur ambigere debet quin huiusmodi corpus subiectum principale non sit. De ambabus itaq; speciebus; Arist. in diuina scientia disputat atque primum de ea quæ ortum patitur, hæc enim magis in promptu est, & eius notio ad alterius substantiæ cognitionem ducit. De qua duo manifestat principia eiusq; affectus. Exorditur uero huius substantiæ contemplatio à septimo libro: quoniã in prioribus libris de his quæ ad subiecti totius notiam pertinent fit disceptatio; in 7. enim & 8. de huiusmodi substantiæ disputat principijs. Verum quoniã Platoni uisum fuit ideas esse rerum, quæ intereunt principia; proinde eo libro Platonis refellit ideas, docetq; indiuiduum eiusdem speciei alterum generare. In 8. uero, quæ cum in 7. tum etiam in 4. non tamen omnia, quoniã esset eadem rursus disputare, sed nõ nulla repetit; atq; in pauca colligit. In 9. uero & 10. de eius affectibus, nempe in 9. de actu, & potentia ut in substantia caduca reperiuntur: quamuis aliter de potentia, & actu loquatur, quæ in sempiternis sunt. In x. uero uolumine, quando de unitate, & multitudiue disputat, de his quoq; disserit, ut in hac eadem substantia existunt. In xi. uero, quemadmodum illius operis initio testatur Alexander repetit ea quæ retro ab Arist. demonstrata sunt, docetq; diuinam scientiam à naturali, & mathematica distingui, eademq; solum dignam esse, ut sapientia nuncupetur. In 12. qui græcis xi. est de altera specie, utpote de substantia corporea sempiterna disputationem aggreditur Arist. cuius principia, atq; affectus docet: & primum de eius materia disputat, quæ quoniã analogia quadam ad materiam rerum caducarum nobis nota fit: ideo de rerum caducarum materia, atq; principijs disceptationem interponi, ut inde apertum nobis faciat, quo pacto in substantia illa sempiterna reperiatur. Deinceps de altero eius principio loquitur, utpote de mente, quæ forma, & finis, & quodammodo diuini animalis agens est; deque hoc principio, non solum loquitur; quoniã diuini animalis causa est, sed etiam quatenus rerum omnium, quæ existunt principium esse ualeat, multaque prædicata de mente demonstrat, quibus quatenus nobis datum est, eius naturam ut causa est, dignoscimus. De sempiterno hoc etiam corpore uarios, diuersosq; ostendit affectus; quemadmodum ex uerborum serie singulis apertum esse potest. Quare si de diuino corpore eo uolumine principia affectus demonstrantur: Prima subiecti totius pars erit, atq; primum subiectum.

De modo considerandi.

Cap. 31.

EX his, quæ retro à nobis explicata sunt, partis subiecta constant; nunc eorum considerandi modus explicandus succedit. Qui etiam ex dictis constare potest: siquidem docuimus unicuique esse considerandi modum, omnibus in scientia consideratis. Quemadmodum enim subiectum consideratur; eodem modo principia, affectus, & species. Quare cum in diuina scientia id quod est quatenus est, consideretur, species eius etiam ita intelliguntur. Substantia itaq; caduca ut existit considerabitur, atq; eius principia, & affectus; quatenus substantiæ caducæ prout existit conueniunt. In hunc quoq; modum orbiculare corpus consideratur, quatenus uidelicet existit: hoc etiam pacto eius principia, atq; affectus; quoniã ut eius quicquam sunt prout existit; & ita à uarijs diuersisq; scientijs cæleste corpus considerari absurdum nullum est. In diuina namq; scientia quatenus existit, quo pacto à naturali philosophia minime intelligitur quoniã illud contemplatur, ut rei naturalis species est, atq; ita ut in se motionis principium habet consideratur. Atque hæc ipsa speculatio in commentarijs de cælo absoluitur. Consideratur etiam ut alijs placet, ut rerum quæ oriuntur uniuersalis causa; quæ quidem consideratio libro 8. de phisico auditu absoluitur. Constat itaq; totius, & partis subiectum.

F I N I S.

IOANNIS IACOBI PAVESII

SECUNDA DISPUTATIO

PERIPATETICA, IN QVA QVALES RERVM NATVRAE,

AC DEFINITIONES SINGVLIS REBVS

SINT COMPETENTES DECLARANTVR.

AD AMPLISSIMUM FRANCISCVM

Cardinalem Gonzagam.

Præfatio.

HVCVSQVE subiectam diuinæ scientiæ materiam docuimus, nunc quales singulis rebus naturæ, atq; rationes conuenientes sint, inquirere decreuimus. Rerum etenim naturalium notionem, earundemq; definitiones consequi, ad propriam, peculiaremq; hominis felicitatem adipiscendam, magnam uim habere, peripatetici excogitarunt philosophi. Est enim in diuinarum mentium, prout in se consistunt, contemplatione beatitudo sita, quam consequitur homo, cum mens in se redierit. sed nulla alia uia, nulloq; modo potest mens in se redire, nisi primum sit, sic singula facta. Sed quo pacto, quæso fieri singula mens potest, nisi quoniã rerum naturas perlustrauerit, atq; cognouerit, quemadmodum in de Anima commentarijs ex peripateticis philosophis constare potest. Sed hæc nõ consequitur intellectus, si quales sint rerum naturæ singulis congruentes non nouerit. Inquisitio igitur de rerum naturis proposita, ad humanam assequendam felicitatem plurimum confert, atq; adiumentum præbet, quæ & si satis occulta, latentq; sit, cum nullum philosophorum perlegerim, qui hanc prouinciã cum susceperint, rem sit assequuti, sicut eorum monumenta nobis ostendunt: Dicemus tamen nos aperte, quæ sentimus, ac, quæ ex uarijs Arist. locis collegimus, referemus; nec non, & quæ alij leuiter atq; obiter attigerunt, & rem aggrediẽtes ex naturæ, seu quæ quid est notione, exordiemur.

Quid naturæ nomine intelligendum sit.

Cap. 1.

ESt itaq; quod quid est, quemadmodum 7. huius ab Arist. unusquisq; perdiscere potest, natura, atq; rei substantia; atqui cum rei naturæ principium sit, quo res est, id quod est, sit igitur, ut quod quid est, principium sit, quo res est, id quod est, quibus constat, illius documentum, cuius sapius Arist. Alex. & Auer. meminerunt, ueritas, quæ uidelicet, uti res se habet, ut sit, ita ad quid; & quod quid est: A quibus enim causis dependet ut sit, ab his quo ad naturam, & quod quid est, pendet. Nempe rei natura, quæ quod quid est dicitur, principium est, quo res est, id quod est, nõ minus & alterius, cuius 6. huius Arist. meminit, explicatio patet, cum ait, eiusdem mentis est considerare si est, & quod quid est, est enim munus hoc diuinæ scientiæ proprium. Nam ea facultas, quæ considerat res ut existunt, etiam principia, quibus existunt, contemplatur, atqui huiusmodi principia, quibus res existunt, quod quid est rerum sunt, ea igitur scientia, quæ res, ut sunt, speculatur, & quod quid considerat, & proinde initio eiusdem 6. asseruit, quod uti sola prima philosophia, id quidem quatenus est, contemplatur, ita de ipso quod quid est, sola prima philosophia considerationem facit. Sed his ea se offert dubitatio diluenda, si sola prima philosophia, si res est uel non est manifestat, ea igitur sola de ipso quod quid est, speculationem facit. Nulla igitur scientiarum particularium de ipso, quod quid est disputabit, uario modo ab Arist. expositoribus dubitatio hæc dilui consuevit, eorum quidam solam philosophiam primam ipsum quod quid est, considerare asseruere, reliquæ uero scientiæ, aut quod quid est, ut sensui manifestum accipiunt, aut supponunt, & per ipsum de subiecto genere, ea, quæ per se insunt, demonstrant, sicut Arist. uerba in 6. primæ philosophiæ ostendunt, quæ ita se habent. Sed omnes istæ circa unum quid, & genus aliquod circum scriptæ, de hoc tractant, sed non de ente simpliciter, neq; in quantum est ens nec de ipso quod quid est, ullam rationem faciunt, sed secundum hoc, alij quidam, secundum hoc facientes ipsum manifestum,

C 4 flum,

stum, alij per suppositiones accidentes quod quid est, sic, quæ sunt secundum se, insunt generi, circa quod sunt, demonstrat, aut magis necesse, aut infirmius, & horum sententiam uerba quod paulo post sequitur magis confirmant, similiter autem nec si est, aut non est genus circa quod uersantur, quicquam dicunt, propterea quod eiusdem rationis est, ipsum quod quid est manifestum facere, & si est, his. n. uerbis aperte horum sententia habetur; ita ut hæc ratio componatur, nulla scientia specialis si est aut non est suum genus subiectum manifestum facit: ergo neque ipsum quod quid est, causam enim philosophus largitur, cur nulla scientiarum specialium, si est subiectum genus, uel non est, manifestum facere potest; Inquit, quoniam eiusdem scientiæ est, quod quid, & si est manifestum facere, quare cum solum diuina philosophia si est, uel non est res, declaret; hæc igitur de ipso, quod quid disputat: alij uero, non solum primam philosophiam de ipso quod quid est disputare, contendunt, sed singulas scientias, nempe eiusdem scientiæ est, considerare res, ut sunt certam, & definitam speciem sortitæ, & principia, quibus ita se habent, at cum ob propriam naturam unaqueque res eam speciem sit sortita: quæ igitur scientiæ res eiusmodi considerant, etiam naturas illarum proprias speculantur, quæ rerum quidditates sunt, iam uero principia, quibus res naturales sunt naturales, non nisi naturalis scientiæ sunt; igitur considerare quod quid est rerum naturalium, ut naturales, solius naturalis scientiæ proprium erit, nempe si quod quid est, principium est, quo res est, id quod est, quod quid igitur rerum, quæ natura constant, principium erit, quo res naturales sunt naturales: quare iusta horum sententiam particulares etiam scientiæ, rerum quas considerant quidditatem contemplari possunt, quibus multa Arist. loca fauere uidentur, in naturali philosophia cum sæpius rerum naturalium, quod quid, sit uenatus, ea igitur consideratio non nisi naturalis esse potest, immo demonstrationes omnes causæ, quæ in scientijs particularibus habentur, utpote in naturali scientia, & mathematica transirent, quoniam medium quod ipsum, quod quid est, est, acciperent, quod alterius scientiæ foret, demonstrationis igitur transitus daret, sed his hæc, paucis uerbis dirimi potest, nempe ipsum quod quid est, bifariam spectari potest, & absolute, quo pacto eius consideratio diuina philosopho solum propria est; ita enim quod quid, principium est, quo res existunt, atqui res, ut existunt, sola diuina scientia considerat: igitur ipsum quod quid est absolute, à diuina scientia tantum consideratur, aliæ. n. scientiæ, nullam omnino de eo, ita considerationem faciunt; nam sicut Arist. argumentatur, scientiæ particulares si est, uel non est, res, non considerant, quare neque quod quid est absolute, nempe absolute, & simpliciter acceptum, non ut ad certum genus quid contractum, est sumptum; principium est, quo res existunt, quare hæc ipsa consideratio ad diuinam spectabit philosophiam, uerum, quoniam a primis causis res simpliciter sunt, ut in posterioribus disputationibus docebimus: igitur quod quid est, quod est principium, quo res absolute existunt, ex primis causis conflatum est, quarum absoluta consideratio diuinæ scientiæ propria est. Altera ipsius quod quid consideratio, ut ad certum entis genus contractum est, utpote, ut quod quid est, certæ, & definitæ rei est, ut hominis, & bouis, & ita de cæteris dicendum, & quoniam ita quod quid est, principium est, quo res certam speciem sunt sortitæ, sit ut eius consideratio illi scientiæ propria sit; cuius est de rebus eiusdem differere: ita scientia naturalis, quoniam de rebus, quæ natura constant, disputat; ergo, & earum quod quid, quo sunt naturales speculabitur; quare contracta quidditatis consideratio, ad particulares attinet scientias; & ita Arist. documentum semper rectum erit, quod uti res se habent, ut sint, ita ad quod quid, nempe à quibus causis res quod simpliciter sint, dependent, æadem causæ ad rerum quod quid est spectabunt, similiter à quibus causis sunt certam, & definitam speciem sortitæ, ab eisdem etiam in quidditate pendent; nempe quod quid est, principium est, quo res sunt, id quod sunt; primæ causæ principia sunt, quibus res simpliciter sunt: ideo rerum, ut absolute existant, quod quid est, primæ causæ sunt; atqui cum rerum particularium causæ, principia sunt, quibus res peculiare naturam sint affectæ, etenim effectus particularis, causam exquirat particularem: eius igitur causæ erunt rerum particularium quidditates. Quid igitur quod quid est notio significet, ex his satis constat, quo uero pacto ab ipsa definitione distinguatur, perquirere nunc iuuat, quod explicare difficile non erit, si Arist. uerba considerabimus. Philosophus enim quemadmodum apud eum legere est, cum primo Topicorum, tum secundo Post. definitionem quid sit aperiens, asserit esse sermonem, quod quid est explicantem: quare quod quid est, idem quod definitio non erit, alioquin definitio esset sermo definitionem explicans: nempe quod quid est, manifestat, quod definitio esse dicitur: aliud igitur erit quod quid est, & aliud definitio, hæc enim instrumentum est, quo ipsum quod quid, explicatur, quod quid uero, est rei natura, atque substantia, definitione notificata; quare differunt, ut instrumentum, & id quod instrumento manifestatur, uti res demonstrata, & demonstratio. inde sit ut genus, & differentia, non rei natura, & substantia sint, sed quæ rei naturam explicant: genus enim materiam compositam refert, à qua genus sumitur, sicut postea docebimus: differentia uero, propriam formam quare partes definitionis, non substantiæ rei, partes sunt, sed partes, ex quibus rei natura integratur, exponunt. definitio uero tota, quæ generis, & differentia col-

lectio

A lectio est, atque certo ordine, connexio, totam rei substantiam manifestat. uerum satis abundè de re hac, in com. anali. differimus; & ideo hæc sint satis dicta, ad eam, quam nunc facimus inquisitionem.

Singulis rebus eadem ratione quod quid est, non conuenire.

Cap. 2.

Natura essentia declarata, quomodo singulis rebus competat, explicandum est: & ad huius rei declarationem, ab his exordiemur, quæ ab Arist. in 7. diuinæ philosophiæ dicuntur. Monet etenim, ita singulis rebus, quod quid conuenire, ueluti id quod est, quod, cum non eadem ratione singulis conueniat rebus, nempe substantia, non eadem ratione ens, quemadmodum accidens dicitur; quare utriusque quod quid est, neque eadem ratione dicitur, & Arist. uerba ita sunt. Sicut enim, & ens existit in omnibus, sed non simpliciter, sed huic quidem primum, illi consequenter, ita & quod quid est: quare quemadmodum res se habent, ut sint, ita ad quod quid. Ipsum uero quod est, primo, atque simpliciter substantiæ competit: secundo uero accidentibus, quod quid est igitur simpliciter, & primo substantiæ, secundo accidentibus conueniet, quemadmodum eodem contextu Arist. his uerbis docet. Ita & quod quid est simpliciter quidem substantiæ, alio uero modo alijs, nam quemadmodum ob substantiam, cætera sunt, ita ab ea quod quid est, habent. Quando enim in aliquo genere aliquod primum est, causa est omnium eorum, quæ sub illo sunt: quare cum substantia primum ens sit; erit igitur causa, quare alia entia sint, igitur non nisi ob substantiam, cætera entia sunt, & eius merito, quod est obtinent: nam ut se habent, ut sint, ita ad quod quid est. Ad hæc, quod est simpliciter, & per se tale, causa est quod alia talia sint, atqui cum substantiæ per se, & simpliciter ens, & quod quid conueniant, ea igitur causa erit, & quod alia sunt, & quod quid est obtineant. substantiæ itaque simpliciter erit quod quid est, cæteris uero quoquo modo, nempe ut ab Arist. rationem mutuemus, quando est aliquod prædicatum, pluribus conueniens. & uni primo & cæteris secundo, primo est simpliciter, & digniori modo, sed quod quid est primo substantiæ competit, secundo cæteris, substantiæ igitur simpliciter, & nobiliori modo conueniet; cæteris uero quoquo modo. Cum itaque solius substantiæ quod quid est, simpliciter sit, accidentium quoquo modo, proinde quo pacto ei conueniat, aperiemus primum, deinde quomodo accidentibus. Verum enim uero, cum singulæ substantiæ, eadem ratione non dicantur substantiæ, neque ens eadem ratione, sit igitur, ut neque singulæ substantiæ prorsus eandem habeant essentiam. Etenim, etsi substantiæ nomen, de materia, forma, & de ea, quæ ex utrisque, constat affirmetur: singulæ tamen substantiæ, eadem ratione, non dicuntur substantiæ, quemadmodum neque ens. substantia enim, quæ uere ens est, non nisi composita est; quare & hæc uere, & propria substantia dicitur, aliæ uero, aut non dicuntur secundum eandem rationem substantiæ, uel si ita affirmantur substantiæ quoniam quidquam substantiæ huius sunt. Quod etiam Simplicius primo de phy. auditu & uita suam & Eudemii sententiam confirmat: quando hanc diluit dubitationem, quæ ita se habet. fieri enim non posse uidetur, quod materia, & forma, quæ substantiæ principia sunt, substantiæ sint, quandoquidem principium longe ab eo, cuius est principium diuersum esse oportet. quare cum id, quod ex materia, & forma constat, substantia sit; materia igitur, & forma substantiæ non erunt. Rursus principium prius est, eo cuius est principium. At substantiæ principia, substantiæ nuncupantur: ergo priora substantiæ, non ergo substantiæ sunt, alioquin substantia esset antequam gigneretur. hæc Simplicius. Soluens, inquit, id quod uere, & proprie substantia est, id quod, ex utrisque constat, existit; quemadmodum ex Arist. categorijs colligit, ibi enim solum, quod ex materia, & forma constat substantiam nuncupat, hæc enim est, quæ cum nullo pacto in subiecto sit, omnia alia, utpote accidentia, in ea sunt, quare cum de huiusmodi substantia, ratio substantiæ uerificetur, quinimmo ei solū proprie competit, nemo igitur ambigere debet, quin hæc non sit uere substantiæ. Materia enim & forma non substantia, inquit Simplicius, sed potius substantialia sunt; quare iuxta aliud substantiæ significatum, quoniam ad substantiæ rationem pertinent, quod plane Aristot. septimo huius confirmat; quando, ait; quare si species materia est prior, & magis ens, & ipsum quod ex utrisque prius erit, & magis ens, propter eandem rationem. Verum, quoniam hæc scriptura alio modo reperitur; ideo ostendemus illam, quam Auer. & eius sequaces sequuntur, rectam non esse, & hanc solum esse suscipiendam, alterum enim exemplar, ita se habet, quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso quod ex utrisque, prior erit ob eandem rationem. Hanc Arist. rationem ita deducunt. forma est actus, materia est potentia, sed actus prior potentia, ergo forma prior materia; quare forma magis substantia & ens; ex his constat. quomodo iuxta horum sententiam, forma, magis ens materia dicitur; probat secundum Auer. compositum est in actu per formam, ergo forma, magis ens substantia composita. id quod consequitur, ex eo probatur. forma est id propter quod compositum est, id quod est, sed compositum est substantia ergo forma id est, per quod compositum substantia est. Sed propter quod unum quodque tale, & illud magis est, igitur forma, eo quod ex utrisque constat, magis

gis ens, & substantia erit. Sed hæc figmenta sunt, & scriptura, quam suat interpretati, recta E non est; nempe, si scopus Arist. est, de substantia agere, quæ prima substantia est, atque composita, hoc uero nomine, neque materia, neque forma uere substantia dicitur, nisi quia quicquam primæ substantiæ sunt: (quemadmodum retro, accidentia docuimus entia nuncupari, quoniam eius quod est, aliquid sunt) ita materia & forma substantia dicuntur, quoniam aliquid primæ substantiæ sunt. Adhuc sequeretur, Arist. rationem, nullam fore: nam cum de ratione substantiæ, quæ subiectum ab Arist. appellatur, sit, subijci, ob materiam forma subijcitur, & 53 non materia propter formam, ueluti 2. de ortu Arist. docet, quando inquit, materiæ esse pati, & si forma patitur, ex accidenti patitur, quoniam in materia est, ut Auer. etiam 9 huius monuit 2 quare si materia causa est, quare forma patiatur, ergo hoc est ratio, quare forma sit subiectum: non ergo forma causa est, propter quam substantia materia nuncupetur, quæ subiectum dicitur, quoniam res uice uersa se habet. Deinde quod magis ad primam substantiã accedit, dignius est, ut subiectum nuncupetur, hoc enim substantiæ significatum definiens Arist. quod subiectum uocat, ei, primæ substantiæ rationem ascribit, quoniam inquit, quod dicitur, quod non est in subiecto, sed cuncta in ipso existunt, sed materia, ad primam substantiam, eiusque rationem, quam forma, magis accedit. cum ipsa formis omnibus subijciatur sua natura, quamuis accidentibus, non nisi, cum forma est affecta, atque corpus facta est. forma uero non subijcitur, sed in subiecto potius esse uidetur, ergo potius materia, quàm forma, iuxta hoc significatum substantia nuncupabitur. Demum Simplicius, diligens literæ Arist. inquisitor, & primo & 2. physicorum hunc locum citans, numquam huius exemplaris meminit; quinimmo ex hoc loco patere inquit substantiam compositam magis substantiam esse, materia & forma. quod etiam Alex. confirmat, qui primam recipit scripturam, & secundæ nunquam meminit. Verum ea se offert dubitatio, si prima scriptura recipienda est, quomodo Aristot. ratio est ualida? hanc dubitationem dissoluimus ita, Aristot. demonstrare cœpit, substantiam, quæ ex utrisque constat, quam nomine subiecti primæ uocat, esse magis substantiam, materia, non enim demonstrat, formam esse magis substantiam, quoniam, hoc ut manifestum accepit, siquidem clarum est formam subiectum nuncupari non posse, cum in subiecto sit, sed dubitatio de materia erat, hæc enim subijcitur; ideo quis ambigere posset ipsam maxime substantiam esse, quinimmo ueteres, hoc ipsum fatentur, ut 7. huius Arist. monet, proinde materia, compositam substantiam magis substantiam nuncupari ostendit. & utitur argumento à proportionem, quod ita componitur, quemadmodum forma, quoniam causa est, quare materia esse completum, atque suam habeat perfectionem per prius ens et magis, quam materia dicitur; ita quæ, ex utrisque constat substantia, quoniam causa est, quare materia sit subiectum, magis & prius substantiæ, quæ subiectum est, dicitur, quam materia. Similitudo perspicua est; nam cum forma & materia existant & hæc ob formam, ergo per prius forma ens, quàm materia; (uerum entis nomen, non proprie sumitur) nam, quod uere est, substantia composita est, quemadmodum in prima disputatione docuimus: ita cum esse subiectum, materiæ, & composito conueniat, & materiæ, ob compositum; ergo magis subiecti nomen, composita substantia meretur, quàm materia, nempe substantia, quæ dicitur subiectum, ea esse dicitur, quæ non est in subiecto, sed omnia alia sunt in ipsa. quæ quidem ratio, non nisi per se, & primo primæ competit substantiæ ueluti ex categorijs Arist. constat; quare cum Arist. inquit, quod ob eandem rationem, materia, quod ex utrisque constat, magis substantia, per eandem rationem, non uniuocam, sed analogam intelligit; quoniam analogia & proportionem, ratio eadem est. Auer. ratio, de facili soluitur, nam & si composita substantia propter formam omnibus subijcitur: tamen quoniam esse subiectum formæ non competit, ideo non sequitur, ut magis substantia forma nuncupetur, regula enim, uera est, quando dispositio causæ, & causato conuenit, & ob causam causato; quare, etsi subiectum composito per formam conueniat, non tamen formæ competit. H

Substantiam ex utrisque constatam, uere quod quid est, & rationem habere. Cap. 3.

EX his constare arbitror, uere ens, atque substantiam fore, quæ ex utrisque constat. ea igitur, uere quod quid est habet, cæteræ uero substantiæ, ut puta materia, & forma, quoniam neque uere entia, neque itidem ueræ substantiæ sunt, igitur neque uere quod quid est habent, pariter neque ueras definitiones. nempe definitio ex genere, & differentia constat; genus uero materiam refert compositam, differentia uero formam, ergo uere ea definiuntur, quæ ex materia composita, atque forma constant. cum itaque, neque materia, neque forma ex his constant, non ergo uere definiuntur. Ex ostensis etiam patet, separatas mentes, ueras definitiones, atque proprie quod quid est non habere. Nempe si quod quid est, principium est, quo res est, cum abiunctæ mentes se ipsis sint, id quod sunt, ergo quidditate uera carent, principium

A cipium enim, diuersum est, ab eo cuius est, & ideo ipsæ potius simplices formæ, & quidditates existunt, quàm quod quid est, habeant. Iam uero sicut se habet res, ut sit ens, ita ad quod quid & definitionem; cum huiusmodi mentes, uere entia non sint, neque quod quid est uerum, neque ueras definitiones habebunt. quare cum sola composita substantia uere sit ens, hæc igitur uere quod quid est, & definitionem obtinebit, id enim uere definitur quod ueras causas habet. definitio enim propria sumpta, ex causis prioribus constat, quemadmodum 6. Topicorum, & primo, & 2. Posteriorum patet, atqui composita substantia causas priores habet; ea igitur tantum uere definitur. Forma enim si uere definiretur, quæ igitur magis forma atque maxime forma est, maxime definiretur, uti ex regula ea constat, ut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maxime ad maxime: quare cum separatæ mentes ueræ & simplices formæ sint maxime igitur definirentur, atqui omnium philosophantium consensu liquet ueris huiusmodi formas definitionibus uacare, non igitur formæ per se primo est definitio. consimiliter neque formæ in materia consistentes, propriæ definiuntur, neque itidem materia, quia uere entia non sunt, nisi quia causa entis, aut quia extra nihil sunt, non igitur uere quod quid est, & 9 definitiones habent. Quod etiam Auer. 7. diuinæ sententiæ declarat, quando inquit formas materia inexistentes non proprie definiuntur, quoniam entia in alio sunt, & Arist. 8. eiusdem operis monuit composita proprias definitiones & uerum quod quid est habere conclusit. 40

Quæ causæ ad quod quid est, & definitionem pertinent uaria opinio. Cap. 4.

Satis itaque apertum factum est, solam substantiam quæ ex utrisque constat, quod quid est, & rationem proprie habere, nunc que causæ ipsum quod quid est, & definitionem completant aperiendum est. Qua in re peripatetici philosophi consentientes non sunt: eorum enim nonnulli causas externas, utpote agentem, & finem ad harum substantiarum essentiam non pertinere testantur. Etenim partes quod quid est rei partes sunt: cum causæ extra rem, rei partes non sint, non ergo ad quod quid est attinere uidentur. insuper cum quod quid est, sit rei natura, atque substantia, non est separatam ab eo cuius est, ut 7. diuinæ scientiæ Arist. docuit. Externe uero causæ, à re separatæ sunt; ad eius igitur, quod quid est non pertinent. huius sententiæ esse uidetur Auer. qui opinari uisus est, non esse opus, ad hoc ut perfectam scientiam, quæ ex definitione habetur, consequamur, omnes scire causas, sed tantum intra rem, ut puta eam quæ forma est, extra rem uero causæ, non nisi ex accidenti ingrediuntur, uti causa agens, cum accedit, ut ab effectu separari non possit, ueluti de interpositione patet: finis uero, quando differentia propria quæ ab eius forma accipitur, latet, & eius uice, finis ponitur, & proinde, hi aiunt, solas causas intra rem, ad quod quid est, & definitionem pertinere. nam omnis definitio ex genere, & differentia constat. Atqui genus materiam refert differentia uero formam, agens uero, & finis, uice formæ accipi non possunt, nisi ex accidenti, sit igitur, ut rei natura, atque substantia; ex sola materia, & forma pendeat. Nonnulli uero alij, asseruere solum formam ad rerum naturam pertinere; materia enim ad quod quid est non attinet: itaque licet in ratione formæ materialis, materia cadat, consimiliter & substantiæ compositæ, horum quidditatis particula, non est censenda, sed ut uehiculum, & subiectum quod quid est deferens, ingreditur, causa enim, quæ rei naturam constituit, sola forma est; quare definitio cum quod quid est & rei naturam manifestat, solam formam declarat: huius opinionis uaria atque diuersa sunt fundamenta, quæ omnia referre decreuimus ut ne quempiam iniuste arguere uideamur: & primum, quod existendi principium per se est, hoc ad rei naturam per se pertinet; nempe ut se habet principium ad esse rei, ita ad eius quod quid, atqui sola forma principium est, quo res per se existit, & non materia; nam Auer. cui, hanc opinionem ascribunt, 7. huius, forma inquit, est causa, quæ res est, materia, quæ res potius non est, sola igitur forma ad rei substantiam pertinebit. secundum, id quo composita substantia est sensibilis, & non intelligibilis, ad quod quid est, non pertinet, atque materia id est, quo substantia composita est sensibilis, & non intelligibilis, uti Auer. 12. diuinorum inquit, ob materiam res sentitur, ob formam uero intelligitur, materia igitur, ad quod quid est non spectabit, sed sola forma. tertium, id quo res definita uniuersalis est, ad eius, quod quid est pertinet: definitio enim ut in eodem 7. Arist. docet, uniuersalium est, at ob formam & non ob materiam, uniuersalis res est, quæ definitur; nam ob materiam, res singularis est, ut Arist. eodem uolumine monet. ea inquit, sunt unum numero, quorum natura est una; fieri igitur nequit, ut materia ad quod quid est pertineat. quartum rei natura, atque substantia principium est, cognitionis eius, cuius est, ob rerum naturam res exactè comprehenduntur. materia uero, cum secundum se ignota sit, alicuius cognitionis causa esse nequit, non igitur ad rerum naturam pertinere potest. quintum, partes quidditatis, priores sunt, eo cuius sunt, & non posteriores, quoniam causæ sunt, & causa, ut causa, prior est, eo cuius est causa, at

at quæcumque partes sunt, ut materia, & in quæ diuiditur totum, ut in materiam, sunt poste-
riores, quæ uero substantiæ & rationis partes priores, uti Arist. eodem 7. docet. partes igitur,
quæ ut materia se habent ad rerum substantiam non pertinebunt. Sextum, id quo quod est
separatur ab eo cuius est, ad ipsum non pertinet; sed materia causa est, ut in conceptis cum ma-
teria, aliud sit quod quid est, ab eo cuius est: ergo materia quod quid est, pars non est. minor
Arist. est eodem lib. ubi exemplo circuli, sit ne materia pars quidditatis docet: quæcumque igi-
tur facta sunt, in diuersis specie, ut circulus in ære, & lapide, & ligno hæc manifesta esse uiden-
tur, quia nihil circuli substantiæ æs, neque lapidem, propter separari ab ipsis, hoc idem 8. eiu-
dem monet in his quæ materia carent, idem est, quod quid est, cum eo cuius est, & 3. de anima
in conceptis cum materia, aliud est, quod quid est, ab eo cuius est, & 5. meth. definiens formam
ait, esse rationem, & quod quid erat esse. Quare si ratio cum eo, cuius est conuertitur, sola
forma erit quod quid est, & in 8. eiusdem operis ait, quod causa, quæ est, ut quod quid est,
species & forma est. Horum igitur sententiæ Arist. fauere uidetur, & si Arist. non asserat, ma-
teriam esse uehiculum deferens quod quid est, id ex Auer. concludunt, qui 7. eiusdem operis,
inquit, materiam non esse partem quidditatis, & formæ, sed uehiculum deferens quidditatem,
& formam. quod etiam, eodem contextu Arist. asserere uidetur, inquit enim carnem non esse
concauitatis partem, sed materiam, & subiectum, in quo concauitas est. Hanc opinionem,
omnes uno consensu Auer. ascribunt, qui 7. huius, sophistarum soluens sophisma, ait, si homo
capiatur pro aggregato, ex materia, & forma, ita homo non est suum quod quid est, sed habens
quod quid est, at si pro hominis forma sumatur, idem homo est, quod suum quod quid est. qua-
re aperte inquit, solam formam ad quod quid est, pertinere. ex his itaque concludunt solam for-
mam ad quod quid rerum, quæ compositæ sunt spectare.

Horum opinio refellitur. Cap. 5.

Sed an horum philosophantium sententiæ ueræ sint, & rationi atque Arist. consentiant, nunc
inquirere iuuat: & ut recta progrediamur uia, primum aduersus secundam instabimus, de-
monstrantes materiam, quod quid compositæ substantiæ, partem esse, atque ad eius attine-
re naturam; mox quod omnes causæ ad rerum, quæ eas habent, naturam pertineant, ita quod,
res, quæ materiam, formam, agentem, atque finalem causam habent, sua completa natura ex
omnibus his conflata est, rem itaque aggredientes, prima ita componatur demonstratio. partes
definitionis, sine quibus definitio esse nequit, aut ipsius quod quid est partes referunt, aut par-
tes substantiæ rei, quæ ex materia formaque constat, atque genus, & differentia, definitionis
partes sunt, sine quibus nequit definitio subsistere; ergo partes quæ ad rei naturam pertinent,
referuntur, atque genus ut postea docebimus, materiam refert, differentia uero formam, mate-
ria igitur, & forma ad quod quid est rerum, quæ ex his constant, pertinent. Ad idem quemad-
modum res se habet, ut sit, ita ad quod quid, & definitionem, uti non semel explicatum est à
nobis, sed cum ex materia formaque constantes res, ex utrisque per se in esse pendeant. Earum
igitur quod quid est, ex ambabus conflatum est. Arist. enim primo phy. materiam, & formam per
se principia rerum esse docuit, priuationem uero ex accidenti, quare & si per prius formam ad re-
rum esse concurrat, non tamen negandum, est materiam per se principium, quod res sint, non
esse, alioquin duo forent ex accidenti principia rerum, quæ natura constant, neque Auer. exem-
plum obstat, quoniam non absolute inquit, materiam esse principium non existendi, sed si ad
formam conferatur, potius non esse, quàm esse, causa est, quoniam forma solum ipsius esse
causa est, at materia quoniam eius natura est omnes posse suscipere formas, & cum sint sub una
forma, potentia est, ut oppositam suscipiat; ideo est principium etiam ipsius non esse, & huius
non nisi per accidens, & secundo, quoniam oppositam appetit, quam suscipere nequit, nisi ea,
quam habet, priuetur, ideo secundo ipsius non esse principium dicitur. Iam uero ut Arist.
regula, 7. diuinæ sapientiæ arguamus, sicut, inquit, materia se habet ut sit pars rei, ita ad
quod quid est, atque, si ad compositam substantiam materia conferatur, illius est pars, quam-
uis non formæ pars sit, quare rei compositæ pars, quod quid, erit, & non formæ. uerba Arist.
quibus apertissime, regula habetur, hæc sunt; Sed hæc quidem prætermittantur: ex quibus uerò
substantia est ut partibus perscrutandum est, si igitur est hoc quidem materia illud uerò species
aliud ex his, & substantia est materia, & species, & quod ex his est quidem ut materia pars ali-
cuius dicitur, est autem ut non, sed ex quibus specie iratio, ut concauitatis non est pars
caro, hæc enim materia est, quæ sit, similitudo uerò pars aliqua est, & totius quidem statuæ
pars est æs, eius autem quod & species dicitur, statuæ, non, & reliqua. sani uerò, ut
eorummet armis eos iaculemur, quod est principium intelligendi, & cognoscendi substan-
tiæ compositæ, ad eius pertinet quod quid est, quandoquidem, ut ipsi recte sentiunt quod
quid est principium est, quo res perfecte cognoscantur, & intelligantur, ut Arist. septimo di-
uinæ

A uinæ sapientiæ inquit; tunc res perfectæ apprehendi, quando earum quod quid est cognoscitur.
& primo de anima, ait, principium omnis demonstrationis esse ipsum quod quid est, sed materia
& forma principia sunt intelligendi, cognoscendiq; res, quæ ex eis constant. Arist. enim in ad-
itu primi phys. inquit, res naturales, atque omnes quæ principia habent, exacte tunc cogno-
sci, quando illarum cognoscuntur principia, atque cū res cōpositæ principia habeant; ergo tunc
perfecte cognoscuntur, quando earum principia noscimus, atque materia, & forma principia
sunt rerum quæ ex utrisque constant; ergo causæ sunt, quod res, ex his constructæ, perfecte
cognoscantur; neque nostræ rationi obstat, si dicatur materia sui natura ignota est, quare al-
terius cognitionis causa esse nequit, nempe Arist. 7. meth. dubium soluit, asserens, quod & si
ex se ignota sit, sit ex forma nota, qua cognita, simul cum forma principium est, cognoscendi
eius quod ex ea constat: uerum materia hæc signata non est, sicut postea docebimus, nam hæc
principium speciei, quæ definitur cognitionis non est, sed sentiendi, cum sit materia accidenti-
bus affecta, ob quæ quidem accidentia indiuiduum sensibile euadit, quare materia specifica,
principium cognitionis est: & quamuis cognitionis principium sit forma tamen magis, ex his
itaque constat materiam ad rerum quæ ex ea constant, quod quid, & naturam attinere, sed su-
perne modo, ut hoc idem Arist. testimonio illustretur, atque primum occurrit ratio eius in pri-
mo phy. qua ostendit materiam, & formam rerum, quæ natura constant, esse principia per se &
prima, quæ ita componitur. materia, & forma attinent ad substantiam rerum naturalium; ergo
sunt principia et prima rerum naturalium, & nomine substantiæ, ut notat Simplicius, intel-
ligit ipsum quod quid est, quæ quidem ratiocinatio his uerbis habetur. Manifestum igitur est
quod siquidem sunt causæ, & principia eorum quæ natura constant rerum. Quare ex his uerbis
aperte accepit, quod quid est rerum, quæ natura constant, ex materia, & forma constare, & 2.
eiusdem operis; quando Platonis arguit ideas, monet, res naturales per materiam & formam
esse definiendas, atque earum rationes ex eis pendere; quod etiam primo de anima confirmauit,
nempe docuit exactas rerum naturalium rationes, ex materia & forma constare, & rationes il-
lorum quæ materiam non accipient, uanas, & dialcticas esse monet; & in 7. diuinæ philosophiæ
monet, quod sicut res se habet ut sit, ita ad quod quid est, & definitionem. Quare cum ea, quæ
ex materia formaque constat; inesse ab utrisque pendeant: ergo earum quod quid est, & de-
finitio ex utrisque constabit, & eodem libro, monet, quod uti materia se habet, ut sit pars; ita
ad quod quid est. Quare cum rei compositæ sit pars, & non formæ, igitur ad compositum quod
quid est, & non formæ pertinebit, at non multis interpositis, quando iunioris Socratis parabo-
lam arguit, qui hominem sine carnibus & ossibus existere opinabatur, inquit, non recte hoc di-
ctum esse; nam neque esse, neque definiri sine materia homo potest, & in 8. eiusdem operis, cum
docuisset compositum uere definiri, adiungit, huius rationem ex materia formaque constare,
& sub finem eiusdem lib. quando causam largitur; cur ex materia & forma sit unum per se, ait,
quod causa est, quoniam hac, ut puta materia est potētia, forma uero actus, & sub finē cōtex-
tus subiungit, utraq; causam ad quod quid est, & rationē pertinere, & de materia subdit,
quod & si altera sit sensibilis, altera uero intelligibilis, semper utraque rationem ingreditur, ita
quod altera pars definitionis, materia est, altera uero forma, uti circulus, figura superficialis.
eiusdem opinionis Auer. apertissime est, quamuis ipsius sectatores oppositum sibi ascribant, &
ideo ut eorum appareat error, Auer. loca referemus quibus nostram confirmat sententiam, 2.
enim phys. inquit, cum definierimus carnem, & os, & alia naturalia, statim apparebit materia in
definitione eorum, & ideo dixit, in istis, quæ definiuntur, sicut definit simitas. si itaq; ut simitas, res na-
turales definiuntur, cū in simitatis ratione, subiectū cadat, quod ad eius quod quid est attinet; igitur
materia cū in rerum naturalium ratione cadat ad earum pertinebit substantiæ; atque ibidē Arist. (sicut Sim-
plicius, et Ioānes Gram. monuere) regulā dat quod uti res se habet ad esse, ita ad definitionē. Qua-
re cum res naturales secundum esse à materia separari nequeant, neque igitur, secundum defini-
tionem, opus est. n. in earum ratione semper materiam apparere. hoc idem primo de anima
apertissime confirmat, quando ait perfectas naturales definitiones per formam esse, & materiā,
quod etiam 3. de anima docuit, & 6. huius Arist. inquit, quorundam quod quid, & rationē,
ut puta naturalium esse, sicut simum, & se exponens, inquit, simum quod
quid, & rationem, materiam claudere, nempe simum, est nasus cyruus, quare apertissime mate-
riam ad quod quid ad rerum naturalium pertinere Arist. monet, & eo loco Auer. ab Arist. non
recedens, hoc idem fatetur, & in 8. diuinæ sapientiæ inquit, impossibile est, ut formæ ultimæ
in definitionibus, habeant definitionem. Quoniam formæ ultimæ sunt simplices, & definitio-
nes sunt compositorum, definitiones enim ex materijs, & formis sunt. & eodem libro paulo
post, idem monuit. Verum qui hanc insaniam Auer. ascribunt, consentunt, materiam semper
in rerum, quæ natura constant, ratione apparere, non tamen inquit, partem definitionis
& quidditatis esse, sed uehiculum quod quid est deferens. Sed horum sententia de facili argui-
tur,

tur, nam inquirimus cū alia sit formæ ratio ab ea compositi, quoniam forma in materia non ue
 40 re definitur, sed compositum uere, quemadmodum Auer. 7. huius testatur, animæ exemplo,
 quæ qm̄ in alio est, uera definitione uacat, materia itaque in formæ rōne nō apparet. et in cōposi
 ti definitōe, atq; in formæ rōne nō cadit, ut suæ substantiæ pars, sed ut uehiculū qd̄ quid ē deferēs:
 quare cū etiā mā in rerū quæ natura cōstāt, definitōe cadat, si igitur nō, ut earū quod quid ē, sed
 ut uehiculti formæ definitio, ea cōpositi nō erit perfectior, sed æquæ perfectionis utraq; erit. Insu
 per ut se habet res ut sit, ita ad quod quid, & definitionem, ergo à quibus causis res, ut sit, de
 pendet, ab eisdem quo ad quod quid, & definitionem, si ergo à materia res natura constantes,
 per se pendent ut sint: abique igitur ipsa quod quid est, & rationem non habent. Demum ab
 Arist. & Auer. dissentiunt, Nempe uterque philosophus inquit, quoniam materia substantiæ
 compositæ, & non formæ pars est, ideo ad simul sumpti, & non ad formæ substantiam pertinet.
 Auer. etiam in paraph. Meth. lib. 2. hæc habet uerba, sed quia quidditates rerum sensibilibus ni
 hil aliud sunt, quàm sua forma, & sua materia, idem etiam paucis interpositis repetit. Deinde
 Auer. inquit, genus referre materiam & dñam formam. Quare cum definitio non sit, nisi generis,
 & differentiæ collectio, ergo materiā, & formā refert, sed quod quid est indicat, ergo quod
 94 quid est materia, & forma est, & hoc idem Auer. eodem opere fatetur, & 2. Post. inquit, de
 finitionem, quæ demonstrationis conclusio est esse quæ ex materia & forma constat, quæ uero de
 monstratio est principium, ex fine & agente. & in eo capite, quod de demonstratione, quæ
 sola positione à definitione differt, nuncupat. perfectas inquit, definitiones causas fore, in qui
 93. 42 bus omnes apparent causæ, & in eodem 2. ait. materia, & forma sunt quibus quidditas constat,
 uoco autem causas, quæ sunt rei quidditas, ipsius materiam, & eius formam. Peripicuum igitur est,
 secundum Auer. materiam ad quod quid est attinere. At nunc aperire iuuat, externas uidelicet
 cap. 9. causas, ad rerum naturam spectare, & primum Arist. testimonio utemur, qui secundo Post. asserit,
 quod quid est bipartiri, alterum quod causam habet, alterū, quod causa uacat: quem locum Auer.
 exponens, inquit, quod quid est, quod causam habet, quod etiam demonstrationis conclusio ab
 Arist. nuncupatur, illud esse, quod per formam & materiam conflatum est, quod uero causa uacat,
 & demonstrationis principium dicitur, est quod ex fine, & efficiente cōstāt. Hoc idem Auer.
 eo quæsito, quod de demonstratione inscribitur à definitione positione differente, perfectas rerum
 quidditates, habentium quatuor causas, ex illis pendere assueerat. Arist. etiam primo de phys.
 auditu, inquit, tunc res perfecte apprehendi, cum causas omnes cognoscimus, cum primas tum
 5 ultimas. sed per quod quid est, perfecte res sciuntur quemadmodum. 7. meth. philosophus docet;
 ergo cum per quod quid est, cognoscuntur, per omnes causas apprehenduntur: Verum quidam
 aiunt, scire perfectum duplex esse, alterum quod quidditatum appellant; & hoc per formas tan
 tum proficisci, testantur, alterum uerò est simpliciter scire, quod per omnes causas habetur, sed
 hi maximo opere hallucinantur: nempe illa scientia, est absolute perfecta, qua habita, omne quod
 de re scire expetitur, absoluitur, sed quidditate rei cognita, quicquid de re cognoscere appeti
 mus, scitur; ergo quidditate cognita, perfecte, & absolute res scitur: minor ita probari potest, nem
 pe duo de re sciri expetuntur, rei natura, atq; substantia, & accidentia non communia, cum hæc à
 scientia expellatur, sed propria, atq; ex quidditatis notione utrumq; habetur, cognoscitur eni
 rei natura, cum quod quid est non nisi rei substantia sit, rursus propria accidentia sciuntur, quoniā
 perfectæ definitiones, quæ perfecte rerum naturas, & quod quid est, declarant, causa sunt, om
 31 nium eorum, quæ rei per se insunt, quæ admodum 4. phys. & primo de anima Arist. monet. Notio
 21 igitur quidditatis scientia simpliciter, & absolute perfecta est. Non recte ergo hi sentiunt. Quare
 ut unde recessit, redeat sermo, hoc idem, ratione confirmari potest, quemadmodum res se habeat
 ad esse, ita ad quod quid, & definitionem. At res, cuius quatuor sunt causæ in esse, ex his omnibus
 pendet, Igitur eius quod quid est, & definitio ex his omnibus constabit. Ad idem, cui conuenit
 ratio quidditatis, hoc ipsum ad quod quid est, pertinet, sed omnibus causis essentiæ ratio cōuenit,
 omnes ergo causæ ad quod quid est, pertinent. Docuimus enim retro, quod quid, esse principium,
 quo res sunt. Quare cum res, quæ quatuor causas habent, sint id quod sunt, ob quatuor causas:
 quatuor igitur omnes causæ, ad eius naturam pertinebunt. hoc Auer. confirmat, 2. de phys. aud.
 dans differentiam inter artem, & naturam, inquit, definitiones artificiosas completas esse, quæ ex
 2 fine fluunt, ut inde appareat causæ materialis necessitas, sic etiam in naturalibus, & 6. diu. ait pri
 mam philosophiam esse, naturali scientia digniorem; nam ut in definitione naturalium ponitur,
 natura, non secus in definitione diuinorum Deus, & 5. de animali generatione Arist. testatur, in
 cuiusq; rei generabilis, & corruptibilis definitione, finem apparere. quod etiam Auer. confirmat,
 qui in epith. logicis inquit, definitionis partes, alias priores, alias posteriores esse, & priores, in du
 plici differentia esse testatur, quædam intra rem, ut materia, & forma, quædam uerò est extra rem
 48 sunt, ut finis & efficiens; & secundo Post. demonstrationem simpliciter per formam, & finem pro
 ficisci posse, testatur. Quare cum huius demonstrationis medium, quod quid est, sit, finis igitur ad
 quod

A quod quid est attingit. Demum cum in definitione naturalis substantiæ interdum causæ extra
 rem ingrediantur; definitiones igitur illæ ex additione essent; quoniam causæ extra rem, extra rei
 substantiam sunt: quare ex his satis apertum habetur, causas extra rem, ad rerum, quod quid est,
 spectare.

Propria opinio.

Cap. 6.

Q Vibus declaratis superest, ut quid ipsi sentimus in medium afferamus. Rerum itaq; essen
 tiæ, ex illis causis constituuntur, ex quibus in esse pendent; idcirco si aliquæ sunt, quæ qua
 tuor causas habent, quemadmodum quæ ortum & interitum patiuntur, completa earum
 substantia ex his omnibus pender. Sin uero res sunt, quæ duas, uel tres habent causas, talium quo
 que natura ex his constabit. Et ut aperta nostra reddatur oratio, suscipiendum erit, quod quid
 est bifariam spectari, & quatenus quod quid est: nempe quo ad ea, quæ quod quid est competūt.
 Altero uerò modo, ut rerum definitarum, essentia nuncupatur, utpote, ut rerum naturalium, aut
 mathematicarum. Si itaq; primo modo spectetur, non nisi forma erit, quod ex eo constare po
 test; nam quod quid est, rei natura, & substantia est, sed rei natura id est, quo res est; id quod est,
 B hæc uerò forma est, essentia igitur absolute considerata forma est. ad idem, ut Auer. testimonio
 utamur, mathematicæ non nisi causam formalem considerant, quæ tamen quod quid est, habent,
 quare eis quod quid est, tantum forma est. Deinde separatis substantijs quod quid est competit,
 quod non nisi forma est, quamuis in eis idem sit esse, & essentia, quare si rei natura absolute consi
 derata, aliam causam, quam formam clauderet, fieret ut neq; rebus mathematicis neque obiun
 ctis mentibus quod quid est conueniret, sit igitur ut essentia quatenus essentia est, non nisi forma
 sit, & idcirco Arist. formam per quod quid est, definit; non quoniam forma tantum quod quid
 est sit: Interdum enim cum forma aliæ cōcurrunt causæ. sed quoniam quod quid est, ut in se con
 sideratur, non nisi forma est: inde fit, quod cum aliæ causæ essentiæ partes efficiuntur, forma etiā
 claudatur, nunquam enim perfectum quod quid est sine forma habetur. altera quidditatis conside
 ratio, est, ut rebus quibusdam coniuncta; ita eas causas claudit, ex quibus res in esse dependet,
 quoniam quod quid est, principium est, quo res est; quare cum interdum ab una causa esse rei pē
 deat, puta à forma, ergo eius quidditas tantum forma est, quemadmodum separatarum mentiū
 esse, cum sit suum quod quid est, illud forma est. in meth. etiam, uti placet Auer. essentia non nisi
 forma est, quoniam cæteris carent causis, sin autem res sunt, quæ quatuor causis pendent, omnes
 C ad earum quod quid est pertinent, nam ut res se habent, ut sint, ita ad quod quid, & definitionē:
 quod satis aperte confirmat Arist. secundo Post. quando quod quid est, duplex esse testatur, alte
 rum quod habet causam, alterum uero quod causa caret. quem locum exponens Auer. inquit, 42
 quod quid est, quod causam habet, quod etiam demonstrationis conclusio ab Arist. nuncupatur,
 illud est, quod per materiam, & formam procedit. Quod uerò causa uacat, & principium demon
 strationis est, finem, & efficientem claudit, & proinde Auer. intendit, inquit, demonstrationes sim
 plices, interdum per formam, & finem fluere, & idem Auer. eo quæsito, quod de demonstratione
 inscribitur positione, a definitione differente, perfectas quidditates rerum habentium quatuor
 causas, ex illis quatuor constare, assueerat. Et Arist. primo phys. inquit, tunc perfectæ res sciri, cū
 causas omnes earum cognoscimus, cum primas tum ultimas. sed per quod quid est perfectæ res
 cognoscuntur, uti 7. huius constat: ergo perfectum quod quid est, omnes claudit causas; sed du
 4 bia hæc esse uidentur, si partes quidditatis, rei partes sunt, causæ uerò extra rem, rei partes non
 sunt: non ergo ad rei quod quid est attinere uidentur. Deinde quod quid est rei naturæ, atq; sub
 stantia est, quæ ab eo cuius est, non separatur, quemadmodum 7. huius Arist. monet. causæ uerò
 extremæ à re separatæ sunt; non ergo ad quod quid est, spectabunt. Demum cum causæ tam intra
 D rem, quàm extra rem, aliæ propinquæ, aliæ uerò longinquæ sint, inquiritur, si omnes ad quod quid
 est pertineant. Sed priora dubia bifariam solui possunt, & prima solutio est, quod causæ externæ,
 quamuis ad quod quid est pertineant eorum, quorum sunt; non tamen eo modo quo causæ intra
 rem. Hæc namq; uerè ad essentiam spectant, quoniam partes quidditatis sunt, partes enim rei in
 existentibus sunt, ergo ad quod quid est, quemadmodum ex regula Arist. 7. huius constat, ut se ha
 14. 15. bet ut sit pars rei, ita quod quid est, quare cum rei partes materia, & forma sint, igitur quod quid
 est partes, idcirco ad quod quid est pertinent, quoniam rei partes sunt, causæ uero extra rem, ad
 quod est pertinere dicuntur, non quoniam huius quidditatis partes sunt, sed quoniam causæ hu
 ius essentiæ, ut materiæ, & formæ, nisi enim finis agens moueret, ut agat, numquam materia perfe
 ctum esse susciperet, neq; corpus euaderet: materia enim & si actu corpus non sit, potentia tamen
 est ut cum formam suscipit, corpus efficiatur, ut secundo de ortu Grammaticus testatur. Rur
 sus forma cum ab agente de potentia ad actum producit actu est; quare dicuntur quod quid
 est, quoniam causæ eius, ut materiæ, & formæ, quæ sunt quod quid est, sicut materia, & forma, en
 tia, & substantia dicuntur, quoniam entis, & substantiæ causæ, ita extra rem causæ, ad quod quid est
 D 2 pertinent

pertinent, quoniam causæ quidditatis, ueluti etiam Auer. inquit, substantiam pertinere, ad accidentium naturam, quoniam causa eius, ita materia ad quod quid est formæ, & uice uersa spectat; quoniam altera, cum alterius causa sit, etiam quidditatis causa est. Altera solutio, quæ ex Arist. secundo Post. satis aperte colligitur, quod quid est bipartitur, alterum quod causam habet, ut quod ex materia, & forma fluit, & hoc neque loco, neque subiecto, neque itidem ratione separatur, uti Arist. docuit aduersus Plat. 7. meth. alterum uero quod causa caret, ut id quod ex causis extra rem constat, & hoc separatim est, ab eo cuius est, perfectum tamen, ex utroque constat, ut satis antea ex Auer. demonstratum est. Postremum quidam soluunt & inquiunt, causas longinquas, siue intra, siue extra rem sint, ad quod quid est minime pertinere, sed solum, quæ propinquæ sunt, quandoquidem huiusmodi causæ perfectam non aggenerant scientiam. Sed hi in apertissimo errore sunt. nempe si illæ causæ ad quod quid est rei spectant, à quibus res in esse dependet, cum à longinquis causis esse rei pendeat, licet magis à propinquis, quoniam illæ non solum huius rei, sed etiam aliarum causæ sunt istæ uero definitæ rei, ergo eius quod quid ab illis quoque pendet. demum Arist. primo phys. inquit, res exacte sciri, cum omnes causas earum scimus, cum longinquas, tum proprias, quare, cum per quod quid est, scitur, perfecte scitur, ergo cum quod quid est scitur, tunc perfecte omnes causas scimus, secus igitur dubitatio soluenda erit, quod omnes causæ tam longinquæ, quam propriæ ad quod quid est rei pertinent, atque ad definitionem, uerum illæ definitiones, quæ ex communibus, & longinquis causis constant, uarie, & dialecticæ sunt, quemadmodum Arist. primo de anima monet. perfectæ uero, quæ ex proprijs, perfectissimæ, quæ ex utrisque, quandoquidem ex omnibus his causis esse rei pendet, ex his itaque planum euasit, quæ causæ ad quod quid est pertinent.

Quas causas definitio declarat.

Cap. 7

EX quibus alterum manifestum sit, quas uidelicet causas definitio explicat, nepe si ut ad quod quid est res se habet, ita ad definitionem, ergo quæ causæ, ad quod quid est pertinent, huiusmodi quoque ad definitionem, cum definitio non nisi quod quid est manifestet, ergo, quemadmodum quod quid est, bifariam spectari potest, & in se, & ut est diuersis rebus coniunctum. A pari definitio bifariam consideranda uenit, & ut definitio est, puta quo ad ea prædicata, quæ ei ut definitio est, conueniunt, quomodo quod quid, non nisi forma est, manifestat, alioquin, si omnium causarum esset declaratiua, omnes igitur res, cum definitione non uacent, habent omnes causas. Altera definitionis consideratio est, ut rebus diuersis applicatur, quomodo ex his rebus pendet, ex quibus, cuius definitio quæritur, dependet, uerum, quoniam nonnullæ res, ex quatuor causis pendunt, earum igitur definitiones completæ, ex omnibus illis constant. sed ea se offert dubitatio diluenda, si definitio ex genere, & differentia constat, & genus materiam refert, differentia uero formam, ergo definitio, ut definitio, non solum formam declarat, sed etiam materiam. Verum diluitur dubitatio, quia definitio, uox est unius ad unum, uel ab uno, & eius species non eadem ratione dicuntur definitiones, itaque prima definitionis species ea est, quæ cum ex genere uero & differentia constet, materiam, & formam refert. At definitiones non ueræ, & quæ quoquo modo definitiones uocantur, non est necesse, ut uerum genus referatur. sed genus includunt, quod aliquam generis figuram gerit. Definitiones uero omnes, cum perfectæ, tum imperfectæ, quod quid est, quod forma est declarant, atque id cunctis definitionibus commune est. Ex his uaria Auer. loca, quæ pugnare uidentur, conciliantur, nempe interdum, solam formam ad definitionem, & quod quid est pertinere, testatur, uti non semel 7. meth. apud ipsum legere est, alibi uero, ut in quæf. log. quæf. de def. à demonstratione solo situ differente, asserit, demonstrationes, & definitiones perfectas omnes, includere causas. & secundo Post. cum ea Arist. uerba interpretatur, quod est, quod quid est, quod causam habet, & quod causa uacat, inquit, illud causam habere, quod ex materia, & forma constat, quod causa uacat, ex efficiente, & sine, sicut ex Arist. exemplis ostendit. accipit enim æclipsis definitionem, quæ ex materia & forma constat, uti æclipsis, est priuatio luminis in Luna, priuatio luminis forma est, Luna uero subiectum. Altera quæ ex agente fluit, est, quod sit terræ interpositio, est enim interpositio effectrix causa, priuationis luminis. idem exemplo tonitruum manifestum facit, tonitruum, est, sonus factus in nubibus, sonus forma, nubis materia. Altera est, extinctio ignis in nubibus, & hæc ex agente fluit. sunt & alia loca, quorum in commenta. Anal. meminimus. ex his, quæ à nobis explicata sunt, conciliantur, nempe definitio cum in se spectatur, solum formam declarat, atque ita definitionem Auer. considerat quando dicit, formam definitionem ingredi. At cum ut uarijs est rebus applicata consideratur, ex illis causis fluit ex quibus res in esse pendet. & quoniam non nullæ res sunt, quæ ex quatuor causis dependent earum completa definitio ex his omnibus constat, de quibus huiusmodi rerum definitionibus Auer. loquens, inquit, definitiones perfectas esse, quæ omnes causas includunt, fit etiam ex his, & aliud apertum, definitionem uidelicet per se, speciebus carere, sunt enim eius ex accidenti species, scilicet ut est rebus applicata,

A applicata, nam definitio, ut definitio, non nisi ex forma fluit, eius igitur ratione, nullam uarietatem definitio fortitur, quare definitionis distributio, est à definitione petenda ut rebus est coniuncta, & ita si definitio rerum est quæ quatuor causas habet, ea quæ ex materia, & forma constat demonstrationis conclusio nominatur. nam & hanc contingit esse ignotam, atque causam priorem habere, quæ demonstrari potest, quare cum duo hæc necessaria sunt, ut aliquid demonstraretur, definitio igitur, quæ ex materia formæque constat, demonstratur. uerum per causas extra rem demonstratur, ueluti per agentem, & finem: sunt enim hæc causæ, ut materiæ, & formæ, atque rei causæ, unde definitio quæ principium demonstrationis est ex agente, & sine constata est; hæc enim quoniam medio, & causa uacat; qua monstrari potest, atque nota est, iure demonstrationis principium nuncupatur: atqui duobus modis contingit causam, & medium non habere, aut quod eius simpliciter medium nullum sit aut medio caret, in ea arte, in qua ut principium demonstrationis accipitur, licet in super rem arte medium habeat, utraq; tamē definitio artifici perspicua est, & altera, cuius medium nullum est, hæc enim ex se nota & manifesta, altera supponitur & subijcitur, ut Auer. primo & secundo Post. non semel docuit. Ex his, quæ definitio demonstratio est, solo partium ordine differens manifestum sit, quoniam ea est, quæ omnes causas declarat, quæ perfectissima est, & demonstratio quæ per omnes causas fluit, est perfecta demonstratio, ut ipsemet Auer. testatur, in quæf. log. quæf. 8. cuius hæc sunt uerba, Demonstrationes ex quibus educuntur definitiones, quas ipse uocat demonstrationes positione differentes sunt demonstrationes, quibus contingit quod ipsarum terminum medij sint causæ quæ sunt extra ipsam rem, & in re quæ sunt ipsum agens, & ipse finis, & materia, & forma. Nam hæc causæ sunt ex quibus constituuntur quidditates rerum, Auer. etiam secundo Post. testatur definitionem, quæ demonstratur ex materia, & forma constare, sed definitio, quæ demonstratur conclusio demonstrationis est: ergo definitio demonstrationis conclusio ex materia, & forma constat, quæ uero demonstrat, inquit ex agente, & sine esse constitutam. Sed quæ demonstrat principium est demonstrationis, ergo definitio quæ est demonstrationis principium, ex agente, & sine fluit. idem Auer. eodem cap. sæpius testatur, quod ex Arist. haberi potest secundo Post. ubi quod quid est in duas diuidit partes alterum quod causa caret, & hoc principium demonstrationis est, alterum quod causam habet, & demonstrari potest, quod & demonstrationis conclusio nuncupatur; quod uero utrumque aggregat ea definitione explicatur, quæ solo situ à demonstr. discrepat. Idem Arist. exemp. quibus rem hanc explanat, declaratur. De tonitruo ea demonstratur definitio, sonus factus in nubibus, quæ ex materia, & forma constat per eam quæ agentem claudit ut per ignis extinctionem: definitio igitur quæ principium demonstrationis est ex agente causa fluit, quæ uero demonstrationis conclusio nuncupatur ex materia & forma. Idem exemplo eclipsis liquet, cui duæ ascribuntur definitiones altera, quæ materiam, & formam exponit, quod sit luminis priuatio in Luna, altera agentem causam manifestat, quæ est terræ interpositio inter Solem, & Lunam; constat itaque quæ sit definitio quæ est demonstrationis principium, & quæ eius conclusio, atque quæ est demonstratio solo situ differens.

Quales singulis substantiæ speciebus conueniant natura & definitiones. Cap. 8.

QVæ cum explicata sint, tempus est, ut unde digressa est, redeat oratio. Rerum itaque essentialium, atque definitiones, ut rebus coniunctæ sunt, ex his omnibus constantur causis, ex quibus res in esse dependet; substantiæ itaque compositæ natura, atque ratio, ex his igitur constabit causis, ex quibus dependet, uerum quoniam huiusmodi substantia altera caduca, & orci, ac interitui subiecta est, altera uero sempiterna, ut cælestia sunt, utriusque igitur quod quid est, eas claudit causas, ex quibus utraq; constat: caduca substantia quatuor habet causas, utpote materiam, formam, agentem, & finem, siue spectetur ut naturalis est, siue ut existit, quare eius completum quod quid est, pariter & ipsius exacta definitio, ex his omnibus constabit, neque tamen putandum est, cuiusque substantiæ caducæ esse, ueram definitionem; quoniam simplicium corporum exactæ definitiones non sunt, quandoquidem definitio exacta, cum ex uero genere, ueraque differentia constet: uero genere simplicia uacant, quoniam uerum genus, materiam compositam refert, hoc est materiam habentem formam uniuersalem, quare cum huiusmodi materia uacent, ueræ igitur non definiuntur, quare solius substantiæ, quæ composita est, uera est definitio, neque cuiusque, sed quæ species est, ut Arist. 7. meth. docet, asserens, ea quæ non sunt, species sub genere, non habere definitionem, & eodem libro monet, uniuersalis, & speciei esse definitionem, quibus etiam apertum fit, substantiam sempiternam, siue fuerit simplex nullam compositionem includens, siue corporca, non uerè definiti; nempe si ea definiuntur, quæ sunt species sub genere, cum nulla substantia sempiterna sub genere sit, quemadmodum Auer. in expof. Porph. docet; quoniam ait, genus generalissimum in prædicamento substantiæ esse substantiam sensibilem non sunt. Demum si genus refert materiam compositam,

positam, cum hæc in substantijs illis, non includatur, igitur neq; sub genere sunt; quare neque uer- E
ras definitiones habent.

An genus referat materiam, uaria opinio. Cap. 9.

A Tqui, ut res ab ovo intelligatur, neque ullus post hac relinquatur dubitandi locus, in-
quirendum erit, an genus à materia, uel potius a forma sumatur. Qua in re, neque con-
sentientes peripatetici sunt, nonnulli enim genus, materiam referre asseruere, quod ex
his confirmant. Partes definitionis, quemadmodum Auer. primo de anima docet, ex partibus,
quæ sunt in re, accipiuntur; genus uero potentiam indicat: ergo à potentia, quæ in re est acci-
pitur. Hæc uero materia est, à materia igitur genus accipitur, differentia uero ob actu, qua
23. 25 in re est, qui forma est. Hoc idem Arist. confirmant, qui 7. huius, inquit, genus materiam re-
ferre, & 10. eiusdem operis ait, quæ genere, conueniunt, in materia etiam conuenire. Auer.
49 etiam 2. cæli, Auicennam arguens qui orbés specie differre, & in genere communicare asseruit,
ita argumentatur, si orbés specie differrent, & genere conuenirent, essent ex materia & forma
compositi. quoniam quæ in materia conueniunt, in genere etiam conueniunt. sunt & aliæ au-
thoritates, uerum quoniam eodem tramite dissoluuntur, sat est, has in medium asserre: quare
opinio horum est, quod genus materiam referat, atque à materia sumatur. Sed aduersus hos
instat Alex. 2. quæst. nat. cap. ultimo, & prima eius ratio, ita ordiri potest, pro cuius intellectu
notandum, quod materia bifariam capi potest, & ut est tota simul; quo pacto communis dicitur,
quoniam omnes formas materiales in se habet; potest rursus capi materia, prout diuersas
habet portiones, quomodo quæque materiæ portio communis dicitur, quia omnium formarum
contrariarum est susceptiua: sed genus nullo horum modorum commune dicitur; non igitur
materia, sed genus namque commune est, secundum prædicationem suis speciebus, de quibus in
quid, in recto prædicatur. Item singulare animalis, ut animal, quod est in Socrate in alio reperi-
ri nequit. Quare neque materia tota simul accepta, neque portio materiæ, genus est. 2. mate-
ria in re est, atque principium est eorum, quæ fiunt, genus autem est solum nomen, atque esse habet
per opus intellectus. Quare non est genus materia. 3. materia una numero permanens incorruptibili-
lis est genus autem æternum est secundum speciem, item per successionem continuam eorum quæ fiunt.
4. materia est altera pars compositæ substantiæ, quæ in compositi corruptione separatur, & per-
manet, atque aliam formam suscipit, genus autem, non tantum in habentibus materiam sensibi-
bilem reperitur, sed in his quæ hac caret; ut in mathematicis. 5. genus quod in naturali substan-
tia reperitur, refert aggregatum; ex forma & materia, ut animal, quod genus est hominis non
materiam tantum dicit, sed aggregatum ex materia, & anima sensitua. Materia autem, com-
positum quoddam non est, non igitur genus, & proinde fit, quod cum res corrumpitur, non
separatur, & permanet genus uti materia, unde animal, quod est in Socrate, cum corrumpitur,
Socrates non permanet sed corrumpitur, sed materia, quæ est in eo manet, unde si omnia sin-
gularia animalia tollantur, non remanet animal: materia autem semper permanet. sunt & ra-
tiones aliæ, quæ, quoniam intelligi nequeunt nisi Alex. opinio explicetur, proinde usque ad
14 illud tempus differatur. Ad idem est Auer. 12. huius, ubi dat differentiam inter materiam, &
genus, asseritque materiam dicere puram potentiam, genus autem dicit potentiam mediam in-
ter actum simpliciter, & potentiam simpliciter. Quare ex his uidetur, quod genus non sumi-
tur à materia, sed à forma uniuersali, unde 2. phys. ait, genus dicere formam uniuersalem, dif-
ferentiam uero formam particularem, quod ratione ostendi potest. nam genus, est pars defi-
nitionis, materia autem non est pars definitionis, ut ex Auer. supponunt, non igitur est genus.
Sed decipiuntur huius opinionis fautores, rationi enim & Arist. Alex. atque Auer. aduersantur
rationi, nam genus sumitur à potentia, quæ est in re, hæc modo materia est, igitur à materia.
25 Ad huc planè philosophus in littera, & decimo huius asserit genus referre materiam. Alex. etiã
citato capite, ait, genus referre non materiam puram, neque formam absque materia, sed for-
mam cum materia, unde genus dicit aggregatum ex materia, & forma uniuersali. Idem Auer. 2.
14 Epith. met. idem 12. huius, cum ait, genus dicere potentiam mediam inter actum, & poten-
tiam puram, si modo tantum referret formam uniuersalem, non potentiam, sed actum diceret.
49 & 2. cæli ait quæcunque genere conueniunt, materia conuenire. Est, & 3. opinio quæ Alex.
Auer. atque nostra est. Quod genus non refert absolute materiam, neque formam uniuersalem,
sed utrunque refert, formam uidelicet in materia. sed ut eluceat opinio, sunt quamplura
explicanda, primum quod definitio est opus intellectus, quare, et partes definitionis, ut ge-
nus, & differentia, quæ à latinis, secundo intellecta nuncupantur, hæc autem, non sunt quod
quid est neque partes quod quid est, nam ut antea ostendimus, quod quid est, est, natura, &
rei substantia, quæ in re esse habet, genus, & differentia, cum in re esse non habeant, sed intel-
lectum

A lectum, non igitur quod quid est, aut pars eius, sed referunt atque repræsentant partes quod quid
est. Ex his id colligitur, quod genus non est materia, neque forma, quoniam hæc in re sunt,
cum sint partes substantiæ compositæ, sed, referunt, atque explicant partes quod quid est, uti
definitio explicat totum quod quid est, ita & partes eius referunt, partes naturæ rei, quare ge-
nus, & differentia, non sunt rei natura, atque substantia sed referunt, ac explicant rei naturam,
atque substantiam. ex his aliud patet, quod genus cum commune sit, est secundum prædicationem
commune, quoniam de pluribus prædicari, est opus intellectus. Accipiendum secundo,
quod ea, quæ definiuntur, ut antea patuit, & infra magis patebit, ea sunt, quæ ex materia, & for-
ma constant; neque quæ ex omni materia uti prima tantum, & forma, sed quæ ex materia ha-
bente formam uniuersalem. Quare ea definiuntur, quæ materiam habent, habentem formam
communem præter formam particularem uti homo definitur, quoniam constat ex materia ha-
bente formam communem, & ex propria forma uti cum dicimus homo est animal rationale, ani-
mal genus hominis aggregatum dicitur ex materia, & forma communi, ut ex corpore organico,
& anima sensitua, ut Alex. author est eodem Cap. quod ratione confirmari potest. Nam si de-
finitur quæ materiam tantum, & formam habent; ergo generis generalissimi de prædicamento
substantiæ esset definitio. consequentia probatur uno ex Auer. sumpto cap. de specie, & 6. di-
sputatione, & 12. huius, quod genus generalissimum est corpus sensibile sensu tactus. Hoc mo-
do nulli dubium quod ex materia, & forma constat. quare definiretur. Ex his quæ sit solutio
perspicua fit quod genera non sunt materia neque forma uniuersalis, non enim sunt materia,
ut antea patuit ex Alex. licet materiæ, & generi quædam communia sint, siquidem genus plu-
ribus est commune, atque prius natura est his quorum est genus ita & materia pluribus comunis,
ut omnibus generabilibus, & corruptibilibus atque his natura prior, adhuc uti adueniente for-
ma materia distinguitur, atque compositum facit, ita differentia adueniente generi, distingui-
tur, & definitur genus, atque ipsum determinatum constituit: licet autem conueniant, idem
tamen non sunt, sed longe differunt, quoniam materia est communis, quoniam omnes formas
potest recipere materiales; sed genus dicitur commune, quoniam de speciebus, quarum est ge-
nus prædicatur, adhuc materia est aliquid in re existens præter opus intellectus, est etiam pars
compositæ substantiæ: genus autem per intellectum esse habet, neque pars compositæ substan-
tiæ est. materia etiam est numero æterna, sed genus nequaquam, sed specie atque continua in-
diuiduorum successione, materia etiam substantia composita corrupta permanet, at genus, quod
in alicuius speciei indiuiduo est, cum indiuiduum corrumpitur, interit ut animal, quod est in
Socrate, non igitur est materia, neque forma uniuersalis; nam forma actus est genus potentiam
refert, & ideo genus ut Auer. eodem lib. testatur est in potentia in definito & licet genera, neq;
materia, & forma sint, repræsentant tamen materiam non omnem, sed eam quæ formam com-
munem habet, quare genus refert materiam habentem formam. forma enim illa communis ma-
teriæ adueniens facit, ut sit respectu rei generandæ proxima materia, ut Ioannes Gram. primo
phys. aperuit, ut anima sensitua adueniens corpori habenti animam uegetalem facit ipsum esse ma-
teriam proximam hominis. ex his id apparet quod Auer. 12. huius dicit, & 2. lib. Epith. meth. 14
quod ea materia quam genus refert media quodammodo est, inter potentiam & actum: nam quate-
nus formam habet, omnes formæ potestate non est quemadmodum materia prima. Verum
quoniam ad ulteriorem perfectionem potentia adhuc dicitur, quare media est, genus itaque
hanc refert materiam, quæ in re definita in potentia media dicitur. ex his etiam id elucescit,
cuius sepius Arist. & Auer. meminit; genera materias referre nempe materias quæ quoquo modo
sunt in actu, atque ab his suscipiuntur. Aliud rursus patet, genus formam uniuersalem referre,
sed non solum, sed quatenus est in materia, & quemadmodum Alex. refert genus representat ex
D utroque collectum. Manifestum etiam & aliud factum est, interdum contingere hæc genera
materiam habentem formam referre, quare ea genera definiiri possunt, habet enim unde genus
& dicitur accipi possint: ueluti animal eius proxima materia corpus uiuens est, cui sentiens ani-
ma adueniens animal constituit, uiuens enim corpus materia est habens formam, utpote ani-
mam uegetalem. Verum, quoniam in generibus in infinitum non proficiscitur, ad primum
genus occurrimus, cuius materia non habet formam: quare ea definiiri nequeunt: nam & si ma-
teriam habent, ea tamen uacant, à qua genus sumitur. Deinde aliud manifestum efficitur abun-
ctas mentes, cælestia corpora, quoniam hac uacant materia non definiiri, recte igitur ab Auer. di-
ctum est, ea solum definiiri, quæ ortui subiecta sunt, & ex huiusmodi constant materia, quod ab
eodem Auer. confirmari potest eodem libello ubi hæc habentur uerba, & huiusmodi esse quod
habent genera, medium est inter formam quæ est in actu, & materiam primam, quæ non habet
formam. & paucis interpositis, genera nihil aliud sunt, quam repræsentatio uel exemplar materie-
rum compositarum, quæ sunt partim actus, partim potentia: plane igitur patet genera ex ma-
teria composita suscipi. Cæterum hæc materia altera sensibilis est, quæ uere materia est; altera
D 4 intell

intelligibilis, ut materia quæ in rebus mathematicis est, & quemadmodum in naturalibus à materia sensibili composita, genus sumitur, atque hanc refert, ita in mathematicis genus, materiam eam intelligibilem refert, quæ composita est, quemadmodum ex definitione circuli apparet, ubi figura ut genus capitur, quæ materiam refert compositam, uere tamen genus in naturalibus reperitur, quoniam materia sensibilis uere est materia. quæ cum ita explicata sint, superest nonnullas diluere dubitationes.

Dubitationes diluuntur

Cap. 10.

Genus materiam compositam referre ad eius exemplar esse docuimus. Iterum genus bipartitum est, alterum enim uniuocum, alterum analogum nuncupatur. iure quispiam quærere possit, an utcumque genus eiusmodi materiam referat. Deinde, si genus materiam refert compositam, ergo simplicia corpora, ut quatuor elementa uocata, definitionibus uacarent: nempe talium corporum materia composita non est, quare ab eorum materia genus nullum suscipi potest. Nonnulli primam dubitationem soluentes, (quemadmodum Auer. 2. lib. Epith. Met.) asserunt, & recte solum genus uniuocum, materiam compositam esse exemplar, uere namque definitiones ex genere uniuoco constant, ueluti Auer. monet in logicis Epith. eo cap. quod de qualitate conficiendi definitiones, & demonstrationes inscriptum est, quod ratione confirmari potest. genus enim ab ea sumitur materia, quæ specierum communis est. quæ quoniam singulis speciebus communis est, ideo genus quod ab ea sumitur omnibus speciebus erit commune; atqui talium specierum materia non nisi composita esse ualet, quemadmodum posterius docebimus. quæ quoniam eadem ratione omnibus conuenit speciebus, igitur & genus ab ea sumptum singulis speciebus, eadem ratione cõe erit. Analoga uero genera definitiones exactas non ingrediuntur, quoniam analogum non nisi uox, & nomen est & naturam tertiam ab ea specierum seiunctam, non refert. Nempe ipsum aliud non est, nisi suæ species ordine quodam (quemadmodum 2. de anima Ioannes Gram. monet.) Huiusmodi igitur genera cum definitiones ingrediuntur, ueras definitiones non efficiunt, immo Ioan. Gram. analogas definitiones asserit esse, compendiosas atque breues specierum rationes. Secundam uero dubitationem uario pacto Peripatetici soluunt, qui enim formam corporis materiam cõternam concedunt, elementa uere definiunt, quandoquidem eorum genus à materia composita summi potest, ut pote à materia prima habente formam corporis. Corpus autem hoc quod ex materia prima & huiusmodi forma conflatum est, non definitur, quoniam eius materia formæ expers est, à qua genus sumi nequit. Sed horum solutio dubia est, cum ambiguitas maxima sit inter peripateticos de forma corporis. Quidam uero, etsi corporis formam non concedant aiunt tamen, in elementis præter formas proprias quandam omnibus cõem formam inesse, quare elementa materiam habebunt compositam à qua iuxta hos, genus sumi potest, & horum ratio hæc est, Auer. monet genus generalissimum de genere substantiæ, corpus esse sensibile sensu tactus: ergo cum elementa corpora sint, quæ tactui subijciuntur, uerum igitur obtinebunt genus, quod materiam refert compositam, in elementorum enim materia, primum, forma suscepta est, per quam habent, ut sensu tactus sentiantur elementa, deinde forma peculiaris in eorum suscipitur materia, per quam eorum unumquodque in specie constituitur. Sed horum fundamentum de facili ruit: Nam id quo sensu tactus elementa sentiantur, forma substantiæ non est, tangendi enim uis substantiam non percipit, sed solum accidentia, utpote corporis qualitates. Auer. uero ita intelligendus est, in genere substantiæ, ea corpora sunt constituta, quæ qualitates habent, quibus tactui subijciuntur, quod propter cælum dictum est, hoc enim & si sensu uisus apprehendatur, non tamen tangendi potètia, & iccirco in genere substantiæ non collocatur. Dubitatio igitur alio pacto uenit soluenda, quæ, ex his quæ retro docuimus, solui potest: monuimus enim quod ueluti quod quid est res habent, ita, & definitionem: atqui quod quid est ratio, eadem singulis rebus non est, quare neque definitio, ea enim uere quod quid est habent, quorum materia composita est, quare neque hæc ueras habebunt definitiones. itaque elementa, quoniam absolutum non habent quod quid est, quoniam materia carent composita, neque igitur exactas habebunt definitiones.

Qualis sit formæ, atque materiam ratio.

Cap. 11.

Quales itaque compositæ substantiæ definitiones, & naturæ existant, retro expositum est, at nunc qualis formæ, materiamque ratio tradenda sit, inquirendum erit. Et initium disputationis ex his erit, quæ retro à nobis explicata fuere. Docuimus enim definitionem spectari posse; ut uarijs, diuersisq; rebus coniuncta est, atque ratio hæc, eas explicabit causas, quibus

A quibus res est, id quod est. Quare si forma definitione est declaranda, cum altera materiam foribus coniuncta sit, altera uero ab illis seiuncta, hæc ita definienda erit, ut in eius ratione materia non appareat, nec ut pars eius, neque itidem, ut uelut quod quid est deferens. quandoquidem à materia nullo modo pendet: & cum hæc se ipsa sit, id quod est, inde fit quod diffiniri nequit, definitione, quæ causas priores manifestat, sed potius definitione manifestatur, quæ ex posterioribus est, constituta. Nempe per aliqua prædicata huius formæ natura, explicatur, quemadmodum ab Arist. 12. huius, & 8. de phys. auditu, unusquisque perdiscere potest, & id circo non imperite latinorum quidam asseruere, potius nos scire quid non sit, quam quid sit, talis enim formæ natura, ut in se consistit, non currit cursu scientiarum speculatiuarum, quemadmodum Auer. 3. de anima monet, hæc enim cognitio hominis felix est. Ea etenim perceptio, quæ ex scientijs speculatiuis comparatur talium entium naturas exacte non exponit. Cui uero mens nostra erit, sic singula facta, utpote quando se ipsam intelligere diuinarum mentium quidditates, ut in se consistunt cognoscere, in qua contemplatione beatur. Altera uero forma materiam foribus prorsus immera est, quæ defini nequit, nisi in eius ratione materia appareat, quoniam inesse à materia pendet, sunt enim sibi mutuo causæ: materia namque à forma perfectionem, & complementum suscipit, quæ formam deinceps sustentat. quare si ut res se habet ad esse, ita ad rationes, igitur sine materia forma hæc non definitur, & quamuis ad formam rationem pertineat, non ita tamen, ad eius spectat definitionem, quemadmodum quando materia in substantiæ compositæ ratione apparet. Cum enim ipsius pars sit etiam quidditatis pars efficitur, at cum ad formam confertur, quoniam ipsius pars non est, neque suæ naturæ pars efficitur. Dicitur tamen ad quod quid est formæ pertinere, non quoniam pars eius sit, sed quia formæ causa est, atque formam deferens. Neque mirandum est idcirco materiam ad formam naturas pertinere, quoniam formam sustentat, quoniam quidditas singulis rebus eadem ratione non conuenit. Nam si ut res se habet ut sit, ita quod quid est, huiusmodi forma in alio existit, ut in materia, suam ergo quidditatem à materia dependentem habet, quod Auer. docuit 7. diu. anima quia est existens in alio, non habet perfectam diffinitionem. idem 8. eiusdem operis confirmat asserens compositorum ueras esse definitiones. & 2. de phys. aud. formæ in materia existentes, absque materia defini nequeunt, quare cum huiusmodi formæ ueris careant definitionibus, materia & si ad quod quid est formæ pertinere dicatur, non ita tamen, quod sit suæ naturæ pars, sed quoniam causa est, formam sustentans. Verum res clarior fiet, quando de accidentis natura disputabimus, & ex dictis tamen id constat, quod materia non idcirco ad formam naturam pertinet, quoniam eius pars est. Verum ex additione huiusmodi definitio non est, quandoquidem ille definitiones ex additione uere nuncupantur, in quibus aliquid apparet: quod extra rei naturam existit, ita quod neque rei, neque ipsius naturæ pars est, atque extra genus, materia uero quamuis formæ pars non existat, extra genus non est, in eodem enim genere materia, & forma continentur.

Dubitationes soluuntur.

Cap. 12.

Sed ex his complures dubitationes ortum trahunt, quarum prima est quæ definitionem ingrediuntur, uniuersalia sunt, ut primo & 2. Post. Arist. monet; materia uero formæ definitionem ingrediens, non uniuersalis sed singularis, non recte ergo in formæ definitionem apparet. Est, & altera dubitatio, si quid uere definitur compositum est, quod singulare est, igitur singularium erit definitio. Deinceps si materia ad quod quid est composita pertinet, non recte ergo ab Arist. dictum est, quod in conceptis cum materia idem non est quod quid est, cum eo cuius est, demum Auer. auctoritas solutionem quærunt, qui docet, si homo pro forma capiatur, idem erit quod quid est, cum eo cuius est, sed si pro aggregato ex materia, & forma sumatur, nequaquam, quare negat materiam esse quidditatis partem. Sed horum dubium primum, ex Arist. 7. diuin. dilui potest, qui docet materiam, quæ tam compositi quam formæ rationes ingreditur eam esse, quæ uniuersalis est, atque speciei pars, quæ uero singularis est, & signata materia nuncupatur, extra definitionem, & quod quid est semper est, hæc namque accidentia includit, quæ extra rei substantiam sunt. Quod per Arist. ostendi potest, qui eodem libro dubium soluens, an omnes partes definitionem ingrediuntur, inquit, si definiatur forma, in eius ratione non nisi partes, quæ secundum formam sunt accipiuntur, si uero quod definitione explicatur; compositum fuerit, ipsius rationem, cum partes quæ forma sunt, tum quæ materia ingrediuntur, uti exemplo concauitatis ostendit, quæ cum forma sit, in eius ratione, ut pars substantiæ non cadit caro, sed tantum ipsius est subiectum. Simum uero quod ex concauitate, & naso constat, nasus in ipsius de finitione apparens simi naturæ pars efficitur, & proinde regulam largiens philosophus, monet, quod ueluti materia se habet ut sit pars, ita ad quod quid est, quare cum formæ pars

40 pars non sit, neque igitur suæ substantiæ pars erit, sed cum simul sumpti pars sit, ita suæ naturæ E
 pars efficietur, quemadmodum Auer. ibi monet. Secundum dubium ex eodem lib. per Arist.
 dissolui potest, qui concedit simul sumpti esse definitionem, non tamen ut singulariter sunt, sed
 ut uniuersaliter concipitur, & spectatur. Neque tamen hi audiendi sunt, qui aiunt, compositū
 esse singulare esse, & nullum uniuersale. Nam uniuersale, uti aiunt pro prima intentione, aliud
 non est, nisi natura à proprietatibus indiuidualibus spoliata, ergo utramque naturam ita conside-
 rare possumus, ut uidelicet simul iuncta est, materia uero & forma simul iunctæ, compositū sunt,
 ergo compositum pro mentis opus, uniuersale fieri potest. Neque tamen obstat, quod ex Auer.
 obijciunt, formam uniuersalem uniuersalitati fundamentum esse. Nempe principium, quo
 res uniuersalis fit, forma est, nam si à mente uniuersale efficitur, mens uero, cuncta contempla-
 tur ratione actus, ergo forma primo fit uniuersalis, deinde ueluti per formam, materiam, mens
 concipit, sic secundo materiam uniuersalem reddit, & ita compositum, quare compositi uniuers-
 salis diffinitio erit. Ad tertium dubium dicimus nomine materiæ signatam materiam Arist. intel-
 ligere, quippe in conceptis cum materia signata, quod quid est, separatur ab eo cuius est, hæc
 enim materia accidentia claudit, quæ extra rei naturam sunt, quare in his rebus, aliud est, quod
 quid est, & aliud quod ipsum habet, quod quid est enim rei natura est, ueluti materia & forma ac-
 cidentibus seclusis, quod uero per quod quid est habet, indiuiduum est, signatam materiam clau-
 dens, quæ merito accidentium, signatur. hæc uero à generante ante formæ aduentum producta
 sunt, quæ omnia simul in alio indiuiduo inueniri non possunt, quemadmodum Porf. monet.
 ergo cum indiuiduum ultra naturam, accidentia etiam claudat, ob quæ natura fit singularis, id
 circo fit, ut aliud sit indiuiduum quod materiam signatam retinet, aliud ipsius natura. Est uero
 natura materia specifica, atque forma, uti hominis forma, & materia singularium hominum quid
 ditas sunt. quando uero Socrates gignitur hominis materia, Socratis accidentibus signatur
 consimiliter & eius forma, quando in hac signata materia suscipitur, & idcirco recte ab Arist. di-
 ctum est, in habentibus materiam, uidelicet signatam, quod quid est, separari ab eo cuius est,
 & proinde homo uniuersalis non est nisi sua humanitas, quæ ab eo neque subiecto, neque ratio-
 ne distinguitur, errant igitur si qui materiam nullo modo ad quod quid est, pertinere asseue-
 rant, quamuis enim signata materia, consimiliter, & singularis forma, ad rei naturam non spe-
 ctent; diuersum tamen est, de materia specifica iudicium. Quod uero ex Auer. obijciunt, solu-
 uimus, & ut in Auer. exemplo persistamus, homo enim ex materia & forma conflatus est, ita per
 hominis materiam, & eam, quæ signata est atque singularis, intelligere possumus, hæc enim
 cum certis & definitis accidentibus affecta sit, quorum merito unius & non alterius indi-
 uidiui propria fiat, indiuiduationis causa est, nec non causa est quare res sentiat, & quod singu-
 lariter concipiatur, & hæc ad quod quid est non pertinet: quemadmodum ex latinis diuus Thom.
 monuit. si uero per humanam materiam, non singularem intelligamus, sed eam, quæ à singu-
 laribus proprietatibus, ut sine quantitate, & cæteris accidentibus mentis beneficio seclusa est,
 ita ad quod quid est spectat. Quare homo materiam, & formam includens, utramque mate-
 riam significare potest, atque ita si cum materia signata concipitur, in eo aliud est quod quid
 est ab eo cuius est, quod Arist. docuit 7. diuin. quando asserit in his, quæ sunt per accidens, aliud
 esse quod quid est, ab eo cuius est, si uero homo concipiatur non ut materiam singularem clau-
 dit, ita quod quid est, in eo non separatur ab eo cuius est, sed solutio dubium habet, si homo pro
 uniuersali materia, atque forma accipiatur in eo natura ab eo cuius est non separatur? cur materiæ
 non meminit, sed diluitur hoc, & scire oportet, quemadmodum etiam Auer. primo de anima &
 5. Alex. secundo diuin. testantur, ea quæ definiuntur singularia esse, nempe diffinitiones rerum sunt
 extra animam existentium, quæ singulares sunt, licet ut uniuersaliter concipiantur, quare cum sin-
 gularia materiam signatam claudant, ideo nomine materiæ, signatam materiam intelligit, & idcir-
 co si res definienda, ita consideretur, forma est, & non materia. uel formæ meminit, quoniã ipsa est
 præcipua quidditatis pars. Aut fortasse per formam totius formam intelligit, quemadmodum La-
 tini monent. Est uero totius forma, rei subiecta, omnibus accidentibus seclusis, & ita nomine for-
 mæ, rei substantiam Auer. intelligens, recte, inquit, si homo per forma uidelicet, totius capiatur, idē
 erit in eo, quod quid est, cum eo cuius est, si uero pro aggregato ex materia signata, & forma totius;
 quod quid est ab eo cuius est, separatur, ita. n. sola totius forma erit, quod quid est, quoniã signata
 materia ad rei naturam nullo modo spectare potest. Quare ut redeat oratio, formæ in materia existētes si
 ne materia defini nequeunt. Nã & si forma ratione, à materia separetur, alia. n. est eius ratio, & alia
 materiæ, in formam tamē ratione necessario materia capitur. Cæterum quauis per materiã, hæc facta dif-
 finitur, ipsius tamen ratio exacta non est, pendet enim ab agente, à quo de potentia ad actum per-
 ducitur, igitur agens in eius actione apparere oportet, quoniam ut res se habet ad esse, ita ad quod
 quid & definitionem, deinceps quod gignitur alicuius gratia gignitur, idcirco finis in definitio-
 ne formæ suscipiendus erit, sed non ille, qui generationis finis est, quoniam hic non nisi forma est,
 quæ

A quæ quatenus ortum terminat, finis nuncupatur. finis itaque qui rei genitæ est, in formæ definitio-
 ne cadit. Verum huiusmodi causæ ad formæ naturam non pertinent, quoniam partes formæ sunt,
 sed quoniam ipsius causæ, quemadmodum de materia retro docuimus. Quales igitur formarum
 in materia consistentium diffinitiones sunt, satis elucet. At nunc quomodo materia diffinienda
 sit, inquirere oportet. Quod ex declaratis constare potest, nempe ut res se habet. ut sit, ita ad quod
 quid, & definitionem, quare cum materia & à forma, & ab agente, & denique à fine pendeat, sine his,
 etenim suum complementum, & perfectionem materia non sortitur, igitur cum his causis definienda
 erit. Dicuntur uero ad ipsius naturam pertinere, quoniam eius causæ sunt, & non ipsius partes,
 quemadmodum antea de forma docuimus. Demum ut singulis substantijs breuibus definiendi
 modum perstringamus, quemadmodum unaquæque substantia ut sit, se habet, ita ad quod quid, &
 rationem, substantiæ igitur causæ ex quibus dependet, cognoscendæ sunt, ab his enim suam natu-
 ram, & definitionem sortitur. Et hæc de substantiæ natura, definitioneque dicta sint. Ad accidentiū
 naturas explicandas, sermo conuertendus est.

De accidentis natura, prima opinio.

Cap. 13.

B **Q**ua in re consueta philosophatum uia, progrediemur, nempe prius aliorum referemus sen-
 tentias, demum Aristotelis opinio adijcienda erit. Sunt quidam, quemadmodum Scotus,
 & qui ipsum perditē sectantur, qui aiunt, accidentis naturam esse, subiecto inhærentem, quo-
 rum sententia ut manifesta reddatur, erunt nonnulla explicanda. Et primum accidens, aiunt, bifa-
 riam spectari posse, & pro intentioni, & pro re, quæ intentioni subijcitur, pro intentione ens se-
 cundum intellectum esse affirmant, quo pacto de accidente sermo non habetur, pro re uero inten-
 tioni subiecta, accidens in nouem prædicamenta distribuitur; de quo hoc accidente disputatio futu-
 ra est, & de eo queritur an esse in subiecto, sit eius natura. Accipiunt secundo, inhærentiam acci-
 dentis subiecto unionem esse, ex his quæ querunt constat: Nam querunt si inhærentia hoc est unio
 accidentis ad subiectum sit accidentis natura, cæterum duas constituunt inhærentias, quarum alte-
 ra actualis, altera uero, aptitudinalis ab eis nuncupatur, prima inhærentia est, quando actu subie-
 cto existenti accidens est unitum; igitur hæc inhærentia utrumque esse, & accidens, & subiectum
 exquirat, quemadmodum albedo parieti actu inest, & paries, cui actu inest, etiam existit. Altera
 uero inhærentia, quæ aptitudinalis nuncupatur, quod actu accidens inest non oportet, potest tamen
 C ex sui nam illi uniri, quare inhærentia hæc accidentis est aptitudo, secundum quam licet actu
 subiecto accidens non sit coniunctum, potest tamen illi copulari. Quibus ita constitutis, multa
 de quæsito affirmant, primum, inhærentiam aptitudinalem ad accidentis naturam non spectare,
 sed illius solum esse affectionem: secundum uero, quod affirmant, est, neque actuale inhærentiam
 ad accidentis substantiam spectare, neque eiusdem esse affectionem. Neutram inhærentiam ad acci-
 dentis naturam pertinere ita probant, Nullus respectus ad absoluti essentiam spectat, utraq; uero
 inhærentia respectus est, cum sit accidentis unio ad subiectum, est enim unio per se respectus, quare
 neutra inhærentia accidentis substantiam manifestat. Priorem propositionem per Arist. confir-
 mant, qui quarto huius ueteres arguens, inquit, quod si respectus ad absoluti naturam pertineret, 26
 tunc omnia essent, ad aliquid. Cæterum quoniam accidens alterum absolutum est, quemadmo-
 dum quantitas, qualitas, quando, ubi, agere, & pati. Alterum uero respectuum est, ostendunt etiã,
 neutram inhærentiam ad accidentis respectum quod quid est attingere. fundamentum religionis
 alterum est, à relatione, atque respectuum accidens, inhærentiæ quæ relatio est, fundamentum exi-
 stit, neutra igitur inhærentia ad accidentis rationem attingit. Deinde si altera inhærentia utpote
 actualis, uel aptitudinalis, ad accidentis essentiam spectaret, illud contingeret absurdum, quantita-
 tem, qualitatem, relationem, & cætera, suprema genera non esse. Nam ab his communis conce-
 ptus abstrahi posset, uniuoce de eis, inquit prædicans, quando quidem inhærentia omnibus accide-
 ntium generibus communis est, de quibus secundum idem nomen, eandemque rationem, & in quid
 prædicatur, quare eorum fieret genus, & ita suprema genera, supra se genus haberent. Ad idem,
 si inhærentia ad accidentis naturam spectaret, igitur accidens sine habitudine ad subiectum concipi
 non posset, nihil. n. sine his quæ ad eius naturam spectant, concipi potest, quod quidem falsum
 est, quoniam Mathematicus quantitatem contemplatur sine subiecto. Demum quando aliqua af-
 fectio de subiecto est demonstranda, primum sine subiecto intelligitur, alioquin frustra demon-
 straretur, sed affectio accidens est, igitur sine subiecto accidens comprehendi potest, ergo non
 erit esse in subiecto accidentis natura. Veruntamen asserunt, quod & si aptitudinalis inhærentia
 accidentis natura, non est, est tamen eius propria affectio, atque re idem cum accidente est, siquidē
 omnis rei aptitudo, est eius affectio, aptitudinalis uero inhærentia accidentis aptitudo est, ergo
 eius affectio erit, quare ab eo re non separatur, nulla enim affectio, ab eo cuius est, re seiungi po-
 test, hæc inhærentia accidentis affectio est, ergo re cum accidente eadem est. Quæ ratio ita confir-
 matur,

matur, nulla aptitudo est, ab eo cuius est distincta, inhærentia hæc, aptitudo accidentis est, ergo ab eo nequit realiter distingui. Affirmant deinceps actualem inhærentiam accidentis non esse affectionem sed re separari ab eo potest, accidens. n. actu esse ualet, nulli subiecto inherens, quæ res ita probatur, nulla affectio re ab eo cuius est, separatur, actualis uero inhærentia re cum accidente eadem non est, ergo non est accidentis affectus. Secunda propositio ita ostendit, quæ eadē generatione oriuntur, atq; eadem corruptione intereunt, re eadem sunt, quemadmodum quarto Met. constat, accidens uero actu nulli subiecto inhærens esse potest, ueluti ex sanctissimo altaris sacramento, in quo panis accidentia existunt, pane iam mutato in saluatoris corpus, re igitur ab hac inhærentia accidens separatur. Ex quibus iuxta hos, aliud constare potest, subiectum ad accidentis naturam non pertinere. Nam de quo magis uidetur inesse, & non inesse neque de quo minus, magis enim uidetur esse in accidentis naturâ explicare quàm subiectum, quare si illud accidentis quid non dicit multo minus subiectum, quod etiam his fundamentis confirmant, si enim ad accidentis quod quid est, attineret, ergo ex subiecto, & accidente, unum per se fieret, & non unum per accidens, & ita homo albus unum per accidens non esset, id quod consequitur, ex eo planum fit. Nam cum alicui additur, quod ad eius essentiam pertinet, ex addito, & ex eo, cui additur, unum per se fit, & non per accidens. Quæ ratio ita confirmatur, si ad accidentis naturam subiectum pertineret, accidentis definitio, ex additione non foret, quippe illud ex additione non definitur in cuius ratione aliquid extra naturam eius, non accipitur, quare cum in accidentis definitione, quod additur ad accidentis naturam pertineat, ergo eius definitio non est ex additione, quare non recte ab Arist. dictum est, accidentia ex additione definiri. Demum per Arist. idem confirmant, qui 4. Phys. quærit si esset spatium, in quo non esset nisi color, & sonus, an tale spatium sit uacuum, soluens inquit, si in hoc spatium nullum esset corpus, quoniam corporis receptaculum est, uacuum esset, si itaq; ad accidentis naturam subiectum pertineret, igitur ad naturam sion, & coloris subiectum, quod corpus est spectaret, ergo si in uacuo color, & sonus ponantur, cum hæc sine subiecto esse non possint, ergo ibi corpus foret, quare spatium esset uacuum, & non uacuum. Ex Arist. igitur aperte constat, subiectum ad accidentis naturam, non spectare, sed ea aduersus hos, se offert dubitatio diluenda, si Arist. opinatur, subiectum ad accidentis substantiam non pertinere, cur asserit accidens secundum esse à subiecto separari non posse, accidens enim existere nequit, nisi subiecto insit. Soluunt, & eam afferunt causam, quoniam Arist. opinatur, inter causam primam, & secundam respectu effectus, qui ab utraq; fluit ordinem atq; nexum necessarium fore, ita quod dum prima operatur, quæ necessario & naturale agit, secunda etiam necessario causat, quare cum subiectum respectu accidentis causa sit, non solum ut materia, sed etiam effectrix, & conseruans, quemadmodum ex Arist. 7. huius accipiunt, ergo accidens sine subiecto idcirco esse nequit ob nexum uidelicet essentialem, qui inter primam, & secundam causam existit, non quoniam subiectum ad accidentis naturam pertineat,

Secunda opinio.

Cap. 14.

Nonnulli uero ex posterioribus, parum ab his dissentientes, Et si opinentur, nullius accidentis naturam esse, subiecto inhære: A prioribus tamen dissentiunt, quoniam nullam aptitudinalem inhærentiam concedunt, sed omnem asserunt esse actualem, quando quidem accidens esse non posse testantur, nisi subiecto inhæreat, hæc tamen actualis inhærentia non est accidentis natura, sed illius affectio, quæ quidem rem, ex multis persuadent, & prima ratio, ita componi potest, id quo res est formaliter talis, & causa ut talis sit, forma est, à forma enim res per se, & formaliter talis nuncupatur, & accidens per se ens ob subiectum, igitur subiectum accidentis forma erit, quod minime concedit Auer. quarto huius, quoniam inquit, quod subiectum est causa accidentis, non ut agens, uel finis, uel forma, sed ut materia, quare si ad accidentis pertineret naturâ, accidens igitur cum per se ens sit ob subiectum, illius ergo forma esset. Deinde non magis ad naturam accidentis pertinet habitudo eius ad subiectum, quàm primæ materiæ ad formam respectus. Atqui primæ materiæ respectus ad formam, non est de natura eius, quemadmodum ex Them. primo Phys. colligunt, neque igitur accidentis habitudo ad subiectum ipsius erit substantia, similitudo enim aperta est. Nam quemadmodum accidentia inesse per subiectum constituta sunt, ita formæ per materiam inesse constituuntur, quare cum per similes sit utriusq; dependentia, igitur idem de utriusq; erit iudicium. Ad hæc Arist. in genere substantiæ proprietates substantiæ inuestigans, inquit non esse in subiecto, omnis substantiæ cõe esse, ex his ita arguunt, quemadmodum nõ esse in subiecto, & substantiæ proprietates, ita esse in subiecto, erit accidentis affectio. Auer. deinceps 31 1. huius, inquit, mixtio intentionis uniuersalis cum suis particularibus est fortior mixtione accidentium cum suis subiectis, si itaq; esse in subiecto accidentis natura existeret, uniuersalis intentionis 14 mixtio firmior minime esset. Arist. insuper 5. huius, ens diuidit in id quod est per se, & in id quod est

A est per accidens. Deinceps diuidit ens per se in decem prædicamenta. si subiectum itaq; ad accidentis spectaret naturam, accidens per se ens minime diceretur. Postremo in genere accidentis sunt propria principia. igitur per hæc definita accidentia possunt, quoniam definitio, quemadmodum primo de anima Auer. docet ex principijs, quæ sunt in re accipitur. Antecedens Auer. est 12. huius ea parte in qua quæritur, an sint omnium generum eadem principia: & solutio est remota eadem sunt, propinqua uero uaria, & diuersa existunt. Sed ambigunt, si esse in subiecto non est accidentis natura, cur Arist. accidens per subiectum definit. soluunt ex prioribus accipientes, accidentis definitionem duplicem esse, altera enim quidditatiua est, quæ rei naturam explicat, altera uero quietatiua, itaq; in definitione accidentis quidditatiua, subiectum non accipitur, sed per propria accidentis principia fluit. in quietatiua uero subiectum apparet, mens enim nunquam quietatur, nisi id quod accidens connotat, utpote subiectum in eius definitione afferatur.

Utraq; opinio refellitur.

Cap. 15.

B A T qui utraq; opinio ab Aristotele, & ratione dissentit. Arist. n. 7. huius, quando subiectum 4 accidente ratione priorem esse probat, ita ratiocinatur, quemadmodum Auerrois placet, substantia in accidentium ratione suscipitur, accidentia uero in substantiæ definitione non apparent, igitur substantia accidentibus ratione prior erit. Si igitur accidentia sine substantia defini possent, ergo ratione prior accidentibus substantia non foret. Quare si in accidentium ratione substantia semper apparet, ergo ad eorum quod quid est, pertinebit. Ibidem Auer. causam largitur, cur in accidentium ratione, substantia collocatur, inquit, definitionis partes esse, ea per quæ res in esse constituitur. quare cum accidentia in esse per substantiam constituantur, ergo substantia in accidentium ratione, necesse est, ut suscipiatur, & non uice uersa, quoniam per accidentia substantia non existit. Ex qua quidem ratione aperte constat eos maxime allucinatos esse, secundum Arist. doctrinam, qui aiunt accidentia ex propria natura sine substantia existere posse. Deinde quemadmodum res se habet ut sit, ita ad quid per quid atq; ad definitionem, ut eodem uolumine Arist. monet, sed accidens est id quod est, per substantiam, ergo eius quod quid est, atq; ratio à substantia pendet. Secunda propositio ab Arist. eodem opere ita probatur, quando est aliquid prædicatum pluribus conueniens, & uni primo, atq; modo digniori, alteri uero secundo, & uiliori modo, dignius causa est, ut uiliori illud habeat prædicatum. Atqui ens prædicatum est, quod substantiæ primo & magis competit, accidenti uero secundo, ergo substantia cur accidens existat causa est; Ad hæc quod quid est, quemadmodum eodem libro patet est principium quo res est, substantia uero principium est, quo accidens est, id quod est, ergo substantia ad eius quod quid est pertinet, quæ quid est, ex his quæ ab Ale. initio eiusdem operis dicuntur, confirmari potest, inquit. n. ut res sunt, ita definiunt, & earum definitiones habentur. quare cum accidentia sine substantia esse nequeant, igitur hincilla nõ definiuntur. Iam uero quod quid est primo substantia simpliciter competit, quemadmodum non semel Arist. eodem libro testatur, & secundo accidenti, igitur substantia causa est, quare quod quid accidentia habeant. Nempe uti retro docuimus, quando nomen est pluribus conueniens, & uni magis, alteri uero minus dignius, causa est, ut uiliori nomen obtineatur, sed quod quid est, primo substantiæ, secundo accidenti competit, substantia ergo, cum causa est, ut accidens quod quid est, habeat; & hæc est Arist. ratio, loco citato. Insuper 17. particula hoc soluens dubium, quis enim putare posset sic subiectum in accidentium ratione collocatum fore, quemadmodum interdum accidens in alicuius substantiæ definitione apparet, ueluti si dicamus signum esse animal candore nitens, dubium persoluens inquit, ita accidentia per subiectum, aut eius rationem definiunt, quod fieri nequit, ut sine illo definiatur, album enim & si absque homine definiat, non tamen simpliciter sine subiecto, sed ita se habent accidentia respectu subiecti, quemadmodum femella respectu animalis, femella enim sine animali non definitur, consimiliter accidentia sine subiecto non definiuntur. Quare cum res ita se habeat, ad accidentium naturam substantia pertinebit. & paulo post causam largiens, cur in accidentibus quod quid est, non est idem, idcirco inquit, quoniam accidentis quod quid est duo significat, formam, & subiectum, quare aperte, subiectum ad accidentis quod quid est attinere, testatur. Cuius hæc sunt uerba, & quod quid erat esse, idem esse dicere uere non licet, propterea qui duplex significat, id inquam cui accidit, & ipsum quod accidit, insuper accidentia alia communia sunt, alia uero propria, hæc uero apertissime sine subiecto non definiuntur. Arist. enim primo Poster. quando quæ sint secundi modi per se prædicata exponit, quæ propriæ rerum affectiones sunt, asserit, subiectum ad horum accidentium quod quid est pertinere. Deinde ut ab Auerrois rationem mutuemus, differentia ad naturam eius, cuius est, spectat, subiectum uero in accidentium ratione, ut differentia cadit, quemadmodum Auer. docet 7. & 8. Met. & primo Poster. qui largiens inter accidentis, & substantiæ definitionem discrimen, inquit, in substantiæ definitione differentiam à forma suscipi. At in 31. E accidentium

accidentium definitione à subiecta materia, quæ substantia est, quare ad accidentium naturam substantia pertinebit. Ad hæc si esse in subiecto non est accidentis natura, cum aliquid sit, inquirimus, an sit substantia, uel accidens, primum concedi non potest, ergo secundum dandum est, quod fieri nequit. Nam omne accidens inhæret actu, uel aptitudine, sed inhærentia accidens est, ergo inhæret, & cum hæc inhærentia accidens etiam sit, iterum per aliam inhæret inhærentiam, quare ab initio fiet in infinitum. Sed consuevit ratio hæc molestari, nam quidam aiunt, inhærentiam utpote albedinis ei inhære: & cum de secunda quæritur, aiunt, hanc cum priori re eandem esse, ibiq; status est, & causam adducunt, ea siquidem relatio fundamento eadem est, sine qua fundamentum esse includit contradictionem, ita se habet inhærentia, qua accidens inhæret, fieri enim nequit, albedinis inhærentiam ad superficiem actu, uel aptitudine existere, & non inhære. Sed hi minime rationes solunt. Nam sit albedo, quæ inhæret, ergo inhærentia inhæret, & uocetur hæc. A. quæ accidens est, ergo inhæret, ergo uel inhærentia, quæ formaliter, & per se ipsi. A. eadem est, aut quæ per se formaliter eadem non est, si primum detur, quod quærimus habemus. Nam si aliqua inhærentia accidentis est natura, ergo omnis, nam in his quæ eiusdem rationis sunt, quod per se uni omnibus competit, sed albedo, & sua inhærentia in accidentis ratione, eandem habent naturam, ergo quod uni eorum conuenit, & alteri, sed inhærentia albedinis cum propria inhærentia formaliter eadem est, ergo albedo cum sua inhærentia eadem formaliter erit. Si secundum detur tum hæc sit accidens, ergo alia inhærentia inhæret, & ita in infinitum fiet ab initio: ratione igitur non soluit. Neq; eorum solutio audienda est, quando, aiunt, inhærentiam non inhære, sed id esse, quo aliud, ueluti accidens inhæret, eadem enim ratio aduersus hos componi potest, nam & si sit id, quo accidens inhæret, quærimus cum formaliter ab accidente sit diuersa, an sit accidens, uel substantia, nõ secundum, ergo primum, ergo inhæret, quare ratio adhuc stabit. Nam alterum duorum sequi necesse est, uel quod quædam inhærentia formaliter cum suo accidente eadem sit, uel ab initio dabitur in infinitum.

De duplici accidentis definitione, distributio refellitur.

Cap. 16.

Non minus decipiuntur, quando accidentis bipartitam definitionem tradunt, quarum alteram, quietatiuam nuncupant, in qua necessario subiectum cadit, alteram uero quidditatiuam, in qua subiectum non apparet, hæc enim distributio nulla est, quandoquidem exacte, & perfecte rerum definitiones sunt, quæ rerum naturam explicant, definitio. n. sermo est, quod quid est rei aperiens, ut non semel Arist. docuit, quæ namq; definitiones, ita non se habent, uanæ sunt omnes, atq; dialecticæ, quemadmodum primo de anima Arist. docuit, quare ea erit exacta, & intellectum quietans accidentis ratio, quæ accidentis naturam perfecte explicabit, sed hæc accidentis ratio cum perfecte quod quid est exponatur, quidditatiua eodem erit, quare accidentis definitio quidditatiua diuersa non est, à quietatiua. Insuper ea rei definitio intellectum quietat, quæ causas omnes à quibus res in esse dependet, claudit, quoniam definitionis partes à principijs accipiuntur, quibus res in esse constituitur, & ideo Arist. inquit, ut res se habet ad esse, ita ad quid, quod quid, & definitionem. Sed hæc quidditatiua ratio, cum quod quid est, & accidentis naturam perfecte exponat, igitur eadem erit cum definitione, cui mens acquiescit. Deinde ea accidentis ratio, quæ subiectum claudit, est quietatiua, at accidentis quidditatiua definitio subiectum includit, retro enim docuimus ad accidentis quod quid est subiectum pertinere, ergo ea ratio, in qua subiectum apparet, quidditatiua est, quæ ratio ita confirmari potest, accidentia existunt ob substantiam, ergo quod quid est accidentis à substantia pendet, accidens ita probatur quod est primum in aliquo genere, & eorum omnium causa, quæ sunt sub genere, sed substantia in genere entis est primum, ergo causa est, quare cætera entia sint, accidentia itaq; cum à substantia diuersa sint, ergo per substantiam existunt. Ad idem, quod est per se, & simpliciter tale, causa est, quare alia sint talia, sed substantia per se & simpliciter ens est quemadmodum secundo diuin. non semel Arist. docuit, quare causa erit quod accidentia sint. eodem etiam opere Arist. inquit, ipsum quod quid est, non æquiuocè dici, sed ut uox unius ad unum, uel ab uno, primo enim & simpliciter substantiæ conuenit, secundo & quoquomodo cæteris categorijs, ex his ita ratio componatur, in his quæ dicuntur secundum prius, & posterius, primum est in causa, ut posterius prædicatum habeat, sed quod quid est substantiæ primo conuenit, ergo causa est, ut accidentia quod quid est habeant, quare ad accidentium quod quid est, substantia pertinebit, igitur accidentium ratio, in qua substantia apparet, quidditatiua est, quæ cum quietatiua per hos sit, nullum igitur inter has accidentium rationes discrimen erit. Iam uero hos percuntemur, an accidentis ratio, quæ sine subiecto est, perfecte accidentis naturam exponat. si hoc consiteantur, ergo hæc intellectum quietabit. Nempè tunc intellectus quietatur, cum per definitionem exacte rei naturam apprehendit, si uero accidentis ratio sine subiecto eius naturam exacte non declarat, ergo accidentis ratio sine subiecto

A subiecto est imperfecta, & tunc perficietur cum subiectum appareat, quare ad accidentis quod quid est subiectum spectabit. Rursus definitio sermo est, quod quid est rei explicans, ergo definitio completa rei naturam perfecte manifestat, quare accidentis ratio sine subiecto accidentis naturam perfecte declarabit: hæc igitur erit quietatiua, semper enim definitio completa intellectum quietat. Demum ea definitio, quæ rei naturam exacte exponit, omnium quæ rei insunt, per se causam largitur, necnon dubitationes omnes, circa rem contingentes soluit, quare intellectum quietat, accidentis uero ratio sine subiecto, accidentis naturam iuxta hos, perfecte exponit, ergo hæc omnium, quæ accidentibus insunt per se causam largitur, & dubitationes soluit, quare intellectum quietat, ergo in accidentis ratione quietatiua non est necessaria substantia, distributio igitur de duplici accidentis definitione, nulla est.

Propria opinio.

Cap. 17.

Hucusque uarias philosophorum sententias enarrauimus, atq; arguimus, nunc propria est stabilenda opinio, quæ Aristotelis, Auer. & omnium Græcorum est, quæ talis est, esse uidelicet in, atq; subiectum, naturam, & accidentis quod quid est constituere, ita quod accidentis essentia, est, ut subiecto insit, quemadmodum aperte 7. diuin. Arist. docuit, quando quæritur cum accidentia bifariam accipi queant, & per modum nominis incomplexi uti album, & per modum orationis, uti albus homo, an horum sit quod quid, & definitio soluit primorum accidentium definitionem esse, quod in subiecto indicantem, utpote quod accidens sit in hoc subiecto, quare confitetur esse in quid accidentis esse. Deinde eum ostendit quomodo accidentium sit definitio, inquit, quod uti se habet quod quid est, ita definitio, at quid, & si in omnibus categorijs reperiat, prius tamè in substantia, posterius in cæteris, & quemadmodum quæ accidentia sint, substantia causa est, ita quod quid, & definitionem obtineat, quod Alex. confirmat. Et sequenti particula, inquit, ipsum quod quid non simpliciter dici, sed ut uox unius ad unum, uel ab uno, Nam primo, & simpliciter substantiæ conuenit, secundo & quoquomodo cæteris, quare si res ita se habet, in his quæ secundum prius & posterius dicuntur, primum semper causa est, cur posteriora prædicatum habeant, quare accidentia quod quid est, & definitionem ob substantiam habebunt. Ibidem etiam uti sunt entia, ita quod quid est habent, sunt uero cum additione entia, quare cum additione quod quid habebunt, & uti per substantiam entia sunt, ita per eam, quod quid est, sunt sortita. & paulo post concludit accidentia, aut non habere definitionem, & quod quid, aut ex additione, quemadmodum inductione ostendit, & dubium tollens, quemadmodum Alex. placet, quoniam dictum est accidentia absq; subiecto definiri non posse, quod dubium uidetur, impar. n. dicitur, quod in duo æqualia diuidi nequit, & albū quod sit color disgregatiuus uisus, in horum. n. definitionibus non apparet subiectum. tollit dubium Arist. & ait, hos, qui has afferunt definitiones non exactas, & perfectas tradere rationes, sed mancas, & diminutas, accidentium enim perfecta ratio, absq; subiecto nõ habetur. Ex Arist. itaq; satis constat, subiectum, atq; esse in, ad accidentis naturam pertinere. Ab hac sententia non recedit Auer. qui in eodem 7. inquit, causam propter quam res est, ad eius quod quid pertinere, quoniam definitionis partes illæ sunt, quibus res in esse constituitur, atqui ob substantiam accidens est, ergo substantia ad accidentis quod quid est spectabit. ibi etiã ait, substantiæ sunt causæ essentia, accidentium. eodem etiam libro monet, idcirco accidentia in substantiæ definitionibus non accipi quoniam non sunt causæ quibus substantiæ existant, quare si accidentia propter substantiam sunt, ergo substantia ad eorum naturam spectabit. Et particula 15. ubi Arist. modum affert, quo in accidentium definitionibus tradendis utitur, ait, modum esse, eas afferre definitiones, quas subiecta res exoptulat, quemadmodum enim res exquirat, ita definitio tradenda est. Auer. hæc uerba exponens, inquit, idcirco ab Arist. hæc uerba fuisse prolata, quoniam, qui dicunt accidentia habere definitiones, & quid, dicunt habere magis, quàm habent, qui uero aiunt, accidentia neque definitiones, neque quid habere, afferunt non habere quod habet; duæ enim fuerunt. Verum opiniones, altera eorum, qui nullo pacto accidentibus definitiones ascribunt, quemadmodum Plato, qui idearum definitiones esse testatur. Altera uero opinio, eorum est, qui ueras definitiones accidentibus ascribunt. Aristotelis uero opinio media est, quoniam quodammodo, inquit, accidentium esse definitionem, & quodammodo non. Nam opinatur, ut res se habent ut sint, ita quid, & definitionem. cum itaque accidentia non sint simpliciter entia, sed in alio, ergo non nisi cum subiecto definiuntur. Ex his itaque constat, esse in subiecto, accidentis naturam esse. Cæterum per esse in, duo intelligere possumus, aut imperfectam accidentis existentiam, accidens enim imperfecte existit, nam esse simpliciter substantiæ conuenit, accidenti uero cum additione, ergo accidentis esse imperfectum est, quare per esse in, imperfectum existere intelligere possumus. Atque hoc accidentis naturam esse dicimus. hoc enim accidentis esse, eius naturam constituit, ita quod accidens,

E 2 catenus

eatenus accidens est, quatenus inexistit. Rursus esse in, accidentis ad subiectum unionem indicare potest. Nam esse accidentis imperfectum, ad subiectum unio consequitur, atque ita accidentis natura non est, nullus enim respectus est de natura accidentis, ut accidens est, quoniam nullum accidens absolutum foret; unio enim hæc ipsius affectio est, omni enim accidenti inest. & semper. Verum quando dicimus accidentis naturam esse in, non totam ipsius naturam indicare dicimus, duplex enim accidenti natura ascribitur, quarum altera causata est, altera uero causata uocat. Nam omne id, ad accidentis naturam pertinet, quo accidens est, id quod est, retro enim monuimus rei substantiam esse principium quo res est id quod est quare & si formaliter accidens sit accidens, per suum inesse, nulla namque forma est, id quod est ab alia forma, alioquin in infinitum abitio fieret, se ipsa enim formaliter est, id quod est forma, eius tamen in existentia causa subiectum est, quo non, ueluti a forma pender, sed secundum aliud causæ genus, quemadmodum postea docebimus. Accidentis uero subiectum substantia est, quæ accidentis causa est, ut sit, sed cum eius esse, sit inesse, quare esse in, accidentis est natura causata. Non causata uero accidentis natura, subiectum est: hoc enim accidentis causa est quod in existat, & nihil quod ad accidentis naturam pertinet subiecti causa est, quare subiectum ad naturam accidentis non causatam spectat. Completa itaque accidentis natura, ex utroque habetur, ita & perfecta definitio utrumque amplectitur, quare accidens est, quod in subiecto esse habet, & cum ita accidentis ratio assignatur, exacta erit, etenim sine subiecto imperfecta est, quemadmodum Arist. auctore Alex. 7. diuin. docet. Neque tamen obstat in accidentibus idem non fore, ut quod quid est, idem sit, cum eo cuius est, quoniam in his solum quæ per se dicuntur idem est, sed in accidentibus ita res non se habent, quoniam duplex significant, quemadmodum Arist. eodem libro monet, esse enim in, & subiectum indicant, quare accidens, & substantia idem forent. Cæterum, quoniam pars omnis in cuiusque rei ratione posita, ut generis, aut differentia uicem gerit, iure inquiritur, quæ natura harum partium generis, aut differentia locum habent. Sed res hæc de facili aperta fieri potest, si quæ primo Post. & 8. huius Auer. docet afferamus, ait enim accidentis differentiam, non eodem modo se habere, cum differentia substantiæ, hæc enim formam refert & non nisi à forma suscipitur, sed ea accidentis à subiecto, & materia, atqui accidentis subiectum, substantia est, quemadmodum Auer. monet 4. huius, quædo inquit, substantia est, causa accidentis, non ut agens, neque ut forma, nec ut finis, sed ut materia, in accidentium igitur rationem substantia, ut differentia cadit. Esse igitur in, genus accidentis est, atque hoc accidentis formam refert, genus enim accidentis, (ueluti Auer. putat) formam refert. Et quamuis genus sit, uniuocum non est, suprema enim genera, superius non habent genus, neque æquiuoce dicitur, casu, & fortuito, huiusmodi enim uoces à definitionibus excluduntur, ab his enim nulla per se prædicatio trahi potest, nisi per accidens, ut Auer. eodem 4. monet, quæ uero ad rei naturam pertinet, per se de re prædicantur, quemadmodum ab Arist. in primo Post. patet, quare æquiuoce de singulis rebus quæ accidentia sunt, non affirmantur, ergo erit uox unius ad unum, uel ab uno, & genus analogum, seu ambiguum. Cæterum quoniam analogia prædicata de multis affirmantur, de his non nisi ordine quodam, & secundum prius, & posterius, quare esse in, cum analogum genus sit, omnibus accidentibus conuenit non æque primo, sed ordine quodam, Nempe uni accidenti primum, quod causa erit, quod reliqua substantiæ insint, atque hoc accidens, quantitas est, quemadmodum Auer. in paraph. Met. libro 2. docet, asserit enim quod & si, omnium accidentium substantia sit causa, non tamen æque primo, sed unius primo, alterius 2. Primum enim accidens, quod in substantia suscipitur quantitas est, qua substantia affecta ipsius qualis causa, atque subiectum efficitur, quare quantitas ratio est, ut in subiecto qualitas suscipiatur. Demum quantitate, & qualitate substantia affecta relationis sit causa, quare utrumque accidens ratio est, ut relationem, substantia suscipiat. Cætera uero genera uere suprema genera non sunt, nisi secundum famositatem, sunt enim trium generum species, ad quæ reducuntur. Vbi enim, & quando ad quantum pertinent, Agere uero, & pati ad quale, situs & habere relationis sunt, quare cum ordine quodam substantiæ, accidentia insint, sit ut esse in, non eadem ratione, sed secundum analogiam singulis accidentibus conueniat. Sed his ea se offert dubitatio, cur in accidentium ratione substantia differentia locum gerit, sed tolli potest dubitatio, differentia enim constitutiua, ea est, quæ principium refert, quo res est, quare cum accidentia ob substantiam existant, iure itaque in accidentium ratione, ut differentia cadit, quæ cum accidentis sit materia, & subiectum ergo in accidentibus à subiecto differentia suscipitur. hinc eorum aparet error, qui subiectum ad accidentis definitiones non pertinere affirmant, nulla enim perfecta definitio absque diffinita habetur, quare sine substantia non definitur accidens.

Quo

Quo pacto ad accidentis Naturam substantia pertineat. Cap. 18.

A T nunc inquirere iuuat quo pacto ad accidentis naturam substantia attinet. Ad accidentis enim quod quid est substantia pertinet non quoniam ipsius sit pars, uel eius naturæ causata pars existat, quoniam hanc naturam esse in, retro monuimus, sed ad essentiam non causa causa pertinet, & quoniam causa accidentis essentia causata existit, nam est inhærentia causa, quæ natura accidentis causata est quemadmodum Auer. 7. diuin. monet, quando inquit, substantiæ sunt causæ essentia accidentium, hoc idem confirmat in 6. disputatione destructionum; & 2. lib. paraph. Met. quare subiectum dicitur de essentia causata, aut essentia hæc est, sed tñ causa essentia accidentium est. quod quid est enim accidentis causatum, quod ab eo, neque subiecto, neque ratione separatur, esse in, est cuius causa substantia, quædo quidē accidens in alio ens est, utpote in substantia, ideo completum quod quid est, nisi cum substantia dicitur. Sed quæ de accidentis differentia dicta sunt, dubitationem habere uidentur. Nempe in proprio genere eius differentia sumi potest, quoniam in omni genere, sunt actus & potentia, hæc omnia circunt genera; ergo unumquodque accidens ab eo actu, qui in suo genere est differentia accipi potest. Sed hæc dubitatio eueri potest, quia accidens bifariam spectari potest, altero modo, ut accidens est, altero modo, ut tale est accidens, ut album, & nigrum. si enim ut accidens est spectetur, id aliud non est, nisi quod in subiecto est, & ita substantia causa est, quod accidens sit, quoniam causa est, quod inhæreat, quare, quodque accidens, ut accidens est, sine substantia definiri nequit, & ita substantiæ causa est, quod accidens sit, id est quod in subiecto insit, si uero accidens spectetur, ut esse habet definitum, eius differentia sola substantia non est, sed propriam ex suo genere differentiam habet, à qua, cum definitum accidens sit, ab alijs non solum accidentibus seceris, quæ in eodem subiecto simul stare possunt, sed quæ in alio sunt subiecto sicuti uisibile non solum per subiectum differt, ab inuisibili, sed propriam habet differentiam, per quam secernitur ab alijs, ita & si differentia ab actu, qui est in eodem genere cum accidente sumi possit, non tamen illa completa est differentia, uerum hæc sine subiecto proprio accidentis sumi nequit, hoc enim causa est, ut definitam speciem accidens habeat, ut Arist. primo Post. docet, cum dicit prædicata per se secundi modi esse, ea, in quorum definitionibus ipsa cadunt subiecta, & ideo imperfectæ sunt accidentium rationes illæ in quibus non apparet subiectum, uti retro ex Arist. secundum Alex. expositionem monuimus. At quod nuper dictum est dubitatione non uacat; quoniam, si in cuiusque accidentis ratione subiectum aparet, tunc omnia accidentia propria erunt, nos ita hanc dubitationem tollimus, & fatemur uniuersa accidentia propria esse, uerum nonnulla, ita subiectum sibi definiunt, quod in alio reperiri nequeunt, & causa est, quoniam huiusmodi accidentium subiectum pluribus specie sciunctis comune non est, ut disciplinæ capax respectu hominis, ita enim in homine reperitur, quod fieri nequeat, ut alteri insit subiecto, quoniam homo eius subiectum in alijs rebus specie separatis non inuenitur, atqui hæc accidentia propria, & essentialia, uocare consueuimus, alia uero sunt, quæ & si definitum subiectum sibi definiant, cui primo & per se semper insunt, tamen, quoniam horum subiectum pluribus specie distinctis commune est, ideo illa communia nuncupant, quemadmodum album subiectum proprium habent, cui primo, & per se inest, ut corpus, quod mixturam multi lucidi, & exigui opaci in se continet, quod quidem subiectum, quoniam multis speciebus commune est, album accidens eius proprium commune nuncupamus, quare uniuersa accidentia subiectum proprium habent, ob id omnia accidentia exacte sine subiecto definiri nequeunt, ideo, siue accidens, ut accidens est spectetur, siue ut definitam, & peculiarem naturam sortitum est, consideretur, semper in eius ratione subiectum apparet. Verum si res ita se habet, mathematicæ definitiones res imperfectæ erunt, quando quidem in nulla earum, substantia apparet. At litem hanc in aditu commentarij de cælo satis aperte diluimus, Nempe rerum mathematicarum definitiones in duplici serie sunt, aliæ simpliciter perfectæ, & in his necessarium est, ut substantia apparet, ut Auer. 2. paraph. Met. docuit, est enim opus inquit, ut in definitione accidentium perfecta, substantia apparet. Nam si accidentia in esse à substantia dependent, absque ea definiri nequeunt. Quantitas itaque, cum accidens sit, sine substantia perfecte definiri non potest, & Arist. 2. diuin. inquit, substantia, ideo ratione ab accidente separatur, quoniam rationem substantia accidens non ingreditur, sed in ratione accidentis substantia apparet, & perspicuum est, quod non nisi in commune perfecta, quare si simpliciter mathematica accidentia definiantur, opus est, ut in eorum ratione substantia apparet. Altera uero huiusmodi accidentium definitio dicitur perfecta in genere, & in hanc non est opus, ut substantia cadat, sed per proprium genus, atque propriam differentiam fluit, & causa est, quoniam subiectum quantitatis primū ipsa est substantia, nempe primum accidens, quod substantiæ in est, ipsa est quantitas, non ea

E 3 ratione

ratione, qua sensibilis est, sed quatenus substantia. hæc enim per propriam rationem, accidentis causa est, quapropter causa est, & quod quantitas sit, & quod sit quantitas. si itaque in definitione quantitatis, quam Mathematicus tradit, substantia poneretur, esset in definitione transitus, quoniam substantia à Mathematico nõ consideratur, & ideo suam quantitatem, substantiæ inesse, accipit: & ob substantiam quantitatem esse id quod est, & per ea, quæ in genere quantitatis sunt, sua accidentia definit, simpliciter tamen huiusmodi rerum perfecte definitiones, sine substantia nõ sunt, quæ neq; sincere diuinæ, neq; simpliciter mathematicæ sunt, sed quoquo modo & diuinæ; & mathematicæ, & ideo qui simpliciter perfecte huiusmodi rerum definitiones afferre cupit, ut utriusque philosophi personam induat, est opus, nonnulli uero alio pacto dubitationi faciunt satis, & contentur mathematicas definitiones, cum actu substantiam non includunt imperfectas esse, perfectæ uero sunt cum actu in eis substantia apparet, neque tamen uerum est Mathematicum à substantia simpliciter abstrahere, quoniam nullum posterius à priori abstrahi potest, & ideo, cum quantitas sit posterior substantia, à qua uti in esse, ita & quo ad quid est, dependet: ergo ab ea abstrahi non potest. cum dicitur Mathematicum à substantia abstrahere, intelligendum est à substantia sensibili, quæ aliud non est, nisi substantia mobilis, uti 7. Met.

39 Arist. docet: atqui mobilitas posterior quantitate est: à nobilitate igitur potest quantitas abstrahi, quare, hi inquit, rerum mathematicarum definitiones perfectas esse, in quibus substantia actu apparet, & neque definitionis est transitus. an uero horum opinio uera sit, ex retro data solutione liquet. Verum, ut res magis constet, alia ambiguitas diluenda est, si accidentium alia concreta sunt, alia abstracta, nunquid utraq; per substantiam definienda sunt, in huius dubitationis solutione quidam assereuerunt, accidentia abstracta sine subiecto defini, quoniam hæc à concretis penes hoc separantur, quia hæc subiectum concernunt, & ideo concreta nuncupantur, illa uero, quia à subiecto abstrahunt, abstracta uocantur. at hi de facili arguuntur, quoniam abstracta accidentia sunt, quare in esse à substantia pendent, ergo eorum quod quid, & definitio absq; substantia haberi nequit, & ideo secus dicendum est, in utrorumq; enim accidentium rationem, subiectum semper cadit, uerum non eodem modo, in eorum rationem, quæ abstracta uocantur, subiectum non in recto, sed in obliquo cadit, uti simitas dicitur nasi simitas, at cum accidentia concreta definiuntur, subiectum in eorum ratione, in recto apparet; uti si simum definiatur, dicitur nasi curuus, & quoniam priora accidentia non ita uidentur, quod à subiecto pendent, ueluti secunda, ideo ea abstracta, hæc uero concreta nominantur, neutra tamen exacte defini queunt sine subiecto. Sed illud inquirere iuuat, cum nonnulla accidentia inueniantur, quæ nõ solum sunt id quod sunt, ob subiectum, sed agentem, & finem habent, utrum agens, & finis in huiusmodi accidentium ratione apparere debeant, an sat est, si subiectum tantum, uerum propositionis rei dissolutione ex regula non semel à nobis retro tradita haberi potest, nempe Arist. monuit, quod sicuti res se habet, ut sit, ita ad quid quod quid, & definitionem, atqui nonnulla accidentia, ut sint, non solum à subiecto, sed ab agente, & sine pendent, ergo sine his eorum exacta ratio haberi nequit, quæ res per Arist. confirmari potest, qui primo de anima aperiens quales esse debeant definitiones affectionum, quæ ad animam sensitiuam pertinent, inquit, quod non solum per materiam sensibilem definienda sunt, sed etiam per finem, & agentem, quemadmodum exemplo irasci ostendit, inquit, ut irasci motus quidam existit, talis corporis, aut partis, aut potentia, ab hoc, gratia huius. quibus uerbis omnes exprimit causas, nempe forma habetur, cum dicit motus quidam, quoniam ebullitio est; materia subiecta, cum inquit, talis corporis, utpote animalis, aut partis, quoniam ebullitio sanguinis est, quæ in corde fit ab hoc, & intelligit agens. huiusmodi enim ebullitio, ab anima irascibili, per calorem, facta est, calor enim agens, ut instrumentum est, & ideo adiecit, aut potentia, & subiungit, & gratia huius, & ita finis habetur, nam ob uindictam quare causæ omnes habentur, ita quod ira, cum motus quidam esse dicitur, forma habetur, circa cor, ut circa subiectum, ab anima per calorem naturalem, ut ab agente, ob uindictam, tamquam ob finem. Atq; hunc in modum 4. Meteo. simplicem generationem, putrefactionem, & concoctionem definit, omnes enim causas, à quibus pendent in eorum adiungit rationibus, quemadmodum Arist. uerba intuentibus patere potest.

Dubitationes oppositæ diluuntur.

Cap. 19.

HAec itaq; cum in hunc modum exposita sint, quæ ex aduerso obijciuntur, diluenda succedunt, & quo ad primam pertinet, latinorum quidam, inquit, id quod absolutum est, & respectum non dicit, bipartitum esse, alterum enim a termino absoluti dicitur, alterum uero à subiecto, ita relatiuum, alterum ad terminum habitudinem dicit, quemadmodum pater ad filiū, relatiue dicitur, ut ad terminum, alterum uero, dicit respectum ad subiectum, ueluti omnis forma, quæ in materia suum esse habet, ad materiam, ut ad subiectum, & non ut ad terminum refer-

Atur, forent enim materia, & forma in genere relationis, si ita referri quis asserat. in hunc itaque modum accidentia referuntur, quoniam ad substantiam, ut ad subiectum, hæc enim habitudo effectus est, ad suam causam. Sed huius solutionis authores plurimum hallucinantur, quod enim alicuius rei relationem terminat, illius terminus est, quare hoc, ut ad terminum ad illud referatur, subiectum uero accidentis relationem terminat, omnis enim habitudo terminum habet, quare & si accidens referatur, relationis terminum habebit, qui alius esse nequit, nisi subiectum, quare si ad subiectum accidens referatur, ad ipsum igitur non nisi ut ad terminum referri potest. Demum accidentia, iuxta hos, quoniam inhaerent, respectum dicunt, ergo si merito inhaerentiae habitudinem dicunt, ergo ratione formæ sunt relatiua, uniuersa igitur accidentia formaliter relatiua forent, est enim inhaerentia accidentis forma, non recte igitur dissoluunt. Nos uero iuxta retro explicata, esse in, quod ad accidentis naturam pertinere docuimus, nullam habitudinem dicere asserimus, quippe imperfectam accidentis existentiam indicat, quam respectus insequitur, qui accidentis unio est, ad subiectum, atque hæc unio ad accidentis substantiam non pertinet. Secunda dubitatio diluitur. Nam & si relatio aliquid sit, præter fundamentum, esse in, pro respectu & accidentis unione ad subiectum, ad accidentis naturam non pertinet, sed gradus ille existentia imperfectus forma, & accidentis natura est. Ad tertiã uero objectionem, ex declaratis manifesta est solutio; non enim omne id quod de genere supremo uerificatur, genus est, si namque hoc daretur unum esset generalissimum genus, quoniam ens de omnibus generibus dicitur, sed opus est, ut uniuocum prædicatum sit, id quod supremum genus est, & idcirco ens cum uniuoce non affirmetur, sed quoquomodo æquiuoce, & ut uox unius ad unum uel ab uno, genus esse nequit: cum itaque esse in, non eadem ratione singulis accidentibus conueniat, sed cum ordine, genus esse nequit. Non minus ea quæ subsecquitur, ex ostensis soluta est, docuimus enim Mathematicum, non ita suam quantitatem considerare, quod ipsa sine subiecto sit, nam proculdubio speculatio hæc mendax esset, sed supponit, atque accipit subiecto quantitatem inesse, & deinceps quæ quantitati ut quantitas est, conueniunt, contemplatur, immo affectiones de substantia quanta Mathematicus demonstrat, & idcirco retro monuimus, quæ quantitatis definitionem simpliciter perfectam sine subiecto non esse. Cum uero propriū demonstratur accidens, definitum, accidens est, & nõ absolute accidens, ut accidens est, & in tali demonstratione quoquomodo accipitur, quod insit, nempe quod alicui insit subiecto, ponitur, & non quaeritur, quod uero per demonstrationem quaeritur, est an huic definito subiecto insit, & cur insit, quare non quaeritur, quod simpliciter sit in subiecto, hoc enim ex accidentis natura, in cõmuni patet. Aut dissolui hoc & consimilia possunt ita, accidentia bifariam concipi ualent, & confuse, & exacte. si eorum spectetur confusa cognitio, fieri potest, ut subiecto non cognito apprehendantur, quemadmodum homo confuse intelligi potest, animal rationale non concipiendo, quod tamé hominis natura est: at uero cū exacte homo concipitur, nõ nisi ut animal rationale intelligi potest, ita si accidentia exacte sunt percipienda, fieri nequit, quin cū subiecto nõ cognoscantur. Sed ea nunc sunt diluenda obiecta, quibus probatur, subiectum ad accidentis quod quid est, non pertinere. Et primum multis modis solui consueuit, atque solutio prima est, omne illud, quod ad alicuius essentiam pertinet, cum eo cuius est, unam per se non facere, quemadmodum Arist. primo Poster. monet, subiecta, inquit, ad quod quid est prædicatorum per se secundi modi attinent, quæ affectiones sunt, cū quibus subiecta unū per se non faciunt, eo modo quo de uno per se 8. huius Arist. loquitur, ea enim quæ ad quod quid est pertinent, cum re unum per se faciunt quæ ita se habent, ut eorum alterum potentia simplicitate sit, uti materia se habet, alterum uero sit simpliciter actus, quemadmodum forma, & Arist. inquit, non aliam esse causam tradendā, quare ex materia & forma unum per se fiat, nisi quia eorum alterum, ut materia est, potentia, alterum uero, ut forma, & actus est, quo pacto subiectum respectu accidentis non se habet, peccat itaq; ratio, quoniam non cām pro causā adducit. Deinceps antea monuimus causas extra re ad quod quid est pertinere, quæ cum re, cuius sunt, per se unum non faciunt, non recte ergo ab his dictum est, quando rei additur, id quod ad eius spectat essentiam, ex addito & ex eo cui additur fieri unū per se. Est secunda solutio, si subiectum ita ad accidentis naturam attineret, quod eius esset pars, quemadmodum materia respectu simul sumpti se habet, ita ex subiecto & accidente unū per se fieret, atqui subiectum non dicit de accidentis essentia quia accidentis pars est, sed quoniam ipsius existit essentia causa, quare opus non est, ex subiecto, & accidente unum per se fieri, quemadmodum, causa extra rem, ad rei naturam pertinet, cuius cum partes non sint, unum cum re per se non faciunt. Quod uero ex Arist. 4. phys. obijciunt, eorum opinionem minime fauet, immo Arist. non intelligere indicant, & ut res aperta fiat, primum Arist. uerba referemus, demum expositionem non à nobis inuentam, & recentem, sed satis ueterem, atque ab antiquis expositoribus Græcis traditam adducemus, Verba hæc sunt. Videtur itaque inane uno modo dici id quod non est plenum corpore tactu sensibili, est autem tactu sensibile quod grauitatem habet, & le-

uitatem, quocirca etiam dubitauerit aliquis, quod dixerint si spatium habet colorem, uel sonū. **E**
 Vtrum est inane, uel non, num clarum est, si suscipiat quidem tactile, esse inane, sin minus non esse. quæ uerba bifariam interpretari possunt quemadmodum Simplicius docet, & secundū utrāq; expositionem Arist. quod Latini sibi ascribunt, non sentit. Quidam asseruere inane spatium esse, quod natura quidem aptum est, ut corpus tactu sensibile suscipiat, & ab eo impleatur. Aduersus hos Arist. obijcit, si spatium hoc corpus sensibile sensu tactus non habeat, habeat tamen corpus sensibile affectum qualitatibus sensibilibus aliorum sensuum, ut si huiusmodi corpus colorem uel sonum habeat, an spatium hoc uacuum dici possit, & Arist. iuxta hos qui hanc habent de uacuo opinionem, soluit, asserens, iuxta hos, uacuum esse; nempe tactili corpore plenum non est; & in his uerbis obiectionem diluit. Num clarum est, si suscipiat corpus tactile causæ inane, sin minus non esse. quare constat secundū hanc simplicij interpretationem Arist. non supponere sonum, & colorem esse in spatio sine corpore, quemadmodum latini imaginantur. Nonnulli uero aiunt, Arist. quorundam de inani referre opinionem, quidam enim assererebant inanē aerem esse, qui tactilis est eo quod grauitatis, & leuitatis, aliquid momentum habeat. Hanc opinionem Anaxagorei conabantur euertere ut res torquentes. Itaque si inane de aere dicatur ea oritur dubitatio, sit hic aer, quem inanem dicunt, colorem, uel sonum assumpserit, uel aliam **F** qualitatem, alio sensu sensibilem, quæ à tactu differat. Vtrum adhuc maneat inane, uel non. si enim uacuum adhuc dixerint, ergo inane, non id est, quod plenum corpore tactu sensibili existit, uti dicebatur, si quidem alia habens sensibilia adhuc mansit inane, sin uero non fuerit amplius aer inane, qui eorum aliquid acceperit qualitates, & non corpora inane susceperit. Sed prior expositio est magis scripturæ conformis.

Alterius opinionis obiectiones soluantur. Cap. 20.

Sed nunc, quæ à posterioribus philosophis obijciuntur, soluenda sunt, & quo ad primam pertinet, dicimus, quod & si in substantijs ueram sit, principium quo primo res est, formam esse, in accidentibus tamen secus res se habet, principium enim hoc, subiectum est, quod quidem, ut ipsimet testantur, substantia est. Secunda, eadem facilitate eueritur. Nam ueluti habitudo primæ materiæ ad formam, ad eius non attinet naturā neque accidentis ad subiectum habitudo, ad accidentis rationem spectat, etenim esse in, ut natura accidentis est, habitudo, ut pote accidentis unio ad subiectum non est, quemadmodum retro monuimus. Non minus quo ad tertiā hallucinantur, & aduersus eos uerti ratio potest. Nam uti substantiæ ratio est, non esse in subiecto, & non substantiæ affectio, ita esse in subiecto accidentis erit ratio. Arist. enim in categorijs, inquit, primæ & secundæ substantiæ commune esse, non esse in subiecto, quare hæc est substantiæ, ut substantia est, ratio, quare accidentis ratione est, esse in subiecto. Quod demum ex Auerroe afferunt, eis non opitulatur, dicitur enim mixtio uniuersalis, cum suis singularibus fortior mixtione accidentium, cum subiecto, quoniam uniuersale, uti aiunt, pro prima intentione una res numero cum singularibus est, si quidem uniuersale hoc natura est, quæ ut in re existit, quoniam singularibus proprietatibus coniuncta est, singularis efficitur. hæc eadem secundum Auer. agentis mentis beneficio à singularibus proprietatibus spoliata uniuersalis euadit, quoniam non magis uni, quam alijs singularibus propria est, quemadmodum 2. lib. paraph. Met. Auer. testatur. At una numero res non est accidens, & subiectum, quocirca accidentis cum subiecto mixtio inferior est. Non tamen inferendum est, ad accidentis rationem subiectum non pertinere. Nam à pari, causa extra rem cum non sint una numero res, cum eo cuius sunt, ad rei quod quid est non spectabunt. Neque postremum allatum nobis obstat, accidens enim & ens per se, & per accidens diuersa ratione dici potest, etenim, ut contra illud distinguitur ens, quod aggregatum per accidens nuncupant, atque ab ente rationis, uti quod uero & falso per se ens nuncupat, unio. n. inter partes aggregati per accidens definitā causam nō habet, cōsimiliter **H** ens in anima diminutū ens est, & in cōpositione diuisioneq; cōsistit, quæadmodum Arist. 6. & x. Meth. monet. Accidens uero definitā causam habet, & in cōpositione diuisioneq; esse non habet ideo per se ens nuncupatur. Si uero entis per se nomine, illud intelligamus, quod ut existat, nulla causa quæ extra genus suum est, indiget, sed ob causas, quæ eius partes sunt existit, ita sola substantia per se ens uocatur, & ita accidens non per se ens erit. Verum quis ambigere posset si substantia ad accidentis rationem pertinet, ergo non ex additione definitur, cōsimiliter, neq; ens per accidens diceretur, quoniam indiget aliquo extrinseco, quod ad eius quod quid est, non pertineat, sed hæc euertuntur accidentium enim definitiones idcirco ex additione dicuntur, quoniam in eorum ratione cū subiectū ponatur, extra genus accidentis est, & neq; pars accidentis existit. forma uero in substantiæ compositæ definitione sumpta, neque extra ipsius genus est, sed eius pars, quocirca ex additione definitio compositæ substantiæ dici nequit, quæ uero accidentis est ex additione nuncupatur, quemadmodum Auer. in 7. diuinæ philosophiæ non semel docuit.

F I N I S

IOANNIS IACOBI PAVESII

TERTIA DISPUTATIO

PERIPATETICA, DE IDEIS.

AD AMPLISSIMUM FRANCISCUM
 Cardinalem Gonzagam.

Præfatio.

B LTISSIMA profecto disputatio proponitur, in qua Peripatetici, & Platonici dissentientes, plurima, & difficillima uersant, num uidelicet sensibilibus rerum ortus, scientiæq; ab ea proueniant causa, quam ideam nuncupant. Enimuero Plato, non modo animalium, & stirpium, uerum etiam quæcunq; simplicis, aut compositæ substantiæ generationem, ab idea fieri commemorat, neq; in materia quicquam esse, quod generet arbitratus est, nisi qualitatum facultatem, quæ alienam materiam ciet, prouocet, atque disponat: cōsimiliter rerum, quæ oriuntur, scientiam esse negauit, quoniam idearum scientiam esse putauit. Etenim eorum, quæ semper sunt, scientia est, quæ uero sensibilia sunt, ortum, atque interitum patiuntur, quorum scientia esse nequit. Quare idearum, quæ sensibilibus rerum exemplaria sunt, scientia est. Nos itaq; hanc ipsam disputatiōne aggredientes, illud suscipiemus munus, Platonis, & eorum, qui ipsius partes tuentur, sententiam pro uiribus enucleare, & quæ pro eiusdem defensione, singuli afferunt, referemus. Quibus sigillatim expositis, Arist. referenda erit opinio, qua exposita, atque à dubijs, in eam contingentibus defensa, suscepto negotio finem imponemus. exordiemur itaque, ut plerumque fieri solet, singulas referendo sententias quæ Platoni ascribuntur.

Prima de ideis opinio.

Cap. 1.

Communis fere opinio, cui Aristoteles adhærere uidetur, Platonem rerum, quæ oriuntur, ideas, ita statuisse, commemorat. Ideas, quæ rerum sensibilibus exemplaria sunt, formas ab omni materia abiunctas esse, atque sub sublunare globum per se existentes, quas iuxta eorum, quæ sunt species, multiplicari asseuerat, ita quod cuiq; speciei, quæ sub sublunarem mundum inhabitat, propria respondeat idea, atque ita hominis, & bouis speciei idea est, quæ sæpe sapius, per se homo, & per se bos nuncupatur. Ad duo uero huiusmodi formas conferre, Plato fuit opinatus, & ad rerum sensibilibus scientiam; atque ad earundem ortum, quæ enim ortui subiecta sunt, sub scientiam cadunt, quæ perfecte apprehendi nequeunt, nisi per proprium quod quid est, ita enim singulæ res perfecte intelliguntur, ergo talium rerum quod quid est, uel eis est coniunctum, uel ab illis separatum, primum enim dandum non est, etenim æternorum scientia est, atque uniuersalium, ergo si sensibilibus uniuersalia quoquomodo in rebus caducis esse haberent, cum interitum tales res patiantur, ergo earum malo, uniuersalia peribunt, quare caducorum erit scientia, adiuncta igitur, atque separata à rebus caducis, erunt uniuersalia, quæ ideæ sensibilibus rerum sunt. conferunt demum, ad earundem rerum ortum, si quidem sublunaria hæc gigni nequeunt, si ideæ non sunt, agentia etenim, quæ apud nos sunt, subiectam materiam solum efficiunt, & præparant, substantiæ uero forma de foris accedit, idea igitur opus est, quæ in disposita materia, rerum, quæ oriuntur formas gignat. Quare quorsum ideæ institutæ sint constat. Nunc fundamenta referenda sunt, atque primum tale est. Nulla forma substantiæ quidquam proxime operatur, & quod gignit, à cōsimili in specie gignitur, ergo pro rerum ortu necessaria est idea, res enim sensibiles oriuntur, ergo uel ab indiuiduis eiusdem speciei, quod dici nequit, in his etenim duo agendi principia esse ualent, alterum rei forma, quæ cum agendi principium proximum esse nequeat, non igitur ab alterius indiuidui forma res fiet. Alterum uero agens qualitas est, quæ cum accidens sit, substantiam non producet, nam à cōsimili in specie non fiet res, à propria igitur cuiusque rei idea, formæ prodibunt. Quæ ratio ita

ita confirmari consuevit, animalia quæ sponte, & ex putri materia ortum trahunt, quando fiunt à consimili in specie gignuntur, quoniam omne quod fit ab eiusmodi agente fit, sed tale agens nullum apud nos est, neque cælum, quoniam, & specie, & genere ab ortis, separatur, ergo à propria eorum idea gignuntur. Idem iudiciū est de his quæ ex semine fiunt, hæc enim ab eiusdem speciei indiuiduo gigni nequeunt, cum hoc agendi principium esse non possit, nisi ob formam, quæ proxime quicquam non operatur. Neque a semine fiunt, etenim hoc consimile, & uniuocum non est, quare à propria idea. Idem ex nobilitate, & uilitate agentis, & eius quod fit, ostendunt, omnis enim causa cum suo effectu uniuoca, uel æquiouoca est: si uniuoca, eandem atque consimilem perfectionem habebit: à semine igitur, atque ab eius calore uiuentia ex semine orta in lucem non prodibunt, non est enim semen animali orto uniuocum. Si æquiouoca causa est, primum illud sequitur absurdum, quod à consimili in specie res non fierent, deinde causa uel perfectior, uel imperfectior est; secundum dari non potest. Namque totam naturam, omnesque quas habet effectus uires, ab agente suscipit, nil enim quod caret alteri impendere potest, neque à semetipso causa perfectionem assequi potest, esset enim sui ipsius causa. Si perfectior effectu causa existat, indiuiduum igitur eiusdem speciei agens non erit, neque cælum, cum ipsum quicquam non operetur, absque causa secunda. Quare hoc agens, si æquiouocum, & perfectius est, aliud esse nequit, nisi cuiusque rei propria idea. formas itaque abiunctas ad rerum quæ fiunt ortum, atque scientiam conferre, ex his concludunt.

Ideas ad rerum sensibilibus scientiam non esse necessarias. Cap. 2.

CAETERUM sit ne horum opinio ratione consentiens, explicandum est. atqui cum pluribus sustineatur fundamentis, id earum moles, idcirco hæc primum sunt euertenda. Et ut ordinate procedamus, primum illud discutimus, num ad rerum scientiam conferantur ideas. Deinde quod neque ad ortum perneccessariae sint, & quod id quod gignitur non forma est. Deinceps, si substantiæ forma agendi principium proximum esse ualeat, insuper an omne quod fit à consimili in specie fiat, demum huiusmodi formas agendi principium proximum esse non posse ostendemus. Et ut primum propositorum discutendum aggrediamur. inquitur itaque ad rerum quæ oriuntur scientiam ideas conferre, quod uero non consonat, singulari enim res perfecte sciuntur per proprium quod quid est, atqui ideas rerum sensibilibus non sunt quod quid est, ergo per ideas res sensibiles non sciuntur. secunda propositio ita ostenditur, ipsum quod quid est ab eo cuius est seiunctum non est, nec subiecto, nec ratione, ideas uero ab his quæ fiunt secretæ sunt, & subiecto, & ratione, igitur rerum sensibilibus non erunt quod quid est. Prima propositio quamuis ex dictis in secunda disputatione aperta esse ualeat, ita tamen confirmari potest, quod quid est, natura atque rei propria substantia est, sed rei natura cognita perfecte tunc res sciuntur, quandoquidem rei natura principium est, & causa omnium eorum, quæ per se rei insunt, existit, atqui de re alia scire non expectamus, duo etenim in re sunt, quæ summopere à nobis sciri expectantur, rei natura, atque accidentia, non communia, cum hæc sub scientiam non cadant, sed propria, quorum causa rei natura est. quare rei quidditate cognita uniuersa sciuntur de re, quæ scire appetimus. Et idcirco recte philosophus 7. huius monet, quidditatis scientiam, cuiusque rei esse cognitionem, insuper tunc res perfecte apprehenditur, quando causam ob quam est & quoniam illius est causa, & non contingit aliter se habere, cognoscimus. sed rei natura cognita, hæc causa habetur, igitur tunc res perfecte apprehenditur, quando suum quod quid est cognoscitur, quod non nisi rei natura est. rerum itaque ideas natura et substantia esse nequeunt, nam cuiusque rei natura à re cuius est non separatur, sunt uero ideas à rebus sensibilibus abiunctæ, ergo earum quidditates esse non possunt. quæ ratio ita confirmatur, si ideas ad rerum sensibilibus naturam pertinerent, aut ipsæ solæ sunt tantum rerum naturæ, aut cum materia propria, & forma propria & cum his agentibus, quæ sunt hic non secundum, nam rueret eorum ædificium. Nempe ideo ideas sunt, ut scientia sit, si enim scientia est, non nisi æternorum est, quare cū cuiusque rei materia, & forma consimiliter & agentia, quæ apud nos sunt interitum aliquo modo patiantur. Ad suarum igitur rerum scientiam non facerent, ergo solæ ideas rerum sensibilibus quidditates & naturæ ferent, quare semper rei natura à re cuius est, seiuncta foret, quod absurdum est, cum unumquodque aliud esse non uideatur à sua substantia, sed quod quid est uniuscuiusque substantia est, hæc enim est quod quid erat esse, igitur quod quid est aliud non est, quàm unaqueque res cuius est. Sed dubia ideo uidetur si idem est cum re cuius est quod quid est, copulatorum accidentium quod quid est idem erit cum suis accidentibus. diluitur hæc dubitatio, quia in his quæ per accidens sunt, uti quæ ex substantia, & accidente constant, aliud est quod quid est cum eo cuius est, uti albi hominis quod quid, aliud est ab homine albo, nempe si homo albus idem est, quod quid est albi hominis. tunc quod quid est hominis separatim idem erit quod quod

A quod quid est hominis albi, quod absurdum est. Nam hominis quod quid substantia est, at copulati non accidens, ergo substantia & accidens idem essent, & ideo solum in his quæ per se sunt, sicut postea docebim quod quid idem est habet quamuis per se idem non sit esse hominis, & hominis albi, neque etiam ex accidenti, nam de quo magis uidetur in esse, & non in est, neque de quo minus, at esse musici, & esse albi magis uidetur quod idem sit per accidens, & non sunt, quia & si subiecto idem esse possint, ratione tamen fieri nequit, numquam enim musici natura erit albi natura: quare cum hæc quæ in eodem genere collocata sunt ex accidenti idem esse non habeant ergo neque esse hominis, & esse hominis albi, in his itaque quæ sunt per accidens esse rei, idem cum re non est. Alterum oritur dubium, Platonici enim quod quid est abiunctum à re esse non semper concederent, in ideis enim quod quid est non separatur neque subiecto, neque itidem ratione, atque hoc ratione conforme est: si enim idearum natura ab eis separata esset substantiæ ideis priores darentur. natura enim rei principium & rei causa est quæ prior est eo cuius est causa quare substantiæ ab ideis separatæ illisque priores, atque earum causæ darentur, quod tamen confiteri non possit, ergo in ideis quod quid est separatum non erit. Deinceps illud contingeret absurdum idearum non esse scientiæ, si enim ideas & suæ quidditatis ratio altera foret, cum quod quid est ideas cognoscimus ideam minime apprehederemus. & ut exemplo rem ante oculos ponamus si quod quid est per se boni, aliud foret secundum naturam à per se bono, ergo cum suum quod quid est intelligimus per se boni notionem non haberemus; persimile enim est uti si quis quid sit homo scire expectat cognoscat quid equus sit, quippe quemadmodum hominis natura ab equi natura altera est, ita idea à sua quidditate altera erit. Accideret rursus ideas quod quid est non esse ens, si enim aliud est ideas quod quid est ab idea, ergo quod quid est boni non erit bonum, ita quod quid est per se entis non erit ens, quare si cuiusdam ideas quod quid est non erit ens ergo nullum idearum quod quid est ens erit, idem enim de omnibus iudicium est. Hæc recte ostensa sunt, quæ plurimum nostræ sententiæ fauent. Nempe si in ideis quod quid est, ab eis, neque subiecto, neque itidem natura abiunctum est, neque in rebus substantialibus. Nempe, ut ipsi testantur, ideas, & ideatum eiusdem speciei sunt, quæ uero eiusdem naturæ sunt, quod uni per se, & alteri per se quoque competit. in rebus igitur, quæ ortum patiuntur, quod quid est ab eis neque subiecto, neque natura separatur, quare ideas rerum quidditates non erunt, neque igitur ad earumdem scientiam pertinebunt.

Dubitaciones diluuntur. Cap. 3.

CAETERUM multa sunt, quæ obstant. monuimus enim superiori disputatione ad rerum quod quid est, causas omnes pertinere, agentes uero causas itidem, & finales cum re extra rem sint & neque rei partes existant à rebus separata sunt, recte ergo dictum non est quod quid est ab eo cuius est separari non posse. quæ dubitatio ita confirmari potest, ideas enim, ut Plato opinatur, etsi rerum sensibilibus causæ existant, non tamen forma, aut materia sunt, sed agentes causæ, quare nihil impedit ideas rerum quidditates esse posse, etsi ab illis seiunctæ sint. Demum in accidentibus aliud est quod quid est, ergo quemadmodum in accidentibus separata est eorum natura, quæ tamen per proprium quod quid est sciri possunt consimiliter, quamuis ideas ab his rebus abiunctæ sint per eas dignosci possunt, quare retro allatæ rationes momentum nullum habent. Sed hæc dissolui possunt. Verum in eorum solutione consueta philosophantium progrediemur uia. Namque primum aliorum sententiæ referemus, mox quid nos ipsi sentimus. Quidam tribus sumptis ad quæsitum respondent & primum est, quod quid est id esse, quod ex prædicatis, in quid colligitur, prædicata enim in quid, uti in libro de demonstratione constat tria sunt genus, differentia, et definitio, quod quid est itaque prædicatum collectum erit ex genere, & differentia, quod asserere uidetur Arist. 7. huius, quando inquit, quod quid est ex prædicatis per se fieri. quem locum exponens Auer. ait, ex prædicatis per se fieri in primo modo, quæ ea dicuntur quæ in ratione dicente quid est, igitur quod quid est prædicatum, quod ex prædicatis per se in primo modo est conflatum. Secundum sumptum est, prædicata, quæ in quid de re affirmantur non prædicata per se talia, nisi per rationem, ergo quod quid est substantia erit per rationem secundum se dicta. Tertium quod accipiunt, ea, quæ quod quid est habent non esse simpliciter omnia, nisi species substantiæ, hæc enim sola intellectum completum per differentiam habet, quæ proprii generis est. Accidentia uero quamuis proprii generis differentiam obtineant, semper tamen dependent à subiecto, ergo solum substantiæ uere quod quid est habent, accidentia, quoniam subiectum includunt, nequaquam. ex his tria affirmant dicta, primum quod quid est in substantiis idem est cum eo, cuius est. Nam quod quid est non nisi eorum existit, quæ habent prædicata in quid, quæ non sunt nisi substantiæ species. Secundum eorum dictum, in his, quæ per accidens dicuntur, quod quid est non est idem cum eo, cuius

lus est, quod ita probant entis per accidens non est quod quid est, & definitio, homo enim albus **E**
 non potest definiti, quoniam unum per se non dicit, unaqueque uero definitio ex genere, & dif-
 ferentia constat, quæ unum per se faciunt, ergo ens per accidens idem non est, cum suo quod
 quid est, neque etiam accidens, ueluti album idem est cum suo quod quid est, quod quid est
 enim rei substantia est, at album subiectum claudit, quare substantia, & accidens idem erit. Ter-
 tium eorum dictum, in singularibus quod quid est idem non est, cum eo cuius est. Nempe in
 his idem existit, quæ prædicata in quid adepta sunt, singularia uero prædicata in quid merito
 speciei habent, ergo propria quidditate carent, & si aliquam habent, merito speciei est illis
 attributa, Verum quoniam aliquid singularia claudunt, quod extra speciei rationem est, idcirco
 idem non sunt, cum speciei quidditate. Sed aduersus hæc nonnulli, qui Scoti doctrinam ma-
 gnificiunt, argumentantur, & primum contra assumpta, utpote aduersus illud quod, quod quid
 prædicatum in quid non sit, & per rationem factum. Omne enim quod formaliter tale est, sua
 natura, quæ eius existit quod quid est, est tale, ergo omne quod est formaliter tale per intellectum,
 & rationem, erit sua natura tale, quare nullum esset ens extra animam. Nam (ut ipsi aiunt) quod
 quid est à mente efficitur, quæ prædicata in quid facit. Secundo, philosophus ait, quod, quod
 quid aliud non est, nisi rei cuiusque substantia: ergo si quod quid est ab intellectu fieret, unum-
 quodque esset ens rationis. Tertio ueritas in intellectu componenti oritur, & causatur, ex re ex-
 tra, ab eo enim quod res est, uel non est omnino dicitur uera, uel falsa, & ita, quia aliqua sunt **F**
 in re composita, proinde intellectus ea componit, ergo prior naturaliter est identitas in re, quam
 in intellectu se homo & quod quid est hominis secundum rationem sunt, sequetur, quod ho-
 mo antequam ab intellectu consideretur non sit idem suæ quidditati, quare sequitur, quod præ-
 ter omne opus intellectus non erit idem quod quid est, cum eo cuius est, uel neque pendeat à
 prædicatis in quid neque ab intellectu. Aduersus eosdem, arguit quidam, principium cuiusque
 demonstrationis est aliquid in re existens, sed quod quid est, principium est demonstrationis,
 primo de anima, ergo quod quid est, est quid extra animam existens. maior ita monstratur, prin-
 cipium & causa effectus in re, est realis, & extra animam existens, sed principium demonstratio-
 nis est causa effectus in re, quoniam scientiæ, quæ est effectus in re, nam scientia ponitur in
 prædicamento qualitatis, modo quæ ponuntur in prædicamento sunt entia in re, ergo scientia
 est quid in re, quare eius principium in re erit, fieri enim non potest, ut ens in re, dependeat ab
 ente rationis, cum ens in re id sit, quod non præsupponit ens rationis. ratio confirmatur, ea quæ
 sunt principia agendi, & mouendi intellectum, sunt in re, quia actio in intellectu, & motio est **G**
 in re, & ex natura rei, nam lapis non mouet intellectum, quia consideratur ab eo, sed prius mo-
 uet, quàm consideretur, ergo ea motio & actio erit realis, sed principia demonstratiua mouent in-
 tellectum igitur habent esse in re. sunt & aliæ rationes, quæ quoniam eodem fundamento solu-
 untur silentio mandantur. Contra tertiam conclusionem, horum nonnulli, arguunt, quod
 quid est, est idem in substantijs cum eo cuius est, sed prima substantia, est maxime substantia, &
 maxime ens, ergo prima substantia, quæ est singularis, maxime habet quod quid est, quare idem
 est, cū eo quod quid est. secundo, illud quod singulare addit speciei, quod quid sit, aut facit unū per
 se cum natura speciei, aut non, si secundū, cū illud additū sit de natura primæ substantiæ, prima sub-
 stantia erit ens per accidens, quare neque generabitur, neque per se corruptetur, quod falsum
 est, ut prohemio Meth. patet, omnes generationes per se sunt circa singularia, si uero facit unū
 per se, ergo totum illud erit sibi uere idem, & proprium quod quid habere potest: licet aliquid
 includat quod extra naturam speciei sit. Sed horum argumēta aduersus hos nullius sunt momen-
 ti, atque ex falsa eorum imaginatione ortum sumunt. ac, ut res plana fiat, aduertendum quod
 quod quid est, interdum collectum genere, & differentia dicitur, ut primo Poster. prædicata
 primi modi, sunt prædicata quidditatiua quæ per genus, & differentiam explicantur, ex quibus **H**
 definitio constet, & dicitur quod quid est collectum ex genere, & differentia, quoniam accipi-
 tur à materia & forma, quæ rei substantia, & quod quid est dicuntur. nam genus à potentia, quæ
 est in re, quæ materia est, & differentia ab actu, qui in re est, & forma dicitur: & ita, quia ab his
 accipitur, quæ in re; rei substantia sunt, ideo interdum quod quid est dicitur, quo etiam modo
 definitio ab Arist. secundo Poster. quod quid est dicitur, quoniam ipsum explicat. Accipitur
 rursus quod quid est pro principio, à quo res extra animam est id quod est, quo modo materia
 & forma dicuntur, quod quid est substantiæ compositæ & generabilis, quare cum bifariam quod
 quid est accipitur, si primo modo intelligitur; nulli dubium quod ab intellectu pendet esse;
 quoniam ita non est, nisi genus, & differentia certo ordine constituta: at genus, & differentia
 sunt entia, quæ ab intellectu fabricantur, pariter, & definitio ab intellectu fit, extra animam. n.
 genus non est, neque differentia, sed res explicatæ genere, & differentia, ut materia; & for-
 ma, (ut ipsi aiunt, genus) & differentia dupliciter capi potest, & pro secunda intentione, &
 ita in intellectu sunt, & pro prima, & ita in re, cum quod quid sit collectiuum generis, & dif-
 ferentiæ

A ferentiæ ergo bifariam capi potest, ut in mente & uti in re, & ita D. Thom. & Egidius de quod
 quid est loquuntur, & ideo idem est quærerere an idem sit quod quid est cum eo cuius est, ac si quæ-
 ratur an definitio, sit idem cum definito, si uero secundo modo quod quid est capiat, ita in
 re est, & ab opere intellectus non pender, ut eorum argumenta concludunt, quo modo D. Thom.
 ac Egid. non loquuntur. Veruntamen, & si ita horum possit defendi sententia, Arist. uero
 in 7. diuin. ut idem quod definitio est, quod quid est non accipit, sed ut rerum, quæ existunt,
 nam eo modo sumptum est quod quid est, uti Plato rerum sensibilibium quidditates ideas esse fuit
 opinatus. atqui non ita Plato quod quid est nomen, ut a mente pender, usurpauit, quare neq;
 Arist. Deinde priori disputatione satis abunde à nobis explicatum est, neque genus, neque dif-
 ferentiam ad rerum naturas reuera pertinere, sed exemplaria esse causarum, utpote materiæ, &
 formæ quibus res existit. Demum cum nomen est pluribus conueniens, & uni primo alij se-
 cundo, cū simpliciter prolatum est, pro primo significato usurpatur, quare cum hoc modo, ut ipsi
 met moment, accipitur quod quid, estque absolute prolatū, pro primo significato ab Arist. usur-
 patur, ut scilicet est rei natura, atque substantia, & principium est, quo res est id quod est. De-
 ficiunt deinceps, quia cum quod quid est, (ut ipsi aiunt) bifariam, capi possit, iuxta alterum,
B & non proprium significatum, quæsitum enucleant. Nos tamen secundo modo quæstionem
 aperiemus. Nam si sciuerimus quomodo quod quid est se habeat, cum eo cuius est, manifestum
 etiam erit quo modo definitio idē erit cum definito, ad id, quod ultimo obijciunt, quod se-
 queretur indiuiduam substantiam maxime definiri, & habere quod quid est, respondemus, uti
 sæpius dictum est ex Alex. & Auer. quod definitiones non sunt, nisi singularium existentium ex-
 tra animam, prout tamen concipiuntur, concipiuntur autē uniuersaliter, cū nomine speciei intelliguntur.
 quare ratio quod uolumus, monstrat. ad secundum nulli dubium quod indiuidua substantia, ut
 extra animam est, quod aggregatum est per accidens, est enim terminus generationis, non ra-
 tione accidentium, sed ratione suæ formæ, hæc est, quæ generationem terminat, quam postre-
 mo accidentia consequuntur. sed quæ sit D. Thom. opinio paulo post, explicabitur, cum quæ
 sit Arist. Alex. ac Auer. sententia aperietur. Scotus in hoc 7. quæst. 16. & 22. dist. tertij, & Ant.
 Andr. hic quæst. 7. fatentur idem esse quod quid est cum eo cuius est, uerum prius nonnul-
 las distinctiones accipiunt. prima est quod idem interdum potest confuse, & exacte intelligi, con-
 fuse, cum quid nomine illius significati apprehendimus, distincte autem cum id definitione co-
 gnoscitur, ut ex primo phys. 5. ab Arist. haberi potest, cum ait, quod res, quæ definitur
 prius confuse comprehenditur, cum nomina eius cognoscimus, distincte, cum per definitionē,
C definitio enim diuidit in in singularia, secunda uti forma bifariam capi potest, ita & materia, cau-
 sa est, quoniam materia & forma relatiuè opponuntur, 2. phys. & quot modis unum op-
 positum dicitur, tot, & reliquum primo Top. forma autem altera est totius, quæ rei quod quid **26**
 est dicit, uti forma totius hominis humanitas est quæ quod quid est hominis dicit, & includit ma-
 teriam & formam, altera uero forma partis, uti anima, forma partis dicitur, ita materia bipar-
 titur, altera, quæ correspondet formæ partis, & ita materia est pars essentialis compositi, quæ
 cum forma constituit unum per se de genere substantiæ. Altera autem materia totius dicitur
 quæ respondet formæ totius, hæc enim contrahit formam totius, ut quidditatem ad esse hoc,
 & hæc est proprietas indiuidualis, quæ hæccheitas dicitur, nam hæc cum ipsa quidditate speci-
 fica constituit indiuiduum speciei, unum ens per se. tertia eorum quæ sunt, alia per se entia di-
 cuntur, ut decem genera rerum & species omnium generum, & indiuidua omnia, quæ sunt per
 se in genere, utque res diuersorum generum non includunt, alia entia per accidens, uti sunt om-
 nia aggregata ex duobus generum diuersorum, siue diuersis nominibus, ut homo albus, siue
 uno nomine, ut album uocetur, album enim cum accidens concretum sit, includit diuersas res
 ut subiectam, & accidens. quarta quod eorum, quæ habent quod quid est, alia per se primo ha-
D bent tale, uti species composita uniuersalis quæ constituitur ex forma partis, & materia partis,
 quæ ideo per se, & primo quod quid est habet, quoniam ei tale per aliud non aduenit, sicuti
 indiuiduis, quibus per speciem, quod quid est conuenit, alia habent quod quid est per se non
 primo, ut indiuidua quæ abstrahunt ab existentia & tempore, ut hic homo singularis: cuiusmodi
 enim indiuiduum per se in genere est, quatenus consideratur, ut ex materia totius & formæ to-
 tius constat, quod per se non habet quod quid est, quoniam per aliud quod quid est habet, ue-
 luti speciei ratione. Nonnulla uero, neque primo, neque per se quod quid est habet, sed ex acciden-
 ti, ut indiuiduum existens, & in tempore quod accidens includit, quod extra quidditatis ratio-
 nem est. Ex his duo inferunt, quorum primum est, in his quæ per se sunt, idem est quod
 quid est cum eo cuius est, uerum, quoniam ea, quæ per se sunt, alia specie sunt, in his per
 se primo idem est quod quid est, cum eo cuius est, alia uero indiuidua existunt, quatenus
 ab omni abstrahunt accidente, atque in his idem est quod quid est per se, & non primo. Quæ-
 re semper quod quid est in his quæ per se sunt idem est cum eo, cuius est. Atque hoc Arist. ratio-

ne confirmant, Vnum quodque idem est cum sua substantia atque natura, sed quod quid est rei natura, atque substantia est, ergo, unumquodque, quod per se dicitur idem est, cum suo quod quid est. Alterum, & secundum quod inferunt est, in his quæ per accidens dicuntur, idem quod quid est, cum eo, cuius est non existit. Nam quod quod quid est non habet cum sua quidditate idem esse nequit, quod, uero per accidens est quidditate uacat, propter duplex significare, uti Arist. monuit, hoc igitur idem non erit cum sua quidditate. Sed hi multifariam decipiuntur, & ut horum errata aperta fiant à traditis distinctum, exordiemur, atque primam concedimus, secunda uero omnino falsa est, non enim eam materiam, quam totius appellant, & alio nomine hæc cheitatem nuncupant, periparetici concedunt, et primū Porph. testimonio utemur qui asserit indiuidua numero distingui, hoc est accidentibus, quare si ab indiuiduis accidentia secludantur, non erunt amplius indiuidua, sed species, quod etiam Simplicius, Amon. & Boet. in categorijs confirmant, & Auer. in de substantia orbis indiuidua per accidens differre inquit. Them. etiam primo lib. de anima, indiuidua asserit, quæ sub specie a thoma sunt, non nisi accidentibus differre. Hoc idem ratione confirmari potest si indiuidua eiusdem speciei a thoma, per has proprietates adinuicé distinguerentur, ergo essentialiter differrent. Nam omnia differentia, quorum ratio distinguendi non est accidens, accidentaliter non distinguuntur, sed essentialiter, atqui indiuidua eiusdem speciei, cum per proprietates indiuiduales distinguuntur, eorum distinguendi ratio accidens non est, cum neque proprium, neque commune sit, ergo eiusdem speciei indiuidua essentialiter differrent. Deinceps accipiatur Platonis hæc cheitas, & sit A. illa uero Socrat. uocetur B. tunc sic componatur ratio, hæc cheitas. A. omni mentis opere circumscripto plus cum B. conuenit, quam cum hæc cheitate indiuidui bouis, ergo seclusa intellectus operatione dabitur unitas communis realis, in qua ille due consentirent, id, quod consequitur ex eorum fundamentis deduci potest, cuiuscunque enim relationis realis fundamentū in re est, conuenientia uero præter mentis opus in re existit, ut ipsi testantur, igitur conuenientia fundamentum in re erit, quod cum singulari non sit, igitur communis natura erit, quæ, cum non sit species ergo inter speciem a thomam, & indiuiduum dabitur natura communis. Ad hæc indiuidua siue eiusdem, siue alterius speciei existant, inter se relata, æque different, quemadmodum Plato, & Socrat. & bouis indiuidua, quod absurdum est, quandoquidem priora sola numero distinguuntur, secunda uero numero & specie. id quod consequitur ita probatur, quæcunque per primo diuersa distinguuntur, æqualiter differunt, nam primo diuersa maxime distāt, atqui Socr. & Plato, cum per proprias hæc cheitates distinguuntur, per primo diuersa differunt, quemadmodum Plato & indiuiduum bouis, æque igitur differunt, quare materia totius uana est. Neq; itidem tertia distributio uera est, nō enim uerum est accidentia per se entia esse, sunt enim entia, quemadmodum retro docuimus, quoniam entis quicquam sunt. Insuper philosophus, uti retro docuimus asseruit in his, quæ sunt per se, hoc est in substantijs, idem esse quod quid est cum eo cuius est, quare, & si accidentia per se entia esse confiteamur, non tamen cum eis idem erit quod quid est. Insuper philosophus causam largiens, cur in his, quæ sunt per accidens idem non sit quod quid est docuit, quoniam duplex significant, nempe esse in, & subiectum, atqui omne accidens duplex significat, quoniam subiectum ad illius pertinet naturam, ergo omne accidens, siue per se, siue ex accidenti ens sit, duplex significat, ergo nullum accidens cum sua quidditate idem erit. quarta distributio etiam multifariam peccat, quoniam putant quæ per se primo definiuntur non esse substantiam indiuiduam, retro enim ostendimus per Alex. & Auer. hanc definiri, ut uniuersaliter concipitur, & ita speciei nomine nuncupatur. indiuiduum enim, quatenus indiuiduum, quoniam accidentia claudit, per accidens definitur, & causa est, eorum enim quæ per se existunt, & in re sunt, definitio est, quæ singularia sunt, quæ definiuntur, dum seclusis accidentibus considerantur, quod est ipsa uniuersaliter concipere. falluntur etiam, quando aiunt indiuidua ab existentia, & accidentibus abstrahi posse, non enim si ita considerarentur, essent indiuidua, indiuiduum enim est, indiuiduum, quoniam certis, & definitis accidentibus materia affecta est; quæ omnia simul in altero indiuiduo reperiri non possunt, & ita indiuidua spectare, est ipsa sub ratione speciei concipere. Deinceps querimus, à qua uirtute an ab intellectu, uel potius a sensu, hæc abstractio fiat, si à mente uniuersalis erit, si à sensu, ergo ab existentia, & accidentibus abstrahi nequeunt, nam sensus solum accidentia percipit, nequeunt igitur ab existentia, & accidentibus indiuidua abstrahi. Sed quo ad eorum spectat dicta, falluntur etiam, primum enim quod Arist. inquirat prorsus ignorant, quando inquit, an idem sit quod quid est cum eo cuius est, quippe, ut Alex. & Auer. authores sunt, querit an quod quid est re sit, ab eo cuius est separatam, atque ob Platonem, qui cum ideas constituisset rerum sensibilibus quidditates illas esse putauit, quare non querit, an definitio per se primo sit speciei, & per se non primo sit indiuidui. Deinde si Arist. scopus est manifestare, an definitio sit primo per se speciei, cum definitio Ens ab intellectu fabricatum sit, ut ipsi aiunt, ergo non recte alios,

ut

- A ut D. Tho. & Egidium, arguunt, qui asserunt, quod quid est, esse prædicatum à ratione collectum, quoniam sub eodem sensu ipsi quoque quæsitum dissolunt. Demum ex eorum declaratione non habetur si quod quid est, quod per se, primo speciei asserunt, idem re, & ratione sit, uel diuersum cum specie, quod quidem Arist. querit. Tertia quorundam opinio est, qui prius id accipiunt, quod quid est, illius per se, & primo esse cuius per se, & primo est definitio. Nam definitio sermo est rei quod quid est exprimens, definitio uero speciei est, ergo quod quid est per se, & primo speciei est, id autem quod definitur per se, & primo formæ existunt, siquidem materia pars non est quidditatis, quæ quidem forma, nomine speciei significatur. Ex his quæsitum soluunt, quod quid est idem re, & ratione esse, cum eo cuius est, & nō differunt nisi secundum modum concipiendi, quod probatur, Nam cum eius sit quod quid est, cuius per se primo est definitio, id uero forma est, ut nomine speciei significatur, at quod quid est non nisi forma est, quoniam materia pars quidditatis non est, ergo idem re, & ratione sunt, sed differunt penes diuersum modum concipiendi, quippe forma ut nomine speciei concipitur confuse concipitur, ut per genus & differentiam concipitur, & cum definitione eam concipimus, distincte concipitur, quoniam definitio partes formæ explicat confuse contentas in nomine speciei, quare id quod per se & primo definitur, & quod quid est penitus idem re, & ratione sunt. Secunda conclusio, singulare compositum quod per se, non primo definitur, ut sub ratione uniuersali confuse comprehenditur, definitio seu quod quid est differt ab eo cuius est, quod probatur, nam hoc claudit materiam ultra formam, quod quid est, est enim forma, nullo modo materia, ergo differunt, ut compositum habens formam, & ipsa forma, quæ, re idem sunt, ratione uero differunt, quoniam ratione materiæ utriusque non est eadem ratio. tertia conclusio singulare singulariter conceptum, quod per accidens definiri asserunt, hoc singulare differt à quod quid est, uti forma, & aggregatum per accidens, ab altera parte. patet hoc, quoniam eiusmodi singulare est aggregatum per accidens, cum includat materiam, & formam, & accidentia, quare ratione suæ partis ut formæ, idem erit re & ratione, commune aut aliarum partium, idem per accidens, quoniam idem subiecto, non ratione. Sed horum opinio, neque recta est. Et primo peccat, cum asserat, quod primo & per se definitur, id esse formam, siquidem antea ostendimus, quod forma uere non definitur, sed compositum ex materia, & forma, ut uniuersaliter concipitur, est quod definitur, etenim definitio ex genere, & differentia omnis constat, quæ à materia, & forma sumuntur, quare id definitur quod ex materiâ, & forma constat, 8. Meth. quoniam id quod definitur compositum est ex materia & forma, proinde separatæ formæ definitione carent; modo si formæ per se & primo esset definitio, maxime separatæ formæ definitionem haberent, cum primæ formæ sint, hoc patet per regulam topicam, ut simpliciter, ad simpliciter, ita magis ad magis, & maxime ad maxime, neq; dici potest, quod forma materialis sit, quæ per se primo definitur, cum Auer. oppositum infra dicat: huiusmodi enim formæ imperfectam definitionem habent, quia ut se habent ad esse, ita ad definitionem, cum sint entia in alio, ab alio itaque habebunt definitionem, uerum hæc imperfecta definiuntur, ergo forma materialis non est, quæ primo, & per se definitur. secundo prima conclusio recta nō est, primo quia credunt isti, idem esse definitionem, & quod quid est, quod uerum non est, ut patebit, secundo cum id quod definitur forma non sit, sed compositum, recte non dicunt, quod ideo quod quid est, est idem, quoniam forma est quod quid, materia uero pars non est quod quid est substantiæ compositæ, retro enim monstrauimus, quod materia pars est quod quid est, cum in ratione substantiæ compositæ includatur, atque ex his patet, quod secunda conclusio peccat, cum ait quod ratione alterius partis, quod quid est, idem est cum substantia composita, ratione formæ, & non materiæ. Nam cum utraque pars ad quod quid est, spectet, ratione utriusque partis idem erit, ac cum ex eodem fundamento tertia conclusio fluat, fit, ut neque hæc recta sit. quarta opinio est, quod in conceptis cum materia, ut in substantijs generabilibus, & corruptibilibus quod quid est ratione materiæ, non est idem cum eo, cuius est, substantia namquæ generabilis, cum composita sit ex materia, & forma, ob materiam, quam in se habet, quod quid est, non est idem cum ea. hoc probantur quoniam materia non est pars quod quid est, ut ex Auer. colligunt, cum ait quod materia est deferens quod quid est, & non pars. secundo dicunt quod ratione formæ idem est quod quid est, cum eo cuius est, patet quia forma est quod quid est, quod ex Auer. colligunt, ubi sophistarum quest. perfoluens, ait, quod homo si capiatur pro forma hominis, idem est, quod suum quod quid est, sed si capiatur pro aggregato ex materia & forma non est idem. tertio asserunt quod accidentia simplicia, ut album, & conimilia, cū sint per se entia, idem est quod quid est in eis, patet ex Arist. quod in his, quæ per se dicuntur idem est quod quid est, cum eis, accidentia cum entia per se sint, non sunt aliud a quod quid est eorum. Ultimo aiunt, quod in his quæ secundum accidens dicuntur, ut ea quæ aggregata per accidens talia sunt ut homo albus, idem non est quod quid est, quod ex Arist. patet, quod non habet quod quid est.

F 2 idem

idem non est cum eo. at, quæ secundum accidens dicuntur, ita se habent, Verum horum opinio falso innititur fundamento uidelicet quod in conceptis cum materia, materia non sit pars quidditatis, retro enim monstrauimus quod hæc est pars quidditatis, alioquin compositum uere non definiretur uti forma in materia, quæ uere non definitur, uti Auer. infra refert, quoniam in definitione formæ materia cadit, quæ suæ substantiæ pars non est, propterea uere non definitur, ita cū in definitione compositæ substantiæ materia cadat, quæ non est pars quidditatis non uere definiretur, ad huc ut res se habet ad esse, ita ad quod quid, sed compositum est ob materiam, & formam, ergo eius quod quid erit ob materiam, & formam, & ita materia in habentibus eam, pars est quidditatis. Decipiuntur penes aliud quoniam quid Arist. querat, non percipiunt, nam que philosophus ob Platonem, ut Auer. & Alex. testantur, inquirat an in substantijs generabilibus idem sit quod quid est cum eis, ita quod re, & subiecto non separentur, uti Plato, qui asseruit, quod quid est substantiæ sensibilis esse ideas, quæ loco, & subiecto separatæ sunt, quare cum in substantia composita forma, & materia non sint, loco & subiecto separate, siue materia sit pars, siue non, quod quid est idem est, tum Arist. peteret id quod in principio est, cum inquirat, an idem sit quod quid est in substantijs compositis, nam si ratione formæ esset idem, sensus esset quod forma compositi, non esset quid diuersum, à semetipsa, quæ est quod quid est, & de hac re nullus unquam dubitauit, neque Plato asseruit formam rei sensibilis esse à semetipsa loco & subiecto separatam. Arist. itaque monstrat idem esse quod quid non separatorum à substantia composita, quare idem ita erit, neque uerum est, quod ex Auer. colligunt, quod materia non sit pars quod quid substantiæ compositæ, siquidem Auer. ibi comparat materiā ad formam, & ait quod si materia referatur ad formam, cum definitur forma, licet materia includatur in definitione, non est pars quidditatis, & formæ, sed est deferens quidditatem, & formam, namque ponitur non ut pars, sed quoniam causa quidditatis formæ, quoniam subiectum formæ est, Verum si materia ad substantiam compositam referatur, est pars quod quid est substantiæ compositæ, ut Auer. ibi explicat, hi enim tantum uerba Auer. in principio commenti legerunt, sequentia uero minime respicientes, in quibus plane Auer. ut magis antea patebit, oppositum asserit. id tamen animaduersione dignum, quod si interdum Auer. materiam à quidditate excludit, nomine materiæ, signatam materiam intelligit, non eam, quæ pars est speciei, quia hæc quod quid est pars dicitur. Ad id ex commento Auer. in priori disputatione explicatū fuit, neque uerum est id, quod in alio dicto asserunt quod in accidentibus, idem est quod quid est, primo Arist. literæ aduersantur, cum det exemplum de accidentibus simplicibus, ut de albo, & musico, & inquit, in his non esse idem ratione quod quid cum eis, ratio, qua Arist. utitur, de omnibus demonstrat, quoniam esse accidens duplex significat, id quod in est, & cui in est, in eo igitur non erit idem quod quid est, præterea uerum non est, quod accidens sit ens per se, sed ob aliud, ut ob substantiam, uti antea dictum fuit, item ut res se habet ad esse, ita ad quod quid, sed accidens est ob substantiam, ergo quod quid habet à substantia & ita omne accidens duo significat. non itaque idem erit quod quid est, tum hæc accidentia sunt abstracta, aut concreta, non primum, quoniam ea habent esse per intellectum, ut Auer. 2. epith. Meth. hæc non habent quod quid est, neque entia per se sunt, si concreta, cum hæc in eorum essentia actu subiectum includant, duplex significant, & ob id non habent quod quid est, quod idem in eis sit. Sed his reiectis temporis est, ut quid nobis Arist. sentire uideretur, referamus.

Propria opinio. Cap. 4.

Quibus ita constitutis, quoniam ea, quæ sunt non eadem ratione dicuntur, & ut res se habent ut sint, ita ad quod quid est, inde fit, ut neque eadem ratione, quod quid est idem sit cum eo cuius est. & ut res aperta fiat substantia, quæ uere est ens, est substantia. quæ ea est, uti retro explicatum est, quæ ex materia & forma conflata est, si spectetur, ut materiam significatam includit, ita enim aggregatum per accidens est. Nempe materia significata est, quæ certis, definitisq; accidentibus est subiecta, & ita in hac substantia quod quid est, idem non est, quandoquidem hæc substantia quod quid uocat, & hoc non semel Arist. docuit, utpotè in 7. Meth. quando inquit, in conceptis cum materia aliud esse quod quid est, ab eo cuius est, nomine enim maxime significata audit, in hac enim substantia neque secundum rationem, id est quod quid est, substantiæ. n. ratio non est accidentis quod quid est, cum esse accidentium sit in alio, substantiæ uero minime. igitur ut indiuidua & particularis consideratur substantia, ita quod quid est, ab ea abiunctum est. At uero si sub ratione speciei concipiatur, quo pacto, ut ab omnibus accidentibus spoliata est, consideratur, utpotè si fortes spectetur, seclusis uniuersis eius accidentibus non erit nisi homo, singulares. n. substantiæ mutuo non nisi accidentibus seiunguntur, & præcipue in rebus caducis, quemadmodū Porph. & Græci testantur, ita substantia hæc quod quid est habet, quod cum bipartitum sit, nempe alterum causatum est, ut quod ex materia & forma, Alterum

Arum uero causa uacat. ut quod ex agente, & forma conflatur, primum neque re, neque ratione à substantia separatur, Non enim re separentur, & subiecto, quandoquidem materia, & forma à re non separentur, quemadmodum Arist. 4. phys. docuit, quando locum neque materiam, neque formam esse docuit, cum eius quod quid est, non sit nisi propria substantiæ materia, atque forma, ab ea igitur abiuncte non sunt. deque hoc Arist. loquens, inquit unius cuiusque rei natura, non separatur ab eo cuius est, quemadmodum, de, rationale quæ hominis natura est, re ab homine non separatur, esse enim hominis non est nisi esse animalis rationalis. Neque itidem ratione, non enim alia est animalis rationalis ratio, ab ea hominis, eius enim ratio non est nisi animal rationale. Tunc enim unumquodque scire potuimus, cum cuiusque quod quid est, atque substantiā cognoscimus, si modo quod quid est hominis, esset diuersum secundum naturam ab homine, ergo cū eius quod quid est cognoscimus, quid sit homo, non cognoscimus, per similitudinem enim est, inquit Arist. ut si quis, quid sit equus scire appetat, cognoscat, quid sit bos. Nam uti equi natura, est diuersa à bouis natura, ita homo à sua natura, quod quid est igitur quod causa habet, neque subiecto, neque itidem ratione ab eo cuius est separatur, sed an aliquo pacto huiusmodi quod quid est separetur, ambigere quis posset, nā, ut in dato extremo persistamus, qui hominem cognoscit, eius quod quid est cognoscit, quod minime uerum est, sed ex Arist. hoc primo phys. deleri potest, qui modo concipiendi distingui docet, Nempe qui hominem dicit, confuse, & indistincte hominem cognoscit, sed cum definitione cognoscitur, distincte eius natura cognoscitur. Alterum uero quod quid est, quod causa uacat, quoniam non eadem ratione quod quid est, dicitur, Nempe causæ extra rem a re separate sunt loco, & subiecto, cum eiusmodi quod quid est causæ non nisi extra rem sint, numero igitur à re separatur, non igitur cuiusque substantiæ quod quid est, idem secundum esse est, cum eo cuius est. Verum ea se offert dubitatio diluenda, Arist. 7. diuin. absolute inquit, quod quid est, neque materia, neque itidem ratione, absolui ab eo cuius est, quare cuiusque rei quod quid est, uidetur asserere idem esse cum re: ab Arist. igitur dissetire uidetur nostra opinio. sed ex his quæ superiori dubitatione docuimus, dubitatio dilui potest, Nempe docuimus, quod quid, bifariam spectari posse, & in se, quum quod quid est, quo pacto non nisi forma est, quare cum forma non separetur a re, fit ut quod quid est, ut in se spectetur, abiunctum a re non sit. Itaque quando Arist. inquit, absolute quod quid est non absolui a re, per se quidditatem spectat. Aut uti retro docuimus de quidditate causata sermone habet. At si quod quid est spectetur, ut definitis rebus coniunctum est, quoniam ita causas omnes includit a quibus res in esse dependet, ita absolui a se subiecto potest, Nempe illud quod ex causis extra rem constat, abiunctum est, quod ex causis intra rem conflatum est, ut potè ex materia, & forma, abiunctum non est, quum huiusmodi causæ rei partes sint, & a re non separentur. 7. uero diuinorum, de quidditate absolute sumpta, Arist. loquitur, Nempe de ea, ut rebus coniuncta est, scientiæ particulares disputant. Sed illud inquirendum nunc est, an quod quid est, quod ex causis extra rem constat, ratione absoluitur a re, subiecto enim separari iam demonstratum est, sed ad hoc dicimus (quemadmodum Arist. monet) huiusmodi quod quid est, à re non esse ratione abiunctum, Nempe si ratione separatum esset, per ipsum quid sit, res non cognosceretur, foret enim, ut si quis quid sit homo cognoscere expetatur, & quid sit bos noscat. Namque uti hominis natura, est diuersa à bouis natura, ita homo ab hac eius natura, quare huius quidditatis ratio à re non absoluitur, & si subiecto abiuncta hæc natura à re sit, quare quo pacto quod quid est, à re absoluitur, & quoniam modo idem sit, ex his satis constat, quo uero ad aliam dubitationem pertinet, quandoquidem uidetur ad rerum scientiam ideas attinere, cum agentes causæ sint, quæ à re saltim subiecto separari ualent, dicimus nulli dubium esse, quod iuxta Platonem ideas agentes causæ sunt, atque eas tantum ad scientiam rerum conferre opinabatur, quæ quidem non solum subiecto abiunctæ sunt, sed etiam ratione, quoniam ideas substantiæ sunt, prorsus ab omnibus materiæ sordibus abstractæ, quare rerum sensibilium ratio idea esse non potest, essent enim res sensibiles à materia separatæ. Secundum rationem igitur ideas à sensibilibus separatæ sunt, quare non sunt quidditates rerum, siquidem nulla quidditas à re ratione absoluitur. At cum ideas à sensibilibus ratione abstractæ sint, eorum non erunt quidditates, quare ad eorum scientiam non conferunt, & ita Arist. ratio aperta est, nullum quod quid est a re secundum rationem separatur, at ideas a rebus sensibilibus secundum rationem separatæ sunt, ergo non earum quidditates. multifariam demonstrauit Arist. priorem propositionem (uti retro monuimus) Nam ut in ideis, ita in rebus sensibilibus, at in ideis diuersa non est ratio ideas, & quidditatis, neque in sensibilibus. Rursus contingeret, quod si quis expecteret scire quid sit, eius naturam non cognosceret, quoniam simile est ac si quid sit bos cognosceret, cum utriusque natura diuersa sit, quare quod quid est ratione à re non abstrahitur, ergo ideas non erunt rerum sensibilium quidditates, & ita ad earundem scientiam non conferunt, quoniam tunc exacte res cognoscitur, cum quod quid est eius cognoscitur. Arist. quidem nostra

Opinio consona est, sed si rerum sensibilium ratio separata est ab idea, & eius ratione, ergo cum Deus sit causa earundem rerum, ut existunt, eius ratio, non esset ab eisdem rebus separata, alioquin nulla esset Arist. ratio, de ideis, sed diluitur, Nam res ut existunt, diximus, quod secundum rationem separate sunt, & cum ratio earum sit separata, ac prima causa est Deus, ab his secundum rationem non separatur. Postrema dubitatio ab Arist. 7. diuin. diluitur, Namque accides duo significat esse in, & substantiam, inde fit, ut omnibus modis in eo quod quid est non fit, sed quodam modo idem, quodam modo non, ratione idem non est, & si ratio accidentis a substantia, & ab eius natura dependeat, non tamen accidentis ratio, ac natura est substantia eadem, esset enim accidens substantia, ergo cum accidens duo significet, secundum rationem idem non est, omnino cum suo quod quid est. Verum quis ambigere posset, contingeret tunc quod per substantiam accidens non cognosceret, quoniam natura utriusque diuersa est, ueluti in rebus sensibilibus dicebamus, ideo per ideas non sciri, quoniam idearum ratio, est diuersa a sensibilibus, ita cum substantia ratio alia ab ea accidentis sit, per substantiam accidens apprehendi non poterit: diluitur dubitatio, ac par ratio non est, quia, & si accidentis ratio non sit substantia eadem, ea tamen includit substantiam, (retro enim docuimus,) ad accidentis quod quid substantiam attingere, & ideo per substantiam accidens apprehenditur. At rerum sensibilium ratio, nullo pacto ideam, neque itidem eius rationem includit, Nam sensibilium natura est, ut materiam habeat, idea uero eiusque ratio omnem prorsus explodunt materiam, quare, & si accidentis esse ab ea substantia aliena sit, quia substantiam in sua ratione includit, per substantiam apprehendi potest, est uero accidens cum suo, quod quid subiecto idem, quia secundum subiectum separata non sunt, alioquin, (ut recte monet Auer.) denominatiue de subiecto accidens non predicaretur, Nam dicitur homo albus, & musicus, quoniam album, & musicus ei insunt, quare ut unde digressa est, redeat oratio, satis apertum fit, ideas ad rerum sensibilium scientiam non pertinere.

De eo quod per se gignitur prima opinio. Cap. 5.

Sed quod neque rerum ortui conferant, nunc aperiendum est, Non enim rerum quae sunt formae, ab eis proxime in materia preparata, dispositaque, (ut opinionis fautores testantur) prodeunt, quam rem ita demonstramus, quod secundum naturam fit, est compositum, ergo ab idea, ut ab agente proxime non fit, consequentia haec perspicua est, quoniam generans, & genitum in specie consimilia esse consententur, atqui genitum cum in sui ratione materiam, atque formam habeat idea uero, quae generans est, nullam includat materiam, neque formam, quae per materiam consistat, eiusdem speciei non erunt, quae ratio ita confirmari potest. Ea, quae sunt in eorum ratione materiam claudunt, quandoquidem quod fit ex praesistente materia fit, quare ab ideis non fiunt, alioquin a consimili in specie non fierent, idearum enim non sunt rebus, quae oriuntur, specie consimiles, cum nullam materiam habeant. ceterum, quoniam id ratio accipit, quod complures non ignobiles philosophi minime consententur, compositum uidelicet per se fieri, Proinde sumptum a nobis ita se habere ostendemus, & ut ueritas magis elucescat, uariis philosophorum erunt referendae opiniones. Nonnulli ex peripateticis, quemadmodum Them. & Auic. qui formas de foris accedere, ac a forma separata produci testantur, aiunt, formam per se & primo gigni, compositum non nisi ob aliam participationem scilicet formae, quorum multa sunt fundamenta primum est, generatio simplex est ad esse simpliciter, Nam mutatio ortus est, ex non esse simpliciter, ad esse simpliciter, sed quod uere est, forma est, ut Arist. secundo de anima asserere uidetur, ergo quod per se, atque primo ortum terminat, forma est, & eius merito compositum. Deinde ortus, & interitus oppositae sunt mutationes, quare ex oppositis in opposita tendunt, interitus primo est formae in materia praesistentis, igitur generatio oppositae formae, primo erit. Adhuc, compositum ob formam generatur, habitibus enim in materia praesentibus cessat omnis motus, ut primo de ortu docetur, ergo forma per se, & primo generatur, quia propter quod unumquodque tale, & illud magis. Demum id gignitur, quod de potentia ad actum deducitur, nam generans id quod potentia est facit, ut acta sit, atqui forma est quae de potentia ad actum deducitur, igitur ipsa est, quae per se oritur. Verum horum sententia ab Arist. aperte 7. diuin. redarguitur, atque prima ratio ita componitur: generans materiam non generat, quare, neque formam, quandoquidem omne quod per se fit, praesupponit aliquid sui, ergo forma sui partem praesupponeret, & ob id neque materia per se fit, & hac ratione Ultimo. Arist. primo phys. usus, materiam primam sempiternam esse, docuit. Rursus omne quod oritur ex materia praesupposita, est compositum, sed omne quod per se fit ex materia praesupposita oritur, quod omne quod per se fit, compositum est, & ita forma non est, quae primo ortum terminat, Deinceps, si forma per se gigneretur, tunc ex forma fieret, & ita duo sequerentur absurda, quod ab initio fieret in infinitum in formis & quod ex materia, ac forma esset compositae formae

A formae, consequens ita deducitur, omne quod per se gignitur, ex materia & forma gignitur, haec enim sunt principia interna rerum, quae fiunt, quare si forma per se oritur, ex materia, & forma oritur, & ita ex materia, & forma constaret: at cum forma ea, quae praesupponitur, forma sit, & de non esse ad esse deducatur, per se fieret, & ita alia forma, & alia, quare in infinitum quod natura maxime abhorret, forma itaque per se non oritur. Sed absurdum ad quod ratio deducit, non uideretur, nempe in singularibus in infinitum abire potest. Nam forma quam per se gigni hi testantur, singularis est, ergo absurdum illud non est, diluitur dubitatio, Nam tertio physicorum, demonstratum est, actu infinitum neque secundum molem, neque secundum multitudinem dari, ratio uero actu infinitas formas esse ostendit, quoniam si forma per se oritur, & quod ita fit, ex forma fit, quae permanet, & rei generatae pars fit, cum una numero forma fieret, actu infinite formae in se forent. Deinde quod fit in alio, non simpliciter fit, forma in alio ut in materia, fit, ergo non simpliciter fit. Rursus, quod per se fit, diuiditur in id ex quo, ut materia, & in id quod, in materia fit, uti forma. Nam haec sunt interna principia rerum quae fiunt, atqui forma in has partes non diuiditur ergo per se non fit. Adhuc generatio simplex ea est quae ad esse simpliciter terminatur, at neque forma, neque materia, Ens simpliciter sunt, sed dicuntur entia, quia sunt aliquid entis, sicut retro docuimus, quare neutrum horum simpliciter fit, sed id per se oritur, quod simpliciter est ens, atque per se existit, quod non nisi tertia est substantia. Ad idem unaqueque res, uti se habet ad esse, ita fit, at forma habet esse in alio, ergo non simpliciter. Tum, quod primo simile generato est, primo fit, primo de ortu, generans generat ut sibi passum assimilet, sed hoc est compositum, non enim forma ignis generati similis est igni generanti, cum non sit ignis, sed ignis genitus, ergo hic est, qui primo generationem terminat. insuper materia esset pars formae, quia id quod fit ex aliquo, ut ex materia fit, habet enim materiam, ut partem sui, quia materia in existit ei, quod fit. Oppositae rationes de facili soluantur, & prima generatio simplex mutatio est, de non esse simpliciter, ad esse simpliciter, quare id per se generationem finit, quod esse simpliciter habet, at forma non est, haec enim et si fit, ratio quare compositum esse simpliciter habeat, non tamen est simpliciter ens, cum sit in alio, ut in materia. Diluitur secunda quod primo & per se corrumpitur, priuatio non est, sed ipsum compositum, quod merito priuationis interit, ita ratio, qua res corrumpitur, est priuatio, haec enim ex accidenti deletur, ut Arist. 7. Meth. monet. soluitur postrema, quod id quod primo de potentia ad actum extrahitur, est compositum, forma uero est, id, quo compositum extrahitur, quoniam forma ingeneratur, id est, in alio, ideo compositum generatum est, ea uero regula audienda est cum dispositio, utrumque denominat, & causam, & causatum, & huic ob causam conuenit, tunc causae magis competit. At simpliciter fieri solum composito, & non formae conueniens est, cum forma non simpliciter generetur, sed ingeneretur, quare regula minime Aristoteli obstat.

Secunda opinio. Cap. 6.

Nonnulli uero, & si cum prioribus conueniant, nam formam per se gigni testantur, ab eis tamen separantur, quoniam hi formas de foris accidere non consententur, sed ex materiae gremio esse eductas. Sed ut horum aperta fiat sententia accipere oportet (iuxta hos) duplicem esse formam, altera etenim est totius formae, uti humanitas, altera uero partis formae nuncupatur, quemadmodum anima. Totius uero formae, altera generatione ab ea compositi gigni non affirmant, quoniam ipsummet compositum totius formae est, At partis formae ea est, quae per se, & propria generatione gignitur, huic enim formae duplex esse conuenit, Alterum quod proprium, & internum ei est, ut pote illud quo est forma, & quo a materia distinguitur, Alterum uero esse ei accidit, quoniam esse totius est, quod dum in toto est formae participat, quod etiam materiae conuenit. Ex his tres ortus inferunt, primus est formae proprius, ob quem forma, esse sibi proprium accipit, secundus uero compositi est, Tertius uero est materiae, & formae, dum enim in composito sunt, esse compositi participant. Consimiliter tres interitus, tribus ortibus correspondentes constituunt. Horum opinio multifariam confirmari potest, primo unius mutationis est unus per se terminus, atqui Socratis dealbatio est per se una, mutatio ergo eius est unus per se terminus, hic uero terminus, aut Socrates, aut albedo est, non primum dandum est, generationis enim terminus per ortum capit esse, Socrates uero praesistebat. Neque itidem ex Socrate, & albo aggregatam, de albedinis terminus per se est, illud enim aggregatum per se unum non est, quare albedo est, quae per se gignitur. Deinde prius forma habet esse, quam compositum, ergo in eo priori forma genita est per se, & non ad compositi ortum, quoniam ipsum adhuc non est, Nempe in quoque temporis momento compositum factum est, ex aliquibus prioribus est factum, componentia enim & constituentia, priora con-

F 4 fituto

situto semper sunt, quare per generationem compositi proprium esse constituta non acci-
 piunt, itaque primo forma genita est, deinceps compositum. Demum id magis genitum est
 quod se toto, sui quolibet est factum, quam id quod non se toto, & sui quolibet, est produ-
 ctum, quod enim alicui adequate competit, prius quam rei, cui non adequate, conuenit, for-
 ma uero se tota producta est, compositum uero non se toto, quoniam materia eius pars existit.
 Quare forma est, quæ per se, & primo gignitur. His itaque fundamentis eorum confirmant
 opinionem. Cæterum quoniam duo sunt ab eis tradita, quorum alterum est formam per
 se gigni, huius asserti deceptio, ex retro explicatis patere potest. Alterum uero quod esse for-
 mæ proprium, diuersum est, ab eo compositi, immo hoc formæ accidit. De hoc itaque secundo
 differendum erit, de quo apud philosophos controuersia est. Nonnulli aiunt, esse formæ, atq;
 compositi unum, & idem prorsus esse, ita quod compositi esse, est formæ in materia esse, quam rem
 ita confirmant. Esse compositi, illud est, quod ex formæ cum materia unione fluit, ex hac enim
 unione compositum pullulat, forma uero cum materiæ coniungitur, ipsi, suum comunicat esse.
 Nam sub forma non existit materia, nisi per esse formæ, ergo esse, quod formæ proprium
 est compositi est. Deinde quod habet esse sibi proprium, est ens actu, illud enim esse proprium
 habere dicitur, quod existit; sed hoc in actu est, ergo si forma proprium haberet esse, F
 in actu ens foret, quare cum materia etiam proprium habeat esse, igitur ex materia, & forma per
 se unum non fieret, quemadmodum 8. huius Arist. docet. Sed hi cum alios arguunt arguendi
 ueniunt, quandoquidem idem prorsus non est formæ, & compositi esse. Ea namque, quorum
 alterum in alio existit, alterum uero nequaquam, sed per se subsistens est, idem prorsus esse ha-
 bere nequeunt, atqui forma in alio, utpote in materia existit, & hoc est eius esse: compositum
 uero per se existit, igitur utriusque unum, & idem non est. Insuper, si eorum idem foret esse,
 forma suimet causa existeret, siquidem causa, ideo causa, quia quidquam causat, forma causa
 est, ergo aliquid causat, & non nisi compositi esse, quod cum suum proprium sit, igitur suimet
 causa erit. Deinceps forma principium per se est, quo compositum est id, quod est, ergo utri-
 usque idem non est esse, alioquin principium, & quod ex principio fluit, idem foret, forma. n.
 definitur quod sit, quod quid erat esse, quod idem sonat, quod principium, quo res est, quem-
 admodum ex retro dictis constare potest, igitur formæ & compositi, non est idem, & unum esse.
 Ad idem quemadmodum esse materiæ proprium, idem quod compositi esse non est, mate-
 riæ namque esse, in completum, & imperfectum est, & idcirco forma indiget, Nam & si ma-
 teria aliquam habet existentiam, ea tamen diminuta est, & forma eget, ut perficiatur, quemadmo-
 dum in disputationibus de principijs naturæ docuimus. Compositi uero esse completum est, G
 ergo materiæ, & compositi alterum est esse, ita & esse formæ proprium ab eo compositi diuer-
 sum erit, utraque enim interna causa est, atque rei pars: non magis igitur de earum altera esse
 proprium affirmandum erit. Et idcirco nos prioribus consentientes, affirmamus horum trium
 utpote formæ, materiæ, & compositi esse, ratione alterum & diuersum fore: materia enim esse pro-
 prium habet omni forma seclusa, alioquin per se principium eorum quæ sunt non existeret.
 66 Arist. primo de phys. aud. priuationem per accidens, principium, materiam uero per se ostendens
 ita ratiocinatur, uti principia se habent, ut sint ita ut sint principia, priuatio uero per se non habet
 neque principium per se esse, at materia, quoniam esse per se habet, idcirco principium per se esse
 concludit. si enim totum esse a forma materia suscipere, per accidens principium, ueluti
 80 priuatio foret, & eodem libro inter priuationem, & materiam discrimen largiens, inquit, ma-
 teriam esse per se ens, per accidens non ens, priuatio uero per se ens non est, sed solum per ac-
 cidens, ergo esse proprium materiam habere Arist. affirmat. Verum esse hoc imperfectum est,
 & idcirco Arist. materiam definiens, inquit, esse potentiam, quod idem sonat, ut simplicis secun-
 do de anima monet, quod substantia imperfecta, quæ à formis est apta perfici, complementum H
 enim atque perfectionem postremam à forma suscipit, à forma namque corpus efficitur, nam
 & si de incorporea sit materia, potestate tamen, est ut corpus euadat, efficitur uero corpus,
 cum formam suscipit. Pari pacto esse suum peculiare forma habet, quod à compositi esse di-
 uersum est, esse enim ens est in materia, à qua sustentatur, quemadmodum secundo phys. Auer.
 docet, materia est causa formæ, quia formam sustentat, sed, quoniam dum in materia forma
 est, compositum factum est, inde fit quod sine composito nullibi materialis forma existit, &
 quoniam ipsa ratio est, per quam fit, & conseruatur compositum: idcirco ea interempta, ip-
 sum amplius non est, quare esse formæ proprium est, ut in materia sit, cuius merito, etiam di-
 uidua efficitur, compositi uero esse, est per se subsistere, Nempe ex materiæ, & formæ coniu-
 ctione, id, quod per se stat, efficitur, quod tertiam substantiam, & compositum nuncupa-
 mus. Et quamuis horum unumquodque proprium esse habeat, solum compositum per se gi-
 gnitur, cætera uero ex accidenti: à generante enim ideo materia mouetur, & disponitur, ut ip-
 sa corpus tale euadat, quale actu est generans, sed corpus tale non efficitur, nisi forma produ-
 catur

A catur, & idcirco generans formam de potentia ad actum deducit, ut corpus tale, quale ipsum
 est gignatur. Quare si materia, & forma in ortu ob corpus uniuntur, igitur quod generationem
 terminat per se corpus est, forma uero, per accidens, quoniam compositi aliquid est, quod bel-
 le docuit Auer. inueniens, quod id, quod in rei ueritate generatur, materia est, hæc enim est, quæ
 generationem deserit, ipsa etenim est, quæ de potentia ad actum, deq; esse diminuto, ad com-
 positum traducitur, quod uero ortum terminat, & finit, & gratia cuius materia mouetur, cor-
 pus est, hoc est materia facta corpus, quæ corpus fieri nequit, nisi formam suscipiat: & propterea
 forma ratio est, ob quam id quod corpus potentia erat, actu corpus euadat. Sed hæc dubita-
 tione non uacant si materia & forma peculiare esse habent, quare secundum proprium esse ortus
 non finiuntur. Demum hæc esse diuersa sunt. Qui fieri potest, ut simul in eodem permaneant?
 Sed dissoluuntur hæc, et quo ad primam pertinet dubitationem, materia secundum peculiare
 & proprium esse, sempiterna est, quemadmodum primo de phys. aud. Arist. docuit, semper
 enim materia substantiæ imperfecta est, quæ successiue, a singulis perficitur formis, quare
 secundum hoc esse ortum terminare nequit. Neque itidem forma generationem secundum suum
 esse terminat, quoniam alterius gratia facta est, quoniam propter corpus, quare si ob aliud, or-
 tum per se finire non potest. Diluitur secunda, Neque absurdum aliquod contingere putamus, si
 B simul illorum trium existentia permaneant, esse enim materiæ proprium, consimiliter & formæ
 quoniam imperfecta sunt, alterum alterius auxilio eget, quippe materia causa est formæ, quo-
 niam ipsam sustentat; & forma materiæ, cum eius sit complementum. & idcirco, quoniam
 in corpore uno sunt, eorum esse unum numero fit, quamuis ratione alterum; quæ enim idem
 numero sunt, bifariam dicuntur; alia enim per se idem numero sunt, utpote quorum ratio ea-
 dem est, quo pacto esse materiæ & formæ idem numero in corpore non efficitur. quoniam ra-
 tio, (ut ex retro dictis constat) alia est. nonnulla idem numero sunt ex accidenti, & hæc sunt,
 quæ subiecto idem sunt, sicuti albedo, & dulcedo in lacte, idem sunt numero quoniam idem
 subiecto dicuntur, ac priuatio & materia, ut Arist. primo phys. docet, ita idem numero esse mate-
 riæ, & formæ, esse asserimus, quia utraque pars, ob compositum & corpus existit in quo sunt, qua-
 re idem numero sunt, quia eodem numero subiecto existunt. His ita explicatis, eorum sunt
 dissoluenda fundamenta, qui aiunt esse formæ, & compositi, unum, & idem prorsus esse. & ut
 primum diluatur, cum eis confitemur, ex materiæ formæq; concursu, compositum fieri, Ve-
 rum falsum accipiunt principium cum dicunt, forma dum materiæ unitur, esse suum materiæ
 C communicare, quippe, cum materia duo esse habeat, alterum quod sibi conuenit, ut materia est,
 & est substantia imperfecta, quod esse, formæ esse non est, quoniam secundum hoc esse, mate-
 ria est apta perfici à formis, atque esse formæ, est perficere, quare suum esse, materiæ non com-
 municat, ad idem, esse formæ, est esse in alio, at esse materiæ, est ut aliorum sit subiectum, er-
 go forma cum materiæ unitur, esse suum ei non comunicat. Opus itaque est, ut dicant, quod
 forma dum materiæ unitur, dat esse, quod si id uelint, perspicuum est, quod non dat esse, quod
 materiæ proprium est, quoniam materia non est materia, per formam, ergo esse, quod materiæ
 forma dat, est id quod est complementum, quod est esse corporis, quod est per se stare, atque
 subsistere, quod formæ esse, minime est, cum ipsa non per se stet, sed in alio. Demum si huius-
 modi esse, est formæ effectus, ergo non est esse formæ, sed ab illo separatum, & ita prima eorum
 ratio nulla est, neque secunda, quia, & si materia, & forma esse proprium habent, non tamen
 entia in actu sunt, id enim ens in actu dicitur, quod esse completum habet, quare cum neutra
 pars, esse habeat perfectum, nulla earum ens in actu dici potest, Nam fit unum per se, quoniam
 & si materia suum proprium esse habeat, potentia tamen est, ut compleatur, & perficiatur à for-
 ma, quæ eius actus, & perfectio est. Iure igitur unum per se fit. quare, ut unde digressa est o-
 D ratio redeat, quanti momenti, hæc opinio sit, ex dictis constat, ad alias opiniones sermonem
 uertamus.

Tertia opinio. Cap. 7.

A iunt alij, aliquid gigni bifariam intelligi posse, & ut subiectum, & ut terminus; genera-
 tio enim & subiecto inest, & termino, Nam hæc utrumque denominat. Verum termi-
 nus generationis bipartitum, Alter est, ut quo, Alter, ut quod, dicitur generationis ter-
 minus, ut quo, id cuius ratione aliud fit, ut forma est ratio ob quam compositum fit, termi-
 nus uero, ut quod, est quod ortum terminat. Ex his multa inferunt, primum quod materia
 generatur ut eorum uerbis utamur, subiectiue. Nempe in ea generatio est, tamquam in sub-
 iecto, quia generationis est subiectum, ipsa igitur subiectiue generatur. Adhuc generatio est
 actus generabilis, ut generabile, sed generabile est materia, ergo materia subiectiue generatur.
 quod primo phys. Auer. confirmat, cum dicit quod id, quod in ueritate generatur, est materia,

ut autem terminus, ut quod generationis, minime materia oritur, Nam id ita gignitur, quod **E** materiam, ut sui partem includit, quare cum materia ut sui partem, materiam non habeat, ita non oritur, Demum materia est primum subiectum ex quo fit res, cum insit, ergo ingenita est. secundo asserunt, neque formam gigni, ut subiectum, quia materia, neque in idem numero uel specie cum forma coincidit, igitur generationis subiectum esse nequit, neque forma oritur, ut quod, Nam quod hunc in modum gignitur, materiam ut sui partem habet, at forma eam ut sui partem non claudit, ergo ut quod non oritur, generatur uero forma ut quo, cum ipsa sit principium quo compositum fit. postremo aiunt quod id quod generatur, ut quod, & per se primo compositum est, quia hoc solam materiam ut sui partem habet, ergo compositum tantum per se primo, ut quod, generatur. Verum hæc opinio & à ratione, & ab Arist. dissentit. & uti sermo noster apertus fiat, id arguimus formam uidelicet, ut quo non gigni, si enim ita forma gigneretur, non per se eius ortus esset, quia id dicitur, ut quo gigni, quod est ratio, per quam aliud fit, ergo id gratia cuius forma oritur, per se gignitur. Deinde ea actio, quæ aliquid passiuæ non denominat, est in eo, ut in subiecto. ut Aristot. tertio physic. monet, ideo inquit in termino motus, non est motus ut in subiecto, quoniam non dicitur moueri, ita quod passiuæ non denominatur, atqui forma, ut ipsi fatentur à generatione passiuæ denominatur, quia dicitur per se gigni, ergo in ea, ut in subiecto per se ortus erit, quare materia efficitur forma per se, quod an sit absurdum eorum iudicio relinquatur. Ad idem si forma per se generatur, ergo generatio ei, cum per se conueniat, aut per se primo modo, aut secundo modo, non primo, quoniam generatio ad quod quid formæ, non attinet. Nam prædicata primi modi ad quod quid est, rei pertinent, primo Postter. ergo per se secundo modo, ortus formæ conueniet, at prædicata secundi modi sunt ea quæ, cum subiecto insunt, subiectum, ut causam adæquatam, habent, quare si generatio prædicatum per se secundi modi respectu formæ esset, forma, cum subiectum per se ortus esset, causam sui ortus includeret, quod maxime absurdum est, & falsum, quippe forma neque subiectum esse ualet, neque sui ortus causam includit, quoniam Arist. testatur, ea sui ortus causam includere, quæ materiam ut sui partem habent quare materia formæ pars tunc esset. Ab Arist. dissentit opinio. Namque asseruit solum compositum per se fieri, formam, & materiam non nisi ex accidenti, at si esset alius modus generationis per se, qui formæ conueniret, utique illum aperuisset, alioquin diminutus esset, atque nihil contra Platonem haberet. Nam Plato non negat formam principium esse quo compositum generatur, quare concedit Plato, ut quo formam generari, & compositum, ut quod, quare si Arist. eum arguit, opinio eius **G** est, formam nullo modo per se gigni, neque ut quo, neque ut quod, Demum ubiq; 7. diuin. & primo cæli cum geniti, & ingeniti significata distinguit, semper formæ, esse accidenti ortum ascribit, & nunquam per se gigni asseruit, quare signum euidentis est, philosophum, hunc per se generationis modum, non cognouisse.

Quarta opinio. Cap. 8.

Posteriorum nonnulli propriam sibi effingunt opinionem, aiunt, & formam per se fieri & compositum, diuersa tamen ratione, nam generatio est mutatio ex non esse ad esse. atqui esse est duplex, alterum esse existentia, alterum esse subsistentia, esse existentia est quo res est, actu ens extra nihil, atque eius causam esse subsistentia est ens in actu, quo res est extra nihil, & extra causas, nec pars alterius, nec accidens alteri, itaque si generatio spectetur, ut est ad esse existentia ita per se fit forma quoniam forma est quo res est actu ens, & extra nihil, atq; extra suas causas. si uero generatio consideretur ut terminatur ad esse subsistentia ita quod per se fit compositum est, quia quod uerè subsistit compositum est, quod nullius est accidens, neq; alicuius pars est, materia uero, ut subiectum solum generatur, quare tria sunt quæ uere & per se generantur, materia quidem ut subiectum, forma ut terminus, quatenus generatio ad esse existentia est compositum quoque, ut terminus quatenus generatio est ad esse subsistentia. Verum horum sententia, & si eisdem refelli possit, quibus superiorè arguimus opinionem, Nam que eadem incòmoda contra hanc sequuntur, proprijs tamen rationibus ipsam refellemus: atqui primum id arguimus, cum inquirunt solum materiam, ut subiectum generari formam, ut terminum & ad esse existentia, hæc enim simul stare non possunt, quippe esse existentia, aiunt esse principium quo res est actu ens & extra nihil, atque eius causas, sed materia est principium quo res est actu ens, & extra nihil, & causam eius, ergo esse materia est esse existentia, ergo ad eam, ut terminus generatio esse potest, ut generatio terminatur ad esse existentia, sibi ipsi itaque non constant, quando solum formam ita gigni dicunt, adhuc, si ut res se habet ad esse, ita ad generari, & ideo forma quoniam esse existentia habet per se fieri dicitur, igitur cum forma esse in alio habeat per se & simpliciter fieri non dicitur, ad hæc quod ob aliud fit per se & primo non gignitur

A gignitur, atqui forma ob aliud fit, quoniam ob compositum, ergo licet esse existentia habeat per se, & primo non fit. Demum philosophus inquit ex accidenti formam & materiam fieri, quo igitur pacto materia fit ex accidenti ita & forma, at materia fit ex accidenti ut terminus, quoniam aliquid est eius, quod per se fit, ita forma, ut terminus non nisi ex accidenti fit.

Propria opinio. Cap. 9.

Diuersis philosophantium positis atque reiectis opinionibus, propria nunc est stabilienda sententia. dicimus itaque, quod id quod per se, & uere fit, non est nisi materia. atque, ut nostra perspicua fiat opinio, id in primis accipere oportet, quod quicquid fieri bifariam dicitur, ut subiectum, & ut terminus, dicitur enim fieri aliquid ut subiectum quod ortus est de latium, atque susceptiuum, quippe fieri passionem notat, que rei non nisi ob materiam ascribitur, quandoquidem philosopho teste, ratio formæ est agere, ratio uero materia, est pati. secundo de ortu, & interitu, atque primo eiusdem, inquit, si caliditas, a materia esset separata tantum ageret, & nullo modo pateretur, ergo quod generationem recipit subiectum ortus est, & fieri subiectiue dicitur, at cuius merito ortus ulterius non progreditur, sed ipsum finit dicitur generationis terminus, atqui ut terminus gignitur, itaque, id quod ortus est subiectum, & ita fieri dicitur uno omnium consensu materia est, hæc enim est quæ generationem defert, atq; recipit, Nempe cum generatio non fit, nisi forma diminuta, quæ per partem, post partem completur, formæ partes, non nisi in materia suscipiuntur, ea enim distributio de motu pro forma, & fluxu formæ non solum de motu uera est, ut contra ortum separatur, sed de generatione, ut in disputatione de accretione docuimus, suscipit uero materia generationem, ea ratione, qua formam respicit, est materia ratio ut sit substantia imperfecta, apta a formis perfici, recipiens itaque formæ partes materia perficitur, atque hoc est, quod Auer. primo phys. monuit, cum dixit, quod in rei ueritate generatur est materia, quare materia, ut forma potentia est, ita dicitur subiectiue generari. Apertum itaque est, quid sit quod ut subiectum generatur. Materia rursus est, quæ ut terminus generatur, Veruntamen materia nõ ut potentia forma ita gigni dicitur, sed quatenus est potètia corpus. materia etenim, etsi de se expers sit corporis potentia tamen est corpus, & id fit, quando formam recipit, atque cum forma tota recepta est, facta est actu corpus, quod Arist. & ratione confirmari potest, philosophus enim cum primo phys. tum 7. diuin. inquit, quod fieri hoc conuenit materia, & non priuationi, sed bene ex hoc, priuationi conuenit. Quare si materia sit hoc, clarum est, quod non fit forma, ergo cum materia dicitur fieri hoc, non fit nisi corpus, & quoniam corpus non est materia facta, nisi formam habeat, ideo Arist. inquit, quod id, quod fit, & factum est, compositum est, idem ratione confirmatur, materia namque dicitur potentia non solum ad formam, uerum etiam ad hoc aliquid ut Arist. primo phys. docet, Nam inquit, quod subiecta materia scibilis est per analogiam uidelicet ad materiam, quæ est in rebus arte factis, quemadmodum hæc se habet in arte factis, ita materia in rebus naturalibus, at in artificiosis materia non est forma artis, neque res arte facta, sed potentia ad formam artis & ad arte factum, Verum non dicitur potentia ad formam artis, quoniam fit forma artis, sed ut ipsam suscipit, dicitur potentia ad arte factum, non ut recipiat illud, cum sit corpus, & compositum, ergo ut fiat illud, as. n. est potentia statua, quoniam fit statua, ita in rebus naturalibus materia dicitur potentia forma, quoniam potest suscipere formam, potentia uero dicitur res naturalis, non quoniam recipiat rem naturalem, cum ipsa in alio, ut in materia uel subiecto non sit, sed alia sint in ea, ergo dicitur materia potentia corpus naturale, quoniam fieri potest corpus naturale, fit uero huiusmodi corpus cum formam recipit, & cum formæ complementum susceperit facta tunc est naturale corpus. Materia igitur, etsi actu, ac ut materia est, corpus non fit, potentia tamen est, ut corpus fiat, & fit, & facta est corpus, cum actu formam claudit, quare cum materia corpus fieri possit, dicimus materiam ortum terminare. Verum non secundum esse suum imperfectum. Nam, ut non semel docuimus, ita sempiterna est, sed quatenus est apta fieri corpus, fit uero, ut est potentia corpus, quoniam, quod fit, non est, uti quinto phys. demonstratum est. Quare cum materia non sit actu, sed potentia corpus, ut potentia corpus est, fit, at quatenus est corpus facta est generationis terminus sed non fit, neque facta est corpus, nisi per formam, cum enim partes formæ in materia suscipiuntur, cum forma uero suum complementum susceperit, facta est corpus, quare forma est, quo corpus materia euasit, atque corpus hoc compositum Arist. uocat, quoniam, & materiam hoc est substantiam illam imperfectam, quæ rursus apta est, in aliud conuertit corpus, & formam per quam materia facta est, corpus tale nuncupat. sed ambiget quis, quid corpus materia addit? soluitur, per se existere, & stare, forma enim cui in materia est, facit materiam esse corpus, hoc est per se existere, quare per se existentia, est id quod materia adiungitur, per formam, & ideo terminus

terminus generationis primus non est, nisi id quod per se existit, sed hæc dubitatione non uacant, E
nam gigni & fieri passionem indicant, quæ ratio est materiæ, ergo sola materia est, quæ fit,
& non compositum. quod idem Arist. 5. phys. demonstrat, in termino motionis, neque ut in
subiecto, neque ut in agente esse motum, quoniam terminus motus neque mouet, neque mo-
uetur, ergo in termino generationis non erit generatio, neque ut in subiecto, neque ut in agen-
te, quoniam terminus generationis neque generat, neque generatur. Quare cum huiusmodi
terminus sit corpus, seu compositum, ipsum gigni, denominari non potest. quæ res ita confir-
mari potest, fieri, & factum sexto phys. sunt distincta, sed quod factum est, corpus est, igitur
fieri corpori non competit. Mox si materia est, quæ ortum finit, igitur materia cum fine in
idem numero coincidere posset. Verum hæc soluere non est difficile, & quo ad primas dubita-
tiones pertinet, quod fit uti docuimus, non est ens actu, sed solum potentia, quare corpus,
cum dicitur fieri, actu non est, sed potentia, atqui corpus potentia non est, nisi materia, uti
explicatum est, ergo cum fieri corpori ascribitur, non accipitur, ut actu corpus, quoniam ita fie-
ri non denominatur simpliciter, nisi secundum accidens, ut pote album, uel gramaticum, qua-
re dicere corpus potentia fieri, idem est, ac si dicatur materia, quæ ab agente mouetur, fit cor-
pus, generans enim disponens, & materiam mutans, ideo mutat, ut fiat corpus alterum, quale
ipsum, & ita recte ratio probat, quo generationis terminus se habet, ut motionis terminus. Nam
uelut hic neque mouet, neque mouetur, ita generationis terminus, huiusmodi enim terminus
est actu corpus, quod neutro modo denominatur, & ita composito & corpori, ut actu est fieri
non conuenit, sed esse factum, atque genitum, ut uero potentia est fieri, & gigni, quippe, quod
fit, non est, quod est, factum est, quare, etsi fieri, & factum eidem corpori conuenire possint
non tamen secundum eandem rationem. Diluitur postrema dubitatio, & dicimus, quod finis
generationis duplex est, alter quo, & hic forma est, alter cui, forma enim, ideo per generatio-
nem complementum recepit, ut corpus factum sit, finis igitur, quo generationis, & forma idem
numero sunt, etsi alia ratione dicatur forma, & finis, ut secundo phys. philosophus docet. Nam
ut est, quo generatio terminatur, finis nuncupatur, forma uero, ut quod quid erat esse rei est,
quare, ut diluatur dubitatio, nunquam finis cum materia coincidit, neque in idem numero uel
specie, quippe corpus, ut terminus generationis est, materia amplius non est. Nam, etsi ante
ortum, ut cum potentia erat corpus, materia sit, completa tamen generatione, quoniam ma-
teria mutata est, & corpus euasit, non est amplius materia. Verum, quoniam non solum sub-
stantia fiunt, sed etiam accidentia, in his idem iudicium est. Nam non æs, neque figura fit, sed
statua, ut philosophus 7. diu. monet, quod quidem eisdem conuincitur rationibus, quibus,
ostendimus corpus, & compositum generationis simplicis esse terminum, & ut in substantijs
materia est, quæ fit, uidelicet corpus, ita in accidentali mutatione subiectum fit, utpote album,
quod uero factum est, corpus album. Quare tam in simplici, quam in generatione quadam,
semper compositum fit. Quibus ita explicatis, ad nostrum redeundum est, si quod fit compositum
est, ideo igitur ad rerum naturalium ortum, ut agentes causæ proxime non profunt, quan-
do quidem, & secundum Platonicos, quod fit, à consimili in specie fit.

*An id quod gignitur a consimili agente in specie efficiatur, opinio prima
& secunda. Cap. 10.*

CAETERUM, quoniam proloquium hoc, non solum a Platonibus, sed etiam à philosophis
peripateticis concessum est, habetque ambiguitatem; Iure de eo inquirere iuuat, & rem ag-
redientes, consueta uia progrediemur, Nam aliorum placita primum referemus. Non
nulli, ut qui Scoti doctrinam magnificiunt, primum quibusdam susceptis, ad quæsitum respondēt. H
Primum itaque accipiunt, inter generans, & genitum similitudinem formæ in re existentem ex
quiri. quæ duplex est, Altera formalis, Altera uirtualis. prima, est quando generans in se for-
mam habet, quam efficit, ita quod producti, & producentis forma, specie eadem sit, quemad-
modum cum homo hominem generat. Altera uero est, quando agens uirtute formam habet,
quam producit, quemadmodum sol in aerem calorem efficit, actu calido sole non existente,
sed uirtute, Nempe calefaciendi uirtutem habet. secundum, formæ similitudo bipartita est, Al-
tera secundum speciem a hominibus, ut cum homo hominem generat, Altera secundum
genus propinquum, uti mulus generatur ab equo. tertia distinctio, similitudo secundum
speciem indiuiduam bipartitur, altera est secundum formam, & modum efficiendi formæ, uti cum
homo hominem generat, altera est in forma, & non in modo existendi formæ, uti faber ligna-
rius producit arcam, habet formam arcæ, in artifice tamē est secundum esse spirituale, uerum
in arca secundum rem; ex his inferunt quatuor esse gradus in generatione uniuoca, & similitu-
dine, qui distinguuntur secundum perfectum & imperfectum, Vnde ea similitudo est perfectis-
sima,

A prima, quum generans & genitum conueniunt in forma, & in modo efficiendi formæ. secundus,
qui hanc consequitur est, cum similitudo est in forma, & non in modo efficiendi formæ. tertius
est cum est in forma, non secundum speciem, sed secundum genus propinquum. quartus est,
cum non est formalis sed uirtualis. & hæc est uniuocatio improprie dicta secundum quid. Ex
his soluunt quæsitum quod omne quod fit a sibi simili fit, secundum aliquem gradum similitudi-
nis explicatum, & hæc est philosophi opinio, hanc sententiam ipsi ab Alberto acceperunt duo-
decimo, Diuin. ubi ait, quod omne quod fit ab uniuoco fit, uel in forma, uel in uir-
tute. Verum horum sententia Arist. & rationi aduersatur, Arist. quippe, qui asserit 7. diuin. 33
substantiam, & accidens conuenire. Namque uti id, quod fit non est forma, sed compositum,
ita in accidentibus quod fit, non est forma, sed compositum ex subiecto, & accidente, differunt
tamen quia substantia à sibi simili fit, accidentia interdum à similibus, uti cum calor calorem
generat, interdum non à similibus, ut cum à substantia producuntur, idem Auer. & Alex. as-
serunt, si modo omne quod fit à simili, ut in forma, uel in uirtute fieret, accidentia semper à
simili fierent, uel in specie, uel in uirtute, tum philosophus in litera testatur quod ea quæ casu
fiunt, à simili non fiunt uti aiunt. si itaque inter generans, & genitum, sufficiens esset uniuoca-
tio, & similitudo secundum uirtutem, tunc quæ casu fiunt, à simili fierent, probatur sequela, quia
id dicitur fieri à sibi simili in uirtute, quod fit ab agente, quod habet uirtutem producendi illud
licet in se formam consimilem actu formæ genitæ non habeat, modo agens a casu, simile est
productio in uirtute, Namque nisi esset simile, nunquā posset id producere, at si est productum, po-
tuit itaque ab agente produci, quia nisi potuisset, nunquam productum fuisset, per regulam phi-
losophi primo prio. quod factum est, possibile fuit fieri, alioquin impossibile eēt fieri, quare nunquā
factum fuisset. Agens igitur casu potens est effectum producere, quare uirtute ei simile est, ad
idem, id ab uniuoco fieri dicitur, quod secundum idem nomen, eandemque rationem cum ge-
nerante conuenit, patet, ex definitione uniuocorum, sed genitum a generante secundum uirtu-
tem, neque in nomine, neque in generatione cum eo conuenit, igitur cum ab eo fit, non ab
uniuoco fit, Adhuc sequeretur, quod generatio æquiouoca, esset uniuoca. consequentia probatur,
ex his, quæ ipsi dicunt, in hoc 7. Namque aiunt, quod generatio æquiouoca est, cum generans,
& genitum non conueniunt in forma, at generatio, quæ prouenit ab agente similiter secundum
uirtutem, fit ab agente, quod cum genito in forma non conuenit, igitur æquiouoca est. ex alio
aiunt quod est uniuoca, ergo generatio æquiouoca est uniuoca, aut hæc cum à tali agente fiunt,
non fierent ab uniuoco. Præterea sequeretur, quod sibi ipsi aduersaretur, Namque ait, quod
inter uniuocum, & æquiouocum non datur medium, modo si eius opinio esset uera, utique da-
retur medium, quia ea generatio, quæ est, à generante simili secundum uirtutem, ait, quod
est æquiouoca, ea autem, quæ a generante secundum speciem simili, est, uniuoca. cum itaque
inter has generationes mediet ea, quæ est ab agente consimili secundum genus, sibi ipsi itaque
non constaret. quod uero Auerro aduersetur, patet, qui duodecimo diuin. ait, hoc effectum, 13
conueniens fieri à conuenienti, esse uerum in substantijs, & non in accidentibus, quod etiam
asseruit secundo cœli, modo si conueniens à conuenienti secundum uirtutem fieret, utique ac-
cidentia, à conuenienti fierent. tum 7. diuin. inquit, uerum non esse effectum in his, quæ cessa- 13
bili generatione generantur, ut orta sunt ex putri, & ex diuersis secundum speciem, ut mulus qui 23
consimile generare non potest. Philosophus etiam arguit aduersus Plat. qui ut genitum à con-
simili secundum speciem fieret, posuit ideas. Namque sibi conueniunt in hoc effato, omne quod
fit à simili in specie fieri, ergo quomodo id. Plat. cōcedit, ita et Arist. qui Plat. in hoc nō arguit,
modo Plat. accidētū; id eas nō posuit: quoniam hæc entia erāt p se existētia, ergo Arist. cōueniēs cum
Plat. in effato, accidentia non ponit, à conuenienti fieri, ut ex ipso 7. diuin. patet, non itaque re- 33
cta est opinio. Neque, defuerunt alii, qui asseruere, effectum tantum uerificari in substantijs &
non in accidentibus, uerum non in omnibus substantijs, sed tantum in perfectis, quod adiciunt
ob elementa, quæ, & ab uniuoco, & ab æquiouoco fieri possunt, uti ignis, qui ab igne, & à mo-
tu, fieri solet. hæc autem ideo ab utroque fiunt, quoniam substantiæ diminutæ & quodammo-
do mediæ inter substantiam, & accidens, ut famosum est in doctrina Auer. confirmant hoc ex
Auer. duodecimo Meth. ubi ait in substantijs, & non accidentibus effectum esse uerum, aiunt 18
isti, quod per substantias intelligit perfectas, alioquin sibi ipsi aduersaretur; quoniam ait, eod-
demmet libro ignem fieri & ab igne & à motu. At hi, & ueritati, Arist. tum aduersantur Auerro,
& quod Auerro aduersentur primum monstrabimus; Auer. 12. diuin. arguens Alex. qui asseruit
cum substantias tum accidentia à conuenienti fieri, ut accidentia, ea, quæ arte fiunt, & priuatio-
nes artis nō sunt, ait, quod nō recte sentit, quoniam nō opus est, ut accidentia à conuenienti fiat, sed solæ
substantiæ. Neque, glosema uerum est, quod intelligit perfectam substantiam, alioquin à semetipso
dissentiret, quippe in 7. diuin. asseruit effectum esse uerum in his, quæ generatione non cessabili 28
fiunt. in his enim quæ generatione cessabili secus, uti sunt orta ex putri, hæc modo, substantiæ
perfectæ

G

perfectæ sunt, cum eorum formæ mediæ non sint, inter substantiam, & accidens, neque intentionem, & remissionem patiantur. Arist. aduersantur, qui cum Platone huic enunciationi consentit, quod generans & genitum secundum speciem conuenire debent, atque ob id Plato constituit ideas. Nam cum substantiæ, quæ hic sunt, immediatum principium agendi non sint, quod fit ab accidente fieri non potest, quia à consimili non fieret, ergo opus est idea à qua res fiunt, quæ secundum speciem ab ideato non differunt, modo Plato omnium substantiarum ideas posuit & non accidentium. igitur uoluit omnem substantiam à consimili fieri secundum speciem, Arist. uero in hac propositione minime Plat. aduersatur, sed fatetur generans, & genitum in specie conuenire; eius itaque opinio, est effectum in omnibus substantijs uerum esse, Auer. item eodem lib. ait, quod oë genitum generatione non cessabili, à sibi consimili fit, elementa ita se habent. Adhuc philosophus ibi aperiens quod generans, & genitum secundum speciem conuenire debeant, dubitauit tantum de mulo, si modo elementa à consimili non fierent, de illis etiam dubitasset, & magis si Auer. præstanda est fides, eodemmet libro. Nempe Plato ex igne occasionem accepit, ut ideas constitueret, quia, hic genitus ignis, aut ab alio igne, aut a calore, aut à forma separata fit non ab altero igne, quoniam substantia non est principium immediatum agendi, neque à calore, quoniam tunc à consimili non fieret, ergo ab idea ignis. si itaque ignis à consimili non fieret, præcipue de eo philosophus dubitasset, ut Platonis rationes solueret, item 12. diuin. philosophus ait, quod omnis substantia fit ab uniuoco, quod etiam testatur Auer. ibidem, cuius hæc sunt uerba; omnis enim substantia fit, a conueniente in nomine, & definitione. Demum esse prædicatum pluribus conueniens, & uni non per aliud necesse est, ut per naturam communem conueniat, atqui substantijs perfectis, & imperfectis, a consimili fieri conuenit, etenim quandoque; elementa à consimili in specie fiunt, & his non per substantias perfectas hoc conuenit, ergo per naturam comunem, quoniam naturalia corpora sunt, neque ratio soluitur quod ex accidenti à consimili fiant, quia tunc ignis ignem per accidens generaret, atque raro, Nam quæ ex accidenti conueniunt, raro conueniunt.

Opinio propria. Cap. x i.

Sunt & aliæ positiones, uerum quia uanæ sunt, ideo silentio prætereundæ. superest modo, ut quid ipsi sentimus, aperiamus, sed ut disputatio manifestior fiat, nonnulla, ut bases erunt accipiendæ. Ea, quæ sunt, alia natura, alia arte, alia uero casu. quæ natura oriuntur, ea esse dicuntur, quæ uero naturalis agentis in lucem prodeunt, & nihil impedit, ut Simplicius 2. phys. monet, si dicitur ea esse, quorum generationis terminus natura est, nam quæ secundum naturam oriuntur per se & primo à consimili in specie athoma fiunt, uti docebimus, & quia utrumque & terminus, atque agens natura est, nihil refert, siue ab agente, siue à termino denominationis fiat, atque ita in his, quæ ab arte conficiuntur, non contingit, quandoquidem faciens, & factum omnino consimilia in specie athoma minime habent & ideo a termino generatio artificiosa nomen non sortitur, ut Arist. 2. phys. monuit. Arte uero fiunt, quorum causa effectrix ars est, casu, & fortuna ea fiunt, quæ raro, & præter agentis intentionem eueniunt, ut factis secundo phys. declaratum est, quare in singulis, quæ fiunt inquirendum erit, an quod fit, à consimili fiat, ac exordiemur ab his quæ natura fiunt. Horum alia primo, & per se fiunt, ut quæ secundum agentis intentionem generantur, & quorum gratia agens primo suas actiones exercet, uti homo genitus per se, & primo ab agente homine productus est, Namque agens æternitatem cupiens, quoniam ita Deo persimile fit, ut philosophus 2. de anima docet, alterum quale ipsum generare intendit, ac nisi sit impeditum, semper illud gignet, quare quæ à consimili in specie agente fiunt, primo & per se secundum naturam fiunt. Alia per se & primo ab agente non fiunt, uti omnia illa, quæ in eorum ortu impediens habuere, ut in muli generatione, impediuntur enim generantia, quæ eiusdem speciei non sunt, quippe horum utrumque, etsi secundum primam intentionem consimile in specie athoma generare appetant, cum fieri non possit, oritur quoddam, quod, & si in specie athoma non sit consimile, in genere tamen propinquo consimile est. Ex his ueritas aperitur quæ in his duobus dictis consistit, quorum unum est quod ea quæ fiunt secundum naturam per se & primo semper à consimili in specie efficiuntur, quod ratione atque inductione in singulis quæ natura fiunt planum fieri potest, omne agens, quicquid operatur idcirco agit ut alterum quale ipsum producat, quemadmodum primo de ortu Arist. monuit, & causa est, ea quæ oriuntur secundum numerum sempiterna esse non possunt, secundum speciem æternitatem sunt adeptæ. atqui ita deo optimo maximo persimillima fiunt, idcirco generans ob id gignet, ut quale ipsum est producat, quare ea quæ primo secundum naturam oriuntur a consimili in specie athoma efficiuntur. Deinceps agens in principio cum patienti sit contrarium ipsum in contrarium mutat, nam omnis mutatio ut ex physicis constat, in contrarium fit ergo agens

A agens si aliquid non obtulerit sui simile patiens uertit, quod Arist. primo de ortu docuit, asserens agens ideo agere ut sibi simile passum efficiat. quod inductione planum fieri potest, calidum enim si id quod actu frigidum est mutat, ipsum actu calidum reddit, ita de amaro, dulci, anque cæteris, constat. quare recte à nobis dictum est, ea quæ per se primo oriuntur, ab agente in specie athoma consimili fieri, id de elementis iudicium est, etenim terra, aqua, ignis, atque aer quando per se primo fiunt, non nisi à consimili in specie fieri possunt. par iudicium de mixtis est, siue anima uacent siue eam includant, uniuersa enim hæc cum per se & primo fiunt, non possunt nisi a consimili in specie athoma gigni. At uero quæ secundum naturam non primo efficiuntur hæc, à consimili in specie athoma non gignantur, sed ab eo, quod secundum genus propinquum persimile est. quod ita demonstrari potest. docuimus retro generans si quidquam non obtulerit, simile, in specie athoma gignere, ergo si patiens in sui simile non mutat, quatenus fieri potest illud sibi assimilat, quare cum generationes ordinate fluant, in id primo passum mutabit, quod post speciem athoma succedit, siquidem transitus nullus fit de extremo ad extremum absque medio, hoc uero genus propinquum est, igitur illud sui simile secundum genus propinquum efficiet ut Arist. 7. metha. de mulo dubitationem diluens, monet, Inquit enim illud ea, simili secundum genus propinquum gigni, nempe parentes secundum eorum primam intentionem consimilia in specie athoma producere experunt, quod cum fieri nequeat, quoniam parentes specie, seiuuncti sunt, quæ genitum assimilat secundum id quod primo post speciem succedit, quod genus propinquum est, quare in his quæ secundum naturam fiunt, non secundum primam intentionem exacta uniuocatio postulanda non est, ut idem Arist. eodem lib. testatur.

Dubitationes diluuntur. Cap. 12.

Verum multa sunt, quæ nobis obstare uidentur: atque primum, sunt etenim nonnulla quæ per se primo à natura non fiunt, quæ à consimili secundum genus propinquum non gignantur, quemadmodum cum ignis a motu uel a radio fit, hæc enim igni secundum genus propinquum simillima non sunt, sunt enim accidentia. Deinde mixta imperfecta, cum oriuntur ueluti grando, pruina & cætera, quæ aquæ naturam sapiunt, necnon & ea quæ ignis a prædominio sunt secundum naturam fiunt, a consimili secundum speciem uel genus proximum non efficiuntur, uaquea enim ut Arist. primo Meth. docet a frigido ortum trahunt, ignea uero ab aere orbiculariter lato. Deinceps uapor qui secundum dominium aer est, conflatur ex aqua & aere, magis tamen ex aere. exhalatio rursus quæ terræ & ignis miscella est, licet magis ignis, a calore cælesti fiunt, qui, genitus neque secundum speciem, neque secundum genus proximum similis est. Insuper neque mixta perfecta uita carentia, quemadmodum uniuersalia utpote aurum, argentum & cætera. hæc enim in terræ uisceribus orta neque a simili secundum speciem, neque secundum genus propinquum oriuntur. Demum animalia ex putri materia orta, quoniam, a cælesti calore ortum trahunt, neque a consimili secundum speciem neque secundum genus proximum fiunt, ergo non recte a nobis dictum est quæ secundum naturam fiunt à consimili aut secundum speciem, aut secundum genus proximum fieri. Hæc itaque sunt quæ dubitationem faciunt, quæ dissoluenda sunt, & quoad partem de elementis dubitationem attinet quidam asserere in elementorum ortu, uniuocationem secundum genus propinquum uel speciem athomam perquirendam non esse, quippe elementa, cum media sint, inter substantiam & antecedens accidentis quodammodo naturam sapiunt, & ita ab uniuoco ei ab æquiuoco ueluti antecedentia gigni possunt, ignis itaque et ab igne, & a motu atque a radio commode produci potest. sed horum sententia uana est, si enim ignis a motu & a radio ut a principali agente produci posset, ignis genitus alium ignem gignere non posset. Arist. n. 3. de animalium ortu, de apum generatione disputans, inquit, causam esse quare ex apibus non fiunt apes sed fuci, quoniam ex diuersis secundum speciem sunt apes producti, & cuius generans diuersum specie est a genito, genitum non nisi specie diuersum producere potest, quare cum motus uel radius agentia sint ab igne producta specie separata, igitur ignis genitus secundum speciem consimilem ignem non producet. Ad idem generanti & genito est idem secundum speciem generandi modus, ergo si ignis genitus, ab igne eius speciei ortus esset, ergo ignis generans ab alio igne genitus fuisset, alioquin genito & gignenti idem generationis modus secundum speciem non esset, quemadmodum primo de animalium ortu Ar. monet. quo fundamento Arist. animalia ex putri orta consimilia in specie gignere non posse ostendit, propterea quod geniti & generantis idem est gignendi modus, quod etiam docuit in eius operis secundo quando docet genitum quod a generante specie diuersa ortum est non posse nisi specie diuersum generare. quod Auer. primo libro eius operis accipit, dubium contra se soluens, nepe eundem specie effectum a pluribus generantibus specie secretis gigni posse uidet, uti aurum ab arte, & a natura. soluit & negat aurum a natura

31

Ca. VI.

Cap. 1.

Cap. 4. & 5.

G 2 tura

tura, & ab arte productum eius speciei esse, nam & si alterum alteri in quibusdam antecedenti-
 bus per simile, quod sit in substantia tamen & natura separatur, non recte quare ab his dictum est, ignem
 & ab igne, & a motu posse gigni, quare alio modo dubia soluenda sunt. Dicimus itaque ignem
 a motu, ac a solis rarijs, non ut a principe causa produci, sed ab his, ut a disponente causa, natu-
 ra motus atque luminis flexio aerem præparant, atque disponunt, ut igniatur, latio quippe ue-
 lox in corpore apto igniti caloris effectrix est; & causa est, quoniam corpus quod calefieri est
 idoneum disgregat atque rarefacit, siquidem sua uelocitate corporis partes distrahit, ut Arist.
 2. de ortu testatur, namque uelocitate sui motus, est conterens aerem, atque disgregans, hu-
 iusmodi corpus ob lationis uelocitatem in multa distrahitur, quam secundum suam naturam est
 aptum distrahi, atque subtiliatio, & rarefactio caloris & ignis sunt dispositiones, ignitur uero
 a corporibus, quare se mutuo feriunt, Nempe cum illa mixta sint, actu ignem in se habent quam
 uis remissum, per ignem igitur quem in se habent, cui dispositiones productæ satis fauēt, aer igni-
 tur, atque idem numero agens est, quod disponit, & ignem producit, quia corpus quod ferit
 per lationem disponit per ignem quem in se habet, atque aerem proximum in igne uertit. Idem
 iudicium de radio est, natura specie aerem disponit ut a corpore terfo a quo facta est luminis fle-
 xio, igniatur, lucidus nanque aer inflectitur, conteritur, moueturque; quare omnia maxime ae-
 rem preparant, ut igniatur, ignitur uero a corpore terfo, atque lucido per ignem, quem in se
 habet quare siue per lationem, siue per radiorum flexionem, ignis producatur semper ab igne fit.
 Ad secundum eodem modo respondemus quod grando, pruina, & huiusmodi generis cætera, quare
 ex uapore sursum lato fiunt a consimili in specie fiunt. Diuus Thom. & alij complures opinan-
 tur, uaporem secundum substantiam, aquam esse, & non nisi secundum antecedentia, & quali-
 tates esse uariatum, qui mox a frigido, secundæ regionis aeris proprias suscipit qualitates. quippe
 aer frigidus calorem corrumpit, atque uaporem constipat, & ita secundum suam substantiam,
 & qualitates aqua euadit, quare secundum hos nulla secundum substantiam fit mutatio, sed sola
 in accidentibus. At qui confitentur elementa secundum qualitates non posse mutari, quin se-
 cundum substantiam non mutantur, secus respondent, quorum numero & nos sumus. Dicimus
 itaque nos, uaporem mixtum corpus esse, ex aere, & aqua, neque in eo aqua omnino corrupta
 est quamuis in eo aer dominetur, & cum in secundam aeris fertur plagam, quare non alget uti
 omnes uno ore confitentur, sed in sua naturali dispositione manet, natura calida est, atque fri-
 gidum in uapore intus existens ob contrarij undique iuxta positionem, suas unit partes, ac con-
 densat, & ita aqua est facta, uerum de ortu uaporis dubitatio est, Nam si ipse aqua, & aer est, a
 quo aer genitus est, non a consimili est ortus, quoniam à cælesti calore. Diluitur, quia ab ae-
 re calore cælesti affectus est, ut uero aer est eam aquæ portionem in aerem mutat, quare aer
 in uapore existens non nisi ab ambiente aere producitur. De ignitis impressionibus facilius est
 solutio, exhalationes enim igniuntur, ab aere supremæ regionis, qui ea ratione, qua uelociter
 circum fertur, exhalationem ignit, quippe ipse est potius ignis quam aer, feruet, atque hipocahuma
 est, inquit philosophus, ergo ab igne ignis fit. At de exhalationis ortu est ambiguitas, quia ip-
 sa est ignis, & terra. Ad hoc dicimus, quod ipsa quoque à consimili fit, non secundum speciem
 a hominem, sed secundum genus propinquum, Namque aer ex calore cælesti effectus in terram
 operans, eam calefacit, rarefacit, atque leuem reddit, & expetit in sui naturam illam uertere,
 quod minime fieri potest, quia esset opus, ut terræ siccitas tollatur, quare haud expellitur, cum
 ipsius humidum, illius siccitatem non uincat, quia aer huiusmodi non sincerus, & purus est, ergo
 illud producit elementum, quod fieri potest, at ei per simile est, quod non est nisi ignis, qui
 in exhalatione includitur, exhalatio itaque quo ad ignis partem, à consimili secundum proximum
 genus fit. Ad id uero quod deinceps obijcitur de mineralibus, idem iudicium esse profite-
 mur, huiusmodi enim mixta ex duabus constant partibus, utpote, ex materia & forma, uerum eorum
 materia non simplex, sed mixta est, quare bipartita est, Altera enim lutus, altera uero luteus nun-
 cupatur, est uero lutus terræ, & aquæ permixtio, uerum terræ uis in eo magis dominatur, suc-
 cus autem, aquæ, & terræ est permixtio, sed magis aquæ, Nam succus non nisi aqua terræ im-
 bibita est, quemadmodum lutus terra à prædominio aquæ comixta. Ex luto itaque tenaci, uti
 ex materia, lapides oriuntur. Altera uero pars forma est, quare ut mixtum constituat, agente in-
 diget, quod duplex existit, Nempe alterum principale, alterum uero instrumentale, quod se-
 cundum sapientum consensum calidum & frigidum est, quemadmodum 4. Meteo. Arist. monet,
 in lapidis ortu calidum, hoc enim exsiccat, tenacem lutum conglutinat, propterea quod, ille
 humoris partes, quare in lapidem conuerti non erant aptæ, resolutæ sunt, itaque per continuam
 deinceps caloris actionem, lutus magis siccus euadit atque magis constipatur, quare calidum
 est agens, ut instrumentum. Verum de his lapidibus sermo nunc est, qui liquefcere nequeunt,
 quippe qui liquefcunt, ex succo, ut ex materia, & a frigido, ut ab agente instrumentali efficiuntur.

In

- A** In materia ita affecta, dicimus à frigido, uel calido formam gigni, non propria uirtute, quoniam
 accidentia ipsa sunt, & substantiam producere nequeunt, quare aut eiusdem perfectionis acci-
 dens & substantia essent, uel accidens, substantia nobilior foret. Nempe agens præcipuum genito,
 aut uniuocum, aut æquiocum est: si uniuocum eiusdem erit perfectionis, & dignitatis, si æqui-
 uocum genito præstantius esset, quare propria uirtute mixtorum formas calidum, & frigidum
 non efficient, quare, ut alterius agentis instrumenta sunt. Sed de hoc agente dubitatio, & his
 apud philosophos est, quidam enim aiunt, cælum esse, quod minime uerum est, quoniam cau-
 sa uniuersalis cælum est, quare sine causa secunda, quidquam non operatur: alio igitur agente par-
 ticulari præter cælum, mixta egent, si gignenda sunt. Et iccirco alij aiunt, esse uirtutem minera-
 lem, hæc enim est, quare mineralia producit. Sed neque hi recte sentiunt, Nam ab his inquirimus
 si ne substantia, uel accidens uirtus hæc. atqui accidens non est, alioquin substantia, ab acci-
 dente produceretur. si uero substantia est, non erit materia, quoniam eius ratio pati est, & non
 agere, quare erit forma non tamen abiuncta, & separata, ergo alicuius corporis forma, quare cor-
 pus hoc uniuersa mineralia per suam formam gigneret, quod purum figmentum est, quippe, ut
 eadem ratione aduersus hos utamur, huiusmodi agens aut genito uniuocum est, quare aurum
 non nisi aurum generabit, & ita de singulis dicendum, si uero æquiocum, ergo omnibus mine-
 ralibus perfectius erit, quod non apparet, cum hæc inter uita carentia perfectissima mixta sint.
 Ridiculum uero est, uitam huiusmodi corpus clauderet putare. & iccirco nos dicimus calidum,
 & frigidum que instrumenta sunt cum uaria diuersaque mineralia efficiunt, non nisi in gignen-
 tium uirtute, quare eiusdem speciei sunt cum genitis, producant, quare aurum non nisi ab auro,
 & argentum & cætera non nisi a consimilibus in specie producantur. Quod alchimistarum si-
 gno comprobari potest, qui arte aurum gignere expetentes, in ea multarum rerum miscella, au-
 rum semper permiscet, quod iusta ratione factum est, Nempe ea quæ in se sentur, idcirco mi-
 scentur, ut materiam præparent, aque afficiant, quare cum disposita est, mox aurum aurum produ-
 cit, mineralia itaque, consimilibus in specie oriuntur. Postremam dubitationem nonnulli ita
 soluunt, asserunt enim, quare ex putri materia orta sunt, secundum naturam non gigni, sed casu,
 quoniam præter agentis intentionem fiunt, quippe cælestis calor uniuersalis causæ instrumentum
 est, quare non magis horum animalium, quam rerum omnium, quare sunt causa effectrix erit,
 quare casu fiunt, & idcirco opus non est, ut a consimilibus in specie oriuntur. Sed hi ab Arist.
 dissentiant, qui tertio de animalium ortu, quoniam de huiusmodi animalium generatione lo-
 quitur, casu hæc fieri non confitentur: Deinde ut eorum utamur argumēto, quare præter intentio-
 nem agentis non fiunt, casu orta non sunt, atqui animalia hæc præter agentis, utpote caloris cælestis
 intentionem non sunt orta, nam etsi cælestis calor in se spectetur, omnibus effectibus produ-
 cendis cooperetur, ut tamen definitæ materiæ putridæ promiscetur, non nisi certi, & definiti
 animalis causa esse ualet, utpote, si uino corrupto permiscetur, non nisi muscillones generabit,
 consimiliter si carni uaccinæ putridæ fuerit comixtus, uespes procreabit, (quemadmodum Them.
 & Auer. testantur) quare alio pacto dubitatio uenit soluenda, quemadmodum ipsemet Arist. 7.
 diuin. & secundo de anima docet, ea enim, secundum naturam facta, ab uniuoco ortum tra-
 hunt, quare cuncte perfecta sunt, neque mutilam, neque spontaneam generationem habent, hæc si
 à consimilibus in specie fiunt ergo ipsa quoque consimilia in specie generabunt, quoniam gene-
 rantis, & genito, idem est secundum speciem generationis modus, quare cum hæc animalia,
 quemadmodum primo de animalium ortu docet Arist. consimilia in specie efficere non possunt,
 neque ipsa ab uniuoco facta sunt. quod Auer. confirmat 7. huius, quoniam inquit ea ab uniuoco
 fieri quare non cessabili generantione fiunt, at ea quare sponte oriuntur, cessabilem habent genera-
 tionem, ut idem Auer. 8. phys. testatur, quare in his animalibus non est affirmandum ipsa ab uni-
 uoco fieri, sed res magis inferius aperta fiet, quando de ortis ex putri disputabimus. Cæterum,
 quoniam generantia suis utuntur instrumentis, ut ipsis consimile ædificium constituent, quem-
 admodum elementa per suas qualitates, ita & mixtum unum quodque, idcirco explicandum est
 an res, quare natura constant, quando ab huiusmodi agentibus instrumentibus fiunt, dicantur
 quodammodo à consimili gigni. sed hoc dissoluit Arist. in hoc settimo & confitentur hæc quo-
 quomodo ab uniuoco fieri, Verum non ab uniuoco actu, siquidem actu alterius speciei est, &
 forsan generis, sed ab uniuoco secundum potestatem oriuntur, instrumenta etenim non mouent
 nisi ab agente principali mota extiterint, quare cum motum suscipiant, secundum hunc mouent
 cuius merito potestate genito simillima sunt, Nempe potestate illud habent, quod generanti si-
 mile secundum speciem existit, quemadmodum semen, homo potentia est, & penes hoc ab agen-
 te principali separantur, hoc, actu genito per simile est, & ab eo instrumentum, uim, & motum
 suscipiens genito potentia simile efficitur. Quare quomodo, quare secundum naturam oriun-
 tur, à consimilibus fiant, satis constat.

G 3 Si

Si quæ per artem fiunt ab uniuoco oriuntur. Cap. 13.

Sed an quæ arte procreantur à consimili fiant, perquirendum est, nonnulli asseruere, quæ arte perficiuntur a consimili in specie fieri, nempe horum agens est per cognitionem, atque in eo rei producendæ similitudo est, quæ ratio est, ut artificiosa ei simillima fiant, sicuti domus ad extra, ex domo in mente artificis fit, idea illa, ac ratio eiusdem speciei est, cum re artificiosa, Verum omnino ei similis non est, Nam etsi in se similitudo considerata, eiusdem speciei sit, cum re arte effecta, separatur tamen ab illa, in modo existendi formæ: imago enim in artificis animo esse spiritale habet, at res quæ extra est, materiale, insuper illa in mente hæc uero in re, & extra esse habet, quare, & si in forma simillima sint, in modo tamen essendi forma seiuncta sunt. At horum opinio dubia est, quæ eiusdem speciei sunt quod uni per se conuenit, & alteri, atqui forma, quæ in re esse habet, contrarium habet, quæ uero in anima secus, ergo eiusdem speciei non sunt. Ad hæc quæ eiusdem speciei sunt eundem existendi modum habent, Namque in forma conueniunt, quæ principium primum est, quo res existit, quare si similitudo, & res artificiosa in specie conueniunt, & forma, eundem existendi modum habebunt. quod cum uerum non sit, (ut ipsi concedunt) non itaque in forma conueniunt. Ad idem si arte constantia à simili secundum formam fierent, ergo simpliciter à consimili in specie, res etenim à forma simpliciter denominantur, a materia non nisi secundum quid, ut Arist. 7. Meth. docet, sed quæ arte constant, secundum Arist. simpliciter à consimili in specie, non fiunt, nisi quodammodo, & secundum partem (ut eodem opere constat) à consimili in specie fiunt. Dissentiunt itaque ab Arist. Nos uero, ab his, quæ ab Arist. dicuntur, non recedentes, dicimus, quæ arte conficiuntur quodammodo, & non simpliciter à consimili in specie fieri, Nam effigies, quæ in artificis animo residet eiusdem speciei cum re arte facta non est; quandoquidem effigies secundum subiectum non est, nisi anima, ipsa, ab ea ratione secreta (quemadmodum in disputationibus de anima sentiente docuimus.) Insuper contrarium non habet, neque materiam claudit, atqui, his, quæ secundum artem sunt opposita insunt, eiusdem itaque speciei esse nequeunt, igitur arte facta simpliciter à consimili in specie non fiunt, sed ut inquit Arist. 7. diuin. in parte, & quodammodo, Nempe effigies res artificiosa non est, sed refert, representatq; rem artificiosam quæ construenda est, quare quatenus rem arte conficiendam refert, dicitur representatiue similis, & ita quodammodo & in parte non simpliciter similis, Nam hoc fieri nequit, cum similitudo, & id cuius est, si in nomine conuenire possint, in ratione tamen substantiæ secundum id nomen, non consentiunt, ut Arist. monuit in aditu prædicamentorū cū de æquiocis disputat, Nam inquit, animal pictum, & uerum, quamuis in nomine conueniant, in ratione tamen nequaquam. At animal pictum similitudo est animalis, igitur effigies, & id cuius est, in nomine tantum conueniunt, Nominis uero cōmunicatio, æquiocum facit, ueluti nominis, & rationis cōmunicatio, uniuocum, quare effigies rei artificiosæ cum re arte facta in nomine tantum consentiunt, non in ratione, ergo cum ab illo simulacro fieri dicimus simpliciter ab æquioco fiunt, si uero ab uniuoco, & consimili in specie, non nisi secundum similitudinem, quatenus rem conficiendam refert. hinc eorum apertus fit error, qui, ut res à consimili in specie fieret, ideas statuere, aperta mendacia proferunt, quandoquidem cum idea, similitudo, & exemplar rei faciendæ sit, ei uniuoca esse nequit, quemadmodum docuimus.

An ea, quæ casu, & fortuna fiunt ab uniuoco fiant. Cap. 14.

CAeterum, quoniam in his, quæ tum natura, tum arte conficiuntur, quædam casu, et fortuna fiunt, proinde explicandum est, an hæc cum fiunt ab uniuoco ortum trahant. Vniuersi fere, pari consensu asserunt, quæ casu orta sunt, ab uniuoco non fieri, cum raro, & præter naturæ intentionem fiant. quam rem ex Arist. confirmant, qui 7. diuin. cum de muli ortu loquitur, inquit quod proinde ab uniuoco non fit mulus, quoniam præter naturam fit. uerum isti in apertissimo sunt errore, cum asserunt omnes effectus casu ortos ab uniuoco non fieri. Nam dissentiunt à ueritate, & ab Arist. cum monstra, ut Arist. secundo phys. & alibi, casu fiant quæ speciem generantis non transgrediuntur, ut eodem opere docet, monstra ab uniuoco fiunt. Ad hæc generans in animalibus, ut in pluribus agens est, quod pro maiori parte facit effectum, omnino sibi similem, quare pro minori parte effectum producit, qui omnino sibi similis non est, propterea quod peccat, aut in excessu, aut in defectu, quare effectus genitus species similis est generanti, quamuis deficiat, aut abundet, & ideo res secus se habet. Dicimus Nos quod cum in his, quæ secundum naturam fiunt quædam sint, quæ casu fiunt, atque horum alia substantiæ sunt, ut monstra, alia sunt accidentia, substantiæ casu factæ cum in lucem ueniunt, à consimili

in

A in specie, uel in genere propinquo fiunt, quæ res exemplis aperta fieri potest. cum enim in hominis ortu peccatum fit, hoc non est, nisi, quoniam effectus, uel abundat, utpote cum duo capita habet, aut sex digitos, uel quia deficit, effectus itaque genitus in specie generanti est similis, consimiliter peccata accidere possunt, in mulorum ortu, & in his, quæ à parentibus consimilibus secundum speciem non fiunt, quia aut secundum excessum aut defectum fiunt, quare huiusmodi effectus, & si secundum speciem a hominibus persimiles non sint, secundum tamen genus propinquum, non est negandum. atque hæc manifesta sunt ex philosopho sub finem 2. phys. igitur substantiæ, à casu ortæ, in his, quæ natura fiunt, à consimili uniuoco fiunt, Verum, quæ sunt accidentia casu genita, non est necesse ab uniuoco semper fieri, neque secundum genus propinquum, neque secundum speciem, quippe ita in his accidentibus res se habet, uti in his, quæ recto ordine fiunt. Ad hæc ab uniuoco, & æquioco fieri possunt, ut philosophus 7. Meth. testatur. accidentia itaque casu facta ab uniuoco, & æquioco fieri possunt, atque huius rei quam plures causas assignari possunt, & prima est, quod dat formam dat consequentia formam, at accidentia, quæ substantialia sunt, formam necessario consequuntur, igitur à generante, cum huiusmodi accidentia fiunt, a consimili neque secundum speciem, neque secundum genus propinquum fiunt. secunda causa est, forma, quæ est rei perfectio, & actus, est causa effectrix eorum omnium quæ per se rei conueniunt, sicut Arist. 2. de anima docet, ergo accidentia à forma rei, quæ substantia est, interdum producantur. iure itaque Arist. ait, accidentia, & ab uniuoco, & ab æquioco fieri. quæ cum aperta sint, An quæ fortuna fiunt, ab uniuoco fiant inquirendum erit. Namque philosophus monuit, quod uti in his quæ natura oriuntur, quædam casu fiunt, ita in his quæ arte fiunt, quædam sunt, quæ fortuna fiunt, iure igitur perquirere iuuat, an hæc quoque cum oriuntur, à consimili generentur. Verum quæstio ueritas ex his quæ paulo superius docuimus clara efficitur, ea enim, quæ arte constant non sunt nisi accidentia, quare, quæ fortuna oriuntur accidentia erunt, uniuersa uero accidentia & ab uniuoco, & ab æquioco fieri posse reat ostendimus, quare quæ fortuna oriuntur, non semper ab uniuoco, sed ab æquioco agente fieri ualent.

Si in omnibus, Quæ natura fiunt, sint ea quæ casu gignuntur. Cap. 15.

CAeterum duo perquirere iuuat, quorum alterum est, an in cunctis, quæ natura oriuntur, sint ea, quæ casu gignuntur. Alterum uero dubium, num uniuersa, quæ arte oriuntur, fortuna generari possint. Sed quo ad primum pertinet dubium ipsius solutio ab Arist. habetur, qui 7. inuis. his uerbis dubium diluit, Quæcumque autem à casu, ibi fit, quorumcunque materia potest à se ipsa moueri, hoc motu quo sperma mouet, quorumcunque uero, non ea inuisibilia sunt, fieri aliter quam ex ipsis. & particula 29. inquit, Dubitauerit autem non iniuria qui ipsam, cur quædam sunt & arte, atque etiam casu ut sanitas, quædam non fiunt, ut domus. Causa uero est ex eo, quia materia quæ generationis est, princeps, ut efficiatur, & fiat aliquid eorum, quæ ab arte proficiuntur, in qua pars est aliqua rei, alia talis est, ut à se ipsa moueatur. alia talis non est, & huius alia hoc modo moueri potest, alia non potest, complura namque moueri quidem à seipsis possunt, at non hoc pacto, uelut saltare. Quorum igitur talis est materia ut lapides, impossibile est sic moueri, nisi ab alio, sic tamen & ignis profecto, ideo alia non erunt sine eo qui artem habet, alia autem erunt, nam ab his mouebuntur, qui quidem non habent artem, possunt autem ipsa, aut ab alijs non habentibus artem aut ex parte moueri. Ex his itaque constat ueluti artificiosam, ita naturalem materiam, bipartitam esse. Namque altera est, in qua rei fiendæ pars est, quemadmodum in materia ex qua sanitas fit, naturalis calor est, qui rei fiendæ pars existit, utpote sanitatis, & in his casus potest: per huiusmodi enim partem materiam à se ipsa ad opus perficiendum moueri potest. Est, & aliorum materia, in qua rei gignendæ pars inclusa non est, & hæc natura tantum, & non casu producantur. Verum hæc sunt exactius explicanda, atqui primum aperiemus, quid Arist. intelligat, quando inquit, in quorundam, quæ fit, materia, esse rei producendæ partem. Nonnulli fuere, qui asseruere, per huiusmodi partem Arist. intelligere materiæ aptitudinem. Nam non ex omni materia quodlibet est gigni aptum, sed ex definita, determinataque, quemadmodum in arte factis, securis non ex omni materia, sed ex ferro solum efficitur, quoniam aptitudo in ferro solum reperitur, utpote durities, quæ ferrum aptum reddit. Sed hi multifariam hallucinantur, Nam si materiam cum aptitudine Arist. intelligeret, efficeretur, ut casui uniuersa naturalia essent subiecta, quippe res naturales, non contingenter, & temere, ex omni materia efficiuntur, sed ex definita, quæ apta est certam suscipere formam. Deinde Arist. inquit huiusmodi materiam ex se sine motore externo moueri posse, atqui materia apta, motore externo indiget, quare non materiæ aptitudinem intelligit, mox aptitudo materiæ accidens est, ut ipsi testantur, accidens uero rei naturalis, quæ

G 4 fit,

fit pars non existit, ergo fieri nequit, nomine partis rei fiendæ, ut materiæ aptitudinem audiat. Et idcirco nos ab Alex. & Auer. non recedentes per hanc partem, asserimus, causam effectricem, atque uirtutem gignendi rem Arist. intelligere, hæc enim materia quoniam in se uim productiuam habet, sine extrinseco, & singulari agente, ad rem producendam moueri potest, & ut res extrinseco apta reddatur, uirile semen, cum monstruosæ fæmellæ materiæ permiscetur, interdum materia hæc, pro aliqua parte producenda, utpote ad caput, uel ad digitum gignendum abundat, itaque hæc materiæ portio per uirtutem formatiuam, quam in se habet sine extrinseco mouente ad aliud caput, uel digitum producendum mouetur, & per materiam non eam, quæ rei pars est intelligit, sed mutationis, seu alterationis materiam: hæc enim, quando uim per mutandi in se claudit absque mouente extrinseco per uirtutem, quam in se habet mutatur & mouetur ut inde res producat. quare quorum materia alterationis, uim effectricem habet hæc, quoniam ex se moueri potest, talia casui subiecta sunt. At ea quorum materia huiusmodi causam non habet, ex se moueri non potest. quare, quæ ex ea fiunt casui subiecta non sunt, quemadmodum ex ligno fit ignis, lignum mutationis materia in se agentem causam non habet, utpote ignem, ad eundem producendum ex se non mouetur, sed forinseco agente utpote igne actu existente indiget. Sed dubia explicatio nostra uidetur, quoniam agens causa rei gignendæ pars non est, ergo materiæ nomine, quæ uim productiuam habet, non intelligit, sed dissoluitur dubitatio, nam, etsi agens rei gignendæ per se pars non sit, ex accidenti rei producendæ pars fieri potest, quamuis nunquam pars rei factæ, cum respectu rei factæ semper loco, & subiecto separetur, rei enim productæ materia, & forma solum partes existunt, & nunquam causa generans: at respectu rei producendæ effectrix causa ex accidenti rei pars fieri potest, quippe res quæ sit, cum est in eo à quo, tum in eo ad quod, quemadmodum 6. phys. Arist. docet, quando sophistarum cauillum soluit, inquit enim; id quod fit, cum esse in eo a quo, tum in eo, ad quod, quare cum res dum fit, partim sit in eo à quo, partim in eo ad quod, id a quo alterationis materia est, quæ cum uim agētē claudit igitur ex accidenti effectrix causa rei producendæ efficitur pars, per se enim fieri nequit, Nam quæ per se insunt semper insunt primo Post. Quare si per se uirtus effectrix rei gignendæ pars existat, semper illius foret. quod aperte absurdum est. Ex his itaque constat, quæ ex natura ortis casui sint subiecta, quæ uero non.

Si omnia Quæ arte fiunt, fortuna produci possint. Cap. 16.

AT nunc alterum dubium diluendum est, si quæ arte fiunt, hæc eadem fortuna produci possint. Sed in eius solutione non sunt consentientes peripatetici. Alex. primo top. quem Io. Gram. 2. Post. insequitur, arbitratur, quod nō omnia quæ arte fiunt, fortunæ sint subiecta, asseritque artes bipartiri, quædam sunt coniecturales, quædam effectriue, quæ ita coniunguntur, quod opus artiū coniecturalium à fortuna, et ab arte fieri potest, quare eiusmodi artes fortunæ subijciuntur, quorum numero, est ars medica, ars nauigandi, & consimiles. namque sanitas, & arte & fortuna fieri potest, artes uero effectriue, fortunæ non subijciuntur, quoniam earum opus fieri à fortuna nequit, uti ars ædificandi, fortunæ non est subiecta, quoniam domus, eius opus arte tantum fit, & nunquam fortuna, cuius sententiæ Arist. 2. Post. esse uidentur, ait ibi quod sunt nonnulla, quæ tantum à mente fiunt, uidelicet ab arte, & non à fortuna, ut domus & effigies, quædam uero & ab arte, & à fortuna fiunt, ut sanitas, & salus. quare ex his planum habetur, quod nonnullæ artes fortunæ non sunt subiectæ. sed quis ambigeret, cur coniecturales artes fortunæ subijciuntur, soluit Alex. quod causa est quoniam eiusmodi artes nō utuntur certis, & definitis uijs, sed incertis, & proinde fortunæ sæpe sæpius subijciuntur. uerum hæc Alex. opinio uidetur dubia, primo quia ea artium diuisio uera non est, secundo, quia fieri non potest, ut sint nonnullæ artes, quæ fortunæ non sint subiectæ, omnis namque ars fortunæ subijcitur, quod artis diuinitio uera non sit, ex his monstrari potest. Philosophus 6. moral. ait, quod ea quæ aliter se haberi possunt, nonnulla cadunt sub effecttionem, nonnulla uero sub actionem, artes uero omnes asserit ex his esse habitus cum recta ratione effectriuos, quare omnes artes effectriuas esse concludit, aliquæ itaque non sunt, quæ effectriue haud sint. ex quibus apparet alterum non esse uerum, uidelicet artes coniecturales non uti certis, & definitis medijs, sed incertis, atque dubijs, Nam hoc artis definitionem euerit, à philosopho ibi traditam, cum dicit, quod ars est habitus cum recta ratione effectriuus, & cum artes coniecturales artes sint, omnes igitur cum recta ratione agunt, non enim potest esse recta ratio nisi sit certa, certis itaque, & definitis uijs artes coniecturales utuntur. At ostendamus modo uniuersas artes fortunæ subiectas esse, ea, quæ possunt esse, & non esse, impediri possunt non esse, sed omnes artes uersantur circa ea, quæ possunt esse, & non esse, ut 6. moral. philosophus his uerbis declarat, Eorum autem, quæ aliter se habere possunt, est & aliquid, quod sub effecttionem, & aliquid, quod sub

A sub actionem cadit, diuersa uero sunt effectio & actio. De his ipsis, & externis sermonibus credimus, quare, & habitus, qui cum ratione actiuus indiuerfus est ab eo habitu, qui cum ratione est effectriuus, neque alterum ab altero continetur, neque enim effectio actus est, neque actus effectio. ex quibus patet habitus cum actiuos, tum effectriuos circa ea uersari, quæ esse, & non esse possunt. quare cum ars sit habitus cum ratione effectriuus, ut constat, eorum erit, quæ aliter se haberi possunt, quare quæ impediri possunt esse, ergo in his fortuna potest, Nam in his fortuna est, quæ possunt esse, & non esse. Sed circa ea quæ esse, & non esse possunt atque impediri ars est, ergo ubi ars, ibi fortuna. idē eodem lib. philosophus autoritate Agathonis confirmat, qui circa eadem uersari artem, & fortunam monuit, ars inquiring, fortunam adamauit. idem Eustrat. fatetur, quare fieri nequit, ut sint nonnullæ artes, quæ fortunæ subiectæ non sint, nam si qua ars daretur in quam fortuna non posset, fieret, ut non omnis ars eorum esset, quæ esse possunt & non esse. Uniuersa itaque ars siue coniecturalis siue effectriua dicatur fortunæ est subiecta. Est secunda opinio, nonnulli aiunt, omnia, quæ arte fiunt, etiam fortuna fieri, nempe ars non est, nisi eorum, quæ esse, & non esse possunt, atqui horum est fortuna, ergo quorum est ars, eorum etiam fortuna est. Verum hi ab Arist. dissentire uidentur qui 7. diuin. dubitationem mouens inquit, Dubitabit autem aliquis, quare alia fiunt arte, & à casu, alia autem non ut domus, ecce quod in dubitatione accipit aliqua, quæ arte fiunt, ut domus fortuna non fieri, quod etiam supponit solutio, quæ his habetur uerbis, Causa uero est ex eo, quia materia; quæ generationis est particeps ut efficiatur, & fiat aliquid eorum, quæ arte proficiuntur, in qua pars est aliqua rei, alia talis est, ut à se ipsa moueatur, alia talis non est, & huius alia, hoc modo moueri potest: alia non potest, complura quidem moueri à se ipsis possunt, at non hoc pacto, ueluti saltare. Quare ex his constat ea cum arte, tum fortuna fieri, quorum materia talis est, ut à se ipsa moueri possit, & ea est in qua est pars rei fiendæ. quorum uero materia, ita non se habet, arte solum conficiuntur, non fortuna. Atque uerba sequentia hoc ostendunt, & hæc sunt, Quorum igitur talis est materia, ut lapides, impossibile est sic moueri, nisi ab alio, sic tamen, & ignis profecto, ideo alia non erunt sine eo, qui artem habet, alia autem erunt, Nam ab his mouebuntur, qui quidem artem non habent, possunt autem ipsa aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte moueri, quæ ab eodem philosopho paulo post repetuntur. quæcumque autem à casu ibi sit, quoruncumque materia, potest à se ipsa moueri, hoc motu, quo sperma mouetur, quorumcumque uero non ea impossibilia sunt fieri aliter, quàm ex ipsis, aperte igitur ab Aristot. dissentit opinio.

Propria opinio. Cap. 17.

NOs uero dicimus, quod si utraque opinio recte intelligatur, fortasse ab Arist. non dissentit. & ut res constet, sciendū, multum interesse, asserere opus arte factum, fortuna posse produci, & hoc ipsum à fortuna impediri posse. si enim primum insequamur sensum, ita prima opinio Arist. consentit, quippe non omnia artis opera, à fortuna gigni possunt, quemadmodum Arist. inquit, nunquam tamen fortuna facta est, domus, consimiliter pingendi arte elaboratum opus nunquam à fortuna fiet, quare si quærat, an omnia quæ arte oriuntur, hæc eadem à fortuna produci possint, ita dicendū est, non omnia, sed ea solum, quorum materia talis est, ut à se ipsa, ad opus perficiendum moueri possit, quemadmodum sanitas arte, & casu produci potest, quoniam in sanitatis materia pars est, ob quam ad sanitatem procreandā moueri potest, etenim calorem naturalem continet, qui interdum sine arte sanitatem causat: ergo ea arte & fortuna fiunt, quorum talis materia est, quæ potest se ipsa moueri, at, quæ hanc non habent materiam, ut à se ipsa moueatur, per artem solum, & nunquam per fortunam, producantur, ueluti domus, cuius materia lapides sunt, qui sine eo qui artem habet, nunquam ad domum producendam mouentur. At si quæramus num quæ arte fiunt, fortunæ subiecta sint, ita quod, etsi ab ea produci nequeant, impediri tamen per ipsam possint, ne fiant, Re ita intellecta, uniuersa artis opera, asserimus fortunæ subiecta esse, & ab ea impediri posse, domus enim arte constructa, etsi à fortuna nequeat produci, ei tamen subijcitur, quatenus, ne fiat, impediri potest, utpote, si quis pro domo construenda fundamentum iaciat, terræ tremor contingat fundamentum rueret, & domus nunquam fiet. Ex his uaria, diuersaque Arist. loca, quæ pugnancia uidentur, conciliantur, 6. enim moral. uniuersas artes fortunæ subiectas esse, confiteatur, at 7. huius, contrariam uidetur ueri sententiam. Hæc loca ex dictis conciliantur, omnes etenim artes fortunæ subijciuntur, uerum inter artes discrimen est, nonnullæ enim ita se habent quod earum opus arte, & fortuna fieri potest, ut quorum materia à se moueri potest, quorum uero operum materia talis non est, solum arte fiunt, sunt uero aliæ artes quarum opera, etsi à fortuna nunquam fiant, ei tamen subijciuntur, nam ne fiant impediri ualent, quare, etsi domus

& statua fortuna non efficiantur, ei tamen subijciuntur, cum impediri possit, quare uniuscuius opera, iuxta explicata, fortunæ subiecta dicuntur. E

*Si à separatis mentibus in sublanarem mundum proxime quidquam produci possit,
Prima opinio. Cap. 18.*

Hucusque ad scientiam, pariter ad ortum formas, quas ideas nuncupant, non conferre, docuimus, at nunc, ut omnis tollatur ambiguitas, inquirendum erit, num in mundum hunc sublanarem, quidquam proxime ab abiunctis mentibus gigni valeat, uerum quoniam philosophi inter se consentientes non sunt, diuersa eorum placita, primum referemus. Quidam, quemadmodum Scotus, formam à materia abiunctam proximum generationis principium esse posse, fuisse arbitrati. Et ut opinio aperta reddatur, illam in quattuor dicta perstringemus, atque primum est, forma separata, quæ omnes formas uitaes, atque animas producit, Deus est, quod hac ratione confirmat, querens, quando anima cuiusdam animalis, ut puta equi, producta est, uel à uirtute in semine, aut à cælo anima à forma separata, non à seminis uirtute, nam momento, quo anima oritur, neq; semen, neq; eius uirtus est, cū pereat, quare effectus sine causa effectrice erit. rursus nullum perfectius ab imperfectiori produci potest, animal genitum semine perfectius est, ab eo ergo produci non potest, non enim semen uirtute generantis animalis opus complere potest, quoniam contingit animal non esse, atqui uirtute eius quod non est, nullum ens agere potest. Demum generantis uirtus, & semen ex accidenti ordinata sunt, quare ortus fieri potest neutro illorum concurrente. Neque à cælo producit anima, cum causa sit uniuersalis. tertium igitur dandum est, à Deo proxime animas esse productas, secundum eorum dictum est in omni ortu, quoniam agens disponens materiam concurrat, hoc agens cælum est, quod per calorem, quem lumine & motu producit materiam mouet, atque disponit, ut animas suscipere possit. Quod ita probant, huiusmodi enim alterationis principium semen esse nequit cum sit uniforme, quare à difforme alterare nequit. Deinde ad sui interitum ageret, dum enim alteratur corrumpitur, quare ad cælum recurrendum est, quemadmodum Auer. de ortis expulsi asseruit. Cælum itaque est quod per calorem, organorum diuersitatem effingit, atque corpus præparat, ut animam suscipiat. Tertium est, quod etsi abiuncta forma animas producit, has tamen non creat, si Arist. assentiendum est, est enim animarum productio non creatio, sed inductio, Nam creatio est alicuius productio, nulla eius parte præsupposita, anima uero aliquid præsupponit utpote materiam, iure non creatur, sed quis ab his querere possit. Arist. negat huiusmodi formas esse causas ortus effectrices. soluunt Arist. non simpliciter negare, has formas ad generationem non esse pernecessarias. Tollit enim Arist. ideas quæ particulares formæ erant, quæ iuxta numerum specierum, eorum, quæ fiunt, erant secundum Platonem multiplicata. confitetur uero esse unicam separatam formam dandam, ueluti diuinam mentem, quæ omnes animas efficere potest. Quartum est cætera formæ ab agentibus particulatibus sunt productæ, uti ignis ab igne, aqua ab aqua, quod probatione indigere non putant. Hæc isti secundum Arist. sentiunt, quorum sententia à ratione, & ab Arist. aliena est.

*Arguitur opinio, atque ostenditur idem esse agens disponens, & formam
producens. Cap. 19.*

Sed hi primum illud euertunt proloquium, quod peripatetici consentunt, proloquium uero tale est, agens quod materiam præparat, & disponit, idem non esse, cum eo quod formam producit: iuxta hos proloquium hoc tollitur: nempe Deus est animarum effectrix causa, cælum uero disponens. Cæterum quoniam latinorum quidam de effato dubitarunt, idcirco, ut ueritas elucescat eorum sententias referre decreuimus. Nonnulli itaque asseruere, agens disponens, diuersum esse ab eo quod substantiæ formas producit, formæ enim de foris accedunt, quoniam uel à mundi anima, & colchoidea, ut Auic. placuit, aut ab ideis, uel ut isti fingunt à Deo, agentia uero, quæ materiam mouent, agentia, quæ apud nos sunt, quæ proximæ formas substantiæ principia producendi esse nequeunt, quare ad agentia separata recurrere oportet, alioquin rerum tolleretur generatio. Hos arguit Auer. 7. huius, & prima ratio ita componi potest si agens, quod materiam mouet alterum esset, ab eo quod formam producit, illud accideret absurdum, subiectum & suam formam esse duo entia in actu, quare ex materia & forma per se unum non fieret. Sed quo pacto hoc sequatur, lis, & controuersia est, apud Auerroistas. eorum quidam aiunt idcirco sequi, quoniam cuiusque agentis actio ad ens actu terminatur, quare disponens actio, cum ad subiectum finiatur, ergo subiectum ens in actu erit, consimiliter producens actus, cū ad formam terminetur, quare forma erit ens actu. Verum probatio hæc iuxta

A iuxta Auerrois placita nulla est, quoniam Auer. opinatur, eodem temporis momento, disponens motum terminare, & formam substantiæ esse productam, quoniam secundum Auerroem, generatio momento fit, quare utriusque agentis actus ad compositum finitur. Alij uero ita id, quod consequitur ostendunt, iuxta Auerroem, subiectum nullum esse habet, nisi per formam, insuper actio agentis quemadmodum Arist. docet, ad formam sine materia non terminatur, quoniam forma quæ producitur, non nisi in materia esse habet, consimiliter, neque ad materiam sine forma terminatur, ex his id quod consequitur, deducunt. si agentia hæc diuersa essent, ergo disponens actio, cum ad subiectum finiatur, ergo ad subiectum cum forma quod ens actu est, consimiliter gignens actio, quando ad formam finiatur, non nisi ad formam cum subiecto, quod ens actu est, quare subiectum, & sua forma erunt duo entia in actu. Sed uana est quomodo docunque componatur ratio, quippe alteratio, quæ disponens motus est. Ad id ens actu terminatur, quod corrupendum est, quod eo momento, quo alterationis complementum habet, corrumpi exorditur, & oppositum produci, etenim generatio, & interitum tempore efficiuntur, quemadmodum in disputatione de accretione docuimus, quare absurdum nullum contingit, si utriusque agentis actio, ad diuersa in actu entia terminetur: etenim alterantis actio, ad id quod corrupendum est, finiatur, ad id uero, quod factum est, gignens actus terminatur. **B** Secunda Auer. ratio est, si hæc essent agentia diuersa, idem ens in actu, utpote compositum, à duobus agentibus fieret. quæ quidem ratio, neque ualida est, quoniam absurdum nullum uideatur, ut a duobus agentibus, quorum alterum disponat, alterum formam efficiat, idem actu existens pendeat. tertia ratio, si quod formam producit, non disponderet, hoc quidem agens cum forma separata sit, ergo quando formas producit, non dependeret à materia, siquidem formæ, quæ à materia in agendo pendent, abiunctæ non sunt, sed materiæ immerse, & ita formæ genitæ à materia separatæ essent, nam omne quod fit à consimili secundum speciem, uel secundum genus proximum gignitur. Sed ratio hæc à quibusdam molestari consuevit, etenim quodcumque agens, excepto primo, materiam, in quam suum exercet actum supponit, & tamen datur aliquid agens, præter primum, quod separatum est, quare recte dictum non est, nullum agens separatum in agendo à materia dependere. Insuper non recte dicitur, agens secundum totum esse, effectui persimile, quippe Deus materiam, et formam, atque compositum producit & tamen nulli eorum persimilis est. Iam uero, quicquid potest uirtus inferior, potest & superior præstantiori modo, sed agens naturale, quod inferius est, formam, et compositum producere ualet, ergo magis agens abiunctum hæc efficiet. Demum cæli motus à forma separata producit, & tamen subiectum supponit, ergo agens separatum cum agit à subiecto dependere potest. Sed hi multifariam peccant, & primo quoniam eorum rationes uanæ sunt, nam si omne agens præter primum in agendo peripatetici ascribantur, uelidelicet intelligere, & in girum mouere, si materiam requirunt, uel quo ad primam actionem, uel quo ad secundam non quo ad primam, quia illa est substantia operantis, si quo ad secundam, pariter, & prima intelligentia subiectum, & materiam requirit, quoniam prima mouet in girum & cum motus absque subiecto esse nequeat, nam est eius actus, igitur & prima, cum operatur materiam requirit. uerum forte quis pro his dicet, quod dicitur prima non indigere materia, cum agit, quoniam creat, atqui creatio soli Deo conuenit, sed hoc non est peripatetice dictum, etenim peripatetici creationem, & nouam, & æternam penitus tollunt, sicuti in sequenti disputatione demonstrabitur, neque dicendum quod cum Deus ad rerum productionem concurrat, materiam non perquirat, nempe antea docuimus, cum Deus ipse esse, sit causa effectrix, materiæ perquirere, quare nulla est prima ratio, neque in alia ratione recte accipiunt, cū dicunt, opus non esse, causam effectricæ esse toti effectui persimilem, Arist. enim & Platoni contradicunt, cum hæc fatentur, Nam uterque a consimili uel secundum speciem athomam, uel secundum genus propinquum uniuersa, quæ natura sunt, fieri asserit, quare si non est opus, ut agens sit effectui consimile, ruit utriusque fundamentum, insuper si Deus materiam, formam, & compositum producit, aut hæc productio est generatio aut creatio, si primum, cum illa, materiam supponat, igitur Deus in agendo materiam supponit, neque secundum cum peripatetici philosophi creationem minime concedant, ruit adhuc eorum ratio, sed quidquid potest uirtus inferior potest & superior; si hæc nunciatio esset uera, illud contingeret absurdum, quod ignis non calefaceret, neque aqua humectaret, quia in sempiternis non differt esse a posse. si itaque uirtus superior, uti Deus, potest sine igne calefacere, actu calefacit, & semper sine igne. postrema demum nulla est, quippe omne quod fit, ita fit, uti est aptum fieri, & sicut est aptum fieri, ita fit, cum entia, quæ ortui subijciuntur, sint apta ex materia fieri, cum fiunt, semper ita fiunt; ergo siue à forma in materia, siue à forma abstracta si aut semper ita, ut, ex materia fiant. quare separatæ formæ etsi in aliqua actione à materia nullo pacto pendeant, uti cum intelligunt, cum tamen motum producant, subiecto egent, quoniam motus

motus absque subiecto fieri nequit, non tamen ab eo intelligentia pendet, quoniam sat est, ut
 13 huiusmodi opus à materia non pendeat, sicut Arist. de ui intellectiua primo de anima docuit
 cum inquit, si est aliquod opus proprium, contingit ipsum separari, quare ait, si habet aliquod
 opus & non inquit, omnia opera oportere esse separata, ita sat est, ut mentium intellectio ab-
 iuncta sit, & necesse non est, ut altera earum operatio ut motus sit sempiterna, at de re hac, in
 alia disputatione satis dicemus, quo ad Auer. rationem pertinet, dicimus non sequi ex his, quæ
 ab his dicuntur, ac dicimus, ea ratione nolle probare idem esse agens disponens, & inducens for-
 mam, sed quod forma per se non fit, nam si forma per se fieret, aliquid eius præxisteret, quo-
 13 niam ex omni eo quod per se fit, aliquid præxistit, atque docuit hoc esse materiam, quare uel
 forma, materiam, ut sui partem supponeret, quod cum fieri nequeat, remanet, quod si forma
 fit, sine materia fiat, quod etiam Auer. docuit 12. diuin. cum dicit, si forma fit, creatur, quo-
 niam aliquid, quod est pars eius non supponit. Quare in generatione non esset opus materia, &
 subiecto, nam hæc ratio reprehendi nequit, nisi quod ab Arist. demonstratum est, negetur. Qua-
 re ut unde disseisset oratio, cum Auerrois rationes nullæ sint, opus est explicare, si quæ sint
 quæ propositum ostendant. Nos hanc rem demonstrandam ita aggredimur, si hæc agentia di-
 uersa forent, quod fieret, à consimili, neque secundum speciem, neque secundum genus pro-
 pinquum fieret, nempe producens formam, est forma separata, quæ neque idem secundum spe-
 24 ciem, neque secundum genus, propinquum sunt, quoniam genitum, & sempiternum differunt
 genere, & plusquam genere, uti docebimus. Deinde, quod largitur, id quod necessario, & ne-
 xu quodam essentiali antecedit formam, dat formam, at agens disponens dat id, quod necessa-
 rio antecedit formam, quoniam dispositiones dat, sine quibus non potest suscipi forma, ergo
 dat eam. Verum, quia difficultas tota in prima est propositione, idcirco ea est probanda, nam
 si disponens non daret formam, aut hoc est, quia difficile est formam producere, aut quia sibi re-
 pugnat, non primum, quoniam tota mutationis difficultas ex contrarietate causatur, nam te-
 24 ste Arist. 2. de ortu, in habentibus symbolum facilior est transitus, igitur in quibus non est sym-
 bolum, sed contrarietas, transitus est difficilis. At inter qualitates, quas disponens producit,
 est uera cōtrarietas, inter substantiæ uero formas nequaquam, ergo difficilius est qualitates efficere
 quam substantiæ formas, ergo si dispositiones substantiæ, formam facilius producere potest,
 neque secundum dari potest, atque primum ex eorum hypotesi ostendi potest, quidquid potest
 uirtus inferior, potest, & superior, & magis, ergo si agens apud nos, potest disponere, ergo &
 agens supremum, utpote forma abiuncta, sed cum in æternis non differat esse a posse, ergo si ma-
 24 teriam mouere potest, ergo disponit, & cum hæc formam producat, uti ipsi aiunt iuxta eos, er-
 go idem est agens disponens & formam producens, quod separata forma est. Verum quoniam
 ratio ex concessis est, nunc simpliciter demonstranda est, quod potest in media, quæ nexu essen-
 tiali sunt ad finem ordinata, potest in finem, at agens disponens, potest in media, quæ essen-
 tialiter ad finem sunt ordinata, quoniam dispositiones producit, quibus productis necessario for-
 ma gignitur, quæ eius gratia productæ sunt, ergo potest in finem, qui forma est, quare neces-
 sario consequitur idem esse agens quod disponit, & substantiæ formam producit. Demum
 ab Arist. dissentiant, Arist. enim inquit, omne quod fit ab agente consimili, aut secundum spe-
 ciem aut secundum genus propinquum fieri, & docuit huiusmodi agens esse apud nos, quare si
 huiusmodi agens tantum disponeret, ergo quæ ab eo ortum suum trahunt, non à consimili in
 specie, uel in genere propinquo efficerentur, aperte, igitur ab Arist. dissentiant. Demum ut
 aduersus opinionem, sermonem conuertamus, si substantiæ formæ a Deo producerentur, ergo
 creantur, consequens apud peripateticos, absurdum est, quod ita probatur, nulla enim alia ratio
 ne ab his anima intelligens creari debet, nisi, quia licet agens naturale disponat materiam, for-
 mam tamen non attingit, neque ipsam ex materia gremio producit, sed a Deo optimo maximo
 in materia recte affecta producit, consimiliter si agens naturale non attingit animam eius, quod
 ex semine efficitur sed tantum disponit, & Deus animam producit, ergo illam creat. Deinceps
 30 ut ab Arist. 12. huius demonstrationem accipimus, qua ostendit primum omnium mouens esse
 purissimum actum; ita ratiocinatur, primum mouens semper mouet, ergo est purissimus actus,
 nam si non semper moueret, esset potentia, eadem nos utimur ratione, Deus huiusmodi ani-
 mas producit, ergo semper producit. Nam si semper non efficeret, potentia esset. Insuper agens
 quod ad uarios, diuersosque effectus producendos indifferens est, si eorum aliquem magis ef-
 ficat, necesse est, ut noua causa concurrat, quæ magis ei, quam alijs faueat, cui effectus diuer-
 sitas ascribitur: atqui Deus omnes uiuentium animas producere potest, ergo si unius uiuentis po-
 tius animam, quam aliorum efficit, noua causa ut concurrat oportet, cui diuersitas ascribitur,
 quare non proxime Deus, ex se solo huiusmodi animas producit. Deinde alterius proloquij
 manifesta ruina succedit, ab æterno & in mobili proxime nouum proficisci, Deus enim & sem-
 piternus, & immobilis est, quare ab eo, si uerum est proloquium, nouum non fluit. Ad idem
 si huiusmodi

Arist. ra-
tio.

A si huiusmodi anime, à Deo proxime efficerentur, mutationis capax Deus fieret, Nam omne quod
 aliter se habet modo, quam prius, mutatur, ut mutationis nomen ostendit, Deus uero prius ali-
 cuius bouis animam producebat, quam non amplius modo facit, quare non eodem modo nunc,
 & prius se habet, mutationis igitur particeps efficitur. Ab Arist. etiam dissentiant, qui secun-
 do de animalium ortu, mortales animas ex seminis potentia traduci testatur, & ita ratiocinatur
 omnis forma, cuius opus à materia pendet, ex eius gremio educitur; animæ uero uegetantis, &
 sentientis opera, à subiecto corpore pendet, non autem intellectus opus, ergo (mente excepta)
 ex semine traduntur. Secundum eorum dictum, neque rectum est, si cælum materiam dispo-
 neret, & mouere, contingeret enim animalia sine maris, & famellæ concubitu gigni posse, nem-
 pe mas, neque disponit, cum cælum sit, neque formam producit, quoniam Deo hoc ascribunt,
 ergo sine mare, animalis ortus fieri posset. Deinceps primo secundo & tertio de animalium ortu,
 marem actiue ad generationem concurrere, quoniam formam largitur, testatur, ergo si mas
 agit aut materiam mouet, quod dari non potest, quoniam cælum est, neque gignens est, quo-
 niam generans abiuncta forma est, ergo non recte ab Arist. dictum est, mare formam in anima-
 lis generatione largiri. A se ipsis etiam dissentiant, siquidem decimo huius marem, & famellam
 ad animalis ortum actiue, & passiuè concurrere affirmant, ergo si agit mas, uel materiam ad ani-
 mas suscipiendas mouet, quare non cælum, aut animam generaret, quare non Deus, ut ipsi testan-
 tur. Deinceps 7. huius unumquodque à sibi consimili indiuiduo in specie, uel in genere pro-
 pinquo fieri docuit, quare non à Deo, & a cælo, à quibus genitum specie & genere & plusquam
 genere separatur, ueluti decimo huius constat. Insuper 2. phys. inquit philosophus, generans
 & formam in idem specie coincidere, si Deus animam generet forma uero genita, anima est, er-
 go Deus, & anima in idem specie conuenirent Ad idem omne agens, ut patiens contangat ne-
 cessum est, quemadmodum 7. de phys. aud. Arist. monuit, Deus uero materiam non contan-
 git, quare, ut animam producat fieri nequit, neque obstat, si dicatur, per calorem cælestem
 materiam contingere, Nam tunc proxime, à Deo animæ non essent productæ, Verum singula
 horum errata prosequi stultum est. Neque his fauet, si quis asserat actu huiusmodi animas non
 esse productas, sed quod potest illas Deus producere, auxilium enim hoc nullum est, primo,
 quoniam in æternis non differt esse à posse uti 3. phys. declaratur, quare, si Deus potest, ergo
 animas producit, Deinde si posset animas producere, & non efficeret, non esset simplicissimus
 actus, naturam potentia producens, ita enim 12. huius ratiocinatur, Arist. si non semper mo-
 ueret esset potentia mouens, quare non simplicissimus actus. Demum possibili posito in actu,
 30 nullum sequitur absurdum, quemadmodum, non semel, & 8. phys. & primo de cælo Arist. do-
 cuit. Quare si Deus has animas producere potest, si igitur actu producens efficiatur, non de-
 bet absurdum sequi, quod minime uerum est, nempe omnia retro enumerata absurda sequuntur.

*Varia opinio de eo, an idem sit agens, disponens, & formam
 producat. Cap. 20.*

C A Eterum, quoniam disputatio retro proposita fuit, num idem sit agens, quod materiam
 mouet, & formam producit, ut ueritas aperta reddatur, & dubitatio omnis tollatur, eo-
 rum opinionem referre iudicauimus, qui ueritatem omnino assecuti non fuerunt, siquidem
 sapientis munus est, & rem apertam facere & mentientem etiam manifestare. fuerunt itaque non
 nulli, qui in omnibus, quæ fiunt, uerum non esse inquirunt, idem esse agens, disponens, for-
 mam producens, etenim quæ fiunt, alia simpliciter fiunt, quemadmodum substantiæ, alia uero
 secus, ueluti accidentia uniuersa, itaque in substantijs, quæ oriuntur uerum est idem esse agens
 quod materiam præparat, & formam disponit, in accidentium uero ortu secus, aliud enim, &
 diuersum, esse potest agens, quod materiam præparat, & formam producit. Et hi Auer. dictis
 innituntur, qui secundo de anima testatur, corpus lucidum aerem afficere, ut colorum suscipiat
 67 species, sed quod colorum intentiones producit, lucidum corpus non est, sed corpus colore
 affectum. Demum 2. phys. Arist. monet duplex esse agens, artificiosum, Alterum quod mate-
 riam præparat, Alterum, quod formam producit, quare in accidentibus diuersum est agens di-
 sponens, ab eo quod formam producit. quod etiam per Auer. 7. phys. confirmant, qui Zeno-
 nis cauillam soluens inquit, quodam esse mouens præparans, quod mouens in potentia nuncupat,
 37 quatenus eius effectum ad actum ultimum refertur, aliud est mouens perficiens, quod ui-
 delicet in subiecto iam præparato, actum postremum producit, quare ex Auer. liquet, enuncia-
 tionem omnibus, quæ fiunt communem non esse, sed hi de facili arguuntur, si uarietatem di-
 spositionum, atque agentis disponentis referemus, quemadmodum dispositio bipartita est,
 ita agens disponens, Altera etenim dispositio est inter quam & formam producendam, nexu
 essentialis existit, ita quod in materia producta, forma necessario producatur, quemadmodum
 H in

in ignis materia sufficiente dispositione producta ignis forma necessario exoritur. Est altera dispositio, inter quam, & formam accidentalis nexus existit, quemadmodum de lumine constat, quo posito non necesse est ut id, pro quo disponat, ponatur, ita agens disponens bifidum est; alterum enim necessarias facit dispositiones, alterum uero aduentitias: quod uero primas dispositiones efficit, hoc idem formas producit, siue subiecti, siue accidentis forma extiterit, quod uero secundas, & aduentitias dispositiones producit, formam producere non est necesse, deque hoc secundo disponente Auer. loquitur, ad quod quidem probandum rationes retro allate ualidissimæ sunt, quare simul opinionis defectus, atque dictorum Auer. concilium constat. Neque defuerunt quidam qui proloquium uerum esse asseruere in formis, quæ ex materia gremio productæ sunt, at si forma ex materia non producit, agens quod disponit formam, non producit, quemadmodum de anima intelligente constat, in ea enim producenda, alterum est agens quod disponit, & quod ipsam producit, siquidem disponens calor est, in semine existens, animam uero Deus creat. Sed hi partim recte, partim non recte sentiunt, etenim formæ omnes, quæ ex materia educuntur, ab eo agente, à quo dispositiones factæ sunt producuntur, quod uero de anima intelligente asserunt, Arist. non consentit, siquidem Arist. omnem prorsus creationem tollit. Demum rationes retro allatæ, eorum sententiam euertunt, Nempe demonstrant agens quod necessarias, & non aduentitias dispositiones facit, hoc idem formam necessario gignere, itaque si uirtus in semine existens, dispositiones necessarias pro ui intelligente producit, igitur hanc animam facit, opinio igitur hæc, peripateticis non consentit. Opinio, itaque Arist. consona est, quod agens, quod necessarijs dispositionibus materiam præparat, hoc idem formam producit, sic enim à consimili, uel secundum speciem aethomam, uel secundum genus proximum id quod oritur, fit, si enim agens sublunare materiam tantum præpararet, dispositiones, cum accidentia sint, quibus species non constituitur, & agens a materia abiectum, formam produceret, qua species constituitur, ergo genitum simpliciter separatæ menti, ut eius opus, & non disponenti, ascribendum erit, quare factum, & faciens, neque eius speciei aethomæ, neque eiusdem generis proximi erunt, igitur secundum Arist. asserendum est, idem numero esse agens, quod materiam necessario præparat, & formam producit.

Num substantiæ forma, agendi proximum principium esse ualeat. Cap. 21.

CAeterum, ea se ingerit dubitatio diluenda, si agens sublunare utrumque exercet opus, ergo substantiæ forma proximum agendi principium efficietur, quando quidem geniti formam non nisi merito suæ formæ producit, quod a peripateticis alienum esse uidetur. In huius quæstionis solutione, ut recto ordine pertractetur, quid quaeritur primum exponemus. Deinceps uarias philosophorū sententias, mox quid nos ipsi sentimus, adijciemus. Difficultas itaque est, an in rerum ortu proxime, aliquo accidente non intermedio, substantiæ forma materiam attingere possit, ita, ut ex illa opus producere ualeat, uel potius, quodcumque operatur, semper aliquo intercedente accidente, tamquam eius instrumento producat, quemadmodum ignis, merito suæ formæ, ignem producit, an eius forma immediate materiam attingat, ex qua consimilem formam producat, an potius ita operatur, quod per calorem intermedium, ut per instrumentum materiam disponat, & formam producat, ita, ut calidum, ignis instrumentum, materiam moueat, & ignem producat. In hoc quæsito diluendo non sunt philosophi conformes. nonnulli, quemadmodum D. Th. asserunt nullam substantiæ formam agendi principium proximum esse posse, sed earum unaquæque aliquo accidente intermedio operatur. eorum multa sunt fundamenta, primum unaquæque res naturalis, mediante sua potentia agit, atqui accidens potentia est, quoniam sub secundam qualitatis speciem collocatur, ergo unaquæque forma in materia esse habens mediante accidenti operatur, & idcirco inferunt, solum Deum agendi principium proximum esse posse, quoniam in eo potentia, a sua substantia, non distinguitur. Adhuc omne agens materiale nõ agit nisi disponendo, generans enim opus est, ut prius materiam moueat, deinde gignat, sed accidente disponit, ergo accidente generat, alioquin idem numero agens disponens, & formam producens non foret. Sed horum sententia dubia, & ab Arist. aliena uidetur, & penes duo deficere apparet, primum quoniam omnis potentia, quæ proximum agendi, uel patiendi principium est, à substantia non distinguitur. secundo deficit, quoniam omnis forma, principium agendi proximum est, & quamuis de primo, satis abunde diximus, in disputatione 6. de facultate sentiendi, nunc, quædam breuibus perstringemus. Philosophus itaque 2. de anima, & 7. huius, unumquodque dicitur tale, cum in sibi debitam potest actionem quod uero in eam nõ potest, æquiuoce tale dicitur, ut dolobræ exemplo atq; securis, patet, acutie namque remota, æquiuoce securis dicitur, quare cum unaquæque forma materialis, in operationem sibi debitam, ob potentiam feratur, ergo sua facultate sublata, forma æquiuoce diceretur,

8. 39

Adiceretur, atqui accidentis ablatione, substantiæ forma æquiuoce talis non euadit, igitur potentia accidens non est. Deinde accidens nullo alio accidente intermedio, suum actum exercere potest, ergo omnis forma substantiæ, nullo intermedio, quod suum est, efficere potest. id quod consequitur, ita probatur, agere sine medio est perfectionis simpliciter, cum in omnium perfectissimo ente reperiatur, utpotè in Deo, ergo si accidenti, quod substantia uilius est, magis ergo substantiæ, agere sine medio, ascribendum erit, Deo enim, ea solum ascribimus, quæ simplicem perfectionem dicunt: quare cum sine medio agere Deo ascribatur ergo perfectionem simplicem dicit. Neque ratio dissoluitur, quod alia ratione calor, alia ratione Deus, est proximum agendi principium, nam accidentis ita agere est, in perfectionis, quoniam illud, ut alterius instrumentum est, explet, atqui Deus sine medio operatur non ut alterius instrumentum idcirco ita agere perfectionis est. Hoc enim non obstat, nam accipimus Deum accidens, & formas substantiæ, atque, ut sine medio agunt consideremus: & quaerimus, an sine medio agere dignius sit, quam per medium operari, si secundum, cum primus agendi modus Deo conueniat, ergo imperfectus agendi modus Deo attribuitur. si primum datur, cum substantiæ forma, accidente longe nobilior sit, ergo ei magis sine medio agere conueniet. Ad huc si agere sine medio accidenti, ut instrumentum conuenit quoniam generandæ substantiæ instrumentum existit, igitur accidens, & accidentis, & substantiæ instrumentum erit, calor enim, & calorem, ut ipsi aiunt, & substantiam generat, cum ignis efficitur: quare calor caloris erit instrumentum quoniam ita agere ei ut instrumentum conuenit. quod si concedant, accidens per aliud accidens operari perfectio erit in infinitum, Nempe de eo inquirimus, quando accidens producit, an cum instrumento uel sine instrumento producat, & quodcumque dabunt, id eueniet, uel quod accidens sit substantiæ & accidentis instrumentum, aut quod in infinitum abiectio fiat. si uero accidenti, ut accidens producat, sine medio agere, conuenit, igitur non ut alterius instrumentum agendi proximum principium esse ualeat. quare cum ita agere dignitatis simpliciter sit, ergo substantiæ magis conueniet, quoniam accidente longe præstantior est. Arist. deinceps, secundo de ortu, eos arguit philosophos, qui asseruere alterans per se esse, generationis causam, merito qualitatum agentium, & patientium, ait, hos non recte sentire, quoniam causam præcipuam, & quod quid est, atque formam è medio tollunt: hi enim non negabant quod accidens in uirtute substantiæ substantiam producere possit, quare penes hoc ipsos arguit quoniam per intermedia accidentia substantiam gigni putarunt, igitur unaquæque forma substantiæ proximum agendi principium esse ualeat. Ad idem materia sine intermedio formas recipit, eius enim receptio passio est, ergo forma sine medio agit, ueluti enim materiæ ratio pati est, ita formæ ratio, est agere, quemadmodum 2. de ortu Arist. docet. Insuper philosophus 7. huius asserit, substantiam, solum ab uniuoco fieri, accidens uero ab uniuoco, & æquiuoco, quod quidem uerum esse nequit, nisi substantia proxime accidens producat, mox unumquodque perfectum dicitur, quando in propria actionem potest, nam cuiusque rei perfectio, in actione consistit, uti primo moral. Arist. sed indiuiduum de genere substantiæ, omni secluso accidente perfectum est, non enim accidentia perfectionem adiungunt, ergo indiuiduum substantiæ, omni per intellectum, secluso accidente, in suam actionem potest, ex quibus apertum fit animæ potentias ab anima non esse distinctas, nam si unaquæque forma, se ipsa, suas actiones explere potest, igitur si anima per suas potentias operatur, suæ potentia erunt eius substantia. Quod plane, Auer. confirmat 7. phys. ubi auctore Alex. dubium persoluit, quod tale est, cur Arist. non monstrat, ad animæ potentias non esse motum, soluit cum Alex. illud idcirco factum esse, quoniam quinto eiusdem operis, ad substantiam non esse motum, docuit. & quinto huius, quaerit, cur Arist. inter signata qualitatis, potentia, & impotentia naturalis non meminit, de quibus in categorijs mentionem fecit, dat causam, & idcirco factum fuisse asserit, quoniam potentia, & impotentia naturalis, per se substantiæ sunt, & merito præparationum dicuntur qualitates.

Propria opinio. Cap. 22.

ARistotelis itaque opinio est, à quo nec Alex. nec Auer. dissentiant, substantiæ formæ agendi principia proxima esse ualent, sed ut res aperta fiat, erunt nonnulla accipienda. Et primum, quod potentia bipartita est, Altera etenim actiua, Altera passiuua nuncupatur, quemadmodum 5. & 9. huius Arist. monuit, Actiua uero potestas definitur principium agendi in alio quatenus aliud, alterum enim agens, à passo per se est, quamuis ex accidenti agens pati possit, ut 9. huius Auer. docuit. Patiendi uero potestas est principium patiendi, ab alio, quatenus aliud, formæ uero naturalis potentia passiuua non est. Nam si formæ est agere, igitur non pati, quare agendi potentia erit principium unde motus. quibus constat formæ potestatem

H 2 tem

tem ab ipsa forma, ratione solum seiungi, nam quatenus rei actus & perfectio est, forma nuncupatur, ut uero unde motus principium est, potestas actiua nuncupatur, si uero interdum qualitas ab Arist. nuncupatur, ex accidenti qualitas dicitur, quoniam ratione dispositionum, quibus forma indiget, cum operatur, ob quas interdum cum facilitate, interdum cum difficultate agit, per se uero formæ potestas ipsamet forma est, ab ea solum ratione secreta. sed dubium est, si substantiæ forma in esse ab accidentibus non pendet ergo neque dum operatur, ergo non indiget his præparamentis, ut agat, sed soluitur potentia, namque actiua formæ, his non eget præparamentis, ut ratione agendi, quippe agendi ratio formæ natuta est, sed his indiget, ut materiæ dispositionibus, actus namque agentis, quemadmodum secundo de anima Arist. testatur reliquit. Alterum dubium est, si actus, & potentia eiusdem generis sunt, cum potentia actus accidens sit, ergo & potestas erit accidens, sed soluitur, potentia etenim, & actus multifariam dicuntur, interdum enim ad idem genus spectant, ut si potestatis nomine, id intelligamus quod actu non est, potest tamen esse, ueluti Socrates generandus, qui nondum est, potest tamen esse, quemadmodum Simpl. 3. phys. admonet: interdum uero nomine potestatis, agendi, & patiendi potentiam intelligimus, atque ita ad idem genus, non est necesse ut spectent, Nam patiendi potentia, materiæ substantia semper est, eius enim est pati, & recipere, & omne quod recipit, eius ratione recipit & patitur, potestas uero agendi, si fuerit formæ substantiæ, substantia erit, si uero accidentis erit accidens: interdum uero potestatis nomine, respectum intelligimus, ob quam, materia, formam, ut terminum oppositum respicit, quæ formæ aduentu definit. cuius Auer. primo phys. meminit, quæ in relatione collocatur, quare constat, non semper ad idem genus, actum & potentiam spectare. Sed adhuc dubium est, quo uidelicet pacto, agendi principium substantiæ forma sit, & quo modo hæc simul stent ut idem sit agens generans, & disponens, sed de facili soluitur hoc, idem enim numero agens est, quod disponit, & formam producit, quemadmodum ignis, si ignem perducere debeat, primum suis qualitatibus materiam disponit, qua recte affectæ, substantiæ formam per propriam formam producit, ita enim quod agit, non est forma, neque accidens sed suppositum est, ueluti prohemo Meth. constat, forma uero siue substantiæ, siue accidentis extiterit, agendi est ratio, & nõ id quod agit, quare ignis est agens generans & disponens, nõ tamen ob eandem rationem, quoniam propter sui formam, substantiam gignit, ob qualitates uero materiam mouet, quare idem numero, agens, quod disponit, & generat, licet non eiusdem ratione generet, & moueat. & ita Arist. intelligendus est, lib. de sensu, & sensibili, quod ignis non agit, ut ignis, sed ut calidus, quoniam si debet ignem generare, non potest nisi prius materiam per caliditatem attingat, licet Alex. alio modo soluat, quod ignis duo includat, materiam & formam, quare si ut ignis ageret, tunc ratione utriusque, quod uerum non est, quoniam ratione materiæ patitur, & non agit, quare uult dicere, quod agit, ut calidus, id est ratione suæ, formæ, quod etiam 3. phys. Arist. testatur & clarius primo de generatione & secundo eiusdem, sed dubium est, nunquid forma substantiæ, possit esse instrumentum alterius formæ substantiæ, soluius, quod forma substantiæ, interdum instrumentum est, Verum non omnibus formis substantiarum sunt, imò tantum formis uiuentium, & animalium, quæ ex semine oriuntur, tales enim formæ, ob earum perfectionem, cum consimiles formas debeant generare prius instrumentum conficiunt, quo intermedio, deinde generant, uti anima animalis prius semen producit, forma autem feminis, quæ uirtus formatiua, & anima uegetalis dicitur, cum per calorem naturalem menstruum fuerit dispositum ex illius sinu animam consimilem primo generanti educit, hic enim, ut instrumentum prioris, ut animalis perfecti, anima agit, quæ etiam formæ, & animæ, quoniam perfectissimæ in genere formatum materialium sunt, ob eandem causam, non possunt producere suas actiones, ut uegetare & sentire nisi, accidente quodam, ut calore intermedio, Nam hoc utuntur, non ut actiones expleat sed ut disponat, dispositioneque facta actiones anima producit, uti de nutritione, & incremento plane patet, prius calore naturali alteratur, mox ab anima in substantiam uertitur, eius quod augetur, & nutritur, quare patet, quod forma substantiæ omnis, principium immediatum est agendi, patet & modus, quo agat. His ita explicatis Scoti, eiusque sequacium rationes soluendæ sunt, quibus persuadent animas perfectorum animalium à Deo optimo, produci, & quo ad primam pertinet rationem, cum quærunt à quo, ut ab agente anima, est producta, respondemus, ac asserimus, à semine. At ipsi insurgunt, quoniam momento quo anima producta est, semen, & sua uirtus non est, quare effectus esset sine causa agente. Verum cum hæc asserunt, propriam ignorantiam manifestant, neque Aristotelem perlegisse secundo de animalium ortu indicant, Namque philosophus eo in libro docet maris semen, formam in animalis generatione producere, & completa generatione feminis partem, quæ crassa, atque corpulenta est foras procelli, quæ uero subtilis est, in spiritum resoluitur, atque ita euanescere testatur, quare momento quo

A quo completus est animalis ortus, non asserit corrumpi semen, sed permanere. & ne hæc ex nobis dixisse quis opinetur, Arist. uerba adducemus, quæ ita se habent, Genituræ autem corpus in quo semen animalis principijs congregitur, hoc quidem separabile à corpore est, in quibuscumque numen comprehenditur, qualis est quæ mens appellatur, hoc autem inseparabile, hoc inquam genituræ semen dissoluitur, uersumque in spiritum euanescit, cum naturam humidam aquosamque habeat. Quamobrem, an ipsum semper foras exeat, non oportet quærere, neque an pars aliqua sit formæ, constitutæ, quomodo, nec de succo, à quo lat cogitur. Nam his quæ que mutat, & nulla pars constitutarum magnitudinum est. Non minus & secunda efficaciam nullam habet, quippe imperfectum per se & propria uirtute, se perfectius producere nequit, sed alterius uirtute, procul dubio potest. quare semen in uirtute parentis animal producit, & quamuis ante animalis ortum, contingit parietem mori nihil tamen impedit, quando semen suum non possit explere opus, quoniam sat est, quod dum semen productum est, fuisse, à quo cum uim acceperit per illam sine agentis potentia sua munera exercent. quod rursus de semine asserunt, nullum est, quod cum sit uniforme, difforme producere non potest, Nam semen, & si uniforme sit, difforme facit, quoniam difformis instrumentum est, & illius uirtute operatur, quod ex Arist. confirmari potest. Inquiunt cælum esse, quod membrorum diuersitatem facit, quod si eis concedatur, perspicuum est, quod non proxime difformitatem operatur, sed calore cælesti intermedio, qui cum uniformis sit, difforme tamen producit, ut cæli instrumentum. Quare cur nos idem confiteri non ualeamus, nulla ratio est, nam semen uniforme existens, difforme facit, in uirtute difformis. Ex his itaque aperte constat opinionem, neque rationi consentire, neque alicuius momenti fundamenta esse. quæ cum explicata sunt, alias perquirere opiniones oportet.

Themistij, & Auic. opinio. Cap. 23.

EST secunda opinio, quæ Themistij est, ut apud ipsum, primo de anima legere est. hic quoque opinatus est, agentia, quæ apud nos sunt, formas non generare, sed earum productionem formæ abiunctæ ascribit, uerum hanc formam non Deum, neque aliquam cælum mouentem intelligentiam esse fuit opinatus, sed quandam formam per se existentem, quæ mundo inferiori præest, ut ipsam conseruet, gubernet ipsique prouideat, quam mundi animam, Platonici nuncupant, existere putauit, quæ idcirco mundi anima dicitur, non quoniam actus, & perfectio intus mundo inexistens sit, sed quoniam mundo singulisque eius partibus, formas, & animas largiatur, quemadmodum elementis suas formas largitur, consimiliter uiuentibus suas animas producit, quas quidem animas, uitas secundas uocat. hæc itaque mundi anima formas omnes rerum, quæ oriuntur producit, ob similitudines, & ideas quas in se habet. sunt enim in ipsa rerum omnium, quæ fiunt similitudines, ad quarum instar formæ naturales in lucem prodeunt, se habet enim ueluti artifex, hic enim ob rationes, quas in se habet, artificiosas formas in subiecto producit. sed quis à Them. quærere possit, si anima hæc in se rerum omnium sensibilibus similitudines continet, ex se igitur æque ad formas omnes producendas indifferens erit, iure quæratur, quæ causa est, ut hanc, uel illam potius generet. Sed nos pro Them. ostendemus, atque secretionis causam, esse dicimus, agentia, quæ apud nos sunt, hæc enim materiam mouent, atque disponunt, ut secundas uitas suscipiant. quare quoniam materia disposita, non omnes potest suscipere formas, sed definitas, & proprias, idcirco forma separata definitas largitur formas. & hæc fuit Platonis opinio, qui asseruit secundum materiæ merita formas dari, quare agentia, quæ apud nos sunt, solum materiam mouent, anima uero hæc, mundi, formam largitur. Auic. parum à Them. recedens, à forma separata, quam colchodeam nuncupauit, formas produci putauit, quam lunaris orbis intelligentiam esse asseruit, ab hac enim formæ omnes in præparatis subiectis producuntur, mouent autem materiam, et disponunt agentia quæ hic sunt, uarias uero, & diuersas formas producit mens hæc, quoniam uarias rerum, quæ fiunt similitudines habet. Sed utraque opinio ab Arist. dissentit, etenim multa proloquia ruunt, atque primum illud rueret cuius retro meminimus; omne quod secundum naturam oritur à consimilibus secundum speciem uel secundum genus proximum fieri: euerteretur enim nam neque mundi anima, neque quæ lunarem orbem mouet, neque itidem rationes quæ in his animabus existunt, cum genitis rebus in specie, uel genere propinquo consentiunt, quippe hæc secundum numerum eterna sunt, quæ uero oriuntur nequaquam, æternum uero, & corruptibile genere, & plusquam genere separantur, quemadmodum decimo huius patet. Iam uero & illud periret effatum, agens formam producens, ab eo quod materiam mouet, alterum esse: quare non uerum est, quod retro docuimus, hæc agentia idem numero esse, nempe mundi anima formas largitur, quæ uero apud nos agentia sunt, materiam mouent. insuper non semel monuimus ab

æterno, & immobili, proxime quicquam noui non proficisci. si itaque mundi anima proxima
formarum, quæ in materia consistunt, effectrix causa esset, rueret proloquium. Deinceps
illud contingeret, quod anima hæc mutationis esset particeps, natura continuo in huiusmodi
formarum productione, aliter se habet, quare mutabitur. Ad idem, materia in rebus es-
set distinctionis causa, & non actus, & forma: quare mentitur Arist. 7. huius, quando inquit,
actum esse, quod distinguit & separat. Demum Arist. non semel in lib. de animalium ortu mo-
nuit, quod cum animal gignitur, marem, formam largiri, & non inquit, mundi animam, uel
Auc. colchodeam, sed opinionis deceptio inferius magis aperta fiet.

Themistij & Auc. à quibusdam defensio. Cap. 24.

Nonnulli, quorum numero nos quoque fuimus, asserere, quod & si Them. & Auc. opi-
nio ab Arist. eiusque principijs dissentiat, iuxta naturæ principia, eam defendi posse affir-
marunt, & pro opinionis tutela accipiunt, philosophos cuique orbi, propriam formam,
quam intelligentiam nuncupant, tribuisse, quæ causa est, non solum, ut orbis constituatur, sed
etiam omnium eorum quæ per se orbi insunt, quemadmodum solis intelligentia, & orbem con-
stituit, & motum orbicularem, cæteraque accidentia ei tribuit. ex hoc itaque fundamento,
Them. opinionem tuentur, mundus hic sublunaris, quidam orbis existit, ergo ei propria intel-
ligentia est ascribenda, quæ mundum hunc, atque singulas eius partes constituat, & accidentia
largiatur, cæterum, quoniam huius orbis partes perpetuæ numero non sunt, sed ortum, atque
interitum patiuntur, & unius partis interitu, alia, ueluti opposita oritur, hæc mutatio cum
perpetua sit, & nunquam deficiat, ergo forma indiget sempiterna, Nam corruptibilia princi-
pia corruptibilia sunt, & æternorum æterna, quemadmodum 3. cæli Arist. monuit. hæc itaque
forma non nisi mundi anima esse potest, quæ cum orbi præsit, causa est, ut ipsius partes perpe-
tuo oriuntur, & perpetuo corruptantur. Verum quoniam agentia naturalia, quemadmodum
2. phys. Arist. auctor est, sine cognitione effectus agunt, ergo si semper, uel ut plurimum, con-
similes effectus efficiunt ut ab aliqua dirigantur, quæ effectus procreandos cognoscat, opus est: at
qui cognitio per similitudinem rei fit, ueluti 3. de anima constat. in hac itaque anima, rerum
quæ oriuntur rationes, & simulachra relucebunt, per quas, ut per rationes agendi uariæ, diuer-
sæque res efficiuntur. & hoc uidetur Themistium docuisse, quando inquit, naturam dirigi ab
intelligentia non errante, quod Auer. 12. huius confirmauit. Quare huius animæ necessitas ex
his constat, sed quo pacto anima hæc, sit rerum causa, explicandum est, & ut res aperta fiat, acci-
pere oportet, quod substantiæ forma, cum proxime agere nequeat, instrumento eget, quo suum
explet opus, & quanto substantiæ forma præstantior extiterit, tanto pluribus instrumentis uti-
tur, quemadmodum ex ortu hominis, apertum fieri potest, homo enim cum hominem generat,
pluribus eget instrumentis, ueluti uirtute existente in semine & calore naturali, at ignis suis qua-
litatibus tantum agit, & per illas ignem gignit. Modus itaque producendi hic est; res omnes,
quæ oriuntur ab anima mundi non proxime, sed causis naturalibus intermedijs quibus ut instru-
mentis utitur, fiunt, quemadmodum enim calor, quatenus calor, non nisi calorem producit,
ut uero ignis instrumentum, ignem generat, ita agentia naturalia, quando consimiles effectus
efficiunt, hos, ut mundi animæ instrumenta sunt efficiunt, Nam eius uirtute consimillima fa-
ciunt, quæ enim apud nos agentia sunt, propria uirtute solum materiam mouent, & disponunt,
quare mundi anima artifex erit, agentia quæ hic sunt, eius sunt instrumenta, quemadmodum Auer.
8. phys. monuit, Cælum inquiens, esse artificem, sublunaria uero agentia, eius esse instrumen-
ta, hoc idem Them. confitetur. quare cum instrumentum non nisi in uirtute principalis agentis
operetur, igitur sublunaria agentia, cum mundi animæ sint instrumenta, eius uirtute operan-
tur. Sed circa hæc dubia sunt, primum, quoniam tunc à consimili in specie, res non fierent,
formæ enim, quæ apud nos sunt, ortum & interitum patiuntur, rationes uero in mundi anima
existentes, perpetuæ sunt, ergo neque eiusdem speciei, neque eiusdem generis, cum formis ge-
nitæ esse queunt. secundum dubium illud contingeret absurdum, quod in rerum ortu non esset
materia necessaria, quemadmodum Auer. ratiocinatur. sed hæc solui possunt, & primum, pro
cuius solutione est accipiendum, id, quod Arist. etiam confitetur, naturæ indiuiduum, non nisi
ex accidenti curæ esse, quod enim per se natura intendit, species est, sed cum species perpetuari
nequeat, nisi indiuiduorum ortu eorundemque interitu, ideo ex accidenti indiuidua curat. ex
hoc solutio constat formæ productæ à mundi anima, sunt intentæ, perpetuæ sunt secundum
speciem, per accidens uero interitum patiuntur, quo pacto ab hac anima non intenduntur, ni-
si ex accidenti. Aut solui potest genitas formas, cum simulachris in anima mundi existentibus
in forma conuenire at in modo existendi formæ ab eis secretæ sunt, quomodo interitui subie-
ctæ sunt, quemadmodum forma in mente artificijs, cum re artificiosa in forma consentit, ab ea
tamen

A tamen in modo existendi forma dissentit, ita genitæ formæ si spectentur non, ut sunt in materia
quibusdam proprietatibus alligatæ eiusdem speciei erunt, cum illis quæ in anima mundi residet,
ita enim formæ uniuersales sunt, quare in anima mundi uniuersales rationes sunt, & non singu-
lares. Non enim Socratis imago in ea residet, sed hominis, quare nihil impedit, quin genitæ
formæ, cum illis in mundi anima residentibus, eiusdem speciei sint. secundum de facili soluitur
nam non opinatur isti, id quod oritur esse formam, sed compositum, cuius species, & ima-
go in anima mundi relucet, illæ siquidem species eorum quidditates sunt, atqui, quod quid est
rei compositæ, non solum forma, sed etiam materia est, ergo species illa non est solum forma par-
tis, sed totius forma, atque natura; quæ ex utraque constat, quare cum id, quod oritur sit com-
positum, quod materiam claudit, ergo in eius ortu materia est necessaria. Hæc pro Them. Auc.
uero quoniam fere idem, quod Them. sentit, pari pacto defenditur, immo facilius est Auc.
defensio, quoniam instrumentum, per quod intelligentia lunaris agit, & ea quæ sunt hic, causat,
apertum est, lumen esse, per hoc enim materiam mouet, & formam producit, agentia uero
sublunaria simul cum lumine materiam disponunt, & idcirco superuacanea non sunt. ex his ita
que constat modus, quo utraque opinio defenditur. sed tempus est, si rationi defensio conse-
ntiat, explicare.

Arguitur utriusque opinionis defensio. Cap. 25.

Hæc quæ pro Them. atque Auc. defensione, explicata sunt, etsi plurimum appareant,
nullam tamen in se ueritatem habent, & ut defensionis errorem aperiamus, singula eorum
dicta examinabimus. Primum itaque animæ necessitatem ostendunt, nam si quæ oriun-
tur, & intereunt, perpetuo hæc pati debeant, necessum est, ut agens sempiternum detur, quod
perpetui ortus, atque interitus causa existat. Hanc rationem accipimus, cum ipsa, cum 8. phys. 48
tum 2. de ortu, Arist. fuerit usus, uerum huiusmodi agens non mundi anima est, sed primum
omnium mouens causa est, ut quæ oriuntur, & intereunt perpetuam mutationem patiantur,
quemadmodum quarta disputatione docebimus. quod deinceps accipiunt, sublunaria agentia
quoniam sine eorum, quæ sunt cognitione agunt, idcirco agente indigere quæ ipsa dirigat, ut
semper, uel ut plurimum eis consimilia faciunt. Verum utique quod accipiunt, est, sed agens
hoc mundi anima non est, hæc enim cum uis intelligens sit, singularia percipere nequit, ut de-
fensionis auctores etiam asseruerant, sola enim sentiendi potestas est, quæ singularia cognoscit
quemadmodum tertio de anima ostendimus, sublunaria uero agentia singularia sunt, consimi-
liter & res effectæ, singulares sunt, igitur à mundi anima dirigi nequeunt. Idcirco agens hoc cæ-
lum est, quod ob sentiendi uirtutem, quam in se habet, hæc dirigit agentia, ut optatos fines,
uel ut semper, uel ut plurimum consequantur: nulla itaque rationum, quæ animæ necessitatem
ostendit, momentum habet. Neque itidem fundamentum quo producendi modum manifestum
faciunt, uerum est, accipiunt enim, substantia formam, agendi proximum principium non esse:
hoc enim, quod accipiunt, falsum esse, ex retro ostensis constat, quare cum hic producendi
modus falso innitatur principio, totum ædificium ruit. Neque etiam producendi modus ratio-
ni consentit, quippe agentia, quæ apud nos sunt, cum rebus effectis, æqualis perfectionis sunt,
& substantiam gignendi proximum principium, esse ualent, igitur nil impedit, ut ipsa sint, quæ
consimiles pariant effectus, ergo non tantum materiam mouent, sed etiam propria uirtute sub-
stantiam gignunt. Sed inquiremus modo, si recte dubium soluant, bifariam itaque primum sol-
uunt, atque prima solutio est hanc mundi animam speciem per se indiuiduam non nisi ex acci-
denti curare. solutio hæc se ipsam euerit, quippe mundi anima se habet, ut artifex, atque effe-
ctus quos producit cognoscit, Atqui effectæ res singulares sunt, non enim homo gignitur, sed
hic homo ut Plato, & Socrates, quemadmodum uniuersalis homo non sanatur, sed hic homo,
uti non semel Arist. monuit, quare singulares effectus cognoscit quos producit. Insuper ut
res ad generari se habent, ita ad esse, quoniam ortus, & existendi eadem sunt causæ, sed dum fiunt
materiam signatam claudunt, ergo dum existunt, quare neque dum oriuntur, neque dum per-
manentiam habent eiusdem speciei cum rationibus in mundi animæ existentibus erunt. Rerum
enim simulachra formæ uniuersales sunt ueluti ipsi aiunt, quæ assignata sunt prorsus separatæ,
res uero effectæ illam claudunt, ergo eiusdem speciei esse nequeunt, & idcirco secunda ruit
solutio. insuper si eiusdem naturæ res effectæ ut in se spectantur cum suis rationibus forent, er-
go quod rei effectæ per se conuenit, & rationibus conueniet, res uero effectæ ortum patiun-
tur, materiam habent, ob quam intereunt. Quare rationes generationi, & interitui erunt
subiectæ, atque materiam habebunt: ergo sempiternæ non erunt: quæ enim sub eandem collo-
cantur speciem quoniam eandem habent naturam quæ eorum uni per se & cunctis conuenient.
Præterea à se ipsis dissentiant: nam idcirco anima hæc instituta est ut uidelicet quæ apud nos agen-
tia,

ia sunt dirigat, sed dirigere nequit, nisi ea, quæ agunt, & quæ oriuntur cognoscat, quæ cum singularia sint, ergo mundi anima singularia concipit. Quare recte dictum non est solum uniuersales formas cognoscere. Quando insuper adiiciunt res effectas in natura conuenire cum proprijs actionibus, non autem in modo existendi naturæ, aperta mendacia proferunt, nam si in natura conueniunt ergo in modo existendi naturæ. Nempe cuiusque rei natura principium est quo res existit, ergo hæc simul stare nequeunt, ut cum suis rationibus res effectæ in natura comunicent, & non in modo existendi naturæ. Quod demum de artis ratione, & de artificis proferunt figmentum ex retro dictis esse constat. Neque ea, quæ pro Auic. afferunt rationi consentiunt, nempe cælestia uniuersales causæ sunt, uti sequenti disputatione docebimus, a quibus nulla in rebus effectis prouenit diuersitas, sed tota à causis secundis petenda est, ergo causæ secundæ non solum materiam mouent, sed etiam substantiam gignunt. Demum quando est aliquod agens ad uarios, diuersosque effectus producendos indifferens, si eorum aliquem magis quam alium efficit, noua causa concurret, quæ illi magis, quam huic faueat: quare cum Auic. colchodea ita se habeat simul cum ipsa ad rerum ortum noua causa concurret: quæ materia esse nequit, quoniam actus est qui distinguit, & separat, ergo agentia, quæ sunt apud nos: quare hæc non solum materiam mouebunt, sed substantiam generabunt, hoc enim lumine fieri nequit cum uniuersalis causæ instrumentum sit, & non nisi in eius uirtute operatur. Verum singula horum hominum dicta prosequi stultum esse iudicauimus.

Aristotelis opinio. Cap. 26.

Aristoteles itaque opinatur, ab abiunctis mentibus proxime rerum ortum non proficisci, quamuis ab eis, ut ab uniuersali causa pendeat, causæ enim in duplici serie sunt, Aliæ uniuersales sunt quæ ille dicuntur, quæ simul cum causis secundis, rebus omnibus quæ fiunt cooperantur, a quibus in rebus effectis, nulla proficiscitur diuersitas, sed tota à causis secundis petenda est. Cælum namque uniuersalis causa existens, cum boue bouem, cum leone leonem procreat. Verum res hæc exactius sequenti disputatione explicabitur, particulares uero causæ, illæ nuncupantur, quæ definitis rebus effectis, destinatæ sunt, à quibus, & rerum effectarum diuersitas habetur, atque res, quæ oriuntur suum ortum trahunt, causis uniuersalibus concurrentibus, siquidem secunda causa aliquid sine uniuersali non operatur, quare proxime causæ, à quibus diuersitas in rebus efficiendis prouenit, agentia sublunaria sunt; & ut res aperta reddatur, per res, quæ fiunt, percurreremus. Quæ enim fiunt, alia uita carent, alia uitâ includunt: prima rursus, alia simplicia corpora sunt ut quattuor elementa uocata, alia uero mixta, quorum alia perfecta, ut quæ ex quattuor elementorum miscella ortum trahunt, alia uero imperfecta sunt, hæc omnia, uti retro docuimus ab indiuiduis eiusdem speciei, uel generis eiusdem propinqui fiunt, indiuiduum enim per qualitates, materiam mouet, per propriam formam, substantiam gignit. Quæ uero uitam habent, eorum alia ex semine oriuntur, alia uero ex putri. Quæ uero ex putri ortum habent a separatibus mentibus proxime non fluunt, neque cælum, eiusque calor se solo eorum causa existit, sed agens particulare concurret, quod in ortis ex putri materia diuersitatem facit, quemadmodum posterius docebimus, quando de ortis ex putri materia disputabimus. Cælestis etenim calor, cæli instrumentum uniuersalis causa existit, & ab eo in rebus effectis nulla prouenit diuersitas, Nam eodem calore cælesti linteamina dum lauantur, albescunt & lauantis facies denigratur, atque durus limus efficitur, ergo a calore hoc, diuersitas non est expetenda, quare agens particulare necessarium est, quod simul cum calore cælesti, orta ex putri gignat, sed hæc paulo inferius clariora fient. Viuentia uero, quæ ex semine ortum trahunt non à cælo, non à separatibus mentibus proxime oriuntur, ab his. n. solū ut à causa uniuersali dependent, proxime uero ab indiuiduis, uel eiusdem speciei, uel generis propinqui oriuntur, Nempe uiuens, primum, semen producit, quod deinceps per calorem seminalem materiam mouet, mox per uirtutem formatiuam quæ eius anima uegetalis est, substantiam producit, sed res aperta à nobis facta est, in disputatione de semine, quare quæ Arist. sententia sit, ex hisce constat. Quæ ab ipsomet Arist. tum in libro hoc 7. tum etiam in lib. de animalium ortu, haberi possunt.

Si uniuersalia habeant esse in Re. uaria opinio. Cap. 27.

Hucusque eorum de ideis opinionem euertimus, qui ideas formas per se existentes asseuerarunt, nunc opinionis fundamenta tollenda sunt, quibus ideas necessarias esse persuadet. Atque primum, illud inquirendum erit, si uniuersalia in re esse habent, quippe si in rebus caducis existerent, uniuersalia aliquo pacto, interitum paterentur, & ita eorum non esset scientia, quare, ne tollatur scientia uniuersalia prorsus à rebus caducis separata erunt, In explicatione

A tione rei uaria est philosophorum opinio. Plato itaque, ut Arist. sibi ascripsit, uniuersalia per se existere, omni intellectus opere secluso, fuit arbitratus, quæ ideas alio nomine nuncupauit, homo enim, qui natura communis est, singularibus hominibus secluso mentis opere substantia est per se existens, atque una numero, & primum opinionis fundamentum est, quemadmodum res se habet ad cognosci, ita ad existere, sed uniuersalia sine singularibus apprehendi ualent, ergo existere absque singularibus possunt. secundum, scientia neque de singularibus est, neque de his, quæ in singularibus collocata sunt quoniam æternorum scientia est, singularia uero, & quæ per ipsa existunt, interitui sunt subiecta, quare eorum scientia esse nequit, ergo cum uniuersalium scientia sit, ipsa prorsus à singularibus separata. hanc Platonis sententiam compluribus rationibus Arist. arguit, & primum ut a Platone concessum, accipit, uniuersale esse rei substantiam, atque quod quid est: Deinceps ita ratiocinatur, cuiusque rei quod quid est, eius solum est, & non commune, nempe declaratum est, quod quid est rei naturam esse, atque substantiam: atqui rei substantia propria ei est, & non cõmunis, uniuersale uero proprium non est, sed commune eis quorum est uniuersale, quemadmodum ex eius ratione patet, etenim definitur, quod si natura pluribus communis, ergo rei quod quid est, & substantia non erit, quare eius scientia non est: Nempe tunc res sciuntur, quando eorum quod quid est scitur; uniuersalia rerum quidditates non sunt, eorum igitur scientia esse nequit. Ad idem unum numero, pluribus numero secretis, commune esse nequit, atqui uniuersale unum numero est, (ut Plato sentit) ergo singularibus, quæ numero secreta sunt, commune esse nequit. Demum si hominis, uniuersale per se existeret, daretur tertius homo separatus. id quod consequitur ex principijs Plat. ostendi potest. Plato enim ita ratiocinatur, quæ in aliquo communi conueniunt, ideam, & uniuersale habent, sed homo uniuersalis, & singularis, in aliquo communi conueniunt, quoniam homines sunt, ergo habent communem ideam, & uniuersale, quare dabitur tertius homo separatus. Sunt & aliæ rationes, quæ, quoniam ex uerborum serie, apertæ sunt, & idcirco silentio mandantur. Cæterum, quoniam inter peripat. de uniuersali existentia lis, & cõtrouersia est, iure eorum quoque sunt referendæ opiniones. sunt itaque nonnulli, qui meras animi notiones, atque solum mentis beneficio uniuersalia consistere, opinati sunt. Uniuersalibus enim nullum in re respondet esse, extra enim solum singularia sunt. opinio hæc multa habet fundamenta quorum primum tale est, si uniuersale aliquo modo in re existeret ergo unum numero pluribus esset commune. Ad idem omne, quod est extra animam, est unum numero, & singulare, sed uniuersale singulare non est, igitur in re aliquo pacto esse non habet. Hos Scotus arguit, Verum primum eius referemus opinionem, demum argumenta. & ut manifesta eius efficiatur opinio, accipere oportet, uniuersale bipartitum esse, Alterum enim est secundæ intentionis, alterum uero primæ intentionis. primum respectus quidam est, rei attributus, quæ cognita est, per actum comparatiuum mentis, mens enim cum res ipsas apprehendit, illas in uicuo comparat, & quoniam earum altera magis communis est, altera uero minus, primam genus nuncupat, secundam uero speciem. Uniuersale pro prima intentione, res ipsa est à mente apprehensa uti homo. Itaque disputatio de uniuersali pro secunda intentione instituta non est, quoniam uniuersale hoc solum mente consistit, quare sermo de uniuersali pro prima intentione est. secundo accipere oportet, uniuersale esse nomen concretum quod, ut Auer docet, pro forma & pro re subiecta formæ accipi potest: uniuersale itaque pro re subiecta, adhuc bifariam, nam pro subiecto propinquo, & est ipsa natura per intellectum indeterminate sumpta, ueluti animal, quando per intellectum accipitur, ut indifferens est, accipi rursus potest pro subiecto remoto, quod natura est, cui non repugnat esse in pluribus. his sumptis aliquas infert conclusiones, quarum prima hæc est. uniuersale pro secunda intentione non est in re, sed solum mente consistit; siquidem ens rationis non est aliquid in rebus existens, atqui uniuersale hoc, ens rationis est: ergo solum mente consistit. quod per Auer. confirmant 12. huius asserentem, intellectum uniuersalitatem in rebus efficere, ob similitudinem in singularibus repertam. quam sententiam libro primo de anima etiam confirmauit. quod eo lib. Them. confitetur, quando ait, uniuersalia esse meras animi notiones. Secunda conclusio, uniuersale pro re subiecta intentioni sumptum, siue pro subiecto propinquo, siue remoto accipitur, est aliquid in re; propinquum uero uniuersale, est obiectiue existens in intellectu, remotum uero, nam quædam in re est alia ex natura rei à singularibus, cuius unitas realis est, minor unitate numerali maior uero unitate uniuersalis in actu. Quæ conclusio ita ostenditur. Secluso omni mentis opere non repugnat naturæ humanæ, intelligi ut uniuersale, & pluribus commune. naturæ uero singulari repugnat ita intelligi, igitur præter omnem mentis operationem, natura humana est alia, à natura singulari, quare eius unitas altera ab illius unitate erit. Secundo, natura coloris, ratio est obiectiua uidendi potestatem terminandi, hic uero color, non est ratio terminandi uisum, ergo ex natura rei differunt. Tertio unitas naturæ specificæ realis est, ergo & natura, antecedens multifariam probatur, si unitas realis minor unite numerali non daretur, ergo

ergo in unoquoque genere non esset unum, quod est metrum, & mensura omnium, quæ sunt
 7 sub illo genere, quod est contra Arist. decimo diuin. & probatur id, quod consequitur, hæc
 enim mensura realis est, quoniam mensurata in re sunt, atqui ens, quod in re est ab ente ratio-
 nis metiri nequit, ergo primi mensurantis unitas in re est, hæc unitas non est singularis, quo-
 niam nullum singulare est in genere, quod sit metrum omnium, quæ sunt in illo genere, quo-
 niam in indiuiduis eiusdem speciei, non est hoc prius, hoc uero posterius, uti 3. huius Arist. do-
 cetur, ergo unitas numeralis in re existens, omnium quæ sub genere sunt, mensura non erit, neque
 eorum mensura est, quæ in specie sua sunt, ergo erit aliqua unitas in re existens, minor unitate
 numerali. Quarto in specie a thoma fit comparatio, quæ est una natura, non autem in gene-
 re, quoniam hac unitate uacat, ueluti ex 7. phys. constat, hæc unitas non est rationis, nam
 29 generis conceptus, apud mentem, ita unus est, ueluti speciei conceptus, alioquin nullus con-
 ceptus in quid, de multis speciebus diceretur, quare nullus conceptus genus esset. ergo Arist.
 opinatur, quod species est una, non unitate numerali quoniam in ea non fit comparatio, quare
 unitas hæc speciei, in re erit, & altera ab unitate numerali. Ad idem unius oppositionis realis
 opposita, & extrema in re existunt, contrarietas uero realis oppositio est, ergo contrarietatis ex-
 30 trima sunt in re. Secunda propositio ita ostenditur, omni mentis opere circumscripto, contra-
 riorum alterum, destruit alterum, ergo utrumque contrarietatis extremum debet esse unum,
 aliqua unitate reali, sed unum numerali unitate non est, quoniam tunc præcise hoc album, huic
 nigro esset contrarium, & ita tot essent prima contraria, quot indiuidua, utrumque igitur ex-
 tremum, cum unum sit, unitatem in re existentem habebit, à numerali diuersam. Demum si
 omnis unitas esset numeralis, ergo omnis diuersitas realis esset numeralis. sequitur enim ra-
 tio, quoniam idem, & diuersum sunt immediate opposita, uti decimo huius patet. consequens
 absurdum est, quoniam tunc omnia æque different. confirmatur ratio, ignis generans ignem,
 aut hunc singularem ignem intendit, aut uniuersalem non singularem: quoniam singularia sunt
 præter intentionem artis, & naturæ: si uniuersalem, ergo datur ignis uniuersalis, & communis.
 sed horum opinio multifariam argui consuevit, & primum, conclusio prima arguitur: si enim
 uniuersale pro secunda intentione, nullum esse in rebus haberet, ergo figmentum foret nempe
 id, cui ad extra esse aliquod non responderet, figmentum est, quare cum uniuersale hoc, iuxta eos
 ita se habeat, figmentum erit. Deinde huiusmodi uniuersale, est prædicatum pluribus com-
 mune, atqui in re, ut ipsi testantur est natura, cui non repugnat ex se, ut communis pluribus
 sit, ergo aliquid in re est. Ad idem, affectio entis existentis in re est, sed uniuersale, teste
 Auer. 2. libro paraph. Meth. est naturæ affectio, quæ, secundum hos in re est, ergo uniuersale
 hoc reale erit. Arguitur etiam secunda conclusio, per Auer. eod. lib. si uniuersale est aliquid in
 rebus, uel ita est, quod per se stat, & non in ipsis singularibus existentiam habet, quemadmo-
 dum Plato fuit opinatus, quod si consiteantur, Arist. aduersantur. si uero per se non stat, sed in
 suis singularibus esse habet, hæc communicatio cum suis indiuiduis, opus est, ut altero modo-
 rum fiat, uel quod unum quodque indiuiduum suam portionem habeat, ut puta, quod humanita-
 tis quandam partem Socrates habeat, ita & Plato, & cæteri singulares homines, quod si detur,
 absurdum sequeretur, hominem de suis indiuiduis in quid non prædicari, hæc enim, uera non
 esset prædicatio, Plato est homo, Nam quod hominis partem habet, homo non est. Aut in-
 telligi potest, ipsum uniuersale in singularibus indiuiduis totum esse, quod altero modorum ne-
 cessum est, ut fiat, aut quod uniuersale in se multiplicatum sit, ita quod uniuersale, quod Socra-
 tis quidditatem manifestat, aliud sit, ab eo quod Plat. naturam notificat. sed neque hoc cõcedi po-
 test, nõ. n. eis unum esset intelligibile. Aut intelligi potest, idẽ numero in omnibus uniuersale esse &
 ita in infinitis foret, quorum aliqua oriuntur, aliqua intereunt, quare idẽ generabit et corrumpetur secũ-
 dum numerum. Insuper cõtingeret, ut idẽ numero simul cõtraria habeat, quoniam uniuersaliũ aliqua,
 per differentias oppositas diuiduntur, quemadmodum animal, per rationale & irrationale, quare si
 idem numero est quod in homine, & bruto reperitur, ergo idem numero animal simul contraria
 habebit. Neque itidem asserendum est, uniuersale unum in multis, quemadmodum totius for-
 ma, in suis partibus est, quoniam contingeret animal ex asino, boue, & equo, aliisque speciebus
 compositum esse, quare species inuicem ligatæ erunt, aut contiguæ, uti sunt partes formæ
 totius, quod nefas est asserere. Deinde uniuersalis natura in singularibus est, ergo per modum
 naturæ suscipientis recipitur; ergo singulariter, omne enim quod in aliquo recipitur, secundum
 modum illius recipitur; ergo erit singularis, ergo actu in re uniuersalis non erit. Mox omnis
 affectio per se primo superiori conueniens per se non primo, inferiori competit, quemadmodum
 affectio poster. Arist. monuit, sed unitas illa specifica, quæ minor est, unitate numerali, est af-
 fectio per se primo speciei conueniens, ergo per se non primo suis indiuiduis, ergo indiuidua plu-
 ribus communia erunt. Quare dubia horum sententia est. sunt, & alia opiniones, quæ quo-
 niam uana sunt, idcirco silentio mandantur.

Propria

Propria opinio. Cap. 28.

Hucusque uarias philosophorum sententias de uniuersali attulimus, nunc propria est refe-
 renda, quæ ut perspicua reddatur, erunt quædam tamquam bases, & fundamenta susci-
 pienda, atque primum est, naturam ipsam, utpote hominis, bouis, & animalis ex se, ne-
 que uniuersalem, hoc est pluribus communem, neque singularem esse, sed indifferens est, ut
 uniuersalis, atque singularis efficiatur, se habent enim ueluti animal quod neque rationale, ne-
 que irrationale est, sed utrumque est fieri aptum, hoc ita probatur. Si natura ex se uniuersalis
 esset, nunquam singularis fieret, & si singularis nunquam uniuersalis redderetur: hæc enim op-
 ponuntur, quare ut utrumque efficiatur, indifferens est, ex quo aliud inferri licet, uniuersale
 & singulare proprietates naturæ esse, quæ ei secundum alterum, & alterum esse conueniunt, nam
 quemadmodum postea explicabimus, natura, ut in re est, ei conuenit, ut singularis efficiatur,
 ut uero in mente esse habet, uniuersalis euadit. Singularis uero natura efficitur per proprietates
 indiuiduales, quæ accidentia sunt, quæ ita in uno reperiuntur indiuiduo, quod omnia simul in alio
 reperiiri nequeunt, quemadmodum Porphy. docuit. Itaque quando natura his accidentibus a stri-
 cta est, singularis, & indiuidua efficitur, uniuersalis uero sit natura per mentem, mens enim quan-
 do naturam contemplatur, non ut est proprietatibus coniuncta, uniuersalis fit, ita enim pluri-
 bus communis euadit, quare uniuersale actu ab intellectu fit. ex his illud claret, uniuersale na-
 turam non esse, sed prædicatum, quod naturæ conuenit, quando illam mens ob accidentibus in-
 diuiduantibus spoliatur, quemadmodum Auer. 2. libro. paraph. Meth. monet, his uerbis, Sed de
 uniuersali iuxta hunc modum poterit aliquis dubitare, & dicere, quod cum nos putamus hæc
 uniuersalia esse abstrahibilia ergo de necessitate sunt accidentia, quomodo ergo poterunt mani-
 festare substantias rerum per se stantium, eum iam sit dictum quod id, quod notificat quiddita-
 tem substantiæ, est substantia. Sed hoc dubium facile soluitur, uidelicet, quia quando intelle-
 ctus abstrahit illas formas à materia, & intelligit essentias earum, secundum suam ueritatem, siue
 sint formæ substantiæ, siue accidentium, Tunc accidit eis in intellectu ipsa uniuersalitas, non quod
 uniuersale sit, essentia formæ illarum substantiarum, & ideo uniuersalia sunt de secundis intentio-
 nibus, sed quibus accidunt, uniuersalia, sunt de primis. hæc Auer. quibus patet, uniuersalia,
 accidentia esse secundo intellecta, & quod neque manifestant indiuiduorum quidditates, sed id
 utpote natura, cui uniuersalitas accidit, indiuiduorum quod quid est notificat.

Dubitaciones diluuntur. Cap. 29.

Sed circa hæc dubia sunt, & primum, si natura potestate est, ut uniuersalis, & singularis ef-
 ficiatur, ergo intelligi potest, absque eo, quod intelligatur, ut uniuersalis, & singularis. se-
 cundum dubium, si uniuersale secunda intentio est, ergo est figmentum, nam, id cui nihil ad
 extra respondet, figmentum est. Sed dubia hæc eodem lib. Auer. soluit, & primum asserens
 naturam, siue substantiæ, siue accidentis extiterit, cum eam mens contemplatur, iuxta eius es-
 sentiam, & quidditatem, neque uniuersale, neque singulare fore, quoniam tunc mens, iuxta eo-
 rum ueritatem illas comprehendit. & ut exemplo rem ostendamus, quando mens naturam hu-
 manam in Socrate existentem comprehendit, proprietates indiuiduales non intelligens, quibus
 Socratis fata erat, ita in se concipitur, atque iuxta eius rationem, quo pacto neque ut uni propria
 neque ut pluribus communis apprehenditur, Verumtamen naturam hanc ita conceptam, uni-
 uersalitas consequitur, ita enim sibi, ut pluribus communis sit, conuenit, & cum ita à mente in-
 telligitur, nullum accidit mendacium, nam natura iuxta propriam rationem spectatur, ita
 enim neque proprietates indiuiduales claudit, neque pluribus communis est, quemadmodum
 cum mens à superficie, lineam abstrahit, quæ quidem separatio non est nisi longitudinis conside-
 ratio absque latitudine, quippe in lineæ ratione, latitudo non cadit, & idcirco a latitudine li-
 neam separare potest, hoc est, ipsam comprehendere, superficie non intellecta. quoniam ab-
 stractio non est, nisi rei consideratio, iuxta eius rationem, ea non intelligendo, quibus ad extra
 res est coniuncta, quemadmodum posterius magis patebit. secunda uero dubitatio soluitur, sed
 primum quædam suscipienda erunt, atque à falsi ratione exordiemur, quod id dicitur quod non
 eodem modo in mente, & in re se habet, Nam uerum id esse, aiunt, quod uniformiter in men-
 te, & in re se habet. Sed falsi significata diuersa sunt & primum est, quod res solum mente con-
 sistat, & nullo modo extra: secundum, quod res extra esse habeat, sed ita in mente, non se ha-
 bet, quod bifariam contingit, quod, in mente sit secundum rerum compositionem, quæ extra
 simul compositæ & unitæ non sunt ita quod res extra reperiuntur, sed earum compositio nequa-
 quam, uti dicitur de hircu ceruo. Aut intelligere possumus quod extra res inueniantur, quæ
 uarias,

uarias, diuersasque naturas habeant, quæ tamen secundum existentiam colligatæ, & coniunctæ sunt, mens itaque huiusmodi res adinuicem separat quoniam eas apprehendit non intelligendo quæ ad earum naturam non pertinent, atqui hæc apprehensio falsa minime est, Nam proinde mens ita res intelligit, quoniam ita separabiles sunt, quemadmodum enim res separabiles sunt ita intelliguntur, ueluti Arist. 3. de anima monet. atqui ita mens naturam ob uniuersali, atque singulari abstrahit, quoniam eam percipit, his, quæ ipsam consequuntur non intellectis. in hunc modum Mathematicus punctum à linea, hanc à superficie, quam à corpore abstrahit, quoniam ita separabiles sunt, hoc est sunt ita aptæ intelligi. inde fit, quoniam mens formas naturales absque materia intelligere nequit, ut in earum ratione materia includatur. Verum quam uis mens sine materia, formas non percipiat, non tamen eodem modo, ueluti sensus, quippe sensus has iudicat formas prout singulares sunt, & in materia significata consistunt, mens uero à materia significata abstrahit, hoc est intelligit huiusmodi formas, proprietates accidentales, quibus signatur non intelligendo, quoniam signata materia formæ rationem non ingreditur, quare formas percipit, iuxta suas ueritates. Ex his dubitationis solutio aperta fit, an uniuersale aliquo pacto esse in re habeat, & constat quod potentia extra existit, Nam extra, natura est, quæ apta est, cum mens ipsam, à signata materia separauerit, ut communis fiat, quare ictu uniuersale in mente est, potentia uero in re, fit uero actu, à mente, quotiens naturam à materia signata spoliauerit: ei contingit, ut uniuersalis fiat, hoc est, pluribus communis, non quod uniuersale ipsa natura sit, sed naturæ accidit. & hoc fortasse latini asserere uolunt, quando naturam, uniuersale pro prima intentione nuncupant. Verum cum in re est, natura pluribus communis non est, sed singularis est, quare solum potentia natura est, ut uniuersalis efficiatur, & hoc quidam affirmare uolunt; quando aiunt, naturæ non repugnare, ut uniuersaliter percipiatur, quoniam in re potentia est uniuersalis. Atqui ita Auer. uerba intelligenda sunt 1. 2. huius, intellectus est, qui facit uniuersalitem in rebus. & primo de anima, uniuersale, aut nihil est aut posterius est, quoniam est accidens naturæ conueniens, quando iuxta suam ueritatem intelligitur, & idcirco recte Auic. 5. suæ Meth. equinitatem, esse tantum equinitatem, & neque uniuersalem, neque singularem quoniam in eius ratione, neque uniuersale, neque singulare accipiuntur, quando sunt proprietates quæ naturæ accidunt, ob uarium, & diuersum esse, itaque potentia, uniuersale in re est, quoniam in re est natura, quæ de pluribus est apta affirmari, actu uero, de pluribus prædicatur, quando mens eam à materia signata separat: ex his id apertum fit, quo pacto fieri potest, ut genus utpote animal, de homine prædicetur, si pars eius est. Auer. hoc declarat asseritque, animal, ut in re est, de homine non prædicari, quoniam ita hominis pars factum est, & pars de toto in recto non prædicatur, ut uero in mente est, animal de homine affirmatur, ita enim non pars, sed totum est quoniam spoliatum ab omnibus his est, ob quæ singulare erat. Ex quibus quid secunda intentio sit constat, quoniam affectio est, quæ naturam consequitur, ut in mente esse habet, quare secundæ intentioni esse in re non actu, sed potestate respondet, est enim extra, naturæ aptitudo, ut uniuersalis à mente fiat. Sed dubium contingit, nam non omne uniuersale, pluribus commune esse uidetur, ueluti illud quod in rebus sempiternis reperitur, utpote sol, & luna, hæc enim uniuersalia sunt, quæ tamen pluribus communia esse nequeunt. huic dubitationi Auic. facit satis, asseritque uniuersale trifariam accipi, primo id uniuersale dicitur quod actu de multis affirmatur, secundo pro eo, quod possibile est, de multis affirmari, etsi eorum nullum in re sit, ueluti de eclipsi constat, tertio uniuersale dicitur id cui non repugnat, ut de multis affirmetur, si uero non prædicatur, ei accidit ex causa extrinseca, quemadmodum sol, quam sententiam Albertus insequitur, in secundo de intellectu, & intelligibili, inquit enim solem, & lunam esse formas communicabiles, si uero actu non communicantur causa est quoniam totam materiam sub se comprehendunt. Verum hi plurimum hallucinantur, his enim formis non solum ex parte interna, sed externa, repugnat, ut pluribus communicari possint, Nempe aput peripat. fieri nequit, ut quippiam ab intrinseco sit possibile, quin etiam ab extrinseco possibile non sit, quare si ex propria natura possunt pluribus communicari, ergo nulla esse potest causa extrinseca, quæ hoc impediatur. Deinceps, si horum sententia uera esset, contradictio de eodem simul esset uera, nam si ex propria natura, possunt pluribus communicari, ergo si possibile ponatur in actu, non sequitur impossibile, ergo si hæc possibilitas in actu ponatur, huiusmodi substantiæ erunt, actu communicabiles, ergo cum eo tunc, à causa extrinseca impediatur, ergo non erunt comunicabiles, quare simul erunt comunicabiles & non comunicabiles. ita. n. ratiocinatur Arist. aduersus eos, qui, quod sua natura corruptibile est, ab alio fieri sempiternum posse putabant. Ex his eorum claret error, qui aiunt, quod unaqueque quidditas, quatenus est de se, potest absque contradictione, sub ratione uniuersali intelligi, & proinde plures angelos sub eadem specie esse posse credidere, hoc enim quod accipiant uerum non est, natura omnis quidditas quatenus est de se, non est pluribus comunicabilis, quoniam illud contingeret absurdum

A surdum, in æternis sub eadem specie, actu plura esse indiuidua, quoniam in æternis non differre esse, à posse, quare si sempiterna multiplicari possent, actu iam multiplicata essent. Et idcirco iuxta peripat. asserendum est, quidditatem, quatenus quidditas est, neque esse comunicabilem, neque sibi repugnare, se habet enim, ueluti animal, quod quatenus animal est, neque rationale neque irrationale est, quidditas enim materialis, pluribus comunicabilis est, ob id, quoniam imperfecta est, quemadmodum primo cæli & secundo de anima Auer. docet, miserta enim inquit, est natura, nam cum non potuit ipsam facere, ut secundum indiuiduum permaneat, miserta est, & ei dedit uirtutem, ut secundum speciem permaneat. Quidditas uero sempiterna pluribus comunicari nequit, quoniam materia uacat, quæ multiplicationis causa existit. Quare quidditatis sempiternæ, ut quidditas est, neque ei conuenit, ut pluribus sit communis, neque item repugnat: ueluti enim homo quatenus animal spectatur, neque ei conuenit, ut sit rationale, neque ei repugnat. sempiterna itaque natura, quatenus sempiterna est, ei ut pluribus sit communis, repugnat. quare ut dubitatio soluat, natura in rebus sempiternis, re uera uniuersalis non dicitur, quoniam nunquam intellectus comprehendere potest, ut est pluribus communis, sed si uniuersalis dicitur, non uere, sed secundum naturam intelligendi modum, Nempe nos discrimen facimus inter hunc solem, & solem, & hunc solem singularem, solem uero uniuersalem nuncupamus. quoniam ei quatenus natura non repugnat ut sit uniuersalis.

Scoti rationes soluntur. Cap. 30.

Hæc cum ostensa sint, Scoti rationes nunc soluendæ sunt. & quo ad primam attinet, dicimus naturam, mentis actu secluso, esse solum singularem & uniuersalem, non nisi potestate, quæ enim actu singularis est, potentia est uniuersalis, & actu uniuersalis euadit, cum mens eam à proprietatibus indiuiduantibus spoliauerit, quare, quoniam natura ex se non magis est apta, ut singularis, & uniuersalis efficiatur, iure ab utroque separatur. Diluitur secunda, Non enim hic color, neque uniuersalis color, uisum mouet, sed coloris natura, ut ab utroque abstrahit, nempe hoc album uidentem potestatem. excitat, quoniam in se albedinis naturam claudit, quæ neque uniuersalis, neque itidem singularis est. Non minus & tertij argumenti solutio constat, quod tale est, obiectum naturaliter sua potentia prius est, uniuersale mentis obiectum est, ergo ipsa mente naturaliter prius est, ergo priusquam ab intellectu fiat, uniuersale est. multifariam argumentum peccat, primo quoniam uniuersale mentis obiectum non est, ipsius enim res subiecta natura est, prout ab uniuersali, & singulari abstrahit, quæ cum ab intellectu percipitur, uniuersalis euadit. Deinde, ut ipsemet testatur, obiectum duplex est, alterum enim agentis actionem terminat, & finit, quemadmodum obiectum, quod gignentis actum terminat res genita est, Alterum uero obiectum est, quod mouet, & illud dicitur, circa quod potestas, suam actionem exercet, quemadmodum uegetalis anima obiectum, circa quod operatur est alimentum, quod potentia caro est, actu uero oppositum, ueluti primo de ortu, & secundo de anima ab Arist. unusquisque perdiscere potest, quare huius hominis ratio, aut de obiecto, quod mouet, fluit, & ita propositum minime concludit, sed potius oppositum, nempe obiectum tale actu non est sed potestiam, quare si uniuersale motiuum obiectum est, antequam mentem moueat, potentia erit, & non actu, si uero uniuersale intellectus actum terminat, constat iam ab intellectu esse fabricatum. Verum ut exactius res manifestetur, intelligere oportet, hominis mentem, neque nouas formas, neque species, quas intelligibiles nuncupant, suscipere, in se enim rerum omnium naturas, & quidditates retinet, (quemadmodum tertio de anima satis abunde docuimus) itaque mens naturam repræsentans, sine proprietatibus indiuidualibus, atque ita eam intelligens, causa est, ut uniuersalis euadat. Nam ita, cum natura relucet, pluribus communis est, quare, natura ad extra intellectum minime mouet, sed quam primum à fantasia apprehenditur, ob nexum, quæ est inter ipsam, & mentem, intellectus statim naturam sine proprietatibus indiuidualibus refert. Diluitur & alia ratio, quæ id, quod in principio est petit, accipit. n. mensurata in re existere, quare accipit naturam uniuersalem esse in re, & inferre eius unitatem, in re esse, modo, quis dubitat, quod si natura uniuersalis in re est, quod eius unitas realis erit, ergo ratio petit, docuimus. n. naturam in re actu esse singularem, potestate uero uniuersalem ergo unitas extra actu existens, numeralis existit, potestate uero minor est unitate numerali quoniam naturam consequitur, quæ potentia est uniuersalis, itaque id, quod metrum est, natura est, non tamen, ut singularis, neque ut uniuersalis, sed quatenus natura, quare metrum non singulare est, sed natura, quæ in singulari clauditur. quo ad aliam spectat, confitemur in specie athoma, fieri comparisonem non tamen admittimus huic naturæ, actu unitatē, minorē unitate numerali in re correspondere, sed hoc ei à mente ascribitur, & quemadmodum hæc comparatio ab intellectu fit, ita hæc unitas, ei à mente tribuit. Neque tamen obstat, id quod infer, in genere, huiusmodi comparisonem fieri

E

Quidam uero alij, animalia uniuersa in tres gradus distinguunt. Sunt enim nonnulla quæ solum ex semine oriuntur, ut quæ perfectissimæ sunt, quemadmodum homo & animalia quæ ei finitima sunt, & causa est: Nam etsi in horum animalium ortu, duplex materia requiratur, utpote materia compositionis, quæ rei pars in existens est, est & materia alterationis, uti lignum in ligni ortu: tamen quanto animal generandum perfectius est, tanto in eius ortu pauciores alterationis materiae exposcuntur, sed quanto imperfectius, tanto plures exquiruntur, quare cum homo & reliqua animalia, quæ ei proxima sunt, perfectissima animalium sint, igitur ex unica tantum alterationis materia procreari possunt, ut puta ex semine. Sunt & nonnulla alia animalia, quæ & alterum extremum sunt sortita, ueluti sunt animalia petris affixa, & anguillarum genus, & alia complura, hæc enim ob naturæ imperfectionem, ex putri materia solum oriuntur & nullo pacto ex semine. sunt & inter hæc animalia mediæ, quæ non sunt adeo, uti prima, perfecta, neque ita imperfecta, ueluti secunda, ueluti sunt illa, quæ ex putri solum oriuntur, sed mediæ sunt, & ita hæc ex semine, & sine semine, & ex putri materia oriri possunt, ueluti mures, uespe, & cætera huiusce generis. Hanc eorum sententiam, ex pluribus confirmant, primum per Arist. 7. huius, qui asserit, esse nonnulla animalia, quæ eadem, ex semine, oriri possunt, Deinde, quæ eadem actiones habent eandem quoque naturam & speciem sunt sortita, sed nonnulla animalia ex putri, & semine orta, eadem membra, & consimiles actiones habent, habent enim eadem organa, & membra. cerui non differunt, à leonis membris, nisi quia anima, differt ab anima, eandem etiam motionem retinet, ex unitate enim motionis primo cæli Arist. naturæ unitatem conclusit, ergo eiusdem naturæ erunt. Ad idem, quæ eundem operandi modum habent, eiusdem naturæ sunt, Nam unius naturæ secundum speciem, est unicus operandi modus secundum speciem, quæ uero ex putri materia orta sunt, sibi simillima in specie generare possunt, quemadmodum, ea, quæ ex semine oriuntur, ergo erunt eiusdem naturæ.

18 Demum ignis, & ab igne, & à motu fieri potest, ueluti 12. huius testatur Auer. ergo à pari erunt nonnulla animalia; quæ sponte, & ex semine oriri possunt.

Refellitur opinio ab Aueroe. Cap. 34.

46 **A**tqui horum opinio ab Auer. arguitur, cum 8. phys. tum primo de animalium ortu: & prima ratio hæc est, si eadem uiuentis species ex semine, & sine semine gigneretur ergo species hæc duas materias proximas haberet, quare una species non una sed plures haberet, Nempe in his quæ materia constant eorum natura, & quod quid est non magis à forma, quam à materia pendet, quemadmodum superiori disputatione docuimus, ergo ueluti forma si diuersa est species diuersa erit, consimiliter, si speciei materia erit diuersa species alia efficietur, quare cum materia ex qua orta ex putri sunt, alia sit ab ea ex qua uiuentia ex semine oriuntur, ergo una species non esset una, sed plures. Quæ ratio ita confirmatur, species idcirco una est, quia forma est una, atqui forma una esse nequit, nisi materia propria una sit, ergo, si plures speciei materiae propriæ fuerint formæ quoque plures erunt. Quare cum utriusque animalis materiae diuersæ sint & specie distinctæ, ergo formæ erunt quoque natura distinctæ, quare species erunt, distinctæ.

Secunda ratio, Effectus ad suas causas habitudo necessaria est; ergo quemadmodum effectus specie unus non potest a pluribus agentibus proximis, neque aduersis proximis formis dependere, ita neque à pluribus materijs proprijs, quare cum seminalis materia, & putris specie ad inuicem distinctæ sint, ergo ab eis idem effectus, secundum speciem proficisci nequit. Atqui hæc duæ rationes à latinis molestantur, & propositum non probare affirmant. Quippe in animalium ortu duplex semper apparet materia, quarum altera materia alterationis nuncupatur, & est ex qua corrupta, & alterata quidquam oritur, quæ rei pars, quæ fit, non est; altera uero materia compositionis nuncupatur, ex qua res ut ex sui parte constituitur; quare ad rationes ita respondent, Vnicus effectus secundum speciem, ex uaria diuersaque alterationis materia oriri potest, quemadmodum ex uario, diuersoque alimento, utpote ex carne, pane, uino, & consimilibus, sanguis quidem secundum speciem effectus est, oritur, itaque quamuis putrida materia à seminali materia specie sit distincta, nihil tamen obstat, quin ab utraque idem uiuens secundum speciem gigni non possit. sunt enim alterationis materiae. Materiae uero compositionis diuersæ esse nequeunt sed in utroque animali una & eadem secundum speciem est, quod ita probant. In putri enim materia solis, & aliarum stellarum uirtute, uirtus quædam formatiua producitur quæ ad eiusdem speciei animalia procreanda ordinata est, quemadmodum uirtus in semine existens, ueluti ipsemet Auer. 12. huius testatur, ubi hæc habet uerba calores generantes quamlibet speciem

Aciem, specierum animalis proprias habent mensuras ex quantitate motuum cælestium, & dispositionibus stellarum in propinquitate, et remotione illarum. quæ quantitas motuum est uelocitas & tarditas motuum planetarum, quibus horum inferiorum materiae alterantur ob calores productos ab eis mediante lumine, & motu, ex his caloribus diuerso modo affectis, ob distantiam & propinquitatem calor in materia putrida fit qui ad hoc, & non ad aliud animal in specie producendum regulatur. idem ratione ostendunt, expertum etenim est ex aliqua putri materia hoc potius quam aliud gigni animal, ueluti idem Auer. ex opinione Themistij refert 12. huius, ut pote ex carnibus humanis iam corruptis uermes, ex uino uero putrefacto muscilliones oriuntur, quod fieri non posset, nisi quia in materia hac aliquod est effectuum principium huius, & non alterius formæ. Sed quis ab his querere posset quomodo calor in materia putri alius, & diuersus à cælo effici potest. soluunt atque aiunt diuersitatem proficisci ex propinquitate, & distantia stellarum secundum situm, & locum penesque accipi potest alia, & alia proportio in caloribus à cælo genitis pro quanto stelle plus, uel magis soli copulantur, secundum distantiam, & propinquitatem ad putridam materiam, atqui ita uariis & diuersis calor commixtus à stellis ad hæc animalia producenda exoritur. Ex quibus duo apparent, alterum compositionis materiam secundum speciem eandem esse, quæ eadem efficitur, ab agente partiri utpote à calore in materia putri existente, alterum quod apparet agens uniuersale non esse sufficiens ad hæc animalia producenda, sed agens particulare requiritur, quod est calor in materia putri a sole, & stellis genitus. Est alterum dubium, quo pacto à stellis in materia hac putri calor hic produci potest, cum maxime à materia putri stelle procul sint. soluunt cælum stellis intermedijs in aere, & aqua, atque in terra, calore producere, qui cum genitus est alium in materia putri generat, qui cæli uirtute, in quo formæ omnes uirtute continentur animal gignit. Cæterum sunt nonnulli, qui Auer. subsidium afferre conantur atque demonstrare nituntur idem secundum speciem effectus à uaria, diuersaque alterationis materia, quod gigni non possit, atque horum hæc est ratio, quodlibet, non fit ex quolibet, sed ex suo definito opposito, ex cuius interitu, fit id quod gignitur, quemadmodum in physicis Arist. docuit, unaqueque species materiam alterationis definitam habet, in qua rei producendæ propria priuatio continetur ergo aliqua species, ex uaria diuersaque secundum speciem alterationis materia gigni nequit. Sed hi multifariam decipiuntur, Nempe primum sensui aduersantur, cum apertissime constat eundem secundum speciem effectum ex diuersa alterationis materia gigni quemadmodum sanguis ex carne, pane, uino, & consimilibus gignitur. Deinde materia alterationis latitudinem habet, cum non sit species athoma, quare ex pluribus materijs alterationis dummodo in una ratione propinqua consentiant, idem secundum speciem effectus gigni potest, ratio uero hæc propinqua propria rei producendæ priuatio est, quæ in his diuersis materijs reperitur, eius merito idem secundum speciem uiuens produci potest, quippe ex illis oritur non quatenus diuersæ sunt, sed ut in illa ratione consentiant.

Defenditur Aueroes. Cap. 35.

Sed hi cum Auer. arguunt, summopere increpandi sunt, nempe putris materia, à calore in ea à stellis producto, nunquam eiusdem speciei cum materia, ex qua uiuentia ex semine oriuntur, fieri potest, & ita Auer. rationes, non de alterationis materia (quemadmodum latini fingunt) sed de compositionis materia intelligendæ sunt. quod ita probare aggrediamur. Calor materiae putridæ in existens, si materia illa eadem secundum speciem cum materia, ex qua animalia ex semine oriuntur, efficit, aut uirtute propria hoc operatur aut stellarum uirtute, quarum merito animalia hæc gignit, atqui, primū dādū nō est, materia propria uirtute, nō nisi calorē producere potest. deinde calor hic, accidens est, ergo in substantia, diuersitatis causa esse nequit, neque secundum cōfiteri possunt, quāuis aperte hoc concedant, stellæ etenim, & cælestia uniuersales causæ solum sunt, à quibus in rebus effectis nulla diuersitas proficiscitur, quare stellarum uirtute calor hic, materiae diuersitatem non operabitur. item stellæ sunt de substantia cæli, ergo propria ratione non possunt in rebus effectis distinctionem efficere, siquidem nullum prædicatum, quod rei sub ratione generis competit, repugnat illi, quod eidem rei sub propria conuenit ratione, sed stellis per naturam cælestem conuenit, distinctionem non efficere, ergo per propriam rationem, oppositum, eis conuenire nequit, uidelicet diuersitatem efficere. Adhuc cælum non agit, nisi per stellam tamquam per organum, ueluti 2. cæli constat, ergo si à cælo nulla uarietas causatur, ergo neque à stellis. Quare calor in materia putri residens, nullam operabitur diuersitatem. Demum aspectus, situs, & quantitas, stellarum accidentia sunt, ergo stellæ in uirtute suorum accidentium, substantiam uiuentem, atque in rebus effectis distinctionem producerent, quod absurdum esse, cunctis constat. Quare si materia utriusque animalis propriæ, ut Auer. ratiocinabatur, specie sciuntur sunt, igitur ex illis idem secundum speciem effectus fieri nequit. Tertia Auer. ratio est,

si eadem species ex femine, & sine femine fieri posset, igitur, mas, & femella frustra forent, quippe natura absque maris femellæq; coniunctione, huiusmodi animalia æque bene, ueluti ex femine gignere posset. ratio hæc Arist. sapit, qui primo phys. Anaxagoram arguit, qui rerum infinita statuit principia. ita ratiocinatur, frustra per plura, quæ fieri possunt per pauciora & æque bene, quare si per principia finita, ortus, & scientia rerum defenditur, frustra igitur infinita statuuntur principia. ita ratiocinatur Auer. si æque bene sine femine, hæc animalia gigni possunt, frustra igitur mas & femella in hac specie erunt. Postrema Auer. ratio deducit ad incōmodum, si animalia hæc, eiusdem essent speciei, ergo eadem species natura & casu fierent, nempe ea casu, gigni dicuntur, quæ raro & præter agentis intentionem fiunt; ea uero à natura oriuntur, quæ semper, uel ut plurimum secundum agentis propositum fiunt. atqui animalia ex femine orta, ut plurimum ita gignuntur, & secundum agentis propositum, ergo à natura fiunt, quæ uero ex putri generantur raro & præter agentis intentionem, ergo casu facta sunt. sed ratio hæc, a latinis molestatur, nempe aiunt, non præter intentionem caloris, quæ in putri materia residet, animalia hæc gigni, immo calor hic, non nisi ad hæc animalia producenda, effectus est. sed solutio hæc nulla est, nempe antea docuimus, huiusmodi calorem, quoniam stellarum uirtute operatur, nullam in rebus effectis diuersitatem operari posse, quare talis calor huiusmodi uiuentium non intendit diuersitatem, cum uniuersalis causa instrumentum sit, at nullum casu factum præter uniuersalis agentis intentionem, fiunt, ea enim casu gigni dicuntur, quæ cum raro fiant, præter agentis particularis intentionem oriuntur. quare recte ratiocinatur Auer. Cum itaque Auer. rationes hunc in modum defensæ sint, superest proprias nunc referre rationes, quarum prima est, quæcumque eandem habent naturam, eandem quoque ut actionem habeant, opus est, & cum quæ ex femine sunt, eis simillima generent, si ea, quæ ex putri fiunt, eandem sortiuntur naturam, ergo eandem actionem, hæc enim actio naturalissima est uiuenti, sed nequaquam eandem habent actionem, ut secundo de anima habet philosophus cum inquit, Naturalissimum opus uiuentibus est, quæcumque non orbata, sed perfecta: aut spontaneam generationem habent, facere alterum tale, quale ipsum, ut animal quidem animal, planta autem plantam, sed quæ ex putri, spontaneam generationem habent, nam ea sponte oriri Arist. asserit, ergo sibi consimilia non procreabunt, ergo eandem naturam non habent. ratio confirmatur, animalia, quæ sui generis prolem non generant, eiusdem naturæ non sunt cum his, quæ sui generis prolem generant, siquidem quæ in natura conueniunt, & in actione naturalissima adhuc conueniunt, at quæ ex femine sunt orta sui, generis sobolem procreant, quæ uero ex materia putri nequaquam, ut philosophus primo de animalium generatione refert, illa generant quidem, uerum non sui generis prolem, hæc sunt quæcumque fiunt, non ex animalibus, sed ex terra putri, aut ex excrementis, & eod. lib. tum secundo eiusdem, sunt nonnullæ, inquit, quæ neque marem, neque femellam generant, ut quæ ex non femellæ marisque coitu procreantur, igitur fieri non potest, ut animalia hæc eandem naturam sortiantur. secundo confirmatur, quæcumque sunt eiusdem speciei, quicquid uni per se conuenit, & alteri indiuiduo conuenit, si itaque animalia hæc eiusdem speciei essent, quicquid uni per se conueniret, & alteri, at animalibus ex femine ortis per se conuenit, ut alterum quale ipsum generent, ergo, & animalibus ex putri, quod Arist. primo de gen. animalium negat, his uerbis, Eorum autem ipsorum, quæcumque quidem ex coeuntibus cognatorum animalium fiunt, ipsa quoque secundum cognationem prognerant, quæcumque uero ex non animalibus, sed ex putri materia, generant quidem, sed diuersum genus, & quod procreatur, neque femina est, neque mas, igitur non eiusdem speciei sunt. secundo quæcumque eiusdem speciei sunt eundem generationis modum habent, ut idem philosophus primo de gen. animalium habet, sed animalia orta ex femine, & sine femine, ut quæ ex putri orta sunt eundem generationis modum non habent, cum ea à sibi similibus in specie, hæc uero nequaquam, ergo non sunt eiusdem speciei. tertio generationes specie distinctæ, arguunt formas specie distinctas, siquidem 3. phys. mutatio, & terminus mutationis eiusdem speciei sunt & non differunt, nisi secundum magis & minus, quoniam mutatio est forma tendens ad perfectionem, terminus motus est forma perfecta, quæ suam perfectionem est consequuta, sed generatio ex putri & generatio ex femine, (ut ipsi fatentur) sunt specie distinctæ, ergo & termini harum mutationum sunt specie distincti, forma igitur animalis ex putri materia & animalis ex femine eiusdem speciei non erunt, ergo neque animalia ipsa. minor ratione etiam probatur, uno accepto, quod termini à quibus fluunt, eiusmodi mutationes, sunt specie distincti, (ut etiam ipsi fatentur) ex his arguo, demonstratione Arist. 3. phys. motus, qui fluunt à terminis, à quibus, specie distinctis terminantur, ad terminos specie distinctos. sed eiusmodi generationes fluunt à terminis, à quibus, specie distinctis, ergo termini eorum, ad quos, erunt specie distincti, ita enim philosophus arguitur 3. phys. ut Gram. testis est, motus, qui ex diuersis principijs fiunt, in unum terminum duci nequeunt, nam qui ex diuersis, non nisi ad diuersos terminos, cuius causa est, inquit

A inquit Gram. quoniam omnis mutatio cū sit, in terminos contrarios, ergo sequeretur ut uni & eidem, duo essent contraria, quod absurdum est, quoniam uni, unum semper contrarium correspondet, quæ ratio monstrat, cum ipsi fateantur, terminos à quibus, esse specie distinctos.

Tertia opinio. Cap. 36.

EX posterioribus nonnulli, opinati fuere, ea quæ ex putri oriuntur uiuentia, esse eiusdem speciei, cum his, quæ ex femine oriuntur, nõ tamen ueluti hæc, illa perfecta sunt, uerum, quoniam quattuor isti exponunt, idcirco nos singula eorum dicta referemus. Primum itaque ostendunt uiuentia ex putri orta aliquo modo eiusdem speciei, & aliquo modo non, cum his, quæ ex femine oriuntur, quod ita ostendunt. Ea eiusdem speciei esse dicuntur, quæ eandem formam secundum speciem habent, uerum cum forma, aliud non sit, quam actus ex temperamento, & proportione qualitatum resultans, proportio uero talis erit, quales erunt dispositiones productæ, quæ ueluti natura agentis se habet, & aptitudo subiecti, pro illis recipiendis, ita se habebunt. Quare si agentis natura, & subiecti aptitudo, manifesti fuerint, omnia aperta erunt.

B Cælum itaque uiuentia, quæ imperfecta sunt gigni, perfecta uero nequaquam, & causa est, quoniam materiam perfecte disponere nequit, si enim dispositiones, quæ ad animalium perfectorum ortum conferunt producere posset, utique huiusmodi animalia efficere posset. Quare cum animalia ex putri orta generet, causa est, quoniam materiam afficere potest. Verum quoniam appropriatum materiam putri non est agens, ideo ita perfecte materiam non disponit, ueluti agens proprium & particulare, quare forma in tali materia suscepta, quoniam in materia minus præparata residet, imperfecta est, quare animalia ex femine & ex putri orta eandem formam habebunt, quæ tamen ex putri orta sunt imperfecta sunt, quoniam eorum forma, materiam, imperfectas dispositiones habenti, coniuncta est. quæ à simili persuadent, si quis enim optimæ temperaturæ fuerit, & salubri cibo utatur, sanguis optimus generabitur, si uero insalubriori cibo utatur, sanguis imperfectus gignetur, ita cælestia cum sint agentia uniuersalia, & alicui subiecto nõ sint propria, minorem agendi uim habent, quàm agentia propria, putris uero materia generationi minus apta est, quam semen, quare effectus imperfectus efficietur, & quo materia, minus apta erit pro generatione, eius quod generandum, eo, imperfectior effectus erit. quare ad primum quæsitum solutio constat, ea quæ ex putri orta sunt aliquo modo eadem cum genitis ex femine sunt, aliquo modo non. sunt enim eadem, quoniam formam eandem habent, non eadem uero, quoniam imperfectiora ortis ex femine sunt, cum sint ueluti monstra in illa specie. Secundum eorum dictum, an ex putri orta generare possint, ad quod respondent, & dicunt, quod si omnia ex putri orta imperfecta sunt, & ueluti monstra, inter se tamen relata, secundum magis, & minus distinguuntur, ueluti in plantis, illæ imperfectissimæ sunt, quæ paucis organis egēt illisque non multum elaboratis, ideo facilius ab agente ad perfectionem reduci ualent. putris etiam materia minus indisposita est, etiã e terra nutriantur, quare ea, quæ imperfectissimæ sunt, quoniam hæc magis ad speciem accedunt, idcirco alterum quale ipsa sunt, generare ualent, ueluti in plantis apparet, quæ ex siluestribus fieri possunt domesticæ, quæ gignere possunt. Quæ uero minus imperfecta sunt, quoniam pluribus egent organis & magis elaboratis, quæ ab agente complete fieri non possunt, hæc quamuis generent genitum, neque mas, neque femella erit. Tertium eorum dictum est, an hæc, quæ genita sunt, a uiuentibus ex putri ortis, sint eiusdem speciei, cum parentibus. soluunt, asseruntque non ita diuersæ speciei esse, uti homo, & bos, neque ita eiusdem speciei sicuti singulares homines sed ut monstra illius speciei, magisque imperfectiora sunt, suis parentibus. Res enim in his non secus sese habet, quam si parentes, imbecillis complexionis extiterint, filios imbecilliores generarent: ita cum orta ex putri imperfecta sint, quæ ab ipsis oriuntur, imperfectiora erunt, & uidentur potius esse non talia, quàm talia, ueluti lendines uidentur potius non esse pediculi, quam pediculi. Postremum eorum dictum est, an hæc generare adhuc possint, quod soluentes asserunt, plantas, quoniam inter uiuentia imperfectissimæ sunt, & præcipue, quæ ex putri ortæ sunt, quæ ex his oriuntur, generare possunt: sed orta ab animalibus ex putri, non amplius gignere ualent, quoniam in talibus neque mas neque femella est. Ex his uaria, atque pugnantia Arist. loca conciliant. Arist. enim secundo de animalia & 12 huius uocat hæc orbata, & imperfecta. 7. uero huius & 6. de Historia animalium, & decima particula problem. inquit, aliqua eadem ex putri, & ex femine fieri, in istis uero locis, de his loquitur quæ immediate ex putri oriuntur, quæ non ita à specie recedunt, ueluti ea quæ ab ipsis genita sunt; ideo rectius eadem, quam non eadem dicuntur, quoniam eandem formam habent, propter hoc tamen nõ tollitur, quin sint, imperfecte eadem. quando uero 5. de Historia animalium, & primo de animal. gen. inquit, non esse eiusdem speciei, neque posse generare, quoniam in eis, neque mas, neque femella est, his enim in locis non loquitur de his, quæ proximi

34. 13
25. 15.
prob. 66

Cap. 1.

me ex putri oriuntur, sed de illis, quæ à genitis ex putri ortum habuerunt, quia hæc maxime à specie recedunt, quæ rectius non eadem, quam eadem dicuntur, in quibus neque mas, neque femella est, non tamen diuersarum specierum sunt, quoniam eandem habent formam, quamuis satis imperfectam.

Arguitur opinio.

Cap. 37.

A Tqui horum hominum sententia uana est, & ut eius mendacium apertum fiat, singularia dicta erunt increpanda. Inquiunt enim primo, orta ex putri eiusdem speciei esse, cum his, quæ ex semine, uerum his imperfectiora sunt, hoc itaque primum dictum, ita eorum armis arguimus, quemadmodum se habet proportio, ita actus, & forma, quæ ex illa proportione resultat, proportio uero, ut dispositio se habet, quæ agentis naturam consequitur, quare cum agens spontinorum animalium specie diuersum sit, ab eo, quod animalia ex semine gignit, ergo dispositiones specie erunt distincte, quare proportio, & forma: si ergo in forma dissentiant, eiusdem speciei esse nequeunt. Deinde, ut Auer. ratione horum errorem conuincamus, materiæ propria specie distincte sunt, ergo & formæ, quare animalia orta, specie erunt diuersa. Retro enim docuimus, fieri non posse spontinorum animalium materiam propriam, ab agente specie eadem fieri non posse, cum ea, quæ sunt animalium, quæ ex semine orta sunt. Penes aliud quoque decipiuntur, aiunt enim, quoniam cælestia alicui subiecto appropriata non sunt, idcirco minoræ agendi uim habere, & materiam recte disponere nequeunt, ueluti particularia agentia. Si namque cælestia appropriata non sunt, ergo absque agente particulari materiæ nullo modo disponere ualent, siquidem, quando est aliquod agens, quod ad uiuos, diuersosque effectus gignendos indifferens est, si magis hunc, quam alios perducit, necesse est, ut noua causa agens concurrat, cuius merito magis hunc, quam, alios gignat, quare cum secundum eos nullum agens aliud concurrat, nisi cælum, eiusque calor, ergo materiam aliquo modo pro alicuius animalis ortu, disponere nequit. falluntur etiam, quo ad secundum dictum, inquiunt enim imperfecta uiuentia, ueluti stirpes, simillima gignere posse, cum hoc enim affirmant, Arist. demonstrationem euertunt, primo de animal. ortu, qua ostendit, spontina animalia, aut non generare, aut specie diuersum gignere, si enim consimilia efficerent, ipsa quoque à consimilibus in specie genita essent, quoniam generanti, & genito idem est gignendi modus secundum speciem. Ab Arist. etiam dissentiant, qui eodem uolumine, inquit, de plantis idem esse iudicium, uti de animalibus, ex putri ortis: quare cum secundum animalia spontina propria speciem perpetuari non possint ergo neque stirpes hoc opus explere possunt. Allucinatur etiam penes tertium, quemadmodum ex allata Arist. demonstratione patet. si enim animalia ex putri orta, gignunt, id quod neque mas, neque femella est, quærimus si genitum hoc, eiusdem, uel alterius speciei sit, si eiusdem, ergo parentes à consimilibus in specie orti sunt, si uero alterius est speciei, ergo parentes à diuersis secundum speciem orti sunt, ita enim Arist. ratiocinatur. quartum eorum dictum omnino falsum est, plantas uidelicet, quæ sponte genitæ sunt, consimiles plantas gignere posse, ab Arist. enim dissentiant, qui idem iudicium de plantis, & spontinis animalibus esse fatetur. Euertunt demum Arist. rationem, ita enim Arist. ratiocinatur, hæc, uel non generare, uel si gignunt, aliud secundum genus gignere. Quare horum hominum dicta ueritatem in se nullam continent, quorum etiam mendacium ex his quoque, quæ aduersus secundam opinionem diximus, deprehendi potest.

Aristotelis opinio, de ortis ex putri.

Cap. 38.

A Ristotelis itaque opinio, (cui Ioan. Gram. & Auer. consentiunt) hæc est. animalia, quæ ex semine, atque ex maris femellæque concubitu orta sunt, siue perfecta, siue media sint eiusdem speciei, cum his quæ sponte oriuntur, non esse, sed alterius naturæ, atque speciei. Nempe si eiusdem naturæ essent, eundem secundum speciem gignendi modum essent sortita, quæ enim secundum speciem eadem sunt, eundem generandi modum secundum speciem habent, quare possent consimilia in specie generare, quod fieri nequit. quod Arist. primo de animal. ortu ita demonstrat, Si namque animalia sponte orta animalia specie eadem generarent ipsa quoque ex semine genita forent, animalibus enim quæ eiusdem speciei sunt, id est à natura tributum, ut eundem generationis modum secundum speciem obtineant, ergo non suæ speciei sobolem gignunt, ergo si generant, dissimilima in specie procreabunt, & iterum quærat, an hæc, sui generis, uel alterius partem efficiant, non enim eiusdem naturæ animalia gignunt, ipsa enim ex diuerso genere orta sunt, quare dissimilima gignunt, de quibus iterum quærat, an nihil, uel dissimile secundum speciem, non secundum, ne in infinitum abeat, quare eorum generatio

A generatio complebitur. Verum Arist. demonstratio difficultatem patitur. Animalia namque, non unigenia, ut quorum tempora sunt equalia, & gestationes proximæ, & corporum magnitudines, non multum discrepant, cum simul coeunt, diuersum specie generare 2. de animalium ortu Arist. testatur, Quare idem absurdum Arist. contingit, Nam si generant, aut in infinitum generatio fieret, aut idem specie generabunt. eodem etiam libro quorundam de mulorum sterilitate sententiam arguens, qui idcirco mulorum genus sterile esse testantur, quoniam ex genere diuersis ortum est, ex diuersis siquidem speciebus, ut specie diuersum gignatur, opus est, quare, cum mulorum genus, ex equa, & asino quæ specie diuersa sunt, gignatur, id in causa est, ut aliquid ex mulis non gignatur, ne in infinitum in speciebus abeat. Hanc rationem inanem, uanam, atque logicam esse fatetur, quare, cum eodem modo eius demonstratio fluat, ergo uana, atque logica erit. Demum in his, quæ eiusdem speciei sunt, absurdum non est, ut in infinitum proficiscatur, igitur cur natura abhorret, ut quæ sunt specie seuncta in infinitum non tendant? Sed hæc ita solui possunt, & pro solutione, intelligere oportet, animalia quæ ex diuersis specie orta sunt, ex semine tamen, aut coeunt, cum his, quæ eiusdem speciei sunt, cum parentibus, ueluti animalia, quæ ex cane & uulpi orta sunt, si cum cane, aut uulpe coierint, uulpem cum Vulpe, Canem uero cum cane, efficiant. Sed hoc dubium parit, Nempe idem est generanti, & genito secundum speciem gignendi modus, ergo si ex specie diuersis ipsa orta sunt, non possunt nisi specie diuersum generare. Quidam inquiunt, hæc animalia idcirco adhuc generare, quoniam eorum parentum, uti canis, & uulpis naturam retinent & ideo sui generis prolem gignere possunt. Sed hæc Arist. non sapiunt, Nam animalia ex cane, & uulpi orta, quærimus sint ne, ab eorum parentibus specie seuncta. & secundum Arist. perspicuum est, esse specie diuersa, quare non nisi specie distinctum generabunt, quare si cum cane femina coierit, cuius etiam parens femina fuit, licet canem efficiat, id in causa est, quoniam canis modo genitus, à parentum altero specie seiungitur, quare cum canis hic, sit a parentibus specie diuersis genitus, alterum specie distinctum procreabit, & non animal, quod eiusdem generis est. Arist. adhuc 3. de animal. gen. apum generationem inuestigans, cum ostendisset ex Regibus, seu Ducibus, apes, & Duces generare, causam largitur, cur ab apibus non nisi fuci, & non apes generari, inquit, causam esse, quoniam apes ex diuerso genere, utpote à Regibus oriuntur, quæ enim ex diuerso genere procreantur, dissimilis generis prolem generant, eadem quoque causa canis nuper genitus, cum à diuerso oriatur genere, suis generi prolem non generabit. Quare animalia hæc semper dum gignunt, nunquam sui generis sobolem gignunt, neque tamē in infinitum proficiscitur, sed ad id deueniendum erit, quod amplius non generat. pari pacto etiam, si quid ex cane & uulpe ortum est, cum leone coierit diuersum secundum genus procreabit, quorum generatio & si aliquantulum protrahatur, ut complementum habeat oportet, quod per Arist. confirmari potest, qui causam largiens cur fuci, qui ex apibus sunt orti, non gignant, inquit, quod quæ secundum naturam sunt ordinem habent, quare licet perfectorum generatio longius protrahi possit, non tamen in infinitum, ne species actu infinitas esse confitemur. Animalia itaque, quæ a parentibus secundum speciem diuersis ex semine genita sunt gignunt quidem, non tamen eiusdem speciei sobolem, sed alterius speciei, & eorum ortus complebitur, ita quæ ex putri orta sunt, generant quidem non tamen sui generis prolem in eis enim mas, & femella est, quare simul coire possunt, sui tamen generis prolem non gignunt, sed dissimilem, ueluti pulices lepidines gignunt, qui aliud animalis genus amplius non effingunt, primum ex eo planum fecit, nam si id, quod generant orta ex putri, esset cum parentibus eiusdem speciei, consimiliter gignentia ex semine fuissent orta, siquidem gignentibus & genitis idem est secundum speciem generandi modus. Secundum ita ostendit, si generent alterum specie distinctum, & eorum nunquam completeretur generatio, in speciebus ab initio in infinitum foret. Quare non tollit philosophus, hæc generare non posse, sed quod genitum eiusdem speciei sit cum parentibus negat, quod amplius generare nequit, quoniam neque mas, neque femella est, quod ortum est. Sed ut res magis distincte percipiatur; sciendum est animalia ex semine orta, quæ suam trahunt originem à parentibus specie dissimilibus eorum ortus aliquantulum in rectum trahi potest, quoniam ad ternarium numerum saltim extendi potest, nisi aliud non impedit ut si ex parentibus ferè sterilibus orta sunt, ueluti mulorum genus, spontinorum uero animalium ortus binarium numerum non pertransit, sed eorum generatio ibi completur, quemadmodum Arist. docuit. ex his apertissime claret animalia ex putri orta, & si generant, sui tamen generis prolem non gignunt, quare ut eandem cum his, quæ ex semine oriuntur naturam habeant fieri nequit. Sed quis ambigere possit, si ex semine orta à dissimilibus parentibus, diuersam generis prolem procreant, cum mas formam à quæ speciei unitas suscipitur, femella uero materiam largiatur, igitur mas eam dabit formam quam habet, quoniam nemo, quod non habet largiri potest, ergo si canis mas est qui coit formam canis dabit, quod igitur ex uulpe femella, & cane mari gignitur canis formam

formam habeat, sed quæ eandem secundum speciem formam habent, specie non distinguuntur, igitur quod ex diuersis specie ortum est dissimile, specie non erit, consimiliter neque mulus ab equo, & asino specie distinguitur, neque itidem quod à spontinis animalibus ortum est, ab eis specie separabitur. Mures deinceps ex putri orti in naui nouiter constructa, murium multitudinem generant. Qui semen anima uacare testantur, ita primam dubitationem diluunt, facultas in semine existens, quam formatiuam medici nuncupant, quamuis ea animam largiri oportet quæ specie eadem est cum ea, quæ generantis est ob materiæ diuersitatem, eam producit, quam potest, & quæ generanti magis consimilis est, quod quidem ob materiæ ineptitudinem, atque retinendam prouenit. Sed ab his dubium recte non soluitur, Nempe dubitatio quærit, cum nemo det, quod non habet, generans itaque animam quam eius instrumentum educit, non habet & instrumentum non agit nisi in uirtute primi agentis, igitur, aut generanti consimilem in specie formam, aut nullam procreabit. Deinceps facultas formatiua, uel materiam superat, uel ab ea superatur: si primum generanti procul dubio formam consimilem gignet; si secundum, ea orietur forma, quæ generanti materiæ est specie eadem. Arguitio hæc Arist. sapit, ita enim, ratio cinatur, quando causam largitur cur quandoque samina quandoque; mas interdum procreetur pariter cur parentibus, uel maioribus genitum quandoque consimile est, si enim maris facultas superat sibi consimilem effectum efficiet, si superatur, sœmellæ persimilis efficietur. Et idcirco nos secus dubitationem soluimus. Atque primum id accipimus, quod retro non semel docuimus rei compositione uidelicet substantiam, & quod quid est ex materia, & forma conflatum esse. secundum accipiendum est semen anima non uacare, sed uegetali anima præditum esse, quem admodum in disputatione de semine docuimus. Ex his ita soluitur dubium, quod enim ex cane mari & uulpi sœmella procreatur formæ ratione specie à cane non distinguitur: eadem enim secundum speciem generanti, & genito forma est, & utriusque forma non nisi accidentalibus quibusdam præparamentis separatur, quorum causa generantis munera, aut non explet, aut diminutione explet, deficit enim quodammodo a propria natura. Materia uero ex qua ab his parentibus oritur, quod generandum est specie à cane generante distinguitur, quæ itidem materia una cum forma ex cane tradita genitis substantiam componit, ob quam genitum à generante cani specie distinguitur, seminis namque forma, quoniam materiam non conuenientem inuenit ad eam ducit conuenientiam, ad quam potest, nititur enim pro uiribus materiam specie consimilem generantis materiæ efficere. Verum cum seminis forma non nisi in generantis uirtute operatur, ex ea materia non nisi formam specie generanti consimilem educere potest, & idcirco genitum neque omnino simile, neque omnino dissimile parentibus est, sed partium ratione partim simile, partim dissimile. Nempe ratione materiæ à sœmella specie non separatur, quamuis merito formæ cuius causa à mare non distinguitur. canis itaque, & uulpes generantes magis adinuicem separantur, quam id quod ab eis ortum est, quæ cum specie separantur secundum utrumque principium genitum ab his alterius principij solum ratione separatur, & huius rei signum ab Arist. secundo de animal. ortu accipi potest inquit si quod ex uulpe, & cane mare genitum est cum uulpe coiuerit, quod ex his oritur uulpis efficietur, quoniam cum quod generandum est uulpis materiam obtinet, & ei tantum uulpis forma deficit, quæ à uulpe mari traditur necessario uulpis efficietur, si modo materiæ, & formæ ratione à uulpe distingueretur nunquam ortum uulpis fieret, quoddam à uulpe specie distinctum, Nam quæ ex omnino specie diuersis generantur, prorsus à suis parentibus specie diuersa sunt quemadmodum Arist. eo libro non semel docuit, neque tamen horum ortus in infinitum progreditur, quoniam hoc amplius gignere nequit, nempe orbatum, & imperfectum est, semper enim quod à parentibus dissimilibus oritur ab illis deficit, atque eis imperfectius est. Ad id uero, quod de muribus asseritur confitemur mures in naui repertos ex putri ortos fuisse, & ex concubitu alios generare, qui cum suis parentibus eiusdem speciei non sunt quoniam eorum parentes ex semine geniti non fuerunt, Verum nunc exorti alios generare nequeunt, quoniam in eis, neque mas, neque sœmella est, quare murium multitudo idcirco causatur, quoniam eorum quidam ex putri, nonnulli uero ex concubitu eorum, qui sponte ortum habuerunt, geniti sunt. Idem quoque iudicium de muscis, & cicadis faciendum est. Arist. uero proinde uanam, atque logicam eam rationem nuncupat, non quod ex falsis fluat sed quoniam non ex proprijs, sed ex communibus, non enim idcirco mulorum genus sterile est quoniam à diuersis specie parentibus ortum est, Nam animalia, quæ à dissimilibus genere parentibus oriuntur generare possunt, quamuis eorum soboles in infinitum non tēdat, quare mulorum genus, etsi à parentibus dissimilibus ortum sit; diuersi generis sobolem generare possent, ergo inquit philosophus hos fuisse deceptos, quoniam non causam pro causa tradunt, quippe causa uera est, quoniam à parentibus ferè sterilibus multi oriuntur. Diluitur postrema dubitatio, in his enim quæ eiusdem speciei sunt infinitum natura secundum successione non abhorret, quoniam ob continuam indiuiduorum successione, specierum æternitas salua fit

Cap. 3.

A fit, at in his indiuiduis quæ alterius speciei sunt infinitum modo admittit natura, quoniam actu in finite species essent; nempe species sempiternas esse oportet, quare ut unde fluxit redeat sermo, animalia ex putri orta quamuis gignant, ortum tamen alterius speciei est, & neque mas, neque sœmella est, & idcirco ulterius eius non progreditur generatio, quod iusta de causa à natura factum est, natura enim quando res fieri potest semper paucioribus utitur, quare si absque maris, & sœmellæ secretionem hæc animalia generare potest, cur ita non semper ea natura generet nulla ratio est, otiose enim maris & sœmellæ secretionem in his animalibus fecisset, cum per pauciora sine secretionem hac æque bene horum ortum efficere posset. ex possibilibus enim semper quod melius est natura operatur: non ergo eiusdem speciei animalia hæc erunt cum his quæ ex semine genita sunt.

Dubitacionum solutio. Cap. 39.

B Q Væ cum in hunc modum explicata sint, opposita fundamenta nunc soluenda sunt, & quod ad primum pertinet uerum minime est animalia sponte orta, & quæ ex semine sunt eandem habere actiones, siquidem naturalissimum uiuentium opus & generare alterum quale ipsum, ut quæ orbatæ non sunt, & imperfecta, neque spontaneam habent generationem. Quare cum spontanea uiuentia consimilia generare nequeant, eandem actiones non habebunt; quare, neque formæ à quibus artus fluunt, neque organa specie eadē erūt quæuis eadē genere sint, neque etiā corpus & motus, siquidem unitas motus specifica ab unitate mouentis & mobilis pendet, ut 5. & 8. phys. Arist. docuit, quare si hæc specie sunt distincta ita motus erunt distincti. signum autem est complura animalia bruta, quæ specie sciuncta sunt, motu progressiuo mouentur, hic uero motus idem specie non est cum ipsa sint distincta. stirpes quoque ex putri orti sui generis sobolem non gignant, neque apes, & uespes uti retro docuimus. Quod uero ad Arist. auctoritatem pertinet inquit nonnulla eadem & semine, & sine semine fieri, non intelligit, quod eadem specie athoma uiuentia ex semine, & sponte oriuntur, alioquin à semet ipso, & à ratione dissentiret, sed dicuntur eadem Analogia, nam ueluti uiuentia sunt, quæ ex semine oriuntur, ita sunt quæ sponte oriuntur, quemadmodum in herbis ut inquit Alexander sunt quedam quæ ex semine fiunt, ita quedam sunt, quæ sponte oriuntur, quare eadem dicuntur non specie, sed analogia, quæ cum declarata sint secundum quæsitum de ortis ex putri de quo differere polliciti fuimus, dissoluendum est.

De causa effeçtrice eorum, quæ ex putri oriuntur prima opinio. Cap. 40.

S ECUNDUM quod de ortis ex putri explicare polliciti fuimus, de eorum causa effeçtrice fuit, in quo neque consentientes philosophi sunt, quidam à calore cælesti in aere & aqua diffuso gigni asseruere, quemadmodum 7. & 12. huius uisus est Auer. sentire, hic enim calor ex proportionem calori existenti in semine respondet, quemadmodum enim hic uirtute parentum ita uiuens producit, ita ille cælestis corporis instrumentum existens in quo sublunaria omnia uirtute comprehenduntur, huiusmodi uiuentia ex materia putri gignit, cælestis etenim calor putri materiæ permixtus solis, & aliarum stellarum uirtute uaria diuersaque animalia effingit, quæ quidem diuersitas ob quantitatem cælestium latitudinum, & stellarum dispositiones in propinquitate & remotione efficietur, quemadmodum Auer 12. huius asserere uisus est. iuxta hos itaque proximum talium uiuentium agens cælestis calor est qui stellarum uirtute operans talia uiuentia procreat. Sed hi plurimum hallucinantur, nam quamuis sine uiuifico calore uiuentia hæc gigni nequeant, eorum tamen diuersitas stellarum uirtute produci non potest, quippe stellæ cælestia causæ uniuersales sunt, à quibus in rebus effectis nulla procedit diuersitas, quare stellarum uirtute in his animalibus producendis nullam uarietatem uiuificus calor effigere potest. Deinde, quando est aliquod agens ad plures effectus producendos indifferens est, si quendam potius, quam alium producit, causa particularis ut concurrat oportet, cuius merito magis hæc quam alia efficiuntur res, alioquin, uel omnes simul, uel nullam rem efficeret: atqui cælestia ad omnes effectus sublunares gignendos concurrunt, ergo sine causa particulari nulla res efficitur, quare cælestis calor stellarum uirtute nullam diuersitatem faciet. Deinceps stellæ de substantia cæli sunt, ergo propria ratione in rebus effectis distinctionem producere non possunt, quippe nullum prædicatum quod rei conuenit merito generis, ei repugnat prædicato quod rei per propriam rationem conuenit, atqui stellis per naturam cælestem non efficeret distinctionem competit, ergo per propriam naturam oppositum prædicatum ut puta diuersitatem efficere competere nequit. Iam uero cælum non nisi per stellam tamquam per organum operatur, quemadmodum 2. cæli patet. ergo si a cælo nulla in rebus effectis diuersitas causatur, ergo neque à stellis. Demum aspectus, situs &

31.18.

42

& quantitas sunt stellarum accidentia, ergo stellæ suorum accidentium uirtute substantiam uiuentem & in rebus effectis diuersitatem perduceret, quod nefas est asserere. sed huius opinionis falsitas quarta disputatione magis aperta fiet. ibi enim ostendemus in rebus effectis à cælestibus specificam diuersitatem nullam in rebus effectis produci, si enim aliqua ab eis diuersitas causatur, illa accidentalis est, quippe in radiorum omnium permixtione, qui in aere sunt est aliquid ut ita dicamus substantiale, aliquid quasi accidentale, substantiale uero est esse unum lumen, siue unum calorem ex omnibus cæli luminibus, uel congregatum uel resultantem, & hoc quidem perfectum, & immobile est saltem secundum successione. Accidentale uero ut hic radius fiat intensior, alius uero remissior & mutetur pro cælestium corporum iugi mutatione. Huius uero distinctionis causa ex eo liquet, in cælo enim quod sumus huius caloris principium esse aliud est per substantiæ modum, atque hoc substantiale uocamus, quoniam rei substantiam inseparabiliter consequitur, multa uero sunt hæc in cælo, utpote corpus æternum figuræ circularis, circumlatio, lumen, atque calor. est uero aliquid in cælo, & in stellis quod uariabile est, et hoc accidentale est uti in omnibus astris situs, mutatio in luna, lucis uicissitudo. quod igitur in radiorum mixtura est substantiam cæli sequens à simili substantiale nuncupamus, quod uero in eadem mixtura uariabile est accidentale, ab eo itaque, quod in radiorum mixtura per substantiæ modum se habet nulla uarietas proficiscitur, sed ad omnia producenda indifferens est, & eque concurrat, quod uero ex uario siderum statu & latitudine ad terram plus, & minus caloris diffunditur, & pro alia radiorum mixtura noua calidæ lucis proportio, & mensura resultat, hoc est quod accidentale in cælestibus, accidentale quoque in rebus effectis diuersitatem causat, ut si quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & crescente luna plus crescere sætum, & sub temperato cælesti statu melius affici semen. propterea meliorem sobolem procreari, quare substantialis effectuum uarietas non à causis uniuersalibus, sed à proximis petenda est. Quare ut unde recessit redeat sermo, ex stellarum uaria mutatione calore cælesti intermedio uaria sponte orta uiuentia gigni nequeunt.

De eadem causa effectrice diuersa opinio. Cap. 41.

Nonnulli uero alij, cælestem calorem talium uiuentium sufficiens principium esse non credidere, & idcirco alium adiungunt calorem, quem putredinalem appellant, & hunc proximum principium producendi esse, instituunt, qui uariis, diuersisque est, ob cælestis caloris uarietatem, cælestis etenim calor in aere diffusus, putri materiæ permixtus, alium calorem effingit, qui quoniam uariis, & diuersus est, idcirco ab eodem uaria uiuentia producuntur. Sed neque hi ueritatem sunt assequuti, quippe nouus hic calor, aut propria uirtute hæc animalia gignit, aut ut alterius agentis instrumentum non primum dandum, quoniam nunquam substantia ab accidente gigni potest, alioquin nulla esset differentia. 7. huius ab Arist. instituta, quando inquit, accidens, & ab uniuoco, & ab æquiuoco fieri, substantia uero minime. Deinde imperfectum nunquam se perfectius uirtute propria efficere potest, atqui huiusmodi calor his uiuentibus imperfectior est, ergo hæc uiuentia non gignit, neque alterius gignentis uirtute, hoc munus explere potest, quoniam nullum aliud agens est, præter cælestia, & eorum calorem, sed ab his nulla in rebus effectis diuersitas causatur, igitur horum uirtute putridus calor diuersa animantia non effingit. Non minus ab Arist. dissentiant, qui tertio de animal. ortu de huiusmodi animantium generatione loquens, alterius caloris non meminit, nisi cælestis, quare si alius calor esset, qui proximum gignendi principium foret, igitur Arist. causam uniuersalem dedisset, & particularem, quæ in rebus effectis diuersitatem causat, subiciuisset. Quidam uero alij, ad rem magis accedentes, ultra calorem cælestem, putredinalem instituunt, qui seminali ex proportione respondet, non enim ex cælesti calore diuersitas producitur, sed ex uaria, putrida materia, nempe uno eodemque calore cælesti, durefcit limus, cera liquefcit, & sub eodem calore lintea dum lauantur albescunt, & lauantis in aerem facies denigratur, quare uaria animalia ex putri materiæ oriuntur, quoniam calor putredinalis uariis est, qui uariis fit, ob putridæ materiæ diuersitatem, Sed hi etiam, decipiuntur, quoniam nulla caloris putredinalis urget necessitas, cælestis enim calor sufficiens est, quemadmodum Arist. 3. de animal. ortu docuit. Deinde inquirimus si hic calor gignendi principium proximum est, & substantiam uiuentem producit, huius uirtute eam gignit, non materiæ putridæ uirtute, quoniam materia principale agens foret, quod fieri nequit, cum eius ratio non sit agere, sed pati. si uero dicatur, quod stellarum uirtute, cum hoc idem cælestis calor efficere possit, sine putredinali, quare calor hic uanus erit, entia enim sine necessitate multiplicanda non sunt. Quare cum retro enarrate opiniones, ueritatem non sint consequutæ, Arist. opinio referenda erit.

Aristotelis

A

Aristotelis opinio. Cap. 42.

Arist. itaque sententia est, uiuentia sponte orta, ex putrido corpore, tamquam ex materia, & à calore cælesti, tamquam ab agente ortum trahere. sed ut opinio aperta fiat, accipere oportet, duo in cuiusque rei ortu, esse necessaria, sine quibus res gigni non potest, utpote materia, & agens, quare hæc duo animalia spontina in eorum ortu exposcunt, id uero quod in his uiuentibus materiæ uicem gerit, est aqua terræ permixta in quam cælestis calor operans, quod dulce est, & leue, euaporare facit, quod uero permanet, falsum terrenumque est, atque hoc, putridum corpus est, quod idonea materia adhuc non est, Nam nullum fit animal ex putrida materia, sed ut concoquatur, & dirigatur oportet, atque in hanc dispositionem ab eodem calore deducitur, quare quod ex dulcis humoris euaporatione superfluit, cum concoctum est, uiuentium spontinorum materia efficitur. Verum non solum spontina uiuentia, quæ in terra oriuntur, sed etiam, quæ in mari ita gignuntur, Nempe in mari multum portionis terrenæ est, hæc enim pars, cum à calore concrefcit, & digeritur, huiusmodi animalium materia fit, quæ quidem materia, sæmellæ semini ex proportione respondet. quemadmodum enim sæmellæ semen, à maris genitura concoquitur, ita corpus putridum à calore uiuifico, intra bullas incluso, digeritur. hunc etiam in modum plantæ, quæ sponte nascuntur fiunt. Differentia tamen aliqua est, inter talium uiuentium materias, quippe aliqua secundum dominium aquea aliqua uero terrea, & quamuis ex putrido corpore ut ex materia hæc uiuentia gignantur, totum tamen corpus putridum in uiuentem non mutatur. Nihil enim quod fit, ex aliquo, tanquam ex materia & toto illo efficitur, quemadmodum ex arte factis constare potest, opus enim artis ex tota materia non fit, non enim ex toto lapide, sed ex aliqua parte, portione tamen aliqua extracta, mercurius efficitur, si enim ex toto lapide fieret, nulla industria nullaque ars per necessaria esset, ita in huiusmodi animalium ortu, non uniuersa putrida materia, sed ipsius portio aliqua, in animal mutatur, quod uero inutile est, & non conuerti aptum, expellitur. Quæ itaque horum uiuentium materia fit, quomodo etiam se habeat, satis constat. Agens uero, cælestis calor est, quem animale, & uiuificum Arist. nuncupat, quoniam animam, & uitam largitur, & quoniam calor hic, in terra, mari, atque in aere reperitur, idcirco inquit, anima omnia plena esse. quibus constat, non alium calorem ultra cælestem, secundum Arist. necessarium esse. Gignendi uero modus ita se habet, uiuicus calor, in putridum corpus operans, ipsum calefacit, ob quem spumosa bulla efficitur, intra quam calor cælestis, cum ea aeris portione, in qua existit, clauditur, atque ab eadem bulla continetur. hic calor est, qui materiæ digerit, & concoquit, ut inde animal gignatur, atqui ita sætui persimilis fit, qui ab humoribus corporeis incalefcitibus continetur, sed quis ambigere posset, si cælestis calor, ubique unus & idem est, cur uaria, diuersaque spontina uiuentia ex oriuntur. Sed hanc dubitationem, eodem lib. Arist. soluit, sub finem eiusdem libri, asserens cælestem calorem, quem animale principium uocat, uarium atque diuersum fieri, quoniam putrida corpora, atque loca, in quibus hæc uiuentia oriuntur, uaria, atque diuersa sunt, sunt enim materiæ diuersæ (quemadmodum Them. & Auer. docuere) Nempe non ex omni putrido corpore, temere quodque animal oritur, sed eorum quodque definitam materiam habet. ex uaccinæ carnis corruptione, uespes solum procreantur, ex uino uero corrupto, musciliones, ex humanæ uero carnis corruptione, non nisi uermes oriuntur, calor itaque cælestis uariis, diuersisque corporibus coniunctus, secundum putridorum corporum uarietatem, diuersa effingit animalia. locus etiam confert, quandoquidem sponte orta, non temere ubique gigni possunt, cum eorum nonnulla in terra, alia in mari, aliqua in stagnis, & paludibus gigni apta sint, itaque caloris cælestis, atque spontinorum uiuentium diuersitatem à corporibus putridis, atque locis, proficisci Arist. censet. Hæc Arist. de ortis ex putri: quæ dubitationem habent.

Dubitationum solutio iuxta aliorum opinionem. Cap. 43.

ET prima dubitatio ita se habet, calor uiuificus, & cælestis, quando animal gignit, sua uirtute illud non efficere, aperte constat; accidens enim, substantiam uiuentem propria natura, non generat, quoniam agens præcipuum, si æquiuocum est, re effecta est præstantius, si uero uniuocum, eiusdem perfectionis erit, quare sponte ortum, animal sua ui non gignit, ergo ut alterius instrumentum, uelut cælestium, & stellarum instrumentum est, quod dandum non est, sunt enim cælestia, uniuersales causæ, à quibus nulla in rebus gignendis diuersitas fluit, quare, ut materiæ putridæ instrumentum, ergo putrida materia, præcipuum agens erit, quippe instrumentum non mouet, nisi motum, quare cælestis calor à putrido corpore motus, mo-

K uct

uet, quod fatendum non est, quoniam secundum Arist. materia nullo modo agit, inquit enim
 53 in secundo de ortu, materia ratio pati est, forma uero agere, & primo eiusdem operis ait, si ca-
 53 liditas à materia separata esset solum ageret, & nullo modo pateretur, & secundo phys. mate-
 70 ria nunquam, inquit, cum forma agente & sine in idem neque specie, neque numero coincidit
 17. 2 quamuis hæc tria sæpe in idem specie coeant, quod etiã monet 7. & 9. huius, quando potestatem
 passiuam deffinit, inquit, esse principium transmütandi ab altero, quatenus alterum, quare
 cælestis calor, ut putridi corporis instrumentum, nullum animal gignere ualet. Est altera du-
 bitatio, cælestis etenim calor, uniuersa hæc uiuentia gignendi principium esse nequit, nam in
 corpore humano uermes, ex humorum corruptione oriuntur, qui uero uermes, à cælesti calo-
 re minime gignuntur. Sed quo ad prioris dubitationis solutionem pertinet, uniformes philo-
 sopheri non sunt, nonnulli quorum Ephesius est, animã eorum, quæ sponte oriuntur, extrinse-
 cus admitti, opinati sunt, & pro eorum opinione, Arist. testimonium adducunt, qui sub finem
 tertij de animal. ortu de his, quæ sponte gignuntur, loquens, hæc habet uerba, Si differentia
 nobilioris, ignobiliorisue generis constituendi in comprehensione animalis principij est, ex qui-
 bus animam haberi, per comprehensionem, & extrinsecus admisionem, accipiunt. & retro
 docuit, generantur in terra, humoreque animalia, & plantæ, quoniam humor in terra spiritus
 in humore, calor animalis in uniuerso inest, ita ut quodammodo plena sint animæ omnia. quæ
 uerba illud indicant, animale principium extrinsecus esse per comprehensionem in uno quoque
 animato exceptum, atque disceptum in singulis uiuentibus de anima uniuersali. Idemque iu-
 dicium de uiuentibus ex semine ortis, esse testantur, nam ueluti in his quæ sponte nascuntur, sic
 in his quæ per coitum, ab æterno perpetua successione oriuntur, anima comprehensa de uniuersali
 habetur, quod secundo de animal. partibus, his uerbis Arist. asserere uisus est, ut enim ars in
 artificiosis, ita in rebus ipsis, aliquod esse principium, aliud & talis causa uidetur, quam ex uni-
 uerso, perinde ut caloris, frigorisque primordia. & in libro de mundo ad Alex. spiritum dicimus
 non solum flatum aeris, sed etiam eam substantiam, quæ & in plantis, & in animalibus, & per
 omnia transit, animalisque fecunda, de qua differere hoc loco non est necesse. Sed quis ambi-
 gere posset, solum uim intelligentem extrinsecus admitti, soluunt non solum intellectum, siue
 potestatis, siue agentis ab anima uniuersali admitti, in hominibus per comprehensionem: & hu-
 ius opinionis Arist. esse inquit, quemadmodum aperte Theophrastus 5. phys. qui secundus
 de anima est, testatur, cuius hæc sunt uerba, Intellectus uero quodammodo extrinsecus existens
 & tanquam additus, cognitus tum est. & quibusdam interpositis, cum igitur extrinsecus di-
 citur, non ut additum, & superueniens intelligendum est, sed ut comprehensum prima genera-
 tione. per quæ patet, etiam intellectum, per comprehensionem extrinsecus, de intellectu com-
 muni, in singulis hominibus haberi. Ex his itaque concludunt, omnem animam, eiusque uir-
 tutem extrinsecus esse per comprehensionem de anima uniuersali, quæ mundi anima est, à qua,
 omnium uiuentium animæ habentur. Sed multifariam opinionis fautores decipiuntur, & pri-
 mum ab Arist. dissentire, deinceps ab eius principiis recedere, ostendemus. Arist. enim aper-
 te ipsis aduersatur secundo de animal. ortu, eo enim libro, solum mentem deforis, atque extrin-
 secus accedere docet, quare si cæteræ quoque animæ, ergo non solum mens, ibidem etiam alias
 animas, potentia in semine contineri, atque ex semine traduci monet. A ratione etiam rece-
 dunt, si omnis anima extrinsecus admittitur, ergo aliud esset agens disponens, ab eo, quod for-
 mam largitur, Nempe cælestis calor materiam afficit, & agentia, quæ apud nos sunt, anima ue-
 ro communis, animas gignit. insuper si ab anima communi, omnis anima, omnisque eius uir-
 tus extrinsecus habetur; aut intelligunt, ut anima communis dissectetur in partes, quotiens ali-
 quod oritur uiuens, aut quoddam communis anima animæ partem creat, qua uiuens animatur, uel
 absolute animum creat; primum enim dandum non est, ridiculum enim confiteri est, cum ui-
 uentia nascuntur ab anima communi, partem abscindi, neque secundum & tertium affirmare
 possunt, nam philosophi omnem creationem tollunt. Demum à sempiterno & immobili pro-
 xime nouum aliquod proficisci non posse, retro docuimus, anima uero communis sempiterna,
 & immobilis est, ergo ab ea nouæ animæ produci proxime nequeunt, sed opinionis mendacium
 ex retro declaratis haberi potest, utpote quando docuimus uiuentium animas proxime neque
 à Deo, neque ab anima mundi, neque itidem a colchodea produci posse. Quæ uero ab Arist.
 accipiunt, eis non suffragantur, quandoquidem, quando inquit, differentiam nobilioris, igno-
 biliorisque generis constituendi, esse in comprehensionem animalis principij: per animale prin-
 cipium calorem uiuificum intelligit, quem uarium esse profitetur, pro differentia locorum, &
 corporum putridorum, & hoc causa est, ut animantia diuersa gignantur, ergo per animale prin-
 cipium comunẽ animam non intelligit, cum deinde inquit, ita ut quodammodo plena sint ani-
 mæ omnia, hoc dicit, quoniam omnia calore uiuifico plena sunt, qui uirtute omnes animas
 continet. Quo uero ad Theoph. testimonium pertinet, per intellectum qui à communi intei-
 lectu-

A lectu producitur, non potestatis, & agentem mentem intelligit, sed intellectum passiuum, seu
 patibilem, quem cogitatuam Auer. Arist. uero interdum fantasiam rationalem nuncupat, hic
 enim ab intellectu communi producitur, non proxime, sed per calorem in semine existentem,
 calor enim uiuificus, ut hominis gignentis instrumentum cuius forma intellectus communis est,
 intellectum patibilem producit, quo intermedio geniti hominis, communis intellectus forma
 efficitur. Sed de his satis abunde in disputationibus de ui intelligente, differuimus. ergo non
 recte ab his dictum est, spontinorum animalium anima, ab uniuersali anima produci.

Propria opinio. Cap. 43.

Nos uero, si propriam licet asserere opinionem, alterum & esse agens, ultra cælestem calo-
 rem asserimus, quandoquidem uiuificus calor, nec sua ui, neque ut cælestium, neque iti-
 dem ut materia putridæ instrumentum, spontina uiuentia gignere possit, cælestia enim
 uti toties sumus testati, uniuersales causæ sunt, à quibus in rebus effectis, nulla prouenit diuer-
 sitas, neque putridum corpus opus hoc explere potest, cum materia locum habeat, cuius est
 B pati, & non agere: igitur uti aliquod sit agens, oportet, quod uarium, diuersumque sit, quem-
 admodum res effectæ. sed cum huiusmodi agentis necessitas, satis constet, quod uero sit occul-
 tum est, idcirco pro uiribus ipsum excogitandum erit. Arist. 7. huius causam largiens, cur non
 nulla arte, & casu, nonnulla uero arte solum, fiant, ait, ea quorum materia, in se aliquam rei
 gignendæ partem habet per quam à se ipsa mouetur, hæc casu, & arte gigni possunt, sed quorum
 materia hanc partem non obtinet, hæc solum arte oriuntur, idemque iudicium in his, quæ se-
 cundum naturam fiunt esse testatur, quippe res naturales illæ, natura & casu nascuntur, quo-
 rum materia se ipsa moueri potest, per principium quod in se habet, sed quorum materia prin-
 cipio hoc uacat, natura solum fiunt, & nullo modo casu, quod etiam eodem lib. paucis inter-
 positis confirmat, quemadmodum retro monuimus. quare cum animalia spontina casu fieri ibi
 Arist. testetur, igitur eorum materia principium obtinet, per quod ad animalia hæc gignenda
 à se ipsa mouetur. ibidem etiam Arist. ait, uti semen se habere, semen enim cum principium à
 gignente accepit, à se ipso mouetur ad animal formandum, ita materia hæc, principium in se
 habens, ab illo mouetur, ut hæc uiuentia efficiantur. huic sententiæ Alex. adhæret, qui uerba,
 C uti nos interpretatus, exemplum affert, herba enim ex semine nascitur, & sine semine, propte-
 rea quoddam eius materia mouetur, motu, quo semen mouetur, quorum uero materia nequit à se
 ipsa moueri, ut in homine, hæc animalia generare nequit, sed ex suis genitoribus gignuntur, non
 fortuito. Ecce aperte quoddam in ortis ex putri, Alexander quemadmodum Arist. in eorum ma-
 teria, agens à calore cælesti diuersum esse testatur, quibus patet solum ea animantia sponte gi-
 gni, quorum materia huiusmodi principium per quod à se ipsa moueri potest, obtinet. Sed
 circa hæc quæ à nobis exposita sunt multa occurrunt dubia, quorum primum est, si huiusmodi
 uiuentium materia, effectricem in se causam habet, qua ad eorundem motum moueri potest, igi-
 tur uiuentia hæc, sine calore cælesti gigni possunt, quod Arist. non concedit, qui calore cæ-
 lesti uim efficiendi ascribit. Secundum dubium, si in talium uiuentium materia ob hoc principium
 residet, quoddam principium hoc sit, inquiritur. Tertium dubium à quo materia hæc huius-
 modi principium obtinuit. sed quo ad duas priores dubitationes pertinet, dicimus calorem cæ-
 lestem, necessarium esse, quoniam quemadmodum sequenti disputatione docebimus, uniuersa-
 lis causa, sine particulari, quemadmodum particularis, sine uniuersali quicquam producere
 nequit, uniuersalis etenim causa, ipsius esse principium est, quod sine determinato esse non con-
 sistit, & rei effectæ diuersitas, solum à causa secunda procedit, quare altera, sine altera non opera-
 tur, iure igitur principium quod in putri materia residet, sine uiuifico calore quicquam non ope-
 ratur. est & altera causa, quæ his animantibus propria est, huiusmodi etenim principium dimi-
 nutum est, & ideo agere extrinsecus indiget, cuius beneficio quod suum est operatur, quod per Arist.
 planum fieri potest, qui loco citato inquit, materiã hanc moueri à se ipsa, quemadmodum ani-
 malia à se ipsis mouentur, quando incedunt, sed hæc non mouentur, nisi extrinsecus sit mo-
 uens, cuius merito nunc mouentur, prius uero non, ut idem philosophus 8. phys. testatur. 23
 Quare cum in hunc modum, materia hæc se habeat, a semetipsa sine extrinsecus agente moueri
 nequit. Verum priora animalia motore externo indigent, qui causa particularis est. At mate-
 ria hæc, non indiget nisi calore cælesti, qui uniuersalis causa existit, quippe putridum corpus,
 non mouetur, nisi primum à calore uiuifico digeratur, concoquaturque, atque bullas, in quibus
 comprehenditur, efficiat, quo munere peracto, materia moueri incipit, Nam calor cælestis il-
 lius principij instrumentum efficitur, & materiam præparat, ut formam suscipere ualeat. De-
 mum principium in materia putri residens, membra uaria format, atque effingit, atque animam
 educit, sunt uero uariæ, diuersæque animæ, quoniam principia in materia contenta, diuersa
 sunt,

sunt, quare proximum agens quod ut instrumentum se habet, calor caelestis in materia putri comprehensus, existit, qui ut caelestium instrumentum est existentiam rebus largitur, ut uero certam, & definitum esse efficitur, à principio in materia contento habetur. Arist. uero 3. de animalium ortu, huius principij meminit, nam diuersitatis causam largiens inquit, rationem esse quoniam corpora putrida diuersa sunt, & aperte constat quod non merito materię uaria sunt, ipsa enim distinctio causa esse nequit, quare merito actus, qui in corpore putrido continetur, Nam actus est, qui distinguit, & separat, ueluti ipsemet philosophus 7. huius testatur. forma uero putridi corporis, principium hoc est, siquidem Arist. ait, principium hoc rei partem esse, & siue intelligatur esse rei fiendę partem, siue materiam quę composita est, nihil refert. Verum cum duę sint rei partes in existentes, materia, & forma, materia esse nequit, quoniam eius ratio pati est, & non agere. Quare putridi corporis forma, huiusmodi principium erit, per quod putris materia mouetur. Sed dubium est, si enim putridi corporis forma, principium hoc foret, ergo suam materiam generationis motu moueret, quare se ipsam gigneret. Deinceps forma, & si cum gignente in idem secundum speciem concurrat, non tamen in idem secundum numerum ueluti ex 2. physic. constat, pars igitur hęc putridi corporis forma esse nequit. Sed ex his, quę retro docuimus, solutio constare potest, materia enim putrida corpus mixtum est, quare est materia habens formam, quę quoniam ad ulteriorem formam potentia est, idcirco materia adhuc nuncupatur, ergo forma, per quam putrida materia est, tale definitum corpus mouet, quemadmodum animal, etenim putrida materia, quando per calorem uiuificum concocta digestaq; est, per eundem calorem ad hęc animalia gignenda mouetur, quare, etsi principium in materia putrida comprehensum, eius sit forma, non tamen animalis producendi principium est, potest tamen animalis generandi pars nuncupari, quoniam putridum corpus, cuius hoc principium forma est, animalis gignendi pars dicitur. Sed nunc tertiu diluendu est dubium, cuius solutio paucis absoluitur, posterius enim res aperta fiet. hoc itaque principium, genitum est ab eo, quod corpus putridum genuit, Nempe cum principium hoc sit corporis putridi forma, igitur ab eodem agente procreatur, quod ambientis, calor est, quemadmodum 4. Meteo. de putref. disputans, monuit, Quare à calore ambientis, principium in materia putri residens, ortum suum trahit, Verum res perspicua magis fiet, si de putrefactione disputabimus, ex qua quidem disceptatione apertum fiet, quo pacto uermes in quorundam animalium corporibus oriuntur, quorum ortus dubitationem facit, Nam non à calore caelesti gigni uidentur. quam etiam dubitationem persoluemus, & quid alij sentiant referemus, & Demum Arist. opinionem adijciemus. Verum primum quid putrefactio sit, exponemus.

De Putrefactione. Cap. 44.

Arist. 8. Meteo. Volumine, ita putrefactionem definit, Putrefactio corruptio est, in unoquoque humido, proprie, & secundum naturam caliditatis, ab aliena caliditate, hęc uero, continentis est. Cæterum, quoniam ratio hęc, pluribus dubia uisa fuit, idcirco ea, quo ad singula uerba à nobis exponenda erit. Inquit itaque putrefactionem interitum esse non semper intelligendum est, quoniam simplex corruptio totius rei, deperditio est, putrefactio uero rei interitus est, secundum partem, & non secundum totum. Rursus, neque quod putrefit, statim simpliciter deletur, & ad non esse simpliciter tendit, quod, aperte Arist. docet quando inquit, interitum esse caliditatis proprie, & secundum naturam, quę in unoquoque humido est, eius quod putrescit. Et caliditatis nomine, substantiam calidam, quę calor innatus est, & spiritus, qui ex sanguinis puriori parte gignitur non intelligit, Nempe Arist. dicit esse corruptionem caliditatis, & non calidi, nam etsi calidum, & pro accidente, ut pro caliditate, & pro substantia calida, aput philosophos interdum suscipiatur, caliditas tamen, non nisi qualitatem indicat, ergo per caliditatem substantia calida non est exponenda. Demum inquit, quę in unoquoque humido est, atqui substantia calida in humido non est. & propterea dicimus nos, caliditatem, quę qualitas est, intelligere, hęc enim ut in proprio subiecto, in corporibus mixtis, in humida substantia esse habet, Nam etsi esse in, ueluti 4. phys. constat, multis dicatur modis, hoc tamen in loco accipitur, quod sit ut accidens in subiecto, mixtorum enim caliditatem non nisi in humido reperitur, atque in eo conseruatur, quoniam caloris pabulum humor est, licet in elementis sine humido existere possit, ueluti in igne, & ideo Arist. subiungit, § IN VNOQUOQUE HUMIDO. § ut non cuius uis caliditatis interitum, putrefactionem quis esse opinetur, sed eius solum, quę in unoquoque humido esse habet, neque in quocūque humido indifferenter caliditatis corruptio, putrefactio est, sed eius uidelicet, quod putrescit, non enim calor aeris, qui in humido consistit, interitus est, ergo recte adiecit, § EIVS, § scilicet quod putrescit. Deinde inquit, § PROPRIE & SECUNDUM NATURAM § Quę uerba dubium faciunt, nempe

pc

Ape nominibus synonymis in definitionibus uti non debemus, quemadmodum non semel Auer. monuit. Nam philosophus naturam imitatur, quę neque abundat, neque in necessarijs deficit, sed paucis est contenta, quando res fieri potest, ita philosophi faciunt, quando res unico nomine exponi ualeat, synonymis minime utuntur, quare non recte ab Arist. adiecta ea uerba sunt, proprie, & secundum naturam. Sed solui dubium potest, Arist. enim ad diuersa respiciens, his nominibus usus est, Nam inquit, proprie, ad differentiam caliditatis aduentitię, quę ab igne, uel ab alia causa produci potest, adiecit uero secundum naturam, ut ostenderet, putrefactionem interitum esse illius caliditatis, quam res putrescens sibi secundum naturam propriam definit, Verum ea se ingerit dubitatio, si innatus calor mixtorum non tantum in humido, sed etiam in sicco subiecto consistit, cur Arist. inquit, interitum caliditatis esse, quę in humido consistit. Dicunt quidam, humidum non uere materiã esse, sed materię uicem gerere, quoniam connatus calor proprium subiectum non habet, cum pars sanguinis purior sit, conseruatur tamen in humido, quo pabulatur, quare humidum uere calori subiectum non est, sed quodam modo materia dicitur, quoniam humido pabulatur, quemadmodum oleo flamma nutritur, alioquin interiret, sed isti decipiuntur, si iuxta hos calor hic spiritus est, qui substantia calida & humida est in quam per se non agit, sed ex accidenti, etenim nulla forma in motu alterationis in subiectum, in quo est, agit, ueluti 2. phys. Auer. monet & idcirco, dicimus caliditatem innatam in substantia humida, & sicca consistere, in humido tamen esse dicitur, quoniam circa ipsum suas uices magis exercet. His uero uerbis, § IN VNOQUOQUE HUMIDO § Differentiam humidi in mixto existentis indicat, in uiuente enim est humidum aerum, & aqueum, & hoc mixti partes ad inuicem coniunguntur, atque continuantur & utrumque in putredinem ab aliena caliditate resoluitur. Est Tertium humidum, quod aduentitium est, ut quod ex nutritione habetur, quod etiam putrefactionis causa est, ob prauam enim nutrimenti assumptionem putredo fit, quemadmodum medici testantur, quare putrefactio caloris existentis in unoquoque horum humorum interitus. Aut inquit, in unoquoque humido, quoniam quodlibet mixtum suum humidum habet, ab alijs diuersum, quemadmodum eorum quodque, formam ab alijs distinctam, obtinet. § AB ALIENA CALIDITATE § causam putredinis effectricem his uerbis indicat, quam ambientis caliditatem esse inquit. Verum ut hęc definitionis particula pateat, primum exponere oportet, quo pacto ab aliena caliditate putredo fiat, Demum quid per ambiens Arist. intelligat. Sed ut primum fiat manifestum, sciendum, calorem multis modis interiri posse, Nam à contrario, utpote à frigido, uti à calido, frigidum, & humidum à sicco, & uice uersa, omne namque contrarium à suo contrario deleri aptum est. Deficit etiam calor ob subiecti alimenti defectum, & hic interitus alijs qualitatibus communis non est, sed calori proprius est, qui ob pabuli defectum efficitur, ignis enim inter elementa solus nutriri dicitur, quare inter qualitates solus calor alitur, & idcirco si alimentum deficiat, & recens non succedat ad alimenti defectum deficit. Interit etiam in mixtis calor, cum ab humido uincitur. potest etiam à sicco deleri, ut cũ superat siccum, quoniam humore nutritur calor tamquam proprio pabulo, siccitas enim, etsi ad humidum contemperandum necessaria sit, quando uero multa est, humorem superat, & humoris defectu, quo pasci debet, calor interimitur: humor etiam cum multum exuperat, calorem strangulat, neque perspiratum fieri permittit, & ideo detentus calor, maior efficitur, & pabulum præparatum statim consumit, & cum aliud idoneum non inueniat alimentum, extinguitur. Hinc apparet, quam uera sit de hominis natura Hyppocratis sententia, cum scribit ab unius cuiusque quattuor qualitatibus exuperatione, interitum fieri. Verum tamen modus quo à nimio humido, & sicco calor perit, ad caloris interitum, qui ob pabuli defectum fit reducitur. Postremo calor à calore interimitur, utpote internus calor, ab externo: qui enim extra est calor, & mixtum corpus ambit, suam uim exercens, rarefacit, & relaxat, Ex rarefactione uero sequitur, ut intus penetret, & ita internus calor augetur, & internum frigus, quo temperabatur, superat. cum itaque ultra terminum internus calor crescit, paruo tempore suum pabulum consumit, quo conseruari maiori tempore ualuisse, & ita nihil alimenti idonei remanet, ad calorem nutriendum, quamuis restet humor, & non totus absumatur, illud tamen quod remanet calor idoneum non est pabulum, quare conficit, & marcescit alimento deficiente. Humor uero, qui in mixtura remanet quoniam calore afficiebatur, destituitur, & idcirco non amplius terminatur, sed ad rei superficiem delabitur, & defluit, experientia enim constat, quę sic intereunt mixta, extra, humida esse, intus uero sicca. Eiusmodi uero calor internus consumptio, ab externo paulatim temporis progressu fit, & ita omnia genita etate marcescere, & corrumpi dici consueuit. Veruntamen, quod in multis, temporis progressu necessario fit, ut calor uidelicet, internus, ab externo uincatur, breuiori tempore fieri potest, si ambientis calor multus sit, atque uehemens, cuiusmodi esse solet calor æstiuus, qui paucis diebus id facit, quod multo tempore calor æsternus temperatus existens faceret, ergo, quo pacto internus calor, ab æsterno uincatur,

K 3 satis

fatis cōstat. At nunc explicandum est quid per calorem ambientis Arist. intelligat, & quāvis in re hac uaria sit interpretum opinio, quemadmodum 4. Meteo. docuimus, solum tamen aeris, uel aquæ calorem Arist. non intelligit, sed omnem calorem qui rem ambit; siquidem aer externus, non minus est frigidus hieme quam æstate calidus, quare æstate tantum putredinis causa foret, constat tamen, & hieme & æstate, & quouis tempore, & sub quouis cæli statu, Ac regimine consumi internum calorem, quare ambientis calor, non aeris, uel aquæ solum erit. itaque quid intelligendum sit subijciendum est, & ut res constet primum accipere oportet, in animalibus, & plantis calorem humido retineri, & eo nutriri; dum nutritur uero necesse est, uapores, & fuligines ab humido, sicut a candela cum incenditur, expirare, & assidue effluere, ignis enim natura est, ut assidue fluat, exeunt ergo uapores, & ueluti fuligines calidæ, ab humido, dum nutritur calor, eiusmodi itaque fuligines, quæ debent egredi, si retineantur, cum calidæ sint, calefaciunt, & cum humoris, proprie non fiat, quem ambiunt, sed tamquam res æterna habet uim ambientis, & æterni calidi, & eodem modo internum consumunt. Retinentur uero in corporibus nostris, ex prohibita transpiratione, astrictis uel obstrictis uis, per quas exire debent, quo circa medici prohibitam transpirationem, causam ponunt, cur humores in corpore nostro corrumpantur, & febris accedant. Potest etiam aeris frigus, animalium, stirpiumque corpora spissando huiusmodi perspiratum prohibere, efficereque ut uapor ille calidus retentus uim calefaciendi habeat, tamquam res ambiens. In corporibus quæ anima carent, res non ita manifesta est, quia minus calida sunt, quamobrem non apparet perspiratus, sed tamen aliquem ratio fieri dicitur, & tanto obscuriorem, quanto minorem calorem habent, hic tamen ab aere frigido prohibetur, quo fit, ut retentus ille calor, qui deberet expirare, uim caloris ambientis habeat, & ita internum absument, & idcirco corpora anima: tam hieme quam æstate consumuntur, & calori innato destituuntur, non secus, quam animalia, & plantæ. Vbicumque igitur calor internus, ab æterno interimitur, naturalis corruptio fit, quæ ad putrefactionem uia est, uti Arist. docet. Et quamuis ad hoc opus perficiendum præcipue calor æternus concurrat, namque hic est, qui innatum calorem auget, & humidum præparatum, & idoneum consumens ex alimenti defectu interimitur, quare nouum alimentum ex humore, qui superest non præparat, & ideo deficiente calore, humor formam suam amittit, & idcirco separatur, & ad superficiem fertur, & propterea philosophus ait, quia quæ putrescunt, extra humidiora sunt, intus sicciora conspiciuntur. Concurrunt etiam & frigus, quod Arist. exprimit, cum dicit defectum caloris interni, frigus esse, Nam in huiusmodi interitu, calor æternus qui præcipuum agens est extinguendo calorem, adiungit sibi frigus socium, interitum efficiens: hoc uero frigus non nouum est, sed id ipsum, quod antea calorem temperabat, quod aliquo modo putredinis causa est. Ex qua quidem definitione tres causæ apparent, forma, quæ caloris innati corruptio est. Nempe genus in accidentibus à forma suscipitur, ueluti secunda disputatione docuimus: materia, etiam, utpote humidum rei putrescentis: atque tandem effectrix causa, quæ ambientis caliditas est. Ex hisce constat, calorem putredinalem, ambientis calorem esse, quoniam hic est qui putredinem per se efficit, facit autem putredinem ea solum ratione, qua calor est, & non ut cælestis, uel alterius, quippe calor, ut calor semper calefacit, quare cum auget innatum calorem, producit calorem, namque caloris intentio est, generatio partis caloris, quæ priori adiungitur, ita ambientis calor, ea ratione qua calorem efficit & auget causa putredinis existit. & hoc modo putredinis calor nuncupari potest, consimiliter calori innato adiunctus calor, quoniam humidum præparatum, & idoneum consumit, putredinis calor dicitur, uerum quia hic adiunctus calor, humidi defectu perit, nullus alius permanet calor putredinalis. Quæ cum explicata sint, superest modo, ut quo pacto uermes generentur, in animalium & fructuum corporibus, explicemus, qua in re, neque uniformes sunt Arist. interpretes. Nonnulli testantur, non semper à cælesti calore huiusmodi animantia produci, sed interdum à calore putredinali, qui putri materiæ proprius est, atque in ea inclusus, ab hoc enim in intestinis uermes ortum trahunt; quare duos calores spontinorum animantium, ut effectrices causas instituunt, utpote & qui à materia putri comprehensus est, & qui cælestis nuncupatur, & proinde Auerroem, & Albertum errasse aiunt, qui stellarum calorem sufficiens agens esse monuere. Quidam Auerroem ueri credentes aiunt, eum non negasse calorem putredinalem, etiam ad hæc uiuentia producenda concurrere, quandoquidem huiusmodi calores se iuncti non sunt, sed unus numero sunt, qui diuersa ratione cælestis, & putredinis calores nuncupantur, Nam ut à putri materia comprehensus est, putredinalis dicitur, ut hic idem à stellis ortum habet, & earum uirtute operatur, cælestis nomen sortitur. At nonnulli arguunt hos primum, quoniam multa animantia in maris profundo, ac terræ uisceribus procreantur, quo nemo calorem cælestem penetrare posse confitebitur, quare idem numero ratione diuersus non est cælestis & putredinis calor, sed omnino numero diuersi, quare auxilium horum nullum est. ex his itaque

- A itaque concludunt, stellarum calorem sufficiens principium non fore. Verum hi cum alios arguunt, reprehensione non uacant, Nempe calor hic à putri materia comprehensus, qui à cælesti calore numero secretus est, aut is est qui putredinem causauit, aut alius ab eo diuersus, non primus quoniam ille iam corruptus est, etenim putrefactio fit, cum calor, qui prius innatus erat, ultra terminum augetur, & cum ita creuit, quoniam humidum præparatum cito consumit, ad humidum interitum aboletur, & quod remanet putridum corpus est, ergo nullus in putri materia remanet calor, si uero alius est, & de nouo productus, non potest nisi à continentis calore produci, qui indigestam, & putrem materiam concoquens, in ea, calorem efficit, quare is non est, qui putredinem fecit, ut ipsi dicunt, sed à continentis calore alius productus est calor. Deinde si alius hic calor est, aut se solo sine cælesti hæc animalia gignit, aut simul cum cælesti, non primum, quoniam nihil causa secunda, & particularis sine uniuersali operatur, igitur simul cū cælesti calore, atque retro docuimus stellarum calorem esse sufficientem, ergo alius calor, à cælesti diuersus, necessarius non est. Demum ab Arist. dissentiant, qui uti totiens sumus testati, alterius caloris per horum animantium ortu, nunquam meminit, sed stellarum calore est contentus, atque eorum fundamentum nullum est, Nam stellarum calorem Arist. asserit, in terra, in mari, atque in aere esse, & ideo subiungit omnia esse animæ plena, quare in maris profundo, atque in terræ uisceribus uiuificus calor reperitur, Nanque per partem post partem, aquas, & terram calefaciendo ubique est, ac penetrat; ruit igitur eorum fundamentum.

Arist. opinio. Cap. 45.

- Aristotelis itaque opinio est, quemadmodum apud ipsum tertio de animalium ortu legere est, à quo non dissentit Auer. Spontanea animalia solum à cælesti calore, & non ab alio gigni, quare, uermes, qui in intestinis oriuntur ab eodem quoque nascuntur. Nam si usque ad terræ, & maris uiscera stellarum calor se diffundit, magis igitur stirpium, fructuum, animaliumque corpora penetrabit, in quibus uaria, diuersaque animantia gignit, quoniam calor hic ignis non est, quandoquidem hic est adrens, mortem inducens: stellarum uero calor uitas largitur, quæ uariæ sunt, quoniam putrida corpora uaria, diuersaque existunt, ueluti retro monuimus. putris itaque materia, si in animantium corporibus afficiatur à calore hoc uiuifico, cum ipsam obtinuerit, in uiuens mutari potest. Quare cum tot sint de ortis ex putri dicta, tempus est, ut ad cæteras Platoniorum diluendas rationes, sermonem conuertamus, & quo ad illud pertinet fundamentum, quod ex nobilitate, atque agentis uilitate procedit, dicimus in animalium ortu, quæ ex semine suum ortum trahunt, duo particularia agentia spectanda esse, quorum alterum principale, alterum uero huius est instrumentum præcipuum agens uniuocum cum animali genito est, uel secundum athomam speciem, uel secundum genus proximum ueluti antea monuimus, quod eiusdem perfectionis cum effectis rebus existit, agens uero, quod ut instrumentum se habet, semper ignobilis est, quoniam non sua uirtute, sed ut alterius instrumentum rerum effector est, Quare neque ad cælum, neque ad ideam recurrendum erit. Demum in ea arguitione à se ipsis dissentiant, si enim idea æquiuoca causa est, igitur quod fit ab uniuoco non fit, ergo uerum non est, id, quod accipiunt, ideas idcirco stabiliendas esse, quoniam quod gignitur, ab uniuoco fit. cætera uero fundamenta ex retro explicatis soluta sunt.

SECUNDA DISPUTATIONIS PARS.

De Ideis Secunda opinio. Cap. 1.

- D Sublunares res proprias, & formas per se existentes, quas ideas Platonici nuncupant, non obstinere, hucusque docuimus, Nunc aliorum sunt referendæ sententiæ, qui diuersa ratione Platonem ideas constituisse, defendunt. Quidam itaque credere, Platonem uarias in mundo sublunari, ideas, & formas abiunctas statuisse, ac tot, quot sunt rerum, quæ sunt species, ita quod cuique eorum, quæ oriuntur speciei, spiritalem substantiam præesse fuerit opinatus, sunt uero necessariae, non ut talium rerum defendatur scientia, neque ut res orientur, sed ut sensibilibus prouideant, easdēque gubernent, atque regant, & idcirco idearum quæque propriæ speciei singularia cognoscens hæc ipsa dirigit, atque gubernat, consimiliter ab hominis idea, bona & mala eidem contingere opinantur, atque hæc est eorum, quæ fortuna fiunt causa, à qua etiam homines ad agendum interdum excitantur, ab hac quoque de rebus agendis moniti homines, quæ proficua sunt, prosequuntur, immo interdum neque consultantibus, neque cogitantibus, sed inuitis multa postera à propria idea eueniunt, quare unaquæque idea suæ speciei prouidet. Verum quoniam trifariam prouidentia dicitur, non enim per se primo sublunariis rebus prouident,

uident, quoniam nobile per se primo gratia ignobilis non est, neque ex accidenti, quoniam fortuitum prouiderent, igitur per se non primo prouident. Quippe Dei gratia primo sunt, ut ei complacent, & quatenus possint consimiles fiant, Deus enim omnis bonitatis fons & origo est, hæc itaque bona singule res à sua idea directe, quemadmodum eis datum est, consequuntur, quare primum Dei gratia sunt, secundo uero propter sublunaria: ex his itaque, qua de causa ab his ideæ institutæ sint constat. Non sunt uero sub concavum sublunaris ortis, sed in singularibus, quibus prouident. Nam abiunctæ mentes ibi esse dicuntur, ubi operantur, per operationem enim non immanentem, sed per eam, quæ transit, alicubi existere philosophi consentunt, atqui ideæ cum abiunctæ formæ sint, ergo ibi erunt, ubi operantur, sed in singularibus cunctis propriæ speciei operantur, ergo unaquæque idea in speciei singularibus existit, quare idearum locus, specierum singularia erunt. Sed horum sententia à ueritate prorsus aliena est, si enim eorum, quæ oriuntur speciei singulare proprias ideas haberent, à quibus diriguntur, atque ut proprios fines consequi possint adiuuantur, inquirimus, si cognoscendo prouident an sint intellectus, uel potius sensus, primum enim concedi nequit, Nam solum uniuersalia mens contemplatur, & nullo pacto singularia, quemadmodum tertio de anima monuimus. Neque obstat, si dicatur huiuscemodi formas, etsi cognoscant naturas, quæ in materia existunt, à rebus causa imagines non suscipiunt, quoniam earum quæque rerum omnium sublunarium rationes continet, ita quod cuiusque speciei singularium ratio in propria idea continetur; hoc enim non impedit, Nam mens humana pariter, & sentiendi uires rerum omnium, quas cognoscunt rationes continent, humana tamen mens absque sensu mancas naturas non comprehendit, quoniam ueluti res se habet ad esse, ita ad cognosci, quare cum rerum in materia consistentium nec non nisi in singularibus esse habeant, ergo absque singularibus cognosci nequeunt. Virtus uero singularia apprehendens, sensus est, hoc enim à mente sensus separatur, quoniam ipse singularium est, mens uero uniuersalium. atque hæc Arist. ratio est, 3. de anima, quando causam largitur, cur digna, quæ intellectus progressus nuncupatur, sine sensu mancas naturas non percipit, & inquit, quoniam huiuscemodi naturæ in singularibus esse habent, ergo sine his non intelliguntur, quorum sensus est, iure igitur oportet intelligentem fantasmatata speculari, itaque tales ideæ mentes non erunt. Neque sentiendi uires, quoniam corpori semper coniunctæ sunt, sensus enim omnes ipsi aiunt, uires organicas esse, ergo quidquam huiuscemodi ideæ non percipiunt. Deinceps non semel retro monuimus, ab immobili, & sempiterno aliquid nouum proxime fieri non posse, sunt uero ideæ sempiternæ, & immobiles, ergo noui quidquam ab eis proxime non efficietur. Ad huc caeleste animal per sensitiuam potestatem, quam in se continet, singulis rebus, quæ oriuntur prouidet, atque eas in proprios fines dirigit, quemadmodum prima disputatione de ui sentiendi docuimus, ergo frustra ideæ institutæ sunt, ut sublunaris mundi singulis rebus prouideant. Iam uero nulla forma à materia libera, mali causa esse ualet, quoniam ab his formis omnis malitia relegata est, & idcirco non nisi boni causa esse ualet. atqui ab his ideis multa præter meritum & rationem eueniunt, quemadmodum ab hominis idea. Namque uidemus probos, doctos, integerrimos, egere, pellere, trucidari, ignaros, nequissimos affluere atque iuari si prouident, & curant bona bonis semper largiri debent, immo nullus homo mala perpaterare posset, quouiam de singulis hominibus curam propria idea habet, à qua cum non nisi bona procedant ergo unusquisque bona semper necessario operabitur. quæ ratio ita confirmari potest, hominis idea singulos homines dirigit, quare non nisi ad bonum proficendum, ergo recte unusquisque semper operabitur, quare in actionibus humanis nulla erit prauitas, immo, neque bonitas, quoniam si alterum contrarium in rerum natura non existit, neque alterum, ergo si mala actio non est, neque bona; ita enim secundo celi Arist. ratiocinatur.

Simplicij opinio. Cap. 2.

Simplicius, quemadmodum apud ipsum legere est 2. de phys. aud. etsi satis perplexus esse uideatur, tria tamen de ideis exponere nobis uidetur, primum quo pacto naturalis philosophus à materia naturales formas separare ualet: secundum quibus rationibus Plato suam de ideis opinionem probat: postremo uero Arist. à Platone non dissentire docet. Et primum exponens ab ideæ notione exorditur, quid uidelicet idea sit, ideas itaque inquit rationes, & exemplaria in mente diuina naturalium formarum existere, quemadmodum si naturalis forma producenda est, exemplar habet ad cuius similitudinem in lucem uenit, quod quidem in opifice exemplar, notio, & ratio est. Nam per rationes ars, res producendas cognoscit, & ita notio ratio, & exemplar nuncupatur, quoniam eius similitudine res fiunt. Verum ratio in opificis mente existens, materiæ non est, sed solummodo formæ, Nam quod fit, propter formam fit, & existit, per materiam uero res potius non est, quare solius formæ, & non materiæ idea

A idea est, erit itaque formarum idea, in materia existentium exemplar, atque in opifice notio existens. quibus etiam liquet, cur compositi ideam Plato non confiteatur, quoniam compositum aliud non est, nisi materia, & forma; ergo si compositi, etiam materiæ idea esset. Nuncupatur uero Plato ideam, & id cuius est idea, eodem nomine, quoniam per se formam appellat, quod non absque ratione à Platone effectum esse inquit, namque effectus, & causa eodem nomine nuncupantur. quare cum ideæ effectus forma uocetur, siquidem naturalis forma est, quare idea idem nomen fortitur, immo idea magis forma, quam ea quæ per materiam existit, uocanda est. Nempe naturalis forma compositum est, quoniam aliud non est compositum, nisi forma in materia, & idcirco simul sumptum dicitur, quare si forma in materia existens, quæ ab idea suam originem trahit, forma nuncupatur, ergo idea magis hoc nomine digna erit, est enim forma causa, per quam res est, per ideam uero res esse magis habent, iure itaque magis species, & forma idea nuncupatur. Quod per Arist. confirmat, qui in categorijs eodem nomine hominem uerum, & hominē pictū uocat, quare recte Plato ideam & id cuius est idea, eodem nomine appellat, quemadmodum enim homo uiuens, & homo pictus æquiuoce homines dicuntur, ita idea & cuius est, æquiuoce formæ appellantur, etenim formæ in materia existentes, & idea æquiuoce formæ appellantur, quoniam uarias definitiones habent, Nempe alia est formæ definitio, ut in materia existit, alia uero, ut in opifice esse habet, quare, etsi nomine conueniant, definitione tamen separantur, & idcirco æquiuoce formæ nuncupantur, inde fit, ut quæ in Deo est forma nullum interitum patiat, quæ uero per materiam existit, ortui & interitui subijcitur. Neque ab hac opinione alienus Arist. uidetur, siquidem 1. 2. huius, utpote sub finem, illius Voluminis monuit ordinem uniuersum in Deo esse, & in ipsomet uniuerso, & ideo mundus ab ornatu uocatur, & utrumque ordinem eodem nomine uocat, ibidem consimiliter ordinem in Deo, atque in exercitu esse constitutum, & utrumque eodem nomine appellat, ergo mirandum non est, si ideam, & id cuius est idea, Plato eodem nomine uocat. Est uero idea cum eo cuius est, eiusdem speciei, & ideo utrumque eodem nomine uocatur. Nempe uniuersa naturalia corpora ex materia, & formæ participatione constāt, materia enim formæ particeps fit, per eam, quæ in ipsa est, participationem, atqui unaquæque participatio media est, eius, quod est particeps. & eius, quod participatur, quoniam ab eo quod participatur tributa est ei quod fit particeps, sed participatio, & id quod participatur eiusdem speciei sunt, quemadmodum caliditas, quæ ab ignis caliditate in aqua immittitur eiusdem speciei est, cum calido quod calefacit, Vnumquodque enim id quod habet, his quo participant, largitur, forma uero sublunaris, quoniam formæ separabilis participatio est, erit igitur eiusdem speciei, cum forma separabili, quod uero separabili formæ simile est, & ad eius similitudinem factum est, & est eius imago, exemplar habet formam separabilem, ergo recte Plato formas producentes, atque productas eodem nomine nuncupat. Sed quis ambigere posset, formæ, quæ hic sunt, participationes non existunt earum, quæ in Deo rationum sunt, Nempe in mente diuina neque homo, neque bos, uel aliud huiuscemodi est, quorum formæ participationes dicuntur, quarum causæ in alijs formis existunt, à quibus consimiles formæ gignuntur. dubium hoc Simplicius soluit, & querit num in Deo secundum Arist. sit uita, pulchritudo, substantia, & mens, & iam perspicuum est hæc in Deo existere, hæc enim in mundo reperiuntur, quare in Deo, & in mundo uitam, pulchrum, bonum, & mentem Arist. collocat, consimiliter Plato hominem in opifice, & in mundo ponit. Neque impedit, inquit Simplicius, si quis pro Arist. dicat aliam uitæ rationem esse, quæ in Deo est, & in mundo, quoniam idem testatur Plato, quippe hominis ratio, quæ in Deo est, & quæ in mundo, alia est, homo enim sublunaris materiā claudit, & proinde mortem patitur, qui uero in opifice est, ortu, & interitu caret, cum nullam materiam habeat. Ex his quid idea sit secundum D. Simplicium satis elucet, nunc eius rationes referendæ sunt, quibus sibi ideas esse persuasit, & prima eius ratio ita se habet, Si formæ in Deo existentes earum formarum, quæ apud nos sunt, non essent causæ, abijctio in infinitum fieret, omne enim quod gignitur, cum à consimili secundum speciem fiat, si hæc quoque fit, ergo ab alia, quare progressus in infinitum erit, quare ut à rebus infinitum Plato tollat, formas, quæ hic sunt, ab his, quæ in opifice sunt, gigni est arbitratus, ad has enim formas status est, cum generantes solum sint, & nullo modo genitæ. Ad idem quicquid fit, ac gignitur, à causa fieri necesse est, quæ eius quod fit rationem præhabet, alioquin temerè, & recta ratione res non fierent, gignunt uero formæ sublunares, ergo à causa quæ earum rationes percipit, quas producendo rationi assimilat, sed quid queso ratio hæc est? nisi eorum, quæ gignuntur exemplar. Deinde Arist. in 8. de phys. aud. demonstrat ante ea, quæ perpetuo mouentur esse causam immobilem motionis, quæ nunquam deficit, Verum quoniam multa sunt, quæ perpetuo & continuo mouentur, docuit eorum omnium non solum unam communem causam esse, sed singulorum propriam atque definitam, quare cum unaquæque forma ex his, quæ apud nos sunt in indiuiduis æternam mutationem habeat, ergo uniuersumque prius

prius erit causa immobilis & definita, quæ non nisi exemplar, & in opifice ratio est. Deinceps in arte rerum omnium, quæ ab eo fiunt præfunt imagines, atqui Deus rerum omnium est artifex, ergo in ea rerum omnium ratione existunt. quæ ratio per Arist. confirmari potest, qui arti naturam æquiparat, 2. enim phys. inquit quemadmodum ars dicitur ad id, quod est ex arte, & id quod est artificiale, ita natura ad id, quod est secundum naturam, & id quod est naturale, ergo si ars facit per rationes, & facta per artem rationibus assimilatur, ita etiam natura faciet & idcirco nihil temere efficiet, quare cum natura prima causa non sit, est tamen aliqua prima causa omnium, ergo hæc per rationes quas habet res effingit, quas rationibus in ea existentibus assimilatur, & ratio magis prima causa probatur, quoniam, arte natura superior est. Demum omnis forma, quæ discretam definitamque substantiam habet ipsius est aliquod principium ingenitum & immobile, sed id in materia esse nequit, tale enim participatio, & materia affectio est, neque id, quod est in natura, cum id quoque consistat in subiecto, neque itidem id est quod in anima existit & si hoc separabile sit, tum quia est per se mobile, & habet quandam dupliciter, cum moueat, & moueatur, & idcirco non magis principium quam à principio, ergo oportet principium esse immobile, & ingenitum, & solum efficiens, non autem quod etiam gignatur. tales uero forme sunt, quæ in prima mente existunt discretæ, & immobiles, & ingenitæ, & quæ sunt propriæ, quæ causæ dicuntur eorum, quæ gignuntur, quibus ea quæ gignuntur assimilari oportet. Quæ ratio ita confirmari potest, si rerum, quæ sunt exemplaria & rationes in Deo non existerent ergo omnium causa Deus non foret, quoniam ab uno in quantum unum uaria, & quæ maximam inter se diuersitatem habeant proficisci nequeunt, quare, si à prima omnium causa tanta rerum diuersitas fluit, ratio est quoniam in ea aliqua est multitudo, quæ non nisi rerum quæ gignuntur rationes esse possunt. Postremum exponendum erat consilium inter Arist. & Platonem, Arist. enim inquit ideas Platonis non tollit, & duo largitur consilia, & primū tale est, Arist. solum argumentari aduersus uulgares de ideis notiones, quæ eorum quod est quæ illic sunt nihil omnino sentiunt, formas uero materiales ne perfecte quidem suam exeuntes in opifice mentem prius esse uisione apprehendunt omnium, quæ cum materia considerantur, & cum modo eorum quæ hic sunt substantiæ sumuntur, ideas esse putantes, atque etiam similitudinem non tamquam imaginum ad exemplaria, eorum quæ sic sunt ad illa, sed tamquam si dici possit identitatem esse existimantes. Quare uulgares de ideis notiones Arist. arguit, & non simpliciter ideas tollit, quoniam eas confiteri necesse est. Nam si quæ apud nos sunt genita sunt, quod autem genitum, seu factum est, à causa factum esse oportet, & non solum communi, sed definita, ergo in mente opificis prius esse distinctas eorum, quæ fiunt per formas causas oportet, quemadmodum in ædificatore domus, alia etenim in eo est parietis ratio, alia uero tecti. At que ita Arist. ideas non tollit. Sub eiusdem disputationis finem secundum affert consilium Arist. eorum de ideis euertere sententiam, qui compositorum ideas esse credidere, & recte hos arguit, Nam etsi aliqua nomina apud nos sint, quæ non formarum, sed compositorum sunt, non est eorum similitudo ad illas transferendas, quoniam proprietates quidem à summis usque ad ultima per summisionem procedunt, quemadmodum ipsemet Simplicius 3. de anima docuit. Nempe eorum, quæ fiunt formæ tres habent gradus, primus est secundum quem idee uocantur quo pacto in nulla materia comprehensæ sunt formæ, ita enim puræ quidditates sunt. secundus gradus est, secundum quem forma natura uocatur, ita enim ut in uniuersali materia est comprehenditur. tertius gradus, quando in singulari materia est suscepta, igitur formæ semper à summis usque ad ultimam per summisionem procedunt, quare cum primus formæ gradus nullam comprehendat materiam, sublimis sit, ita in opifice esse habent, & ita idee nuncupantur, & sic formas separat Arist. concedit, tollit uero eorum ideas, qui aiunt esse exemplaria formarum, iuxta postremum, & medium gradum, ita composita & singularia forme efficiuntur, formæ etenim ut in materia comprehensæ sunt ab illa separari nequeunt, quare talium formarum in opifice nulla erit idea neque exemplar. Hæc est de ideis Simplicij sententia, sed an rationi consentiat nunc perquirere iuuat.

Simplicij sententia arguitur. Cap. 3.

Sed ut recto ordine progrediamur, singularia Simpl. dicta à nobis examinanda erunt. primum itaque asserit, in opifice mente, eorum quæ fiunt, esse notiones, & exemplaria. Hoc enim peripatetice dictum non est. Nam Deus optimus summe simplex est, ergo nullam rationum multitudinem in se habet. Quæcunque enim in aliquo sunt, secundum illius modum sunt, quemadmodum Arist. 6. phys. docet, quare cum omnino simplex sit Deus, ita quod Deo simplicius quicquam non reperitur, ergo quæ in eo sunt omnibus modis ipsis eadem erunt, ergo nulla rationum multitudo in Deo erit. Amplius omnis multitudo, secundum peripateticos, aut est

A est rerum differentium secundum quantitatem, aut secundum formam, quemadmodum Auer. primo phys. testatur, quare cum exemplarium multitudo in opifice existens, neque secundum quantitatem, neque secundum formam, differentiam habere possit, ergo nulla in Deo multitudo ponenda erit. Demum ueluti quæcumque diuersitatis principio insunt, diuersa sunt, ita quæ unitatis principio insunt, eadem omnibus modis erunt. Deus uero cum unitas ipsa sit, ergo quæ ipsi insunt, omnibus modis eadem cum eo erunt, ergo in Deo nulla multitudo notionum reperitur. Quo uero ad id, etiam ab Arist. recedit, quando testatur ideas cognoscendi rationes esse, Nempe per ipsas, ea quæ sunt Deus apprehendit, Arist. enim opinatur, Deus Deum solum intelligere, & quæ Deus non sunt, non apprehendere, quoniam facultas cognoscens, quæ absolute perfecta est, & nullo modo imperfici potest, formam se ipsa uiliorem non apprehendit, propterea quod res intellecta potentia iudicantis perfectio, & forma est, Diuina itaque mens, cum omnino perfecta sit, & nullo queat imperfici modo, ergo uiles formas non percipit. Verum ratio hæc molestari consuevit, quidam enim aiunt, quod & si Deus uilia cognoscat, non tamen ut prima obiecta, neque per species merito agentis intellectus productus, sed ut obiecta secundo cognita, & in sua substantia relucetia. Non nulli uero consecutiue uilia a deo percipi instituunt. Sed neutra solutio Arist. principijs consentiens est, intelligibile enim sua natura perfectio est, quemadmodum Arist. docet, qui secundo & tertio lib. de anima, intelligere pati ab intelligibili, esse testatur, quod salutem & perfectionem affert, & 12. huius, Deo honorabile inesse docet, per intelligere, ubi nos monet, intellectionem, suam præstantiam à forma intellecta fortiri, Nam nobilis formæ, intellectio nobilis est ueluti uilium notio, est uilis, & idcirco Auer. 4. lib. paraph. Met. rem intellectam inquit, formam, & intelligentis perfectionem esse, quare si res intellecta sui natura perfectio est, ergo in quocumque inuenitur, atque cuiusque confertur, perfectio semper erit, ergo si quæ extra opificem mentem sunt, ab ea intelligerentur, siue ut secunda obiecta, siue consecutiue, ipsius perfectiones semper erunt. Amplius cum posterius priori accidit, eius non mutat naturam, sed potius ligat, & coarctat, sed secunda, uel primo intelligi, seu consecutiue, forma intellecta, posteriora sunt, ergo quando cum ipsa unita, coniunctaque sunt, eius naturam non mutant, ergo si sua natura intellecta res perfectio est, siue igitur secundo uel consecutiue intelligatur, perfectio semper erit, quare, si quæ nascuntur, à prima causa percipiuntur, eius perfectiones semper erunt. Mox quando ad antecedens, sequitur consequens necessario, idem si utrobique addatur idem semper sequitur, rem uero intellectam, ut perfectio sit necessario consequitur, quam primum enim, sub intellectionem res cadit, statim perfectionem adducit, quare si res secundo, uel consecutiue intelligatur, erit secundo aut consecutiue intelligentis perfectio, quare Deus, quod Deus non est secundum Arist. non intelligit. Et ne nos hæc Aristoteli ascribere uideamur, ipsius Testimonium adducemus, qui tertio lib. de anima, causam largiens, cur mens humana, quando ea, quæ in magnitudine sunt, percipit, fantasia indiget, inquit, causam esse, quoniam huiusmodi formæ cum magnitudine sunt, idcirco sine fantasia non intelliguntur, formæ etenim materiatæ in signata materia, & singulari, atque illi secundum esse coniunctæ sunt, ergo quemadmodum formæ apprehensæ secundum esse unite sunt, ita uirtutes, ut in cognoscendo uniantur, oportet, Nam uti res ad esse se habet, ita ad cognosci 2. Met. Quare mens cum formas, & naturas sensibiles intelligit, à sensu separari nequit, eadem ratione nos utimur, si Deus naturas in materia existentes perciperet, sensu & fantasia in talium rerum notione indigeret, consimilis enim ratio est. Arist. rursus 12. huius, cum dubitasset, an Deus solum Deum intelligat, an potius quidquam, quod Deus non est, soluens inquit, Deum se solum intelligere, quemadmodum eius uerba indicant, nempe primum ostendit, Deum, mentem semper actu intelligentem existere, alioquin optimum quippiam non esset, per intelligere enim ipsi honorabile inest. Deinceps demonstrat sui intellectionem, sui ipsius subiectum esse, nam cum per intelligere in optima dispositione constituatur, ergo à se non erit optima substantia, sed per aliud. Postremo Deum se tantum intelligere ostendit, alioquin Deo quidquam præstantius foret, Nempe res intellecta perfectionem intelligenti largitur. & quibusdam interpositis, dubium diluens (contingeret enim quæ extra Deum sunt, Deum ignorare) inquit, etenim non uidere quædam dignius, quam uidere, ergo si Arist. opinio esset, Deum ea, quæ non sunt Deus, intelligere, omni proculdubio hoc, & modum, quæ alia intelligeret, docuisset, quorum tamen non meminit, sed se solum diuinam mentem intelligere testatur. Non enim æquum est inquit Them. 2. de anima in altissimis philosophiæ quæstionibus, aliud sentire, aliud dicere, cum semper homini digna res sit, ne à mente uerba dissentiant, tum id maxime in rebus obscuris obseruandum, cum ea, quæ suapte ingenio remota, & condita uidentur, uerbis illustribus, & quam maxime potest, de clarantibus uendicentur à tenebris. Non tamen inferendum est, hæc Deum ignorare, non enim Deus horum scientia, uel ignorantia disponi aptus est quemadmodum Auer. docuit, dicitur tamen

tamen quoquomodo omnia scire, atque modo longe nobiliori, quam si in se ipsis hæc apprehenderet, quoniam quicquid in rebus perfectionis est in Deo continetur, quippe perfecta, & bona alia dicuntur, quoniam Dei perfectionem & bonitatem participant. Rerum itaque perfectiones in diuina substantia continentur, non ita tamen, ueluti in se ipsis consistunt, sed Deo omnibus modis eadem efficiuntur, quicquid enim in Deo est, Deus est, Nam cum Deum dicimus, rem maximam & optimam exponimus, quæ nil auctoris, diminutionisque pati possit, neque ullo queat extrinsecus perfici, quod utique fieret, si sapientia, bonitas, & eiusmodi reliqua qua idem non essent, & idcirco, quoniam ipse omnino simplex est, atque maxime idem, ergo quæ in eo sunt, in summa simplicitate, atque identitate existunt, quare perfectiones quæ in opifice mente sunt, omnibus modis cum ea eadem sunt. quod satis aperte Auer. docuit. libro 4. paraph. Met. ubi inquit, pluralitas intelligentijs inest, ex hoc, quod unaquæque intelligit de se ipsa pluralitatem, ideo oportet, quod prima intelligentia sit unum indiuisibile, quoniam intelligit unam rem simplicem. Et paulo post, intelligentia prima non potest intelligere aliquam multitudinem neque in eius essentia, neque extra eius essentiam, ipsa enim est idem simplex de se. Alia possem adducere loca, uerum, quoniam de re hac sexta disputatione dicemus, hæc sint satis. Quare, etsi rerum omnium perfectiones in diuina mente contineantur, Deo omnibus modis eadem sunt, ergo cum se Deus apprehendit, qui omnia est, omnia noscit, & modo præstantiori, quam si in proprijs naturis perciperentur, Nam in Deo, Deus sunt, atque puræ scientia, cum à Deo nullo queant distingui modo. quæ res Auer. exemplis ostendi potest, qui 12. diu. inquit, quod qui cuiusdam rei naturam apprehendit, ea non ignorat, quæ illa participant, uti qui caloris naturam perfecte cognoscit, cætera calida non ignorat, non tamen secundum proprium esse; ita cum entis naturam Deus apprehendat, cætera, quæ existentia participant, non ignorabit. & in tertia disputatione inquit, & ueritas concessa apud philosophos est, quod primus intellectus, non intelligit de se, ni se ipsum, non aliud relatum, scilicet, ipsum esse principium, sed est apud philosophos omnia entia, in gradu nobiliori, quam ipsa sunt in se ipsis, quare eminenter philosophi diuinam mentem cuncta in se ipso intelligere, testantur, quæ quidem intellectio non est rerum secundum proprias, & peculiare naturas cognitio, quippe id dicitur eminenter alia continere, quod cum aliorum perfectiones contineat, adhuc perfectius est, ueluti aurum omnia metalla eminenter continet, quoniam ipsum tantæ perfectionis est, quantæ perfectionis cætera metalla sunt, & adhuc plus in auro uero, secundum proprias naturas, metalla non comprehenduntur, & ideo distinctissime aurum quis cognoscens, eminenter omnia metalla percipit, quoniam id intelligit, quod cæterorum metallorum perfectionem continet, & adhuc plus, ita Deus omnia eminenter est, quoniam cum perfectiones rerum omnium habeat, adhuc ampliore obtinet, & se ipsum intelligens omnia eminenter noscit, non tamen secundum proprias naturas, quemadmodum de auro dictum est, quare si hæc est Arist. opinio in Deo, ergo rerum, quæ oriuntur rationes nõ erunt. Non minus penes id arguendus Simplicius est, quando à Platone recte factum fuisse asserit, cum ideam, & id, cuius est idea, eodem nomine nuncupauit, Nam si eodem nomine appellari possunt, Simplicium percuntabimur, an, cum nomine consentiant, eandem rationem habeant, an potius solum nominis, & non rationis cõmunionem obtinent. atqui primum dandum non est, Nam ipsemet testatur, ideam rationem sempiternam in opifice mente esse, ideata uero, quoniam materiam claudunt, ortum, & interitum patiuntur, quare eandem rationem, etsi nomine consentiant, habere nequeunt, neque secundum dari potest, rueret enim Platonis illud fundamentum, quo ideas necessarias esse monet, ut id, quod fit à consimili in specie oriatur. Quibus patet, quod quamuis Arist. mortalibus uiuentibus, & Deo uitam, & intellectum tribuit, constat æquiuoce fere, uitæ, & intellectus nomen dici, Nempe, quæ de rebus caducis, & sempiternis affirmantur, fere æquiuoce dicuntur, quemadmodum non semel Auer. monuit. Arist. tamen nullum accidit absurdum, Nam uitam, quæ mortalibus communicata est, non asserit à diuina uita, tamquam à proxima causa oriri sed ab ea, tamquam ab uniuersali causa solum modo pendere. Sed aliud nunc eius dictum euertendum est, utpote, si ideæ sunt, non nisi formarum, & non compositorum esse, quod ita probandum aggredimur. Deus ut Simpliciusmet testatur omnium quorum est causa, cognoscit, ergo in eo rationes, atque exemplaria erunt, eorum quæ fiunt, quippe idcirco ideæ positæ sunt, cum ut sint rerum, quæ oriuntur, intelligendi principia & rationes, tum etiam ut earundem sint exemplaria. quare cū singulariū, compositorūque, Deus effectus sit, ergo hæc cognoscit, quare in eo huiusmodi rerū ideæ erunt. Adhæc Deus suā uirtutē perfecte apprehendit, atqui uirtus perfecte cognosci nequit, nisi etiā uniuersa, ad quæ uirtus extendit, noscantur, quare cū ad singularia, & cõposita opifex mens se extendat ueluti ipsemet Simplicius monet, igitur hæc omnia cognoscit, quare horū omniū in Deo erūt ideæ. Mox intellectus, qui ualde intelligibilia cognoscit, minora apprehendere ualet, quæadmodū Arist. tertio de anima monet, quoniam mens à ualde

- III. DISP. METH.
- A à ualde intelligibili nõ deletur, sed potius perficitur, At deus ualde intelligibilia cognoscit, quoniam formas, quæ nullam claudunt materiam, atque se ipsum, uti Simpl. asserit, ergo minora in intelligibilia apprehendit, quæ singularia, & composita sunt, quare hæc per proprias ideas percipiet. Quibus constat secundum quod inter Arist. & Platonem concilium affert, nullum fore, Arist. uidelicet compositorum, & singularium, ideas tollere, quoniam Plato etiam cogitur compositorum & singularium notiones in mente diuina statuere, si ea est Platonis opinio, quam sibi Simpl. ascribit. Quod uero de formis naturalibus, in eodem concilio affirmat, prorsus uanum est, Nempe naturales formæ sine materia non percipiuntur quemadmodum Arist. 2. phys. monet, inquit, sine materia naturales formas non esse definiendas, & quod se habent sicuti simum, quod absque materia, ut sine naso definiri nequit, & non sicut curuum, quod absque naso definitur. Deinceps 7. huius quemadmodum priori disputatione monuimus, Arist. inquit, quod uti se habent res uti sint, ita ad quod quid, & definitionem, Naturales uero formæ sine materia esse nequeunt, quare neque earum natura, & ratio percipi sine materia potest, Quare Deus, cum materia huiusmodi formas percipiet, alioquin non ueluti sunt, illas intelligeret. Quod uero secundum concilium, figmentum sit, posteriore docebimus, utpote cum demonstrabimus omnes idearum modos, quos Platonici imaginati sunt tollere. Sed nunc ipsius rationes diluendæ sunt, & quo ad primam pertinet, hæc ipsa manifesta pugnantia claudit, Nam si idcirco participatio, & id quod participatur, eodem nomine nuncupantur, quoniam eiusdem rationis sunt, ergo aut participatio, & quod participatur interitum patientur, aut utrumque perpetuum erit, Nam quæ eiusdem speciei sunt, quod uni per se, etiam omnibus competit, quem admodum non semel Arist. primo lib. de celo docuit. Quare si participatio, quæ media est, inter id, quod participatur, & quod particeps sit eiusdem sit speciei, cū eo, quod participatur, ut ipse inquit, participatio uero caduca est, ergo & quod participat, & si hoc perpetuum, participatio quoque sempiterna erit. Deinde participatio, quæ est forma in materia consistens, ortum, & interitum patitur, ergo eiusdem speciei, cum eo quod participatur esse nequit, Arist. etenim decimo huius æternum, & corruptibile genere, & plusquam genere differre docet, participatio uero caduca est, id autem, quod participatur, quoniam idea est, in opificis mente sempiterna est, ergo genere, & plusquam genere distinguuntur, quare fieri nequit, ut eiusdem speciei sint. Et ut eius dissoluatur ratio, participationem mediam, atque ut plurimum eiusdem speciei, cum eo quod participatur, esse confitemur, sed quod participatur idea non est, retro enim monuimus, alterum eiusdem speciei indiuiduum esse quod genitum est, & corrumpetur quandoque, ueluti homo generans, & homo qui gignitur, Nempe quod gignitur, retro docuimus, sæpe sapius à consimili secundum speciem fieri. Tertia uero ratio, 8. de phys. aud. tertia disputatione contra Grammaticum, ab eodem Simplicio diluitur, quo loco concedit, absurdum non esse, immo necessarium in his, quæ oriuntur, progressum in infinitum fieri, quoniam cum sempiternæ species esse debeant, alia ratione perpetuæ fieri nequeunt, indiuiduorum enim sempiterna, atque infinita successione species semper conseruantur, quare ad formas in opifice existentes recurrere non est necesse. Quod aperte Arist. 3. phys. confessus est, ueluti Simplicius ibi auctor est, monet enim ibi, quod & si actu infinitum non datur potestate tamen infinitum concedendum est, quomodo in generatione, motu, & continuo reperiri asseruit. Deinceps tertiæ rationis assumptum uerum est, semper enim effectus imago, in causa existit, & præaccipitur, & precipue, cū id quod facit, & quod gignitur eiusdem speciei sunt, Verum effectus imago, quæ in causa præexistit, si causa hæc natura fuerit, non est nisi gignentis forma, quæ geniti exemplar est, cum ad eius similitudinem, alteram producat, quemadmodum Alex. 2. phys. monuit, cum Arist. inquit, forma & exemplar, quare ratio, & effectus imago, in Deo non est, sed in indiuiduo gignente, quod eiusdem speciei existit. Quod rursus ex Arist. deducit, eorum uidelicet, quæ per perpetuum mouentur, causam immobilem esse, recte illatum est. Verum quæ perpetuo mouentur, alia motu continuo, & sempiterno mouentur, quemadmodum cælestia, quæ si uaria, & diuersa sunt, eorum non est una causa immobilis, sempiterna, sufficiens, quoniam eorum quodque, ut definitam causam habeat, oportet, Nam motiones, quibus cælestia mouentur, non solum numero, sed specie & genere separantur, & cum simplices rationes sint, causas mouentes singulis cælestibus proprias exposcunt. Alia uero sunt, quæ etsi perpetuo mouentur, non tamen motione continua, sed eorū motio secundū speciem solū perpetua est, quæ ut talis euadat, sufficiens est cõmunis causa immobilis, & sempiterna una numero existens, quæ effectrix causa non est, sed finis, Nempe omnia quatenus possunt Deo perfimilima fieri excipiunt, ita uero euadunt, quoniam æternitatē affectant, quam sublunaria secundum numerum consequi nequeunt, ob materiam, & contrarietatem, quam in se habent, secundum speciem perpetua efficiuntur; Nam generando alterum, quale ipsa sunt, perpetua fiunt, ergo prima causa, ut finis causa est, ob quam sublunaria perpetua fiunt, non enim effectrix causa est, quoniam æterna
- L efficien-

Opinio
peripate-
tica.

ficientē causam non habent. Singulæ uero caducorū species definitis causis non indigent, quoniam si idcirco eternitatē excipiunt, ut Deo similes efficiantur, ergo fat est cōmunis causa, Nā quando est aliqua disputatio pluribus conueniens, & uni non per alia, necessum est, ut cunctis per causam communem conueniat, atqui omnibus rebus caducis competit, ut secundum speciem perpetuæ fiant, & uni non per alias, ergo per causam communem, quæ Deus est, qui rerum omnium ultimus finis existit, ergo in sublunariibus sufficiens est communis causa immobilis, & perpetua, & ad sempiternas rationes recurrere non est opus. Neque itidem alia ratio obstat, Deus enim si ad res, quæ oriuntur conferatur artifex non est, si artificis nomine agens, quod cum cognitione res producit intelligamus: ita enim Deus ad rerum ortum non concurrat, sed agens mere naturale est, quemadmodum sexta disputatione docebimus. Est uero intelligens, & expetens se, quare etsi agens intelligens, & uolens Deus sit, non tamen respectu eorum, quæ fiunt, sed cum ad semetipsum confertur, eodem pacto ratio, quæ confirmat, deletur, Nempe quemadmodum arte constructa, per rationes in artifice permanentes fiunt, ita quæ natura oriuntur, per exemplaria in natura permanentia, gignuntur. Verum exemplaria hæc, non nisi gignentium formæ sunt, quæ consimiles generant, ob æternitatis appetitum: diuersitas tamen, inter naturam, & artificem est, quoniam hic cum cognitione operatur, natura uero nequaquam, ueluti 2. phys. constat. & quamuis sine cognitione natura agat, nil tamen obstat, ut suum finem semper, uelut plurimum consequatur, quoniam à cælo dirigitur, quod sentientis animæ beneficio, quæ in ipso est sublunaria dignoscit, per animam enim hanc; agentia quæ apud nos sunt, per quosdam imperus ipsis elargitos, in proprios fines diriguntur, quemadmodum octaua disputatione de anima sentiente docuimus, quare similitudo inter naturam, & artem, Simplicio teste, hoc est, quoniam ars ueluti per rationes quas præhabet effectus illis assimilat, ita natura, per exemplaria, quæ in se habet, effectus quos producit, eis persimiles facit, Nam quod à natura fit uti retro expositum est, à consimili uel secundum speciem aethomam, uel secundum genus proximum fit. postrema uero ratio, ex dictis tolli potest, formæ enim quæ gignuntur, causam immobilem & sempiternam, habent, per quam existunt, & semper ita se habent: hæc uero est prima causa, quæ ea ratione qua est primum agens, formarum ut existunt causa est; quemadmodum sequenti disputatione docebimus, ut uero rerum ultimus finis est, quod semper ita fiant, causa est. Quod uero demum ratio confirmans ostendit, tollitur, Nam Deus, si ad ea quæ gignunt, referatur, uniuersalis causa solum existit, quare effectus, quem in sublunariibus producit, non nisi uniuersalis est, qui rerum existentia est, ergo ab eo diuersitas nulla prouenit, sed eodem modo omnibus quæ fiunt cooperatur; hæc enim est causæ agētis uniuersalis ratio, ut ab ea nulla in rebus effectis distinctio proueniat, sed diuersitas tota à secundis causis petenda est. quæ cum in hunc modum explicata sint, tempus est, ut aliorum opiniones referendas, sermonem uertamus.

Alia De Ideis opinio. Cap. 4.

CAeterum nonnulli, partim Simplicio consentiunt, partim ab eo dissentiunt. cum Simplicio enim concordēs sunt, quatenus rerum quæ gignuntur in opifice mente ideas constituunt, quippe cum primum agens Deus sit, & per cognitionem operetur, ergo ea omnia cognoscit, quorum est effectus, quare cum rebus omnibus quæ oriuntur, cooperetur, huiusmodi res percipit, Atqui cognitio per similitudinem fit, ergo in Deo rerum, quæ fiunt rationes erunt, A Simplicio uero dissentiunt, quoniam non solum formarum, sed singularium compositorum, atque materiæ, ideas instituunt, siquidem idcirco rationes idcales institutæ sunt, ut eorum, quæ fiunt causæ sint, quæ enim oriuntur, ad sua exemplaria Deus assimilat; ideæ uero exemplaria, in Deo sunt, quæ uero gignuntur, singularia sunt, quoniam singularium, & compositorum actus, & ortus existit, ergo singularium dandæ sunt ideæ. Adhæc, eorum, quæ sunt cognoscendi rationes, ideæ existunt, atqui singula cognoscuntur per proprias quidditates, naturæ uero notio perfecta est, compositorum autem rerum natura, ex materia, & forma conflata est, quare cum Deus, composita perfectæ cognoscat, ergo per ideam, quæ compositorum naturam refert, quare compositi idea materiam, & formam repræsentabit. Huius opinionis Io. Gram. est, qui 2. phys. asserit, res naturales sine materia apprehendi non posse, ergo idea, quæ diuinæ menti res naturales cognoscendi ratio est, cum formam, tum etiam materiam repræsentabit; penes hoc itaque, hi à Simplicio dissentiunt. Verum an idem subiecto, & ratione cum Deo ideæ existant, inter se non consentiunt. quidam ideas, quidquam ad diuinam substantiam spectantes esse asseruere, quemadmodum rationale, & animal, ad hominis substantiam pertinet. Sed hi de facili arguuntur, Nam in Deo, compositio esset, quare simplicissima mens, Deus non foret. Alij uero accidentia diuinæ menti superaddenda, opinati fuere, qui neque audiendi sunt, tum

Atum, quoniam in Deo ex substantia, & accidente compositio foret, tum etiam, quoniam separatae mentes nullis accidentibus subiiciuntur, igitur multo minus suprema mens. Et proinde recte alij inquirunt, ideas non nisi diuinam essentiam fore, ita quod reuera idea, Dei est essentia quæ ea ratione, qua res ab eo seiunctas, refert, idea & notio nuncupatur, Verum quoniam uaria, & diuersa refert, idcirco merito rerum, quæ referuntur, multiplex ratione euadit, & quare idea ab opificis substantia diuersa non est, nisi ratione rerum, quæ referuntur, quare id, quod idea est, unum numero est, atque summe simplex, quoniam Deus est, merito uero rei, quæ præsentatur, non una est, sed multiplex. Sed ab his, ea se offert dubitatio diluenda, ideæ enim rationes incommutabiles, & æternæ sunt, res uero, quæ referuntur, sempiternæ non sunt, ergo merito rerum, quæ referuntur, idearum multitudo in opifice mente non est collocanda. soluentur, atque inquirunt, res quatenus ab opificis substantia referuntur, sempiternas esse, ab æterno enim Deus res omnes nouit, quare, ut obiecta sunt, in diuina substantia reuoluentia, sempiterna sunt, quare recte dictum est, idearum multitudinem, ob res, quæ referuntur, & non ob rem, quæ refert, proficisci, res enim quæ refert summe simplex est, atque una. Sed sint ne omnium ideæ, controuersia est, consentiunt omnes, neque mali, neque itidem priuationis, & negationis, ideas constituendas esse. hæc enim etsi à Deo intelligantur, per propriam ideam non percipiuntur, malum enim boni ratione, & priuationem habitus idea, Deus apprehendit: sed accidentium idea sit, dubium est. quidam inquirunt, omnium accidentium ideas esse, Nempe diuina mens, ea refert, quorum est causa, atqui accidentium causa est, ergo accidentia refert, substantia itaque diuina, quatenus accidentia repræsentat, eorum idea nuncupabitur. Adhæc Dei scientia, rerum causa existit, quæ ad accidentia se extendit, ergo per accidentium rationes quæ ideæ sunt. At uero qui Platonis doctrinam magnificiunt, accidentium ideas nullas constituunt, neque itidem omnium, quæ sunt, quoniam non entis, neque boni, nam in quibus prius & posterius est, idea non est, quare cum, mens, bonum, & alia multa secundum prius, & posterius se habeant, talium ideæ non erunt. Neque accidentium, quoniam idcirco ideæ institutæ sunt, ut producendi rationes existant, atqui accidentia à consimilibus accidentibus, quæ apud nos sunt, gigni queunt, ergo accidentium non sunt necessariae ideæ. Sed horum ratio nulla est, Nam ideæ non solum ut producendi rationes, sed ut cognoscendi rationes, quare etsi eis concedatur, ut rationes producendi, accidentium ideas non esse pernecessarias, sunt tamen, ut rationes cognoscendi statuendæ, cum Deum non solum substantiam, sed etiam accidentia percipere ipsi testentur. Verum ex retro dictis, constare potest, horum sententiam ab Arist. doctrina plurimum dissentire, docuimus enim retro, in opifice mente nullam multitudinem collocandam esse, neque, secundum rem, neque itidem secundum rationem, ergo secundum Arist. idearum multitudo ratione rerum, quæ referuntur esse nequit, ibidem etiam docuimus, Deum, non nisi Deum percipere, ergo in eo rationum multitudo nulla est. Demum sequenti disputatione ostendemus, primum opificem non nisi ipsius existentiæ causam fore, rerum enim diuersitas à causa secunda petenda est, quare ut producendi rationes, ideæ pernecessariæ non sunt, quare iusta peripatetica dogmata, neque intelligendi, neque producendi in diuina mente rationes existunt.

Aliorum De Ideis opinio. Cap. 5.

Postrema de ideis sententia, à Recentioribus quibusdam tradita est, hi enim tres idearum ordines constituunt, primus in mente diuina est, secundus in angelica mente, tertius, & postremus, in anima rationali, Plato etenim tres mentium ordines constituit, & in primo ordine, opifex summus collocatur, in secundo uero, Angelica mens, in postremo uero, rationalis anima, sub qua & mundi, & elementorum, atque hominum animæ comprehenduntur. Ideæ itaque primo, in opifice mente sunt, per quas cæteræ mentes, atque earundem ideæ, à Deo procreantur, mens etenim diuina, Angelicas mentes creans, simul proprias illis largitur ideas, consimiliter, cum rationalis anima creatur, rerum notiones ipsi elargitur, (creare enim solius Dei opus est; quoniam uirtutem infinitam arguit, quæ soli Deo propria est). Cæterum in opifice existentes rationes, eius substantia sunt, à qua ratione solum distinguuntur, Nam ueluti prioribus penes hoc consentiunt. Atqui in Angelica mente rationes existentes, eius essentia non sunt, sed quid superadditum, Deus enim summa unitas est, Angelica uero mens, quoniam à Deo deficit, ab unitate quoque recedit, & ad multitudinem accedit, quare Angelicæ rationes, à propria substantia distinctæ sunt. In mente uero Angelica neque tot sunt, quod ea, quæ referuntur, sed certo numero definitæ sunt, Verum quoniam Angelicæ mentes, si adiuuicem conferantur, quoniam æqualem perfectionis gradum non habent, idcirco per æqualem idearum

numerum non intelligunt, & proinde quanto mens hæc sublimior erit, per pauciores intelligit **E** ideas, quoniam Deo proximior existit, & ad unitatem accedens, à multitudine magis recedit. inde fit cum rationalis mens inferior Angelica sit, ut per infinitam fere rationum multitudinem intelligat. Animæ etiam rationales, quoniam neque inter se eiusdem perfectionis existunt, nempe mundi anima, humana mente, & elementorum animabus, sublimior est, quare per pauciores ideas intelligit: in mente itidem humana pauciores erunt cognoscendi rationes, infinite denique, quæ in elementorum animabus continentur. Verum quoniam de mundi anima sermo factus est, & quid ipsa sit, non constat, idcirco de ea quædam breuibus erunt perstringenda.

De Mundi Anima uaria opinio. Cap. 6.

DE mundi anima quid, cur posita sit, uaria est philosophantium opinio. quare, ut res adunguem discutiatur, singulas referemus. Nonnulli itaq; asseruere, terreni orbis intelligentiam, & per se permanentem formam existere, hæc enim sublunari mundo prouidet, & singulis, quæ in eo sunt. hæc enim etsi unica numero sit, per rationes tamen uarias, diuersasque **F** quas in se continet, omnium sublunarium effectrix causa est. elementorum enim formæ rursus, & omnium compositorum, siue uitam habeant, siue hac uacent, ab huiusmodi anima prodeunt, quare, quoniam mundum hunc sublunarem constituit, eique uires largitur, iure eius anima nuncupatur, quare iusta hos, mundi anima, intelligentia est, quæ terreno orbi assitens, uires & formas singulis eius partibus largitur, quas etiam, ut proprios possint consequi fines dirigit, eandem gubernat, ne temere hac, uel illac ferantur: hæc uero munera mundi anima explere non potest, nisi rerum quibus prouidet, & quas effingit rationes habeat, Nempe rerum, quæ oriuntur rationes intuens, res suis exemplaribus persimiles gignit, quibus formatis, etiam prouidet. Alij uero non sublunaris orbis, sed totius mundi mentem, mundi animam esse credidere, & nomine mundi, elementarem, atque cælestem globum intelligunt, ita totum uniuersum mundi anima constituit, alioquin unum non esset, Verum cælestem globum, primum constituit, quoniam perfectior, atque diuiniore est, deinceps in alijs mundi partibus se diffundit, atque elementari cælestem coniungit, quibus coniunctis, uaria diuersaque effingit, siquidem alia in terra uiuentia gignit, ut stirpes, alia in aquis, ut pisces, & in aere aues, per uires elementis elargitas intermediis, alia denique proxime per cælum producit, ut animalia quædam **G** perfectiora, & alia complurima, quæ ab elementorum uiribus nullam dearticulationem suscipiunt. Qualia cuncta fuisse opinantur, quæ definitum elementum, tamquam locum, non possident, quemadmodum uniuersa spirantia se habent. Porro cum aere pro sui tutela, & refrigerio indigeant, terramque, aut aquam pro eorum habitatione requirant, nullius obligatione, à quo prodeant, detinentur. Varijs itaque uiribus astricta, uaria operatur, itaque mundi anima est, quæ totum constituit uniuersum, Veruntamen non mediante cælo, elementa constituit, sed per totum proxime uitam diffundit, & si gratius, & peculiarius cælum, natura prius exornet. Quod animalis humani similitudine ostendi potest, Huius enim animalis capiti, authore Platone, rationalis anima ascribitur, quoniam perfectius est, & à quo cætera membra dependent, cum tamen passim per uniuersum corpus diffunditur, quamuis membra singula non animas, sed uarias formas obtineant, & assistente anima operantur, & à capite quoque dependent, quum inde operum instrumentum ueniat, ita mundi anima totum format, & elementaribus formis actionem concedit, quæ ab eadem assistente dependet, à cælo uero, & à cælestibus animabus uerum instrumentum suscipiunt. Ex his itaque neque Deum, neque sublunaris, mundi mentem mundi animam esse aperte constat. Idearum necessitas in mundi anima, ex retro dictis **H** factis elucet. Quare ideæ primum in simplicissimo rerum uno principio sunt, quæ ad inuicem, non nisi ratione distinctæ sunt, in intellectu uero primo proprijs rationibus distinguuntur, sed simpliciori modo, atque diuiniore, quam in cæteris, quum & ipse diuiniore sit, & Architecto si millimus. Et Deinde per omnes intermedios transeunt intellectus, & ad mundi animam deueniunt. quæ ex Philebo Platonis haberi possunt. Cum itaque duæ de mundi anima, sint opinioniones enarrate, quæ Platoni magis consentiens sit, Platonis iudicium relinquatur. An uero Arist. mundi animam confiteatur, in disputationibus de cælo, id ipsum nos docuimus.

Refellitur opinio. Cap. 7.

ATqui multa sunt, à recentioribus dicta, quæ ab Arist. doctrina recedunt, & primū arguendi sunt, quoniam in opifice mente ideas collocant, quemadmodū priores, quare eodē modo arguendi ueniunt, secundum, asserunt angelicas mentes sensibilibus rerum rationes obtinere,

Atinere, quod minime Peripatetice licet, Nam quemadmodum diuina mens, ea, quæ Deus non sunt, apprehendere nequit, ita angelicæ mentes, quæ ipsis uiliora sunt percipere non possunt, à uiliū enim cognitione imperficerentur. Philosophi, angelicas mentes se ipsas, atque superiores apprehendere consentunt, quoniam ab huiusmodi rerum perceptione, non imperficiuntur, immo perficiuntur, supremas uero cognoscunt, in sua substantia, quoniam ipsæ quodammodo supernarum mentium sunt effectus, quare cum causæ imago, semper in effectu reluceat, Angelicæ itaque mentes, cum se ipsas exacte apprehendant, & omnia quæ in ipsis relucet, dignoscunt, quare cum suprema mens, in talium substantia reluceat, hanc ipsam etiam, in se ipsis intuentur. Insuper si omne, quod in aliquo est, secundum modum, & illius naturam existit, sunt uero sensibilibus rationes in angelica mente, ut ipsi testantur, ergo per modum, & naturam Angelicæ mentis, cum ab omni prorsus materia, eiusque sordibus libera sit, ergo in hunc modum sensibilia in ea erunt, quare amplius nec singularia, nec sensibilia existere ualent, Nam sine materia, nulla sensibilis res apprehendi potest, Nam quemadmodum se habent ut sint, ita ad quod quid, & definitionem, quare sensibilibus quidditas, & ratio sine materia non erit, cum absque materia existere nequeant, & idcirco peripatetici philosophi recte asserunt, eminenter **B** infima in supremis contineri, Nam omnibus modis cum eis eadem euadunt: & idcirco Auer. 4. libro paraph. Met. inquit, cum effectus suam causam æquiuocam cognoscit, causa in effectu ut ab eo distincta relucet, at cum causa æquiuoca suum effectum cognoscit; effectus notio, à causæ notione non est separata, quoniam effectus in causa æquiuoca comprehensus, omnibus modis idem cum sua causa efficitur, quare Angelicæ mentes, sensibilia intueri dicuntur, quoniam id noscunt, quod sensibilia eminenter est, quemadmodum de Deo retro docuimus. Tertium ab his dictum, uidelicet mundi animam per rationes quas de rebus in se habet, singulis mundi partibus, formas, uiresque proxime largiri, atque ab ea omnem ortum dependere, hoc inquam philosophis aduersatur, Primum philosophi, sensibilia mundi animam intueri non consentunt, quoniam ipsa à materia abiuncta est, ergo per modum, & naturam suam, quare sensibilia referre nequit, hæc enim sine materia non existunt, neque eorum imagines in ea esse ualent, quoniam absque materia in ea existerent, ergo anima hæc, neque sensibilia apprehendit, neque eorum ideas habere potest, non minus etiam à uero illud recedit, generationem omnem, formas uiresque singulis mundi partibus, ab hac anima esse elargita. Retro enim docuimus proxime quidquam noui, ab abiunctis mentibus non proficisci, mundi uero anima, à materia separata est, ergo quidquam proxime de nouo producere nequit. Quare cum neque horum opinio ueritatem in se contineat, superest, ut ostendamus, omnes idearum modos, quorum meminimus, Arist. ex Platonis principijs euertisse.

Omnes Idearum modos Arist. tollere. Cap. 8

AB his itaque rationibus exordiemur, quæ in primo uolumine huius sapientiæ ab Aristot. traditæ sunt. Atque prima ita se habet. Quorum est scientia, est idea, etenim ideæ, **26** (ut Platonici sentiunt) cognoscendi rationes sunt, & per hanc enunciationem, sensibilibus ideas esse ipsi ostendunt, quoniam eorum scientia est, At si sub hac propositione, illa suscipiatur, negationum est scientia, ergo earundem idea erit. hæc quidem ratio, omnes idearum modos aperte tollit, Nempe siue formæ per se existentes, siue in opifice mente, uel mundi anima existunt ideæ, semper ex accepta propositione, quæ Platonis est, negationum ideam esse ostenditur, quod cum fieri nequeat, fit ut fundamentum, quo ideæ constituuntur, nullum sit. Deinde ibidem, aliam Platonis accipit propositionem, per quam idearum existentiam ostendebat. Si datur unum multis commune, quod etiam præter multa est, idea est, atqui unum multis commune, & quod præter multa existit, dandum est, ergo idea concedenda est. Hoc etiam fundamento Arist. demonstrat negationis ideam confitendam esse, Nempe non homo, unum commune multis est, quoniam cunctis, præter hominem communis, ergo non hominis idea dabitur. Hoc enim fundamento Plato ideas existere probabat, quare quomodocumque illas in stituerit, Platoni semper absurdum accedit, non hominis, & negationis ideam fore eadem etiam particula Platonis fundamento eorum, quæ ad aliquid sunt, ideam concedendam esse ostendit, Nam si sunt sensibilibus exemplaria, inquit Plato, ideæ sunt, sed eorum, quæ sunt ad aliquid, exemplaria sunt, ergo horum est idea. ex quo quidem fundamento omnes idearum modi tolluntur. Ibidem etiam arguit philosophus, si sensibilibus ideæ sunt, ergo datur tertius homo, quæ quidem ratio ex Platonis acceptis ortum trahit, Nempe ita Plato argumentatur, quæ inter se similia sunt, idem, præter ipsa habent, huic propositioni suam Arist. adiungit, idea hominis, & singulares homines, persimiles sunt, cum eiusdem speciei athomæ secundum Platonem existant, ergo præter hominis ideam, & singulares homines, dabitur communis idea, quæ

hominis ideæ, & singularis hominibus, communis est, & non solum quod tertius detur homo, **E** sed quod quartus, & sextus inferri licet; quare, siue per se existant ideæ, siue alicui menti in herent, hoc fundamento satis aperte tolluntur. Deinceps eodem libro Platonis rationem accipiens, qua ideæ constituit, ita ratiocinatur, Quorum est aliquod commune, eorum est idea, sed sensibilibus eiusdem speciei commune aliquod est, ergo eorum idea est, pariter Arist. eadem ratione numerum dualitatis ideam esse concludit, Nempe numerus omnibus dualitatibus communis est, quare earum erit idea. Ea rursus demonstratio, eodem volumine tradita, omnes idearum modos evertit, si ideæ sunt, aut eadem, ideæ, & quorum est idea ratio est, uel diuersa. si primum datur, ergo quemadmodum ideatorum est idea, ita, & idearum idea erit, Nam quæcumque eiusdem speciei sunt, quod per se eorum uni, & omnibus competit. Si uero diuersa ratio est, ergo tantum nomen commune est, quare idea hominis æquiuoce homo diceretur, quod Plato non fatetur. Et sequenti particula ad res sensibiles, neque ad earum ortum ideas conferre ostendit, quoniam immobiles ideæ sunt, quare status potius, quam motionis causæ erunt quare ideas rerum, quæ gignuntur exemplaria esse, siue per se existant, siue alicui menti in herent, tollit. Sunt eodem volumine aliæ rationes, uerum allatæ sufficiant, & ad eas rationes referendas, quæ alibi ab Arist. traditæ sunt, sermo conuertendus est. 7. huius ad rerum sensibilibus **F** scientias ideas non conferre ostendit, nam res unaquæque tunc exacte scitur, quando suum quod quid est dignoscitur, ideæ uero ad sensibilibus quod quid est non pertinent, ergo ad sensibilibus notionem non conferunt. ratio hæc cuncta de ideis signata tollit, siue per se existentes formæ sint, siue alteri insint, nunquam sensibilibus intelligendi rationes erunt. 10. etiam diuinorum omnes idearum modos tollit, quando ita ratiocinatur, Qui ideas uentur, eiusdem speciei cum his, quorum sunt ideæ esse testantur, quoniam idcirco sunt, ut id, quod fit, à con simile in specie gignatur. Arist. ita argumentatur, quæ genere differunt, eiusdem speciei esse nequeunt, sed ideæ, & ideata genere, & plusquam genere differunt, ergo eiusdem speciei esse nequeunt. Secunda propositio ita ostenditur, æternum & corruptibile genere, & plusquam genere distinguuntur, Nam genus, quemadmodum secunda disputatione monuimus, à materia sumitur, æternum materia caret, sed corruptibile materiam claudit, igitur materia separatur, quare genere. Demum Arist. cum 12. Met. Deum non nisi Deum intelligere ostendit, prorsus ab opificis mente ideas tollit, quoniam ideæ rerum intelligendi dicuntur rationes, quibus satis constare arbitror, eos omnes fuisse hallucinatos, qui Platoni Arist. conciliare student, afferentes solum ideas, quæ formæ per se existentes sunt, Arist. tollere, cum omnes idearum **G** traditiones euertere, ipso auctore docuimus. Quæ cum ita sint explicata, Arist. opinio referenda est.

8. Aristotelis opinio. Cap. 9.

Aristoteles itaque, neque prorsus rerum cognoscendi, neque omnino illas conficitur. Tres enim mentium ordines constituit, supremum, infimum, & intermedium. in supremo uero Deus est, in postremo, humana mens, in medio angelicæ mentes. opinatur itaque Arist. neque in opificis, neque in angelica mente, ideas & intelligendi rationes rerum in feriorum esse collocandas, quoniam nulla mens, quæ cum animali diuino commercium habet, sensibilia dignoscit, quare in ea sensibilibus rationes non erunt. Et quamuis infima non intelligant, supremas tamen mentes apprehendunt, quare mentium, quæ mediæ sunt, quoniam superiores intelligunt, idcirco ideæ, ut intelligendi rationes in ipsis erunt, non tamen re sunt ab intelligentia intelligente distinctæ, quoniam composita esset uel ex accidenti, & substantia, uel ex substantia, & substantia, (si cognoscendi rationes accidentia esse non confitebimur) ratione **H** enim solum separata sunt, quoniam idea non nisi intelligentis mentis substantia est. hæc enim, ut supremam refert, Cuius est quoquomodo effectus, idea, & cognoscendi ratio nuncupatur, atque ita ratione à semetipsa separatur, & quum inferiora, intelligentiæ secundæ non cognoscant, ergo earum substantia inferiorum idea non dicitur, quare mediæ mentes solum respectu supernarum ideas secundum Arist. habent. Opifex uero mens, quum non nisi se ipsam comprehendat, & quæ Deus omnibus modis non sunt, nullo modo percipere possit, fit ut nullo pacto diuina mens ideas, & intelligendi rationes habeat. Ex his itaque constat celestes mentes, ueluti quæ mediæ sunt, quodammodo ideas habere. Nempe respectu supernarum. at si ad infima referantur, quoniam talium nullam notionem habent, intelligendi rationibus uacant. Quæ etiam neque ut producendi rationes ideas habent, quoniam uniuersales causæ sunt, à quibus in rebus effectis nulla uarietas prouenit. Ob eandem causam, neque opifex mens, ideas habet, neque ut intelligendi, neque itidem ut producendi rationes. Quæ cum de supremo, atque medio mentium ordine declarata sunt, de infimo discernendum est, an in humana mente rerum ideæ existant.

Humana

Humana mens rerum Ideas Obtinet. Cap. 10.

Qua in re consentientes peripatetici sunt, quippe omnes pari consensu testantur, rerum sensibilibus ideas, ut intelligendi rationes sunt, mentem humanam obtinere, & non solum humana mens, sed etiam sentiendi potestas, quæ in animali caduco est, sensibilibus rationes, & ideas habet. Rerum enim sensibilibus species, in duplici serie sunt, aliæ quæ res sensibiles singulariter referunt, aliæ uero, quæ uniuersaliter easdem representant. primæ communi nomine sensibiles species nuncupantur, quas eorum complures, ab externis sensibilibus in sensitiua genitas fuisse, testantur, in sentiendi enim facultate non nisi ex accidenti suscipiuntur. Alij uero (quemadmodum nos satis aperte docuimus prima disputatione de sentiendi uis) sensibus congenitas esse monent, & quæ ab externis sensibilibus productæ sunt, non uere species, sed potius passionis nuncupantur, quæ ut uim sentiendi excitent, productæ sunt, Nam quæ sensibilia singularia referunt, illæ sunt, quæ congenitæ, atque in animæ substantia resident, Quæ ad duo deseruiunt, & ad rerum notionem, Nam cognitio non nisi per simile fit, cognoscenti uero res, quæ sub cognitionem cadit, similis efficitur, per species, & sui ideam, quare ad rerum singularium notionem conferunt. Demum ad rerum productionem utiles sunt, Nam quicquid ab animali, ut animal est, efficitur, per cognitionem producitur, quemadmodum à caloris idea, calor efficitur, consimiliter artifices, ea quæ artis sunt efficiunt. Species uero, quæ res sensibiles uniuersaliter referunt, humanæ menti insunt, sola enim hominis mens uniuersales rerum sensibilibus naturas cognoscit. Verum omnes fere peripatetici de nouo genitas, ab imaginatis formis, agentis mentis beneficio esse testantur. Nos uero, (quemadmodum tertio de anima docuimus) menti coæternas existere, atque re à mente non esse secretas, sed ratione solum confitemur, Mens enim, ut uaria, diuersaque intelligibilia refert, diuersorum efficitur, atque dicitur idea, quæ etiam ad duo conferunt, Nempe ad rerum sensibilibus notionem, quo pacto mens contemplatiua dicitur. Rursus ad rerum productionem deseruiunt, & idcirco actiua mens, seu practicus intellectus nuncupatur, atque ita dicitur, quoniam quæ sub actionem, & effectum cadunt apprehendit, quare, quemadmodum in sentiendi facultate, & rerum cognitioni, atque earundem productioni, ideæ conferunt, consimiliter, quæ in mente humana sunt, rerum cognitioni, atque productioni conducunt. Verum quoniam humana mens, non solum sensibilia apprehendit, sed etiam supercaelestes mentes (ut eodem tertio commentario docuimus) inde fit, ut supercaelestium ideas habeat, quæ ab ipsamet distinctæ non sunt, nisi solum ratione, Nempe cum ipsa quodammodo talium mentium sit effectus, se noscens, illas refert, & ita earum idea dicitur, quare merito caelestium mentium ideæ in hominis mente residentes, intelligendi rationes solum erunt. Verum, quoniam hæc satis aperte libro 3. de anima explicata fuere, idcirco hæc sint satis. Cæterum, quoniam sentiendi uis non solum morticinio animali communicata est, sed etiam animali diuino, in eo enim sensus omnes sunt cum externi, tum etiam interni (quemadmodum disputatione 8. de sentiendi, facultate ostendimus) caeleste itaque animal, ob uim sentiendi, sensibilia per ideas, quas in se habet, & cognoscit, & dirigit, atque ita agentia, quæ apud nos sunt, ut proprios fines consequi possint, diriguntur, sed hæc, ea disputatione satis abunde declarata fuere, quæ uero ibi ostensa fuere, supponantur modo. Quare quo pacto secundum Arist. ideæ institutæ sint, ex declaratis satis elucet.

FINIS.

D

IOANNIS IACOBI PAVESII

QVARTA DISPVTATIO PERIPATETICA, DE ABIUNCTIS, ET CAELESTIBVS MENTIBVS,

AD AMPLISSIMVM FRANCISCVM
Cardinalem Gonzagam.

Prefatio.

VVM multarum rerum cognitio, Cardinalis Amplissime, Princepsq; illustrissime, homini præclara, eademq; utilis sit, eam præclarissimam, atque utilissimam esse, philosophia omnis, cum humana, tum diuina existimauit, quæ Dei Optimi Maximi, cæterarumque cælestium mentium existit. Quippe notio hæc, cum diuina, & admirabilis sit, non solum ab infelicitate, & miseria hominem liberat, sed eundem felicem, beatumque etiam reddit; quid enim hominē, qui Deum nouit, beatius esse possit, non facile est excogitare. De his itaque mentibus disputatio proposita est, de quibus multa discutienda proponemus, quorum primum erit, ad quam philosophiam, primarum causarum notio pertineat, num diuino, an naturali potius consideratio hæc ascribenda sit, sunt enim huiusmodi mentes, primæ causæ, utpote primum agens, prima forma, atque ultimus finis. Deinde quibus uis, qua etiam methodo, talium notio philosophis aperta fuit. Et ad quam philosophiam, de carum multitudinem differere attineat. Rursus quo pacto se intueri queant. Demum quo modo eorum, quæ sunt, principia existant, præfens disceptatio pertractabit. Hæc enim, & si satis ambigua, atque obscura sint, & apud philosophos non satis consentit. Nos tamen sententiam nostram aperte dicemus, & ueluti consueuimus, primum aliorum opiniones referemus.

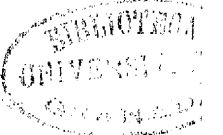
Auerois opinio de primis causis. Cap. 1.

ult. 3. A Veroes, quemadmodum apud ipsum legere est primo & 8. de phys. aud. & 7. & 12. diuinae scientiæ abiunctas mentes, ab utroque philosopho, & naturali, & diuino diuersa tamen ratione considerari opinatus est, quippe cum in eis idem sit agens, finis & forma, & sola ratione seiuncta sint, hæc itaque substantiæ ut mouentes, & agentes sunt, à naturali philosopho considerantur, ut uero formæ, et finis, à diuino. Sux opinionis fundamentum ex 7. & 12. huius scientiæ haberi potest, ratio enim primæ causæ mouentis, atque efficientis, à motu non abstrahit, causa enim agens unde motus principium est, ergo eius ratio à motu dependet, atqui motionem naturalis philosophus solum contemplatur, ergo hic solum primam causam mouentem considerat, ratio uero primæ formæ, atque ultimi finis à motu abstrahit, ergo à naturali philosopho considerari nequeunt, etenim quæ à motu separata sunt, à diuino philosopho, duntaxat considerantur. Verum, ut nullum Auerois subsidium relinquatur, locos omnes Arist. referemus, qui ei fauere uidentur. Et exordiemur ab his, quæ ab Arist. 6. huius scientiæ scribuntur. eo enim loco dans differentiam inter naturalem, & primam philosophiam, atque Mathematicam, inquit primam philosophiam omnino formas à materia abiunctas considerare. & multis non interpositis primam philosophiam omnem nobilitatem sortiri à formis à materia seiunctis testatur, idem prohemio Meth. docet. itaque si naturalis scientia has formas consideraret, æqualis perfectionis cum prima philosophia foret. & 12. huius scientiæ formas abiunctas à prima philosophia considerari monet, & primo phys. inquit de principio formali, quod est à materia abiunctum primus philosophus considerat, naturalis uero formas corruptibiles. & 2. de phys. aud. 26 formas, quæ omnino immobiles sunt non à naturali, sed à diuino philosopho considerari. quod prius eodem lib. docuit quando terminum naturalis scientiæ formas à materia dependentes esse monuit, hoc idem primo de ortu ostendit. Rursus sunt omnia loca, in quibus, Arist. inquit, naturalem

A naturalem solum, ea, quæ sunt cum materia, considerare, & ipsius definiendi modus non nisi cum materia est, quare considerandi modus naturali conueniens à quo separari nequit, cum materia erit, formæ itaque, quæ à materia non dependent, sub naturalem considerationem minime cadunt. Verum qua uia usus sit diuinus philosophus ad primæ formæ notionem inuestigandam, non consentiunt, qui Auerois doctrinam magnificiunt. Eorum quidam Aueroi innitentes, aiunt, quod à formis naturalibus, quatenus, ut substantiæ sunt, considerantur ad primæ formæ notionem diuinus philosophus accessit, quippe in causis formalibus, abijctio infinita non efficitur, quare ad primam formam deueniendum est. Sed hi cum hæc proferunt, ab Auerois dissentiunt, Nempe Auerois inquit, quod formæ naturalis notio, ut substantia est, ad primam formam ducit, at in ratione eorum non accipitur forma naturalis ut substantia, sed ut forma. De inde fieret, ut secundum Auerois, primus philosophus primam materiam, & primam causam effectricem consideraret, quoniam in his causis ab Arist. 2. huius demonstratur, esse ad primam causam perueniendum, utpote ad primam materiam & primam causam effectricem, Alij uero aiunt, formæ naturalis notionem quatenus ut substantia, hoc est, ut quod quid est, nomine. n. substantiæ quæ quid est, intelligitur, ad primam formam ducere, forma. n. naturalis quatenus, ut quod quid est & substantia spectatur, principium est quo res sunt, ergo principium quo res sempiternæ sunt erit quod quid est, & prima forma. Nonnulli uero alio pacto Auerois uerba interpretantur, nēpe aiunt formam naturalem, quatenus naturalis est, non esse per se intelligibilem, quoniam materiam claudit, quæ cognitionem impedit, ergo ut substantia sub intellectionem cadit: ergo illa forma, quæ maxime substantia, maxime intelligibilis: itaque Deus cum summe intelligibilis sit, est enim à materia abiunctus, erit prima forma. Quam rationem ab Alex. primo difficultatum naturalium lib. accipiunt, quo loco ita ratiocinatur, cælestis corporis formam probans esse, primo intelligibilem, nam forma, quatenus forma intelligibilis est, quoniam actus est, qui ratio intelligendi, & cognoscendi est, ueluti 9. huius patet. inter formas uero, ea magis intelligibilis est, quæ substantia, & non accidens est, & inter has summe intelligibilis, quæ simplex & purus actus est, itaque cum forma animalis diuini sit purus actus, ergo summe intelligibilis, quare prima forma. Quibus constat hanc uiam profus à motu esse semotā. Rursus sine motu ultimus finis inuestigatur: finis enim, quoniam boni rationem habet, appetibile est, ergo quod sui natura maxime bonum, summe appetibile est, atqui Deus summa est bonitas, ergo summe appetibilis, quare postremus rerum omnium finis. Quare constat uiam, quæ ad ultimum rerum finem ducit, motionem nullam includere. Prima uero causa effectrix per motum cognita est, quoniam per motum sempiternum ueluti ab Arist. in lib. 8. de phys. aud. constat. iure igitur Auerois, inquit, priores causas à diuino, hanc uero à naturali considerari.

Auerois opinio arguitur. Cap. 2.

A T qui Auerois opinio bifariam peccat, primo enim decipitur, nam primo philosopho solum primæ formæ, atque ultimi finis contemplationem ascribit, quando quidem non solum huiusmodi causas, sed etiam primam causam effectricem, immo hanc ipsam solus diuinus philosophus contemplatur. Hallucinantur demum, cum ultimum finem à naturali non considerari testatur, & primum ita probatur, primæ philosophiæ interest considerare causas entis ea ratione, qua ens, ut 4. 6. 8. & 10. Meth. patet. Sed Deus ut primus finis, prima forma, & primum efficiens est causa entis, ut ens, ergo sub his tribus respectibus à primo philosopho consideratur. Amplius in 2. Meth. philosophus docet, quod in unoquoque genere causæ, non sit processus in infinitum, sed ad unam primam esse deueniendum, & quod in efficientibus, ad primum efficiens; considerat ergo primum efficiens, quod Deus est, demonstrat etiam ibi, quod in causis formalibus ad primam formam deueniendum est, similiter in causis finalibus ad ultimum finem, sed prima forma, & ultimus finis, est Deus, ergo Deus sub istis tribus respectibus, in prima philosophia consideratur. Amplius x 1. Meth. 12. secundum Alex. diuisionem, philosophus primus omnia principia considerat, quæ naturalis considerat, uerum consideratio penes hoc distinguitur, Nam naturalis ea considerat ratione, qua sunt principia entium, quatenus mouentur. Sed primus philosophus quatenus sunt principia entis, ut ens, sed naturalis primam causam efficientem considerat, uti Auerois inquit, ergo & primus philosophus, quamuis non eo modo. Amplius eadem scientia est, quæ considerat primam causam efficientem, & quæ demonstrat eam esse sempiternam, & immobilem, nam primo Poster. Arist. eadem scientia est, quæ considerat subiectum, & quæ situm quod de subiecto demonstratur, sed prima philosophia, ut Arist. 12. Meth. demonstrat, primum mouens esse sempiternum, & immobile, ergo prima philosophia considerat Deum, ea ratione, qua mouens est. Ad idem, quo loco consideratur operatio propria alicuius, ibidem & illud à quo fluit operatio consideratur. sed 12. Meth.

Meth. monstrat, motum esse sempiternum, qui est operatio propria Dei, ea ratione, qua efficiens est, ergo Deus ibi ea ratione, qua primum efficiens, ac primum mouens est consideratur.

34 Confirmatur etiam in eodem 12. ex perpetua generatione, & corruptione concludit necesse esse quod sit aliquod agens, quod sit causa huius perpetuæ generationis, & corruptionis, hoc autem agens, ut ibi patet, est primum agens, ergo de primo agente ibi sermo habetur. Mox quo loco agit, de primo mobili, ibi etiam de primo motu, & primo mouente sermo habetur. sunt enim hæc relatiua, quæ, ut ex Arist. patet, in presentis cap. de relatione, alterum absque altero cognosci non potest. Sed de primo mobili, quod sempiternum sit, & motu perpetuo moueretur 12. Meth. sermo habetur, & quod perpetuum sit, ex eo ostendit, quoniam primum agens semper mouet, ergo ibi de prima causa mouente, quod ibi, & Alex. & ipsemet Auer. confitentur, quod rursus Deus, ut prima forma consideretur à primo philosopho, licet hoc Auer. concedat, tamen ex Arist. manifestum fieri potest, qui 12. Meth. demonstrat primum principium esse purum, & simplicissimum actum, quare ibi ut prima forma, est enim forma, 2. de anima, perfectio, & actus, quare prima forma purus, & simplicissimus actus, cui nulla est admixta potentia, & 12. eiusdem primum principium mouere cetera, uti intelligibile, & appetibile, cætera autem mouent, eius gratia, ut appetentia, & intelligentia ipsum, quæ sunt conditiones finis ultimi, sunt etiam Alex. testimonia in his locis, in quibus, idem confirmat. Non minus penes secundum decipitur, quando quidem postremus rerum omnium finis, à naturali philosopho considerari ualet. Nam ultimus finis est causa rerum, quæ natura constant, quatenus naturales sunt, ergo ipsius consideratio naturali erit ascribenda, id quod consequitur, apertum est, nempe hæc consideratio, diuino accommodari nequit, quoniam non nisi entis causas, prout ens est, primus philosophus contempletur, quare naturali philosopho propria erit. antecedens ita ostendi potest, res naturales propter ultimum finem agunt, ergo postremus finis earum causa erit, Nempe illud dicitur alicuius rei causa finalis, gratia cuius hæc ipsa res operatur, atque huius rationis antecedens, Arist. est 2. libro de anima. Adhuc Deus est ultimus finis, res naturales agunt propter Deum, ergo propter ultimum finem, ergo Deus ut ultimus finis est, rerum naturalium causa existit. Ad idem, secundo de ortu, & interitu, alijs causis continuæ generationis allatis, generationem continuam ex Deo ostendit, atqui Deus finis est, ergo necesse est, ut hanc ipsam causam, naturalis consideret, alioquin continuæ generationis causam ex Deo, tamquam à fine, non præberet, quoniam quæsitum, & medium, per quod demonstratur eiusdem generis scientiæ esse debent, quemadmodum primo Poster. constat, quare si quæstio hæc, generatio est continua, naturalis est, ergo medium, per quod probatur, naturale erit, atqui medium hoc, Deus est, quatenus finis, ergo Deus, ut est rerum naturalium finis, à naturali consideratur. Demum Deus, quatenus est postremus finis, à primo philosopho, ut entis ea ratione, qua ens, causa finalis est, consideratur, cum alia ratione causas primus philosophus cognoscere nequeat, ueluti non semel Arist. & 4. & 6. & 11. huius docuit, ergo quatenus rerum naturalium, ut naturales sunt, causa finalis Deus est, ergo ad naturalem eius consideratio spectat, quod Arist. 2. cæli, apertè confirmat, ubi ait, res naturales agere propter Deum, quem dicit esse rerum omnium finem, quod paucis interpositis repetit. Ex his itaque satis constat, ultimi finis speculationem, naturali philosophiæ ascribi posse.

Recentiorum opinio. Cap. 3.

EX recentioribus nonnulli, (quorum numero, nos diu quoque fuimus,) utramque philosophiam, & diuinam, & naturalem, abiunctas mentes, ut forma, finis, & agentes causæ sunt, modo tamen diuerso, considerare credidere, Nempe, quatenus rei naturalis, ut naturalis est, causæ, & principia existunt, earum consideratio naturali philosopho propria est, at, ut sunt entis, quatenus ens, principia à diuino philosopho considerantur. Verum, quoniam duo affirmant, alterum, primam formam, ultimum finem & primum agens, naturalem considerare, alterum, quod hæc ipsa tria, diuina, contempletur primum ita probant, naturalis philosophus, quemadmodum initio de phys. aud. Arist. monet, rerum omnium naturalium causas, cum longinquas, tum propinquas contempletur, etenim tunc exacte res naturales cognoscuntur, quando earum primæ causæ, prima principia, usque ad elementa percipiuntur, atqui abiunctæ mentes, quatenus forma, finis, & agentes causæ sunt, rerum naturalium, prout naturales, principia existunt, ergo sub his tribus respectibus, ipsas naturalis contempletur. Que ratio ita confirmari potest, Deus quatenus forma, finis, & agens rerum naturalium, prout naturales sunt, causa existit, ergo sub his tribus respectibus à naturali consideratur. id, quod consequitur, ita ostenditur, in scientia unicus est considerandi modus, quare, cum res, quæ natura constant, ut naturales sunt, naturalis contempletur, igitur causas rerum naturalium, ut naturales, naturalis considerabit. Demum hæc conclusio, (quemadmodum Aueroes opinatur)

A opinatur) Deus est separatus à materia, est naturalis philosophi, ergo hæc, quæ ex ista sequitur, Deus est primus actus, indiuiduus, immobilis, naturalis erit, Nempe medium, & quæsitum, quod demonstratur, ad idem scientiæ genus spectant, ergo si illud medium naturale est, ergo quæsitum, quod ex illo deducitur, erit naturale, utpote Deus est purus actus, indiuiduus & immobilis, sed substantia, quæ has condiciones obtinet, forma, & finis est, ergo abiuncta mens, quatenus formæ, & finis, à naturali consideratur. Quod uero, quatenus agens est, ab eodem philosopho spectetur, ut ab omnibus confessum, accipiunt. Alterum quoque demonstrant, primam philosophiam primam formam, primum agens, atque ultimum finem considerare, primæ philosophiæ interest causas entis ratione, qua ens, contemplare, atqui Deus prima forma, primum agens, & postremus finis, rerum, ut existunt, causa est, ergo sub his tribus respectibus primus philosophus, Deum spectabit. Ex his itaque constat utrumque philosophum primum principium sub illis tribus respectibus considerare. Quibus explicatis superest modo, ut aperiamus, quomodo considerationes utriusque philosophi adinuicem distinguantur. ut res plana fiat, illud accipiendum est, subiectum naturalis philosophiæ, esse corpus naturale, quatenus naturale, igitur ex his sit, quod causæ, & principia, quæ ab eo considerantur, non possunt nisi ut principia naturalis corporis, ut naturale est, considerare. patet cōsequentiā, primo 179 Poster. idem est considerandi modus, subiecti principiorum, & omnium quæ in scientia considerantur, ergo qua ratione consideratur corpus naturale, eodem modo, & principia, quare, cum prima forma, ultimus finis, & primum agens à naturali philosopho considerentur, ergo quatenus principia rerum naturalium, ut naturales sunt, hoc est, ut principium motus, & quietis obtinent, Accipiendo secundo id quod passim ab omnibus conceditur, & ex Arist. habetur, 4. 6. 7. 8. 9. & 10. Meth. ubiq; quod primus philosophus considerat ens, & quæcūq; huic accidunt 179 est opus, ut eas consideret, ut principia entis, non ut naturale, sed ut ens. patet hoc, ex fundamento ante accepto, quod idem est considerandi modus, subiecti, & principiorum, quare si prima causa agens, prima forma, atque ultimus finis, à diuino considerantur, ergo quatenus principia entis, ut ens: quare, si utraque doctrina primum principium sub illis tribus respectibus considerat, considerandi tamen ratio, est diuersa, quoniam diuina philosophia, ut principium entis, ut ens, quare latius, atque uniuersalius ipsum considerat, altera autem, ut naturalis ut entis naturalis causa, & principium, quare prescius, & particularius. Id ex Arist. testimonio, atque ipso Aueroes confirmabitur. & ut ab Arist. ordiamur, 11. Meth. testatur, quod eadem 12 principia utraque philosophia considerat, naturalis, & diuina, sed naturalis, ut causæ entis, ea ratione, qua mouetur. Diuina, autem, ea ratione, qua causæ entis, ut ens. Item etiam 4. & 6. Meth. utrobique confirmat. Idem etiam Aueroes auctoritate habetur, qui primo Meth. 15 ait, quod consideratio, de causis in prima philosophia, est de eis, ut causæ sunt, & non ut naturalis corporis, & com. 8. eiusdem lib. ait, quod elementa, ut materia & forma, & causæ naturalis corporis, à primo philosopho non considerantur, sed à naturali. Hæc enim consideratio est ei propria, ut autem principia substantiæ, à primo philosopho, & 2. Meth. ait, quod 6 consideratio uniuersalis de causis, quod sunt causæ, est primæ philosophiæ, ut autem entis naturalis causæ, est naturali propria, & 4. Meth. ait, quod causæ quæruntur entis, ut ens, sed in naturali scientia, ut causæ naturalis entis, & 7. Meth. quod causæ consideratur à naturali scientia, ut naturalis corporis causæ, in diuina scientia, quatenus causæ, substantiæ, ut substantia, & 12. Meth. quod utraque philosophia, licet consideret causas, non tamen eodem modo. Nam 3 ut principium entis ut ens, à diuina philosophia, ut autem entis naturalis, ut naturale, à scientia naturali, ergo patet, quod consideratio causarum utrique philosopho propria est. Verum altera, illas considerat ut principia entis, ut ens, altera uero, ut naturalis entis.

Dubitationes dissoluntur. Cap. 4.

Sed aduersus his dubitationes quasdam adducere consueuimus, quarum prima hæc est, si utraque philosophia substantias separatas considerat, cur Arist. in pluribus locis, primo philosopho, & non naturali, hanc contemplationem ascribit. secunda si prima causa agens, atque mouens, non nisi per motum sempiternum inuestigatur; motus autem naturalis est, non igitur de ea primus philosophus considerat. soluitur prima & pro intellectu notandum, quod una quæque scientia nomen sortitur, & distinctione ex subiecto, in subiecto tamen duo sunt, res considerata, & modus considerandi, non tamen distinguitur scientia ob subiectum ratione rei considerata, sed ratione modi considerandi, ut ex Auer. claret primo Post. & nos clarius diximus in expositione prologi, Accipiendo secundo, quod naturalis philosophus, quæcumq; considerat, in ordine ad materiam sensibilem, hoc est, ad corpus naturale considerat, quare principia, specics, & accidentia in ordine ad materiam sensibilem, quare quæuis substantias separatas consideret,

26 siderent; non tamen ut ab habitudine à materia sensibili abstrahunt, sed in ordine ad materiam E
sensibilem, ut Arist. afferere uidetur 2. phys. quòd naturalis considerat formas usque ad aliquid,
quoniam ut principia materiæ sensibilis, quare naturalis philosophus, quamuis separata consi-
deret, non tamen modo separato, sed, ut dicunt, habitudinem ad materiam sensibilem. Diui-
nus autem philosophus, quoniam considerat ens, ea ratione, qua ens, quare consideratio diui-
na abstrahit à materia sensibili, quoniam considerat ens, non ea ratione, qua sensibile ens, sed ea
ratione, qua ens, ita considerat substantias separatas, ut uidelicet abstrahunt à materia sensibi-
le, quare modo separato, & sic solutio liquet, quòd ideo primæ philosophiæ consideratio sepa-
rat orum ascribitur, quoniam ipsa sola separata considerat, modo separato, naturalis autem,
quamuis separata consideret, non tamen modo separato, ideo non dicitur, quòd separata consi-
deret, quoniam de nominatio non ex re considerata, sed ex modo considerandi fit, igitur, cum modus consi-
derandi naturali conueniens, non abstrahat à materia, iure non dicitur, quòd naturalis separata conside-
ret. Soluitur secunda, per interreptionem, & negamus quòd motus non sit considerationis primi phi-
losophi. & ne noua paradoxa dicere uideamur, ratione, & autoritate confirmabimus, &
6 primo ab Aueroe exordiemur, qui 2. Meth. ait, quòd consideratio uniuersalis in om-
nibus causis, secundum, quòd sunt causæ, est huius scientiæ, puta Meth. & Arist. quamuis in F
Meth. utatur demonstrationibus scientiæ naturalis, tamen inducit eas uniuersaliter, quoniam,
quanto fuerit demonstratio uniuersalior, tanto magis erit propria huic scientiæ, & Arist. ob-
seruat se in hac intentione, sed inducendo demonstrationes uniuersales, alio modo, quam in
29 scientia naturali, idem, 12. Meth. ait, ex his ita arguimus, demonstratio, qua Arist. est usus in
prima philosophia, in demonstrando naturam abstractorum, inquit Aueroe. quòd est eadem, cum
ea, quæ in naturali philosophia, modo tamen uniuersaliori. sed hæc demonstratio, ut Aueroe.
concedit, est propria primi philosophi, & non naturalis, quoniam est uniuersalior, ergo motus
speccat ad primum philosophum, alioquin illa demonstratio non esset propria primi philosophi
5 ut ipse dicit, Motus igitur à Meth. consideratur, & 12. Meth. idem testatur. Ratione etiam
monstratur, motus est una ex speciebus entis, eo modo, quo Arist. loquitur, cum appellat præ-
dicamenta species entis, ergo de motu differere ad primum philosophum speccat. consequen-
6 tia est Arist. 4. Meth. ubi ait, quòd prima philosophia considerat ens, & species entis, atque
specierum entis species. Præterea actus & potentia pertinent ad primum philosophum, ergo,
& motus. consequentia probatur, ad quam facultatem speccat partes definitionis, ad illam de-
finitio, & definitum, sed motus est actus eius, quòd est in potentia, quatenus in potentia, 3. G
6 phys. igitur si partes definitionis motus considerat, Methaphysicus ergo, & definitionem motus, igitur
& motum. Amplius potentia definitur, per motum, sed potentia speccat ad primum philoso-
7 phum, ergo, & motus, antecedens est Arist. 5. Meth. quo loco, definiens potentiam, tum acti-
uam, tum passiuam, definit per motum, ergo si potentia per motum definitur, necessario igitur
motus speccat ad primum philosophum, alioquin ignorato motu, ignorabit potentiam.
Præterea quicquid consideratur à philosopho naturali, particulariter etiam consideratur à pri-
mo philosopho uniuersaliter, sed motus consideratur à naturali philosopho, ergo à primo phi-
losopho ratione uniuersali id etiam confirmatur, substantiæ abstractæ sunt causæ entis, quate-
nus ens, igitur a philosopho primo debent cognosci, eo modo, quo sunt causæ entis, sed sunt cau-
4 sæ entis, per motum, ergo ita illas cognoscit, quare considerat motum. Adhuc primus philo-
sophus considerat causam efficientem, ut 5. Meth. patet, ubi illam definit, igitur considerat
definitionem illius, quare partes definitionis, igitur motum, probatur ult. consequentia, Nam
in definitione causæ efficientis, ponitur motus quoniam dicitur, quòd est principium unde mo-
1 tus, Modus arguendi est Arist. 3. phys. ubi ait, quoniam in definitione naturæ, fuit positus,
motus, ideo ait, quòd motus speccat ad naturalem A pari, in definitione causæ efficientis, quæ H
à primo philosopho consideratur, sed in eius consideratione ponitur motus, ergo ad primum
philosophum speccat illius consideratio. Ex his itaque claret, quòd motus ab utroque philo-
sopho consideratur, modus tamen idem utrobique non est, nam naturalis philosophus illum consi-
derat, ea ratione, qua est naturalis entis affectio, atque ut à materia, & forma fluit, ea ratio-
ne, qua ista, dicuntur natura, materia enim & forma, ut dicuntur natura, principium motus
sunt, sed à primo philosopho, sub ratione uniuersali, quatenus sub entis affectionibus cadit,
est enim motus actus potentiæ admixtus, actus autem, & potentia entis, ut ens, sunt affectio-
nes, quare patet, quòd licet naturalis philosophus, motum consideret, non tamen eo mo-
do, quo primus philosophus. Quæ cum explicata sint, ut in oppositum rationes dissol-
uamus, oportet.

Auerois

Auerois rationes tolluntur. Cap. 5.

A
E T prima ex prædictis soluta est, nam, etsi concedimus quòd prima causa agens non scia-
tur, nisi per motum, tamen motus à primo philosopho consideratur, fit ergo, & hæc ip-
sa, cum ab eodem philosopho consideretur. Quòd etiam superaddunt, quòd prima forma
non cognoscitur per motum, falsum est, cum oppositum ex Arist. colligatur, 12. Meth. ubi
monstrat primam causam mouentem esse formam simplicem, & purum actum non nisi ex mo-
tu sempiterno, ergo si motus sempiternus à naturali consideratur, prima ergo forma ab eodem
consideratur, Autoritates omnes Arist. unico uerbo dissoluuntur, ut ex dictis constat, Nam
primus philosophus dicitur considerare substantias separatas, quoniam modo separato illas con-
siderat, licet complures autoritates adductæ proposito non conferant, uti illa primi philoso-
phi ultimo, ubi non negat, naturalem philosophum non considerare formas separatas, sed ait,
utrum unam, an plura & quæ sunt, ad naturalem non spectant, quoniam unum, & multa sunt
26 affectiones entis, ut ens, de quibus primus philosophus, neque idem eis fauent, quæ ex 2. phys.
in medium feruntur, nam contextus ille huic potius fauet opinioni, quam aduersetur, Nam
eo tex. Arist. uult. tradere differentiam, inter considerationem formarum, quæ fit à naturali
philosopho, & ait, quòd naturalis philosophus formas considerat usque ad aliquid nam usque ad certum
terminum, nam non considerat formas omni modo, quoniam non ut principium entis, sed in ordine ad
materiam sensibilem, & corpus naturale, ut illius causæ sunt, quòd exemplum, quòd philoso-
phus affert hoc ostendit, nam ait, naturalem considerare formam usque ad aliquid, uti medi-
cus considerat neruum, & faber æs, huiusmodi enim artifices non omni modo considerant hæc,
sed, ut proprio operi deferuntur ita &, naturalis usque ad aliquid formam considerat, quòd
probat philosophus per ea uerba, & Alicuius enim gratia unumquodque eorum consideratur
quoniam gratia operis, Deinde subdit, & circa ea, quæ sunt separabilia quidem specie. Qui
bus uerbis modum declarat, quo formæ separatae à naturali considerantur, & ait, quòd etiam
considerantur usque ad aliquid, quoniam ut in materia, uidelicet sensibili, sunt, Nam ut illius
principia & causæ, & Homo enim hominem generat, & sol, His uerbis probat substantias se-
paratas in habitudine ad corpus naturale, considerare, & ratio eius accipit fundamentum decla-
ratum primo Poster. eadem scientia est, quæ considerat subiecti principium & subiectum, sed
179 naturalis philosophus considerat corpus naturale, & ut eius subiectum, ergo & causas ipsius, sed
formæ separate sunt causæ corporis naturalis, ergo eas considerat ut causas corporis naturalis
sunt, & de hac ratione tantum probationem exemplarem posuit, Homo enim hominem gene-
rat, & sol, quibus uerbis uult, quòd una, & eadem scientia consideret hominem, & solem.
quòd autem ibi probationem superioris dicti afferat, nobis manifestat illa particula enim quæ
causam reddit. subdit deinde & quomodo se habet his uerbis dubium soluit, quis enim ab Arist.
querere posset, formas abiunctas à naturali quatenus formæ sunt, non considerari, quoniam
rerum naturalium causæ non existunt. soluens Arist. concedit quòd dubitatio concludit, quo-
niam talis consideratio diuina est, quare etsi naturalis philosophus eam contempletur causam,
quæ separata forma est, Non tamen, ut separata est. Aut uult manifestare, non omnem formam
abiunctam, naturalem posse considerare, quoniam non eam, quæ prima forma est, Nam et si
formæ separatae, ut propriæ & definiti subiecti formæ existunt, à naturali considerentur, non
tamen quatenus prima forma, ita enim à primo philosopho considerantur, Nam quo pacto hæc
forma separabilis se habeat, & quid sit ad primum philosophum pertinet, quasi dicat, quòd hæc
forma ut à materia abstrahit, primæ est philosophiæ. Similiter neque tex. 71. eiusdem secundi
nature obstat opinioni, ibi enim Arist. monstrare aggreditur, quæ mouent idem sint quæ in
idem specie cum forma coincidunt, & ait quòd ea mouentia in idem specie cum forma coinci-
dunt, quæ sunt physica, id est habent in se principium motus, quæ autem mouentia mouent, &
non mouentur physica non sunt, & hæc cum forma in idem specie non coincidunt, & ideo de-
cipiuntur latini, cum uerbum illud, physica, ad scientiam referunt, cum non ad scientiam, sed
ad mouens sit referendum. Hæc expositio est Arist. infra ubi distinguit, quòd mouens natura-
liter duplex est, Alterum est mouens physicum, & est illud, quòd habet in se principium motus
quòd cum mouetur, mouetur. Alterum est mouens naturaliter, non naturale, non enim ha-
bet motus principium in se ipso, uti est mouens immobile. quòd illius tex. hæc sit expositio
uerba sequentia in tex. 71. posita ostendunt, ubi infert. tria esse negotia quæ uersantur circa
mouentia. Vnum est, quòd circa mouens mobile corruptibile tantum uersatur, uti est ea scien-
tia naturalis pars, quæ circa generabilia, & corruptibilia uersatur. secundum negotium est id,
quòd circa mouens mobile, incorruptibile tamen, uersatur, ut scientia libri de cælo. Tertium
quòd circa mouens immobile incorruptibile ut liber 8. phys. si modo illud uerbum physica, ad
M scientiam

scientiam esset referendum, illud sequeretur, quod liber 8. phys. qui circa mouens immobile uersatur, non esset pars naturalis philosophiæ. Sed quod dubium facit apud Latinos est, quoniam in aliquibus exemplaribus scriptum est, PHYSICAE, & idcirco ad scientiam hoc uerbum referunt. sed hoc non obstat, nam si hæc exemplaria recipiantur, sensus est, physicæ causæ sunt, & ita cum additione, uerba legenda erunt.

Refellitur opinio ex principijs Arist. Cap. 6.

ET quamuis retro explicatam sententiam, diu nos prosequuti fuimus, rectius cum rema considerauimus, hanc ipsam sententiam à ueritate, & ab Arist. prorsus recedere opinamur, & primum ita instamus. Eiusdem scientiæ est, causas cum longinquas, tum propinquas, & ea quorum sunt causæ contemplari, quemadmodum, & primo de phys. aud. & in anal. Post, Arist. docet, ergo ea facultas, quæ res, ut existunt, considerat, etiam causas, propter quas existunt, contemplabitur, sed sola prima philosophia res, ut sunt, considerat, quare causas, ob quas existunt: atqui abiunctæ mentes, ut formæ, & agentes causæ sunt, rerum sunt causæ, quatenus existunt, ergo sub his respectibus prima philosophia separatas substantias contemplabitur. Quod uero prima forma, & primū agens ipsius existentia causæ sint, sic ostendi potest, causæ prioris, est effectus prior, atqui primum agens, & prima forma priores causæ sunt, ergo effectus prior eis respondet, sed effectus hic, ipsum existere est, cum in omni effectu claudatur, & non nice uersa, ergo primum agens, & prima forma ipsius existentia solum causæ sunt. Deinde causæ, quæ nullam in effectibus gignendis, diuersitatem facit, effectus illimitatus, atque uniuersalis respondet, sed uniuersalis causa, ueluti primum agens, nullam in effectibus producendis uarietatem facit, ergo ipsius effectus communis, & illimitatus erit, qui non est, nisi ipsum existere, Rerum itaque existentia primi agentis effectus erit. Quæ ratio ita confirmari potest, causa uniuersalis ea dicitur esse, quæ nullam in effectibus gignendis uarietatem efficit, sed tota rerum distinctio à causis secundis petenda est, ergo effectus, qui in se diuersitatem habent uniuersalis causæ non sunt, sed is ipsius effectus est qui indistinctus, atqui limitatus est, quem retro docuimus esse ipsum existere. Rursus causæ uniuersalis effectus est uniuersalis, atqui primum agens, & prima forma uniuersales causæ sunt, quare huiusmodi causarum effectus uniuersalis erit. Verum hæc ratio molestari consuevit, quandoquidem uniuersalis causa bifariam dicitur, aut secundum perfectionem & uirtutem, quoniam eius uirtus ad plures extendit, & ita primum agens causa uniuersalis nuncupatur, uel dicitur, secundum prædicationes uniuersalis, quoniam de pluribus causis prædicatur, ueluti forma uniuersalis dicitur, quoniam de omnibus his, quæ hoc nomine gaudent affirmatur. pari quoque pacto effectus uniuersalis dicitur, aut secundum perfectionem, qui causæ uniuersalis secundum uirtutem effectus est, Alter uero effectus secundum prædicationem uniuersalis dicitur, qui alteri causæ uniuersali respondet, quare cum ipsum existere effectus secundum perfectionem uniuersalis non sit, agentis uniuersalis, ut pote Dei, effectus esse nequit. Sed hi cum ratione tollere nituntur ab Arist. prorsus recedunt, quandoquidem eius euertunt ratione 4. diu. quæ talis est, id, quod est, est effectus per se, ergo causam per se habet, hæc uero non nisi prima causa est, quare inquit Arist. primæ causæ effectus uniuersalis est qui in omnibus rebus effectis clauditur, respondere. qua ratione Arist. est usus quando ad primam philosophiam pertinere primarum causarum notionem ostendit, quoniam cum sint causæ, non nisi entis, ea ratione, qua ens, causæ existunt, Adhuc omnis effectus per se in effectum per se reducitur, ipsum uero existere effectus per se est, ergo ad causam per se reducendum est, quæ nulla particularium est, quoniam earum quæque definitum esse, & non esse absolutum, producit, quare ipsum existere causæ uniuersali agenti attribuendum erit. Quare, ut instantia diluatur, & rationis uis magis appareat, intelligere oportet, causam uniuersalem trifariam accipi posse, aut secundum perfectionem, & ea dicitur, quæ perfectione alias excedit, aut dicitur uniuersalis, quia multa sua uirtus se extendit, & ita eius effectus ille dicitur, qui in omnibus clauditur, uel dicitur uniuersalis secundum prædicationem. Deus itaque uniuersalis causa bifariam dicitur, & secundum perfectionem; nam nobilitate causas omnes antecellit. dicitur rursus uniuersalis causa, quoniam uirtus eius ad multa se extendit, & ita eius effectus ipsum existere est, & ei effectus uniuersalis secundum prædicationem respondet, quoniam talis causæ uirtus, quanto ad plura magis se extendit, tanto uniuersalior est, quare, cum ipsum esse in omnibus claudatur, ergo cum ipsum prima causa efficit, ad omnes effectus sua uirtus se extendit. Quare, ut unde digressa est redeat oratio, primum agens, cum uniuersalis causa sit, non nisi ipsum esse causa esse ualet. Deinde, ut ex eorum datis arguamus, quando sunt aliqua plura, quibus aliqua disputatio competit, non per unicam, & communem naturam, necesse est, ut inter ea aliquid unum primum sit, cui primo disputatio conueniat, & ipsius merito cæteris competat. Atqui iuxta hos ipsius existere omnes causæ sunt, atque hoc eis per unam naturam communem

Amunem non conuenit, quoniam primæ causæ & secundæ nihil commune uniuocum est, quoniam earum altera ueluti prima, æterna est, secunda uero caduca, & æterno, & corruptibili nullum comune uniuocum est, quemadmodum ex decimo huius constat, ergo per unam communem naturam prima causa & secunda ipsius esse principia non sunt, quare, inter causas, prima erit cui per se, & primo conuenit, ut ipsius esse causa existat, cæteris uero non, nisi ob ipsam; quoniam primæ causæ instrumenta sunt, quare sola uel maxime prima causa ipsius esse effectrix erit. Demum, ut Arist. ratione arguamus, primæ causæ sunt causæ, ergo alicuius naturæ causæ, sed non nisi entis ea ratione, qua ens, ergo ipsum esse primarum causarum effectum esse testatur, & Arist. uerba hæc sunt. Quoniam autem prima principia summasque causas quærimus, patet ipsas necessario per se cuiusdam esse naturæ, quod & si, & hi, & entium elementa quærebant, hæc principia quærebant, necesse est, & elementa eius, quod est ens quatenus ens & non per accidens esse, quapropter, & à nobis entis ea ratione, qua ens, primæ causæ sunt summendæ, ex quibus constat primas causas nullius alterius naturæ principia esse, nisi entis ea ratione, qua ens, quare earum contemplatio non nisi ad diuinam philosophiam spectabit.

Propria opinio ex Arist. sumpta. Cap. 7.

HUICUSQUE aliorum enarrauimus, atque reiecimus sententias, nunc propria stabilienda est. Quæ hæc est, utrumque philosophum primum & naturalem quodammodo primas causas contemplare, Verum diuinus philosophus absolute quattuor primas causas considerat, quoniam prima principia causæ sunt, ergo alicuius naturæ per se causæ erunt, sunt uero causæ eius, quod est, quatenus est, ergo earum absoluta consideratio ad primam philosophiam pertinet, Vnius enim scientiæ est causas per se, & ea quorum sunt causæ contemplari, ergo si primæ causæ eius, quod est, causæ existunt, una itaque scientia primas causas, & id, quod est, considerabit, quæ diuina philosophia est. Naturalis uero philosophia primas causas contemplatur, non tamen omnes, sed solummodo duas, utpote primam materiam, & postremum finem, primum enim agens, atque primam formam non considerat, huiusmodi enim causæ, in rebus naturalibus non nisi, ipsam existentiam efficiunt, à quibus nulla, in rebus effectis uarietas causatur, sed tota à secundis causis petenda est. Nam quando est aliquid agens, quod, ad multa producenda indifferens est, si magis ad unum, quam ad aliud, producendum concurrat, noua causa adest, cui res effecta ascribitur, atque illius esse dicitur, sed primum agens, & prima forma, omnibus effectibus, qui producuntur cooperantur, ergo si hominis, uel bouis, uel cuiusdam alterius causæ sunt noua causa concurrat cui effectus per se ascribitur, ergo rerum effectarum uarietas secundis causis attribuenda est, quare, primæ causæ effectricis, atque primæ formæ contemplatio diuino philosopho propria est. At prima materia, & ultimus finis naturalis philosophiæ speculationem non subterfugiunt, natura, etsi absolute harum causarum cognitio primæ philosophiæ conueniat, etenim entis, ut ens, causæ per se sunt, quatenus uero tales causæ contrahuntur à naturali scientia contemplari quæunt, prima enim materia, quamuis per se non nisi entis causa sit aque ita à diuino consideratur, est tamen rerum quatenus naturales sunt causa, atque hic eius cognitio naturalis est, quippe prima materia non solum ipsius formæ, quatenus existit receptaculum est, sed ut talis forma est, utpote naturalis. Rursus materia non solum ut perfecta existat, atque ut substantia completa fiat, potens est, sed ut talis substantia, atque tale corpus euadat, atqui ita ipsius consideratio naturalis erit. Postremus etiam finis non solum rerum, ut existunt, sed rerum, quatenus naturales sunt causa, est; iure itaque eius consideratio ad naturalem pertinebit, est enim Deus non solum rerum ut existunt, sed rerum quatenus naturales sunt postremus finis, Nam finis hic uti Simplicius 2. de anima monet, rerum, ut sint, causa non est, sed ut esse nobile habeant, ut quod ipsius gratia agant, & operentur.

Dubia tolluntur. Cap. 8.

SED multa sunt, quæ nobis obstare uidentur, & primum, ipsum esse primæ causæ effectricis, atque primæ formæ, effectus esse, non uideatur, quoniam nobilissimæ causæ, præstantissimus effectus respondet, atqui ipsum existere, uilissimus effectus est, ergo primæ causæ non erit ascribendum. Deinceps quod compositum gignit, eidem existentiam largitur, causa uero secunda, compositum generat, ergo eidem existentiam præbet. prima propositio ita ostendi potest, generatio est ad esse, ergo si secunda causa gignit, esse etiam largitur, quæ ratio ita confirmatur, quod compositum gignit, esse etiam præbet, nā per eius actionem formam in materia producit, at formam in materia esse, aliud non est, nisi compositum, existentiam habere, ergo secunda causa est; quæ composito esse largitur. Demum in naturali philosophia de primo agente disputatio sit, ergo ipsius

M 2 consideratio

Consideratio non solum ad diuinum, sed etiam ad naturalem spectabit. Sed hæc disiuuntur, & quo ad primum attinet, nonnulli asserunt, ipsum existere bifariam concipi posse. primo ut ab effectu minus communi clausum est, puta si esse ad uiuere conferatur, in quo inclusum est. secundo absolute, & secundum ipsius rationem, utpote secundum existentiam rationem, quo pacto, si capiatur, effectus nobilissimus est, at si priori modo suscipiatur, deterius efficitur, ita enim includitur, includens uero, & ipse esse, & suam habet perfectionem. Opinionis fundamentum tale est, quod magis communicatum est, perfectius est, quoniam bonum id esse dicitur, quod communicabile est; ergo quod est, magis communicatum, magis bonum est, esse uero magis communicabile est quam quicumque inferior effectus, ergo ipsum esse, omnia alia re effecta perfectius est. Demum quanto quicumque magis dependet, tantominus perfectum est, & deterius efficitur, dependentia enim imperfectionem arguere uidetur, at quicumque effectus, qui sub esse est contentum, ab esse dependet, ergo ipsa existentia deterior erit. sed hi plurimum deceptiuntur, in quibus enim essentialis nexus est, orta posteriora, semper perfectione priora sunt, ueluti 8. phys. Arist. monet. At interesse, & effectus inferiores, nexus essentialis est, & contenti effectus, ipso esse, posteriores sunt, ergo eo perfectione priores erunt. Deinceps, illud contingeret absurdum, hominem animali deteriore esse, atque ipso corpore, quippe, quæ homine priora sunt, communicatiua magis sunt, minusque dependent. Horum rationes uanae sunt. Nempe id magis bonum nuncupatur, quod sine sui diuisione communicatum magis est, ipsum uero existere, omnisque superior effectus, inferioribus sine eorum diuisione non communicantur, etenim aliud animal specie secretum est, quod in homine, quod in bove, atque in cæteris eiusdem generis speciebus, reperitur. soluitur secundum atque dicimus, rei dependentiam, imperfectionem non semper indicare, quemadmodum res naturales, ex materia, magis dependent, quam materia, ab ipsa, ea tamen deteriores non sunt quare ea propositio, ita audienda est, quod ab aliquo extrinseco, & aduentitio, & ad eius naturam non attinente, dependet, eo imperfectius est, sed quod ab aliquo intimo, quod ad eius naturam attinet, dependet, non est opus, ut sit deterius immo magis perfectum, cum hoc ipsum, & propriam, & illorum, à quibus dependet, perfectionem claudat. Nos uero dicimus, esse inferioribus rebus relatam, illis uilius esse, quandoquidem, gradus inferior, superiori perfectionem semper adiungit, nihil tamen impedit, quin Dei effectus esse non possit, quoniam Deus uniuersalis causa dicitur, non solum, quia nobilissima causa, sed quoniam ad omnes gignendos effectus, sua uirtus se extendit, ita effectus ei respondens duplex est, alter, nobilissimus, ueluti sunt secundæ intelligentiæ, quæ quodammodo Dei effectus sunt, consimiliter cælestia, immo plures testantur, huiusmodi res, ab æterno per simplicem emanationem, à Deo productas fuisse, effectus uero, quem Deus in sublunarem mundum producit, ipsum existere est, quoniam ad ea, quæ apud nos sunt, Deus causa uniuersalis dicitur, quatenus cum causa secunda, ad omnes effectus gignendos, sua uirtus se extendit, quare respectu ipsius existentiam, non dicitur uniuersalis causa, quoniam nobilissima, quare ipsum esse, ipsius effectus, esse ualet. Sed ea se offert dubitatio dissoluenda, quod Metaphysica scientiarum nobilissima non foret, quoniam scientiæ nobilitas, à subiecto sumitur, quare, cum id, quod est, quatenus est, subiectum diuinæ philosophiæ sit, quod nullam habet nobilitatem, ergo diuina scientia ab eo nobilitatem non suscipiet. Sed Arist. hanc dubitationem soluit, suam nobilitatem à suis causis ens habere asserens, sunt enim primæ, summæque causæ, quæ rerum omnium pulcherrimæ & nobilissimæ sunt, ipsius esse principia, & idcirco philosophus primæ philosophiæ præstantiam ostendens, ait quoniam circa primas causas uersatur, sed quo ad aliam dubitationem pertinet, prima propositio duplicem intelligentiam pati potest, atque prima, quod compositum gignit, esse, hoc est existentiam largitur, & si ita propositio percipiatur, uaria ratione, uera, & falsa esse potest, est enim uera, si ita intelligatur, causa secunda, uirtute propria, compositum gignit, ut tamen primæ causæ instrumentum existentiam largitur, agens uero particulare, compositum gignens, existentiam præbet, rem naturalem uero efficit, uirtute propria, ut uero uniuersalis causa instrumentum est existentiam præbet. Si uero ita intelligatur, quod ueluti rem naturalem uirtute propria causa secunda gignit, ita & existentiam largitur, propositio sic intellecta nequaquam uera est: Retro enim docuimus, existentiam solius primæ causæ agentis, atque primæ formæ, effectum esse. Et ut res aperta reddatur, explicandum erit, quo pacto à prima omnium causa, esse res suscipiant, rursus, quo secundæ causæ ad rerum ortum concurrant, si enim hæc declarata erunt, omnis tollitur ambiguitas.

Quo pacto prima causa, atque secunda ad rerum ortum concurrant. Cap. 9.

Duo itaque modi assignantur, atque primus hic est. Causa, uniuersalis, ueluti de ea nunc sermo habetur, dicitur ea, quæ ad rerum omnium genituram concurrat, quoniam simul cum

A cum causa secundæ, rebus omnibus gignendis, cooperatur, causa uero particularis atque secunda, ea dicitur, quæ certum, & definitum effectum gignit, quare, cum uniuersalis agentis actus ad uniuersos gignendos effectus se extendat, particulari causa eget, quæ uniuersalem definiat, atque ad definitam rem gignendam coarctat, uniuersalis enim causa de se non magis unum, quam alium effectum gignit, iure secunda causa indiget, quæ rerum effectarum diuersitatem faciat. Verum quoniam agens per contractum agit, quemadmodum primo de ortu declaratum est. Cælestia, ea quæ apud nos, pati sunt apta, quoniam procul sunt, non contingunt, & idcirco per instrumentum in hæc agunt, motu enim & lumine, in sublunarem mundum, calorem producant, quo intermedio ad rerum ortum concurrunt, quare cælestis calor, apud nos diffusus, est qui proxime operatur. Cæterum, quoniam huiusmodi calor accidens est, cuius ratio est, alter inesse, subiecto indiget, in quo suscipiatur, est uero eius subiectum illud idem, quod luminis est susceptiuum, atque hoc corpus perspicuum est, à quo deinceps cæteris rebus diffunditur calor. Quibus constat cælestem calorem, & elementarem subiecto non distingui, quamuis ratio diuersa sit, Nempe, ut à cælo productus est, & ut ipsius uirtute operatur, cælestis nuncupatur, quatenus uero in aere, & aqua susceptus est, elementaris dicitur. Hoc itaque calore, uniuersæ procreantur formæ, secunda uero concurrente, hæc enim cælesti calori alligata causa est, ut definitus effectus gignatur, quemadmodum seminis calor, cælesti calori permixtus, causa est, ut cælestis calor ex animalis materia, animalis formam gignat, quippe calor hic, de se non magis hanc, quam alterius rei formam gigneret: si enim definitam producit, causa secunda in causa est, quare id, quod formam, de non esse ad esse gignit, cælestis calor est, definitam uero producit, quoniam huic, & non illi agenti coniunctus est, quare à calore cælesti, & quod sit, & quod talis forma fiat, utpote animalis, forma habet. Verum, ut cælestium instrumentum est, & eorum uirtute operatur, formæ existentiam præbet, definitam uero dat existentiam, quoniam definitæ causæ coniunctus est, forma deinceps in lucem orta, rem, & quod sit, & quod talem fortijatur speciem, efficit. Verum primum, ut uniuersalis causæ instrumentum, operatur, alterum uero, & secundum, quoniam certa, & definita forma est. Quod ita confirmari potest, Quando sunt aliqua plura, quæ in uno communicant nomine, & eorum aliquod est alijs dignius, causa est, quare cætera illud nomen habeant, quemadmodum 7. huius Auer. docuit, atque prima forma, & cætera formæ, in formæ nomine communicant, & prima forma dignior forma, cæteris est, ergo prima forma, causa est, quare aliæ formæ sint formæ, omnes itaque formæ particulares primæ formæ instrumenta erunt, & eius uirtute causæ sunt, ut res existant, propria tamen ui, ut tales sint res, & definitam naturam habeant. Ex dictis cuiusdam ambiguitatis solutio claret, ambiguitas uero sic se habet, esse simpliciter, & esse hoc, re idem sunt, & sola ratione distinguuntur, quemadmodum commune & limitatum, ergo quod causat esse in hoc, esse simpliciter largitur, sed particularis causa esse in hoc præbet, ergo hæc quoque dat esse simpliciter. Sed ex nunc declaratis ambiguitas soluitur, quippe causa secunda, una numero existens utrumque facit, sed propria ui esse in hoc præbet, ut uero primæ formæ instrumentum est, esse simpliciter. Sed hic modus dubius uidetur, illud enim absurdum contingeret, aliud esse agens, quod materiam disponit, & quod formam producit, quippe agens, quod formam gignit, calor cælestis est, sed quod disponit agens particulare. Sed dubitatio hæc bifariam dilui potest, primo quod ex utrisque agentibus unum numero fit, ueluti calor in aere diffusus, in animalis ortu, seminis calorem intendit, & auget, quare calori seminis cælestis calor permixtus materiam præparat, atque formam gignit, non tamen secundum eundem caloris gradum, Nam secundum caloris gradum ab animali productum, at secundum alium caloris gradum formam in esse producit. Potest rursus solui, cælestis calor utrumque facit. Nempe materiam disponit, ut talem formam suscipiat, quoniam tali agenti coniunctus est. Nam quatenus cælestis calor est materia, ad certam & definitam formam suscipiendam non præparat, quoniam ipse ad omnes formas gignendas indifferens est, materia uero dispositione indiget, ut definitam formam suscipiat, quod quidem cælestis calor, ut agenti particulari permixtus est, exercet. Secundus uero modus ita se habet, agens particulare formam gignit, atque materiam disponit, non tamen sine causa uniuersali, ab hac enim secunda agenda uirtutem suscipiunt, ut esse gignere possint, & ut per singula genera eorum, quæ gignuntur percurrant, atque ut à primis corporibus ordiamur, si ex aqua ignis gignendus est, simul cum calore cælesti agens particulare concurrat, utpote ignis, hic enim à calore cælesti uim suscipiens existentiam igni genito largitur, uerum quoniam ipse ignis definitum agens est, non quodlibet esse gignit, sed definitum, utpote illud, quod ei in specie persimile est, non enim sua uirtute agentia sublunaria rebus existentiam largiri ualent sed quatenus supernorum instrumenta sunt, quemadmodum 8. de phys. aud. Arist. docet, prima enim causa inquit magis est hic causa quam secunda, quoniam hæc non agit, nisi quia uim à prima suscipit, sed ipsa sine illa agere ualet, quare magis prima quam secunda rei existentiam præbet.

præbet, quoniam secunda non nisi ut primæ instrumentum, quæ res ita confirmari potest, quando est aliquod prædicatum pluribus conueniens, & uni primo, ceteris uero secundo, primum causa est, quare alia illud prædicatum habeant, atqui primum agens pariter, & secunda agentia agens nuncupantur, & primum ut sit agens primo agenti conuenit, secundo ceteris, ergo primum agens causa est quare secunda agentia sint agentia, ergo sublunaria agentia non agunt nisi quia uim à prima suscipiunt. Recte igitur dictum est in ignis ortu, agens particulare à calore cælesti uirtutem suscipere, per quam rebus esse largitur, definitum uero, & ad certam speciem determinatum propria uirtute tradit, ex quibus illud apertum fit, quod à peripateticis dictum est inter primam & secundam causam nexum esse essenziale, ita quod secunda non operante, neque prima quicquam non operatur, & uiceuersa, quoniam nulla res est, quæ simpliciter existit, quæ etiam definitum esse non habeat, quare, cum à prima esse simpliciter habeat, à secunda uero definitam existentiam, ergo utraque, ut agat, oportet. Ex tum explicatis constat etiam à cælestibus non solum calorem, sed omnes qualitates gigni, cælum enim quatenus ad res generandas concurrat, cum causa secunda omnes qualitates producat, at se solo sine secunda causa calorem tantum, & si frigus non nisi in respectu, quemadmodum in secundo cæli Auer. monet. Patet rursus agentia secunda à prima uirtutem necessario recipere, at eius merito necessario agere, quoniam esse necessario gignitur. Quod uero de elementorum ortu dictum est de cæterarum rerum generatione est intelligendum, quare quo pacto in sublunarem mundum cælestia agant ex dictis constat.

Quo modo in sublunariis à cælestibus uarietas causetur. Cap. 10.

Sed uterque explicatus modus, ambiguus uidetur, Nempe asseritur, à cælestibus nullam proficisci diuersitatem, sed totam à causis secundis petendam esse, quod rationi consonum minime uidetur. & primum tale est, secundum commune omnium philosophorum placitum, est, mundum inferiorem à Deo per cælum gubernari, atque hæc est illa Aristotelis uulgatissima sententia, in primo Meth. necessario mundum hunc inferiorem superioribus rationibus esse continguum, ut omnis eius uirtus inde gubernetur, omnes igitur rerum sublunarium mutationes, à motibus supernorum corporum fiunt, quod uel ipsa quoque demonstrat experientia, uariatis anni temporibus, ex accessu solis ad nos, atque recessu, inde uiuentium quoque omnium habitus, & conditio uariatur, dum temperat aëria cælum, dum uariat fruges, red ditque, rapitque in diurna etiam reuolutione, sol aëris qualitates immutat, plus minus, tum meridie, mane, uespere, calefaciens, exsicans, humori, frigori que dereliquens; luna, quantas habeat uires, in omnia corpora præsertim fluxiora, quis ignorat. Ad lunæ etiam motum, uariantur animalia, corpus, luna plena nascente, diuidua, per sæpe cieri tempestates, & in corporibus agitari uidemus humores. Hinc pastoribus, nauticis, agricultoribus obseruationes multæ, de lunæ motibus acceptæ, multiplicique experientia, multis retro sæculis comprobata, quare si hæc de luna, & sole per sentimus, idem de ceteris erit iudicium, cum eandem habeant naturam. Non minus illud à peripateticis concessum, à ratione dissentit, calorem tantum, cælestia producere, nam illud contingeret, reliquas qualitates, ex accidenti in mundo fore, utpote frigus, siccum, & humidum. hæc itaque sunt, & alia complura, (quorum in disputationibus de mundo meminimus) quæ dubitationem faciunt, quæ diluenda sunt. Et ut à postremis solutione ordiamur, sciendum, cælestia bifariam in mundum sublunarem agere, & se ipsis sine causa secunda intermedia, & cum causa secunda. At si primo modo spectentur, cælestia, non nisi calorem gignunt, Namque motum mundo sublunari in gyrum præbent, atque lumen, & per utrumque non, nisi calorem gignunt, quemadmodum in disputationibus de mundo docuimus, & si algorem efficiunt non nisi in respectu, quoniam minus calidum, ut si plures stelle cum sole in horizonte inueniantur, duplatum lumen diffundunt, quare maioris caloris productiua sunt, at si sol in horizonte extiterit, sine stellis, quoniam duplatum lumen non diffunditur ergo minor oritur calor, & ita aliorum in respectu, ueluti in secundo de cælo Auer. docuit, se ipsis igitur cælestia, non nisi calorem gignunt, & algorem in respectu; quoniam minorem caliditatem. At si cum causis secundis agant, ita omnes qualitates cum illis producant, etenim calor ille uiuificus, quoniam cælestium instrumentum est, in quibus sublunaria uirtute continentur, cum aqua algorem, & humiditatem, cum terra frigiditatem, & siccitatem, & cum reliquis elementis, cæteras qualitates, ueluti cum boue bouem, cum leone leonem, non ergo ex accidenti cæteræ qualitates in mundo sunt. Neque, quæ prius obijciebantur, obstant, Nam & si à superioribus rationibus, mundus sublunaris gubernetur, nulla tamen uarietas à cælestibus causatur, (quemadmodum 8. disputatione de uirtute sentiente docuimus) quippe Deus per motum, & lumen singulis rebus suam bonitatem largitur, quoniam cunctis esse præbet, quod uari-

Arium, atque multiplex à causis secundis efficitur, quæ in proprios fines, à cælestium sentientium anima, diriguntur, ueluti in ea disputatione docuimus. Sed singulæ experientia nunc soluenda sunt, & accipere oportet, in omnium radiorum mixtione, qui in aere sunt, est aliquid, ut ita dicam, substantiale, aliquid quasi accidentale: substantiale uero est, esse unum lumen, siue unum calorem ex omnibus cæli luminibus, uel aggregatum, uel resultantem. & hoc quidem perpetuum, & immutabile est, saltem secundum successionem. Accidentale autem est, ut hic radius fiat intensior, alius uero remissior, & mutetur, pro cælestium corporum iugi mutatione. Huius distinctionis ratio liquet, nam in cælo, quod huius caloris esse principium scimus, aliquid per substantiæ modum dici potest, atque hæc substantia uocamus, quæ rei substantiam inseparabiliter insequuntur, talia sunt, corpus æternum figure circularis, motus in gyrum, & cum suo calore omnia uegetans: quod uero in cælo, & stellis est, ut uariabile, accidentale est, ut in omnibus astris, sola mutatio situs, & in luna uicissitudo lucis. Quod igitur in radiorum mixtura est, substantiam consequens, substantiale uocamus, quod accidentalia, accidentale. Hac itaque uirtute, quæ uariabilis non est, alioquin non semper adesset, Arist. & Plato gignunt hominem, & hunc hominem, ex hac materia, & hoc semine, quare ad hanc actionem, siue naturam, siue indiuiduum spectes, indifferens quoque constellationis est, & æque concurrat. Quod ex constellationum uarietate, hoc est uario siderum statu, & habitudine, ad terram plus, & minus caloris diffunditur, & pro alia radiorum mixtura noua calidæ lucis proportio, & mensura resultat, hoc est, accidentale in cælestibus. Accidentalem quoque in effectibus rebus causat diuersitatem, ut si quis dicat, in plenilunio meliorem fieri conceptum, & crescente luna, plus crescere sætum, & sub temperato cælesti statu, melius affici semen, propterea meliorem sobolem procreari, illa diuersitas, quæ de uaria cælestium positione in substantijs generandis esse potest, quam accidentalem, & aduentitiam dicimus, quoniam uti docuimus ipsa, & quæ ad concepti fœtus naturam spectant, à suo proximo pendent principio, quoniam substantialis effectuum uarietas, non ab uniuersalibus causis, sed à proximis est petenda, licet uaria siderum disputatio, pro mutationibus aëris, corporum, & mixtorum, iam, uel generandorum uariare dispositionem aliquo modo possit, quæ ualde extrinseca, & generalis mutatio est, sed quæ ad substantiâ spectant non à cælo, sed à proximis causis oriuntur, uno etenim, & eodem calore cælesti existente, durefcit limus, & cera liquefcit, & sub eodem linthea dum lauantur albescunt, & lauantis facies denigratur. Constat itaque, quo pacto à cælestibus in rebus effectus uarietas causatur. At nunc postrema dubitatio diluenda est, & quo ad ipsam attinet, dicimus de prima causa effectrice, quatenus effectrix est, naturalem philosophiam non differere, nam in 8. de phys. aud. et si de prima causa, quæ effectrix est, sermo fit, non tamen, ut effectrix, sed quatenus finis est, consideratur, quod per Arist. planum fieri potest, qui eodem uolumine, ortum, interitum, cæterasque mutationes, perpetuas esse, demonstrat ex prima causa mouente, & perspicuum est, mutationis æternæ, quatenus effectrix est, causam esse non posse, sed ut finis, Nam res æternæ, efficiente uacant, primo enim causa, quoniam postremus finis est, idcirco generatio perpetua est quippe res omnes, quæ natura constant, Deo persimiles fieri excipiunt, quoniam diuinum, & sempiternum esse expetunt, quod cum secundum indiuiduum consequi nequeant, materiam enim, & contrarietatem habent, secundum speciem sempiternæ efficiuntur, æternitatem uero nanciscuntur, eis similia gignendo, quare si per consimilium ortum, æternitatem nanciscuntur, generatio sempiterna erit, ergo prima causa, quatenus rerum postremus finis est, æterni ortus causa dicitur. sed de re hac latius, 8. uolumine de phys. aud. diximus.

Si substantia separatæ alio modo, quam per uiam motus, inuestigari possint.

Prima opinio. Cap. 11.

Absolutam primarum causarum notionem, primo philosopho ascribendam esse docuimus, consimiliter & quo pacto ad rerum effectuum ortum concurrant, Nunc qua uia cælestes mentes inuestigentur, inquirere succedit, Verum primum aliorum referamus opiniones. Latini itaque, & inter Arabes Auicena, opinati fuere, per aliam uiam, quam per motum sempiternum, dari substantiam quandam ab omni materia abiunctam, & prima uia hæc est. In rebus nonnulla sunt, quæ possibilia sunt, & esse, & non esse possunt, quoniam generari, & corrumpi uidentur, quare esse, & non esse capacia erunt, sed fieri non potest, ut quæ ita se habent perpetua sint, quod enim possibile est esse, & non esse, interdum non erit, quare si omnia possibilia erunt, quandoque nihil erit, quare neque modo quicquam esset, Nam quod non est, sui initium ex eo, quod est, habet, quare si nullum fuerit ens, ergo ut quidquam aliquo tempore fiat fieri nequit, quare cuncta possibilia non erunt, ergo in rebus quidquam erit necessarium quod erit causa, quare entia, quæ possunt esse, & non esse, secundum successionem perpetua

Funt, omne autem necessarium aut suæ necessitatis causam aliunde habet, aut non, quare, cum in necessarijs in infinitum abijtio non fiat, ad unum primum necessarium deuenire oportet, quod causa sit, cur cætera sint, hoc uero, Deus, & primum principium est. secunda uia ex causa, & causato habetur, sensui enim manifestum est, quoddam fieri, hoc aut à se, aut à nullo, aut ab alio ut gignatur oportet, à se uero produci nequit, quoniam suimet causa nihil esse potest, neque à nullo, ergo ut ab effectrice causa, ab aliquo erit. Queritur deinceps, an ipsum agens factum sit, necne: si factum, abijtio in infinitum fieret, quare ad aliquid quod tantum facit, & nullo pacto factum est, occurrendum erit, quod omnium primum principium erit. Tertia uia ex bonitate, atque rerum nobilitate fluit, in rebus enim quidquam est, quod magis, & minus bonum, atque nobile dicitur, magis uero bonum, & nobile, & minus, de diuersis diuersimode uerificatur, secundum quod ad aliquod quod est maxime tale accedit, ueluti magis calidum, quod maxime calido proximum est, ergo in rebus quidquam erit, quod uerissimum, optimum, atque nobilissimum est, quod primum omnium principium est, & Dei nomine nuncupatur. Hoc idem, ex rerum gubernatione ostendunt, quippe uidemus, quæ cognitionis expertia sunt, ueluti naturalia corpora, propter finem operari, quæ uel ut semper, uel ut frequentius consequuntur, ad quem fortuita non tendunt, ergo cum ipsa cognitione uacent, si ut semper, uel frequenter, finem attingunt, necesse est, ut ab aliquo, finem, cognoscente dirigantur, ueluti à proieciente, sagitta dirigitur, quare aliquid erit, cuius beneficio res omnes naturales ad proprium finem diriguntur, quod Deus est. D. Thom. adiungit, quod etsi motus sempiterni uia ad primum principium probandum efficacissima sit, sublata tamen motus perpetuitate, ex motione noua longe efficacius demonstrari potest, ueluti omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & in mouentibus, & motis in infinitum non proficiscitur, ergo ad primum principium occurrere oportet. ex his itaque concludunt, non soluta motionem sempiternam ad scientiam de primo principio conducere, sed sunt aliæ uia longe efficaciores.

Recentiorum opinio. Cap. 12.

Recentiores, Auerois placita tueri credentes, aiunt, ad primi principij cognitionem solam motionem sempiternam conducere, cæterasque uias cum principij petitione esse, quam rem ita probare nituntur. Abstractorū genus duplex est, alterum, quod per essentiam nuncupatur, alterum, quod per indifferentiam, & non inclusionem materiae, huiusmodi uero genera, etsi distincta, atque separata sint, mutuo pertinentia sunt, quoniam non potest esse ens abstractum à materia per indifferentiam, & non inclusionem materiae, nisi sit ens separatum per essentiam. hoc accepto ita rem monstrant, si primum principium demonstrari posset, medium inquirunt, quo hoc ostenditur, aut est naturale, aut diuinum, non secundum, quoniam medium à diuino consideratum, est abstractum altero illorum modorum, ergo aut accipiet ens separatum per essentiam, quare petitio erit eum principio, cum accipitur id, quod est monstratum, si medium est separatum per indifferentiam, ergo supponit tale ens esse, sed hoc esse non potest, nisi supponatur ens separatum per essentiam, ergo id, quod est in principio, petitur, medium igitur non erit diuinum, quare erit naturale, sed hoc medium, quo naturalis utitur non est, nisi motus sempiternus, ergo ex motu tantum sempiterno primi principij sermo habetur.

ut. 2. 2. Secundo arguunt ratione Auer. primo phys. 2. phys. & 12. Meth. nulla scientia probat suum subiectum esse, sed diuinæ scientiæ subiectum, substantiæ sunt separata, ergo ibi monstrari non possunt, cum ergo lateant, aut à mathematico demonstrantur, quod dici non potest, quoniam circa quantitatem uersatur, ergo à naturali, sed naturalis utitur motu sempiterno, ergo motus sempiternus tantum ad cognitionem primi principij ducit. Tertio arguunt, & quarunt medium, quo ad primi principij cognitionem deuenimus, aut est substantia, aut accidens: si primum aut est generabilis, aut aeterna substantia, si generabilis, ergo ex ea non deuenimus, nisi ad cognitionem agentis noui immediate, mediate tamen ad agens aeternum, quod agit mediante motu aeterno, ut 8. huius Auer. si substantia aeterna est, huiusmodi autem substantia aeterna non inuenitur, nisi per mutationem aeternam, ergo medium proximum, erit motus aeternus: si medium est accidens, hoc est, aut nouum, aut aeternum, non primum, quia tale non ducit nisi ad agens nouum, & corporeum, ergo erit accidens aeternum, Quare aut permanens, aut successiuum, non permanens, quoniam hoc non est, nisi accidens cæli, aut dimensio materiae, & in quolibet horum motus inuenitur, Quare relinquatur, quod solum est motus orbicularis. Quare ex his planum faciunt, quod ad cognitionem primi principij tantum motus sempiternus conducit. Hoc etiam Auer. autoritate confirmant 12. Meth. ait enim, si essent aliæ uia, essent numerate in prima philosophia, modo Arist. non accepit, nisi eam, in qua accipitur motus & 8. phys. inquit, quod omnes aliæ uia, quas dedit Auic. sunt debiles, & non transcendent ordinem

A ordinē sermonū probabiliū. Argumētationes oppositas unico uerbo dissoluunt, & aiunt, quod omnes ille supponunt non esse progressum in infinitum in causis, quod quidem demonstrat naturalis, per uiam motus, ergo motui innitunt, quare demonstratio ferme erit, per motum, ergo motu ablato, omnes illæ rationes sunt debiles, & quod in principio est petunt.

Propria opinio. Cap. 13.

NOs autem in solutione propositi Theorematis duo dicimus, alterum, quod per aliam uiam, quam per motum sempiternum, possumus deuenire ad cognitionem primi principij, ita quod in rebus sit unum primum principium à quo cætera dependent, & hanc uiam dedit Arist. & Auer. Alterum, monstrabimus, hoc primum principium esse separatum, & illa uia usus est Arist. & 8. phys. & 12. Meth. non tamen dicimus posse demonstrari primum principium esse separatum, illis uis, quibus fuere Arabes, & Latini usi, immo illæ uia non probant primum principium esse separatum, neque propositum demonstrant. Primum ita demonstramus, Arist. 7. & 8. phys. ostendit, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur, & quod fieri non potest, ut idem sit mouens, & motum, sed opus est, ut mouens à motu distinguatur. Mox ostendit, quod in mouentibus, & motis non est abijtio in infinitum, sed est deueniendum ad unum primum mouens, quod est causa omnium eorum, quæ sub illa sede ordinantur, modo patet quod hæc demonstratio concludit, quod detur primum mouens, medium tamen in ea non est motus separatus. Adhuc 2. libro de generatione & 8. phys. per motum nouum inuestigauit, quod est necesse, quod detur mouens primum, quod per motum aeternum conseruet ea, quæ possibilia sunt, esse, & non esse. Si enim perpetuari opus est, necesse est fateri, quod detur aliquod ens, necessarium, quod sit causa, quod hæc secundum successionem semper permanent, quare cum in necessarijs non sit progressus in infinitum, opus est, ut ad primum necessarium deueniamus. Hanc etiam uiam dedit Auer. in 7. disputatione destruc. in solutione 6. & dixit, hanc esse firmam. Amplius 2. Meth. philosophus ostendit, in causis agentibus non esse processum in infinitum, sed esse deueniendum ad primam causam agentem, quæ demonstratio uti patet, non tantum non procedit per motum sempiternum, sed neque per motum. eodem etiam libro monstrauit in finibus non esse processum in infinitum, sed ad primum deuenimus, quæ demonstratio non ex motu, sed ex finis definitione procedit. Pariter, & secunda demonstratio, neque per motum fluit. ibi etiam monstrauit, quod in formis status est, & datur prima forma, quæ rationes etiam neque per motum proficiscuntur, quare constat, quod ostendi potest in rebus esse primum principium ut puta primum mouens, postremus finis, & prima forma, per aliam uiam, quam per motionem sempiternam. Atque hoc, à latinis rationes alla tæ demonstrant, quod in rebus uidelicet sit primum agens, prima forma, & ultimus finis. Sed an hoc primum principium à materia semotum sit, minime ostendunt, & idcirco rationes, quæ sumuntur, quod non est in infinitum in efficientibus progressus, & quod in bonis datur primum optimum, in ueris primum uerum, primum necessarium, & primum gubernans, ad aeternum sensibile, ut ad corpus cæleste conducunt, quod ex ueteribus philosophis, nonnulli, quem admodum Chaldei, ut Auer. primo & secundo cæli, & 12. huius, Deum esse credere. cuius etiam opinionis Empedocles fuit, ueluti Auer. 8. phys. author est. Hi itaque philosophi, primum principium, quod Deum esse putarunt, non à materia abiunctum, sed corpus esse constituentur, quod Auer. in 3. disputatione destruc. in solutione 18. affirmavit, hæc inquit, demonstratio non ducit ad ens incorporeum, quæ ratio hæc est, omne nouum ab aliquo agente sit, & cum abijtio non fiat in infinitum, ergo ad unum primum deueniendum est agens, quod tantum facit, & nullo modo est factum. Et primo cæli, inquit, rationes, quibus demonstrant Deum esse, ducunt tantum ad cæleste corpus. Antiqui enim ea de causa cæleste corpus Deum esse affirmarunt, ueluti Plato in Cratillo asseruit, quoniam uiderunt illud cursu quodam semper ferri, quare ex dictis constat latinorum rationes, quæ de primo principio fiunt, quodammodo demonstratiuas esse, utpote, si ad illud scopum referantur, in rebus unum primum principium dari, debiles uero, & neque probabiles, si ex illis dari ens incorporeum, & separatum dari excipiunt, quæ cum explicata sint, superest alterum aperire, quo uidelicet medio primum principium, quod à materia separatum sit, demonstretur. Auer. & qui ipsum sequuntur, aiunt, tantum quod per motum sempiternum monstratur. probat hoc Auer. quoniam si esset alia uia, Arist. illa esset usus, sed ipsa non utitur, nisi motu sempiterno, ergo non est alia uia. Secundo cum philosophus non nisi ex actionibus formas dignoscit, quales sunt, cum igitur duæ sint actiones quæ immediate à Deo proficiscuntur, ut intelligere, & motus sempiternus, ex his igitur tantum naturam primæ formæ dignoscere possumus, sed non ab ipsa intellectione, quoniam ut 3. de anima, 12. Meth. cognoscimus, quod Deus, & cæteræ intelligentiæ sint intelligentes ex

hoc quod sunt à materia separata, ergo ex motu sempiterno. Sed Auer. in re hac à semetipso, & ab Arist. dissentit; à se, natura 8. phys. dubium soluit, ibi Arist. proponit monstrare primum mouens esse separatum à materia. Dubitat, quoniam est superfluum hoc theorema, nam ex ea demonstratione qua monstratur primum mouens, neque per se, neque ex accidenti moueri, habetur, quod sit separatum à materia. soluitur, quod quamuis hoc uerum sit, tamen alio modo uoluit idem Theorema demonstrare, quod fluit per motum sempiternum, quare, quod per aliam uiam, quam per motum sempiternum possit monstrari primum mouens esse à materia separatum, fatetur. Ab Arist. etiam dissentit, quoniam 12. Meth. alio medio fuit usus ad monstrandum primum principium esse à materia abiunctum, quam motione sempiterna. Et idcirco dicimus nos, tribus uis Arist. usum fuisse ad monstrandum primum principium abiunctum esse, duæ ex 8. phys. habentur, & prima hæc est, illud mouens, quod neque per se, neque ex accidenti mouetur; non est corpus, neque uirtus in corpore, sed forma à materia separata; nam, quod per se mouetur, corpus est, forma uero in materia, ex accidenti mouetur, ergo mouens, quatenus per se non mouetur, non est corpus, & ea ratione, qua ex accidenti non mouetur, non est in materia forma, sed ab ea separata, atqui primum mouens, neque per se, neque ex accidenti mouetur, ut ibi demonstratur, ergo non est corpus, neque uirtus in corpore. Secunda uia quæ in eodem uolumine habetur, per motum sempiternum procedit, quæ hæc est, Nullum finitum mouet motione sempiterna, sed omne corpus, & uirtus in corpore finita sunt, ergo eorum nullum, motione sempiterna mouent. Deinceps alio sillogismo propositum concludit, Nullum corpus, uel uirtus in corpore, motu sempiterno mouet, sed primum mouens sempiterna motione mouet. ergo non est corpus, neque uirtus in corpore. Tertia uia 12. huius habetur, quæ ita componitur, Primum mouens est purissimus actus, cui nulla est admixta potentia, ergo est à materia abiunctum. Ex his ad primam Auer. rationem solutio liquet, datur enim alia uia qua Arist. & in naturali, & in prima philosophia usus est. secunda diluitur, nam altera uia per motum procedit non tamen sempiternum, postrema uia proxime non per motionem sempiternam procedit, sed per attributum, quod fuit de Deo, per motionem sempiternam demonstratum, ex eo enim quod Deus motu sempiterno mouet quod purus actus sit, ostendit, Demum quod à materia semotus sit. Viæ autem quibus latini utuntur, peripateticis principijs non inniuntur, nam monstrant primum principium esse abiunctum, quoniam est uirtus infinita, & quoniam ex nihilo aliquid facit, ambo enim hæc media à peripateticis non conceduntur.

An primus philosophus primum principium à materia esse abiunctum, demonstratione ualeat. prima opinio. Cap. 14.

Primum principium à materia abiunctum esse demonstrare ad naturalem philosophum solum pertinere, & diuinum, ab eo pro constanti accipere, separatarum substantiarum genus Auer. fuit opinatus, quemadmodum apud ipsum met Auer. legere est, primo de phys. aud. & 8. eiusdem operis, & 12. huius. subdit deinceps, diuinum philosophum, hoc separatum principium, ostendere esse primam formam, & postremum finem, atque sui dicti causam affert; separatorum quippe genus, solum per motum sempiternum nobis innotescit, atqui solus naturalis motionem considerat, quare ad ipsum solum spectabit, primum principium esse à materia liberum demonstrare. Quod etiam sic confirmat, nulla scientia probat suum subiectum esse, separatorum uero genus, diuinæ philosophiæ subiectum est, ergo quod sit in ea demonstrari nequit. Recentiores etiam arguunt, hoc medium, quo primus philosophus utitur, aut est materiam concernens, aut non, si secundum datur, ergo à materia, uel per indifferentiam abstrahit, aut per essentiam, & quodcumque datur, patet, quod semper principij petitiō est, si uero primum admittatur, solus ergo naturalis separatorum genus demonstrabit. Verum Auer. opinio recta non est, & primæ rationes aliorum, quibus refellitur, referemus, atque earundem peccatū, demum nostras rationes adducemus. Scotus, ita aduersus Auer. argumentatur. illa scientia, cuius principia, in alia demonstrantur, est illi subiecta, atqui separata substantiæ, diuinæ scientiæ principia sunt, & declarantur esse, in naturali philosophia, ergo diuina sapientia naturali scientiæ erit subiecta. maior est Arist. primo Post. quando de facultatum subalternatione uerba facit, minor Auer. est, in principio paraph. Meth. Secundo arguit, illa facultas, quæ euidenciam dat, atque alterius scientiæ principia manifestat, ea simpliciter prior est, atqui naturalis, principiis diuinæ scientiæ euidenciam præbet, nempe separatas substantias esse demonstrat, ergo naturalis est, Meth. simpliciter, prior. Sed huius hominis rationes uariæ sunt, & prima ab Auer. primo Post. soluitur, ubi, Auic. arguens, inquit, scientias particulares sua principia per signum, & non à priori demonstrare posse. Quare licet, naturalis principia diuinæ scientiæ ostendat, non tamen à priori, sed per signum, & idcirco diuinus, naturali non subijci-

Atur. secunda uero ratio cōtra Arist. est, qui in 8. de phys. aud. uti retro docuimus, per motionem sempiternam separatorum genus ostendit, quare secundum Arist. naturalis, euidenciam principis huius scientiæ præbet, & idcirco nos soluimus, quod si naturalis philosophia, à priori hanc euidenciam daret, hæc scientia simpliciter prior foret, Verum quoniam à posteriori tradit euidenciam, idcirco ratio nulla est.

Propria opinio. Cap. 15.

NOs itaque asserimus naturalem, & diuinum philosophum quasdam à materia abiunctas substantias esse, demonstrare posse, sunt enim huiusmodi substantiæ utriusque scientiæ principia, & quamuis earum quæque eas contempletur, considerandi modus secretus est, quippe naturalis eas considerat, ut entis naturalis principia sunt, diuinus uero philosophus, quatenus entis, pro ut ens, principia existunt. quod uero diuinus philosophus, tale substantiarum genus demonstrat ita ostendimus, & primum Arist. testimonio utemur, qui 3. Meth. pollicetur, se uelle disputare, an præter substantias sensibiles, sit aliqua substantia separata. & particula 9. inquit, quod quærendum est, si præter ea, quæ in materia sunt, sit aliquid separabile, ergo in prima philosophia quærendum esse proponit, num sit aliqua separabilis causa. & 28. particula, disputandum esse asserit, utrum præter substantias sensibiles, aliæ substantiæ separatae sint, ergo an sint tales substantiæ, primæ philosophiæ ascribit. etiam 6. eiusdem operis, inquit, quod si aliquid immobile sempiternum in ratione rerum est, hoc asserit, spectare non ad naturalem, non ad Mathematicam, sed ad eam philosophiam, quæ prior utriusque est, & 7. huius scientiæ, an substantia aliqua sit separata, & quod sit, & cur sit, ad primam philosophiam pertinere, monet, & posterius inquit, se uelle perscrutari de substantia sensibili, ut mox de substantia separata agere possit, & xi. huius scientiæ, asserit propositum suum esse, uelle quærare an sit aliqua substantia separata. & particula 26. naturalis inquit, circa ea uersatur, quæ motionis principium in se ipsis habent, Mathematica uero circa immobilia, sed non separabilia, sed circa ea ens separabile, & immobile prima philosophia, & subdit, se uelle quærare, si talis substantia separata, & immobilis, de qua in posterum disserere pollicetur, & 12. eiusdem operis, inquit, substantiæ tres sunt, una sensibilis, cuius alia est perpetua, alia corruptibilis, quas omnes esse fatentur, alia immobilis est, quam dicunt separabilem esse, & mox concludit, quod de hac tertia ad primum philosophum spectat, de cæteris uero ad naturalem. & particula 30. quod sæpe pollicitus fuerat, in hunc modum demonstrare aggreditur: primum principium est actus purus, ergo ab omni prorsus materia liberum est. & quod de primo principio Arist. affirmat, idem iudicium de cæteris cælestibus mentibus habendum est. Hoc idem ratione confirmari potest, ad eam facultatem, substantias abiunctas esse probare, pertinet, ad quam spectat uidere sint ne ideæ. atqui munus hoc prima philosophia explet, ergo ad ipsam pertinet, num substantiæ separatae sint: & prima propositio ita probatur, etenim in prima philosophia quæritur, num ideæ sint, propterea quod existimabant, qui illas astruebant entium causas esse, quemadmodum primo & 7. huius constat, quærentur enim in prima philosophia causæ rerum, exclusis ideis, tamquam non sint causæ: ergo quærendum restat, an sint aliæ causæ præter ideas. Deinde si naturalis philosophus demonstrare possit substantias abiunctas esse, ut sunt causæ entis, prout ens, nulla Arist. ratio 6. huius foret, ubi asserit diuinam philosophiam entis quatenus ens, causam quærare, quia nulla alia facultas hoc præstare potest, hoc enim naturalis philosophia præstaret, quod, cum fieri nequeat, ergo ad utramque philosophiam, separabile entis genus demonstrare pertinebit. Verum naturalis, quatenus entis naturalis causæ sunt, diuina uero ut entis, prout ens, causæ sunt. Quod uero sic huiusmodi scientiæ distinguantur, per Auer. probabimus, qui primo huius inquit, hæc entia in diuina scientia considerari, prout entia sunt, in naturali uero secundum quod principia corporis naturalis, & retro docuit, quod talium speculatio, est in diuina scientia secundum quod principia sunt substantiæ, ut substantia, & 4. Meth. considerantur inquit, causæ, ut entium causæ, & non ut entium transmutilium, & 7. eiusdem operis, differt ait, speculatio de principijs in naturali philosophia, quoniam ibi considerantur, prout corporis naturalis principia, hic uero quatenus substantiæ solum principia sunt, constat itaque per Auer. (quod, ueluti docuimus) utraque speculatio distinguitur.

Auer. rationes tolluntur. Cap. 16.

Quæ cum monstrata sint, superest modo, ut Auer. rationes dissoluamus, & ad primam negamus maiorem, non enim substantiæ separatae sunt subiectum, sed ut principia subiecti in diuina philosophia considerantur, quod ne noua paradoxa dicere uideamur, ita monstramus

stramus, res eo modo quo sunt, ita à scientijs considerantur, sed substantiæ abstractæ causæ sunt, Ergo ita cõsiderari debent, uti sunt, non sunt igitur neq; subiectũ, neq; species subiecti, minor ex Arist. ostenditur, qui primo Metha. asserit, quod omnes, eam scientiã, quæ sapientia nuncupatur, circa primas causas, & principia, esse putant, & inquit, eam esse contemplatricem primorum principiorum atque causarum & Deus omnibus causa, & principium, quemadmodum esse uidetur, & 6. Metha. cum monstrasset, primam philosophiam circa immobilia & separabilia uersari, hæc subdit, omnes autem causas sempiternas esse, necesse est, maxime autem istas, sunt enim causæ diuinorum his, quæ sunt manifesta, istæ enim sunt substantiæ abstractæ, & x 1.

Primo. Metha. sapientiam ait, circa principia scientiam esse, & post talia autem quærimus æterna ipsa principia, quæ prima, & ait, quod si in ratione rerum est aliqua substantia separata, & est principium & causa, & 12. Metha. asserit, motorem cæli primum principium esse, & infert, ex tali itaque principio cælum ipsum, & natura dependet, & Spensippum increpat, qui bonum in principio esse negauit, asserit has substantias esse principia. Si itaque principia, & causæ sunt, substantiæ separata non igitur subiectum. Quod enim causa est, subiectum esse nequit, considerantur autem causæ propter aliud, 4. Metha. quo loco fatetur, cum quærit principia summasque causas ait, hæc quære ob aliud. Vnde ex hoc quod quærendæ sunt causæ, quæ necessario sunt, infert, quærendas esse causas entis, pro ut ens, ergo necessario quærantur causæ ab aliud, aliter nulla esset ratio Arist. hoc idem 12. Metha. & 6. Metha. neque igitur species subiecti sunt, nam quod est subiecti causa, non potest esse species subiecti. Idem enim est principium & principatum respectu eiusdem, quod quidem fieri nequit. Quod enim est causa generis, aut illius, quod est loco generis, causa est speciei, quod si huiusmodi, causæ sunt, causæ entis sunt, etiam causæ specierum entis, sed ipsi fatentur huiusmodi esse species entis, ergo sunt causæ & principium entis; quare idem principium & principiatum. Ex his itaque patet, substantias separatas esse principia & ut principia à primo philosopho considerari, ita quod neque subiectum, aut species subiecti, idem etiam Auer. ueritate coactus, fatetur in omnibus his locis, ubi ostendebat, quod inter considerationem naturalem, & diuinam interesset, & 12. Metha. id appertissime asserit, has substantias considerari, ut principia substantiæ, idem in paraph. Metha. circa principium, ubi ait, quod secunda pars Meth. cõsiderat de principijs substantiæ quæ sunt res separata. Patet itaq; ex Auer. quod substantiæ separata, ut causæ entis à diuina scientia cõsiderantur, sed Aduersari his Arist. uidetur, x 1. Metha. quo loco ait, quod Metha. scientia præstantiam sortitur ex substantijs separatis & 6. Metha. modo una scientia altera præstantior dicitur ut primo de anima patet, ex subiecto, quare si scientia diuina à substantijs separatis suam præstantiam sortitur, ergo erunt subiectum. & 7. Metha. fatetur quod si de substantijs sensibilibus sermonem suscepit, est ob separatas substantias. Si modo ea principia & causæ non alia ob ipsa, sed hæc ob aliud considerantur. Sed hæc dissoluimus, & ad primam dicimus, quod prima philosophia suã præstantiam sortitur ab ente, circa quod uersatur, quam perfectionem ens consequitur, ex suis causis, quæ quoniam sub modo considerandi nobili considerantur, quoniam modo separato, ideo ens à suis causis sortitur perfectionem. Ad id autem quod ex 7. adducitur, ex Alexandro solutio liquet, cum nomine substantiæ sensibilis, formas sensibiles intelligat, ut ex eodem philosopho, paucis interpositis, liquet. quo uero ad secundum attinet, quamuis unico uerbo dissolui possit, quoniam nunquam reperitur apud Arist. abstractum per indifferentiam, neque ens, ut ens, ita abstractum est, immo principia huius entis principia dici nequeunt, Nam ens idem sonat, quemadmodum prima disputatione docuimus, quod substantia composita, itaque licet substantiæ separata huius entis principia sint, tale tamen ens appellari nequeunt, sed scientia dicuntur, alia ratione, atque æquiuoce, quatenus entis nomine, id omne appellamus, quod extra nihil est, ens tamen proprie concretum nomen est, quod compositum est, quo pacto abiunctæ substantiæ entis nomine nuncupari non possunt, quare, si eis concedamus ens per indifferentiam abstractum dari, illud tamen substantijs separatis commune non est, sed his tantum conuenit, quæ entis nomine gaudent, quemadmodum res naturales, quando, ut existunt considerantur, per indifferentiam abstractæ dicuntur, quoniam non in ordine ad materiam sensibilem spectant, hanc enim materiam neque includunt, neque excludunt, Nam in hac ipsa consideratione nulla habitudo ad materiam sensibilem habetur.

Abstractum per indifferentiam tollitur. Cap. 17.

ET quoniam locus, ad quem per uentum est, nos admonere uidetur, ut hanc de duplici separato distributionem funditus euertamus, atque dicta latinorum signenta, atque somnia esse ostendamus, idcirco rem ipsa libenti animo aggrediemur. Et prima ratio ita componitur, ea, quæ in eorum rationibus, atque naturis, materiam nullam includunt, per se, & per essentiam

A essentiam separata sunt, ens itaque unum, & consimilia, in eorum rationibus, nullam materiam claudunt, neque sensibilem, neque intelligibilem, quemadmodum ex cuiusque ratione patere potest, ergo hæc per essentiam & per se separata sunt. Deinde hos percunctemur, quid nomine separati per indifferentiam intelligant, numquid rem aliquam, uel uocem? res diuersas solum significantes, quarum, hæc quidem materiam excludunt, illæ uero includunt. Si uocem intelligant, ab eis quæramus, cum separatam per essentiam, quod est alterum sectionis membrum, res sit, quo pacto isti, uocem contra rem distinguunt, non enim recta est diuisio, ut alterum membrum res sit, alterum uero uox sit tenuis nunquam permanens. Amplius illud contingeret, uoces ipsas tenues Methaphysicum considerare: si uero rem intelligant, quærimus, quæ res hæc sit, ita separata, quæ neque excludat, neque includat materiam, quæ neque rei pars sit, neque subiectum. Quum nihil sit in genere, quod non sit in aliqua illius specie, & in aliquo speciei individuo, quemadmodum 3. phys. Arist. docet: immo quicquid in uniuersali est, nisi figmentum sit, necesse est, ut in aliquo singulari assignetur, necessarium est inquit Arist. 2. Top. de quibus genus prædicatum, & specierum aliquam prædicari, quod etiam libro. 4. confirmat, impossibile est participare genus, quod nullam speciem participat, opus igitur est, ut aliquod assignetur singulare, quod ita separatam sit, quod minime reperiri potest, quod neque materiam includat, neque excludat. At fortasse assignant actum, potentiam, ens & consimilia, sed hæc antea docuimus per essentiam abstracta esse, quare nihil, quod ita abstractum est, reperitur. Demum omne, quod est, aut ex materia ortum trahit, aut nullam à materia originem sumit quæ uero ex materia oriuntur, necessario materiam includunt, si uero nullam à materia ortum habent, necessario materiam excludunt, quare nulla hæc entia sunt, ut latini fingunt. Sed ea se offert dubitatio reiicienda, illud enim contingeret absurdum, Mathematicas res, per essentiam separatas esse. Sed ambiguitas hæc tollitur. natura etsi res quæ à Mathematico considerantur, sua natura quodammodo separata sint, non tamen omnem materiam simpliciter excludunt, sed solum sensibilem, intelligibilem uero includunt, quæ uero à diuina philosophia considerantur, utramque materiam, et sensibilem, & intelligibilem excludunt. Nihil tamen refert ut quæ secundum suam naturam separata sunt, sint secundum esse materiæ sensibili coniuncta, quemadmodum substantia, etsi in sui natura sensibilem materiam non includat, sed ipsam excludat, rebus tamen natura constantibus secundum esse coniuncta est, quo pacto à naturali, & non à diuino consideratur. quibus constat considerandi modum primo philosopho conuenientem, esse iuncta modo separato considerare, inde fit, ut perbelle ab Arist. 3. de anima dictum sit, quod uti res separatae sunt, ita ipsas, mens separata, & cognoscit, quare, cum naturales res, non nisi à materia sensibili, & signata separari apte sint, ita eas mens separata, & intelligit, Mathematicæ uero res, ab omni materia sensibili abstrahi aptæ sunt, mens ipsas, ita separata. At ea que à diuino considerantur, ab omni materia separari innata sunt, & sic mens ea apprehendit & separata. Arist. uerba hæc sunt, Omnino ergo, ut separabiles sunt res à materia, sic & quæ circa intellectum. Ex his itaque constare arbitror, eam, quam de duplici separato distributionem latini excogitarunt purum esse figmentum.

Ad quem philosophum pertineat cælestium mentium multitudinem demonstrare. Cap. 18.

Vtramque philosophiam mentium separatarum genus demonstrare posse docuimus, Nunc ad quam philosophiam earundem multitudinem probare attineat, inuestigandum est, Verum, quoniam philosophi inter se dissentiunt, primum uarias referemus opiniones, mox propriam adijciemus. Nonnulli, ad diuinum philosophum cælestium mentium multitudinem demonstrare pertinere testantur, & quamuis hoc ipsum non efficiat, causa est quoniam medio uacat, Nam ueluti 12. huius Arist. asserere uidetur, ab astronomo medium accipit, quo talium mentium multitudinem demonstrat, quare non per medium proprium, sed astronomum, proprium quæsitum, utpote intelligentiarum multitudinem diuinus philosophus ostendit, causa uero latentis medij, mentis humane imbecillitas est. Sed hi aperta mendacia dicunt. Nempe primum Aristoteli aduersantur, qui primo Poster. docet, quæsitum, & medium per quod demonstratur, eiusdem generis scientiæ esse, alioquin demonstratio transiret, quare hæc simul stare non possunt, ut quæsitum diuinum sit, medium autem, per quod demonstratur, sit astrologicum. Deinde medium quo separatarum mentium multitudo conuincitur, est lationum orbicularium multitudo, Atqui rem considerare, ea ratione, qua multa est, uel una, est primi philosophi, ergo multitudinem, uel unitatem lationum orbicularium spectare ad primum philosophum pertinet, ergo & medium & quæsitum ad primum philosophum pertinent. Adhuc ab Arist. dissentiunt, qui 12. huius, non cõsistatur astrologi esse multitudinem separatorum monstrare, sed inquit, multitudinem lationum ab astrologo esse accipiendam, Non tamen credendum

c. 2.
225.
c. 7. loco
232.

xi
“

44

N dum

dum est, lationum numerum, astronomum probare, quoniam sola obseruatione earum multitudinem conuincit. E

Secunda opinio. Cap. 19.

Quidam uero alij huiusmodi problema diuino philosopho non ascribunt, sed astronomo, hic enim est, qui caelestium mentium multitudinem ex numero lationum ostendit, huius opinionis uaria sunt fundamenta, & primum est, nulla scientia potest sui subiecti esse demonstrare, quare neque numerum, aut illius unitatem, quemadmodum 2. de anima Auer. asserere uidetur, ubi Arist. enumerans animae potentias, sine demonstratione, inquit, idcirco potentiarum animae numerum Arist. accepisse, quoniam artifex debet ponere esse subiecti, & illud non demonstrare, & paulo post, inquit, Aristotelem uelle ponere numerum harum uirtutum, secundum quod Artifex ponit suae artis subiecta. Quare cum caelestes mentes diuinæ scientiæ sint subiectum, ut Auer. primo de phys. aud. docet, ergo ad diuinum philosophum separatorum multitudinem demonstrare, non pertinet. Cæterum eam aduersus ipsos tollunt ambiguitatem, Arist. 12. huius, multitudinem huiusmodi mentium demonstrat, quare contemplatio hæc diuini philosophi erit, tollunt ambiguitatem, atque aiunt, problema ratione prædicamenti, & subiecti diuinum esse, ratione uero medij astrologicum est, ut horum solutio clarescat, sicendum problematis subiectum substantiam abiunctam esse cuius contemplationem primo philosopho ascribunt, prædicatum uero unitas, & multitudo est, de quibus primus philosophus theoriam facit, medium uero, quoniam lationum caelestium multitudo est, quæ ab astrologo declaratur, iure ratione medij problema astrologicum est. Sed si in apertissimo errore sunt, & quot uerba, tot errores affirmant, & primum Aristoteli & Auer. aduersantur, qui primo Poster. monent, terminos demonstrationem ingredientibus, quoniam de omni per se, & secundum quod ipsum sunt, eiusdem generis scientiæ esse, ergo fieri nequit, ut subiectum, & prædicatum sint unius scientiæ, medium uero alterius. Adhuc demonstrationis transitus non datur, nisi in his facultatibus, quare altera, est subaltera. Quare cum astronomia, ut ipsi testantur, diuinæ scientiæ subiecta non sit, ergo demonstratio illa, qua multitudo huiusmodi mentium conuincitur, transfret. Ad idem rem esse unam, uel plures, primi philosophi est considerare, ergo lationum multitudo ad primum philosophum spectat. Penes id quoque hallucinantur, quoniam aiunt, abiunctas mentes subiectum diuinæ esse, Nos enim prima disputatione monuimus, subiecti principia & non subiectum esse, immo aduersus eos ratio retorqueri potest, Nam, ut ab Auer. rationem mutuemus, principia subiecti in scientia à posteriori demonstrari queunt, sunt uero separatae mentes, in diuina scientia principia subiecti, ergo à posteriori, quod sint demonstrari à prima philosophia possunt, ergo & earum numerum. Deinde Arist. non asserit, separatorum, numerum diuinum ab astrologo accipere, sed inquit, quod lationum numerum ab astronomo suscipiendus est. Rursus Arist. primo de phys. aud. sub finem illius Vol. inquit, quod loqui de principio formali separato, utrum unum, uel plura sit, & quot, aut quæ sunt secundum certitudinem, primæ philosophiæ est opus terminare, quare mentium caelestium multitudinem primo philosopho attribuit.

Auerois opinio. Cap. 20.

Aueroes, quemadmodum apud ipsum, primo Poster. legere est, ita problema tollere uisus est, atque accipit, quod, & diuina, & ad particulares scientiæ, multitudinem, & rerum unitatem considerant, non tamen eadem ratione, Nam si unum, & multa contrahantur, particularium scientiarum, eorum contemplatio erit, sed si non contractæ accipiuntur, ita diuinus philosophus de eis disputat, quod per Arist. secundo de anima confirmat, ubi de facultatum animæ multitudine loquutus est, quæ, quoniam ad certum entis genus, utpote ad animæ potestates contracta est, ita de multitudine, naturalis sermonem facit. ex his quæsitum dissoluitur, Nempe diuinum, & naturale est, Nam, quatenus unum, & multa ad substantias abiunctas contrahuntur, quæ ut formæ, finis à diuino considerantur, ita huiusmodi consideratio diuina erit, Verum, quoniam huiusmodi mentes, à naturali, ut causæ mouentes sunt, considerantur, ita si de eis quærat, num sint unum, uel multa, ut agentes causæ sunt, contemplatio erit naturalis, ita enim unum, & multa rebus, à naturali, consideratis coniuncta sunt. Sed neque hæc Auer. opinio rationi consentit, primo quoniam à semetipso dissentit, qui 8. de phys. aud. inquit, quod si quærat, an motor æternus sit unum, uel plures, quæstio hæc diuina est, Atqui unum, & multa ad motorem æternum contrahuntur, quem naturalis contemplatur. Quæ-

Are hæc consideratio esset naturalis, quam tamen diuinam esse fatetur, quare à se ipso dissentit. Deinceps considerare rem esse ens, & hanc, ut esse unam, uel plures, eiusdem mentis est, quemadmodum 4. Metha. constat, atqui rem naturalem, quatenus ens considerare, primi philosophi est, quemadmodum ipsemet Auer. 2. phys. testatur, ergo rerum naturalium contemplatio ut unum, uel multa primo philosopho ascribenda erit. Demum, cum res sub uniuersali, & transcendenti ratione contemplatur, hæc ipsa consideratio Methaphysica est, ueluti ex prohemio primi uoluminis patet. Atqui considerare animæ potestates, motorem æternum, ut unum, uel multa, est sub ratione transcendenti hæc considerare: talium igitur consideratio diuina erit.

Propria opinio. Cap. 21.

Hucusque aliorum sententias reiecimus, nunc propria asserenda est, quæ, ut aperta reddatur, duo à nobis explicanda erunt, quorum alterum est, num caelestium mentium multitudo, à diuino, uel potius ab astrologo demonstratur, secundum an demonstrare primum mouens esse unum, ad primum, uel potius ad naturalem philosophum pertineat. sed quo ad primum propositorum attinet, dicimus diuinum philosophum solum separatorum mentium multitudinem ostendere, Verum, quoniam medium, per quod multitudo hæc conuincitur, est lationum orbicularium numerus, quemadmodum 12. huius Arist. monstrauit, quod uero huiusmodi lationes plures sint, duplici uia cognosci ualent, Nam, uel per causam, uel per sensum, per effectum enim multitudo hæc comprehendi nequit, Nam quando alter effectus, per alterum probatur, nulla demonstratio fit. Neque per causam, nam ueluti ex definitione motus constat, causa est, id, quod mouetur, & mouens, quare per multitudinem eorum, quæ in gyrum mouentur, & mouent, demonstratione causæ, lationum multitudo probatur, Atqui orbium, & intelligentiarum multitudo latet, ergo sola uia per sensum sumpta remanet. Quam primus philosophus præstare nequit, quoniam notio hæc obseruatione habetur, quæ non nisi longo temporis interuallo acquiri potest. Astrologus uero stellarum motus obseruat, & ita lationum multitudinem noscit, & hanc, diuinus ab astronomo accipit, Non ita quoniam ipsam demonstrauit astrologus, quoniam ens, unum, uel multa, esse, solus diuinus demonstrat, quare lationum multitudinem ab astrologo per obseruationem notam, diuinus accipit, per quam caelestium mentium, deinceps, multitudinem ostendit. Atque hæc est Arist. opinio, ueluti ex eius uerborum serie ostendi potest: qui 12. huius ab Eudoxo, & Calippo, sui temporis, astrologis, lationum numerum accepit, mox mentium mouentium multitudinem aperuit. Neque tamen nobis obstat, quod ab Auer. 3. de anima dicitur, si non esset, inquit, intellectus potestatis, neque abstractorum multitudo esset, Nam ibi, non asserit, librum de anima separatorum multitudinem demonstrare, sed quod per intellectum potestatis, diuinum philosophum huiusmodi multitudinem inuestigare posset, & quamuis hæc sit germana uerborum Auer. expositio, decipitur tamen, quoniam hac uia separatorum multitudo conuinci nequit, & ut eius armis aduersus ipsum, utamur, ipse aduersus Auicennam, ita ratiocinatur: si substantiæ abiunctæ per aliam uiam quam per motum sempiternum inuestigari possent, essent huiusmodi uia, in prima philosophia enumeratæ, ita nos ratiocinamur, si esset alia uia, qua separatorum multitudo conuinci posset, hac esset Arist. in prima philosophia usus, quare cum non nisi lationum multitudine fuerit usus nulla alia præter hanc erit, quare ex his satis constat, separatorum multitudinem primū solū philosophum inuestigare. Mirabile enim est, si iuxta hos abiunctas mentes non contemplatur astronomus, quo pacto earum multitudinem inuestigare potest, Nam idem artifex est, qui quæsitum & subiectum, de quo quæsitum demonstratur, contemplatur. Alterum uero propositorum, ex dictis solutum est, Nempe solus primus philosophus Dei Optimi Maximi unitatem, demonstrare ualet, quod 12. huius, Arist. docuit, ibi enim Dei unitatem ostendit. Si uero interdum in naturali philosophia, de rebus naturalibus unitatem, uel multitudinem Arist. demonstrat, scire oportet, hoc munus non, ut naturalis exercere, sed primi philosophi personam inducit, quomodo motus, & entium multitudo, ab eodem, primo phys. demonstrata fuit, consimiliter, quando mundum unum, animæ potestates plures esse ostendit, semper in naturali philosophia primi philosophi munus exercet. Sunt, & alia complura, quæ de caelestibus mentibus declaranda essent. Verum, quoniam de his in disputationibus de mundo differuimus, hæc dicta sint satis.

F I N I S.

IOANNIS IACOBI PAVESII

QVINTA DISPVTATIO DE CAELESTIVM ET SEMPI- TERNORVM CAVSIS,

AD AMPLISSIMVM FRANCISCVM
Cardinalem Gonzagam.

Præfatio.

CAELESTIVM mentes quo pacto sublunariis rebus conferant, ad quam philosophiam earum consideratio pertineat, quia uia nobis cognita facta sunt, & quo queat modo, earum multitudo inuestigari, priori disputatione docuimus. Nunc uero, de sempiternorum, & Cælestium corporum causis, disceptationem aggrediemur, num hæc ex materia, formaq; conflata sint, & an eadem, uel diuersa cum his naturis, quæ rebus caducis conueniunt, existant. Rursus si eorum est effectrix causa, & quis finis. Demum si intelligentiæ quæ secundæ mentes nuncupantur, agentem causam aliquo modo habeant.

Enim uero talium consideratio, cum nobilissima, ardua que, tum admirabilis arque summe appetibilis extat. Quippe quid Deo optimo maximo, cæterisq; mentibus, quæ Cælestibus præstantius, & corporum, orbiculari nobiliter quis excogitare posset? Veruntamen nõ facilis, sed occulta satis, atque latens notio hæc est. Procul enim à nobis sunt, atque sub sensu nostros minime cadunt, qui omnis agnitionis nostræ fontes, & origines extant, suauissima enim summeque appetibilis est, nam si appetibilis res, appetentem, non secus, ac magnes ferrum ad se trahit, quod magis, & sua ipsius natura, appetibile est, magis ad se, sui que consequutionem attrahet eum, qui appetit, suapte natura appetibilis est, prima omnium causa, immo amabilissima, desiderabilissima, quam, qui contemplari potuerit, nullo unquam fastidio, nulla que facietate afficitur, aliorum enim appetitium, quæ uel bona sunt, uel uidentur esse, occurrit facietas. Huiusmodi itaque, cum diuina omnia, & præcipue opifex nostrum, sint, eorum notio, summe à nobis expetitur. Et idcirco iucundissima, quoniam id circa quod uersatur, iucundissimum, pulcherrimum, atque optimum est. Hæc itaque sunt, Cardinalis amplissime, quæ in presentia pertractanda existimauimus. in quorum quidem contemplatione, consueta uia progrediemur. Nempe primum, aliorum sententias referemus, mox propriam adijciemus.

Ioannis Grammatici opinio. Cap. I.

Communis omnium philosophantium sententia est, Cælestia, materia prorsus non uacare. Nempe naturalia corpora sunt, quæ naturam claudunt, atque hæc de materia, formaque affirmatur. Rursus corpus est, quod se ipsum mouet, & hoc, id esse asseritur, quod in partem per se motam, quæ subiecti uicem gerit, atque in partem per se mouentem, quæ forma est, partitur. Cælestia igitur, ex materia, omnium philosophorum consensu, quodammodo constant. Contrauersa uero, & lis est, si eiusdem naturæ cum materia sublunarium sit. Ioannes grammaticus, quemadmodum apud ipsum in libro contra Proclum legere est, cælestem materiam, cum ea caducorum, eiusdem rationis esse, fuit arbitratus, & idcirco cælestia, sua natura interitus capacia esse credidit, si uero sempiterna sunt, ab opifice Deo, æternitatem consequuta sunt. Materia enim, in quibus includitur, principium est, quo res esse, & non esse ualēt, est enim contradictionis potentia. Hanc suam sententiam ex multis persuadet. Et primum ita se habet, nullum corpus finitum, uirtutem infinitam habet, quemadmodum 8. de physico auditu Aristoteles monuit, orbiculare corpus, finitum est, ergo uirtutem finitam habet, quare finiri potest, & non esse. Principium itaque claudit, quo ualeat non esse, quod materia ea est, quæ in sublunariis reperitur. Secundo, quæcunque indigent aliquo, ut sint, per se non sunt

sufficiencia

A sufficiencia, sed propria natura possunt non esse, nam si sua natura sufficiencia essent, alio ut sint non indigerent, sed omnia, quæ materia constant, materia ut sint, egent, ergo omnia hæc sua natura sufficiencia non sunt, atqui cælestia materia constant, ergo ipsa, ut sint, egent, per se itaque sufficiencia non sunt, & possunt non esse, quare materiam uniuocam habent. Tertio, omne compositum potest dissolui, quemadmodum Plato in Timæo docet, cælestia composita sunt, ergo dissolui possunt, compositi uero dissolutio, eius est interitus, cælestia itaque eorum præualent, quare in materia cum rebus, quæ apud nos sunt, communicant. Quarto, omne corpus est in infinitum diuiduum, ueluti peripatetici monent, cælum corpus est, ergo in infinitum diuiduum, quare si quis ratione, ipsum diuidat, constat diuisionem, ad aliquam eius magnitudinem peruenire, in qua nulla formarum cælestium subsistet. ergo cum illa diuisione, formæ illæ cælestes interibunt. neque tamen obstat si dicatur, quod & si in infinitum diuiduum sit, nunquam tamen actu diuiditur, eam etenim potentiam ad actum nostra imaginatione deducere poterimus, ueluti per intellectum, materiam informem consideremus, quamquam sine forma unquam existat, ergo quamuis cælum nunquam actu partiat, propria tamen ratione, partibile est, quæ potentia, si ad actum ducatur, cælum peribit, quare materiam eiusdem rationis habet. Quinto, si cælestia eandem materiam cum sublunariis non haberent, sua natura essent sempiterna, quod fieri non potest, nempe unaquæque cæli pars, est uirtutis finitæ, ergo & totum cælum antecedens ita probatur, cæli partes, aut sunt finitæ, aut infinitæ uirtutis, atqui uim infinitam non habent, quoniam quod est infinitæ uirtutis, est per se sufficiens, sed unaquæque pars cæli, non est per se sufficiens, cum alijs egeat, & toto, ut sit, nam partes ad aliquid sunt, totius enim partes sunt, & proprias uires ipsismet mutuo impertuntur, ueluti luna maxime indicat, & ea quæ sub luna commiscuntur, quæ non sunt per se sufficiencia, & quorum tota, per se non sufficiunt, neque itidem partes. Idem alio pacto ostendit, si unaquæque pars uim infinitam haberet, aut totum habet equalem uim, cum parte, aut maiorem, non est secundum dandum, nam aliquid infinito maius foret, neque æqualem uim totum, & pars habent, totum enim suis partibus pollentius semper est, quare cum cuiusque partis uirtus, finita sit, ergo & totius uis finita erit, Etenim quod ex partibus finitis constat, infinitæ uirtutis esse nequit, cælum itaque, & eius unaquæque pars, uirtutem finitam habet, quemadmodum sublunaria, quare materiam uniuocam habebit. Hæc sunt, quæ Grammaticus fingit.

Ioannis Grammatici opinio refellitur.

Cap. 2.

C SED hæc uana sunt. Verum quoniam duo opinio affirmat, quorum alterum est, Cælestem materiam eandem naturam cum illa sublunarium habere, & de hoc posterius disputabimus, alterum uero est, Cælum sua natura posse non esse, æternitatem uero, a Deo optimo maximo fuisse adeptum, de hoc secundo impræsentiarum sermo erit, & ut quæ dicenda sunt, aperta reddantur, primum hæc mutuo conuertitur, ut puta genitum, & corruptibile. cõsimiliter, ingenitum, & incorruptibile explicandum erit. Et à genito, & corruptibili exordimur. De ingenito, & incorruptibili negatur non esse, ergo hæc mutuo conuertuntur. de quo, etenim, negatur prius, de eodẽ posterius negatur, At non esse genito & corruptibili prius est, quemadmodum ex utriusque definitione constat, nempe genitum dicitur, prius non ens, & posterius ens, corruptibile uero, prius ens, & posterius non ens, quare non esse, prius est genito & corruptibili, sed non esse de sempiterno negatur, ergo de eodem genitum & corruptibile negantur, quare omne genitum & corruptibile conuertuntur. Rursus à quo affirmatio remouetur, negatio asseritur, hæc enim est contradicentium natura, & lex, At semper ens, & semper non ens, negatur de genito, & corruptibili, ergo semper ens, & semper non ens, negatio, uti quandoque ens, & quandoque non ens, de genito, & corruptibili affirmabitur, quare hæc, inter semper ens, & semper non ens, media erunt, ergo genitum & corruptibile conuertuntur. Nempe negationes, aut uni, aut diuersis insunt. At uero, secundum cõcedi nequit, contingeret enim aliquid esse semper quandoque ens, quidquã uero, semper quandoque non ens, quare uni, & eidem negationes insunt, genitum igitur erit corruptibile, & uice uersa. Deinde genitum, aut sequitur semper ens, aut semper non ens, aut corruptibile, quatuor enim hi termini, uerum & falsum in omni re diuidunt, Atqui duo priores termini, uti semper ens, & semper nõ ens, genitum non sequuntur, ueluti ex eorum rationibus patet, nam semper ens, idem sonat, quod in omni tempore ens, semper non ens, quod in nullo tempore ens, genitum uero, quandoque ens, & quandoque non ens, quare semper ens, & semper non ens, genitum non consequuntur, ergo corruptibile ipsum insequitur, quare hæc mutuo se inferunt, genitum uidelicet, & corruptibile. Ad idem omne quod ex contrario in contrarium mutatur, est generabile, atque omne corruptibile, ex contrario in contrarium mutatur, ergo omne corruptibile, genitum est, & uice uersa, uti ex hac eadem ratione haberi potest. Constat itaque, genitum & corruptibile conuertitur, hunc quod ingenitum, & incorruptibile

N 3

& incorruptibile

& incorruptibile se mutuo consequantur, demonstrandum erit, & ita primo ostendi potest, genitum, & corruptibile se mutuo inferunt, ergo ingenitum & incorruptibile, nam, ut secundo Priorum constat, quando sunt duo termini contradicentes, & quodlibet ens diuidentes, secundum uerum, & falsum, & sunt duo alij, qui ita quoque se habent; si alter primæ diuisionis conuertitur cum altero alterius diuisionis, alter quoque primæ diuisionis, conuertetur cum secundo alterius diuisionis, sed genitum, & ingenitum, termini contradicentes sunt, & quodcumque ens partientes, consimiliter corruptibile, & incorruptibile, & genitum conuertitur, cum corruptibili, ergo ingenitum, cum incorruptibili reciprocatur. Iam uero, si ingenitum, cum incorruptibili non conuertetur, ergo ingenitum, esset genitum, nempe si ingenitum non sequitur incorruptibile, ergo corruptibile: hæc enim est contradicentium lex, ut alterum semper de re negetur, alterum affirmetur, sed corruptibile cum genito conuertitur, ergo ingenitum, esset genitum; pari ratione ostenditur, incorruptibile esse ingenitum; nam si incorruptibile ingenitum non foret, ergo esset genitum, sed hoc conuertitur, cum corruptibili, ergo incorruptibile, esset corruptibile. Demum omne sempiternum est incorruptibile, omne ingenitum, est sempiternum, ergo omne ingenitum, est incorruptibile. & prima propositio ita ostenditur, si enim sempiternum, non esset incorruptibile, ergo corruptibile, quare idem secundum actum simul esset, & non esset, sempiternum enim, in omni tempore ens dicitur, corruptibile uero, quandoque non ens, ergo si quod potest esse, in actu ponatur, sequitur ut idem secundum actum, simul sit, & non sit. eadem ratione ingenitum, & sempiternum conuerti ostenditur. His itaque explicatis demonstrandum est, quod id quod sua natura corruptibile est, sempiternum fieri nequit, atque ab horum terminorum notione exordiemur. Semper ens, significat, quod in omni tempore ens, quod sempiternum ens, nuncupatur. Semper non ens, quod in nullo tempore ens, indicat, atque hæc contrariæ opponuntur, etenim uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ex eisdem terminis constitutæ contrariæ opponuntur. At contradictoriæ semper enti, non semper ens opponitur, quod idem, quod quandoque non ens sonat. Negatiua, præposita (ut bene norunt logici) suo contradicenti æquiualeat, similiter semper non enti, non semper non ens, quod quandoque ens significat, contradictorie opponitur, ex his ita demonstratio componi potest; Cælum sua natura est corruptibile, ergo sempiternum esse non potest, alioquin, idem simul esset, quandoque non ens, & semper ens. Nam quod sempiternum ens est id est quod in omni tempore ens, corruptibile uero, quod quandoque non ens, quare Cælum erit, quandoque non ens, & in omni tempore ens. quæ ratio ita confirmari potest, si quod sua natura corrumpi ualet, ab aliqua causa agente, æternum fieret, ergo idem semper simul esset, & non esset. Nam si quod fieri potest, in actu ponatur, & si falsum sequi possit, falsum tamen impossibile, non sequitur, ergo quod corruptibile est, si momentum assignetur, in quo est corruptum, eo tunc non est; neque toto tempore quod subsequitur, uerum quoniam sempiternum est, ergo eo tunc, & toto sequenti tempore erit, quare secundum actum idem semper simul erit, & non erit. Deinde, si quod sua natura corruptibile est, æternitatis actum est adeptum, ut ab aliqua causa agente hunc actum suscipiat, opus est; ergo aut à casu, & fortuna, aut à natura. Non à casu, & fortuna, quoniam eorum, quæ uel semper, uel ut plurimum sunt, causæ non existunt, ergo à natura, quod fieri nequit. Etenim in quibus ortus, & interitus reperitur, ea materia est, quæ contradictionis potentia existit, quæ principium est, quo res esse, & non esse potest, sed corruptibile, quod incorruptibile; à natura factum est, sua ipsius natura corruptionis capax est, ergo huiusmodi materiam claudit, quare iterum sequitur ut opposita simul sint. Rursum, si quod sua natura corrumpi potest, perpetuum ab alio fieri posset, deus, & natura aliquid frustra fecissent, nempe corruptibile est, quod potest corrumpi, sed potestas hæc, ad actum nunquam deducitur, ergo frustra esset. Ad hæc, ea substantia dicitur corruptio nis capax, quæ materiam, quæ potentia contradictionis est, claudit, & contrarium habet, quemadmodum ex physicis constat, & ex primo commentario de cælo, ergo si substantia aliqua æterna facta est, materia, & contrarietate carebit, quare nulla substantia una numero existens, corruptibilis, & sempiterna erit, alioquin simul materiam, & contrarietatem haberet, & rursus non haberet. Amplius alterum oppositum, in alterum non mutatur, nisi corrumpatur, ergo si aliqua substantia sua natura est corruptibilis, fieret incorruptibilis, ergo esset opus, ut sit prius corrupta, quare nulla substantia una numero existens, cum corruptibilis est, perpetua fieri potest. Confirmatur si aliqua substantia simul æterna, & corruptibilis esset, ergo hæc à semetipsa genere, & plusquam genere distinguere tur, siquidem æternum, & corruptibile, genere, & plusquam genere differunt, ut x. huius constat, Demum illud contingeret, ut agens, quod substantiæ corruptibili æternitatem largitur, esset infiniti uigoris. id quod consequitur, ita ostenditur, corruptibile enim est, quod contrarium habet, quod tam diu manet, quam diu eius forma, contrario resistit, ergo quod contrario per diem resistit, alicuius uirtutis, & perfectionis est, si uero per mensem, uel annum, maioris perfectionis, ergo quod tempore infinito contrario resistit, infinitæ perfectionis erit, ergo causa quæ corruptibili, æternitatem largitur, contrario illius, tempore infinito resistit, quare infinitæ perfectionis

bis,

A nis, & uirtutis erit, quod philosophi, & præcipue peripatetici, absurdum esse iudicant, ueluti sequenti disputatione docebimus.

Quod sua natura corruptibile est, quandoque non esse. Cap. 3.

FORVM quæ sunt, alia per se existunt, quemadmodum substantiæ, alia uero alteri in existunt, ueluti accidentia. His, idem corrupendi modus non conuenit, substantia enim, duplici de causa interire potest, quarum altera, interna est, & hæc est materia, quæ quoniam contradictionis potentia est, principium est, quo substantia non esse ualet, quando enim, sub aliqua flat forma, potestate opposita est, quam suscipere nequit, nisi antiqua deleatur. Est altera causa, quæ externa est, ut puta contrarietas, materia enim, actum quem suscipere potest, non recipit, nisi contrarium corrupens sit, quod priorem interimat, & nouum educat, quare substantia omnis, quæ potest non esse, idcirco deletur, quoniam materiam, & contrarium habet. Hæc ab Aristotele habetur, primo de cælo, quando orbiculare corpus, neque ortum, neque interitum pati docuit. Ex his patet causa, cur id, quod potest non esse à principio interno, potest quoque non esse à principio externo. Id enim, quod à principio interno corrumpi ualet, est, quod materiam habet, quæ opposita forma potestate est, & hæc ex se ad actum suscipiendum, deduci nequit, quare agente externo indiget, cuius merito, oppositum suscipit actum. Illa enim, quæ in materia est, potestas, nisi otiosa, & uana sit, ad actum quandoque, ut reducatur, oportet. Sed hæc dubitatione non uacant, nam fieri potest, ut aliqua substantia, corrupendi potestatem habeat, quæ tamen nunquam interimitur. Nam uti substantia se habet, ut gignatur, ita ut deleatur. at fieri potest, ut substantia aliqua produci possit, quæ tamen nunquam producta est, à pari substantia, quæ non esse potest, nunquam ut corrumpatur, fieri potest. Id enim produci posse dicitur, quod cum in certo tempore gigni possit, in eo, ut nunquam producatur possibile est. Nam possibile id esse asseritur, quod uti ad esse, potentiam habet, ita ad non esse. Deinde aliqua pars ignis in loco proprio permanens, corrumpi potest, nunquam tamen deletur, si enim quandoque corrumpitur, aut in loco ubi est, aut non, non primum concedendum est, etenim ibi nullum est corrupens, à cælo enim, non deletur, quoniam ignem, orbiculare corpus conseruat, neque alibi, descenderet enim ignis, quare ibi, agens igni, uim inferens, ut deorsum feratur, esset. Quod ridiculum est asserere. Substantia igitur aliqua, quæ corrumpi potest, possibile est, ut nunquam corrumpatur. Demum elementa secundum suas uniuersitates, quoniam materiam, & contrarium habent, corrumpi ualent, nunquam tamen delentur, non ergo uerum est, quod omnis substantia, quæ non existendi potestatem habet, quandoque est corrupta. Sed hæc dissolui possunt, & quo, ad primam attinet, quod magni momenti est, ita ipsum euertimus. Verum erunt nonnulla prius accipienda, & primum, erit horum trium, necessarij, eius quod fieri potest, & eius quod fieri non potest, notio, necessarij, itaque, licet non simpliciter dicatur, ut sexto Methaphi. docuit Arist. illud tamen, quod simpliciter necessarium est, semper ens est, & in omni tempore ens, uti docuit Arist. primo Cæli, circa finem, id autem fieri non posse dicitur, quod semper non ens, & in nullo tempore ens, ex quorum rationibus, quid sit, quod fieri potest, patet, quoniam medium est, inter semper ens, & semper non ens, & est quandoque ens, quandoque non ens. Quare quod fieri potest, illud dicitur, quod cum non est, potest esse, & cum est, potest non esse. quibus eorum patet error, qui asserunt possibile esse, quod potest esse, & non esse, ita quod uti potestiam habet, ut sit cum non est, habet potentiam ut nunquam sit; quod fieri non potest, quoniam tunc id quod fieri potest, in naturam eius quod fieri non potest mutaretur, nam quod non est, aut quandoque est, non ens, aut semper est, non ens. si secundum, ergo esset id quod fieri non potest, hoc enim dicitur semper non ens, quare quod non est, & potest esse. necessario quandoque erit, ita enim Arist. primo cæli arguit, quando monstrat negationes semper entis, & semper non entis uni, & eidem in esse, ergo possibile dicitur, quod cum non est, potest esse, & cum est, potest non esse, & ideo quando non est, si in esse ponatur absurdum nullum sequitur; similiter cum est, quoniam potest non esse, si ponatur in actu, absurdum nullum sequitur. Verum id quod fieri potest, quod alio nomine contingens uocatur, trifariam dicitur, quoddam ut in pluribus, & ut frequenter fieri consueuit, quod, ut docuit Auer. 2. phys. dicitur, quod sua natura est aptum ita sæpius fieri. Rarum aliud contingens dicitur, quod sua natura, raro est aptum fieri; aliud contingens ex æquo uocatur, quod sua natura dicitur, quia æque non magis ipsum, quàm oppositum inueniri potest, uti sedere, se habet, cui ex proprio nam, competit, ut non magis ipsum, quàm suum oppositum, sit aptum ex æquo esse, ut tamen alterum eorum, ad esse prodeat, causa agens concurrat, quæ magis pro uno, quàm pro altero faciat, & proinde ipsum magis, quàm oppositum euenit, ut docuit Auer. 2. & 8. de physico auditu. sed contingentia hæc altera immaturæ actionibus inuenitur, altera in actionibus humanis, contingens,

N 4

tingens autem, quod in naturæ actionibus inuenitur, necessario ad actum deducitur. Sed hæc necessitas ex suppositione est. Hoc enim contingens non est, nisi generabile, & corruptibile. Verum illud generabile dicitur, quod potentiam habet, ut ad esse prodeat, sed hæc potentia bipartita est, altera, quæ actui & formæ opponitur, quæ actu adueniente deletur, quæ potètia propinqua uocari consuevit, altera est potètia quæ non opponitur actui, sed ad actum refertur, ut ad suum complementum, quæ forma adueniente non tollitur, sed perficitur, & dicitur susceptiua potètia, quæ natura materiæ est, quæ uno numero est, omnibus, uti, materia, merito huius potètiæ, res generabilis non dicitur, quoniam ob hanc potentiam neque generatio, neque corruptio rei competit. Quandoquidem potentia hæc non magis hanc, quam oppositam formam est apta recipere, non enim sub una magis, quam sub alia forma esse potest. Et ideo Auer. primo cæli inquit, quod contingit aliquid præfuisse in materia tempore infinito, propterea quod materia ex se tempore antea infinito erat apta, formam, quam nunc habet, recipere. Altera potètia, quæ respectiua dicitur, ab agente, in materia producta est, agens enim materiam prius præparat, præparamenta quædam, in ea producens, ex quibus in materia potentia resultat, qua hanc potius, quam illam formam suscipere fit apta, interdum tamen accidit, quod agens hanc potentiam in materia producere nõ potest, & ideo omnino sibi cõsimile in specie non generat, sed defectus naturæ, aut agentis debilitate, aut materiæ uitio prouenit. quare quoniam agens potètiã hanc in materia non producit, cõsimile in specie non producit. cum autè naturæ defectus fiunt, non proinde fiunt, quoniam aliquod erat generabile, quod non generatur. Quoniam illud cõsimile agenti generabile non dicitur, cum eius in materia non sit potentia, sed monstri potentia, & ideo naturæ peccatum producit. nulla igitur potentia frustratur, non materiæ, quoniam ea quæ eius natura est cuiusque formæ capax est; neque propinqua, quoniam hæc formã monstri respicit, quæ ad actum deducitur; neque agentis, cum sua natura sit interdum aptum, monstrum producere. Quod igitur generabile est, necessario generatur, & ideo effectus casu dicitur fieri, quoniam sit effectus raro ab agente intentus. Quare ex his patet, quod omne generabile, quantum generabile, necessario generatur. Quoniam generabile dicitur, merito secundæ potètiæ, quæ cum in materia est, fieri non potest, ut ad actum non prodeat, ratione enim alterius potètiæ rei neque generari neque corrumpi repugnat. Ob illam igitur potètiã gigni ens non dicitur, quæ res, ratione confirmari potest; contradictio, neque per se, neque ex accidenti de eodem simul uera esse potest, si ergo esset aliquid, quod gigni posset, aut per se, aut ex accidenti, hoc esset, semper non ens, ergo idem secundum actum simul esset, & non esset, nam illud, quod fieri potest, cum habeat potètiã, ut fiat, si ergo ponatur in actu, licet falsum sequatur, absurdum, & quod fieri nequit, non accidit, quemadmodum primo cæli, & primo priorum docuit Arist. Cum ergo in actu ponitur, erit, & cum eo tempore ex accidenti sit, semper non ens, non erit. Contradictio igitur de eodem simul uera. Adhuc natura unius oppositi, in alterius naturam non mutatur, quandoque ens, quod possibile est si semper non ens fieret, id igitur quod fieri potest, illud est, quod fieri non posset, quod semper non ens est. Quibus Arist. auctoritas adiungitur, primo cæli, manifestum est autem, inquit, & aliter, quod impossibile sit, quod corruptibile est non corrumpi aliquando, semper enim erit simul & corruptibile, & incorruptibile, quare simul erit possibile, & semper esse & non semper, corrumpitur igitur aliquando corruptibile & si generabile est, factum est, possibile. n. est factum esse, & nõ semper esse. Secunda dubio ita euerit pot. Ignis. n. qui in loco sursum manet, corruptibilis est & quãdoq; corrumpitur ab aere, qui contiguus est, hæc enim elementa, quoniam se contangunt, atque contrarijs qualitibus affecta sunt, agunt, & patiuntur mutuo, & alterum uertitur, quare continuo aliquæ ignis partes, in Aerem uertuntur, & iterum aliquæ aeris partes, in ignem mutantur, quæ sursum late, alias deorsum pellunt, ueluti Alexander testatur. Postremum Simplicius soluit, asserens elementa secundum totum corrumpi, sed non ita secundum totum, hoc est, secundum omnes partes simul, ita enim deleri non sunt apta, alioquin alterum duorum contingeret, uel quod dabitur corporum penetratio, uel uacuum. Si enim totus ignis in aerem mutaretur, minorem, aer de nouo genitus, locum occuparet, cum igne minus rarus sit, quare minorem locum occupabit, recisiuum uero loci, quoniam aliud corpus non replet, uacuum igitur erit. Cõsimiliter, si totus aer in ignem mutabitur, igitur in suis dimensionibus augebitur, rarior enim fiet, quare ut maiorem locum repleat, opus est, qui cum ob alijs elementis occupetur, igitur corporum penetratio dabitur. Quare elementa ita secundum totum corrumpi nequeunt. Corruptuntur uero elementa secundum totum, hoc est, secundum omnes partes, non simul, sed secundum successiõnem, nulla enim elementi pars, quæ retro temporibus fuit, eadem numero est, sed continuo alia, & alia est, atque huius uicissitudinis causa, cælum est.

Nullum

Nullum accidens quod corrumpi potest, sempiternum fieri potest. Cap. 4.

Modus uero, quo accidentia delentur, ab eo substantiarum, longe diuersus est, quoniam diuersum existendi modum habent. Sunt enim in subiecto entia; quare merito subiecti corruptibile, uel æternum accidens dicitur, si enim subiectum potest non esse, cõsimiliter & accidens, si uero æternum est subiectum, accidens quoque erit perpetuum. Verum accidentia alia contrarium habent, alia uero minime, hæc solum subiecti merito intereunt. Quæ uero contrarietatem habent, duplici de causa deleri possunt, & merito contrarij, atque hoc si eorum subiectum potentia sit, ad ipsorum non esse, atq; hæc ab Arist. in lib. de longitudine breuitateque uitæ explicantur. Inquit, enim, formas deleri, uel propter subiectum, uel ob contrarietatem. Cæterum accidentia, quæ contrarium habent, alia esse fixum, & permanens, ueluti quæ simul secundum omnes suas partes existunt, possident; alia uero habent esse, dum fiunt, quemadmodum motus, & hæc à subiecto, & ab agente dependent, nempe motus est, actus actiui, & passiui. Hæc itaque accidentia triplici de causa delentur, & ob subiectum, & contrarietatem, atque merito agentis. motio enim æterna est, si suum agens æternum est, si uero interitus capax est, motus quoque corruptibilis erit. Sed his quæ nunc à nobis explicata sunt, Auer. obstat, qui 12. huius, inquit, Cælestem motionem, sua natura posse deficere, si uero perpetua est, ab intelligentia semper mouente, æternitatem suam consequitur. Hanc suam opinionem ita persuadet, cælum habet ad quietem potentiam, quæ est motui contraria, ergo cælestis motus in sui natura caducum est, & merito mouentis sempiternus euadit. Rursus nono huius, Arist. inquit, non esse timendum cælum posse quiescere, atqui timor non nisi de eo quod potest esse, & non esse, existit, ergo orbiculare corpus à sua motione deficere potest. Neque obstat, si quis dicat, quod Arist. docet id quod sua natura caducum est, non posse ab alio æternum fieri. Inquit enim, Auer. Arist. sententiam, de substantijs esse intelligendam, in quibus uerum est, substantiam caducam, ab alio perpetuari non posse. Sed in accidentibus secus, hæc enim ad interitum, potentiam habere possunt, quæ tamen ad actum minime deducitur. confirmat hoc Auer. Arist. enim, primo libro de cælo, Platonem arguit, qui mundum sua natura caducum, & ab alio sempiternum fieri, credit, mundus uero, substantia est. Quare de substantijs Arist. sermo intelligendus est. Et rei huius causam largitur, substantia enim est per se constans, & non alio existens, ueluti, accidens, & idcirco si substantia caduca, uel eterna est, hæc sua natura habet, quoniam causam in se sui interitus habet, uti materiam, & contrarium, est uero æterna, quoniam his caret. Accidentia uero, cum per se non existant, ultra eorum naturam, in esse à subiecto dependent, & idcirco duas ob causas, perpetua, & caduca esse ualent, & quia subiectum sempiternum, uel non sempiternum est, uel quoniam in sui natura causam corruptionis habent, ut contrarietatem, & ideo fieri potest, ut accidens sua natura corruptibile sit, quia tamen in subiecto æterno reperitur, & ab agente perpetuo dependet, idcirco & si sua natura corrumpi ualet, perpetuum tamen est. Hanc Auer. sententiam, posteriores Philosophi ita confirmant. Vna, & eadem est contrarior materia, uti 5. phys. constat. Sed Cælum est materia motionis, ergo est quietis materia, motio enim, & quies contrarie opponuntur, quare ueluti Cælum moueri potest, ita potest quiescere. Deinde si cælestis motio, sua natura non posset deficere, ergo corpori orbiculari intelligentia frustra esse coniuncta, nam ut moueat, & motum conferuet, unitur. Demum Cælum respectu motus, est contradictionis potentia, ueluti nono huius patet, ergo cælum potest quiescere. Sed hæc Auer. opinio, à ratione, & ab Arist. & demum ab ipsomet, dissentit, & primum Aristotelis demonstratione utemur, si cælestis motus, sua natura posset corrumpi, ergo habet sui interitus definitam tempus, siquidem cuiusque rei, siue accidens, siue substantia extiterit, est definitum tempus ortus, & interitus, quemadmodum primo libro de cælo Arist. monuit, & ibi ipsomet Auer. ergo si tempus interitus accipiat aliquo illius temporis momento, & toto sequenti tempore, non erit, At cum eo tempore sit, nempe æternus ab intelligentia sit, ergo simul secundum actum erit, & non erit, cõsimilis enim ratio est, de accidente, ueluti de substantia, & quod pro sua defensione Auer. dabit, hoc idem Aristoteli dabitur. Nonnulli ex posterioribus, demonstrationem hanc tollere nituntur, & inquirunt, absurdum de substantia sequi, non autem de accidente, & causa est, quoniam substantia in se, suæ perpetuitatis, & corruptionis causam habet, nam materiam claudit, ob quam res, potest esse & non esse. Accidens uero, in se principium suæ æternitatis, uel interitus non habet, nam caret materia, ex qua & solum materiam in qua habet, & idcirco principium quo est æternum, uel corruptibile, externum est, & ita cælestis motio, suam æternitatem habet, ab intelligentia semper mouente. Arist. uero ratio, contra Platonem ualida est, non autem contra Auer. Plato enim, mundum æternum statuens, est opus etiã eundem quod materia careat, itatuere

statuere; ex eo uero, quoniam sua natura corruptibilis ponitur, materiam claudit, & ita absurdum sequitur. Sed multifariam decipiuntur, quoniam ratio ita de motione, ueluti de substantia, & mundo concludit. Neque diuersitatis ratio recta est, nam, ut ipsemet Auer. inquit, motus cæli corruptibilis est, quoniam materia eius, uti cælum, ad non esse eius, potentiam habet, & quia contrarium habet. Aeternum uero, ab extrinseco, ita Plato sentit, nempe mundum sua natura corruptibile, & ab extrinseco, ut puto à Deo, æternitatem habere asserit, quare ratio utrobique par est. Adhuc cælestis motus, siue ab interno, siue ab externo principio perpetuus sit, ergo semper, & infinito tempore erit, si ergo corruptibilis est, si ponatur in actu non erit. Quare uti de mundo, ita de motu ratio concludit; quare esse æternum à principio interno, uel externo, causa non est, ut ratio non ualeat. Deinde quod est possibile ab intrinseco, est etiam ab extrinseco possibile, & uice sequitur uersa, ueluti ipsemet Auer. primo cæli docuit, ergo si cæli motus, sua natura corruptibilis est, ergo ab interno principio, potest non esse, ergo necessario sibi respondet extrinsecum corruptens, cuius merito quandoque non erit, neque recte dicitur, quod ea propositio ualeat in substantijs, & non in accidentibus, nam Auer. contrarium sentit, quoniam eam probat, per definitionem possibilis, ex primo priorum sumptam. quod possibile est. quo posito in esse, non sequitur impossibile, ergo si aliqua substantia, sua natura est possibilis non esse, impossibile ex alio, tunc possibile fieret impossibile. Modo hoc absurdum uti de substantia, & mundo, ita de motu concluditur. Adhuc Auer. terrio de anima asserit, fieri non posse, easdem intentiones quandoque æternas, quandoque corruptibiles esse, nisi natura corruptibilis æterna fieret, atqui intentiones rerum materialium, secundum Auer. accidentia sunt, & negat has, ratione rerum materialium esse corruptibiles, ratione uero intellectus, æternas. Sed motus accidens est, quare si sua natura corruptibilis est, æternus fieri nequit. Ergo posteriorum solutio recta non est. Ad idem in libro de long. & breuitate uitæ Arist. inquit, accidentia, & formas bifariam corrumpi, uel quia subiectum deletur, uel quia contrarium habent. cælestis motio accidens est, ergo si sua natura corruptibilis est, ergo uel merito sui subiecti, uel quia contrarium habet, sed neutrum in cælesti motione reperitur, eius enim subiectum æternum est, neque contrarium habet, nisi quoquo modo secundum partes, ut primo cæli Arist. monuit, quare nullo modo cæli motio corruptibilis est. Insuper Arist. 8. de phys. auditu, & 12. huius, ita ratiocinatur, cælestis motio est æterna, ergo cælum, & mouens æterna sunt, si itaque sua natura perpetua motio non esset, ex hoc medio quod simpliciter cælum, & mouens æterna sint, non haberet, sed tantum secundum quid, quæ ratio ita confirmatur. Auer primo cæli inquit, quod ratio hæc ualeat, motus orbicularis est simplex, ergo cælum est simplex, & causa est, quoniam in gyrum motio, est proprium cæli opus, & proprium opus, rei naturam arguit, ergo uti ualeat, motio orbicularis simplex est, ergo cælum simplex est, eadem ratione ualebit, motus cæli sua natura non est æternus, sed ab alio, ergo cælum neque sua natura æternum est, sed ab alio. Utrobique enim arguitur, ex natura proprii operis, ad naturam proprii subiecti. Ad idem, natura, & quod quid est accidentis, quemadmodum secunda disputatione docuimus, est alteri inesse, ergo si substantia, cui inest accidens, est æterna, ergo accidens sua natura æternum erit, motus cæli accidens est, & substantiæ sempiternæ inest, ueluti cælo, quare sua natura æternus est. Demum, ut ratione Auer. qua contra Auicennam utitur, arguamus, si in cælo est materia eiusdem rationis, ergo Deus & natura aliquid frustra fecissent, quoniam, eam potentiam egissent, quæ nunquam ad actum reducitur, ita si cæli motio sua natura corrumpi posset, ergo & potentia esset frustra, cum ad actum nunquam reducatur, ratio enim eadem est. Quare dicendum erit, cælestem motionem sua natura æternam esse, nempe subiectum eius ad suum non esse, non est in potentia, quemadmodum Arist. 9. huius docet, qui inquit, cælum esse in potentia ab ubi, & quale, & non dicit ad motum. & 8. 12. 10. & 12. eiusdem operis, inquit, cælum solum habere potentiam ad ubi, & non ad motum, potentia enim ad motum, diuersa est, ab ea, quæ est ad ubi, nam stat aliquid actu moueri, & esse in potentia ad ubi, ergo cum cælum potentia ad motum careat, erit eius motus sua natura perpetuus. Rursus cæli motor semper mouet, ergo motus sua natura æternus. Mouens enim ad motionis naturam pertinet. Demum contratio uacat, uti Aristoteles docuit. Ergo omnibus modis æternus. Sed ea se offert dubitatio diluenda, si omnis motio contrariam quietem habet, ergo orbiculari lationi quies contraria erit. Nonnulli cælestem motionem bifariam considerari posse asseruere, & quatenus motus est, & ut orbicularis, & cælestis est, si priori modo spectetur, ita contrarium, ipsam quietem habet, ut uero orbicularis est, contratio uacat, ueluti cælum, uti corpus quiescere potest, quamuis nō ut cælum, hoc probant, naturale enim corpus in se motus, & quietis principium habet, cælum naturale corpus est, ergo quiescere potest, quare ipsius motus quatenus motus, contrariam quietem habet, sed hi in apertissimo errore sunt. Nam nihil potest alicui rei, sub ratione generis conuenire, quod

A quod repugnet illi, quod eidem sub propria ratione competit, nam quæ rei conueniunt, sub ratione generis, per se conueniunt. quæq; ei conueniunt sub ratione propria, per se conueniunt, ergo semper, quare si hæc opposita essent, rei, simul semper opposita inessent. ergo si cælestis motio, quatenus motio est, contrarium habet, propria ratione, non habere contrarium, ei competere nequit. Deinceps si cælum quatenus naturale corpus est potest quiescere, possibili posito in actu, licet falsum sequi possit non tamen id quod fieri nequit, ergo si ponatur in actu, cælum quiescit, quare motus non erit, & cum sit semper ens, ergo erit, quare simul secundum actum, idem erit, & non erit. Neq; obstat si dicatur hoc possibili non posse in actu poni, quoniam tunc id quod possibile est, esset impossibile, quemadmodum ex possibili definitione constat, nam dicitur, quod si ponatur in actu, impossibile non sequitur, quamuis falsum sequi possit & idcirco asserimus nos, orbiculari corpori, quatenus corpus est neq; conuenire, neq; sibi repugnare quietem: etenim naturale corpus, indifferens est, ad motionem, & quietem, quatenus uero, est naturale corpus, ortui, & interitui subiectum, & moueri, & quiescere potest, ut uero sempiternum est, à forma sempiterna, habet, ut solum circumferatur, & non conquiescat. Et proinde recte ab Auer. dictum est, naturæ definitionem ambiguam esse, siquidem singulis naturis, eadem ratione non competit. Ex his prima Auer. ratio diluitur, cælestis enim motio, quiete opposita caret, neque cælo priuatio opposita inest, cuius ratione motus deletur. Etenim eo modo corrumpitur, quo pacto deleri est aptus, At secundum ubi mutatur, & ita priuationem habet. Etenim orbiculare corpus, cum est sub uno ubi, potestate est, ad aliud, quod cum receperit, deleta est priuatio, & potestas. Et ideo nonnulli asseruere, cælestem motionem, ratione partium, quietem oppositam habere. Neque Auer. ratio, ex Arist. sumpta, obstat. Etenim Arist. 9. huius, inquit, non esse timendum, ut astra stent, sicut timet alij philosophi, ergo, ut eius ratione utamur, si ubi timor est, ibi possibilitas, ergo ubi non est timor, ibi non est possibilitas, sed apud Arist. non est timor de quiete cæli, quamuis apud antiquos, ergo nulla est possibilitas. causa uero, cur illis timor accidebat, est, quoniam cælum, & astra graua esse crediderunt, & idcirco eorum nonnulli, gigantem Atlantem ut cælum sustineat, posuere. Alij uero, animam cogentem, quemadmodum ex secundo commentario de cælo constat. Iure igitur, illis timor accidebat. Arist. uero secus, qui neutra naturæ cælum instituit, quare apud ipsum, nullus est timor. Quæ posteriores obijciunt, de facili diluantur, & quæ ad primum attinet, dicimus orbicularionem, neque secundum totum, neque secundum partem, uere contrarietatem habere, quemadmodum Arist. primo de cælo docuit. Est uero in partibus ipsius aliquo modo contrarietas, ut merito terminorum, quemadmodum eodem libro Arist. monuit, & causa est, quoniam ea, que singulis speciebus motus, ratione motus conueniunt, non eadem ratione congruunt, quoniam neque motus, neque eius ratio, eadem singulis conuenit. Contrarietas enim, speciebus motus competit, merito motus, quare eadem ratione omnibus non conuenit. Et uti se habent, ad ortum, & interitum, ita se habent ad contrarietatem. Sublunares motiones secundum totum oriuntur, & intereunt, ita etiam, se habent ad contrarietatem. cælestis uero motio, secundum partem, aliquam nouitatem habet, ita quoque contrarietatem obtinet. Diluitur etiam secundum, nempe intelligentia cælo unitur, ut ipsum moueat, ita enim rebus suam bonitatem communicat. Est enim, quæque intelligentia per se bona, at boni ratio est, ut communicetur. Non potest autem rebus bonitas communicari, nisi per motum, quare cum sempiterna sit intelligentia, & ab omni materia prorsus abiuncta, sempiterno tempore mouet. Postrema ratio, etsi ex dictis soluta sit, paucis tamen, nunc tollitur, Arist. nempe, non asserit, cælum ad motum esse in potentia, sed ad ubi. At potentia ad motionem, longe diuersa est, ab ea, quæ est ad ubi.

D

Grammatici fundamenta tolluntur.

Cap. 5.

AT nunc Grammatici rationes tollendæ sunt, uerum primum, Simplicij solutiones referendæ sunt. Soluit itaque primam, asserens, aliud esse habere potentiam infinitam totam simul, & aliud esse, finitam potentiam in infinitum habere. Inquit itaque, cælum potentiam infinitam totam simul, quam latini uigore infinitam nuncupant, non habere, sed uim finitam duraturam sub motione, (quam, duratione infinitam uirtutem latini appellant.) Quare ut ratio soluatur, inquit, potentia cæli duratiua est finita in infinitum. Non tamen corruptibilis est, quoniam ex materia interitus prouenit, cælum itaque materia uacat, ergo & corruptio accidere nequit. Quare cæli uirtus, quamuis finita sit, tempore tamen infinito durare potest. Virtus uero infinita tota simul, non corpori orbiculari, quod circumfertur, competit, sed mouenti, ipsum enim, est, quod uim infinitam totam simul habet. Quibus uerbis constat, secundum Simplicium, primum omnium mouens, uigoris infiniti esse, quod etsi in tempore mouet, id prouenit, quoniam cælum corpus est, quod totum motum simul suscipere nequit, & idcirco

ex

ex natura mobilis accidit, ut in tempore moueat, ex mouentis enim natura nullum tempus necessarium est, alioquin, ut Arist. demonstrat, uirtus finita in illo moueret, si uero in tempore mouet, id quod mouetur in causa est, quod totum motum simul suscipere nequit. Idem Alex. testimonio confirmat, qui asserit, corpus quod mouetur, uirtutem infinitam, ob quam mouetur, non habere, nisi æquiuoce. Quare non est uis infinita in corpore finito, sed uis finita, uirtus enim, quæ est infinitum, finita est, non tamen opus est, ut id quod mouetur, conquiescat, mouens enim semper mouet, quare longe Grammaticus deceptus est, nullum discrimen faciens inter id, quod est simul infinitum, & id quod est, in infinitum. Sed eius solutio multifariam peccat, primo enim, quoniam inquit, quod etsi huiusmodi mouens, etsi totum motum simul habeat, momento tamen non mouet, quoniam cælum huiusmodi motum, totum simul suscipere nequit & idcirco in tempore mouet. Euerit enim, cum hæc fatetur, multa Arist. proloquia, uti illud, cuius retro meminimus, quod ratione agentis fieri potest, etiam merito patientis fieri potest, & uice uersa, ergo si mouens totum motum simul momento producere potest, ergo sibi respondet mobile, quod totum motum simul suscipere, momento ualet. Adhuc in æternis non differt esse à posse, ueluti 3. physic. constat, ergo si huiusmodi mouens subito totum motum simul producere posset, iam simul ipsum produceret. Mox si in caducis rebus, nihil est frustra, multo minus in rebus æternis, quemadmodum Arist. primo de animalium partibus docet. Ergo si huiusmodi mouens, potens esset, totum motum simul momento producere, cum hæc potentia nunquam ad actum exeat, frustra itaque esset. Hallucinatur demum, quando inquit, primum omnium mouens esse uigoris infiniti (sequenti enim disputatione ostendemus iuxta peripateticos non dari uirtutem uigore infinitam, sed solum duratione infinitam.) Sub finem uero primi commentarij de cælo, alio pacto soluit, nempe asserit, cælum uirtutem finitam habere, ac sua natura finiri posse, nunquam tamen finitur, quoniam ab alio suam suscipit infinitatem. Sed in hac quoque solutione, & ab Aristotele, & à ratione dissentit. retro enim docuimus, quod sua natura corrumpi potest, æternitatem ab alio suscipere non posse. Auer. uero, 8. de physic. auditu, alio pacto soluit, & accipit in cælesti corpore, duplicem esse potentiam, quarum altera passiva est, ut quæ motus est receptiua, altera actiua, ut quæ motus est productiua, & est ipsa intelligentia. Verum declarat prius, quo pacto se habeat, potentia passiva cæli, & ait, quod hæc uno modo est finita, altero modo est infinita, nam quod aliqua potentia sit finita, uel infinita, bifariam intelligi potest, uel quod sit uigore & in qualitate actionis finita, uel ita infinita. Dicitur uero potentia sic finita, quæ certo & definito tempore, actionem, est apta suscipere; si passiva extiterit; si uero actiua, quæ definito tempore, est actionem apta producere. Infinita uero dicitur, quæ definitum tempus non habet, sed in non tempore, si actiua fuerit, agere, si uero passiva, pati, potest. Potentia itaque cæli passiva uigore finita est, propterea est finito tempore, motionem apta suscipere, ita quod neque longiori, neque breuiori tempore. Est enim certa & definita proportio, inter cælum, & suum mouens, quæ uariari nequit, & idcirco Arist. secundo de cæli inquit, si cælo addatur astrum, aut non moueretur, aut tardius moueretur. Quoniam proportio tolleretur, quod uero cælestis uirtus, quæ passiva est, uigore sit finita, ita ab Auer. ostenditur. Nulla uirtus corporea, uigore infinita esse potest, atque cæli passiva uirtus, corporea est, ergo uigore infinita esse nequit. prima propositio aperta sic fieri potest, huiusmodi enim uirtutes diuiduæ sunt, corporis diuisione, & in his potentia totius, maior est potentia partis. Potentia passiva corporis, diuidua est quoniam corpus diuiduum est, ergo sic infinita esse nequit. Adhuc si passiva corporis uis, ita infinita esset illud contingeret, alterum infinitum, altero maius esse. Nam quanto corpus naturale, maius fuerit, tanto magis suo motori resistit: maius enim corpus, mouenti magis resistit, minus uero, minus resistit, quoniam in maiori magnitudine, est maior uirtus, & in minori, minor, ergo in maiori corpore, maior erit resistentia, & in minori minor, ergo si aliquod corpus posset motionem in infinitum uelocem, ob suam infinitam uirtutem suscipere, ergo corpus maius ab hac uirtute in infinitum uelociter mouebitur, corpus uero minus, magis in infinitum uelociter mouebitur, quare unum infinitum erit altero maius, quod fieri non potest, ergo corporis uirtus, motionis susceptiua, in qualitate actionis finita erit. Et quamuis cæli uirtus susceptiua ita finita sit, altero modo infinita est, utpote duratione; est enim cælum corpus sempiternum, cum materia, & contrario uacet. In hunc modum quoque cælestis motionis effectrix uis infinita dicitur, materia enim caret, & contrarietate, est uero finita uigore, si enim aliqua uis motrix sic infinita foret, motus in non tempore fieret. Nam si in tempore, uirtus finita, per uirtutis accretionem, in eodem tempore mouere posset, etenim quanto motrix uirtus, est maior, ipsius motio uelocior est. ex his Grammatici rationis solutio constat, nempe omne corpus finitum habet uirtutem finitam, uidelicet uigore, & sic omnis cæli uirtus finita est, non tamen deletur, sed illud corpus corrumpitur, cuius uirtus est, duratione finita, cælestis uero corporis uirtus, utraque, duratione finita non est, sed infinita, & idcirco sempiternum

A sempiternum est. Secundum fundamentum, Simplicius diluit, asserens uerum non esse, quod omne id, quod aliquo indiget, ut sit, per se sufficiens non est, si enim id, quo indiget, ad eius naturam, & substantiam non attineret, uerum est quod per se sufficiens non foret, sed si, ad eius naturam spectaret, illud per se tale erit, primo Posteriorum Arist. mouit, quod id quod est tale, per aliquod, qui ad suam naturam pertinet, est per se tale; cælum uero materia indiget, ut sit, quæ ad suam naturam pertinet, quare per se est. Sed quis ambigere posset, quæ materiam habent, possunt non esse; quare cælum per se posset non esse. Soluit Simplicius, si cælestia indigerent materia, quæ contradictionis potentia est, possent non esse, sed ea non indigent, idcirco sua natura sempiterna sunt. Et hæc est recta solutio, sed altera, quam præbet, omnino falsa est, nempe asserit, cælestia, quoniam potentiam finitam habent, posse non esse, nunquam tamen pereunt, sed semper sunt merito motoris, qui uigore infinitus est. Tertium argumentum euerit Simplicius, bifariam, primo quod licet, cælum sua natura possit dissolui, Dei tamen uirtute, nunquam dissoluitur, sunt enim cælestia coniuncta, & colligata, maiori uinculo, quam si sua natura æterna essent. Sed hæc eius solutio, quod recta non sit, ex retro ostensis, constare potest. Altera eius solutio recta est, inquit enim, omne compositum non posse dissolui, sed illud duntaxat, quod ex materia constat, quæ contradictionis potentia est, & contrarium habet. Hæc enim sunt, corruptionis causa, cælestia ita, composita non sunt, & idcirco dissolui nequeunt. Quartum fundamentum tollit Simplicius, & primo concedit, Cælestia sua natura posse non esse, nunquam tamen dissoluantur, quoniam à Deo opifice, æterna facta sunt. Sed hoc uerum non est, quemadmodum toties testari sumus. Vnum tamen, consideratione dignum, in Grammaticum notat, quod ipse non percepit, quo pacto corpus in infinitum diuiduum dicitur, credidit enim, in infinitum ita diuidi, quod interdum actu in infinitum diuisum sit, quod minime uerum est, daretur enim actu infinitum. Sed inquit, diuiduum dici, quoniam quacunque parte accepta, quamuis non sit ab alia seiuncta, sed tantum distantia separata sit, potest in infinitum diuidi. Nam ut in 3. physic. dicitur, potentia hæc, est actu permixta, semper enim, restat aliquid diuidendum, & ita cælum diuisibile est, uerum non quatenus cælum, quoniam sita diuisio in infinitum non tendit, ueluti omne corpus naturale, in infinitum diuiduum non est, nam huiusmodi corpus, forma naturali constat, quæ certam, definitamque magnitudinem sibi limitat, ergo ad minimam magnitudinem perueniendum est, quæ amplius diuidi nequit, cælum itaque in infinitum diuidi dicitur, quatenus corpus est, quo pacto omne corpus diuiduum dicitur. Et huius opinionis Auer. est. Sed hæc ueritatem non sapiunt, fieri enim nequit, cælum quatenus corpus est, in infinitum diuidi, ut uero cælum nequaquam. Nam non potest alicui rei, sub ratione generis, prædicatum conuenire, quod, cum eo pugnet, quod sibi sub ratione propria competit, quare cælesti corpori, ea ratione qua corpus, non potest competere prædicatum, quod illi repugnet sub propria ratione, ergo si ratione, qua cælum in infinitum diuidi nequit, quare, neque ratione qua corpus est, in infinitum diuidi potest. Sed locus, ad quem peruentum est, nos admonet, ut exponamus, quo modo cælestia, & reliqua corpora diuidua sint, quod breuiter perstringemus. Corpora enim, quæ ortui, & interitui subiecta sunt, ex materia & forma constituta, quæ oppositarum proprietatum causa, in corpore naturali sunt, ergo cum forma in re naturali finitatis causa existat, ergo oppositæ proprietatis; materia causa erit, uti infinitatis, quemadmodum 3. physic. constat, ex quibus claret naturale corpus, quod ortui subiectum est, in infinitum diuiduum, & in infinitum non diuiduum esse, etenim merito materiam, in infinitum diuisibile est, materia etenim rei naturalis interna pars, una sola forma contenta non est, sed infinitas suscipere est acta, quæ uarios, & indefinitos magnitudinis terminos sibi determinat, sub quibus omnibus materia stare ualet, quare infinitæ diuisionis ob magnitudinem quam in se habet in rebus naturalibus causa est, forma uero definitam diuisionem efficit. Veruntamen diuisio hæc bifariam esse ualet. Altero modo ut res naturales in portiones diuidantur, actu ad inuicem inter se, & à toto seiunctas, ueluti cum lignum in plures partes partitur, atque ita in infinitum diuiduæ non sunt, naturales res, quoniam, cum materia formam suscipit, hæc certam, & definitam magnitudinem sibi determinat, quam si diuidamus forma peribit. Altero modo, secundum designationem partiuntur, propterea quod naturales res actu partes inter se se paratas, & suo loco constitutas, obtinent, quando uero toti adherent, coniunctæ tamen sunt: quæ itaque res, diuiduæ sunt, corruptionem pati non est opus. Sed quæ primo modo partiuntur, ex his illud constat, corpus quod in infinitum partibile dicitur, quodcumque corpus non esse, sed illud quod ex materia, magnitudine affecta, constat, ueluti est corpus generabile, eternum uero corpus, cum ex illa non constet materia, in infinitum partibile non est, sed certam & definitam magnitudinem cum sibi definiat, hæc diuidua non est, in partes à toto, & inter se, actu secretas, sed designatione tantum diuiduum est, & quoniam actu inter se partes habet, & suo loco constitutas & inter se separatas, toti tamen adhærentes sunt, ob quam diuisionem cælestia

34 **S**ia corrumpi non est opus, in quibus minimam magnitudinem à toto, seiunctam, quæ si diuidatur, forma interit, accipere licet. Et idcirco non de omni corpore, uera est ea propositio, esse in infinitum diuiduum, nam quemadmodum Auer. 7. physic. docet, regulæ in physicis traditæ de rebus caducis, ut plurimum affirmantur, Verum de re hac, satis abunde 6. phys. differuimus. Quare ut redeat sermo; unde recessit, Simplicius, secundam adducit solutionem afferens cælestia non esse diuidua, eo modo quo corpora; quæ apud nos sunt, sed solum secundum designationem, non tamen in infinitum, & quamuis minima magnitudo accipiatur, ea tamen ulterius diuidi nequit. Neque tamen si grammatico hoc concedatur, forma interijt, nam cælestes formæ, non sunt subiecti diuisione, diuiduæ, cum non sint à materia in esse constitutæ, ueluti matreiatæ formæ. Postremum Grammatici fundamentum, Simplicius soluit, & primo inquit, ne que cælestia, neque eorum partes potentiam infinitam totam simul habere, hæc enim uis mouenti solum conuenit, Cælestia etenim, uim finitam, quæ est in infinitum habent, quoniam in infinitum durant, quæ uis duratione infinita nuncupatur, atque hæc, cæli partibus competit, siquidem neque totum, absque partibus, neque partes, sine toto existere possunt, ueluti in animalibus caducis uidere licet, hæc enim, cum per aliquod tempus, permaneant, necesse est, ut tandem, partes durent, quando totum consistit. Sed dubia solutio uidetur, ossa enim animalibus, quorum sunt partes, diuturniora sunt. Hoc euerit Simp. afferens animalium partes, tandiu permanere, quamdiu animalia: Pars enim animalis separata, æquiuoce pars dicitur, quemadmodum Arist. 7. hulus, primo de animalium partibus, & 3. de anima docuit. Sed quis adhuc ambigere posset, permanentia enim totius, ex partium permanentia resultat. Vniuersitatis enim elementorum partes, successione durant, quare si huiusmodi partes simul collectæ fuerint, permanentia tempus multiplicatum erit: ita cum cæli partes simul collectæ sint, causa sunt, quare diuicium permanent. Tollit hoc Simp. inquit, totum illud ex suis partibus permanentiam habere, quod eisdem non utitur partibus; sed alijs, & alijs, nempe aliæ sunt, aliæ uero occidunt, idcirco, ob continuam partium successione, magis totum permanet. Est & aliud totum quod eisdem partibus semper utitur, & hoc æqualis permanentiæ est, cum suis partibus. Nam si partes, & totum ad aliquid sunt, quemadmodum ipsemet Grammaticus testatur, ergo quanto tempore partes permanent, eodem etiam tempore totum permanebit, & uice uersa. Ita se habet, cælum, etenim ex eisdem partibus semper constat. Quare æqualem permanentiam cum suis partibus habebit. Quæ de cælestium, & eorum partium permanentia Simp. affirmat, recte se habent, quemadmodum enim orbiculare corpus, duratione infinitum est, ita singulæ eius partes, & causæ est, quoniam interitus causæ duæ sunt, materia, & contrarietas, quibus cum cælum, & singulæ eius partes, careant, idcirco æqualem permanentiam habent. Quod in rebus caducis ascribi nequit, quoniam materiam & contrarietatem habent, & idcirco totum magis quam sue partes durat, nam uirtus unita, se ipsa dispersa, pollentior est, quare magis contrario, totum resistit, quam partes, quando à toto abiunctæ sunt.

Auicennæ & Aegidij opinio. 6.

Aegidius, inter Latinos, non spernendus interpres, cælestem materiam eandem naturam, cum materia sublunarium habere, credidit. Veruntamen, asserit cælestem materiam bifariam spectari posse, & in se, & ita eiusdem rationis existit. Si uero, ut cælesti formæ coniuncta est, consideretur, ita alterius rationis efficitur, etenim cælestis corporis forma, à sublunarium formis, diuersa est, caret enim contrarietate, & infinita est actionis, & idcirco totum materie appetitum replet, atque omnem, ab ea, potentiam, & ad aliam formam, appetitum tollit. Quare in eius substantia, nulla est permixta priuatio. forma uero generabilis, quoniam contrarietatem habet, ideo totum suæ materie appetitum non satiat, & proinde priuationem oppositæ formæ semper habet. Et idcirco inferre non licet, cælum corruptibile esse quoniam materiam uniuocam habet, sed si materiam priuationi permixtam, & formam contrarium habentem obtineret, utique caducum esset, at modo cælestia his principijs uacant. Hanc suam opinionem ex multis persuadet, & prima ratio. Quæ adiuicem secundum magnitudinem comparantur: in materia communicant, ueluti secundo de ortu Arist. docuit, cælestia uero & sublunaria, secundum magnitudinem comparantur, nempe sol maior est terra, luna uero minor, quemadmodum Astronomi testantur, ergo in materia communicant. Deinde cælestia magnitudine affecta sunt, ergo in eis sunt dimensiones terminatæ, ergo interminatæ, etenim in eadem materia utraque suscipitur, quoniam re inter se non sunt distinctæ. At dimensio interminata, materiam uniuocam insequitur, in cælo ergo erit materia uniuoca. Deinceps, cælestia sunt rara, & densa, ergo cum sublunariis in materia communicant, secundo enim de ortu Aristoteles testatur, ea quæ partes differentes penes rarum, & densum habent, in materia communicare, ueluti

A ueluti ex definitione rari, & densi constat, nempe densum dicitur illud, quod multum habet de materia, sub parua quantitatis extensione, rarum uero, quod minus de materia habet, & plus de forma. Ad hæc omne multiplicatum, materiam habet uti duodecimo huius pater. Cælestia multiplicata sunt, ergo materiam habent. Rursus forma cælestis de se, indiuidua, & singularis non est, ergo ob materiam, propter eam enim, res efficitur singularis. ergo in cælo est materia. præterea utraque materia, est in potentia essentiali ad formam, ergo unaquæque est eiusdem rationis. Antecedens probatur, si non esset materia cælestis, in potentia essentiali ad formam, ergo ex cælesti forma, & materia, unum per se non fieret. Arist. enim octauo huius, causam largiens, cur ex materia & forma unum per se efficitur, inquit, quoniam alterum eorum, est actus, alterum uero potentia. Id quod consequitur, ita ostendit, Auer. primo de substantia orbis, potentiam, inquit, esse substantialem materie differentiam, ergo quæ conueniunt in differentia substantiali, eiusdem nature, & rationis sunt, cæli uero materia, & sublunarium, in potentia, quæ materie, est substantialis differentia, communicant, ergo eiusdem nature sunt; Postremo in uno quoque genere causæ, ad unam primam causam deuenire oportet. uti secundo metaphy. constat, ergo in genere causæ materialis, ad unam primam materiam deueniendum est, Sed id, quod in aliquo genere unum est, eiusdem rationis est, omnibus, his quæ sub uno genere sunt, alioquin unum non esset, ergo prima materia, in cælestibus, & sublunariis erit eiusdem rationis. Quæ ratio sic confirmari potest, si cælestium, & caducorum materie, eandem naturam non essent fortitæ, inquitur, quo pacto distinguuntur, non enim per habitudinem ad diuersas formas, quoniam habitudo hæc, ad materie naturam non pertinet, quoniam eadem sunt existendi, & distinctionis principia. Adhuc posterius, prioris, causa distinctionis non est, habitu do hæc, cum respectus sit, substantia materie, quæ absolutum ens est, non est ergo distinctionis materie, causa esse nequit. Demum actus est, qui distinguit, & separat ueluti septimo huius patet. Ergo formis reclusis, materie eiusdem rationis erunt, cum non habeant, per quod differant, ut uero suis formis coniunctæ sunt, ita diuersa efficiuntur. Auicenna etiam, huius sententiæ est, nempe primo libro suæ sufficientiæ, ita rem ostendit, Aristotelis, propositum, in phys. est, de principijs communibus, cunctis rebus naturalibus, siue caducæ, siue sempiternæ sint, differere, ergo de materia communi, utrique corpori, & caduco, & sempiterno. At hæc materia, ab Aristotele in physicis inuenta, est materia prima, quare, hæc, eiusdem rationis erit, in æterno, & mortali corpore. Hæc itaque sunt, quibus cælestem materiam, eandem naturam, cum ea, quæ sublunarium est, persuadent.

Auicennæ, & Aegidij opinio refellitur.

Cap. 7.

Sed uana est horum sententia, & ab Aristotelis principijs prorsus aliena, omne enim corpus, quod materiam, quæ est contradictionis potentia, includit, interitui obnoxium est, atqui, uita hos, cælum huiusmodi materiam claudit, ergo corruptioni subiectum erit; Auxilium uero, quod sibi ipsis præbent, nullum est, quod tale est, hæc materia si in se spectetur, contradictionis potentia est, ut uero sub cælesti forma manet, ad oppositam formam nullam potestatem habet, quoniam ab huiusmodi forma, ipsius appetitus satiatur. Hoc enim, non obstat, nempe accipio eam materie portionem, quæ sub forma tali stat, quam, iuxta suam naturam considero, hæc, potestate est, ad omnes formas suscipiendas (ut ipsemet testatur) ergo si quod fieri potest, in actu ponatur, quamuis falsum sequi possit, id quod fieri nequit, unquam sequitur, quare si in actu potestas illa ponatur, sub alijs formis, portio illa materie erit, quæ cum semper cælesti formæ coniuncta sit igitur opposita simul uera essent, nempe sequitur, ut cælum sit, & non sit, nam quatenus semper sub forma cæli materia stat, ut uero potestas illa ad actum deducta est, quoniam sub alia forma est, cælum non erit. Atque hæc est Arist. ratio primo libro de cælo, ueluti retro docuimus; Deinde ut penitus auxilium hoc tollatur, materia cælestis in sui natura considerata, potest recipere omnes formas, quare formam elementi, sed possibili posito in actu, non sequitur impossibile, ergo si in actu ponatur, erit sub forma elementi, quare cælum non erit, & cum sempiternum sit, ergo erit, quare contradictio simul una; Adhuc quod sua natura est tale, cuiusque confertur semper ita se habebit, atqui cælestis materia, sui natura est potens, omnes suscipere formas, ergo si cælesti formæ comparatur, eandem semper obtinebit naturam, quare, ut stat, sub cælesti forma contradictionis est potentia. Rursus Arist. primo cæli, cælum neque ortum neque interitum pati ostendens, asseruit, quoniam neque subiectum, neque contrarium, habet, duas ergo corruptionis causas largitur, quare si cælestis materia, eiusdem nature esset, ergo cælum principium corruptionis clauderet. Nam materia, secundum suam ipsius naturam, interitus causa est, nam si merito priuationis, non duæ corruptionis cause, utpote materia, & contrarium, sed unica tantum existeret, utpote priuatio, & contrarium. Ad idem Arist. xij. diuinorum ostendens, plura prima mouentia non esse,

esse, ita ratiocinatur, Si essent plura, ueluti homines, numero, differētia, & specie conuenientia, ergo essent plures primi celi, ergo haberent materiam, & ita iterum paterentur, ratio enim nullius momenti esset, nam quis diceret Aristoteli plures esse primos celos, atque materiam habere, non tamen corruptibiles sunt, nam etsi materia caelestis ex sui ipsius natura, contradictionis potentia sit, eius tamen appetitus, à sua forma satiatur, & idcirco orbiculare corpus corruptibile non est, Deinde in caelo est eadem materia, ergo hæc est in potentia ad esse, ergo non esse, ratio est Arist. 9. huius, qui ita ratiocinatur. Si in sempiternis esset potentia ad esse, ergo ad non esse. Fieret rursus ut in sempiternis aliquod frustra esset, siquidem iuxta ipsius naturam, caelestis materia est in potentia ad aliam formam, quæ cum nunquam ad actum deducatur, ergo frustra esset. In sempiternis igitur esset quidquam frustra, quod Arist. primo de partibus, prorsus negat. Deinceps si in animali caelesti materia uniuoca foret, ergo in ea esset materia, priuationi permixta, etenim priuatio, negatio est in subiecto apto nato, quemadmodum quarto huius patet, atqui materia caelestis secundum se, est apta, omnes sublunares suscipere formas, quare negationem omnium sublunarium formarum habet, quæ priuationis ratio est, quare caelestis materia, priuationi esset coniuncta. Iam uero, si in caelo materia eiusdem rationis esset, formæ caelestes in mouendo laborarent, quæcunque enim materiam, quæ contradictionis potentia est, habent, in agendo laborant, ueluti 9. huius Arist. Monuit, Amplius 8. & 12. huius Arist. inquit in sempiternis corporibus, non esse, nisi ad quale, & ad ubi, potentiam, si modo eadem esset materia, ergo eadem potentia, quare hæc esset, ad substantiam. Neque obstat, quod ab his dicitur, eius appetitum à sua forma satiari, Nam Arist. nihil concluderet, nempe, quis diceret, in sempiternis esse potentiam contradictionis, & ad substantiam, absurdum tamen nullum contingit, nam non sequitur caelum corruptibile esse, quoniam materia appetitus à sua forma satiatur, Deinde ut ab Arist. rationem accipiamus, 9. huius, si in sempiternis esset potentia ad substantiam ergo hæc esset contradictionis potentia, atque hæc in sempiternis non est, ergo neque ad substantiam potestas. uerba Arist. hæc sunt. Est autem nihil potentia sempiternum, ratio autem hæc est, omnis potentia simul est contradictionis, quare ratiocinatur, à consequentis euerfione, ad antecedentis interemptionem, igitur fieri nequit, ut eiusdem naturæ sit, caelestium materia. Sunt Arist. testimonia, qui 2. huius, aperte negat, sempiterna corpora in materia, cum sublunariis communicare. Omnia uero inquit, materiam habent, quæcunque transmutantur, sed aliam & sempiternorum quæcunque non generabilia, mobilia autem latere, iterum non generabilem habent, sed unde, quo. Tolluntur etiam, quæ ab eodem Arist. 5. huius dicuntur, Quæcunque aut habent materiam, quæ contradictionis potentia est, materiam habent localem, at, quæ materiam habent localem, non oportet ut generabilem materiam habeant, & hanc, alia sequuntur mutationes, aliarum uero, aut unam aut duas, hæc non sequitur, non enim necesse est, siquidem materiam habet localem, hoc, generabilem & corruptibilem habere. Quare si diuina corpora, materiam haberent, quæ contradictionis, suapte natura potentia est, ergo ubi materia localis est, ibi contradictionis materia foret. Quod Arist. negat. Deinde contingeret sempiternum, & corruptibilem, in genere uniuoco, atque naturali conuenire, quæcunque enim, in materia communicant, genere conueniunt, ergo quæ materiam uniuocam habent, genus quoque uniuocum commune habent, etenim ea genere eadem, ab Arist. 10. huius esse dicuntur, quæ eandem materiam habent, & quæ eandem non obtinent materiam, neque eadem genere sunt, & idcirco sempiternum, & corruptibile, genere, & plusquam genere distingui docuit. Demum, ut Auer. primo de substantia orbis, ratione utamur; Ad rei naturalis naturam, non magis forma, quam materia pertinet, (quemadmodum secunda disputatione docuimus) atqui caelum, naturalis res est, ergo eius substantia, cum ex materia, tum ex forma conflata est. Quare si caelum non solum specie, sed etiam genere à caducis rebus separatur, ergo eius principia ut pote materia, & forma, à caducorum principijs, specie, & genere diuersa erunt, quare cum sublunariis caelestia, in materia uniuoca communicare nequeunt.

Opinio propria. Cap. 8.

Hucusque aliorum opiniones reiecimus, nunc propria referenda est. Verum media primum referemus, quibus tertium principium, quod materia nuncupatur, Arist. uenatus est. Prima itaque uia, demonstratio signi fuit, quæ ex contrarietate in omni mutatione reperita, fuit, Nullū. n. cōtrariū suū cōtrariū suscipere potest, ueluti raritas densitatem, & hæc raritatem non suscipit, quare id quod recipit, & modo uni & alteri contrario subijcitur, tertium est, à contrarijs sciunctum. Secunda uia diuisio est, omnis etenim generatio, uel simplex est, uel composita, atqui, tam in simplici, quam in composita generatione, semper aliquod permanens reperitur, quod quandoque in unum, quandoque in alterum, oppositum mutatur, hoc uero permanens

A manens, nullum oppositorum est, non enim priuatio, quoniam ipsa non permanet, neque forma, quoniam ipsa adhuc non est, & cum est, tollitur ortus, nempe habitibus in materia presentibus, esset omnis motio. Quare id quod permanet, tertium est, & à contrarijs distinctum. Tertia uia diuisio quoque est, etenim omnia, quæ oriuntur, uel accidentia sunt, uel substantia; atqui accidentia cum fiunt, ex subiecto fiunt, siquidem eorum esse, est ut sint in subiecto, ergo sine in subiecto fieri nequeunt. Substantia etiam cum fiunt subiecto indigent, ueluti animalia, & plantæ, ex semine fiunt. Postrema uia inductio est. Nam si per singulos modos, eorum quæ fiunt percurramus, semper in singulis mutationibus subiectum apparebit. Verum consideratione dignum est, Num per has uias, caelestem materiam, Arist. est uenatus, hoc enim magni momenti est, nempe singulæ suæ caducorum materiae necessitatem probare uidentur, quod minime concedendum esse uidetur, propterea quod Arist. in principio de physic. auditu, omnium rerum, quæ natura constant, principia inuestigare pollicitus est. Inter græcos Simp. dubitatio nem diluens, in altera solutione, negat illis uijs quæ primo physic. habentur, caelestem materiam fuisse inuentam, sed solum eam, quæ sublunarium est, inuestigatam fuisse testatur, siquidem, si ad primam uiam aduertamus, per eam minime caelestem materiam uenari ualemus, quoniam ex contrarietate ortum trahit, quæ in caelesti mutatione non reperitur. Neque itidem secunda uia ad huius materiae inuentionem ducit, quoniam hæc ipsa, ex ortus diuisione, ortum trahit, atqui caelestia ortu uacant, ergo uia hæc ad caelestis materiae notionem non ducit. Neque etiam tertia quoniam per diuisionem eorum, quæ fiunt, fuit. Et idcirco secundo libro caelestem materiam inuentam fuisse testatur, Arist. etenim, naturam definiens, inquit esse principium motionis primo, & per se, non per accidens in re naturali, hanc deinceps in materiam, & formam, est partitus, asseritque materiam, esse motionis principium receptiuum, quare cum in caelo, motio sit, ergo principium in eo est, quod caelestem motionem suscipit, quod cum materia locum habeat, ergo quod motum in animali caelesti suscipit, materia est. quare secundo libro caelestis materia uenata fuit. Verum hæc Simp. sententia, uana est, nempe si secundo libro caelestis materia inuenta fuisset, ordinem igitur, quem sibi Arist. prefixit, prosequutus non esset, in aditu enim libri physic. se prius de principijs communibus rerum omnium, quæ natura constant, pertractare fuit pollicitus, mox uero de proprijs. si itaque primo libro, de principijs solum caducorum, secundo uero libro, de principijs, cum corruptibilium, cum æternorum, disceptatio facta fuisset, ergo secundus esset de cōmuniōribus primus uero de minus cōmuniōribus. Deinceps, illa natura ab Arist. 2. phys. Definitur, quæ 1. lib. inuenit, quæ admodum, in calce primi lib. Arist. monet quædo pollicetur, se de eisdem principijs, alia tamen ratione, in 2. lib. differere. Quare si solum de caducorum principijs, primo libro sermo factus foret, ergo de eisdem solum, in secunda parte omnino fiet, itaque eius sententia recta non est. solutio itaque uera, cuius ipsemet Simp. aliàs meminit, est, utriusque corporis, & mortalis, & sempiternis materiam Aristotelem, per illas uias inuestigasse, per primam uiam, nam etsi caelestis motio, uere, & secundum totum & secundum partem, contrarietate careat, tamen secundum partem aliquo pacto contrarietate habet ueluti retro ex Arist. docuimus. sol enim, quando ab oriente ad occidentem circumfertur, ex contrario ad contrarium fertur, quare ibi subiectum erit, quod modo sub uno ubi, modo sub alio, subijcitur. Per secundam etiam uiam, diuina materia inuestigatur, nam etsi caelum secundum substantiam, nullum patiatur ortum, secundum ubi, & quale tamen, mutatur, uti 9. huius Arist. docuit, ergo cum in omni mutatione sit aliquod permanens, quod subiectum est, in caelesti quoque motione. erit permanens, & subiectum. Non minus, & tertia uia, ad hanc materiam ducit nempe secundum ubi, & quale, caelum sit, quare subiecto indiget. Postrema uia, apertissime caelestis materiae necessitate ostendit, nepe mutatur caelum, uti sapius dictum est. Ex his itaque constat primo libro physic. utriusque corporis materiam fuisse inuentam. Et quæuis Aristotelis exempla de materia corruptibili sumpta sint, ea tamen, de his accipit, quoniam magis aperta, & nobis magis in promptu sunt. Sed dubium est, num ex his uijs caelum ex materia & forma conflatum esse habeatur. Sed hoc euertit Auer. primo de substantia orbis, asserens, hoc ex primo libro non haberi, sed ex 8. ubi Arist. docuit, caelum per se moueri, omne uero quod per se mouetur, in se parte mota, & mouente, quæ in idē simul nunquam concurrunt, habet. Caeste igitur corpus, ex parte mota constabit, atqui pars mota, materia, pars uero mouens formæ locū gerit, caelum itaque ex materia, & forma, conflatum esse dignoscitur.

Ex ostensis itaque constat, quod cum Arist. tertium principium inuestigare non solum corruptibilium, sed etiam sempiternorum corporum subiectum inuenit, huiusmodi uero subiectum, hoc uel illud non est, sed omnium commune, etenim inquit, omnis mutatio est, ex contrario in contrarium, ergo necesse est, ut sit tertium. rursus in omni mutatione, inquit, oportet ut sit aliquod sub utroque termino permanens, quare cōmuniter de cōmuni subiecto loquitur, & hæc est sua intentio, ut uideat, de principijs rerum omnium naturalium cōmuniōribus loquatur, atqui cōmune subiectum

primum subiectum est, quod cum omni naturali enti conueniat, ergo in corpore cælesti, erit prima materia, quæ cum eadem ratione, ueluti est in rebus caducis, in cælestibus non reperitur, quo igitur pacto illis in existat, explicandum est. Quod quidem manifestum fiet, in utriusque materiæ conditiones, in quibus conueniant, & separantur, docebimus. Oportet itaque sublunarium subiectum, nullam definitam formam habere, sed potestate ad omne formas: etenim si aliquam formam sibi definiret, omnis mutatio in accidentibus esset, quemadmodum primo physicorum, & primo de substantia orbis Auer. monuit. Quare ut uarias, diuersasque formas successiue recipiat, opus est. Erit igitur eius natura, potentia. Rursus neque substantia simpliciter actu existens, quoniam tunc esset impassibilis, & non reciperet; quod enim est in actu quatenus est in actu, non recipit, sed secundum quod est in potentia. Et ideo settimo huius dicitur, quod materia est, neque quid, neque quale neque aliud aliorum prædicamentorum, neque alicuius istorum priuatio, sed substantia, quæ est potentia omnia hæc. quam quidem materiam, si commode manifestare uolumus, per negationem omnium habituum fiet, ueluti Auer. 12. huius docet, Est, inquit, una numero per priuationem omnium formarum, cælestis uero materia nullam ad substantiam claudit potentiam, sed ab æterno unicam formam sibi definiuit, à qua spoliari nequit: est uero potentia tantum ad ubi, quemadmodum 9. diui. Arist. docet. **F** enim, modo currens per arietem, potentia est, ut taurum pertranseat. Ex his quo pacto prima materia cælestibus insit, constat, quoniam secundum analogiam, & proportionem natura ueluti materia prima quæ est in sublunariis, potentia est, ut uarias diuersasque substantiæ formas successiue suscipiat, ita cælestis materia, potentia est, ubi diuersa successiue recipiat. Aliud rursus discrimen est, subiectum enim, rei generabilis substantiæ, formam sustentat, quæ ex eius sinu producta est, forma uero subiectum sustentat, secundum quod est ipsius complementum, cælestis uero forma, etsi suum subiectum in esse constituat, ab eo tamen neque in esse constituitur, neque etiam ex eius gremio educitur. Quare similes sunt, quoniam utraq; complementum, à proprijs suscipiunt formis. Quemadmodum enim materia sublunaris, de se corpus non est, sed per formam corpus efficitur: ita cælestis materia, etsi aliquam ex se existentiam habeat, corpus tamen de se non est, sed suæ formæ merito corpus euasit. Veruntamen prior materia hic potentia est, ut corpus fiat, quoniam potentia est, ut formam suscipiat. At cælestis materia, corpus potentia non est, sed semper est actu corpus. Est enim inquit Auer. materia semper formæ fixa, quare nullam claudit potentiam. Sed quis ambigere posset, cælestis enim materia, prius est talis materia, mox corpus euasit, ergo in eo priori, cum non sit actu corpus, potentia est corpus. Quare respectu substantiæ, in sempiternis esset aliqua potentia. Deinceps materia hæc de se corpus non est, potens tamen est, ut corpus euadat, ergo respectu substantiæ, potentiam claudit, sed hæc diluuntur, quamuis paulo post eorum solutio apertior fiet, & quoad primum atinet, in æternis, quemadmodum Auer. non semel docuit, non est, nisi prius secundum naturam quod non eadē ratione in rebus sempiternis, & caducis reperitur. Nempe, ut inquit Auer. secundo cæli prius secundum naturam in rebus corruptibilibus semper temporis priori coniunctum est, & idcirco uerū est asserere, quod hoc sit, posteriori secundum naturam non existente, & idcirco non imperite latini, hoc secundum naturam, prius, appellauerunt prius in quo. At prius secundum naturam, quod in rebus æternis reperitur, temporis priori coniunctum non est, & idcirco appellatur, prius à quo, & ideo etsi cælestis materia, de se corpus non sit, nullum tamen prius dandum in quo uerū dicere sit, materiam existere, & non esse corpus. semper tamen, corpus est, uerū non à se, sed à sua forma corpus est. Itaque materia hæc de se corpus non est, & idcirco ratio, eam secundum se considerare potest, & non ut corpus facta est, recta uero ratio, nunquam affirmabit materiam prius in se existere, & deinde fieri corpus. esset enim ratio mendax, cum cælestis corpus sempiternū sit. Deluitur secundum, potentia enim quæ in cælesti materia est, ea non est quæ actum, & formam abijcit, & expellit, sed quæ stat cum actu, & forma. Quare cælestis materia, cum actu est corpus, potentia est ut sit corpus. quoniam si est, ergo potest esse corpus, quod Aristoteles docuit secundo de ortu, & tertio de phys. auditu, quando asseruit in æternis posse non differre ab esse, uerum hæc posterius clariora fient. Quare, ut unde digressa est redeat oratio, huiusmodi itaq; materiæ consentiunt, nam ueluti sublunaris materia, si corpus fieri debeat, ita cælestis materia, si per intellectum suam formam secludamus, corpus non est, sed sua forma indiget, ut corpus euadat. Deinde quemadmodum materia, quæ apud nos est potentia contradictionis est, ita & cælestis materia: discrimen tamen est, quoniam illa respectu substantiæ, & formæ contradictionis, potentia est: hæc uero non nisi respectu ubi, & qualis, & idcirco 8. huius **H** Arist. monuit cælestia solum materiam secundum locum mobilem, quod etiam 9. eiusdem operis confirmauit, & idcirco Auer. rectius subiectum, quam materiam nuncupari asseruit. Adhuc cælestis materia nunquam priuationi formæ substantiali subijcitur, sed materia hæc priuationi semper subiecta, consentiunt tamen, quoniam utraq; forma indiget, ut complementum recipiat.

Rursus

A Rursus alio pacto eadem secundum proportionem dicuntur, nā si sublunaria transmutari debeant, subiecto indigent, quod transmutationem deferat, pariter diuinum corpus, cum circumfertur, subiecto indiget. Et quemadmodum in sublunariis, si compositum constituendum est, subiecto est opus, ex quo, & forma, tertia substantia constituitur, sic cælestis corpus, ut sit, subiecto indiget. Ex his itaq; planum sit, quod materia in utriusque corporibus, eadem secundum analogiam, & proportionem existit. Est etiam secundum similitudinem eadem. Etenim plures conditiones, & proprietates sunt, quæ materiæ caducorum ascribuntur, quoniam harum nonnulla cælesti materiæ conueniunt, inde fit ut utraq; materia secundum similitudinem eadem dicatur. Caducorum enim materia de se non est corpus, sed ob formam corpus efficitur. Rursus mutationem defert, est contradictionis potentia: ita cælestis materia de se corpus non est sed ob formam atq; mutationem, ueluti motum orbicularem defert, necnon potentia contractæ dictionis est, respectu ubi, & qualis. Constat itaq; ex his, quo pacto corruptibilis, & sempiterni corporis materia, eadem, & diuersa dicatur. Verum hæc dubitatione non uacant, etenim si definiendi modo, considerandi modus respondet, igitur fieri nequit, ut prima materia ab Arist. primo phys. definita, in cælestibus reperitur: nempe definitur, quod sit subiectum primum, ex quo fit aliquid, cum insit si ergo hæc est primæ materiæ natura, ergo uti definitur, ita consideratur. At materia hæc corruptibilibus solum conueniens est, & non sempiternis corporibus. Non ergo recte retro dictum est, utriusque corporis materiam, primo de phys. auditu Arist. inuestigasse, definisse, atq; considerasse. Nonnulli, quod ratio concludit, consentiunt, nempe solum rerum, quæ oriuntur, & intereunt, principia Arist. considerasse, putant: Sed horum sententia, rationi non consentit: etenim illud contingeret absurdum, in physicis solum de rerum, quæ oriuntur principijs differuisse, quare non recte ab Arist. dictum foret, statim in aditu de phys. auditu, se de principijs naturæ tentare uerba facere, deinde, quando de speciebus alicuius generis analogi disputatio proposita est, primum de communi analogo disputandum est, quemadmodum Auer. in 3. de phys. auditu, inductione per Arist. probat, atqui in naturali philosophia, cum de corporibus caducis, tum de sempiternis, disceptatio proposita sit, primum igitur de corpore naturali in communi, quod analogice, & ut uox unus, ad unum, uel ab uno, de perpetuo, & caduco corpore affirmatur. Sed quæso quidnam est, de rebus naturalibus in uniuersum disputare, quàm prædicata communia edocere, uidelicet communia principia, & communia accidentia? quæ quidem contemplatio in physicis habita est, etenim uniuersalis consideratio, inquit Auer. tota in physicis absoluta fuit, quare in physicis, de principijs & communibus rerum, cum sublunarium, tum æternarum consideratio facta est. Ad idem cum in uno quoque genere causæ, ad unam primam causam deueniendum sit ueluti secundo huius constat, ergo in genere materiæ, ut ad primam deueniamus oportet. Hæc uero, uel diuina, uel sublunaria, aut utriusque communis erit, Nō cælestis materia erit quemadmodum ipsi aiunt, quoniam sublunarium materia non esset prima, nam cælestis materia esset prima, & ob eandem causam, neque corruptibile, materia est, quare materia simpliciter prima, & in physicis inuicta, ea est, quæ utriusque corpori, & caduco, & sempiterno communis est. Demum, ut eorum ratione utamur, ea materia est in physicis considerata, quæ ibidem fuit definita, atque utriusque corpori materia communis, definita est, ergo hæc quoque consideratur. Secunda propositio ita ostenditur, definitiones analogæ, à scientia non excluduntur, quemadmodum quarto huius, primo posteriorum, & in epit. logicis per capite quo quales demonstrationes, & definitiones esse debeant Auer. docet. mutatio rursus duplex est, substantiæ altera, & accidentium altera. Quare & si prima mutatione cælum carcat, secunda tamen non uacat, generatur enim secundum ubi, & quale, & ueluti ex corruptibilis materia aliquid fit, consimiliter ex cælesti materia, quamuis eadem mutationis species non sit, quare primæ materiæ ratio in physicis tradita, utraq; materiam claudit. Hæc cum explicata sint, ut cælestis materiæ natura magis aperta reddatur, nonnulla de sublunarium materia, primum docenda erunt.

De sublunaris materia natura.

Cap. 9.

DE qua primum, quo pacto esse participet, inquirendum erit: qua in re consentientes Peripatetici non sunt, eorum complures, quendam existendi actum materiam habere, affirmarunt, ita quod forma seclusa, materia existat, atque extra suam causam est, quæ deinceps à forma, actu formale, & non existentiam suscipit. Quorum opinio ita confirmatur, quod est principium entis realis, in re aliquid est. Atqui materia rerum, quæ oriuntur, & intereunt, quæ entia in re sunt, principium est, ergo ipsa aliquid in re erit: deinde quod idem numero permanet, sub terminis oppositis, ex se aliquid est, sed materia una numero existens, sub terminis oppositis permanet, ergo sua natura aliquid in re erit. Demum si materia sua natura non existeret, de ea prædicata, hæc affirmari non possent, quod uidelicet, sit per se principium rerum, quæ oriuntur, & quod omnium formarum receptaculum sit: si enim hæc uere de materia affir-

O 4

mantur,

mantur, necessum est, ut aliquem existendi actum habeat, à formis, quas recipit se-
iunctum.

ATQVI nonnulli uarijs argumentis horum sententiam arguunt, & primum est, in uniuersa
so rerum ordine, qua ratione est alterum extremum, purum reperiri, eadem ratione & reli-
quum, hic enim est uniuersi ordo & eiusdem necessitas, quare cum in rerum ordine purissi-
mus, & simplicissimus actus cui nulla est admixta potentia, reperitur, quemadmodum duode-
cimo huius Arist. ostendit, ergo & alterum extremorum dandum est, ut puta id, quod pura po-
tentia est, & cui nullus sit admixtus actus. Huiusmodi enim extremum, materia prima est. Qua-
re pura potentia erit, nullum claudens actum. Ad idem propter, quod unumquodque tale, &
illud magis est, atque sublunaria ob materiã, potentiam claudunt, nam (ut inquit Auer. 9 hu-
ius) in definitione cuiuscunque potentiã passiuã, cadit potentia materiã primã passiuã, Mate-
ria itaque prima, maxime erit potentia, sed quod est maxime tale, sua natura tale est, ergo sua na-
tura materia prima potentia erit, nullũ in se claudens actum. Adhuc datur quod simul actum &
potentiam habet, ueluti uniuersa naturalia corpora. Datur etiam actus purus, & simplicissimus
qui potentiã aliquo pacto non est permixtus, ergo dandum erit, quod solum potentia est, &
nullo pacto actum participat, hoc autem secundum peripateticos materia est, quare erit solum
potentiã. Arguendi modus Arist. est, qui duodecimo diuinorum, & 8. de phys. auditu, osten-
dens quod datur mouens, quod omnis motionis expers est, ita ratiocinatur, Reperitur mouens,
& motum, consimiliter motum non mouens, ergo rationabile est, ut detur mouens nullo mo-
do motum. Hanc est sententiã Arist. testimonio euertunt, secundo enim de anima, causam largi-
ens, cur materiam & compositum sint, ac unũ sint, inquit, quoniam forma, & actus proprie
est ens, & unum, & ideo causa quare cetera sint talia, si itaque aliqua existentia in materia esset
cuius forma non esset causa, non uere forma esset ens, & unum, quoniã illius existentia causa
non existeret, est igitur materia pura potentia, & non nisi ob formas existit. Deinceps cau-
sa maxime querenda foret, cur ex materia & forma unum per se fiat, nam cum materia sua natu-
ra existat, quoniam actum existentia includit, forma etiã actus est, iure quis ambigeret, ex
materia & forma per se unum non fieri, nã ex duobus in actu, unum per se non fit, sed solum
ex accidenti. Rursus eodem secundo uolumine, ostendens animã corporis uiuentis formam
existere, inquit, quoniam forma omnibus quæ sunt ipsius esse causa, est, ergo si materia exi-
stet, ipsius existentia causa erit, alioquin non omnibus, quæ sunt, ipsius esse, forma cau-
sa foret. Septimo etiã diuinorum Auer. inquit, quod esse prouenit à forma, quare omne quod
est, propter formam existit, ergo quod forma uacat, non existit, materia itaque, seclusa for-
ma, non existit. Hoc idem, quæ in postremis uerbis in octauo huius habentur, ostendunt,
ibi enim queritur, cur ex materia, & forma unũ per se fiat, monet Arist. nullã aliã causam que-
rendam esse, nisi, quoniã eorum alterũ, ut materia potentia est, alterũ uero uti forma, actus
est. si itaque existentia actum materia haberet, ex ea & forma per se unũ fieri non posset. Arist.
etiã septimo huius & 12. de anima, Materiam definiens, non nisi per potentiã definit, quare ip-
sa solum potentia erit, demum materiã natura ab Arist. non nisi ex transmutatione cognita fuit
ueluti primo phys. & octauo, & duodecimo huius constat. Transmutatio uero materiã, poten-
tiam esse, & nullũ in se actum claudere cognoscere facit, quare hic existendi actus, materiã
ascribendus non est. Et idcirco secunda succedit opinio, quæ Aueroi ascripta est, quæ hæc est,
materia nullũ existendi actũ habet præter eũ, quæ à forma obtinet, etenim omne esse à forma sor-
titur, & ob id, quoniã suũ esse à forma est, proprie intellectu non est intelligibilis, sed secũ-
dũ analogiã ad formã. Spuria, inquit Plat. intellectu est intelligibilis, quod Aristot. uerbis
consonat, qui 3. phys. inquit, materia est analogia intelligibilis, nam ut res se habent, ut sint,
ita ad quod quid, & ad definitionem. Quare cũ materia à forma esse habeat, sine forma intel-
ligi nequit. sed hoc dubitatione non uacat, si omne esse à forma materia sortitur inquiritur, quo
modo à forma esse habet. Sed hoc ex Auer. planũ faciunt, qui primo de substantia orbis, & pri-
mo physicorũ, subiectũ sustentat formã, quæ ex ipsius gremio educa est, forma uero subiectũ
sustentat, secundũ quod est complementum eius, & secundũ quod subiectũ à forma denudari
inquit, ergo ueluti talis forma naturalis, cũ absque subiecto intelligitur in quo esse habet, & de
quo est producta, non nisi in anima esse habet intelligibile, sic materia ipsa, si sine forma acci-
piatur, nullũ aliud habebit esse nisi cognitũ, immo tale esse absque, forma haberi nequit. quod
enim cognoscitur, uel per actũ, uel per habitudinẽ ad actũ cognoscitur. Materia uero si ab
actu, & ab ipsius habitudine separetur, nihil erit. Sunt enim materia, & forma secundũ esse si-
bi inuicem causa: uti enim materia, actu & forma indiget, à qua esset recipit, ita, & forma su-
biecto eget, à quo recipiatur. Et ut forma compositũ absque materia efficere nequit, ita nec
materia sine forma. ex quo secundũ Auer. inferunt, materiã iuxta aliã, & aliã formã, aliam, &
aliã possitiuam unitatem obtinere, à quo enim esse, & unitatem suscipit, qui enim in materia
unitatem

A unitatem, aut pluralitatem sine forma querit, apud Auer. id quod fieri nequit, querit. Et idcirco
nullum inconueniens est, materiam pluribus communẽ, & unam numero, esse, est enim
una numero quia differentijs individualibus caret, quibus pluralitas inuenitur, & quia caret for-
ma propria, qua aliquid dicitur una numero, pluribus rebus communis dicitur, & ita una nu-
mero priuatiue per omnium formarum priuationem nuncupatur, quare iuxta hos constat mate-
riam, forma seclusa, nullum esse extra animam habere, quemadmodum enim in rerum ordine
purissimus & simplicissimus actus datur, cui nulla potentia permixta est, ita alterum extremum
ut detur oportet, quod solum potentia sit, & nullo pacto, actu participet, & ueluti actus ille
infinitus dicitur, quia à se ipso, & à nullo alio terminatur, ita materia prima infinita nuncupa-
tur, quia de se imperfectissima est, & nullum in se habens actum, neque terminum, sed ab alio
terminatur, & definitur, uti 3. phys. Arist. docet, & idcirco uere ab Arist. per potentiam desi-
gnatur, quoniam hæc est eius natura, ueluti septimo & octauo atque duodecimo huius patet. quod
etiam secundo de anima confirmat, esse namque materiã est ut ab alio perficiatur, & ob id Auer.
inquit, materia est id, cuius esse, & quidditas, est, omnes posse suscipere formas, sua igitur na-
tura potentia, & imperfectio est, esse uero, & perfectionẽ à forma sortitur. Quæ uero oppo-
nuntur, ita diluunt, & quo ad primũ pertinet, aiunt, materia aliquid in re esse, quemadmodũ
ratio ostendit, illud tamen esse de se non habet, sed à forma, materia enim, semper formæ con-
iuncta est, quare, semper actu existit, & res ex ea fiunt, non quatenus actu existit, sed ut op-
posita forma potentia est. Materia etenim suum esse sub una forma habens, potentia opposita
forma existit. Eadem solutione secundũ euertunt, nam fatentur aliquid in re materiam esse,
principium tamen est, non ut actu, sed ut potentia, est solum postremum, & aiunt, omnia illa
prædicata de materia, quæ actu est materia, affirmari, non tamen ut actu existit, sed ut poten-
tia est, atque formarum susceptiua. Sed isti cum aliorum sententiam euertere conantur repre-
hensione digni sunt, nempe fieri nequit, totum suum esse materiam, à forma suscipere. Si enim
materia, seclusa forma, existentiam de se aliquam non obtineret, principium per se eorum quæ
fiunt, non foret, etenim Arist. primo phys. priuationẽ ex accidenti principium, materiam
uero per se ostendens, ita ratiocinatur, uti principia se habent ut sint, ita ut sint principia.
Sed priuatio per se esse non habet, ergo neque principium per se, materia uero cum per se prin-
cipium sit, igitur esse proprium, seclusa forma, habet, si enim totum esse à forma haberet, ue-
luti priuatio, per accidens principium foret, & eodem libro inter priuationem, & materiam,
discrimen largiens, inquit materiã esse, per se ens, per accidens non ens, priuatio uero per
se, non ens, per accidens, ens, ergo materia esse proprium habet. Materia prima quocunque
accidente nobilior est, est enim substantia; ergo aliquem existendi actum habet, quod enim in
quocunque reperitur, perfectionem indicat, si uiliori conuenit, & nobiliori, at accidentia, ma-
teria uiliora sunt, & hæc existendi actum habent, qui perfectionem significat, ergo multo ma-
gis materiã de se existentiam aliquã habebit. Deinde si totum suum esse à forma materia susci-
pit ergo forma abolita, illud esse interiret, quare nulla actu substantia, una numero in genera-
tione permaneret, nam prior tota corrupta est & alia per nouã formã ortum, producta. Quæ
ratio confirmari potest: id quod est in potentia bifariam dicitur, uti primo phys. constat, uel
ut partes, potentia in toto esse dicuntur, uel ut Socrates qui generandus est, qui actu non est, po-
test, tamen fieri. Atqui secundum de materia affirmari nequit, non enim esset substantia sem-
piterna, quare potentia dicitur ueluti partes in toto, quare uti partes aliquid sunt ita & mate-
ria de se aliquid actu erit. Ad hæc, id quod successiue diuersarum formarum receptaculum
est aliquid de se in re est, & ab illis, quas recipit semotum, ita enim locum aliquid in re esse, &
quid à corporibus, quæ recipit secretum 4. phys. Arist. ostendit. materia uero, diuersarum
formarum, secundum prius & posterius receptaculum est, ergo de se in re aliquid est, & quid à
formis, quas recepit distinctum. Rursus eodem uolumine, locum in re existere & à rebus lo-
catis distinctum ex corporum transmutatione ita Arist. ostendit, ubi enim prius aqua, nunc
aer est, ergo id quod quandoque sub aqua, quandoque sub aere est, in re quiddam, & ab
illis distinctum. Ita & nos ratiocinamur, Ex ipsa mutatione, nempe ex aere fit aqua, ergo quod
successiue aquæ formam, post aeris formam suscipit est in re aliquid, & ab utriusque forma di-
stinctum, atqui hoc, materia est, ergo seclusa forma, aliquid materia in re est. Deinde in om-
ni generatione, quemadmodum ex physicis constat, opus est, ut aliquid sit. quod subijciatur,
hoc aut actu aliquid est, aut solam potentiã uti Socrat. generandus, uel partim actu, partim po-
tentia, si primum, uel tertium detur, id quod querimus habemus, quoniam cum in actu sit,
materia potestate est, ut complementum à forma suscipiat, si uero potestate est, ueluti Socrat.
gignendus, ergo tunc actu existit. cum generatio finem, & terminum sortitur ergo secundum
substantiam, æterna materia non est, ueluti Aristot. monuit. Demum omnis qualitas, om-
nisq; passio, quæ est in actu, & tandem omne quod aduenit requirit subiectum in actu, ut primo
de

de generatione ab Arist. docetur, alioquin passiones essent à subiecto separabiles, siquidem ipsa essent in actu & subiectum non haberent in actu, sed generatio, materiæ primæ passio est, ut Aristoteles definiuit, & materia est generationis subiectum proximum, ergo ipsa erit in actu, alioquin non fieret generatio in actu, si subiectum eius, esset pura, & absoluta potentia.

Propria opinio. Cap. 10.

Quare à prioribus non dissentientes, materiam suam existendi actum, forma seclusa habere asserimus, nam cum à priuatione longe differat, cumque non sit aliquid à mente fictum, sitque, æterna, causa prior forma, & in omni mutatione præexistens, quare actu materia, & subiectum erit, non enim ad suum esse in potentia est, quandoquidem si esset materia in potentia, ad hoc, ut sit materia, materia non esset materia, quoniam id quod est in potentia, non est illud, uti cum dicimus Socratem esse in potentia, non est tunc Socrates actu. Rursus si materia ad suum esse, esset in potentia, aliam materiam præsupponeret, ueluti primo physic. Aristoteles determinauit. Denique materia non esset, quam tamen asserimus substantiam simplicem esse, nam quod sit quodque est in potentia, ut fiat, non est, ut 5. physic. demonstratum est. Est ergo semper in actum materia, atque existit, sed cum sit seminarium, & Chaos unde cuncta, agentium naturalium ope, in lucem prodeunt, sitque potentia omnia, ordine caret, quem postea acquirit, particularium causarum mouentium impulsu, quæ eam ad hanc formam potius suscipiendam, quam illam dirigunt. Et quauis existat materia, & in actu sit, in potentia tamen est, uerum, ut ad diuersa comparatur, nam ut nunquam gignitur, nunquam est in potentia, ut sit materia, sed quia in eius gremio semper facultas, diuersas formas recipiendi, reperitur, propter materiæ indeterminationem, ut ait 4. de generatione animalium Arist. non est actum. Atque hoc est, quod græci interpretes significarunt, cum dixerunt materiam actu existere, & quod sit ingenua, & esse suum actuale, quod sua natura obtinet, illi à forma non comunicatur, quoniam ut sit ingenua, & substantia, & subiectum formæ, necesse est, ipsam existere, ac actu esse, ueruntamen, quoniam hoc esse, quod à forma non mutuatur, imperfectum est, quod Arist. ostendit, materiâ definiens, quando inquit, quod potentia sit, quod idem sonat, ut Simp. 7. de anima monuit, quod sit substantia imperfecta quæ à formis perfici apta est, cõplementum enim & extremâ perfectionem, à forma, materiæ comunicatur. Et idcirco semper cum forma existit à qua nunquã neque secundum suâ essentiâ, neque secundum rationem, ut materia, separatur, nulla nanque ratio perfecta, uerâ materiæ naturâ explicat nisi una cum actu intelligatur. Nã cognoscere materiâ, ut substantia est, cognitio hæc imperfecta, consulaque est, & quæ sub nomine amplissimo cõprehenditur, quare, quoniam suum esse imperfectum est, absque formis, neque esse neque intelligi perfecte ualet, à quibus denique cõplementum recipit, à formis enim corpus efficitur, etenim materia, & si de se in corporea sit, potestate tamen est, ut corpus euadat, quæadmodum primo physic. Arist. definiuit: quæadmodum enim in rebus artificiosis, ita in rebus naturalibus materia se habet. Atqui in arte factis, æs, de se statua non est, potestate tamen est, ut statua euadat sitque statua, cū statuæ formam recipit: ita in his quæ natura cõstant, materia res naturalis de se non est, potentia tamen est, ut cū naturales formas receperit, ut res naturalis euadat. Cæterum multa sunt, quæ aduersus hæc obijci possunt, quorum primum est, si peculiarem actum materia habet, ergo non omnem actum à forma suscipit. Deinde infinitæ imperfectionis materia est, igitur aliquam perfectionem habere nequit, insuper, in Deo optimo maximo est omnis perfectio, quare materia cum rerum sit facta, erit omnis imperfectio, ergo nullus actus de ea affirmari potest. Jam uero in composito, & concreto duo essent actus, primæ materiæ scilicet, & formæ. Demum contingeret, quod id quod gignitur esset, nempe materia est, quæ gignitur, quam non esse 5. physic. philosophus testatur, habet enim propriam existentiam. Sed hæc ita dissolui possunt, nam cum dicitur materiam actum omnem à forma habere, id uerum quid est, hoc sensu, quod mutuatur, omnem definitam perfectionem à forma, sed quod semper actu sit materia, id non habet à forma, licet sit cum forma, nec illud esse, est perfectio certa, & propria, sed quendam existendi modum denotat in omnibus substantijs, quas mens non est commenta, quæ uero non sunt in potentia, ut sint, quomodo dicimus Platonem, antequam fiat, esse in potentia ut fiat. hunc actum, nonnulli non imperite, actum entis uel præsentis nuncuparunt. Omne enim ens, quod præsens est, & non præteritum, uel futurum, hoc habet, ut de illo fieri possit enunciatio, ut dicunt, de secundo adiacente, & binaria. & licet hoc esse materiæ, semper cum forma cõiungatur, ab ea tamẽ illud non suscepit; Neq; quod secundo obijcitur obstat, materiam esse infinitæ imperfectionis, id enim ita intelligi oportet, quod inter ea quæ existunt, nihil illa sit imperfectius, idq; habet ob suam indeterminationem, quod scilicet nulla forma propria circumscribatur, & ob id ad aliud refertur, at-

tamen

A tamen, ut est substantia, & si imperfecta, nõ significat habitudinem. Quod uero à Latinis dicitur, formam omnem imperfectionem à materia fortiri, atq; omnem patiendi rationem ab eadem mutuari, ita materiam omnem perfectionem à forma accipere. Id uerissimum esse dicimus, quod materia formæ omnem imperfectionem largiatur, & contra omnem perfectionem à forma materia accipiat, sed actu existere, non est aliqua perfectio peculiaris, ac determinata, uerum omnibus quæ à mente non sunt confecta, quæq; præsentia sunt, conuenit, de quibus enunciare possumus, ea esse, ut materiam esse, ea autẽ enunciationses, de præteritis, aut futuris, quæ non sunt ferri nequeunt. Quod tertio obijcitur, dilui potest, Nam etsi materia, ob suam indeterminationem nullum actum hoc est nullam perfectionem obtineat, non est tamen illi substantiæ præsentis actus negandus, alioquin, esset omnino eadem cum priuatione, quod ab Arist. lib. 1. physic. exploditur. Ad id quod deinceps obijcitur, respondendum est, quemadmodum tertia huius operis disputatione docuimus, quod cum sint duæ in composito partes, duæ quoq; imperfectæ substantiæ, in eo reperiuntur, quæ una substantiam integram absoluunt, & concreta substantia à forma speciem ac unitatem accipit, à materia uero habet, quod dimensionibus constet, & diuidi possit, quæ utraq; corpus sensibile faciunt, nam nisi forma materiam informaret, & materia formæ substerneretur, nullus sensus de passionibus, ac affectionibus, quæ in composito percipiuntur, iudicium ferre posset. Sunt igitur in composito duæ substantiæ, & duo actus imperfecti, quæ ut partes dicuntur esse in potentia, totum uero est illud, quod uere dicitur esse actu. Sed ut forma, & materia inter se conferuntur, forma dicitur actus, & materia in potentia, concretum uero est in actu. Quapropter philosophi aliquando dixerunt, materiam in composito esse in potentia, & formam in actu, nam ratio prima, essendi est à forma, & subsistendi à materia, & id uoluit Auer. secundo physic. cum inquit, materiâ esse inseparabilem à forma, nam si à forma, aut separaretur, id quod sua natura non est in actu, esset, in actu perfecto. Atq; eodẽ pacto Arist. sententia lib. 5. physic. intelligi debet, ubi habet quod generatur non est, & quod mouetur est; perinde, ac si diceret, quod mouetur est in actu cõpleto, ipsum, scilicet compositum, cuius essentia ex materia & forma coaceruatur, quod autẽ generatur non est in actu perfecto, sed subiectum, quod quidem est in potentia ad perfectionem, sit per generationem substantia perfecta.

Quæ obijciuntur diluuntur.

Cap. 11.

His sic explicatis, ni fallor, difficile non est, nodos omnes dissoluere, qui obijciuntur; & quo ad primum attinet, affirmandum est, quemadmodum ratio concludit, dari id, quod solum potentia est, nulloq; modo actus, hoc uero, materia non est, sed res gignenda, quæ in suis causis potestate continetur. diluitur secundus nodus, nempe materia prima per se in potentia est, & causa quare cætera in potentia sint, nil tamen obstat quod actu substantia sit, quæ quæ imperfecta substantia est, eam potentia concomitatur, cuius merito nõ ad se ipsam potentia est, sed ad peculiare, & definit perfectiones, uti retro monuimus. Eadem facilitate tertius absoluitur nodus, nam rationale est, ut aliquid sit, quod solum potentia sit, & nullo modo actus, sed hoc materia non est, sed res producenda, uti meminimus retro. Quamuis alio modo dissolui potest, ea namq; ratio, qua Arist. utitur, ad primum mouens immobile concludendum, logica est, (quemadmodum græci interpretes asseruerunt) ueluti ipsemet philosophus, eadem particula docet. Sed nunc Arist. testimonia exponenda sunt, & quo ad primũ cū Io. Grammatico respondendũ est: qui Arist. uerba interpretatur, asserens, ea particula Arist. uelle manifestare, quæ causa magis sit, quare tertia substantia sit & una sit, nõ materia, uel forma & soluens inquit, quod cause propriæ ob quæ esse, & unitas rebus subsistentibus cõpetit est actus & entelechia: etenim secundo physicorũ monuit, ad rerũ naturalium constitutionem magis formam, quã materiã pertinere, nã per materiã res naturales actu non sunt sed potestate, ob formam uero actu sunt, ergo magis forma causa est, quare res naturales sint, & unũ sint, quã materia, & uerba ita interpretanda sunt: unũ enim, & esse quoniam multis modis dicitur etenim unũ genere, specie, numero, analogia, uinculo uel conglutinatione, quot modis etiã ens dicitur, quoniam unũ & ens, se mutuo consequuntur. Quod scilicet causa est, quod rebus unũ & esse inest, propriæ entelechia, & actus est, propria enim uniuscuiusque formæ causa magis est, quod res actu sit atq; una per se sit, Non igitur quæ rendũ est, quid est quod animã corpori uniat, præter naturam formæ & materiæ, licet actus, & forma magis quã materia causa sit. Neque quod obijcitur obstat ex materia uidelicet, & forma unũ per se non fieri, nã etsi materia actu substantia sit, imperfecta tamen est, & potestate corpus & tertia substantia, iure ex ea, & forma unum per se sit. Quod insuper Auer. 7. huius, docet ita intelligendum est, omne esse uidelicet cõpletum à forma proficisci, & hoc Arist. etiã secundo de anima intelligebat, asserens omnibus rebus esse à forma proficisci, etenim cõpletum esse, non nisi à forma rebus comunicatur, forma enim materia adueniens, ut corpus sit atque per-

se

festet, facit. Cætera uero quæ obijciuntur, ex retro dictis iam soluta sunt.

De potentia materiae. Cap. 12.

CAeterum, quoniam per potentiam materia definitur, iure inquirendum erit, num ad materię essentiam potentia pertineat. qua in re Auer. uerba difficultatem pariunt, nempe primo de substantia orbis, inquit potentiam materię substantiã esse, sed primo physic. oppositum testatur, nam asserit esse accidens materię, quæ formę aduentu deletur. In propositę quæstionis solutione, qui Auer. doctrinam magnificiunt, non consentiunt, nempe posteriores materiam duplici modo spectari posse inquirunt, primo modo in esse uniuersali, ut puta quo ad prædicata, quæ materię, in suo esse quidditatiu conueniunt. quem considerandi modum, ex latinis subtilis nuncupati, primum naturę signum appellant, quo pacto materia est ens absolutum, cum substantia sit, & ita potentiam aliquam non claudit, neque propinquã, neque remotã. Altero modo materiam considerant ut ad formam confertur, quæ consideratio secundum naturę signum ab eisdem appellatur, & ita potentiam claudit, quæ est relatio, atque ita à naturali philosopho consideratur, nam prior consideratio, ad diuinum spectat philosophum, **F** Quod per Auer. confirmant, qui 7. physic. inquit, si quicquam ut substantia, uel accidens consideratur, hanc speculationem primo philosopho ascribendam esse testatur, quod eodem libro paulo post confirmat, nempe ait, materiam, ut est unum entium, à diuino considerari. Verum quoniam potentia, quam materia in secundo signo includit, bipartita est, altera, quæ ad formam indiuidualem est, quæ corruptibilis est, altera uero, formam in communi respicit & hæc æterna est, quæ formæ aduentu non deletur, deque hac primo de substantia orbis Auer. loquitur, de priori uero potentia primo physic. sermo factus est, & ita Auer. uerba, quæ pugnare uidentur conciliant. Sed hi plurimum hallucinantur, nam & à semetipsis dissentiant, neque etiam uera fatentur, & ut à primis eorum uerbis exordiamur, inquirunt, materiam in primo signo naturę absolutum ens esse, & nullam potentiam claudere, & hanc considerationem diuino philosopho ascribunt, ut uero potentiam includit ipsius consideratio naturalis est. Aduersus hæc ita instamus, si materia ut ens est, à diuino philosopho consideratur, ergo in respectu ad formam, per quam existit, nam idem sonat materiam ut ens considerari, ac si ut existat, spectetur, ergo in materia, in primo signo, ut à primo philosopho consideratur, potentia includitur, omne enim esse secundum eos à forma prouenit, ergo materia ita considerata, in respectu à forma, spectatur. Quæ ratio ita confirmari potest, eiusdem scientiæ est, considerare causam, & id cuius est causa, atqui primus philosophus considerat materiam quatenus existit, ergo considerabit principium per quod materia existit, hoc uero principium forma est, ergo materiam in respectu ad formam diuinus philosophus considerabit. Deinde asserunt, diuinum philosophum materiam spectare quo ad prædicata absoluta, atqui eam ut potentia est, considerat, ergo potentia est ens absolutum. quod ipsi non consentunt. 7. enim metaph. materiam definiens Arist. inquit, quod potentia est. Quare si ita materiam definit, ita considerat, nempe considerandi modus definiendi modo respondit. Non minus decipiuntur, quando aiunt, materiam quatenus potentia est à diuino philosopho considerari non posse, plane enim ab Arist. dissentiant, qui 4. Meta. inquit, primũ philosophũ ens quatenus ens est, & quæcunq; ei per se insunt, considerare inter quæ potentia, & actus considerantur, quare materia ut potentia est à primo philosopho consideratur. Hallucinantur demum, quando aiunt potentiam esse relationem, atque solum in prædicamento ad aliquid collocari. Si enim omnis potentia relatio esset, ergo actus & potentia omne genus non circuerent ut Auer. & Arist. testatur. Ad idem, si materia ut à naturali consideratur, quatenus potentia est, quæ est accidens, spectatur, ergo non quidditatione materiam naturalis consideraret, quoniam illius naturam diuinus contempletur, quare primus philosophus quidditates particulares consideraret, quod ipsi non concedunt. Sunt & aliæ opiniones, quæ quoniam uanæ sunt idcirco silentio mandantur.

Propria opinio. Cap. 13.

HActenus recentiorum opinionem reiecit, nunc propria afferenda est, quæ ut aperta reddatur, erunt primum nonnulla suscipienda, quorum primum est, ab utroque philosopho tam diuino, quam naturali, primam materiam contemplari, distincto tamen modo, etenim scientiæ diuersæ in re conuenire possunt, at in considerandi modo nequaquam, quemadmodum Arist. primo posteriorum docet, & Auer. in epito. logi. capite de qualitate conficiendi demonstrationes, & definitiones, quod philosophus etiam confirmat, secundo physicorum quando inter geometram, & naturalem discrimen præbuit, uterque enim magnitudinem contempletur

A templatur, distincto tamen modo. Considerandi uero motus, (ueluti prima disputatione docuimus, idem est, omnibus in scientia consideratis. Inde fit, quod cum considerandi modus, diuino philosopho conueniens, ab illo, qui naturali competit, diuersus sit, quod uterque, diuersa tamen ratione, materiam primam contemplari potest, est uero considerandi modus, primo philosopho conueniens cuncta ut entia sunt considerare, uti prima docuimus disputatione. Quare sub hac ratione, primam materiam diuinus considerabit, & idcirco eius absoluta consideratio diuino philosopho propria est, (ueluti priori disputatione definiuimus.) intelligendi uero modus, qui naturali proprius est, cuncta uidelicet, ut naturalia sunt, considerare, quemadmodum x i. huius Arist. monuit, quare prima materia quatenus entis naturalis principium est, à naturali considerabitur, & idcirco potentia, quæ materię natura & substantia est, ab utroque philosopho, diuersa ratione considerabitur, Alterum accipiendum est, duplicem esse materię potestatem, quarum altera, est eius substantia, altera uero accidens. Hanc de duplici materię potentia distinctionem, primo per Auer. confirmari potest, qui primo physic. inquit, accidit substantiæ materię, ut sit potentia omnis forma, non quod potentia eius sit substantia, quoniam interiret materia formæ aduentu, primo de substantia orbis, potentiam materię substantiam esse testatur. & quinto Meta. inquit, potentiam esse ex accidenti qualitatem, ut puta ratione dispositionum, quibus intermedijs cum facilitate, uel difficultate agit, uel patitur, per se uero substantiam esse testatur. Quod Alex. testimonio 7. phys. confirmat, inquit enim, idcirco philosophum, ad potentiam non esse motum non demonstrasse, quoniam 5. phys. ostensum est, ad substantiam non esse motum. Datur itaque in materia duplex potestas, quarum altera est substantia, altera uero accidens. Cæterum opus est, ut quid unaquæque sit explicemus, demum quo pacto inter se distinguantur. Verum ut primum clareat, potentię diuisionem asserere necesse est, quam 5. primæ philosophi Arist. tradit. potentia itaque bipartita est, in actiuam & passiuam; est uero actiuam potentia, principium transmutandi alterum quatenus alterum. Passiua uero principium est transmutandi ab altero, quatenus alterum. Hinc eorum liquet error, qui omnem potentiam relationem esse asseruerant, relatio enim, neque agendi, neque patiendi principium est, potentia igitur actiuam, uel passiuam relatio non erit. Potentia itaque passiuam substantia materię est, & nõ est nisi substantia illa imperfecta, quæ ab omni forma perfici ualet & nulli est adiecta, & propterea 3. phys. Arist. eandem infiniti rationem habere dixit, & 2. Meta. materiam infinitam quoddam uocat. quinimmo uolens hanc materię imperfectionem, 7. huius innuere, inquit materiam nec esse quid, nec esse quale, neque quantum, sed potentia omnes actus, hoc est substantia imperfecta, quæ per omnes actus perfici ualet, & idcirco eius natura & substantia negatione comprehenditur: hæc nanque indeterminatio, nunquam ad finem perducitur, nunquam deficit, nec adueniente forma definit. & idcirco primo physic. Arist. materiam secundum potentiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem asserunt, hoc est, sua natura, & suæ indeterminatione nunquam defecturam, ob id uidelicet, quod formæ, quas recipit certo numero non contineantur, sed infinitæ sunt. Hanc materię substantiam, & naturam, quæ nulli actui est, adiecta, sed ad omnem indeterminata est, concomitatur potentia, quæ accidens est, nam si nulli actui materia est adiecta, & perficienda est, ergo eos omnes actus suscipere ualet. Verum quoniam ad definitum actum potestas hæc non refertur, idcirco indeterminata, & uniuersalis nuncupatur; ueluti enim materia ab unico actu suum non suscipit complementum, neque per hanc potestatem, unius actus, compos efficitur: Materię enim natura nulli actui adiecta est, quare neque ad unicum actum, potestate est, sed omnes potest suscipere. Hanc potestatem Simplicius secundo de anima docet, quando inquit materiam esse substantiam imperfectam, quæ ab omnibus formis perfici est apta, & Auer. inquit, materię quidditatem esse, omnes posse suscipere formas. Veruntamen hæc sola potestas in materia pro formis suscipiendis sufficiens non est sed altera necessaria est, cuius merito, materia certum definitumque actum suscipere potest, atque huius formæ, & non alterius capax efficitur. Sed ut res aperta reddatur, illud ignorare non oportet, quod priuatio nil aliud est, nisi formæ absentia cum potentia determinata ad eam suscipiendam. Sed priuari forma non simpliciter dicitur, nam primo intelligere possumus, materiam sub indeterminatione illa priuari forma, quam priuationem nonnulli potentiam remotam appellarunt, quæ ab æterno est in materia. Dicitur rursus materiam priuari forma quam habet, quod eam, scilicet suscipere nequeat, quoniam non datur regressus, sed hæc impropria est locutio. Dicitur postremo priuatio, carentiæ formæ definitæ, cum potentia ad eam recipiendam. Hæc priuatio formam contrariam concomitatur, qua materia perficitur, estque causa, ut altera contraria priuetur. De hac priuatione multa Arist. pronunciauit, nempe non esse ens per se, nam priuationis ratio est, absentia determinatæ formæ. Accidit materiæ, materiæ enim accidit, propter aduentum definitæ formæ contrariæ, ob quam materia perficitur, cum dispositione ad suam oppositam. Esse terminum à quo incipit generatio, & ad quam terminatur

corruptio : Esse principium per accidens, atque eius causa materiam esse generabilem, & corruptibilem. Quare potentia hæc postrema priuationem concomitatur, quæ materiam accedit ob contrariæ formæ aduentum, puta quod actu calidum est, potentia est frigidum, quando enim calidum est, frigidi absentia est, cum potentia ad illud suscipiendum; etenim priuatio duo significat, nempe formæ definitæ absentiam, & potentiam ad determinatam formam. Hæc potestas materiam accedit, quamprimum res actu existit, quoniam formam, ob quam materia perficitur, concomitatur. Merito uero agentis ad actum deducitur, generans enim, priusquam formam consimilem educat, materiam afficit, & disponit, & præparamentis intermedijs ad actum deducitur, atque huius indiuiduæ formæ, ita capax efficitur, quod nõ alterius, neque eiusdem, neque alterius speciei. quæ formæ aduentu deletur. Hæc uero potentia uaria, & multiplex est, nõ secus quæ actus. Et de hac 3. phys. Arist. loquens, inquit, si eadẽ esset potentia sanitatis, & egritudinis, idẽ esset sanitas, & ægritudo, & per hæc potestatem materiam primæ naturæ nequaquam describimus, sed bene peculiaris materiam rationem asserimus, quæ ad unam tantum formam distinetur: atque hæc materia, & potentia, deficiente forma deficit, per nouam enim formam, quæ materiam aduenit, priuatio definit, illaque potentia, quæ per priuationem habebatur. Cum uero ea forma, quæ iam adest materiam aboletur, materia quoque compositi portio erat, interit, definitque esse concausa, cum ea forma. Verum adueniente alia sit compositi pars, & respectu formæ est concausa, nam quamquam materia semper est concausa cum forma, parsque compositi, non tamen unius, ac eiusdem compositi est pars. Similiter nec eiusdem formæ est concausa. Et hæc est Alexandri opinio, primo de anima. Tria itaque in materia consideranda sunt, primum, actu substantia imperfecta, hancque imperfectionem, potentiam quandoque Arist. nuncupauit, & ab eodem per negationem describitur, quæque perennis est, nunquam defectura. Secundum consideranda est, habitudo, quam ob suam imperfectionem, ad formas habet. Et de tunc priuatio, certæ formæ, quam habet ad formas, ob quam, materiam essentia, non interijt, neque sua ad formas habitudo, licet potentia, quæ priuationem concomitatur deficiat. Verum ut magis res aperta reddatur. Vtriusque potentie differentie exponendæ sunt. Differunt itaque, quoniam prima una numero est, & fundamentum alterius potestatis, quæ est respectus: secunda uero secundum actuum numerum, quæ in materia suscipiuntur, multiplicata est. Rursus prior nunquam deletur, sed semper manet. Secunda uero, formæ aduentu deficit, & quamuis hæc potestas deficiat, est tamen quasi materiam operatio, & per ipsam materiam conseruatur, est enim materia formarum susceptiua, per hanc potestatem, successiue, uarias definitasque formas recipit, & idcirco Auer. primo cæli inquit, in materia non esse potentiam nisi ad separationem eius ab actu. si igitur substantia materiam est in potentia & fuerit aliqua materia, cuius potentia nunquam sit reducta ad actum, hæc potentia est, otiosa & superflua, & si nõ esset generatio, & corruptio, nõ staret operatio huius uirtutis, scilicet potentie. Operatio. n. istius potentie quæ ex ea est, quæ est abscissio ex acumine gladij, & generatio, & corruptio. Si ergo hæc potentia est sine generatione, & corruptione, contingeret ut aliquid esset sine operatione, propter quæ fuit ens, quod est impossibile. Demum prior potentia non est relatio, sed qualitas, nam est materiam aptitudo ad formas omnes suscipiendas, & idcirco actu adueniente non deletur, quoniam formam, ut terminum oppositum non respicit, immo eius merito, materia perficitur, secunda uero potestas respectus est, quæ etiam priuationem connotat, quoniam prior formæ negationem, & non priuationem connotat; Quare quo pacto distinguantur ex his patet. Sed quis obijcere posset, si materiam natura est substantia imperfecta, quæ à formis est apta perfici, ergo ad aliquid materia erit, atque accidens satis diminutum, sed diluitur dubitatio hæc, non enim sequitur ut relatiua sit materia, aliud enim est esse alicuius, & ad aliquid esse, materia enim est alicuius, quia est in comparatione ad formam, non tamen debet dici ad aliquid, nisi denominatiue, ut multi dicunt. atque hoc pacto secundo phys. Arist. materiam ad aliquid esse dixit, quia est determinata ad formam, tãquam ad suam perfectionem. Atque hoc pacto Arist. 8. eiusdem operis inquit, imperfectum destitatur, & terminatur ad perfectum. Sed quis adhuc querere posset, cur priuationis loco potentiam Arist. non posuit, cum potentia priuationem connotet. Ad hanc dubitationem dicendum puto, quod iusta de causa priuationis loco, potentia posita non est, nam priuatio alium terminandi, & principij mutationis modum significat, nempe formæ contrarium, At potentia minime, & omnis mutatio ex contrario in contrarium est. Rursus nec semper deponit actum potentia, uerum cohæret cum actu, uti prior potentia, at priuatio eum actum, cui opponitur semper adijcit: secunda uero potentia actum rejicit, aduersaturque ei, ratione priuationis, quam in se complectitur. Itaque ob id, potentia non connumeratur inter principia, sed priuatio, quoniam priuatio alium principij modum, à materia formaque; diuersum notat, quem potentia non explicat. Et hæc de materiam potestate, atque natura.

De trina

De trina dimensione prima opinio.

Cap. 14.

CAeterum, ut quæ de supercaelestium materia in posterum dicenda sunt, aperta reddantur, de trina dimensione differendum esse duximus, si in materia prima dimensio reperiatur, antequam formas suscipiat. Est enim trina dimensio longitudo, latitudo, & profunditas: quare difficultas est, num materia longa, lata, & profunda priusquam formas suscipiat, existat, & num materiam coæterna atque una numero genito, & corrupto sit. In solutione difficultatis propositæ non consentiunt philosophi, nonnulli opinati fuere, ita dimensionem respectu materiam se habere, ueluti formæ naturales, quæ secundum speciem & rationem, & non secundum numerum, perpetuæ sunt, ita dimensiones specie & ratione sempiternæ sunt, non autem numero, quare quantitas, quæ in Socrate qui nuper genitus est, reperitur, est de nouo orta, quæ Socratis interitu deficit, quare nulla magnitudo una numero materiam coæterna est. Insuper aliud affirmant, dimensiones, formas in materia non anteire, sed eas concomitari, primum enim materia formas recipit, deinceps forma affecta, quanta efficitur, & idcirco in materia dimensiones actu non sunt, sed potestate, quæ admodum enim contrariorum, quæ sunt in qualitate, eadem est numero subiecta materia, ut puta calidi & frigidi, albi & nigri, uel dulcis & amari. demonstratum enim est, unam & eandem numero materiam esse contrariorum, puta calidi & frigidi, sicci & humidi, & aliarum repugnantiarum, quæ mutatur ab altero in alterum. Propterea quod actu quidem, semper sit alterum contrariorum, potestate uero alterum, & subiecta quidem materia nunquam est separata ab uno ex contrarijs, propria autem eius consideratione, & ratione est alia ab eis, & numero manens eadem, suscipit utrumque contrarium, ita eorum, quæ in quantitate sunt, ut magni, & parui, eadem numero est capax materia. Si enim aliquam quãtuncumque magnitudinem per se habuisset materia, non suscepisset contrarium, ei quod habet secundum naturam, quemadmodum ne si secundum naturam fuisset alba, nigrum suscepisset. Quoniam autem sicut alijs formis, ita etiam priuata est corpore, & magnitudine, & eas quæ sunt in magnitudine repugnantias, eadem numero manens suscipit. Hanc eorum sententiam ex multis persuadent, & primum omne accidens in substantia in actu fundatur ueluti in cache. Arist. docet, quando inquit, omne aliud à prima substantia, aut dicitur de prima substantia, uti secunda substantia, aut est in prima substantia, ueluti sunt accidentia omnia, atque trina dimensio accidens est, ergo in prima substantia, & non in simplici materiam natura suscipitur.

Quod secundo de anima Auer. confirmat, asserens penes hoc substantiam formas, & accidentia distinguenda, nam substantiam formæ in prima materia recipiuntur, accidentia uero in substantia composita, & hoc Arist. docet, tertio primæ philosophiæ, quando ait, substantiam esse accidentibus priorem, naturam, tempore, & definitione, quare cum naturales formæ substantiam sint, quodcumque accidens, quod in materia suscipiendum, præcedunt, deinde ens per se, prius est, eo quod est, per accidens, sed quod ex materia, & substantiam forma conflatum est per se est. Quod uero ex materia & dimensione constat per accidens est, ergo materia primum substantiam formas, deinceps dimensiones recipit. Ad hæc in genito quandoque quantitas est maior, quam in corrupto, ueluti quando ex aere fit ignis, ergo si eadem dimensio manet, in genito, quæ præfuit in corrupto, uel eadem præcise cum priori est, aut alia & diuersa, non eadem præcise, nam idem esset maius, & minus, respectu eiusdem, ergo alia est, quare in eo quod genitum est aliqua noua portio est, quæ prius, in corrupto non præfuit, ergo si hæc pars de nouo genita est, ergo, & tota, nam quæcumque eiusdem rationis sunt, quod uni, & alijs per se etiam conueniet, quæadmodum primo & secundo de cælo, constat. Atqui omnes magnitudines partes eiusdem rationis sunt, ergo si earum aliqua genita est, ergo & omnes genitæ erunt. Confirmatur ratio, si aliqua magnitudinis portio, genita foret, reliquæ uero sempiternæ essent, ergo specie, genere plusquam genere differrent, nam caducum, & sempiternum 10. huius ita distinguunt Arist. definiuit. Deinceps materia prima est pura potentia passiuæ respectu omnium formarum, igitur potentia contradictionis, ergo non magis dimensionem, quam eius priuationem sibi definit. Demum omnis forma à materia dependens est generabilis & corruptibilis, trina uero dimensio à materia dependet, ergo generabilis, & corruptibilis. His itaque coniecturis, trinam dimensionem substantiam formas in materia non anteire, neque eidem, æternam esse, ostendunt.

Auer. opinio. Cap. 15.

Sed horum sententia, à ratione, & ab Arist. prorsus dissentit. uerum, priusquam enarratæ opinionis deceptionem ostendamus, Auer. opinio referenda est. Opinatur itaque materiam antequam aliquam de nouo suscipiat formam, magnitudine affecta esse, at eidem coæternam esse, ita quod per recentis formæ ortum nulla magnitudo in materia gignitur, sed illa præcise, quæ

P 2 quæ

quæ in corrupto præfuit, in genito reperitur, quæ ob nouæ formæ aduentu terminum suscipit, quæ una numero priuatiuæ est, per terminorum priuationem, uti materia, ob formarum careremiam una numero dicitur, quare duo, ab Auer. affirmantur, alterum trinam dimensionem substantiæ formas in materia præuenire, alterum eidem coæternam esse, atquæ eadem numero in genito & corrupto permanere. Primum ita ostenditur, si materia ante formarum aduentum, magnitudo non præflet, formæ materiæ per se, & ex accidenti indiuiduæ essent. id quod con- sequitur duobus acceptis probatur, quorum primum est, quando aliquod in aliquo mediante quodam alio recipitur, illud quod recipitur, secundum naturam illius suscipitur, quo mediante recipitur, quemadmodum albedo de se est indiuidua, & quia intercedente superficie, quæ diu- dua est in corpore recipitur, ideo & ipsa diuidua efficitur. & idcirco in lib. prædic. Arist. inquit, si intercedente, diuisibiliter recipitur, quod Arist. 8. physic. docet, quando inquit, in maiori magnitudine esse maiorem uirtutem, & in minori minorem. & hoc fundamento Auer. in libello de subst. orbis, intelligentias indiuiduas omnino esse ostendit, quoniam per magnitudinem in- termediam in materia non sunt. Alterum fundamentum est, formæ diuisionem accidere, ob ma- gnitudinem, quemadmodum Arist. 5. primæ philosophiæ monet, asserens, omne quod diui- ditur, & partem extra partem habet, hoc merito quantitatis & magnitudinis habere. Quibus- sumptis, ita id quod consequitur probatur. si ante formæ aduentum, materia magnitudine af- fecta non esset, ergo cum materia sua natura indiuidua sit, ergo formam indiuisibiliter reciperet, quare forma in materia suscepta, & sua natura, & merito materiæ indiuidua foret, neque, ob- consequentem magnitudinem diuidi ualet, quoniam cum magnitudo per formam intermediam, recipiatur, quæ est indiuidua, impartibiliter magnitudo suscipietur, & ita causa diuisionis for- mæ non erit, quare formæ prorsus impartibiles essent. Secundum absurdum, quod sequitur, si ante formarum receptionem magnitudine affecta materia non foret, est, quod tolleretur mo- tus, quod ex retro sumptis fundamentis sequitur, materia enim, & forma cum indiuiduæ sint, magnitudo recepta, erit indiuidua, quare totum compositum impartibile erit, & ita corpus non erit, nam corporis ratio est ut sit omniuaque diuisibile, ut primo cæli constat. Rursus immobile esset, omne enim mobile diuisibile est, ut 6. phys. patet, quare tolleretur motus. Ter- tium quod sequitur absurdum, est, materiam unicam tantum habere formam, & nullam aliam suscipere posse, neque simul, neque successiue, & ideo generatio, & corruptio tollerentur, atq; entium multitudo. Etenim materia potentia est, ut simul plures possit recipere formas, ergo ne ista potentia frustretur, ut ad actum reducatu oportet, ergo cum uarias diuersasque formas si- mul materia suscipit, cum huiusmodi formæ se simul compati nequeant, opus est, ut in diuer- sis materiæ partibus recipiantur, quare partes extra partes materia habebit: atqui diuisio rei non accidit, nisi merito quantitatis, & magnitudinis, ueluti 5. Met. Arist. definiuit, ergo ante for- marum aduentum magnitudinem materia habet. Consimiliter neque successiue, uarias formas suscipere posset; si magnitudine prius affecta non esset, nempe si aliarum formarum susceptiua est, oportet ut illæ, quas habet deleantur, ergo corrumpente indigent, quod in materia cum re- corrumpenda communicat, quare opus est, ut partes habeat, quarum ratione sit, sub re cor- rumpeuda, & corrumpente, quas habere nequit, cum magnitudine careat, & ita successiue plu- res formas suscipere non posset. Nonnulli hæc absurda aufugere conantur asserentes materiæ, & formas, ob consequentem magnitudinem partiri, imaginatur enim, materiam actu indiui- duam esse, potestate uero diuidua, sit uero actu diuidua, atque actu partes habet, ob magnitu- dinem, quæ consequitur, & ita duo priora absurda euitant, nam ea propositio ita intelligenda est, oē qd recipitur per modū illius suscipitur, in quo recipitur, sed materia potentia diuidua est, ideo forma i ea recepta potētia diuidua est, sit uero actu diuidua, p magnitudinē, quæ cōsequitur. Sed horū solutio uana est, nā nullum posterius, neq; prioris, neq; eius distinctionis cā est, atq; ma- gnitudo, qm formam consequitur, ut ipsi aiunt, materia, & forma posterior est, ergo materiæ & formæ distinctionis, magnitudo causa esse nequit. Deinde materia prius formas diuersas su- scipit, quā magnitudinem, ut ipsi aiunt, ergo cum in eo priori formæ illæ diuersæ simul stare nequeant, opus itaque est ut in diuersis materiæ partibus suscipiantur, quas materia absque ma- gnitudine habere nequit. Demum si magnitudo quæ consequitur sufficiens esset, ad distinguen- dum materiæ partes, fieret, ut ex omni materiæ portioni quodcunque generari posset, etenim portio materiæ seclusa omni forma, & magnitudine, potestate est, quod magnitudinē omnem & terminum atque formam recipiat ut ipsimet testantur. quod fieri nequit. nam si ex uno terræ pugillo mille ignis generantur, ex dimidio uero pugillo, mille gigni nequeunt, defectus uero non ex materiæ parte simpliciter, est, sed quoniam materiæ portio sub exigua magnitudine est. Vana igitur sunt quæ ab his dicuntur. A magnitudine uero, nunquam materia spoliatur, sed ei coæterna est, est enim eius propria affectio, quæ ab eo cuius est, separari nequit. Quæ res ita

primo

- A** primo de subst. orbis, ab Auer. ostenditur, si interminata dimensio à materia separaretur, tunc corpus fieret ex non corpore, & dimensio ex non dimensione, & ita formæ corporales essent contrariæ, & succedentes in materia. Verum quo pacto consequutio ualeat, uarijs derelictis sententijs, ita tam nos deducimus. & primum accipimus, quod Arist. primo phys. monuit, omne quod fit ex opposito fieri, ergo si corpus, quod trina dimensio dicitur, fieret, ergo ex opposito fieret, ergo ex non corpore; & ita dimensio ex non dimensione. quod quidem dici nequit, quia omne quod fit, ex materia affecta magnitudinem fieri retro ostendimus, quare si, dimensio fie- ret, ex materia non affecta magnitudine fieret. Deinceps dubium soluit, quis enim asserere pos- set dimensiones ex dimensionibus fieri? hoc euertit Auer. nam illud contingeret absurdum, quod dimensiones sibi inuicem contrariæ essent, & succedentes in eadem materia, quoniam quod fit, ex opposito fit, non ergo dimensiones pereunt, sed materiæ coæternæ sunt. At nunc causa ex- plicanda est, cur trina hæc dimensio instituta sit. sed hæc multiplex est, quarum prima, quemad- modum inquit, Auer. est quia materia est potentia, ut uarias, diuersasque non solum simul, sed etiam successiue recipiat formas, quas recipere nequit, nisi magnitudinem habeat, nempe ut partes habeat oportet, quas sine magnitudine habere nequit. Causa secunda est, ut formæ ma- teriales diuisiones suscipiant, si enim dimensiones non præessent, formæ impartibiles per se & ex accidenti essent, & ita omnis motus tolleretur. patet itaque causa. Sed superest, ut Auer. opi- nionem modo explicemus, & eam Arist. testimonio confirmemus. opinatur itaque Auer. quod quemadmodum materia, est actu materia, & ad se ipsam potentia non est, sed ad formas, quæ ex eius sinu educuntur, ita dimensio est actu dimensio, & potestate, ut terminum suscipiat quem ob formam recipit, & quemadmodum una numero, ob formarum negationem materia di- citur, ita dimensio, ob terminorum priuationem, una numero est. Quod uero hæc sit Arist. sententia, ipsius testimonio confirmari potest, qui secundo de ortu, & interitu, eadem nume- ro, genito, & corrupto simbas qualitates permanere asserit ad hoc ut facilius transitus fiat, qua- re si simbas qualitates, quatenus interminatæ remanent, ergo & trina dimensio interminata, non enim maior ratio est, de huiusmodi qualitibus, & trina dimensione, ob hanc itaque, in ma- teria præexistentem magnitudinem, formæ omnes partiuntur, quæ per materiam existunt, quem- admodum Arist. uarijs in locis testatur, 8. enim de phys. auditu, cum cælestium diuinorumq; corporum animas in materia non consistere ostendit, sed ab illa esse omnino liberæ, ita quemad- modum omnibus latinis uidetur, ratiocinatur. Nulla uirtus in materia consistens, per tempus mouet infinitum, At cælestium animæ, per tempus infinitum mouent, ergo per materiam non consistunt. Et priorē propositionem, ita demonstrat, si enim uirtus in magnitudine, per tem- pus infinitum moueret, aut hæc ipsa uirtus, in magnitudine infinita, aut finita existit, atqui in magnitudine infinita persistere nequit, quoniam nulla est magnitudo infinita, ut ex physicis con- stat, quare in magnitudine finita existit. At nulla talis, per infinitum tempus mouet, quoniam hac uirtute diuisa in plures partes, earum quæque per minus tempus quàm totum mouet. Hæc Arist. demonstratio uniuersam formam in magnitudine existentem, illius partitione esse diui- duam, accipit. Si enim indiuidua, aliqua forma, quæ in materia existit, foret, non ne statim Arist. demonstratio rueret? Nam quis diceret, quod etsi uirtus in materia sit, diuidi tamen nequit, quare formæ partem accipere non licet; & paulo post dicit, in maiori magnitudinem, maiorem, in minori uero, minorem esse uirtutem. Et 6. physic. monuit formam, quæ iuxta propriam naturam indiuidua est, ob subiectum, in quo recipitur, partiri. Tria tanque sunt in quibus esse dicuntur in mutatione, & quod mutatur, & in quo, & secundum quod mutatur, ut homo, & tempus, & album, homo igitur & tempus diuisibilia sunt, de albo autem alia ratio est. Verum secundum accidens quidem omnia diuisibilia sunt, cui enim accidit quale, aut al- bum illud diuisibile est. & primo de cælo, quando probat infinitum, à finito pati non posse, utitur hac argumentatione. Quod forma in materia illius diuisione partitur. Et in tertio eiusdem operis dicit, passiones autem omnes diuisibiles dupliciter sunt, aut enim secundum speciem, aut secundum accidens, secundum speciem quidem, ueluti coloris, album, & nigrum, secundum accidens uero, si id, cui in est diuisibile sit. Secundo etiam de anima in stirpibus, & anulosis ani- malibus asserit, animam actu unam esse, potentia uero plures, sit uero actu plures, per diuisio- nem, Quare si forma omnis ob subiectum in quo recipitur, diuidua est, ante igitur eius aduen- tum, in materia, magnitudinem præexistere oportet. Hæc uero, quæ ante formas magnitu- do est, interminata est, nempe certo, definitoque termino caret, Terminatur deinceps ob for- mam, quæ in materia recipitur. uerum explicare oportet, num magnitudo interminata à termi- nata magnitudine distinguatur, & qui sint magnitudinis termini. In quorum solutione à se- cundo exordiemur. Dicimus itaque magnitudinis terminos, eius esse differentias, quæ exi- guæ & amplæ, seu magnæ & paruæ sunt, nā magnitudinis termini sunt, penes quos magnitudinis attendit uariatio, sed penes magnitudinis differentias tota magnitudinis attendit diuersitas, differē

P 3 tia

84. **E**tiā igitur magnitudinis sunt illius termini, At exigū & amplū formales magnitudinis differentia sunt, ut Simp. 4. phys. docet. Termini igitur magnitudinis secundū quos uariatur, amplū, & exigū sunt, uerū de re hac satis abunde in disputatione secunda de accretione differuimus, ex quibus quæritur diluitur, nempe quamuis dimensio una numero sit, ut tamen spectatur, ut terminata, & interminata specie à se ipsa difert, quoniam (uti docuimus) amplum, & exiguum magnitudinis differentia formales sunt: ueluti enim materia, ut uarijs afficitur formis, à se ipsa distinguitur, ita dimensio, ut uarios sortitur terminos, à se ipsa altera est, Quatenus enim spectatur, non ut alicui certæ definitæque formæ coniuncta est, interminata nuncupatur, nam erit longitudo, latitudo & profunditas, sine termino, quā non magis, sub exiguo, quā sub amplo stare potest: quatenus uero certis definitisque formis, ut coniuncta est, consideratur, ita terminata efficitur, quoniam uel exigua, uel ampla est, huiusmodi uero à nonnullis extensionis gradus appellantur, Res enim naturales, ad maximum, & ad minimum definitæ sunt, terminum uero suscipiunt à forma, quare forma non dimensionis terminos, sed causa quare magnitudo terminum suscipat, dimensionis enim terminus amplum & exiguum est, ut puta tanta magnitudo, tanta latitudo, atque profunditas, ut decem palmorum, quod uero sit decem palmorum dimensio, à forma, cui est coniuncta, habet: uerum quoniam forma gignitur, & deletur, ergo dimensio ratione terminis, semper diuersa est. Sed quis ambigere posset, terminus dimensionis, ut puta longitudo, est punctus, latitudinis uero, est longitudo, & profunditatis, latitudo, non ergo amplum, & exiguum dimensionis termini sunt. Sed soluitur hoc magnitudinis quidem internus terminus, & ipsam constituens, hęc est, qui expositus est, de quo nullus nunc est sermo. Amplum uero, & exiguum differentia sunt, magnitudinem diuidentes, atque eam ut terminata est, constituentes. Quare absolute de magnitudinis terminis sermo non est, sed quatenus terminata consideratur, quæ cum de dimensione explicata sint, difficile non erit, dubia diluere.

Dubia diluuntur. Cap. 16.

Et ut primi dubij solutio pateat, intelligendum est, accidentia duplicia esse, alia etenim terminata dicuntur, quæ rebus habentibus formas insunt, alia uero interminata nuncupantur. priora accidentia, non suscipiuntur nisi in substantia composita, quoniam hæc formam consequuntur, cuius merito terminantur, causa enim finitatis, & termini, forma est, ueluti ex 3. phys. constat. Secunda uero accidentia in materia ante formam aduentum suscipiuntur, nam oppositorum, opposita sunt causæ. Cum itaque res à forma terminum suscipiat, igitur infinitatem atque indeterminationem à materia corpora fortiuntur, quemadmodum Arist. 3. phys. docet. iure igitur, indeterminata accidentia in materia suscipiuntur, terminata uero in materia forma substantiæ affecta, sed dubium solutio habet, nam illud contingeret, quod nullum esset inter formas substantiæ, & accidentiæ discrimen, quoniam utrunque in materia suscipitur. Sed soluitur, nam omnes aiunt, multifariam adinuicem substantiæ formas, & interminata accidentia distingui, etenim primo separantur quoniam substantiæ formæ, substantiæ partes sunt, rursus, esse completum materiæ tribuunt, interminata uero accidentia, neque substantiæ partes, neque materiæ absolutum esse tribuunt. Arist. testimonium nobis non obstat, nempe in categorijs de his loquitur accidentibus, quæ in prædicamento sunt, quæ ortui & interitui obnoxia sunt, quoniam in prædicamento, non nisi caduca collocantur, ut non semel Auer. monuit: dimensio uero interminata sempiterna est, uti retro docimus, quare in genere collocanda non est, atque de ea nullum Arist. in categorijs sermonem habet. Quod uero ad secundi dubij solutionem pertinet, dicimus per se ens, per accidens ens absolute, & per se non consequi, ex accidenti uero, atque respectu eiusdem, fieri potest ut consequatur, quod enim per accidens est, ut dispositio præcedere potest, dimensio itaque materiæ dispositio est, formæ enim substantiæ suscipi nequeunt nisi in subiecto magnitudine affecto, & actus agentium recipi nequit, nisi in subiecto bene disposito, quemadmodum secundo de anima Arist. definiuit. Diluitur tertium atque asserimus eandem numero magnitudinem in genito & corrupto reperiri, est tamen altera, atque mutatur secundum terminos, & idcirco absurdum non sequitur, ut idem secundum idem, sit maius, & minus. diluitur postremum, & Peripatetic i nomine formæ materialis, non solum eam intelligunt quæ à subiecto dependet, sed quæ de potentia ad actum ab agente ex eius gremioeducta est, & hæc ortum, & interitum patitur, quo pacto dimensio non se habet, nam etsi à subiecto dependeat ex eius sinu ab agenteeducta non est, quemadmodum cælestia accidentia, à subiecto corpore dependent, ueluti dimensio, non tamen ortum, & interitum patiuntur. His sic explicatis de cælestis materiæ natura differendum est.

De

A

De cælestium corporum materia. Cap. 17.

Quæ quoniam ad duo conferri potest, & ad suam formam, & motionem, qua circumfertur de ea utroque modo dicemus. Materia itaque hæc, ut ad formam confertur, substantia actu imperfecta est, quemadmodum sublunarium materia, hoc tamen ab ea distinguitur, quoniam hæc à uarijs diuersisq; formis perfici ualet & uni actui non est addicta, cælestis uero materia, ab unica tantum forma perficitur, à qua spoliari nequit, ob quam definitum, determinatumq; corpus euadit, ut puta cæleste, quare ueluti sublunarium materia, de se substantia actu imperfecta est, & propter suam formam caput euadit, ita diuinorum corporum materia de se actu imperfecta substantia est, & merito suæ formæ, ab æterno corpus euasit. Veruntamen imperfectionis ratio utroque altera, & diuersa est, quæ enim in sublunari materia, imperfectio est, causa existit, ut materia ab una non fatietur forma, sed ut uarias, & infinitas, quæ sub certo numero non continentur, expectat, & idcirco huiusmodi materiam, potentia, quæ contradictionis nuncupatur, concomitatur; nempe oppositas, & omnes, est potens suscipere formas, & quando sub altera stat, opposita potestate est; cælestis uero materia, quamuis imperfectionem retineat, hæc ipsa imperfectio causa non est, ut infinitas suscipiat formas, sed ut unica forma sit contenta, à qua ab æterno suum recepit complementum, & aliud ab alio actu suscipere nequit, quare ex se materia cælestis ad unicam formam est destinata, determinataq; cui semper fuit, & erit coniuncta, & idcirco rectius subiecti, quam materiæ nomen sortitur, etenim inquit Themist. duo nomina de materia affirmari, quorum alterum est, ut materia appelleretur, hoc nomen semper potentiam indicat, quod uere de ea, quæ in cælestibus est, ut ad suam formam confertur, affirmari nequit, nam respectu formæ nullam omnino dicit potentiam. Se habet enim, ueluti quæ corruptibilem est materia, hæc enim, cum ad formam, quam habet, confertur, nullam retinet potentiam, & ideo subiectum nuncupatur, uerum quoniam hæc eadem, opposita potestate est, materiæ nomen sortitur. Cælestis uero materia, quoniam alia forma potestate non est, sed uni actui semper est addicta, subiecti nomen solum meretur, & idcirco materia in actu appellatur, & ut inquit Auer. materia semper formæ fixa, quemadmodum, primo uolumine de cælo docuit, Vbi definiuit, cælestium materiam, esse materiam in actu, sublunarium uero in potentia. Etenim huiusmodi materiæ, ut stant sub suis formis conferuntur, uerum, quia cælestis materia, alia potestate non est, solum subiectum, & materia in actu nuncupatur, corruptibilem uero materia, & subiectum, & materia appellari potest, ut enim ad formam quam habet confertur, subiectum dicitur, quatenus uero hæc eadem, opposita forma potestate est, atq; potens est uarios suscipere actus, materiæ nomen consequitur. Hinc illud planum efficitur, diuinorum corporum materiam, potentiam nullam claudere, etenim eam non retinet, quæ materiæ naturam concomitatur, nempe hæc innascitur, quoniam materia unica non est contenta forma, sed ob suam imperfectionem, infinitas experit, cælestis uero materia quia ab æterno, ad eam quam habet formam, est destinata, cui semper adhæret, igitur eius naturam contradictionis nuncupata potentia, non concomitatur, neq; alteram claudit potestatem: etenim hæc à formæ substantiæ priuatione ortum trahit, quæ quidem priuatio, in cælestibus non reperitur, ergo nullam claudit potentiam, sed ab omni prorsus remota est, Nisi nomine potentia, possibile intelligamus, ueluti Arist. monuit, sub finem libri perih. & græci docuere, quando eam animæ definitionis partem, (potentia uitam habentis) interpretantur, etenim cælestis materia, suum complementum semper suscipiens, illud est, semper potens suscipere; potestatem uero, quæ actum abijcit, respectu substantiæ nullam habet, quod Arist. 9. diuinorum definiuit, inquit, nihil sempiternorum potentia est, etenim si ad esse, etiā ad non esse potentiam haberent, quia omnis potentia contradictionis est. Ex his itaque satis liquet, cæleste subiectum suam postremam perfectionem, absq; aliqua potentia, à sua forma suscipere. Hinc eorum liquet error, qui potentiam secundum dimidium contingētis, cælestibus ascribunt. Etenim omnis potentia, quæ in materia est, priuationem, uel negationem claudit, atqui cælestis materia, nunquam ab actu, quem habet, fuit uel erit priuata, ergo nullam habet potentiam, quare neq; eam, quam secundum contingētis dimidium nuncupant; Deinde Auer. secundo de substantia orbis cælestia corpora ostendens, ex materia, & forma, ueluti caduca non esse conflata, hæc profert uerba, Nulla enim potentia est, in eo omnino, omne enim, in quo est potentia, non est nisi potentia ad duo contradictoria, scilicet potentia, quæ est in substantia, quare confitetur, omne quod ad substantiam potentiam habet, ad duo contradictoria potentiam habere, atqui cælestia, secundum eos, ad substantiam potentiam habent; nempe asserunt cælestem materiam ad esse potentiam retinere, quare materia hæc contradictionis esset potentia. iuxta Auer. itaq; potentia hæc figmentum est, Ad idem Arist. 9. diuinorum, inquit, nihil uero potentia sempiternum est, ratio aut hæc, omnis enim potentia simul contradictionis est, quare cum contradictionis potentiam sempiternam non claudant, ergo nullam habent, ergo neq; eam, quæ secundum

P 4 dum

dum dimidium contingentis est. Deinceps, ut Arist. demonstratione horum evertatur opinio, ita E
cum Arist. ratiocinemur, si sempiterna ad esse potenti am haberent, ergo ad non esse, atqui pote-
state ad non esse uacant, ergo ea quæ est, ad esse caret: ratiocinatur enim philosophus, ab euerfio-
ne consequentis, ad antecedentis interemptionem, quare omnem respectu substantiæ potentiam
remouet. & paucis interpositis, uniuersam potentiam contradictionis esse, ita ostendit. Possibile
autem omne contingit non actu esse, quod igitur est possibile esse, contingit, & esse & non esse,
idem igitur est, possibile, & esse, & non esse, possibile enim non esse, contingit non esse, contingens
tamen non esse, est corruptibile, aut simpliciter, aut hoc ipso, quo dicitur contingere non esse
aut loco, aut quanto, aut quali, simpliciter autem, quod secundum substantiam, nihil ergo incor-
ruptibile simpliciter, potentia est ens simpliciter. Ergo Arist. ratio hæc est, omne quod possibi-
le est, esse, est possibile non esse, atqui isti testantur, sempiterna corpora, quod sint possibilia
esse, ergo possibilia non esse, plane itaque horum sententiam Aristoteles euerit. Et duodecimo
meta. quando diuinas mentes, puros & simplices actus esse docet, inquit, Si fuerit motuum, aut
effectuum, non operans autem aliquid, non erit motus, contingit enim potentiam habens, non
agere. Et quibusdam interpositis, Nam si non ageret, non erit motus, adhuc autem neque si
ageret, substantia autem ipsius potentia, non erit motus sempiternus, contingit enim potentia F
existens, non esse. Inquit ergo, quod id quod in sua substantia potentiam claudit, & si actu ope-
retur, contingit non esse, ergo quamuis cælum actu semper agat, quoniam potentiam in sua sub-
stantia claudit, secundum hos, contingit non esse. Quinimmo Arist. demonstratio euerteretur,
quis enim asserere posset, in sua substantia intelligentias potentiam habere, quæ secundum dimi-
dium contingentis est, & proinde inferre non licet, ipsos contingere non esse. Quare non re-
cte Arist. concludit, quod si in sua substantiam potentiam retinent, contingunt non esse, itaque
respectu substantiæ asserendum est, cælestem materiam nullam includere potentiam. Nihil ta-
men impedit, quia ex ea, & sua forma, uerius unum fiat, quam ex anima & corpore in animalibus
caducis, sed quo pacto hoc fiat explicandum est, uerum ita intelligendum non est. Cæle-
ste corpus de se in actu esse, ita ut actum distinctum habeat & non à sua forma, cæleste enim cor-
pus, forma seclusa, corpus actu non est, sed id est in actu, ut sit propter formam, qui actus, sic
intelligitur, quod ex se determinatum est, ad propriam formam, nec ullam habet potentiam ad
esse, uel non esse, sed ab æterno fuit actu sub forma. & propterea dicitur ab Auer. materia in actu
quomodo Themist. primo physic. in disceptatione de materia, dixit, materiam propria forma
perfectam, subiectum nuncupari, quia iam potentiam admittit ad eam, quam habet formam. G
Cum itaque à corpore cælesti, ortum, & interitum, atque ueram efficientiam secluserimus, ma-
nifestum est, nullam requiri potentiam, sed ex se ad actum proprium esse determinatum. & hoc
docuit Auer. 4. de substantia orbis, quando inquit, Corpus uero cæleste, est quasi materia istius
formæ abstractæ, quia est materia existens in actu, & ideo non assimilatur materiæ, nisi in hoc
tantum, quia est materia fixa, ad recipiendum formam, & ideo dignius dicitur subiectum, quam
materia, Materia autem quæ est hic, dicitur materia, quia est potentia forma, in ea fixa, & di-
citur subiectum, quia est affixa formæ, & fit compositum ex materia, & forma, ex quibus con-
stat unionem inter cælestem materiam, & suam formam, absque potentia existere. Est igitur
cæli materia, complementum à sua forma recipiens, per nullam potentiam, sed est subiectum
fixum, & determinatum, ex se, & ita simpliciter formæ adiectum, eique obediens ut naturam
formæ imitetur, nihil de eius detrahens perfectione. Quod non ita in materialibus formis
accidit, nam subiectum, ipsæ in esse constituentes, etiã constituuntur, & materiæ immerguntur,
ita ut potentia materiæ inficiantur, & unum cum materiali subiecto euadant. At cælestis for-
ma, cælum absque ulla potentia constituit, quod ex se semper est, suo actu unitum, & ideo ue-
rius dicitur subiectum, quam materia. Talis inquam materia tota erit uoto illius formæ dispo-
sita, nam de perfectione eius nihil detrahit. Hæc autem est cælestis corporis natura, ut ad suum
actum confertur. Sed nunc, an cum ad quale, & ubi confertur, potentiam retineat, aperienda
est. Omnes potentiam retinere, testati sunt, sed eorum nonnulli asseruere respectu motus po-
tentiam, quæ contradictionis est, obtinere, quia cælestis motio sua natura deficere potest, si
autem sempiterna est, propter intelligentiam semper mouentem, talis euadit. Sed quod hi ma-
xime decipiuntur, ex retro dictis constare potest, etenim docuimus orbicularem motionem,
qua cælestia circumferuntur, suapte natura sempiterna esse. Ab Arist. etiam dissentiant, qui, non
inquit, cælestia ad motionem potentia esse, sed ad ubi, & quale, atque eadem non est, sed di-
uersa potestas ad motum, & ad ubi, uti retro docuimus. Quapropter affirmandum est, cælestia
respectu ubi, & qualis, potentiam, quæ contradictionis est, retinere, quemadmodum Arist.
9. primæ philosophiæ monuit, sol enim cum sub uno ubi est, ad aliud potentia est, ueluti cum
arietem pertransit, potentia est, ut Taurum pertranscat, atque ita materia nuncupari possunt,
nempe materiæ nomen (uti antea docuimus) potentiam indicat, quare cum non nisi respectu
ubi,

A ubi, & qualis, potestatem diuina corpora retineant, iure sic materiæ nomen sortiuntur, Re-
spectu etiam qualis, potentiam retinere dicuntur. quoniam siderum nonnulla, quandoque lu-
cida, quandoque tenebrosa sunt, quemadmodum luna, & idcirco potestate sunt, interdum te-
nebra, interdum lumen, & quamuis hanc retineant potestatem, nihil tamen de eorum aufertur
substantia; etenim potentia ad ubi; nihil per motum localem de substantia aufert, & idcirco cæ-
lestia sempiterno motu reuoluuntur, sine ulla substantiæ diminutione. & quoniam respectu
ubi, cælestis contradictionis potentia in est, idcirco materia de ubi nuncupantur, quemadmodum
8.9. & 12. meth. Arist. docuit. His sic explicatis, quæ subiecti cælestis natura sit, satis constat,
ex quibus Aegidij nodos diluere, non erit difficile. 12. 17.
10

Aegidij fundamenta euertuntur. Cap. 18.

E T quo ad primum pertinet, confitemur cælestia, cum rebus caducis, secundum magnitu-
dinem comparari, magnitudo tamen, in utroque corpore secundum analogiam eadem est,
si prout à naturali consideratur, spectetur, nam si mathematice concipiatur, eiusdem ra-
tionis est, quia mathematicæ definitiones sunt, secundum abstractionem, Si uero naturaliter spe-
ctentur, quia materiæ, & formæ diuersæ sunt, ideo magnitudines erunt diuersæ, & si eadem,
non nisi secundum analogiam, quare quo pacto cælestia cum rebus mortalibus, in magnitudi-
ne communicant, ita, & in materia. conueniunt uero in magnitudine analogi, ergo, & in ma-
teria analogi. Consimiliter secundus soluitur nodus, nam & si in raritate, & densitate conue-
niant, hæc eiusdem rationis in caduco, & sempiterno corpore non sunt, nam (ut aiunt) rari-
tas & densitas in rebus mortalibus, accipiuntur, penes plus habere de materia, quæ de forma, si-
quidem densum dicitur, quod plus de materia habet, quam de forma, rarum uero quod plus de
forma, & minus de materia, ut in corpore cælesti, rarum, & densum cognoscuntur, penes ui-
sum terminare, & non terminare, etenim ea cæli pars densa est, quæ si inter aspectum nostrum,
& superioris cæli partem interponatur, supremam uidere prohibet, ueluti quando luna inter
solem & uisum interponitur, occultatur sol; Quæ uero pars uisum non impedit, rara dicitur.
Quare quoniam sublunaria & cælestia in raritate, & densitate uniuoca non communicant, sed
analogi, idcirco non in subiecto uniuoco, sed analogo conueniunt. Soluitur tertius nodus,
cælestia n. multiplicata sunt, sed non tantum numero, sed specie & genere uniuoco, siquidem in æter-
nis sub specie indiuiduorum multitudo non datur, quare quæ multiplicata sunt numero sub ea-
dem specie, materiam uniuocam habent, quo pacto cælestia corpora non se habent, quo uero
pacto in cælesti materia potentia sit, priori cap. iam docuimus. quod uero alijs ostendit no-
dus, ad primam unam materiam esse deueniendum, confitemur, uerum hæc in utroque corpo-
re eadem prorsus ratione non reperitur, sed secundum analogiam, ueluti ex retro dictis constare
potest, Neque huiusmodi materiæ differunt, sed diuersæ sunt, quoniam se ipsis distinguuntur,
actus autem distinguit, & separat, quæ differunt, Nempe ea differre dicuntur, quæ cum in ali-
quo uniuoco conueniant, quibusdam differentijs distinguuntur, quæ uero primo diuersa sunt,
in aliquo communi uniuoco non communicant, & se ipsas sunt distincta, quemadmodum 5. meth.
definiuit Arist.

Cælestium subiectum de se in actu esse asserentium opinio. Cap. 19.

N On semel retro monuimus, diuinorum corporum subiectum, & si aliquem existendi actum
habere definiuimus, de se tamen corpus minime existere, sed ob suam formam. Verum
quoniam res hæc latet, & multis philosophis ambigua uisa est, idcirco quo pacto se habeat,
inquirere iudicauimus. Nonnulli itaque, cæleste subiectum de se in actu, & corpus, esse asse-
ruere, & a sua forma solum accidentia habere, ut puta motionem in gyrum, & reliqua accidentia,
se habent enim cælestes formæ, quemadmodum in naui gubernator, qui iam constructæ na-
ui sua præsentia, solum actionem largitur, ita diuinæ formæ earum præsentia, subiecto, quod
de se in actu, & corpus est, motum orbicularem, cæteraque accidentia tradunt. Et ut horum
sententia aperta reddatur, intelligere oportet hos duo formarum genera instituire, quorum al-
terum est, quod operationem sine esse largitur, & huiusmodi formas, cum subiecto, quo ad
secundum actum solum uniri trahunt, & se habere, ut in naui gubernator se habet. Est, & al-
terum formarum genus, quod subiectum in esse constituit, in quo quidem genere, duntaxat for-
mas, quæ ortum, & interitum patiuntur, collocant. Vniuersam siquidem formam, quæ ma-
teriam perficit, ac in esse constituit, ex materiæ sinu educi, & ab ea dependere instituunt, ueluti
sunt formæ omnes materiales, quæ subiecta propria constituentes, ab eisdem constituuntur.
Primum formarum genus, ex Platonis dictis, in Alcibiade, originem traxit, ibi enim hominem
definit

definit animam esse, corpore utentem, quo pacto anima potius assistere dicitur, quam dare esse. **E**

11 A Platonis sententia, Arist. minime dissentire uidetur, nam secundo de anima inquit, Amplius autem in manifestum, si sit corporis actus anima, sicut nauta nauis, & 8. physic. eorum autem
28. quæ sunt secundum naturam ipsa à se ipsis, ut animalia, non enim hoc in manifestum est, si ab aliquo moueantur, sed quo modo, oportet accipere mouens ipsum, & quod mouetur, uidetur enim quod ibi sit accipiendum, sicut in nauibus, & in non natura existentibus, sic, & in anima libus, esse diuisum mouens, & id quod mouetur, sic & omne se ipsum mouet. Primi generis formæ cælestium animæ sunt, unaquæque enim diuini corporis forma, suo orbi tantum assistit, cui actionem, ut lationem in gyrum præbet, cælestis uero orbis, indiuiduum demonstratum, & ens de se in actu est. Huius opinionis multa sunt fundamenta, quorum primum est, omnis forma, quæ sua natura uniuersalis dicitur, fieri nequit, ut in corpore suscipiatur, quod ex formis, quæ per participationem uniuersales nuncupantur, confirmari potest. Lapis enim uniuersaliter acceptus, in nullo subiecto, ob suam uniuersalitatē recipi potest. multo igitur minus quod simpliciter separatū esse habet, ut cælestes formæ. Amplius ex duobus existentibus in actu, per se unum fieri nequit. Atqui cæleste subiectum materia in actu est, & eius forma actus, ergo unum per se fieri nequit, si modo suum esse, à forma susciperet, unum per se fieret, quod fieri nequit, cum in cælo nulla sit potentia respectu substantiæ, & ea unum per se faciunt, quorum alterum est potentia alterum uero actus. Fieret etiam, ut diuinum corpus quoddam compositum esset, quod fieri nequit, ueluti ex Arist. ratione, 14. meth. ostendi potest. Quo loco probat, æternum ex elementis componi non posse, quia oportet, ut potentia sit in illud, unum componibile, & quod potentiam ad esse habet, corruptibile est. Eadem ratione dicere possumus, ex intelligentia, & orbe non fieri unum, quia oportet cælum esse in potentia, consimilis enim ratio est, siue componentia, sint generis naturæ horum inferiorum, siue alterius, siue constituant compositum de genere, rerum materialium, ut sublunaria hæc sunt, quæ composita dicuntur, per formam in materia constitutam & constituentem, siue sint composita, ex eo quod forma constituit, & non constituitur. Hac ratione Auer. aduersus Christianos 13. meth. usus est. ponentes Deum trinum, & unum, inquit, omne compositum est nouum, cælum uero æternum est, igitur non est compositum. Confirmatur ratio, Auer. tertio de subst. orbis, sic contra Auic. argumentatur, si cæleste corpus, ex materia, & anima imaginatiua compositum existeret, ortum & interitum pateretur. Hæc ratio in uirtute illius mediij ualet, quia omne compositum nouum est, neque obstat, si dicatur, illud compositum esse, cuius forma, ex gremio materiae educta est, quia Auic. animam imaginatiuam de materiae potentia eductam esse non asseruit, ueluti ex 9. suæ meth. patet. Auer. etiam 7. primæ philosophiæ de uirtute formatiua uerba faciens, inquit, uirtutem formatricem, non esse in semine, ueluti anima in calore naturali, sed est ita, quod sit inclusa in eo, sicut anima est inclusa in corporibus cælestibus: sed perspicuum est animam semini esse non largiri, ergo neque orbi, sua forma esse præbet. & in calce primi de substantia orbis, non fuit dictum inquit cælum, habere animam, nisi propter appetitum, & motum in loco, atqui neque ob appetitum, & lationem, necesse est cælestem animam, materiam in actu efficere, Quare nulla ratione erit, eius forma perficiens, non enim propter appetitum, quoniam in cælestibus formis, idem est appetens, & appetibile, quemadmodum in eis idem est sciens, & scitum, ueluti Auer. primo cæli, & 12. huius, definiuit, ergo si cælestis anima in suo appetitu orbe indigeret, accideret eius substantiam, ab orbe esse causatam. Neque itidem ob lationem, quia cæli uis motrix, in se lationis actiuitatem habet, cum non manu, aut pede moueat, sed cognoscendo. Idem Auer. octauo meth. cum narrat, inquit, quod istæ substantiæ cælestes non habent materiam, quia non sunt compositæ ex materia & forma, sed ex corpore & forma animata, intelligibili scilicet, non ita quod anima sit res animata, nec ita quod illic, est aliquid quod animatur per animam, aut uiuit per uitam, sed sunt animata per se, & uiua, Omne enim quod uiuit per uitam, est generabile & corruptibile, & ideo dicit Themist. quod sol, & luna, & stellæ, aut sunt formæ sine materijs, aut habent materiam per æquiocationem. Et primo de substantia orbis, cum fuerit declaratum inquit, quod formæ corporum cælestium, existunt in suis subiectis, tali existentia, quod non diuiduntur diuisione sui subiecti, & quod causa in hoc est, quod non existunt in subiecto, secundum quod sunt diuisibiles, fuit declaratum quod istæ formæ non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractæ in esse, quoniam existunt in toto subiecto, & non diuiduntur per eius diuisionem, contingit quod non constituuntur per subiectum, non enim existunt in eo neque in toto, neque in parte, & uniuersaliter, neque diuisibiliter, neque indiuisibiliter. Ex quibus uidetur, cælestium animas eis esse non largiri. Rueret rursus Aristotelis demonstratio qua 8. physic. cælorum formas ostendit, prorsus à materia seiunctas esse. si itaq; suum orbem, animam perficeret, omnino à materia libera non esset. Ad hæc cælestes animæ, ex accidenti ad cæli motionem moueretur

A moueretur, Auer. enim primo & secundo de substantia orbis, Auic. arguens de anima imaginatiua, quam cælo ascripsit, inter alia absurda, quæ sequuntur, inquit quod ad subiecti motionem moueretur. Rursus contingeret cæleste corpus alio indigere motore, qui per se cælum moueret, Nam cælestes formæ ex accidenti mouentur, & omnis motor per accidens, ad motorem per se reducit. confirmatur ratio Auer. octauo physic. ostendens cælestes formas ex accidenti non moueri, asserit, mouentia quæ apud nos sunt, ex se, & ex alijs secundum accidens moueri, scilicet, ex motu subiecti, scilicet primi moti ab eis, & hoc est, quia motor constituitur per primum motum ab ipso, scilicet quia motor est in eo forma, & motum materia, & est acceptum in definitione formæ, secundum quod materia accipiuntur in definitionibus formarum, & hoc est id, quod dicitur moueri per accidens in rei ueritate. Motor uero in corporibus cælestibus non constituitur, per subiectum ipsum, & ideo non mouetur per motum subiecti, moti ab ipso, hoc modo accidentali. Ex quibus constat, quod idcirco motores in rebus sublunarijs, ex accidenti mouentur, quia sunt formæ propria subiecta constituentes, motores uero cælestes ex accidenti non mouentur, quia per subiectum in esse non constituuntur. Insuper illud contingeret absurdum, quod in definitione cælestis formæ diuinum corpus sumeretur secundum quod materia in formarum definitionibus accipiuntur, neq; tamen obstat, si dicatur hoc sequi, in formis constitutis per subiectum, nam cum animæ definitio, omni animæ conueniat, fieret, ut corpus organicum, in animæ definitione non esset accipiendum. Ad idem Auer. secundo de substantia orbis, his uerbis, uisus est, quod quæritur, absoluisse. Et uidetur quod ad esse corporis cælestis, non sit necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quæ sunt hic, in animalibus enim, quæ sunt hic, animæ eorum uidentur esse necessariae, pro esse corporum eorum, quia non saluaretur animalia, nisi per sensibilem animam, & imaginatiuam, corpus autem cæleste, cum sit simplex, & non transmutabile ab aliquo extrinseco, non indiget in suo esse anima. Et in eodem secundo & octauo meth. distinguens cælestem materiam ab ea, quæ est hic, inquit, primam esse in actu, secundam uero in potentia. inquirunt itaq; cum cælestis materia, ad sublunarem materiam confertur, aut comparatio fit, seclusione mentem, ipsarum formis, aut ut sub formis stant, aut, ut cæli materia sub forma stat, sublunaris uero ut absq; forma concipitur, uel uice uersa. Si secundum sectionis membrum detur constat, utraq; in actu esse, si uero tertium, uel quartum concedatur, comparatio uitiosa esset, quia in æquiuoco permaneret, quare primum admittendum erit, quare formis seclusis, cælestis materia erit in actu, sublunaris uero in potentia. Hoc secundo de substantia orbis, & primo cæli & octauo physic. confirmat, inquit, corpora ergo cælestia sunt materiae simplices, & formæ eorum sunt formæ non in materijs. Eandem sententiam xij. meth. repetit, dicens, generabilium materiam in potentia esse, translatorum uero in actu. Deinde si cælestis forma suum subiectum constitueret, causam esset extrinsecam haberet, quoniam causæ internæ, extrinsecas præsupponunt, confirmatur efficiens, & forma non coincidunt in idem numero, ueluti secundo physic. Arist. definiuit, quare cum forma cælestis, sit cæli effectrix causa, ipsius forma esse nequit. quærunt deinceps, si forma à suo orbe secludatur, num orbis mouetur solum, an forma, an potius compositum ex orbe, & forma, primum enim concedi nequit, seclusa enim forma, orbis, etsi substantia actu sit, motus subiectum esse nequit, cum hoc corpus sit, uti quinto physic. patet, neque secundum dari potest, formæ enim cælestes per se moueri nequeunt, quare tertium, ut concedant oportet, & ita ex accidenti cælestis forma mouebitur, nam quando compositum aliquod per se mouetur, eius forma ex accidenti mouetur. Deinde cælestis forma à materia dependeret, nam inter materiam & formam est mutua, & essentialis dependentia, ut secundo physic. constat, materia enim est formæ causa, & forma materiae, quare si cælestis anima, suum subiectum constitueret, ab eodem constitueretur. Rursus nullum per se subsistens alterius pars esse potest. cælestes animæ per se existunt, igitur alterius partes esse nequeunt, quare non sunt formæ subiecta propria constituentes, nam constituti partes fierent. Demum omnis forma, quæ subiectum constituit in esse, illius diuisione partitur, & finitæ actionis est, atqui cælestes animæ, neq; diuiduæ aliquo pacto sunt, neq; actionis finitæ, non ergo propria subiecta in esse constituunt. Sunt & alia fundamenta, quæ quoniam eodem modo soluuntur, iure silentio mandantur.

Arguitur opinio.

Cap. 20.

Sed multifariam, multisq; modis opinio hæc eueri cōsueuit, & primum per rationem formæ nempe formæ ratio, ut quinto primæ philosophiæ, & in 7. eiusdem operis patet, dicitur quod sit ratio eius, & quod quid erat esse, & per quam compositum habet esse, hæc enim formæ definitio, oēs cōplectitur formas, quare unaqueq; forma principium erit, quo compositum esse constituitur: cæleste igitur corpus, ob suam formam erit, id quod est. Rursus cælum est animatum, & uiuens, atq; animales actiones exercet, quemadmodum secundo de cælo Arist. confirmat. quoniam mo

mo hoc fundamento usus, quando cælo, sex positionum differentias inesse, ostendit, hoc eodem utitur, ad multarum quæstionum difficultium solutionem, ueluti ex secundo lib. de cælo apparet. Quare uiua sunt cælestia, ergo per principium internum, etenim animales actiones à principio interno fluunt, quare ob suam formam, tale euasit diuinum corpus, inquit enim philosophus secundo de anima, uiuimus, & sentimus dupliciter, aut subiecto, aut forma, est autem anima ratio, & actus, subiectum autem, susceptiuum, igitur sentire, & uiuere ait propter animam, quæ est ratio, & species: ergo si Arist. ratio ualida est ad probandum animam esse ueram corporis organici formam, quia actiones animales uiuenti ob animam prius insunt, pari etiam pacto, ostendere ualebimus, cælestem animam esse ueram, diuini corporis formam, cum uita- les actus ei primum ob formam insunt. Amplius, à quo res esse habet, ac ens in actu est, habet ea quæ esse consequuntur, atqui cæleste corpus ex se esse habet, atque ens in actu est, ut opinio- nis fautores testantur, ergo de se, forma seclusa, omnia quæ esse consequuntur, quare acciden- tia, & actus omnes uitaless habebit, non ergo merito formæ hæc cælo insunt, Ad idem Arist. se- cundo libro de anima, ostendens, animam corporis uiuentis esse trifariam causam, cum demon- strat esse formam, ita ratiocinatur, Causa nanque cunctis ut sint, forma est, cælorum uero ani- mæ formæ sunt, quare causæ sunt, quod cælestia corpora sint. quemadmodum enim Arist. per hoc medium, quod forma cunctis causa est, ut sint, ueram uiuentis corporis formam animam esse ostendit, ita, & nos, eodem medio usi, consimile quæsitum demonstrabimus, cum utrius- que idem medium sint. Neq; eo cõfugiendum est, cælestes animas dare esse mobile, & non sim- pliciter & absolutum esse, hoc enim asserere, est Arist. sententiam euertere eo uolumine, nempe ea particula inquit, animam, quatenus ab ea actiones prodeunt, non formæ, sed agentis ratio- nem subire, forma enim in proprio subiecto, cum actionum principium est, agens appellatur, ut uero subiectum in esse constituit, forma. Eadem etiam particula, animam uiuentis corpo- ris, formam esse ostendens, eo medio utitur, actus eius quod est potentia forma, & eiusdem ra- tio est, At cælorum formæ, eorum, actus sunt, ergo rationes, & quod quid erat esse eorum, 25 Vtriusque enim demonstrationis idem medium est. Eodem etiam uolumine animam, non animalis materiam, sed ueram eius formam esse ostendens, inquit, Nam cum substan- tia tripliciter dicatur, ut diximus, quædam enim est forma, quædam materies, quædam id quod ex utrisque componitur. Materia quidem est, ut patet, potentia, forma uero actus, cum igitur ut diximus, substantia dicatur trifariam, uiuensque id sit, quod ex utrisque, corpore inquam & anima constat, corpus, profecto non est actus animæ, sed ipsa corporis alicuius est actus. Si itaque Aristotelis ratio, quæ de omni probat anima, alicuius momenti est, eadem etiam ratio- ne nos ostendemus, cælorum animas esse ueras eorum formas atque actus, etenim Arist. ratio, quemadmodum Auer. testatur, demonstratio absoluta, simplex est, & ita se habet, forma omnis actus est, illius cuius est forma, anima igitur forma est organici corporis, hac enim ra- tione uegetalem, atque sensibilem animam uiuentis corporis formam esse ostendit, ergo eo mo- do quod formæ sint, probantur quo pacto re uera formæ sunt: sunt uero formæ subiecta in esse simpliciter constituentes, ergo quod ita sint, demonstrantur. quare si conclusio assumptæ pro- positioni respondet, ut dicamus oportet, quando Arist. accepit formam actum esse, cum intel- ligit actum, qui subiectum in esse constituit. At modo, cum unaquæque cælestis anima, sui or- bis formam sit, ergo eius actus, quare ipsum in esse simpliciter constituit; Ad idem forma cæli est, ob quam cælum suum finem assequitur, & ea quæ sunt propter finem, ac permanentiam æter- nam. nam ut secundo physic. dicitur, forma, & finis in rebus materialibus coincidunt, quan- to magis in formis abiunctis: immo in eodem secundo, ostendit, formam esse finem, quia est id gratia cuius est materia, & propter quam sunt omnes dispositiones, & organa atqui cælestia à propriis formis permanentiam æternam habent, & suarum formarum gratia sunt, ergo ueluti fines, ita formæ eorum erunt. Præterea uera alicuius corporis forma est, quæ subiectum in esse constituit, qua remota amplius suum opus non assequitur, ueluti primo de animalium parti- bus Arist. docet, ibi enim, propter animam animatum corpus esse constitutum, atque id quod est esse. Ad hæc fieri non potest, ut manus sit quocunque modo constans, ut ænea, aut lignea, nisi æqui uoca nominis communiōe sicut quæ picta est, ut puta, quæ suo fungi officio nequeat, quo modo nec lapidæ tibi suum assequi munus possunt; neque medicus pictus artem medicina- lem exercere potest, pari ratione membrorum quoque hominis uita, nullum id esse insuper potest, quod erat cum uiueret, ut oculus, manus, pes, & reliqua; Hac eadem demonstratione ad hoc idem probandum secundo de anima Arist. usus est. Vniuersaliter igitur diximus quid sit anima, est enim ea substantia, quæ est ut ratio, hæc autem est quidditas corporis talis, & proinde sane, atque si quod instrumentorum artis naturale corpus esset, ceu securis, eius namque sub- stantia ipsius esset, ut patet, securis ratio, idque esset anima, qua separata non esset alterius, ut pa- tet, securis, nisi nomine tantum, at nunc est securis, non enim talis corporis substantia, ratio- que

A que est ipsa anima, sed naturalis, ut diximus, talis, quod in se motus, statusque principium ha- bet insitum. At si per intellectum, animam à cælo secludamus, non nisi nomine permanebit: erit igitur eius anima cælum in esse constituens. Deinceps in cælo est composita ex substantia & accidente, sed cælestia accidentia omnia terminata sunt quæ, non nisi merito formæ corpori insunt ergo, cælestia accidentia, merito formæ, & animæ diuino corpori insunt, quare oportet prius, ut saltim natura, anima cælo uniat, quàm accidentia. quare cum formæ unio solum duplex sit, ut ipsi inquit, ut secundum operari, quo quidem pacto eo priori, anima suo orbi unita non est, aut secundum esse. Quare eo priori secundum esse anima cælo unietur. Præ- terea forma cæli, est anima cæli, etenim cælum uiuum ob eius formam dicitur, ergo dat uitam. est enim anima, principium quo animatum uiuit, ut secundo de anima constat, sed uiuere uiuenti- bus est esse, ut ex eodem uolumine patet, ergo uitam largiendo, dat esse. Deinceps, quod rei unitatem largitur, eidem esse præbet, quo enim aliquid est, eo quoque unum est, ut Arist. se- cundo de anima definiuit, atqui in mortale corpus ob suam formam, cum uere sit unum, ac ma- iori unione, quam sit quodcunque animal corruptibile, ueluti Auer. secundo cæli, & in libro de substantia orbis ostendit, itaque propter eandem formam diuinum corpus erit id quod est. B Demum, ut eis quoque faciamus satis, quia Auer. doctrinam magnificiunt, ipsius testimonia re- feremus, primo physic. cælestes animas diuina corpora constituere, & ab eisdem non constitui docuit: constituere uero aliquid in esse secundum Auer. in primo de substantia orbis, est illi esse absolutum, & simplex largiri. Item ea constitutio de cælesti corpore affirmatur, quæ ab eius anima negatur, atqui remouetur ab ea, quod non sit neque secundum esse simpliciter, uel ali- quo alio modo constituta, ergo de cælo affirmatur quod sit id quod est, propter eius animam, Hoc idem octauo physic. & primo cæli definiuit, ubi de cæleste corpore loquens, dixit ista na- tura neutra est, non existens per se in actu, ergo si per se non existit, cum ipsam existere uideamus, per alterum in actu existit, & non nisi propter suam formam. & secundo de substantia or- bis, nulla differentia, in indigentia uirtutis actiue in corpore, siue simplici, siue composito, siue generato, siue non. & duodecimo meth. illud quod imaginatur ex illis formis, est esse illorum corporum, & sexto eiusdem operis; substantia abstracta, est causa corporum cælestium. & secun- do cæli inquit, se solum composuisse librum de substantia orbis, ut ostenderet cælestes animas cæli diuisione non esse partibiles. Si itaque cælorum animæ mouentes tantum, & non formæ con- stituentes essent, quis dubitaret, quod diuisio illis non accidit, nempe motor extrinsecus ad mobilis diuisionem non partitur, dubitatio enim erat, si forma cælestis suum orbem in esse con- stituit, an eius diuisione partiatur. Et libro quarto Para. meth. ex quo etiam ostenditur, quod non sunt tantum corporum cælestium motores, immo dant eis formas suas, quibus sunt id quod sunt. Sunt, & alia testimonia, uerum quia passim ab omnibus referuntur, iure ipsa missa facimus.

Cælorum animas propria subiecta in esse constituere. Cap. 21.

A Lij uero, quibus nos assentimus, cælorum animas propria subiecta in esse constituere, as- seruere, & idcirco duplex formam genus instituunt, Alterum enim subiectum consti- tuit, & ab eodem in esse constituitur, & huius generis formæ sunt, quæ ex sinu materiæ eductæ sunt, atque esse habent in materia cum propria quantitate, & dispositionibus, & ideo per alterationem in actum prodeunt, & diuiduæ ad sui subiecti diuisionem sunt, habentes con- trarium, & finitæ actionis, Nulla enim earum tempore infinito agere potest, & proinde hæc se mutuo inferunt, quod enim subiecti partitione diuiduum est, hoc idem contrarium habet, & finitæ actionis est, & uice sequitur uersa. est alterum formarum genus, quod etsi proprium su- biectum in esse constituat, ab eo tamen in esse non constituitur. Huius generis formæ cælorum animæ sunt, quæ sunt perpetuæ & à materia non dependentes, neque ab agente in actum dedu- cuntur, & operationes in suo subiecto habent absque eo quod à subiecto ullo modo dependant, sed subiectum ab ipsis simpliciter, atque absolutum esse habet, quapropter eadem proprii sub- iecti, efficientes, fines, & formæ euadunt. Verum efficientes dicuntur, non quia subiectum de potentia ad actum transferant, cum omnino subiectum tali potentia careat, sed hoc per com- parationem ad hæc sublunaria dicitur, in quibus, id agens nuncupatur, à quo res substantiam acquisiuit, in æternis uero, cum huiusmodi acquisitio non sit, forma agentis locum suppleat, & ideo forma, & efficiens in idem concurrunt. Huiusmodi etiam formæ, contrario uacant, si enim contrarium haberent, & agente indigerent, extrahente, & altera corrumpere alteram, ortus enim & interitus agente indigent; ergo si formæ aliquæ contrarijs carent, agente non indi- gent, pariter neque subiectum habent, in quo communicent, causa enim ortus, & interitus con- trarietas in formis existens, & commune subiectum existit, quod formas specie, & numero di- uersas

uerfas suscipit, quoniam trina dimensione affectum est, & quia est multum in potentia, materia enim, quia potentia multa est, in multa uertitur, quare si subiectum aliquid inuenitur, quod unica forma tantum contentum est, & neque actu, neque successiue plures recipere potens est, eius forma partibilis ad eius diuisionem non est, neque magnitudine intermedia suscepta est, & ideo finitæ actionis non erit, operatio enim modum existendi formæ consequitur, & formæ per magnitudinem mediam recepta, incrementum, & decrementum suscipere potest, & uirtus totius maior est, potentia partis. hæc etiam forma in suo subiecto non semper permanet, quæ enim semper manent actionis infinitæ sunt, & idcirco subiecta, etsi ab huiusmodi formis in esse constituuntur, ab eisdem tamen, formæ aliquam non suscipiunt constitutionem. Quare cælestis corpus ex orbe, & sua forma compositum erit, uerum compositionis ratio altera, & diuersa est, ab ea quæ rebus mortalibus in est. Hæc enim, sine potentia est, & non per mediam dimensionem, neque per qualitates intercedentes est, sed ab æterno subiectum est, suæ formæ coniunctum, à qua spoliari nequit, & idcirco compositio hæc nunquam deficit. Quia subiectum potentia uacat, & forma contrarium non habet, in rebus uero sublunariis, forma ex sinu materiæ educta, compositum constituit, & quoniam contrarium habet, & ideo quandoque deficit. Cæterum aduersus hoc duplex formarum genus, posteriores nonnulli instant, & ex Auerois principijs probare credunt, figmentum, quod de duplici forma explicatum est, existere, Auer. primo de substantia orbis, Arist. demonstrationem repetens, quæ sub finem octauæ physic. habetur hæc habet uerba, Cum fuerit ei declaratum, quod formæ corporum cælestium existunt in suis subiectis, tali existentia, quod non diuiduntur ad diuisionem sui subiecti, & quod causa in hoc est, quod non existunt in subiectis, secundum quod sunt diuisibiles; fuit declaratum ei, quod istæ formæ non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractæ in esse, quoniam existunt, cum toto subiecto, & non diuiduntur, per eius diuisionem, contingit, quod non constituuntur per subiectum, non enim existunt in eo, neque in toto, neque in parte, & uniuersaliter, neque in diuisibili, neque in indiuisibili. ex his ita ratiocinantur, si forma daretur, quæ subiectum in esse constituit, & ab eodem non constituitur, à semetipso Auer. dissentiret, Nempe prius inquit, huiusmodi formas in esse, abiunctas esse, & existere in toto subiecto, postea uero inquit, quod non sunt in toto subiecto, neque in parte: quærunt itaque quando Auer. formas cælestes asserit, in toto subiecto non esse. Vel intelligit quod non sunt in toto subiecto, per informationem, aut quod in toto subiecto per assistentiam non sint. si primum detur, quærunt deinceps, eum in altero dicto inquit, non esse in toto, neque in parte, quo pacto intelligat, aut per informationem aut per assistentiam, si primum detur, sibi ipsi in priori dicto aduersabitur, si secundum, patet quod falsum est, quoniam cælestis anima toto cælo, & quilibet eius parti assit licet eius operatio magis in una, quam in alia parte appareat. Ne ergo Auer. à semetipso recedat opus est confiteri cæli animam, neque totum, neque cæli partem in esse constituere. Agunt deinceps, si forma daretur, quæ subiectum constituit & non constitueretur, Auer. demonstratio contra Auic. tertio de substantia orbis periret, Auic. enim opinatus est, cælum ex materia & ex forma, quæ anima imaginatiua est, constat esse, quod proinde asseruit, quia cælestis motio cognoscentis est, Quare circulationes, quæ diuinitus fiunt, cum singulares sint, ut ab aliqua in cognoscente percipiuntur, oportet, hæc uero intelligentia esse nequit, quoniam hæc singularia non apprehendit, quare uirtus sensitua erit, quæ reuolutiones singulares dignoscit. Auer. itaque, in Auicennam ita argumentatur, Si ex tali forma cælum constitutum esset, corruptibile esset, quare quandoque corruptetur, à pari: ipsi arguunt, si anima cæli, cælum in esse constitueret, ergo cælum esset corruptibile, Neque obstat, si dicatur quod consequutio ualet, de forma constituta per subiectum, nam Auicenna contra quem arguit, Aueroes, posuit animam imaginatiuam, cælum perficientem, quæ quidem, ex materiæ gremio educta non erat, quem admodum non 4 suæ Meth. patet, quo loco inquit primum intellectum, qui Deus optimus maximus est, prout se ipsum intelligit, unum tantum producere, quod est prima intelligentia, hæc uero, ut primum intelligit intelligentiam se inferiorem producit, & prout talis intelligentia se ipsam apprehendit, corpus cæleste & animam eius, quæ est anima imaginatiua, producit, quæ cæli forma est, ex materiæ gremio non educta secundum Auic. Rueret præterea Auer. ratio secundum eius fundamenta, quæ xij primæ philosophiæ, contra Christianos, trinitatē statuētes, habetur, omne compositum est nouum, si igitur in diuinis esset compositio, esset nouitas, nisi inquit, ipsi ponant, quod aliqua componantur per se, & si essent aliqua, quæ ex se componerentur, tunc exirent de potentia in actum per se, & mouerentur sine motore per se, A pari ipsi ratiocinantur, si secundum Auer. cælum esset compositum ex sua materia, & forma, ipsum constituyente, cælum esset nouum, neque distinctio de duplici forma obstat, siquidem sciebat Auer. Christianos, in diuinis huiusmodi compositionem non statuisse, neque formam eductam de potentia materiæ. Hæc posteriores, aduersus duplex formarum genus. Ad quæ respondendum est, & quamuis quid Auer. sentiat

- A** sentiat nobis propositum explicare non sit, ut tamen horum stultitia ostendamus, ex Auer. fundamentis demonstrabimus, hoc prorsus esse deceptos. Quare rem aggredientes, primam ita solui-
mus. Eo enim loco Auer. explicare intendit, cælestium corporum formas esse à materia abiunctas: nam quemadmodum octauo phys. declaratum est, mouent tempore æterno, ideo ad subiecti diuisionem partibiles non sunt. Quare dicuntur abstractæ, quia non sunt à subiecto in esse constitutæ, neque ad illius partitionem diuiduæ: atque hæc, quæ nunc nos declarauimus, Auer. uerba ostendunt, quæ ita se habent; Et cum fuerit declaratum ei de corporibus cælestibus, eorum formas existere in suis subiectis, uidelicet existentia quod non diuiduntur per diuisionem sui subiecti, & cæ in hoc est, quia non existunt in subiectis, secundum quod sunt diuisibilia, fuit ei declaratum, quod istæ formæ non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractæ in esse. Quando hæc infert, quoniam cum existunt in toto subiecto, & non diuiduntur per eius diuisionem, contingit quod non constituuntur per subiectum, non enim existunt in eo, neque in toto, neque in parte, & uniuersaliter, neque in diuisibili, nec in indiuisibili. Per hæc uerba Auer. significare intendit, cælestes formas, secundum nullum modum constitutionis materiæ dependere à suis subiectis, neque enim, ut sunt formæ elementorum, aut mistorum inanimatorum, aut aliquorum animalium extense secundum totum subiectum, neque secundum aliquam præcipuam partem, ut puta cor, à subiecto dependent, neque demum aliquo modo diuisibili, aut indiuisibili, à subiecto pendent, siquidem multorum animalium formæ, quamuis extensæ sint, cum tali extensione tamen, definitam quandam organorum proportionem exquirunt, quæ in indiuisibili consistit, quæ dissoluta, statim animal perit, ueluti in humani capitis abscissione patet. Auer. itaque, omnem corpoream dependentiam à formis cælestibus auferre uolens inquit, & uniuersaliter, nec in indiuisibili, nec in diuisibili. Quare quando inquit, quod est in subiecto cæli anima, intelligit, quod ipsum in esse constituit, & quod ab aliquo pacto ab ea non dependeat, immo subiectum ab ea dependet; Cum uero deinceps negat, in subiecto cælestem formam non esse, neque ut in toto, neque ut in parte, neque in diuisibili, neque in indiuisibili, intelligit cælestem animam, nullo modo à subiecto dependere, ueluti materiæ formæ: quare cum negat, cælestes animas in subiecto non esse, non asserit eas subiectum non constituere, sed à subiecto non dependere. Et hoc ipsum Auer. uerba ostendunt, nempe eo loco manifeste inquit, cælorum animas, ob id non esse à subiecto constitutas, hoc est à subiecto non dependere, quia non partiuntur, ad subiecti diuisionem, ergo cum negat cælestes formas in subiecto non esse, intelligit eas non esse constitutas, neque ab eo dependere, quare Auer. mentem prorsus eo loco arguentes ignorant. Quo uero ad secundum attinet, Auer. ratio in Auic. ualida est, etenim Auic. ut ex 9. suæ meth. constat, opinatus est, mouentes mentes, Deo excepto, & cælorum animas eorum natura possibilis esse, & à Deo optimo maximo æternitatem consequi. Quoniam inquit, causatum per se est possibile esse in seipso, propter primum autem, est necessarium esse, sed necessitas sui esse est, secundum quod est intelligentia, & intelligit seipsum, & intelligit primum uelut necessario, unde oportet ut sit in eo multitudo, ex hoc quod intelligit se, quod est possibile esse, quantum est in se, & ex hoc quod intelligit necessitatem sui esse à primo, quod est intellectum per se, non est autem ei multitudo ex primo, nam possibilitas sui esse, est ei quiddam propter se, non propter primum, sed est ei necessitas à primo sui esse. Auic. itaque, opinatur omne causatum sua natura possibile esse. Secundæ uero intelligentiæ, cælorum animæ, & ipsamet cælestia causata sunt; quare propria natura possibilis, & à primo necessitate consequuntur, sed quæ ab interno principio possibilis sunt, ab extrinseco quoque possibilis sunt, quemadmodum Auer. primo de cælo testatur; Quare contra Auic. recte ratiocinatur quod formæ illæ diuiduæ essent, contrarium habentes, atque finitæ actionis, Hæc enim omnia absurda, Auic. opinionem insequuntur. Tertia quoque argumentatio, neque urget, nam Auer. non aduersus Christianos ratiocinatur, sed aduersus quosdam de setta Maumetti, quam appellat Moanzelam. hæc enim setta dixit, primum principium esse substantiam quandam antiquam compositam, sed setta Ashariæ redarguit eam, nam inquit, omne compositum esse nouum, ergo ratione, eo loco Auer. utitur sette Ashariæ, & idcirco hæc simpliciter falsa est, omne compositum est nouum, & uera efficitur, cum additione, uidelicet, omne compositum ex materia trina dimensione affecta, & forma habente contrarium, nouum est. Quod uero hæc sit Auer. mens, ab eo, in libro Destru. disp. secunda in solutione 18. haberi potest, ubi hæc profert uerba; Vnde dicamus dubia super hos errores cadentia, cuius fortius est, id quod opinati sunt, de Dei denominationibus; ipsi enim dicunt quod est quædam substantia antiqua composita, sed setta Ashariæ hoc negant, ipsi enim dicunt quod quælibet compositio est noua, prout accidens est, & quodlibet accidens apud eos est nouum. Quare aduersus settam Moanzelam saracenorum arguit Auer. & alterius sette, ut Ashariæ argumento utitur. Non ergo in Christianos, ut recentiores opinantur, Auer. inuehitur. Costat ex his itaque, posteriorum argumenta, ex Auer. sumpta, ex uerbis eiusdem Auer. male perceptis, suum trahere ortum, & idcirco uana sunt. quibus sic explicatis, superest, nodos omnes diluere.

Rationes oppositæ diluuntur. Cap. 22.

ET quo ad primum pertinet, confitemur nos quoque formam quæ ab omni materia libera est, in nullo recipi subiecto, etenim illæ formæ in subiecto suscipi dicuntur quæ per subiectum constitutæ sunt, hoc enim esse in subiecto indicat, quemadmodum quarto de physic. auditu græci interpretes monuere. formæ itaque cælestes, cum nullam à proprio subiecto constitutionem suscipiant, in subiecto uel in materia esse, uere affirmari nequit, sed potius similitudine quadam. nam ueluti formæ, quæ uere in subiecto sunt, subiectum constituunt, ita cælestes formæ, quoniam absolutum esse proprijs subiectis præbent, quodammodo in subiectis esse dicuntur. Secundus nodus, ex retro dictis solutus est, nempe docuimus, quo pacto unum magis efficiatur, ex forma cælesti & suo orbe, quam ex anima & corpore in istis animalibus. Neque tertius, sententiam nostram deturbat. Vel enim ex cælesti forma & orbe non fit compositum, uel alterius rationis à compositis corruptibilibus: illa enim forma cum materia uere compositum facit, quæ constituit, & constituitur; & ad subiecti diuisionem partitur, & materia ad oppositam formam potentia est, non sic ex cælesti forma & orbe fit unum, Neque enim cæli forma per subiectum est constituta, neque ob id cælum indiget forma, ut constituatur, quia ad oppositam formam in potentia est, neque diuiditur ad subiecti diuisionem, & idcirco non dicitur hæc forma pars, neque cælum compositum, nisi æquiuoce. Quæ deinceps ad rationem hanc confirmandam adducuntur, soluta iam sunt, sed quo ad id, quod ex Auer. in septimo primæ philosophiæ adducitur, dicimus Auer. testimonium, eorum sententiæ non fauere, nempe

cap. 3. Auer. non intelligit uirtutem gignitiuam, ita esse in semine, sicut anima eadem, quæ gignitur, potentia est in corporibus cælestibus, quia ut dicitur secundo de animalium generatione. Et enim omnis animæ, siue uirtus, siue potentia, corpus aliquod participare uidetur, idque magis diuinum, quam ea, quæ elementa appellantur. & paulopost, inesse enim in semine omnium, quod facit, ut facunda sint semina, uidetur, quod calor uocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine, spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum. Ex quibus facile est uidere, cur proportione respondeat calor gignitiuus, stellarum calori, animam potentia esse in semine, sicut in corporibus cælestibus, non autem eo modo esse in semine, quomodo est in suo calore naturali, cum est in actu complete genita. Alius uero nodus, qui Auer. uerbis innititur, etsi de facili euerit possit, nam prorsus Auer. opinionem, ut ex progressu patebit, non tuemur, tamen ut obijctionum stultitiam ostendamus, Auer. testimonium supponentes, explicabimus, inuicem Auer. uerba, arguentes percipisse. Et quando queritur an anima cæli esse largiatur, uel propter motum, uel ob appetitum, dicimus necessitatem nullam fore, primo ob intelligentiam, (quæ cælo esse largiri Auer. opinatur), sed propter orbem necessario requiritur, alioquin non esset aut appetens, aut intelligens per se. Primo itaque orbis ab intelligentia dependet, nam esse ab ea recipit, intelligentia uero quia primum in se esse perfectum habet, secundaria intentione seu fine, ad orbem referitur, scilicet ut sit in esse nobiliori, & perfectiori. Quæ uero ex Auer. in calce primi de substantia orbis accipiunt planum fiet, quod perperam ea intelligunt, nempe illis uerbis Auer. ostendere intendit nos ex eo cognoscere cælestia esse uiua, ob appetitum, & motum in gyrum, siquidem circularis latitudo ab anima proficiscitur, ueluti in principio secundi de substantia orbis ipsemet Auer. testatur, si itaque cælum circumferatur, uiuens erit, propter appetitum etiam, quia huiusmodi appetitus, quem cælo inesse credit Auer. non uegetalis non sensibilis est, sed intellectiuis, qui rationem ueluti umbra corpus, insequitur, quare si cælum appetitu intellectiuo expetit, procul dubio uiuens erit. Hanc interpretationem, ipsemet Auer. secundo de substantia orbis largitur, quando inquit, uidetur quod formæ corporum cælestium, & maxima forma ultimi continentis, sit quodammodo anima, scilicet propter appetitum existentem in eo, & propter moueri, sit quodammodo intellectus, & sit forma simpliciter, per quam animal cæleste componitur ex uno mouente, & uno moto, si igitur ob appetitum, & rationem, scimus cælestes formas esse animas, ob easdem causas, scimus cælestia esse uiua. Sunt etiam cælestia corpora animata per se, ut 8. Meth. Auer. ostendit, ob id, quia eorum formæ in esse à subiecto non constituuntur, neque diuiduæ ad eius diuisionem sunt, si enim uiua forent per partem diuiduam, & in esse à subiecto constitutam, generabilia, & corruptibilia essent, ueluti eo in loco, quem ipsi citant, Auer. docet. Quid uero Arist. per formas à materia abiunctas, intelligat retro docuimus, Nempe intelligit formas non constitui à subiecto, & ad illius diuisionem, non partiri, & idcirco non recte inferitur, cælorum animas cælestia non perficere. Neque rursum quod consequenter afferunt, obstat, cælestes formas diuidi, & ex accidenti moueri, hoc sequitur, si huiusmodi formæ à subiecto essent constitutæ, & ad eius diuisionem diuiduæ. Et quamuis

A quamuis Auer. animam imaginatiuam, ex materiæ gremio educi non asseruit. hoc tamen ad eius positionem sequitur ut antea monuimus. Quæ deinceps inferunt, absurda, utique sequerentur si huiusmodi formæ à subiecto essent constitutæ. Neque item sequitur, in definitione huiusmodi formæ, materiam accipi, Nam etsi subiectum ab hac forma pendeat, forma uero à subiecto nequaquam, quare non est mutua dependentia. Neque etiam, eorum opinioni fauent, quæ secundo de substantia orbis adducunt, quò in loco asserunt, Auer. hanc quæstionem absoluisse, diuinum uidelicet corpus non indigere in suo esse anima, ut animalia quæ sunt hic, quoniam eo loco Auer. de anima sensibili loquitur, uult enim cælum, non indigere anima sensibili, & imaginatiua, ut Platonici & Auic. opinantur, & eius uerba hæc sunt. Et uidetur quod ad esse corporis cælestis, non sint necessaria eius forma, sicut est dispositio in corporibus animalium, quæ sunt hic: in animalibus enim, quæ sunt hic, animæ eorum uidentur necessariae pro esse corporum eorum, quia non saluentur animalia, nisi per sensibilem animam, & imaginatiuam: corpus autem cæleste, cum sit simplex, & non transmutabile ab aliquo extrinseco, non indiget, in suo esse anima sensibili, aut imaginatiua, sed tantum indiget anima mouente ipsum in loco semper, & uirtute, quæ non sit corpus, nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam æternam, & motum æternum, qui non habet principium, neque finem. Ex his clare constat, Auer. animam sensibilem, & imaginatiuam à cælo exclusisse, & asseruisse intelligentiam esse ueram cælestis corporis formam, etenim inquit, non solum motum sempiternum, sed etiam permanentiam æternam in sua substantia largiri. Cum uero in alia ratione queritur, quando discrimen Auer. inter materiam cælestem, & sublunarem præbet, num huiusmodi materiæ, ut stant, sub formis considerantur, Ad hanc rationem dicendam est, huiusmodi materias, ut sub formis stant, considerari, discrimen tamen ex eo sumitur, nam sublunaris materia, ut sub forma stat, licet actum à forma quam habet, possideat, eius tamen substantia, est potentia ad oppositam formam. Cælestis uero materia sub forma manens, ad alium actum, nullam potentiam habet, sed sua forma est contenta, & idcirco rectius subiectum, quam materia nuncupatur, atque materia in actu, ueluti non semel monuimus. Quod uero forma subiectum in esse constituere non possit, nisi agentis actione præsupposita. Hoc enim in formis materialibus uerum est, quoniam prius potentia sunt & agente indigent, ut ad actum reducantur, Agens enim est, quod rem de potentia ad actum transfert. Efficiens quoque uerum in sempiternis non est, nisi secundum similitudinem, & quatenus cum forma coincidit, ueluti postea docebimus. Quod uero mouetur cæleste corpus est, quod à sua forma tale euasit, & ad eius motionem opus non est, formam moueri, quoniam à subiecto constituta non est, neque diuidua, ad ipsius diuisionem. Formæ enim per subiectum constitutæ, ad eius motionem mouentur quemadmodum Arist. docuit, octauo 51 physic. & Auer. primo de substantia orbis, inquit, quod ueluti se habent formæ ad diuisionem, ita ad motionem, atque, formæ constitutæ sunt, quæ per subiectum sunt diuiduæ, ergo huiusmodi formæ sunt, quæ subiecti motione mouentur. Quod enim per se diuiduum est, hoc ipsum per se mobile est, quemadmodum sexto physic. Arist. docuit. Aliæ uero, quas afferunt rationes, uanæ sunt, nempe absurda illa contingerent, si cælorum formæ essent per subiectum constitutæ, nam inter formam, & materiam essentialis, atque mutua dependentia esset, & ad illius diuisionem partirentur, & finitæ actionis forent, quare cum cælestes formæ ita non se habeant, rationes allatæ, nostram non deturbant sententiam.

Quæ sit forma, quæ cælum constituit, prima opinio. Cap. 23.

DCælestem materiam de se in actu, atque corpus non esse, sed ob propriam formam, retro docuimus. At nunc inquirere iuuat, quæ nam forma hæc sit, num intelligentia, uel forma alia ab ea seiuncta. Quæ in re, uti colueuimus, prius aliorum referemus sententias, mox propriam adijciemus. Auer. & alij quamplures asseruere, huiusmodi formam, quæ cælum in esse constituit, intelligentiam esse, Nempe aliqua formarum elementorum esse nequit, quia demonstratum est, cælum neque aliquod elementorum, nec eorum miscellam esse, crit igitur forma eius, anima, Atque uegetalis esse nequit, hæc enim solis uiuentibus, quæ mortem patiuntur accommodata est; neque sensibilis, nam sensus, animali ob salutem tributi sunt, cælum uero sempiternum corpus est, quare in suo esse anima sensibili non indiget. Mens igitur sola cælestibus accommodatur; hæc itaque erit, quæ cælestia constituit, atque uiua reddit. quod uero hæc sit Auer. sententia nemo est, qui ambigat, ueluti ex eius progressu libro de substantia orbis, apertissime constat. Huius opinionis uaria, diuersaque sunt fundamenta, quorum primum hoc est, cælum à se ipso mouetur, ergo eius forma ea crit, quæ motum orbicularem, ipsi largitur, illud etenim à se ipso moueri dicitur, quemadmodum octauo physic. Arist. definiuit, quod cum ex duabus sit conflatum partibus, altera est per se mouens, altera per se mota, & quod se mouet,

Dub. xi solum secundum lationem mouet, quare caeleste corpus cum se ipsum moueat, igitur per principium, quod habet in seipso, cum quo, est quodammodo unum, alioquin non magis aliquid à se ipso moueri dicitur, quam cum aliud corpus ab alio pellitur, & trahitur. Cum itaque intelligentia, sit quæ in gyrum moueat cælum, igitur hæc est caelestis corporis forma. Deinceps Auer. ratione, in tertia disp. horum sententiam confirmare possumus, ubi hæc habet uerba, Et radix huius est, quod esse corporum consistit in motu, & ideo dans motum, est secundum ueritatem dans esse. Quare ita ratio componi potest, quod dat cælo motum, sine quo esse nequit, est eius forma, atque intelligentia est, quæ sempiterno & orbiculari corpori lationem largitur; hæc igitur est quæ eidem esse largiens, forma eius erit. Demum in sempiternis, forma, finis, & agens conincidunt, ergo quod est agens in corpore caelesti, hoc idem erit eius forma, atque finis, intelligentia uero agens est quemadmodum 3. disp. destruc. Auer. docuit, ergo intelligentia forma & finis erit. Quæ ratio ita confirmari potest, si intelligentia non esset orbicularis corporis forma, sed solum agens, & finis, ergo in sempiternis, hæc tria forma, finis & agens in idem non concurrunt, caelestium igitur forma sola intelligentia erit. Sed horum sententia deturbari consuevit, nempe nonnulli demonstrare conantur, præter intelligentiam cælo aliam esse formam ascribendam, & primo ita ratiocinantur, Omne sensibile, est indiuiduum demonstratum, quem admodum Auer. tertio de anima monet. Sed caeleste corpus, seclusa intelligentia sensibile est, quoniam omne quod sentitur, per materiam sentitur, duodecimo meth. ergo intelligentia seclusa, cælum est indiuiduum demonstratum. Quare ex materia & forma conflatum. Deinde omne ens citra primum principium, aut componitur ex materia & forma, aut ex actu, & potentia, ueluti ab Auer. tertio de anima colligunt, caeleste corpus, seclusa intelligentia, ens est citra primum principium, ergo ex materia, & forma, & ex actu, & potentia conflatum. Ad idem cælum, intelligentia semota, aut est diuisibile, aut indiuisibile: si secundum, ergo intellectus: ita enim primo de substantia orbis ratiocinatur Auer. Si diuisibile, ergo quantum, & compositum ex materia, & forma. Rursus omne quod est, aut est actus, aut habens actum, cælum, intelligentia seclusa, est, ergo aut actus, aut habens actum, non est actus, quia forma esset, ergo est habens actum. Quare compositum ex materia, & forma. Amplius, accipiatur lunæ orbis, intelligentia seclusa, & percuntetur, num huiusmodi orbis eiusdem, uel alterius rationis, cum reliquis orbibus sit: si primum detur, ad alias intelligentias hic orbis potentia esset, nam quæcūq; eiusdem rationis sunt, quod uni, & omnibus competit, ergo ne aliquid frustra detur, ut alias recipiat interdum oportet, alioquin, si ad actum potestas hæc non deduceretur, otiosa foret. Quare ad actum exibat, & ita cælum corruptibile. Si alterius rationis? ergo ad unam tantum intelligentiam destinatur. Quare aut per eius essentiam, aut per aliquem actum medium, inter intelligentiam, & orbem, non primum, etenim pura potentia orbis est, respectu intelligentiæ si aliam formam non habet. si secundum detur, intelligentia excepta, ex materia, & forma compositum erit. Quare forma cælum constituens, non intelligentia est, sed forma alia, ab intelligentia diuersa, Demum intellectus primus non esset primo, & per se agens, quia forma in compositionem ueniens cum materia, non per se agit sed compositum est, quod per se operatur, quem admodum ex prohemiō meth. constat. Hæc in Auer. ista proferunt, quæ ab his, qui Auer. doctrinam profitentur, euertuntur. Verum quoniam inter se consentientes non sunt, eorum enim nonnulli aiunt, intelligentiam solum cælo assistere, & operationem largiri; et cælum de se in actu & corpus esse. eorum uero nonnulli asserunt intelligentiam non solum agendi principium in cælo esse, sed etiam ipsum inesse constitutere, & idcirco eodem pacto oppositæ rationes, non diluuntur. Priores itaque aiunt, caeleste corpus, seclusa intelligentia esse indiuiduum demonstratum, atque sensibile, non ob aliquam formam, sed de se tale est. In rebus enim caducis indiuiduum demonstratum ex materia, & forma conflatum est, cælum uero sempiternum corpus est, ideo de se indiuiduum demonstratum est. Soluunt secundam atque asserunt nunquam Auer. affirmasse, omne ens citra primum, uel esse compositum, ex materia, & forma aut ex actu, & potentia, sed bene tertio de anima Auer. inquit in omni intelligentia, intelligentia aliud, esse aliquid, quod ex proportione materiæ, & formæ respondet, Nam compositio est ex re intellecta, & intelligente, quemadmodum tertio de anima docuimus. Diluitur etiam tertia & aiunt, cælum esse diuisibile quoniam est de se corpus actum, & quantum, cum uero inferunt, ergo compositum ex materia & forma, hoc negant, nam etsi in rebus corruptibilibus, hoc uerum sit, non autem in corpore sempiterno, quod de se est in actu, & corpus. Et eodem pacto consequens diluitur ratio, nempe cælum, remota intelligentia, est habens actum: & quamuis in rebus corruptibilibus, omne habens actum compositum ex materia, & forma sit, idem iudicium in corpore eterno habendum non est, quoniam huiusmodi corpus de se est in actu. Quo uero ad aliam attinet rationem, aiunt, si sumatur orbis lunæ, seclusa intelligentia eiusdem rationis, cum cæteris orbibus non esse, & unusquisque orbis de se, & secundum propriam naturam

A naturam, ad unam intelligentiam destinatus est. Sed quis ambigere posset, si huiusmodi orbis non sunt eiusdem rationis, ergo differunt, sed differentia à forma accipitur, ergo formam habent, per quam differunt. Soluunt, & asserunt, orbis non differre, neque eandem naturam habere, sed esse primo diuersos, etenim aliud est esse diuersum, aliud differre: illa enim differre docuit Arist. 5. meth. quæ cum genere uniuoco conueniât, differentijs distinguuntur, sed genus à materia sumitur, differentia uero, in substantijs, à forma, ergo ea differre dicuntur, quæ sunt composita ex materia & forma, quare orbis, non differunt. Primo uero diuersa ea esse docet quæ cum in nullo uniuoco conueniant, in se ipsis sunt distincta. Quare hæc diuersitas, à forma non proficiscitur, ita enim materia à forma distinguitur & uniuersa simplicia, quæ nullam retinent compositionem. Diluunt postremam. intelligentia enim cælum perficiens non est, & idcirco ratio agendi non est, sed id quod per se agit. Ita priores oppositas rationes diluunt. At qui hij, qui intelligentiam cælum constituere affirmant, diuersa ratione obiecta euertunt, & primum sic dissoluunt, seclusa intelligentia, cælum non est sensibile, neque indiuiduum demonstratum, sed orbis: eius materia est substantia quedam imperfecta de se, suæ formæ semper coniuncta, cuius merito indiuiduum demonstratum, & sensibile existit, quare rationis minor falsa est. Secundam ueluti priores diluunt, Tertiam ita euertunt, cælum seclusa intelligentia, actu indiuiduum est, non tamen est intellectus, nam potentia diuiduum est, & ab intelligentia fit actu diuiduum, nam eius merito, ei dimensiones insunt. Quarta obiectio sic euertitur, seclusa intelligentia, orbis neque est actus, neque habens actum, sed substantia quedam actu, imperfecta tamen, quæ ab intelligentia habens actum, efficitur. Quintus uero modus uti à prioribus, ab his euertitur. Postremus uero, tamquam aliquod absurdum in se non continens conceditur. Quoniam ut nodusmet asserit, actiones suppositorum sunt. Deinceps uero primus intellectus, primum agens, quoniam in agentium serie, Deus est, à quo alia pendent. Sic itaque qui Auer. doctrinam profitentur, à caullis ipsum defendunt. Sed ap hæc Auer. opinio recta sit, posterius docebitur.

De forma cælum constituente, secunda opinio. Cap. 24.

C Nonnulli uero alij, ueluti græci omnes fere, & inter Arabes Auic. & Alfa. affirmarunt, formam, cælum inesse constituentem, non esse intelligentiam, sed formam, ab ea seunctam, ob quam cælum est cælum, & quantum corpus, & neque graue, neque leue. In cælo enim duplicem compositionem esse affirmant, quarum altera est, ex materia, & forma, cælum constituente, altera uero est, ex cælo in actu constituto, in qua quidem compositione, mobilis rationem subit, & ex intelligentia, ueluti ex motore, fit enim unum ex cælo, & intelligentia, uti ex nauis, & nauita. Quare intelligentia corpori orbiculari lationem in gyrum tantum largitur, ab altera uero forma sempiternum corpus habet, ut quantum corpus sit, ab elementis, & ab eorum miscella destitutum, & quod neque graue neque leue, quemadmodum enim grauius, & leuius ab eorum forma, grauitatem & leuitatem retinent, ita ab hac forma, sempiternum corpus, ut neque graue, neque leue sit, sortitur. Cæterum, quæ forma hæc sit, num generis animæ, satis ambigunt. Alex. quemadmodum refert Simp. secundo commentario de cælo, animam esse, opinatus est, uerum quoniam uegeralis anima non est, hæc enim ab Aristotele à sempiterno corpore prorsus exploditur, & cum ab intelligentia distincta sit, sensibilis anima necessaria erit, quæ ab Alex. nuncupatur natura, & anima dicitur uero natura, quatenus principium motus est in eo, in quo est, hæc enim est naturæ ratio, quemadmodum secundo physice patet, dicitur quoque anima, quoniam ob eam cælum animal est, & per ipsam, animales actiones explet. Quare natura, & anima iure nuncupatur. Sed Simp. in Alexandrum inuehitur, & ostendere conatur, animam, naturam nuncupari non posse, & prima ratio hæc est; anima est natura dignior, & hoc ut confessum accipit, ergo non est natura. Deinceps, quæ diuersas habent rationes, alteram de altero non affirmatur, Atque anima, & natura, diuersas rationes obtinent, etenim anima definitur, quod sit actus corporis physici organici, natura uero, quod sit motionis principium per se, & primo, in re naturali, ergo anima non est natura, neque uice uersa. adhuc si anima natura dici posset, ergo naturale corpus, corpus organicum esset, quæ quidem plurimum distinguuntur. Deinde anima, quæ orbicularis, corporis endelechia est, separata est, natura uero non est à materia abiuncta, fieri ergo nequit, ut anima sit natura. His itaque coniecturis animam, nuncupari naturam, non posse, ostendit.

Simplicius itaque, huiusmodi formam, ab intelligentia seiunctam, quam animam esse non est opinatus, naturalem formam esse, credit, Hæc enim, quemadmodum ipsemet secundo physic. testatur, inclinatio quedam est, ob quam res mouentur, & idcirco ipsam, principium motionis passiuum solum esse testatur, & animam inquit, esse, motionis principium effectiuum. Propter hanc itaque formam, cælestis latio, naturalis dicitur, & non merito animæ, quia, ueluti anima, natura appellari nequit, ita neque merito animæ, cælestis latio, naturalis nuncupari ualet. Propter hanc etiam formam, cælum propensionem, & naturalem inclinationem habet ut à sua anima circumferatur. Ob hanc quoque formam, cælum corpus naturale, appellatur & merito animæ, animal dicitur, atque eius latio; animalis. Sed multifariam multisque modis Simpl. hallucinatur, primo quoniam unaquæque forma, quæ est anima, est etiam natura, quod ita demonstramus, Arist. secundo physic. naturam definiens, eam deinceps in materiam, & formam distinxit, & utriusque rationes largiens, materiam inquit, principium motioni susceptiuum esse, formam uero motionis principium effectiuum, anima igitur natura est, nempe ut inquit Simp. principium motus productiuum, anima est. Deinceps eodem secundo physic. Arist. naturæ definitionem aperiens, quo pacto principium motionis in re naturali dicitur, inquit, quoniam etsi artificiosa in se principium susceptiuum motus habeant, effectiuum tamen de foris est, & idcirco à naturalibus differunt. Quare constititur formam, quæ natura est, esse agendi principium in re naturali. Adhuc fieri nequit, ut duo opposita, ab una, & eadem natura per se proueniant, sed agere, & pati, opposita sunt, ergo ab una, & eadem natura proficisci nequeunt, atqui formæ ratio, agere est, materiam uero pati, ut secundo de ortu Arist. definiuit, ergo patiendi ratio, forma esse nequit. Confirmatur ratio, materia, & forma in idem nunquam coincidunt, ut secundo phys. constat. sed si formæ naturali conueniret, patiendi ratio, ergo materia cum forma coincideret, nam materiam ratio, est pati, & idcirco recte Auer. 9. meth. inquit, formas per se agere, & ex accidenti pati, quoniam quatenus in materia sunt, formæ uero separatæ neque per se, neque per accidens patiuntur, etenim quoniam formæ sunt, agunt, & quoniam à materia liberæ sunt, per accidens pati nequeunt, & idcirco Arist. primo de ortu ait, si caliditas esset à materia separata, tantum ageret, & nullo modo pateretur, & secundo phys. inquit, mouens naturale duplex est, alterum est mouens motum, alterum uero mouens immobile, quod non nisi cæli anima est, ueluti 8. physic. constat, quare si cæli anima naturaliter mouet, natura utique erit, & primo de cælo, accepit naturalia corpora esse secundum se mobilia, secundum lationem, quia naturam habent, quæ est principium lationis productiuum, & idcirco cæleste animal à se secundum lationem, mobile est, quia naturam habet, quæ cum anima sit ergo anima erit natura. Decipitur etiam cum affirmat, huiusmodi formam, naturalem esse nam quærimus, num huiusmodi forma est à materia dependens, & ab ea constituta, si itaque, detur, quod constituta sit, ergo generabilis, & corruptibilis, si uero à materia non dependet & ab eadem non constituitur, erit uirtus cognoscens, quare anima hæc forma erit. Quæ uero contra Alexandrum profert, nullam habent efficaciam. & ut quæ dicturi sumus, elucescant, intelligere oportet naturam bipartitam esse, nempe altera est materia, quæ principium est, quo res naturales motionem suscipiant, altera uero forma nuncupatur, quæ principium unde motus est. Natura uero, quæ forma est in plus quam anima se habet, etenim omnis anima est natura, & non uice uersa, formæ siquidem elementorum pariter, & mixtorum, quæ uita carent, natura sunt, sed non animæ: & quamuis natura, est anima uniuersalior, utriusque, tamen ratio distincta est, nempe dicitur natura quatenus principium per se motionis in re naturali existit, anima uero quatenus est actus primus, corporis physici organici: & quamuis rationes huiusmodi distinctæ sint, altera tamen, de altera affirmari potest. Recte igitur inquit Alex. huiusmodi formam naturam, & animam nuncupari posse. Et quamuis natura secundum eius rationem, anima uilior sit, nil tamen impedit, quin de ea affirmari possit, etenim animal homine uilior est, nemo tamen est, qui ambigat, hominem animal nuncupari, siquidem gradus inferior, superiori semper perfectionis gradum adiungit, quare absurdum nullum est, animam quatenus natura, se ipsa, prout anima est, uilior esse, quemadmodum homo ut animal est, se ipso, ut homo est, uilior existit. Neque uerum est, uniuersam naturam inseparabilem à materia esse, nempe natura quæ anima cæli est, abiuncta est. Scire tamen oportet, Aristotelem, elementorum formas, naturam nuncupare, & ipsa corpora, elementa uocata, naturalia, quia in serie rerum corruptibilium, elementorum formæ, primæ formæ sunt, & elementa, prima corpora, iure illas, naturas, hæc naturalia appellat, Quando enim est aliquod nomen pluribus conueniens, & uni primo, alijs secundo simpliciter illius, cui primo competit, dici potest, quoniam alijs non nisi propter

A propter primum, ueluti secundo Top. Arist. definiuit. Ex his itaque constat, & animam naturam nuncupari posse, nec non Simplicii sententiam, à ratione recedere.

Opinio propria. Cap. 26.

NOs itaque ab Alexandro non recedentes; huiusmodi formam, quæ cælum inesse constituit animam sentientem esse asserimus, A qua quidem sententia, Simplicius alienus non est, ueluti apud ipsum legere est, & in aditu tertij uoluminis de anima, & in secundo libro de cælo. & hæc etiam fuit omnium Platoniorum communis opinio, à qua Arist. minime dissentit, quemadmodum octaua disp. de facultatibus animæ sentientis, docuimus. Ab hac itaque anima, cælum est animal, & neque graue, neque leuè, atque quintum corpus. Sed ut perspicua nostra reddatur opinio, accipiendum est (ueluti longa oratione docuimus, prima disputatio ne de animæ sentientis facultatibus) Animam sentientem, siue morticinij, siue sempiterni animalis extiterit, rerum sensibilium species, uirtute continere, non ita, quod ille inter se actu secretæ sint, sed quia ipsius substantia, uirtute omnia sensibilia existit. per has itaque species, quas refert (ut recte Plotinus testatur,) de sensibilibus iudicium facit, ab externis enim obiectis simulacra non suscipiunt sensus, sed per imagines, quas habent, de sensibilibus iudicant. Veruntamen in animali caduco duæ sunt species, altera, quæ non uere species dicitur, cum passio quædam sit, estque illa, quæ ab obiectis producta, ad instrumenta decurrit, sensibile enim obiectum, in sensitiuo sui speciem imprimit, per quam proxime non sentit animal, sed ab hac solum exitatur. Altera uero species est, quæ est animæ interna, & à generante, quando sentiens anima gignitur, producitur, per hanc itaque de sensibilibus iudicium efficitur. Hæc species accidens non est, sed eius substantia, quæ etsi numero una sit, ratione multiplex euadit, nam ut uaria refert, uarias sortitur rationes, quoniam uisibilibus, & audibilibus species nuncupatur, sensus etenim, ab altera specie in sensiterio manente, excitatus, per eam, quam in se habet, de sensibilibus iudicat. Causa uero, quare fuit animali altera species elargita, quia animali caduco, sensus tributis sunt ob illius salutem, sunt enim multa nocua, quæ animal interimere possunt, quæ uero continuo ei occurrunt, ergo necesse fuit, ut ab obiectis extrinsecis species gignatur, cuius ratione, illud dignoscatur sensibile, quod animal iudicandum, uel nouum est, & etenim sensus, non magis hoc, quam illud sensibile percipere potest, neque ipse, æque omnia referre potest, quare salutis animalis caduci, non prodesset sensus, iure itaque altera species detur, per quam de hoc, non de illo iudicet sensibile, siquidem omne agens, quod ad multa indifferens est, si eorum aliquod sibi definit, & determinat, noua causa concurret, cuius merito magis hoc, quam aliud producit, itaque cum sensus uersa sensibilia referre possit, igitur si hoc magis, quam illud refert noua concurret causa, cuius merito ad hoc, & non ad illud definitur, est noua hæc causa, species à sensibili externo producta. Huius rationis prima propositio Auer. est, secundo & 8. physic. ex his clare potest, quo modo cælo sint sensus elargiti; huic enim animali, etiam omnium sensibilium eludent imagines, per quas de sensibilibus omnibus iudicat. Verum, quoniam animali sempiterno, non sunt sensus tributis, ob salutem, est enim animal sempiternum, & cetera nocua occurrere nequeunt, inde fit, ut secunda illa species et necessaria non sit, quare organum ei tribuendum non erit, causa enim eorum animali caduco, sit organum elargitum, est uero species ab oblato recipiat, à quibus anima excitata, per species quas intus habet iudicet, & occasionem accipiat, quare cum animali sempiterno occasiones accedere nequeant, ea effugies necessaria non erit, quare neque sensiterium, in hoc enim species quæ de recenti sunt recipiuntur. Quare sensus ob aliam causam cælo elargiti sunt, nam propter iudicium tantum & cognitionem, quoniam perfectionis est cognoscere & de sensibilibus iudicium facere, ergo hæc perfectio à cælo non est neganda, etenim Arist. primo methi inquit duæ ob causas sensus animalibus esse tributis, cum ob cognitionem, tum ob salutem, & propterea inquit diligimus uisum quamuis nullam nobis præster utilitatem, quoniam plures rerum differentias cognoscere facit. Verum ostendere oportet cælo sentientem animam non esse, quamuis multa in disputatione octaua explicauimus, nunc uero quædam breuibus perstringemus. Mundus hic sublanaris à diuino animali gubernatur neque primo methi. Philosophus inquit, mundum hunc superioribus lationibus contiguum esse, ut inde omnis uirtus eius gubernetur, ergo quæ in mundo hoc sunt, ut percipiat opus est. Rerum enim gubernatio sine cognitione fieri nequit, ueluti in eo libro, qui de prouidètia inscriptus est, docuimus, quare in sempiterno animali necessum est, ut uirtus sit, ob quam, quæ in hoc mundo agentia sunt, cognoscat, cognoscentes uero uirtutes duæ sunt, ut puta intellectus, & sensus, sed mēte hæc, cælum apprehendere nequit, nam si prima mens fuerit, non nisi se ipsam cognoscit, si uero secunda, se & supremam percipiet; Necessum igitur est, cælum agentia sublanaria, quæ singularia sunt, per uim sentientem apprehendere. Quæ, cognoscens, uel ut semper uel ut plurimum

rimum dirigit, ut optatos fines consequi possint. Deinceps, inquit Auer. in libro de substantia orbis, quod quæcunque de rebus æternis, & caducis affirmatur, neque pure æquiuoce, neque uniuoce, sed secundum prius, & posterius, sed animal nomen est, quod æternò, & caduco animali conuenit, ergo neque æquiuoce, neque uniuoce, sed secundum prius, & posterius. si itaque cælum, per sensum, animal non foret, sublunare uero, per sensum animal euaderet, ergo æquiuoce, & non secundum prius, & posterius utrique animali nomen conuenirent, nempe nomen commune solum esset, in natura uero minime consentirent, ergo si secundum prius, & posterius utrique animal competeret, oportet ut natura sensitua in utroque animali reperiatur. Confirmatur ratio per Alexandrum qui 10. meth. inquit, analogum unam naturam dicere secundum prius, & posterius participatam, ergo animal unam naturam dicit, quæ utrique animali communis est, sed hæc in animali caduco sensus est, ergo hæc eadem in cælo inuenitur, uerum prius orbiculari corpori inest quoniam hoc est causa ut caducum animal sensum participet. Deinceps si in animali diuino non essent sensus, temere ergo natura ageret, & ut in pluribus effectum non produceret. id quod consequitur, ex eo monstratur, agens naturale cum sine cognitione agat. Est igitur opus, ut ab aliquo agente effectum cognoscente, dirigatur, cuius ratione temere non progrediatur, ut Them. & Auer. 12. meth. testantur. hic autem effectus, cum singularis sit, uirtus cognoscens intellectus esse nequit, ergo sensus; hic enim est, qui singularia contemplatur, non autem est sensus, qui in animali caduco inuenitur, ergo qui in cælo, animal ergo æternum, per hanc uirtutem, agentia quæ sunt hic dirigit in eorum actionibus, & proinde quamplures, ex antiquis sapientibus, asseruere cælum Deum esse, quandoquidem his, quæ sunt, in hoc mundo nostro prouideat & in proprias dirigat actiones. Confirmantur hæc, ex Auer. libro de somno, & uigilia, qui opinatur, quod in generatione cuiuslibet indiuidui animalium, & plantarum, concurrat præter principium naturale, intelligentia agens, quæ utitur naturali principio, ueluti artifex utitur instrumento. & hæc sunt uerba, Declaratum est in libro de uegetalibus, & animalibus, quod indiuidua animalium, & plantarum sunt determinata in esse, & determinatarum causarum. & ideo superaddit, quod indiuiduum aliquod fieri non potest, nisi per scientiam, illius, ab aliqua forma separata, quæ utitur agente naturali ut artifex in strumento, quibus patet, quod agens naturale, quamuis sine cognitione agat, tamen est alterum agens, quod aliud non est, nisi anima existens in cælo, quæ illud cognoscit, & eo utitur, ut in strumento, quoniam in se habet effectum producendi imaginem, ad cuius instar, effectum producit, quare cum indiuiduum non nisi sensu apprehendunt uis, igitur sensitua in cælo est, cuius causa cælum actiones agentium, quæ sunt hic, dirigit, 8. physic. idem Auer. ait, quod cælum se habet ut artifex, agentia autem quæ sunt, in mundo nostro, ut instrumenta: sed artifex per cognitionem effectum agit, instrumentum autem nequaquam, ergo cælum cum ad omnem effectum producendum, ueluti artifex concurrat, omnes ergo illos cognoscit, qui cum sint singulares, in eo, ergo erit uirtus singularia apprehendens, quæ sensitua est, non minus potest opinio hæc philosophi uerbis, secundo de anima confirmari, ubi ait, animal esse animal per sensum primum, puta per tactum cum cælum animal sit, ergo ei inest, sensus, tactus, neque obstat, si quis dicat, Aristotelem, ibi de animali caduco loqui, hoc enim dici nequit, ut ex Auer. regula secundo phys. deprehendi potest, qui ait, antequam propria, quæ singulis speciebus analogi conueniunt, consideremus, cõmunia prius quæ omnibus conueniunt, esse explicanda: quare si que animali caduco propria sunt, Arist. secundo de anima enarrasset, cõmunia animalibus omnibus partibus non apparuisset. Verum id ratio supponit, quod et si lib. secundo de anima docuimus, posterius tamen aliqua dicemus, uidelicet de utriusque animalis anima, eo commentario sermonem haberi, æterni inquam, & caduci. Quare prius de analogo, mox de singulis eius speciebus, oratio habenda erat. Neque nostram sententiam deturbant, quæ eodem libro ab Arist. dicuntur, in rebus caducis non separari intellectuum à sensituius, Quare in æternis intellectuum sine sensituius esse ualet, cum huiusmodi animal non sit nisi cælum, ergo nullum obtinet sensum cœleste corpus. Hæc enim uerba maxime nostram sententiam confirmant, nempe philosophus cum plures enumerasset uidentium gradus, quos hos esse asseruit Vegetatiuum, sensituum, motiuum secundum locum, & intellectiuum, docuit etiam uegetatiuum prius reliquis esse, subdit hæc uerba, separari autem hoc, intelligit, uegetatiuum, ab alijs, que retro enumerauit, alia autem, utputa sensituum, motiuum secundum locum, & intellectiuum, ab hoc, puta uegetatiuo, impossibile, in mortalibus. Quare si licet, ueluti ipsis, ratiocinari, sensituum, motiuum secundum locum, & intellectiuum, non separantur à uegetatiuo in rebus mortalibus, ergo in animali æterno sensituum, motiuum secundum locum, & intellectiuum, à uegetatiuo separantur, ergo datur animal æternum, quod sensum, & intellectum habet, absque uegetatiuo. ea igitur uerba, maxime nostram sententiam confirmant, quoniam huiusmodi animal sempiternum, non nisi cælum est. Quæ cum explicata sint, interest modo

A modo explicare, quo pacto cælo sensus insint. Duas enim ob causas, sunt animali sensus largiti, quemadmodum primo meth. & libro de sensu, & sensibili testatur. Altera ob salutem, quo modo animali morticinio sensus competunt, sunt enim uaria, atque multa, quæ huiusmodi animal lædere possunt, & quæ etiam ei proficua sunt, ergo anima eget, qua nocua & iucunda percipiat, quibus cognitio illa fugere, hæc uero proficui possit. Ob hanc causam, hæc animalia sunt organa tributa, in quibus, sensibilis species, à forma sensibili orta, suscipitur, per se enim hæc, in sensitua potestate recipi nequit, sed in sensiterio, in quo cum recepta est, uim sensituiam mouet, ut de sensibili eo iudicet, à quo species producta est. Atqui ita Arist. sensus à cælo excludit, non enim ipsi, ob salutem sensus tributi sunt, est enim animal æternum, quare sit, ut neque organo, neque specie à sensibili forma producta, indigeat, atqui ita rationes quæ nostram sententiam deturbare uidentur à cælo sensus explodunt, ueluti satis aperte initio tertij commentarij de anima, Simp. docuit. Altera uero causa, quare animali sensus tributi sint, est, ob cognitionem, & iudicium, perfectionis etenim est, sensibilia cognoscere, & de eis iudicare: atque ita animali æterno sensus sunt tributi, ut uniuersa sensibilia noscat, & his, quæ apud nos sunt, prouideat, atque in proprias actiones dirigat, huiusmodi enim animal, in se respiciens, sensibilia apprehendit, non in aliqua temporis differentia, sed præterita futuraque, ei præsentia sunt, ipsum enim perpetuum est, quare eius cognitio tempore metiri nequit. Neque opinandum est, cognitionem hanc à rebus ortum trahere, sed ipsa potius rerum causa est, nempe cælum, cum omnibus effectibus producendis cooperetur, agensque sit per cognitionem, erit itaque causa eorum quæ sunt. de sensibilibus itaque cognitionem habens, nihil ab eis recipit, quæ enim sub odoratum, gustum, & tactum, nec non sub alios sensus cadunt, percipit. Sed num sensus interni, ut communis sensus, & phantasia, insint cælo, quis ambigere posset, sed hoc diluere difficile non est, etenim sensus communis, cælo sine dubio inest, quia cum de sensibilibus iudicet, differentiam, & conuenientiam, quæ inter illa est, non ignorat, hoc uero munus, communi sensui ascribitur. Omnes enim sensus substantia idem sunt, nempe una secundum rem potentia sensitua est, ratione uero multiplex. nam ut diuersimode circa sensibilia sentiendi potestas, negotiatur, diuersas sortitur denominationes, nam, ut sensibile, quod uisibile est, percipit, uisus, & ita ordine deinceps, ut uero hæc eadem potestas, sensibilibus conuenientiam, & discrimen sentit, communis sensus nuncupatur, phantasia uero, quatenus de sensibilibus in eorum absentia iudicat. ex quibus patet cum semper cælo, sensibilia præsentia sint, phantasia ipsi, ut nobis non inest, et si inest, non nisi habitudine ad hæc, nempe ut hæc percipit, quibus accidit actu existere, sensus, externus dicitur, ut uero præsentia non sunt, denominatione extrinseca phantasia nuncupatur. Quare quo pacto cælo sensus insint, satis elucet. Sed dubia, modo, quæ nostræ opinioni obstare uidentur, euertenda sunt.

Dubitationes aliquæ euertuntur. Cap. 27.

Sed multa sunt quæ nostram sententiam deturbare uidentur, atque primum est, si Arist. cõlo ob cognitionem sensus ascripsit, quo in libro de his disseruit. Deinceps hæc sentiens anima, aut est, ex materiæ gremio eucta, & eius diuisione, diuiduam, aut non. si primum detur, cælum utique corruptibile erit, nam omnis, quæ ita se habet, forma interitum patitur. si uero secundum fateatur, ergo separata erit, quare erit intellectus. Sed quo ad primam pertinet dubitationem, nonnulli asseruere, nullibi Arist. de huiusmodi anima, disputationem habuisse, nam sermo de hac anima maxime secundo libro de anima, habitus fuisse, At ibi nulla de hac anima facta est oratio, quemadmodum Alex. & Simp. asseruere, qui animam tantum animalis caduci, ibi definiri, & considerari monuere. Hoc idem ex multis confirmant, atque primum ex Arist. uerbis primo de anima, ubi statuens quas animas naturalis considerat, inquit, se animas corruptibilis animalis definire, utputa eas quæ in materia sunt: at hæc cœlestis anima in materia non est, quare eo in libro considerari nequit. Amplius ea anima definitur, quæ est inseparabilis, nam definitur anima, quæ est actus, actus autem secundo de anima, inseparabilis est, ab eo cuius actus, sed anima cæli separabilis est, immo separata, ergo cæli anima sub illa definitione, non clauditur. Ad idem ea anima definitur, cuius corpus est organicum, sed cælum non est corpus organicum, cum sit corpus simplex, anima igitur cæli non definitur, mox cælum non est potentia uitam habens, sed actu uiuit; igitur eius anima sub definitione cõmuni non clauditur. idem etiam Arist. procedendi modus manifestat, nam libro 2. habita animæ definitione cõmuni, mox singulas animas manifestare aggreditur, & cõstat eo libro uegetalē, sensibilem animā, eius potentias, operationes & obiecta contēplari, & de sensu cõmuni, & phantasia, tertio libro, de anima intelligendi, qua homo intelligit, ac sapit, quā habeat differētiā, & quomodo sit ipsum intelligere, Demū de intelligibile in se manente. mox de principio animalis motiuo quod

quod est appetitus, & intellectus sermonē aggreditur, & libris de anima finem imponit. Quare ex animalis progressu, manifestū fit, animam animalis caduci contemplari, sed horum opinio, pace horum dixerim, articuli, & rationi non consentit, atque primū eorum armis aduersus ipsos utemur, ea enim anima definitur, quæ actus est, physici corporis organici potentia uitam habentis, sed corporis cælestis anima, actus est corporis physici organici potentia uitam habentis. Cælestis igitur anima definitur. minor propositio, quo ad primam partem, probatur, quod uidelicet cælū sit corpus organicum, ex Auer. secundo ex cæli, ubi asserit, cæli animam agere per stellam, tamquam per organum, quod etiam ratione probari potest, illud enim corpus est organicum, quod habet diuersitatem in partibus, & cuius forma ita una parte utitur, quod non altera. Sed cælum ita se habet, habet enim diuersitatem in partibus, penes rarum, & densum, & utitur pro operatione producenda, potius parte densa, quam rara; igitur cælum erit corpus organicum, maior est Aristotelis secundo de partibus animalium cap. primo, & quamuis cælum, tantam diuersitatem in partibus non habeat, quemadmodum animal caducum, non tamen inferendum est, quod organicum non sit, ita enim planta corpus organicum non esset, quoniam tantam difformitatem in partibus non habet, immo eius partes omnino simplices uidentur, est rursus potentia uitam habens. Potentia enim, quæ sub animæ definitione cadit non excludit actum, sed stat cum actu, ut Arist. particula decima docet, immo potentia hæc non tantum cum actu primo stat, sed cum secundo stare potest, ueluti in anima uegetali patet, quæ licet semper operetur, eius corpus est potentia uiuens, quoniam cum actu uiuit, possibile est ut, uiuat. Habet enim potentiam, & facultatem, per quam actu uiuit, cuius significati potentia meminit Arist. secundo libro Periherm. ut etiam Them. cap. sexto secundi de anima docet, quo pacto cælum dicitur potentia uiuens, licet enim actu uiuat, potentia est ut uiuat, quoniam facultatem habet, per quam actu uiuit. Tota igitur definitio cælestis animæ conuenit, sub illa igitur clauditur. secundo una & eadem facultas est, quæ omnes species nominis analogi contem-
 3 platur, ut Ari. quarto met. & Simp. in præfatione huius libri, sed sensitua anima, animalis caduci animam considerat, ergo & cælestem animam. tertio antequam de specie alicuius analogi, prius de communi analogo disputatio faciendā est, sed anima genus est ambiguum, & analogum, ad animam animalis caduci, fieri non potest, nisi prius de anima communi utriusque fiat sermo. Quare cum in libro de anima disputatio fiat, de anima animalis mortalis, prius igitur, quam de ea fiat disputatio, necesse est, ut de anima utriusque communi disputet, quare cum sermonem habeat philosophus de anima in communi, sub illa disputatione anima cæli clauditur, quarto facultas quæ inter aliqua duo discrimen, & conuenientiam interponit, utriusque illorum contem-
 46 platur, ut secundo de anima, sed facultas hæc de anima, differentiam, & conuenientiam inter utrasque animas interponit, ergo utramque considerat. Minor probatur, nam Aristoteles proponit communem definitionem, quæ ut probatum est omni animæ conuenit, deinde discrimen ponit inter utrasque animas ut 2. de anima ait, sensituum & intellectuum in rebus mortalibus loco, & subiecto non separari, sed in rebus æternis separatur. Paulo post docebit in cælo esse mentem sine diuina; ponit etiam conuenientiam ut paulo post explicabitur, postremo arguitur, anima cæli ea ratione qua est principium quo cælum est, necesse est ut ab aliqua facultate consideretur, non a methaphysica, nā considerat animam cæli, non ea ratione, qua est principium determinati entis, sed ea ratione, qua est principium entis, nam hic est modus considerandi conueniens primo philosopho, ergo à naturali philosophia, sed non in libro 8. phys. nam ibi fit disputatio de anima cæli, ea ratione, qua ex causa uniuersalis rerum, quæ generantur, & corrumpuntur.
 2 Testatur Auer. primo cæli, quod sermo uniuersalis, totus in phys. habitus est. Quare ibi anima cæli ut causa uniuersalis rerum est, nāq; in libris de cælo de parte corporea disceptatio fit, de hac itaque anima, in libris de anima. Idem Auer. testimonio confirmari potest, qui primo de anima, ostendens, quod commodum diuinæ scientiæ, narratio de anima asserat, inquit, diuinū accipere, substantias separatas esse, & illas esse intelligentes. quærimus itaque num Auer. intelligat, librum de anima monstrare substantias separatas esse, quod minime, secundum ipsum, affirmandum est, nam opinatur, solum naturalem, per motum sempiternum, illud demonstrare, per esse itaque, earum intelligit essentiam. At non eam, quæ cælestibus animabus, ut in se consistant, competit, quia talis cognitio, ut ipsemet Auer. testatur tertio de anima, scientiarum speculatiuarum cursu, non fluit, quare per essentiam, prædicata quædam, quæ illis conueniunt, ea ratione, qua animæ sunt, intelligit: scientia itaque de anima cælestem animam
 36 contemplatur.

Propria

NOs itaque asserimus, sub communi animæ definitione quam secundo de anima Arist. tradidit, cælestem animam contineri. Verum, ut nostra opinio aperta reddatur, sunt nonnulla accipiendā, atque primum, cælestem animam trifariam considerari posse, primo, ut, entis principium est, ea ratione, qua ens, quo pacto à primo philosopho consideratur. Secundo ut rebus, quæ ortum & interitum patiuntur, cooperatur, quo quidem pacto, de ea 8. phys. oratio facta est. Demum ut est principium, quo cælum, est cælum, atque uitæ actiones exercet, & ita in libris de anima spectatur. Accipiendum etiā est, quod nuper à nobis explicatum est, duas in cælo existere animas, quarum altera, sensitua est, per quam cælum animal est, & illas explet actiones, quæ ei ut animal est, conueniunt. Altera intelligentia uocatur, quæ orbiculari corpori tributa est, ut est diuinitatis particeps. Propter hanc enim cælum & in gyrum mouetur, & intelligit. His adijciendum, duas animas uniuersales definitiones Aristotelem assignasse, quarum altera, ueluti prima, animæ naturam declarat, ut est habitus, & forma corporis, & idcirco dicitur, quod sit actus corporis physici, organici potentia uitam habentis. Altera uero quæ animi substantiā explicat, ut quædā facultas est, ut suas functiones respicit, quæ est ut sit principium primum, operandi in corpore uiuente. His sic explicatis, dicimus, de anima cæli, siue sit sensitua, siue intelligens, & quo ad prædicata, quæ omni animæ conueniunt, et quo ad prædicata propria in li. de anima Arist. disputare. Verū quo ordine de ea disserat, ut disputemus oportet. Sub prima etenim definitione, anima cæli sensitua comprehenditur, & non intelligentia, nempe ea anima definitur, prima definitione, quæ forma est, uiuens in esse constituens, ueluti secundo de anima patet, sed anima sensitua est, forma cælum constituens, & non intelligentia, quare hæc anima sub illa prima definitione comprehenditur, hæc enim cælum constituens, causa est ut cælum uiuere possit. Sub secunda uero animæ definitione, utraque cælestis anima comprehenditur, quod enim sensitua anima contineatur, perspicuum est, quoniam per ipsam orbiculare corpus, eas exercet actiones, quæ ei, ut animal est, conueniunt, sentit enim & agentia, quæ sunt hic, ad proprios fines dirigit, per huiusmodi animam cæleste corpus. Hæc eadem definitio, intelligentiæ etiam cōpetit, etenim cælo, motum orbicularem intelligentia largitur, quæ uitalis operatio est, ut secundo de substantia orbis, Auer. docet. ex his itaque constat, sub utraque definitione, eas, quæ in cælo sunt, animas comprehendere. At nunc superest, ut declarem, quo pacto de proprijs prædicatis, his animabus competentibus, pertractat, & loca manifestare, in quibus disputatio hæc habetur. Et exordiemur ab anima sensitua cælesti de qua, his in locis disceptatio habita fuit, in quibus de anima sensitua caduci animalis, nam sunt nonnulla prædicata, quæ utrique animæ conueniunt, quædam uero sunt, quorum merito separantur. Arist. itaque eiusdem locis, prædicata communia, & propria, utrique animæ docuit. Verum, quoniam prædicata propria, admodum pauca erant, ob illorum itaque paucitatem, non fecit tractatus separatos, sed de his prædicatis loquens, quæ animæ sensitui animalis caduci conueniunt, de proprijs etiam disseruit, quæ sensitui animæ, quæ in cælo est, competunt. Neque hoc præter Arist. consuetudinem est, nam ut præfatione primi Posteriorum testatur Auer. inquit, quod cum Arist. loquitur de demonstrationis materia, & non fecit tractatus se iunctos de materia & definitionis forma ueluti de materia, & demonstrationis forma egit. Nempe in libro Priorum, de forma demonstrationis, in primo uero Posteriorum de eius materia. Sed non ita de definitione disputatio facta est, non enim tractatus separatos de materia, & definitionis forma fecit, sed simul de materia demonstrationis tractans, etiā de definitionis materia egit. causam largitur Auer. inquit, quia admodum pauca conditiones erant, penes quas materia definitionis à demonstrationis materia differebat, & ob paucitatem illarum, non fecit tractatus distictos, sed loquens de conditionibus, in quibus conueniebant, etiam de conditionibus, in quibus differrent, habitus sermo est; Ita Arist. in libro de anima, quando de anima sensitua animalis caduci disputat, de anima cæli sensitua, simul orationem habet, quoniam multæ sunt conditiones, in quibus conueniunt, & admodum pauca sunt, in quibus differunt, ob quarum paucitatem, tractatus separatos non merentur. Pari etiam pacto, Arist. libro tertio de anima, de intelligente hominis anima loquens, simul de intelligente anima cæli sermonem habet, etenim intellectus humanus, interdum progressus est, interdum in se manet, itaque cum loquitur de intellectu in se manente, cuius sermo à decimanona particula exorditur, & ad uigesimam septimam absoluitur, etiam de caloribus mentibus loquitur. Quoniam prædicata utriusque menti competentia eadem fere sunt, & in paucis differunt, de quibus ibi mentio fit. Sed dubium est etenim & corruptibili nihil commune est, ergo fieri nequit ut animæ definitiones utriusque animæ conueniant, sed hoc eueritur, æterno enim & corruptibili nihil commune uniuocum esse potest

R test

est, sed in natura analoga bene consentire possunt, ita communes animæ definitiones non eadem E
 prorsus ratione sed secundum analogiam conueniunt, (quemadmodum cum secundum librum de
 anima interpretati fuimus diximus.) His sic explicatis in oppositam dubia evertenda sunt, atque
 primum ita soluitur, nempe naturalis scientia, cuius liber de anima pars est, eas solum animas con-
 templatur quæ in materia sensibili sunt, uerum non eas intelligere oportet animas quæ per mate-
 riam constitutæ sunt, sed omnes quæ habitudinem ad materiam sensibilem dicunt: ita cælestis ani-
 ma consideratur in libris de anima, & ad materiam sensibilem habitudinem dicitur puta ad animal,
 cæleste, etenim sensibilis materia corpus naturale, quare ut principium, & cælestis corporis for-
 ma cæli anima consideratur soluitur secundum, & pro solutione notandum quod separatio for-
 mæ uel non separatio duplex est, non dicitur forma separata, ea quæ potest corpus cuius est for-
 ma derelinquere ipsa non corrupta, ueluti de anima hominis intelligente affirmatur. Hæc for-
 mæ separatio ab Arist. minime cognita fuit; nempe formæ separatio ut 4. phys. Arist. definit, est:
 16 eus interitus, atqui ita omnis forma inseparabilis est. Et penes hoc Pythagoreos Arist. arguit,
 qui anima de corpore in corpus migrare asseruere quo pacto cæli anima inseparabilis dicitur, quo-
 niam numquam cæleste animal derelinquit, atque ita Arist. actum inseparabilem ab eo cuius est
 actus esse asserit. Altera formæ separatio est quando forma in esse à materia non pendet, quo
 pacto cæli anima dicitur separata, deque hac formæ separatione, in animæ definitione, sermo
 non habetur; cætera, quæ obijciuntur, ex dictis soluta sunt.

Alterius dubitationis solutio. Cap. 29.

Sed neque quod secundo obiiciebatur, obstat, etenim nomine formæ, quæ omnino abiun-
 cta est, philosophi peripatetici intelligunt, quæ neque ex materia est producta, neque cum
 materia commercium habet, ita quod materiam non perficiat, si enim materiam perficeret,
 non esset omnino abiuncta, sed quoquomodo coniuncta; efficeretque compositi pars. Huius
 generis formæ cælorum mentes sunt, neque enim ex materia productæ sunt, neque eandem per-
 ficiunt, sed solum corpori cælesti iam constituto, orbicularem lationem largiuntur. Et huius-
 modi mentes ex motione sempiterna maxime ab Arist. cognitæ fuere. forma non abiuncta di-
 citur, quæ cum materiam in esse constituat, de qua est producta, ab eadem in esse constituitur,
 ex his solutio constat, anima hæc sentiens, non educta ex materia, neque omnino separata, uti
 intellectus, nam etsi quatenus ex non materia producitur, cum formis separatis consentiat, ta-
 men quoniam calum perficit, & in esse constituit, atque ipsum animal esse facit, non omnino
 abiuncta dicitur, & idcirco intellectus non est; quare quoquomodo mediam, cum neque sim-
 pliciter abiuncta, neque omnino in materia sit. Sed quis ambigere posset, si anima hæc, quæ
 inter abiunctam, & non abiunctam formam existeret, contradictio medium pateretur: separa-
 tum enim, & non separatum contradictoria opponuntur. Sed evertimus hoc, & nemini dubium
 esse asserimus, inter separatum, & non separatum, absolute, non dari medium, sed inter illud
 quod tali modo separatum est, puta, quod neque ex materia producitur, neque materiam con-
 stituit, & inter illud, quod ex materia ortum trahit, & materiam perficit bene medium datur, ut
 puta forma, quæ non habet à materia originem, sed eam quoquomodo constituit, hæc quo-
 dammodo abiuncta est, & quodammodo non. Cæterum, quoniam mediæ natura, percipi ne-
 quit, extremis non cognitis idcirco formarum extremarum natura, & conditio, primum do-
 cenda erit. Atque exordiemur ab ea, quæ magis nobis aperta est, hæc enim forma, (uti docui-
 mus) est, quæ per materiam esse habet, huic formæ quatuor manifeste inesse uidentur; primum
 quod per transmutationem forma hæc, sit de potentia ad actum, ab agente producta, & causa
 est, quia generatio existendi principium est, & sicut res ad esse se habet, ita ad generationem.
 hæc formæ in materia esse habent cum propria quantitate, & dispositionibus, & idcirco per
 alterationem in actum prodeunt. et idcirco diuiduæ à subiecto fiunt, habent enim in subiecto
 esse, quod cum magnitudine affectum sit, iure eius diuisione partibiles fiunt, quæ quidem ma-
 gnitudo, ob formæ, in materia aduentum longitudinis, latitudinis, atque profunditatis ter-
 minum suscipit, Siquidem terminationis omnis, ipsa existit forma, uti retro docuimus.
 Verum quoniam materia ob suam indeterminationem, omnes potest suscipere formas,
 ut quibusdam oportet, priusquam formam suscipiat, accidentibus afficiatur. Agens qua-
 re prius ob alterationem, profutura forma, accedentia nonnulla producit, quæ ueluti intermi-
 nata magnitudo, terminum à forma suscipiunt, id Arist. secundo de anima monuit, Actus enim
 agentium. Inquit, in eo quod patitur, atque disponitur, inesse uidetur. Hoc autem, quod
 unicuique materiali formæ, inesse uidetur, quod uidelicet per transmutationem ab agente, de
 potentia ad actum, earum quæque educatur, hæc quod partibiles, & propriam quantitatem, & di-
 spositiones, per alterationem habent, causa est quia huiusmodi formæ, per materiam constitutæ
 sunt

- A sunt. Ob hanc eandem causam, mutuam cum subiecto dependentiam habent, nisi enim esset
 perfectio materiæ communicata, subiecto non indigerent, neque agente opus foret, esse per
 transmutationem largiente, & idcirco sicut subiectum, per formam habet complementum, ita
 forma per subiectum substantiatue. Sunt rursus huiusmodi formæ contrarium habentes, nam
 omnis ortus, & interitus ex contrario in contrarium procedit, ueluti in physicis Arist. definit,
 & ideo altera, alteram corrumpit, at corruptio, & generatio agente indigent, huiusmodi itaq;
 formæ ab agente illud habent, ut antiqua detrudatur, & noua, atque opposita, de potentia ad
 actum educatur. Rursus actionis finitæ sunt, nam ubi contrarietas, & materia, ibi corruptio,
 quare infinitarum actionum esse nequeunt. Hæc itaque sunt, quæ formis materialibus con-
 ueniunt. Oppositæ uero conditiones, formis omnino abiunctis competunt, nempe quoniam
 omnino à materia abiunctæ sunt, neque eam constituunt, neque ab eadem constituuntur, qua-
 re agente non indigent, ipsas de potentia ad actum transferente. Pariter neque diuiduæ sunt,
 nam si formis diuisio accidit, ob subiectum magnitudine affectum, huiusmodi formæ in subie-
 cto non sunt, quare neque eius partitione diuiduæ, dispositione etiam non indigent, quoniam
 agente uacant, & materia, quæ ob suam indeterminationem, omnes est potens suscipere for-
 mas; Neque contrarium habent, nam ubi contrarietas, ibi ortus, & interitus, quare essent for-
 mæ per materiam constitutæ, & agente indigerent, ortus enim, & interitus sine agente esse ne-
 queunt, & partibiles etiam forent, ad subiecti diuisionem. Sunt rursus infinitæ actionis, nam
 operatio modum existendi formæ insequitur. Quare cum huiusmodi formæ perpetuæ sint, ca-
 rent enim materia, & contrario, quæ ortus, & interitus causæ sunt, iure infinitæ actionis erunt;
 forma enim, quæ in materia est, quoniam finitæ actionis est, augmentum, & decrementum
 suscipere potest, & diuiditur in partem, & totam, & uirtus totius, maior est potentia partis, &
 idcirco hæc se mutuo inferunt, formæ, quæ infinitæ actionis sunt, non sunt in subiecto, dimen-
 sione affecto, neque ipsæ formæ constitutæ in esse per subiectum sunt, ob eandem etiam cau-
 sam, quia infinitarum sunt actionum, scimus huiusmodi uirtutes, materiam multam in poten-
 tia non habere, pari pacto non habere magnum, & paruum, quæ in materia indeterminationem
 indicant, neque incrementum, & decrementum recipiunt, siquidem diuiduæ non sunt, ad sub-
 iecti diuisionem, quoniam in materia magnitudine affecta non recipiuntur, ob id, quod infi-
 nitarum sunt actionum. Neque habent contrarium, nam ubi contrarietas, ibi corruptio, & ita
 infinitarum actionum non essent. Cæterum huiusmodi formæ, ueræ formæ non sunt, nempe
 retro docuimus rationem formæ, in eo consistere, ut sit principium primum, quo res est, id
 quod est, sed secundum quandam similitudinem, nam ueluti forma, quæ rem constituit, ei
 opus largitur, ita cælestes mentes, cælo actionem præbent, ob quam diuinitatis efficitur par-
 ticeps, largitur enim lationem orbicularem. Rursus uti uera forma, actus est, ita cælestes
 mentes, actus sunt. Deficiunt uero, à ratione formæ, quoniam subiectum in esse non con-
 stituunt, in quo formæ ratio consistit, & ideo potius, agentes causæ nuncupantur: etenim phi-
 losophus secundo de anima, ait quod forma, quando subiecto corpori, opus largitur, illius
 37 agens appellatur. Intelligentia uero, motum orbicularem cælo largitur, ergo agentis ratio-
 nem potius subibit, siquidem causæ efficientis ratio, ut secundo phys. & quinto meth. est, ut sit
 28. 4. principium unde motus. Ex his huius mediæ formæ natura aperta fieri potest, nempe media
 non dicitur, quoniam ex extremis conflata est formis, sed per comparisonem mediam dicitur,
 utrisque enim, extremis formis persimilis est, à quibus etiam separatur, & ideo, media per al-
 legationem dicitur, est enim formis materialibus persimilis, nam ueluti hæ ipsæ formæ, propria
 subiecta, inesse constituunt, ita forma hæc media, suum subiectum inesse constituit. Ab his
 tamē separatur, quoniam à subiecto non constituitur, neque diuidua eius diuisione est, nec ha-
 bens contrarium, neque finitæ actionis, & in his, cum formis omnino abiunctis consentit, qua-
 re magis cum formis abiunctis, quam cum his, quæ in materiæ gremio resident, affinitatem ha-
 bet. Forma itaque hæc media, quæ cæli anima sentiens est, cælum constituens, atque ipsum
 animal reddens, formis materialibus consimilis efficitur, atque quodammodo cum materia com-
 mercium habere dicitur. Verum quoniam subiecti quod constituit, diuisione non partitur,
 neque habet contrarium, neque finitæ actionis est, quodammodo separata, & omnino abiun-
 ctis formis, similis efficitur. Hæc itaque cum declarata sint, causa nunc largienda est, cur ani-
 ma hæc sentiens, cælesti corpori, lationem in gyrum largiri nequit, sed corpus orbiculare in-
 telligentia indiget, ut circumferatur.

ET ut res, de qua sermo futurus est, aperta reddatur, prius intelligere oportet, formas, quae ab omni materia abiunctae, atque prorsus liberae sunt, esse per se bonas, quinimmo bonitas in his, & perfectio in summo consistit, ob commercium enim, quod cum materia, forma habet, à perfectione recedit, itaque caelorum mentes, cum ab omni prorsus materia liberae sint, per se itaque bonae, atque perfectae existunt. Verum, quoniam boni ratio est, ut communicetur, necessum igitur est, ut bonitas sublunariis rebus ab his mentibus communicetur: atqui bonitas haec, secundum peripateticos, non nisi per lationem orbicularem rebus impartiri potest, iure igitur intelligentiae caelesti corpori, orbicularem motionem largiuntur, anima uero sentiens, quae caelo accommodata est, quia commercium quoquomodo cum materia habet, nec non caelestis corporis pars existit, quae semper respectu totius imperfectionem dicit, quare bonitatem & perfectionem in summo habere nequit, quare bonitatis communicatiua non est, ueluti mentes, & idcirco orbiculationem efficere nequit. Sed ut omnis de re hac dubitatio tollatur, quoniam pacto rebus anima haec prouideat, & quomodo prouidentia haec, ab ea intelligentiarum diuersa est, pariter quod à rebus contingentia, per hanc animae notionem, non tollitur, explicabimus, sed ut uniuersa oratio manifesta fiat, accipere oportet, tres esse formarum ordines, primus, qui supremus est, & reliquis praestat, mentium ordo est, in quibus prima omnium causa, quae deus nuncupatur, omnibus praestat. Secundus, qui inferior est, atque extremus, is est, qui formas omnes cognitionis expertes, in se continet, atque huius ordinis formae sunt, quae ex sinu materiae educatae, & sine cognitione operantur, quae naturales formae nuncupantur. Tertius, qui medius est, animae sentientis est, qui quidem ordo, secundo superior, primo uero inferior est. Verum, quoniam secundus ordo, cognitionis omnis expertus est, de eo nullus impresentiarum erit sermo, sed de primo, atque tertio. Primo itaque formarum ordini, duae functiones accommodatae sunt, motus in gyrum, & intelligere: sed quo ad primam functionem pertinet, scire, secundum Peripateticos, oportet, nullam huius ordinis mentem, (humana excepta,) inferiora apprehendere. Deus enim, qui prima mens est, seipsum tantum intelligit, & si omnia percipere dicatur, eminenter, & non sub proprijs rationibus comprehendit, uti retro monuimus, Consimiliter caeterae mentes uiliore ipsi, non percipiunt, nisi eminenter. inquit enim Auer. quarto libro paraph. meth. in intelligentiis, cum causa intelligit causatum, nulla est inter causam, & causatum diuersitas, quoniam causatum ideum cum causa fit, cum itaque secunda intelligentia, eorum quae infra ipsam sunt, causa sit, ergo cum, ea cognoscit, haec, idem omnibus modis, cum ea sunt, uti in prima mente, Quare secunda quoque dicitur quoquomodo omnia intelligere, quae sub ipsa sunt, quia se cognoscit, quae eorum omnium, quorum ipsa est causa, perfectiones continet. Sed de humana mente dubium est, quoniam haec uiliore apprehendit, sed ad hoc nos dicimus, quod etsi humana mens, uiliore percipiat ut puta sensibilia, & rerum, quae in materia sunt naturas, non tamen ea ratione, qua mens est, hanc functionem exercet, ita enim, ea solum, quae perfectionis eius sunt, intelligit, ueluti se, & supremas mentes: cum uero sensibilia apprehendit à sua perfectione progreditur, nam ab horum cognitione imperficitur, quo pacto, digni nomen, sortitur. Causa uero, cur haec percipiat, humanus intellectus tertio libro de anima à nobis explicata fuit. Intelligentia uero secunda, quae animali diuino praestat, uiliorem formam non cognoscit, & licet penes hoc à prima intelligentia non secernatur, ab ea tamen penes illud secernitur, quoniam prima tantum se intelligit, sed secunda non tantum se, sed & supremam, & ideo, res intellecta, & intelligens omnibus modis, in ea non sunt, sed quoquomodo sunt diuersa; & ideo composita est, ex ali-

H 14 quo quod formae & materiae ex proportionem respondet. unde Auer. tertio de anima inquit, quod intelligentiae sunt sibi inuicem perfectiones, quoniam suprema ab inferiori intelligitur, & ideo eius perfectio dicitur, ut ipsemet docet, in epith. meth. libro quarto: Et dicamus inquit, quod iam fuit ostensum in libro de anima, quod intelligibile, est perfectio intelligentis, & eius forma: & cum dicimus unum istorum intelligere aliud, dicimus, quod intelligit illud, ita quod perficitur per ipsum. Quare in secunda erit intellectuum multitudo, & ita aequae perfecta, ut prima non est, ut in tertio de anima docuit, Auer. unde quanto secunda inferior erit, tanto imperfectior, & maior intelligibilium multitudo in ea erit. Quare quo pacto in primo formarum ordine comprehensio se habeat, patet: & de secundo opere agamus, de quo licet multa essent explicanda, eorum, multa omitemus, & quae materiae disputationi deseruiunt, referemus, & primum, cum ab his mentibus, sit motus in gyrum in diuinis animalibus productus, cur mouent: Alterum, si ut prouideant, mouent; quo pacto motione rebus prouident. sed primum dissoluere difficile non est, ideo enim motio, ab eis producitur; nam per motum, in optima dispositione

A dispositione conseruantur. Ista nanque mentes, cum omnis materiae expertes sint, ob quam rebus imperfectio prouenit, absolute perfectae, atque bonae sunt, necesse igitur est bonitatem hanc rebus communicari, boni nanque esse, est, ut communicetur, & proinde res eo bona, quo commuicabilis est. Quare mentium bonitas opus est, ut rebus communicata sit, sed diuina bonitas, bifariam rebus impartitur, motu, & cognitione, intellectu autem bonitas, & perfectio mentibus omnibus, & formis, quae prope Deum sunt, communicatur, est enim Deus summe intelligibilis, atque summe appetibilis, sui intellectu, & appetitum in mentibus reliquis communicat. Intellectio autem Dei ut Arist. placet & cuiusque separatae formae, intelligentis substantia est, quare substantia diuina, mentibus inferioribus communicatur, cum igitur appetentes sint reliqua intelligentiae primam causam appetunt, cui similes fieri student, & ideo Arist. 12. diuinorum inquit, primum principium mouere, ut amatum atque intellectum quod. Auer. particula sequenti confirmat, dicens, & intendit per hunc sermonem distinguere inter primum principium, & alia separata, alia enim principia uidentur esse, dicta & de siderata propter alia, scilicet principia, aliorum motuum, praeter motum diuinum: quod autem hunc motum facit, uidetur esse electum propter se. Et paulo post, dicamus quod nulla forma est, quasi finis, & communis, & uniuersalis nisi illa, ex eis, quae habent actionem communem, & haec est dispositio mouentis primum caelum motu diuino. Dispositio in inuamento corporum caelestium ad inuicem in creando entia, quae sunt hic & conseruando ea est, sicut dispositio regentium bonorum, qui fiunt, se ad inuicem in regendo bonam ciuitatem, quoniam omnes actiones eorum, sunt circa actionem primi principis. Quemadmodum igitur primus princeps, in ciuitatibus necesse est, ut habeat actionem propriam, quae est nobillissima actionum, & si non, esset otiosus, quam actionem intendunt, per suam actionem omnes, quae sunt sub primo principe. Quemadmodum igitur est in actionibus principum, ut prima actio sit, sic est intelligendum, de istis formis mouentibus corpora caelestia, mouet igitur prima, ut amata & de siderata, caeterae autem appetentes sunt, eis similes fieri. Non ita quod Deo aequales fiant, esset enim hic appetitus otiosus, sed secundum proportionem, Deo similes fiunt: uti enim prima intelligentia, primum corpus sempiternum mouet, & per motum in optima conseruatur dispositione, ita & reliquae formae, suos orbis mouent, quoniam ita in optima dispositione existunt, Ita enim bonitatis communicatiuae sunt, ex quibus patet, quo pacto Deus mentibus illis prouideat. Est enim prouidentia ut recte Alex. primo & secundo disputationum naturalium, ob illius, cui prouidetur commodum, & utilitatem, oppositiones suas exercere, & illius gratia, finem statuere. Quare cum ex secunda intentione, gratia eorum, quae extra deum sunt, Deus agat, & illis commodum, & utilitatem impartiat, illis igitur prouidet, Patet itaque quo pacto superis mentibus Deus prouideat, sed quo pacto motione reliquis prouideat, opus est, ut explicemus, quod manifestum fiet, si prius quid prouidentia sit, quot sint prouidendi modi, referemus. Est itaque prouidentia, autore Alexandro, ob illius, cui prouidetur commodum & utilitatem, operationes suas exercere, & illius gratia, finem statuere. haec trifariam dicitur per se, & per accidens atque modo medio, per se uero, is alteri prouidere dicitur cum ex prima intentione, suas dirigit actiones, ad illius, cui prouidet, utilitatem, ueluti si caelestes substantias mortalium gratia, prima intentione, proprias actiones exercere dixerimus. Dicitur uero, ex accidenti prouidere, cum is, qui ita dicitur prouidere, nullo pacto commodum, eius, cui prouidetur, intendit, sed ex quibusdam, quae ab illo fiunt, aliquid utilitatis, ipsum consequi contingerit, cum ille, qui hoc modo prouidet, quod accidit, prorsus ignoret, quemadmodum, si quis thesaurum in terram fodiat, quem aliquis arando inueniat, qui enim thesaurum humi abscondit non intendebat in aratoris commodum illud facere, licet sequutum sit, ut thesaurum arator non intendens inuenit. Est tertius prouidendi modus, qui medius est, fieri enim potest, ut agens prima intentione alterius commodum non intendat, suasque actiones gratia illius non expleat, sed ex secunda intentione, hic prouidendi modus, quodammodo per se, quodammodo per accidens dicitur: ex accidenti enim dicitur, quoniam primo commodum illius cui prouidetur, non intenditur: per se autem, quoniam saltem ex secunda intentione intenditur, uti si quis terram fodiens, thesaurum inueniat, thesauri inuentio quodammodo per se, quodammodo ex accidenti, tum utroque modo dicitur, si enim ut Thesaurum inueniat, terram fodit, & gratia illius hanc suam actionem primo explet, per se inuentio, diceretur, sin autem ad plantandum, deque auri inuentione, nullam omnino habeat intentionem, ex accidente dicitur auri inuentio, sed si ut primo plantet, secundo ut aurum inueniat, terram fodiat, auri inuentio, & per se, & ex accidenti dici potest, ea enim ratione, quia primo non intenditur, ex accidenti inuentio dicitur. Sed quatenus huius gratia, quodammodo operatur, per se inuentio dicitur. Prouidentia rursus, altera sine cognitione est, & est, quando agens alicuius gratia operatur, illius commodum per suas actiones intendens. Illud autem, cui prouidetur, prorsus ignorat, quo

pacto naturâ rebus, quæ natura constant, prouidet, Altera cum cognitione est. Fitque, cum
 agens eius, cui prouidet, cognoscit utilitatem, atque illius gratia operatur. Supremæ itaque
 mentes, & omnium, præcipue prima, licet, rebus cunctis prouideat, per se tamen, & primo
 earum gratia non operatur, quod enim alterius gratia primo agit, eo dignitate est inferior, Quæ
 re Deus, rebus, quæ infra ipsum sunt, uilior, atque imperfectior esset, uti enim dominorum
 actiones, propter seruos non sunt, ita supernarum mentium functiones, gratia rerum, quæ sunt
 hic, non erunt, & causa est, quoniam ut secundo physic. & secundo meth. Arist. testatur, finis
 uult esse bonum, & optimum, Deo autem, supremisque mentibus, nil melius, non igitur
 prima intentione, suas exercent, actiones, ob res, quæ ipsis uiliores sunt. Neque itidem re-
 bus omnino ex accidenti prouident, nam raro à supremis mentibus mundo inferiori commoda
 & utilitates prouenirent, sed secus experientia docet, cum semper sub eadem dispositione mun-
 dus sublunaris se habeat. Continua enim est rerum sublunarium generatio, & corruptio, con-
 tinuo sol oritur, ex accidenti igitur non prouident, sed modo medio: quoquomodo enim per
 se, quoquomodo ex accidenti: ex secunda enim intentione, Deus gratia nostri agit, & operatur
 uti Arist. docet secundo cæli, idem etiam Auer. cum inquit, Intelligentiæ non mouent, ut for-
 mæ exeunt, de potentia ad actum, ita quod hæc sit prima perfectio ipsarum, sed est consequens
 earum perfectionem, decima quinta disputatione circa principium, & non est hic motus, inquit,
 apud philosophos, propter illud, quod est hic, prima intentione. & intelligo per primam in-
 tentionem, ut sit corpus caeleste propter id quod est hic, nam motus est operatio, eius propria
 propter quem est. Nam si ita esset, propter id, quod est hic, prima intentione, esset cor-
 pus caeleste creatum, propter id quod est hic, & est falsum apud eos ut sit creatum nobile propter
 ignobile. & 12. prima philosophiæ, & intendit per hunc sermonem, distinguere inter primū prin-
 cipium, & alia separata, alia enim principia uidentur esse electa, & desiderata propter alia prin-
 cipia, aliorum motuum, præter motum diuinum, quod autem hunc motum facit, uidetur esse
 se electum propter se, & secundo physic. ista est dispositio entis necessarii, ut sua actio, sit propter
 ipsum, non ipsum, propter suam actionem, accideret enim Deum esse propter suam actionem,
 si propter cætera entia, quæ sunt effectus eius, ageret. & in epith. meth. sub finem, non uide-
 tur nobis, quod cura de inferioribus sibi sit, ex prima intentione, aliter enim sequeretur quod
 res æternæ, essent corruptibilium gratia, & nobile propter ignobile. Idem etiam Alex. testa-
 tur, secundo disputationum naturalium. secunda igitur intentione supreme mentes nostro mū-
 do prouident, & modus hic est. docuit Arist. secundo & quinto meth. quod supreme mentes
 per se bonæ & perfectæ, sunt, cætera autem bona, & perfectæ dicuntur, ut diuinam participant
 bonitatem, sed quoniam bene esse, est, ut primo moral. Arist. testatur, communicari: necesse
 igitur est, secundum eius sententiam ut earum bonitas communicetur, uerum quum non nisi
 motione, bonitas communicari possit, ideo necessario mouet. Quare motione bonitas rebus
 impartitur, sublunariibus, quibus motione prouidet, motu enim sempiterno tria facere dicitur,
 mouet, & ideo reliqua mouent. Primum enim mouens magis causa motionis est, quam reli-
 qua mouentia, ut 8. physic. calefacit, atque lumen affert, unde calorem per motum, & lumen
 in mundum inferiorem diffusum à supremis mentibus rebus inferioribus comoda utilitatesq;
 impartuntur, quoniam ab immobile & æterno sine medio proficisci non possunt, cum aliquid
 noui immediate ab æterno non proueniat, & ideo secunda intentione agunt, ut docuit Auer.
 secundo cæli. Omne, inquit, quod prima intentione per se agit, secunda intentione agit, propter
 aliud, nisi illud non sit natura apta ad largiendum. Cum igitur supremæ mentes ad largiendum
 sint aptæ, igitur secunda intentione propter nos agunt. & in tertia disputatione, Dei actio se-
 cundum philosophos à scientia procedit, absque necessitate inducere eum ad agendum,
 neque ex se, neque ex re extrinseca, immo tantum ex sui bonitate. & decima quinta dispu-
 tatione, circa principium, inquit, Et falsum est apud eos, ut sit creatum nobile propter
 ignobile, sed ad bene esse, sequitur ignobile, sicut est princeps; cum eo, quod sub eo,
 cuius perfectio non est, absque principe. Princeps uero est, ad perfectionem suam,
 & sic prouidentia de eo quod est hic similis, est, prouidentia principum, de eo quod est
 sub eis, cui non, est euasio, nec esse nisi per principes, & præcipue princeps principa-
 lis, qui non indiget in esse suo perfecto, & nobili, principe. Quare secunda intentione,
 quoniam erga mundum inferiorem suas dirigunt actiones, supremæ mentes, sit,
 igitur ut hunc in modum, ei prouideant. quod clare ex Aristotele habetur, qui octauo
 46.47. physic. ostendit, primum omnium mouens, quoniam motum continuum, & sempiternum
 producit, & hac motione cælum mouet, causa est, & quod ea quæ sunt in mundo hoc, & gene-
 rantur & intereant, moueantur, atque quiescant, & quod perpetua sit in eis, generatio, corruptio,
 & motio; & quamuis ex secunda intentione prouideant mentes illæ, hæc tamen prou-
 dentia sine cognitione est. Est enim antea, à nobis demonstratum, supremas mentes eis uilio-
 ra

A ra non comprehendere, quare prouident, quoniam cum per se bonæ sint, necessario earum esse
 sequitur bonitatis communicatio: quæ quoniam non nisi per motum communicari potest, mun-
 do inferiori, necessario motio, illarum esse sequitur, quo etiam pacto supremis mentibus,
 Deus suam bonitatem communicat, ita enim eis prouidet, quod illa non cognoscit, sed ille in
 earum substantia, primam mentem cognoscunt, in eius cognitione, & beantur, & summe de-
 lectantur. Pari etiam pacto animæ sensitivæ, quæ in animali diuino est prouidet Deus: Hæc
 enim anima, Deum cognoscit, quoniam cū ipsa Dei quodammodo sit effectus, & se perfecte
 cognoscat, igitur id à quo pendet, cognoscit. Quare primam mentem à quo est quoquomo-
 do producta, hæc tamen cognitio non æque perfecta est, uti illa mentium, cum forma hæc,
 ab illis deficiat, Quare eius substantia deficit, cum primam causam refert. Adhuc si hæc ani-
 ma, primam causam non cognosceret, defectus aut ex Deo esset, quod dici nequit, cum ipse sit
 summe intelligibilis, neque ex parte animæ sentientis, quoniam phantasia rationalis, in no-
 bis per ratiocinium particulare, mentes apprehendit supremas; magis igitur hæc, cum ex
 materiæ gremio non sit producta. Quare sui cognitionem largiens, huic animæ Deus
 prouidet, Quare ut unde digressa est, redeat oratio, causa patet cur moueant, & quo pacto
 B motione rebus, quæ oriuntur, & intereant prouideant. Sed ad alterum formarum ordinem, ut
 sermonem conuertamus oportet, sub quo sentiens anima quæ in animali caduco est, inuenitur;
 cuius natura explicata est, in his disputationibus, quas de facultatibus animæ sentientis, con-
 scripsimus, & ideo de ea, quæ animali diuino ascribitur, disputationem faciemus, quam prius
 demonstrabimus, singulares rerum caducarum naturas cognoscere, deinde quo pacto rebus
 prouideat, mox dubia contingentia soluemus, atque primum ita probandum aggredimur;
 Omne quod gratia alicuius finis operatur, aut ipsum sibi finem definit, & determinat, aut ei, ab
 altero finis definitur, alioquin non magis hac, quam illac tenderet, nullaque regula, & temere,
 & inconsulto ageret; agentia autem naturalia, in fines determinatos tendunt; quoniam non te-
 mere naturales utilitates consequuntur, quoniam nunc non semper, & ut frequenter, sed raro fi-
 nem adipiscerentur; & ita casu omnia eueniant, sed hæc ipsa agentia sibi finem, non definiunt,
 cum rationes finis ignorent, ab aliquo igitur præstituitur finis, quod ipsum cognoscit, hoc au-
 tem, cum nulla mentium sit, quæ animali diuino ascribitur, quemadmodum ex demonstratis pa-
 tet, igitur anima sentiens, quæ cælo inest, agentibus, quæ sunt hic, finem determinat. Qua
 etiam ratione manifestum sit, præter intelligentiam, cælo sentientem animam inesse, quæ finem
 C agentibus sine cognitione definiat. Adhuc, est eandem rationem ita aggredi, omne quod agit,
 aut cognitione, aut natura agit, quod cognitione agit, illud primo concipit, quod mox actione
 consequitur, & priusquam foris prodeat effectus, in eo eius tota similitudo præfuit, qua con-
 citatur ad agendum: in eo uero, quod agit secundam naturam, similiter naturalis effectus effi-
 gies, prius existit, qua effectus ipse ui, & potestate actionis foris depromatur. manifestum hoc
 in igne, qui generat ignem, in plantis, quarum quæque similem producit, oleam olea, ficus
 ficum, finem uero non omnem, sed decretum atque definitum, & selectum curat adipisci, id
 quod dicimus agere ex cognitione, quod quidem ex se manifestum est, sed & id pariter, quod
 agit secundum naturam id ipsum curat, quoniam spectamus ab eo sui generis, & speciei parti-
 cularia individua non alieni, atque remoni perferre solere, & siquid in huiusmodi rebus, uel
 præter intellectum uel præter naturam, acciderit, id totum peccatum, & monstrum uocari con-
 suevit, quoniam à fine decidit, quem curabat intellectus, & natura. Præstitui igitur finem oportet,
 in quem, tam hæc, quam illa ferantur, alioquin non magis hac, quam illac, pergerent,
 nullaque regula, sed temere, & inconsulto prorsus agerentur; quo fit, ut fateri oporteat, na-
 turæ opera, cum ad exemplari quodam educantur, & in fines non promiscuos, & uarios, sed
 D certos, & statutos proficiscantur, non temere, non casu dirigi; Alioquin non semper, & fre-
 quentissime, quod fieri cernimus, sed nunquam, uel rarissime, illos consequerentur. Verum
 cum præstituire fines nequeant, ea quæ sunt cognitionis experita, qualia elementa, plantæ, &
 huiusmodi cætera, præstitui illis, eos ipsos oportet, fines, ab aliquo, cui adsit cognitio. unde
 illud uulgariter, omne opus naturæ, esse opus intelligentiæ, id uero quod cognoscit, nulla men-
 tum, quæ cælo ascribitur esse potest, ab anima sequitur sensitiva, quæ diuinis animalibus est
 accommodata. Ab hac itaque finis præstituitur ijs, quæ cognitionis sunt expertia. quod ex
 Auer. libro de somno, & uigilia confirmatur, qui opinatur, in generatione cuiuslibet indivi-
 duum animalium, & stirpium concurrere, præstet, principium naturale, intelligentiam agen-
 tem, quæ naturali principio utitur, quemadmodum artifex suo instrumento. cuius hæc sunt
 uerba: Individuum animalium, & caelestium, fieri non potest, nisi, per cognitionem illius,
 quæ ab aliqua forma separata sit, quæ utitur agente naturali, ut artifex instrumento. natura igitur,
 licet sine cognitione agat, alterum tamen est agens quod non est nisi cælum, quod id co-
 gnoscit, & eo uti instrumento utitur. quare cum individuum non nisi sensu apprehendatur per
 R 4 uim

46.47. uim igitur sensitivam, quam in se habet, individua hæc cognoscit. & octavo phys. asserit, cælum uti artifex se habere, agentia quæ sunt hic, instrumenta esse, sed artifex per cognitionem effectus agit, instrumentum nequaquam, cælum autem, cum omnibus effectibus producendis cooperetur, qui singulares sunt, omnes igitur per uim sensitivam cognoscit. & Arist. in lib. de bo. for. extant, inquit, nonnulli homines in suis actionibus bene fortunati, in quibus à meliori principio, uti à Deo reguntur, & Dei nomine, cælum intelligit, Empedoclem imitatus, ut primo de anima, & 12. meth. & 8. phys. boni igitur fortunati à cælo sunt, ita eos dirigente, quare homines felices cælum cognoscit, qui, quoniam singulares sunt, igitur per sensum, qui in eo est. eodem etiam libro Deum futura cognoscere concedit, inquit, à Deo autem, per se hoc & benevidere, & futurum, & præsens, & quorum ratio, per id uidelicet præterita, sed nomini Dei; primam mentem non intelligit: hanc enim, quæ Deus non sunt, intelligere non posse, antea monstrauimus, ergo uti consuevit, orbiculare corpus, quod per animam sensitivam, & quæ præterita, & quæ præsentia sunt, atque futura apprehendit. quæ cum aperta sunt; tempus est, ut quo pacto mundo inferiori prospiciat, aperiatur. Quæ res licet ex ostensis manifesta sit, breuibus tamen, rem exponemus. Natura itaque, quoniam absque cognitione operatur, & in fines non promiscuos, & varios proficiscatur, igitur, non temere, & casu dirigitur, alioquin non semper, aut frequenter, finem consequeretur, ab aliquo igitur dirigi necesse est, cui, eorum, quæ natura sunt, cognitio insit, & ideo recte Them. à quo Auer. accipit, 12. meth. asseruit, esse opus naturæ, esse abiunctæ formæ opus, ab hac enim natura, in suis actionibus dirigitur. Hoc ipsum exemplis multis in artibus intueri potest, ad quas finis consideratio pertinet, eas enim uidemus, ijs, quæ ad finem referuntur, percipere, & quid agendum sit, certis regulis præstitueri, ne à recto deuiant, sic civilis gubernatio, cui bonum totius reip. pro fine statuitur, quod pace, uel acquiritur, uel seruatur, militari præcipit arti, cui & bellum conficiendum, & paranda uictoria, propter pacem. Sic æquestri negotio, eadem ratione militaris prescribit industria, quid agendum sit, & in nauali prælio, ut præfecti uictoria comparetur, quo pacto flectenda gubernacula, quo remi agitandi, quo multi flexiles, in hostilem classem unci, & harpagones iacienda sint, Data sunt regulæ à Duce, ita in alijs intueri licet. Pari etiam pacto, uniuersa, quæ in sublunari mundo sunt, referuntur, ut Dei bonitatem consequantur, atque in illum, ut in finem supremum, ab aliquo igitur regulas suscipere oportet, quibus diuino, & sempiterno esse participant, & quod cuique proprium est, expleant. In quibus quoniam mira est diuersitas, dubio procul in unum non redigerentur ordinem, nisi unus esset totius ordinis optimus gubernator, quo aliorum, alia susciperent actiones, quo alijs alia consulerent, quo pugnantia iniretur pax, quo diuersorum coitio, quo demum extra difformi uarietate, concordia gigneretur, & unica totius materiæ dissonaret harmonia. Dirigit uero cælum, per animam sentientem, quam in se habet, ea, quæ apud nos agentia sunt, quibus, motione, lumineque intermedijs, naturales quosdam impetus elargitur, qui sunt, huius formæ instrumenta, per quos, in suis actionibus agentia hæc diriguntur. Gignit uero huiusmodi impetus, per sua organa, quæ stellæ sunt, ut monet 2. cæli Auer. asserit, cælum per stellas, tãquã per organa agere. Verum quoniam receptum, per modum suscipientis recipitur, inde fit, cum recte præparata est subiecta materia, ut recte quoque impetus suscipiantur, & proinde nonnulla agentia sunt, quæ semper, uel ut frequenter prædefinitum finem consequuntur. Cum uero non recte susceptiuum se habet, neque impetus recte suscipiuntur, & proinde multoties à recto recedant agentia, & idcirco si in alicuius speciei individuo, error, & deceptio contingit, ex receptiui defectu, naturam hanc non potentis recte suscipere, prouenit, non sentientis animæ uitio, ipsa enim omnibus eiusdem speciei indiuiduis, impetus largitur, & quemadmodum ipsa, illos, sunt apta suscipere, nanque si subiecta materia recte fuerit affecta, ex proportionem impetus recipit, quorum ratione bona, uel mala fortuna hominibus accidit, quibusdam enim cuncta uoti succedunt, Alijs uero, aut raro, aut nunquam, quod quidem non accidit, quoniam unum magis, quàm alterum indiuiduum animæ sit curæ, non enim recte rebus ipsa prospiceret, quoniam pro cuiusq; conditione, bona, uel mala non distribueret, ut libro de bona. for. docuit Arist. multa enim præter rationem, & meritum, etiam impune committi uidemus, hinc bella à timidissimo, & in consilio Imperatore quandoque prospere confici, contra, peritissimum Ducem succumbere, & manu imbecilliori, & pauciori prosterni, hinc probos, doctos, integerrimos, agere, pelli, trucidare, ignaros, scelestos, nequissimos, diuitijs affluere, iuari, atque defendi, Hinc innocentissimum uirum alieni nihil appetentem hastilibus gladijs in frustra secari. crudelissimum tyrannum latronem, & sicarium humani sanguinis situbundum sicca morte decedere, & proprio in cubiculo, in corona filiorum, & amicorum spiritum exhalare. fit igitur ut æque cuncta indiuidua ei uere sint, & æque omnibus impetus largiuntur, qui quoniam in subiecto non eodem modo affecto suscipiuntur: Inde fit ut non eodem modo per hos homines operentur. fit tamen inter-

A dum, ut in his recte sint impetus suscepti qui sapientia ualent, quamuis uti ratio præcipit, ita uoti res succedit, unde si quis nobis accidit, aliud prosequi quam ratio ostendit ab hoc principio lati, & interrogati cur magis hoc quàm aliud prosequamur causam largiri nescimus, & ideo Arist. ait hos à Deo motos, & ductos esse, per hos impetus intermedios eis congenitos. Quare agentia quæ recte hos suscipiunt impetus, recte semper operantur, & res semper uoti succedit. Qui uero non recte, in eis debilitate operantur, & raro recte agunt, fit proinde multos insipientes multa bene dirigere, & operari, ut in arte militari, & multis alijs intueri licet. Quare uti hominibus uis hæc insita est, ob quam in suis actionibus diriguntur, ita rebus singulis, natura hæc, communicata est, per quam, in proprios fines diriguntur. Quo igitur pacto agentia hæc, anima sentiens, in suos fines dirigat, perspicuum est.

Huius animæ notionem à rebus contingentiam non tollere. Cap. 31.

Sed duo sunt, quæ huic opinioni obstare maxime uidentur, quorum alterum, si anima hæc, præterita, præsentia, atque futura cognoscit, cum hæc cognitio certa & non mutationi subiecta sit, contingentia igitur à rebus, & libertas ab homine tollitur: Alterum, si res cognita, perfectio est, eius potentia, quæ cognoscit: igitur substantia hæc, quæ longe, his quæ in mundo nostro sunt, præstantior est, ab horum cognitione imperficeretur: Sed primum quod magni momenti est, ita dissoluimus, sed erunt nonnulla, prius accipienda, & primum erit, Horum trium, necessarij, eius quod fieri potest, & eius quod fieri non potest, notio accipienda, de quibus, etsi retro dictum est, quædam tamen breuibus repetemus, ut nostro sermone conferant. Necessarium itaque, licet non simpliciter dicatur, ut 5. meth. docuit Aristoteles illud tamen, quod simpliciter necessarium est, semper ens est, & in omni tempore ens, uti docuit Aristoteles primo cæli, circa finem. id autem fieri non posse dicitur, quod semper non ens, & non est quandoque ens, quandoque non ens, ex quorum rationibus quid sit, quod fieri potest, patet, quoniam medium est, inter semper ens, & semper non ens, & est quandoque ens, quandoque non ens. Quare quod fieri potest, illud dicitur, quod cum non est, potest esse, & cum est, potest non esse. quibus eorum patet error, qui asserunt, possibile esse, quod potest esse, & non esse, ita quod uti potentiam habet, ut sit, cum non est, habet potentiam, ut nunquam sit, quod fieri non potest, hoc enim dicitur semper non ens, quare quod non est, & potest esse, necessario quandoque erit. ita cum Arist. primo cæli arguit, quando monstrat negationes semper entis, & semper non entis uni, & eidem inesse, ergo possibile dicitur, quod cum non est, potest esse, & cum est, potest non esse, & ideo quando non est, si in esse ponatur absurdum nullum sequitur, similiter cum est, quoniam potest non esse, si ponatur in actu absurdum nullum sequitur. Verum id quod fieri potest, quod alio nomine contingens uocatur, trifariam dicitur, quoddam ut in pluribus, & ut frequenter fieri consuevit, quod, ut docuit Auer. secundo physice. dicitur, quod sua natura est aptum, ita sæpius fieri. Rarum aliud contingens dicitur, quod sua natura raro est aptum fieri, aliud contingens ex æquo uocatur, quod sua natura dicitur, quia æque non magis ipsum, quàm oppositum inueniri potest, uti sedere se habet, sui ex propria natura competit, ut non magis ipsum, quàm suum oppositum sit aptum ex æquo esse, ut tamen alterum eorum ad esse prodeat, causa agens consuevit, quæ magis pro uno, quàm pro altero facit, & pro inde ipsum magis, quàm oppositum euenit, ut docuit Auer. secundo & octavo de physica. auditu. Sed contingentia hæc, altera in naturæ actionibus inuenitur, altera in actionibus humanis. Contingens autem, quod in naturæ actionibus inuenitur, necessario ad actum deducitur, sed hæc necessitas, ex suppositione est, Hoc enim contingens non est, nisi generabile, & corruptibile, Verum illud generale dicitur, quod potentiam habet, ut ad esse prodeat, sed hæc potentia bipartita est, altera, quæ actui, & formæ opponitur, quæ actu adueniente deletur, quæ potentia propinqua uocari consuevit, altera est potentia, quæ non opponitur actui, sed ad actum refertur, ut ad suum complementum, quæ forma adueniente non tollitur, sed perficitur, & dicitur susceptiua potentia, quæ natura materiæ, est quæ una numero est, omnibus, uti materia, merito huius potentia, res generabilis non dicitur, quoniam ob hanc potentiam, neque generatio, neque corruptio, rei competit; Quandoquidem potentia hæc, non magis hanc, quàm oppositam formam, est apta recipere, non enim, sub una magis, quàm sub alia forma esse potest, & ideo Auer. primo cæli inquit, quod contingit aliquid præfuisse, in materia, tempore infinito, propterea quod, materia ex se tempore antea infinito erat apta formam quam nunc habet, recipere. Altera potentia, quæ respectiua dicitur, ab agente, in materia producta est, agens autem materiam prius præparat, præparamenta quædam in ea producens, ex quibus in materia, potentia resultat, qua hanc potius, quàm illam formam suscipere fit apta: interdum tamen accidit quod agens hanc potentiam in materia producere non potest & ideo sibi cõsimile in specie, nõ generat.

nerat, sed defectus naturæ accidit, sed defectus naturæ contingit, aut agentis debilitate, aut materia uitio prouenit. quare, quoniam agens potentiam hanc in materia non producit, consimile in specie non producit, quia cum materia defectus sunt, non proinde fiunt, quoniam aliquod erat generabile quod non generatur, quoniam illud, quod simile agenti generabile non dicitur, cum eius in materia non sit potentia, sed monstri potentia, ideo naturæ peccatum producit. Nulla igitur potentia frustratur, non materia, quoniam ea, quæ eius natura est, cuiusque formæ capax est, neque propinqua, quoniam hæc, formam monstri respicit, quæ ad actum deducitur, neque agentis, cum sua natura sit interdum, aptum monstrum: producere quod igitur generabile est, necessario generatur, & effectus casu dicitur fieri, quoniam sit effectus, raro ab agente intentus. Quare ex his patet, quod omne generabile, quatenus generabile, necessario generatur, quoniam generabile dicitur, merito secundæ potentia, quæ cum in materia est, fieri non potest, ut ad actum non prodeat, ratione enim alterius potentia rei, neque generari neque corrumpi repugnat, ob illam igitur potentiam gigni res non dicitur. Ex his patet, quod cognitio quam uis hæc sensitua cælo insita, de rebus, quæ à natura sunt, habet, contingentiam non tollit, nouit enim, quod res generandæ sunt, quæ necessario quandoque generantur, & cum genitæ sunt, nouit, quod corrumpendæ sunt corrumpentur quandoque, non enim, cognitio hæc tollit, quin res non generentur, atque intereant, Quare contingentiam à rebus non euerit neque casum, nouit enim, naturam in materia, non posse potentiam producere, ob quam, omnino consimile in specie, producat, & ideo nouit peccatum naturæ, ex suppositione necessario esse faciendum, Quare res, quæ producit, contingens raro dicitur, quoniam raro, est apta fieri. Altera contingentia, in actionibus humanis inuenitur, in quibus, libertas nostra contingit, & ideo quomodo hæc, cum cognitione immutabili huius formæ, stare possit, aperiemus. Sed antequam, quo pacto in nobis libertas sit, palam faciamus, prius de contingentia ad utrumque, sermonem faciemus. Contingens enim hoc (uti antea monuimus) dicitur, quod ex se, neque non esse ipsum potius, quam oppositum, sibi uendicat, sed merito agentis esse, aut non esse capit. Ipsum, aut oppositum, nam, ut docuit Auer. causa quare ad actum hoc, potius, quam oppositum prodijt, est quoniam agens concurrat, quod magis pro ipso, quam pro opposito facit, si quis enim sedet, & non currit, causa est; quoniam agens concurrat, quod magis sessioni, quam cursui confert, cursus autem, & sessio, ad utrumque contingens dicuntur, cum hæc, ex se esse, aut non esse, magis unum, quam alterum non definiat, quandoquidem esse, merito agentis adipiscuntur, cuius merito, fit ut plurimum contingens, & ideo asseruere complures, hanc contingentiam in materia tantum inueniri, cum ipsa sua natura, non magis alteram formarum, quam oppositam definiat, & ideo Arist. potentiam eius, contradictionis potentiam uocat. ex his perspicuum fit, quod licet contingentia hæc, anima sensitua apprehendat, non proinde eorum natura euerit, quoniam, adhuc illam obtinent naturam, ut ad esse, uel non esse beneficio agentis prodeant. Bene autem nouit, in hac hora potius Socratem cursum iri, quoniam causam nouit, quæ magis cursui fauet, quam oppositio cursus, tamen sub his, quæ contingentia, ex æquo dicuntur comprehenditur, quorum productio ex suppositione necessaria est, nam, cum causa præsens est, fieri nequit, quod ad actum non prodeat, res tamen, quæ fit, contingens est. Et de libertate quædam dicamus, de ea enim, abunde differuimus libro secundo de prouid. omnes fere hanc in uoluntate collocant, atque eam contingentia libertate liberam esse contendunt; Ita quod in opposita obiecta & in oppositas functiones possit. Arist. tamé opinatur uoluntatem ad unum esse definitam, puta ad bonum, quod finis rationem habet, duos enim rationem insequentes appetitus, statuit, quorum alter, uoluntas uocatur, quæ boni, quod finis, rationem habet, est desiderium: si igitur in malum, ea ratione qua malum, pergeret, non recte igitur ab Arist. dicitur, tantum in bonum ferri, siquidem subdit, hoc bonum, alterum simpliciter, & uere bonum, alterum apparens bonum, quod malum est, appetitur tamen sub boni ratione, & proinde ipsa non est, nisi inclinatio quædam ad id, quod bonum iudicauit intellectus. alter appetitus electio uocatur, hæc desiderium est medij, ad finem quod intellectus ad finis consequutionem, conferre iudicauit. Ratio enim prius finem statuit, ad quem uoluntas fertur. Deinde de medijs consultat, & cum illud inuenit, atque proprium esse iudicauit, consequitur mox appetitus, qui electio uocatur. Electio igitur est, ad unum definita, igitur in nullo appetituum, qui rationem consequitur, libertas contingentia, secundum Arist. posita est, & proinde licet libertas in nobis sit, secundum Arist. in uoluntate non est, sed alibi sita est, sunt enim in nobis, duæ libertates contingentia, quarum altera est in intellectu, actiuo seu factiuo, altera est, quæ homini competit merito utriusque potentia iudicativa, quæ in nobis sunt, ut merito sensus, & intellectus, Prima namque, quæ ab intellectu proficiscitur ita se habet, nam factiuus intellectus cum operari cœpit, aut agit actione quæ est ratio, quo pacto oppositorum, per se causa esse potest, nam hoc agens consultando agit, sed consultatio

tatio

A tatio tertio moralium, non est de fine, nemo enim de fine consilium capit, sed de medijs ad finem, atque de his, quæ sunt in nostra potestate, quæ contingentia sunt, quæ aliter se habere possunt, ergo cum de medio, quo finis est, adipiscendus, consulit, quoniam medium contingens est, per eum finis consequi, & non consequi potest, quare habet rationem pro utraque parte. Igitur in eo libertas est contingentia, quatenus pro utraque parte, rationari potest, atque per se oppositorum est, sed si spectetur intellectus, ut cum agit, actione, quæ non sit ratio, ut quando ab electione determinatur, quomodo neque oppositorum est, neque liber, cum unius sit per se, alterius ex accidenti, cum de medijs ad finem consultatio facta est, ex illis ratio, quod potentius est, pro fine assequendo, iudicat esse eligendum, & illud electioni offertur. Quare tunc ratio terminatur ad alterum oppositorum tantum, quando per medium illud finem consequitur, per se illius erit, sed si ex medio electo finis intentus, non contingat, illius erit ex accidenti, quæ res ex Arist. habetur nono meth. quando ait, potentiam rationalem esse unius per se, alterius per accidens. ubi Auer. ait, quod cum agens per intellectum, actione operatur, quæ est oratio, per se, oppositum est, sed quando ita non operatur, sed actione, quæ est factio, atque rei productio, unius est per se, alterius ex accidenti; quomodo ratio electione terminatur. Verum de re hac octauo physicorum differuimus. Est altera contingentia libertas in homine, sæpe enim sæpius, aliquid bonum esse iudicamus, & quod prosequendum, amplectendumque fit, quod tamen bonum est, non prosequemur, hanc libertatem nonnulli à uoluntate prodire asseruere, uerum uti antea ostendimus, hæc non est Arist. opinio, & ideo iuxta Arist. dicendum est, hanc libertatem, ex duplici principio, quod in nobis est, proficisci, puta per sensum, & intellectum. Hæc enim principia, interdum pugnant, uti Arist. in mor. docuit, ex hac pugna, libertas hæc oritur, quare homo de contrarijs actibus, non eandem potentiam iudicat, sed per diuersam; per intellectum enim iudicat, esse studiosam uitam eligendam, ad quam fertur electio, sed sensus, à corporis uoluptatibus deceptus, in contrarium tendit, quare patet, quod uoluntas ad illud semper inclinatur, quod intellectus non nisi bonum esse iudicauit, immo non potest nisi bonum uelle, quoniam appetit finem, qui uel est simpliciter bonus, uel apparenter bonus, ut philosophus tertio, mor. docet. Quare eiusdem hominis uoluntas, malum, ea ratione, qua malum non appetere potest. Cum hæc itaque libertate, animæ huius, cognitio stare potest, nam licet Socratem cognouerit homicidium in hac hora committere, causa est quoniam potius sensum, quam rationem prosequi nouit, & proinde iure sunt homines puniendi, neque leges superuacaneæ, cum nostrarum actionum hæc anima causa non sit. Sed quispiam dubitare possit, cognitio hæc non est à rebus causata, igitur rerum causa est, homo igitur suarum actionum dominus non est, sed soluimus hoc, licet enim hæc caduca, sensitua anima cognoscat, sua tamen cognitio rerum causa non est, nisi uniuersalis, quemadmodum animal diuinum, quod inesse constituit, causa est, ita, & sua anima. Quare & sua cognitio, quæ animæ substantia est, cooperatur enim, æque omnibus his, quæ producuntur, præter causam tamen uniuersalem, causa proxima necessaria est, quæ secundum propriam naturam operatur, & suæ actionis causa est, est tamen quoquomodo causa propria, non actionum, & eorum, quæ ab agente caduco producuntur. Sed regulæ, est enim causa, ob quam agentia diriguntur, ne hac, uel illac temere ferantur, ut equi ascensor, equi cursus quoquomodo causa est, non quoniam ipse cursum producat, cum ab equo proueniat, sed dirigit tantum equum, ut finem præoptatum consequi possit: ita hæc anima, non eorum, quæ ab agente producuntur causa producens est, sed in eorum actionibus, agentia dirigit, ne remeant illac, uel illac labantur. facit igitur sensibilis anima, ut quod suum est, unumquodque agens, recte consequatur, ergo cognouit hæc, non absolute, sed dirigendo, quare ita est causa. Ex his illud inferre licet, quod futura contingentia, quamuis respectu nostri definitam ueritatem non habeant, ad hanc relata formam, certam ueritatem habent, cognoscit enim agentem causam, esse ita operandam, non tamen contingentium tollitur natura, uti antea docuimus, semper enim res, quæ futura est, contingens dicitur. Sed de re hac abunde primo libro de prouid. differuimus. Fit etiam ex his manifestum, mentis diuinæ prouidentiam eique, quæ ab hac anima fluit, præstare, ab illa enim entibus bonitas impartitur, non autem ab anima sensitua, cum hæc quodammodo sit mentis instrumentum, cæleste enim corpus constituit, quod mox intelligentia mouet, ut motu bonitatem communicet, cuius ipsa anima, causa agens non est, nisi quatenus cælum, ut sit motus subiectum constituit, & sua prouidentia, agentium singularium dirigit actiones, ut bonitatem à mente diffusam, consequi possint. sed dubium est, quoniam anima sensitua prouidentia, cum cognitione est, ea autem mentis, sine cognitione. Sed ad hoc dicimus, quod non proinde præstantior est, quandoquidem cognitio hæc, non præstantiam sed imperfectionem in hac anima arguit, quoniam à sua perfectione recedit, cum naturas caducas cognoscit, fuit tamen necesse, ut uniuersi orto seruetur, & ideo à mente denegatur cognitio hæc, & Arist.

Cap. 3.

Cap. 3.

& Arist. docuit melius esse, quædam non cognoscere, quàm cognoscere, sed quo pacto fieri, potest, hæc apprehendat, si infinita sunt, si nanque ea, quæ facta fuere, sunt, & fient, spectemus, nulli dubium, si secundum sit æternus, quod infinita erunt, infinitum igitur apprehendit, quod sua natura ignotum est, ut Arist. docuit. sed a quibusdam soluitur, infinitum enim duplex est, alterum actu, quod si daretur, cognosci non posset; alterum potentia infinitum, quod cognosci potest, indiuidua autem potentia sunt infinita, sed solutio dubium non soluit, licet enim actu nunc indiuidua non existant, & ita potentia infinita dicantur, tamen quoniam anima hæc, quæ fuere, sunt & fient, actu cognoscit, Infinita igitur percipit, & proinde est opus, ut aliter dubio faciamus satis; atque primum, quo pacto à nobis infinitum cognoscatur. deinde quomodo ab anima hac, aperiemus. & quo ad primum attinet, accipiendum est, rem aliquam bipartitam apprehendit posse, Altero modo cognitione intuitiua, ut quando cognoscitur cum existit, & præsens est, Altero modo abstractiue, ut cum res non in se uidetur, sed in suo simili, & exemplari, uti quis uidens Cæsaris imaginem Cæsarem cognoscit. Infinitum itaque prima cognitione apprehendi non potest, hæc enim cognitio ad rem, quæ præsens est, fertur, quare cum infinitum non sit, hæc cognitio à nobis apprehendi non potest, sed infinitum apprehensione finiti, secunda cognitione apprehendi, uti si quis pigmeum numquam nouerit, uno solo apprehenso, infinita statim eiusdem speciei cognoscit, uerum pigmei illi infiniti, actu non sunt, ideo prima cognitione non cognoscunt, sed secunda notione, ut in suo simili, pariter in cognitione complexa, dato, quod quis hominem non nouerit ridere, statim nouit infinitos ridere, cum hunc hominem ridere percepit, anima itaque sensitua, infinitum apprehendit, uerum bifariam hoc contingere potest, aut successiue, unum, potentia aliud cognoscendo, quo pacto ignotum est, ut Arist. docet, quoniam pertransiri non potest, altero modo simul, atque uno simplici intuitu, quo pacto apprehendit, hæc enim anima si noscens, notione simplici, singularia uniuersa, quæ fuere, sunt, & erunt apprehendit.

Ex Aueroe rationes sumptæ, diluuntur. Cap. 32.

CAeterum, ut Auer. rationes euertantur, intelligere oportet, cæleste animal, si secundum sui naturam spectetur, ut puta quo ad prædicata, quæ ad ipsius substantiam spectant, intelligentiam minime claudere, nempe, ut retro docuimus, propter intelligentiam, cælum non est cælum, sed ob animam sentientem, mens igitur humana, nulla ad intelligentiam habita ratione, ipsum comprehendere potest, sed anima sentiente seclusa, minime, etenim nulla res quæ ex materia, formaque conflata est, sine forma percipi potest, quare si cælum, quo ad eius naturam spectetur, quoniam anima sentiens, & non intelligentia, ipsius substantia est, patet, sine intelligentia percipi posse. Verum ita se ipsum mobile non dicitur, siquidem Arist. 8. physic. docet, solum secundum lationem, corpus se ipsum mouere, Atqui cælum, intelligentia seclusa, non circumfertur, igitur ita si spectetur, se ipsum mobile non dicitur. Potest deinceps orbiculare corpus spectari, ut diuinitatis particeps efficitur, etenim cælestes mentes, earum bonitatem, retro communicare non posse, nisi per lationem, docuimus, quæ, quoniam subiecto indiget, idcirco cælum constitutum est, quo intercedente, sublunaribus bonitas impartitur, quo pacto ex intelligentia, & cælo, unum secundum operationem efficitur, ueluti ex nauis, & nauita, quo pacto, cælum se ipsum mobile est, quoniam per principium, quod in eo est ut puta per intelligentiam, circumfertur. Etenim orbicularis motio, etsi animæ sit, non cuiusque animæ tamen, sed intelligentis solum, opus est, quemadmodum secundo de substantia orbis Auer. declarat. Quare, ut diuinitatis cælum particeps sit, se ipsum mouens dicitur. Sed multa sunt, quæ in dubium sententiam nostram uertere uidentur, & primum est, si cælum ita secundum se mobile dicitur, pariter ex nauis, & nauita conflatum, se ipsum mobile efficitur, etenim nauis, ut suas exerceat actiones, nauitam continet. Rursus, cum corpus ab altero mouetur, corpus se ipsum mobile nuncupari posset. Demum, Arist. inquit illud se ipsum mobile nuncupati, quod duas in se continet partes, quarum altera est per se mouens, altera per se mota, Atqui intelligentia cæli pars non est, ergo si ita spectetur cælum, se ipsum mobile nuncupari nequit. Sed hæc euertere possunt, Non semel enim à nobis explicatum est, cælestem compositionem, ad ea, quæ in sublunaribus reperitur alterius rationis existere. Quare neque cælum eadem ratione, se ipsum mouens dicitur, uti animalia, quæ apud nos sunt, Hæc enim, secundum se mobilia ideo dicuntur, quoniam cum mouens in eo, anima sit, quæ materiam constituit & ab eadem constituitur, idcirco in duas partes partiuntur, quarum altera est, per se mota, ut corpus organicum, Altera est, quæ per se mouens est, Anima uero, quæ cælo orbicularem motionem largitur, cum nullo pacto materiam constituat, uel ab ea constituatur, cælestis corporis pars non erit, quare eadem ratione secundum se mobile nuncupari nequit, uerum quia ut diuinitatis

A uinitatis diffusiuum est, mentem claudit quæ ei lationem largitur, dicitur quodammodo ipsius pars, non tamen uere pars, sed æquiuoce, quod Auer. primo de substantia orbis monuit, quando inquit, cælum mouere, per principium, quod ab eo separatum est, quare absurdum non est, cælum ita secundum se mobile nuncupari. Neque sequitur nauis, quia suas actiones sine nauita non explet, secundum se mobile esse, nauis enim, artificiosa res est, quæ nullum motionis, naturalem impetum in se retinet, uti secundo phys. his uerbis Arist. definiuit, Lectus autem, & indumentum, & si quod huiusmodi aliud genus est, secundum quod quidem, fortitum est prædicationem unamquamque, & quatenus est ab arte, ne unum quidem habet impetum mutationis innatum. At cælestia innatum impetum, ut circumferantur, habent, par ergo iudicium non est. Rursus intelligentia cælum in gyrum mouere, ueluti quæque naturalis forma suum corpus, innata est, quemadmodum primo cæli Auer. docet, uti enim elementorum formæ, sursum & deorsum, hæc ipsa corpora mouere innatæ sunt, sic cælestes mentes, orbicularia corpora circumferre, impetum innatum habent. Quare cum respectu mouentis, tum respectu moti, in cælesti corpore innatus impetus est, qui ad id quod se ipsum mouet, necessarius est. Ad hæc corpus, cum alterum mouet corpus illud secundum naturam mouere non potest, ut Themist. octauo phys. monet. quod eodem libro Arist. docuit, asserens corpus, cum corpus mouet, illud aut pulsione, aut tractione, aut utroque modo mouere, atque huiusmodi motiones, neque simplices neque naturales sunt, igitur par iudicium de intelligentia cælum mouente, & corpore, cum corpus mouet, non existit. Ex his itaque constat, quod etsi se ipsum cælum non moueat, ueluti animalia, quæ apud nos sunt, nil tamen impedit, quin secundum se mobile dicatur. Quo uero ad aliam pertinet obiectionem, asserimus cælum sine sua motione consistere non posse, non tamen inferendum est, intelligentiam ipsi, simplex esse largiri. Circulatio enim, eius est affectio, & idcirco sine motione existere nequit, etsi sine ea comprehendi possit. Et quamuis motionis in se effectricem causam non retineat, à sua tamen forma, innatum impetum, ad eam suscipiendam habet, ob quam causam cæli proprietates dici potest, ueluti complures ex peripateticis asserunt, latione sursum, & deorsum elementorum, esse eorum affectus, quamuis à proprijs formis ut ab agente, produci, non affirmat, Verum quoniam innatum, ad has suscipiendas lationes, à proprijs formis impetum habent, eorum dicuntur affectus. Hoc idem de cælo affirmare nos commode possumus. Et quamuis cælum in esse, intelligentia non constituat, negandum non est, diuini animalis trifariam causam esse. Est enim agens, quia in orbiculari corpore, lationem in gyrum producit, & Arist. secundo de anima monet, quando anima suo corpore actionem uitalem largitur, inquit, uiuentis corporis effectricem causam nuncupari. Est etiam eius finis etenim orbiculare corpus ob intelligentiam est, ut eo uidelicet utatur, ad propriam bonitatem communicandam, quæ absque motu communicari nequit, ita enim eodem secundo uolumine, philosophus ostendit, animam esse uiuentis corporis finem, quia uiuens corpus est, ut ipso, anima, pro uitæ actionibus explendis utatur. Est rursus forma, non quæ cælum in specie constituat, sed alia ratione, quoniam obiectum intellectum à cælo est, retro enim monuimus, cælum per uim sentientem, cælestes mentes percipere posse. Atqui obiectum intellectum (ut ipsemet Auer. quarto libro para. meth. inquit) intelligentis potestatis forma & perfectio est. Quare intelligentia, cælestis corporis forma, ita dicitur. Rursus forma dici potest, quoniam cælum in esse nobili constituit, nempe ob intelligentiam diuinitatis diffusiuum, sempiternum animal efficitur, quare quoquomodo ei forma, & perfectio erit. Vera tamen forma non est, quia uere formæ ratio est, ut sit, quod quid erat esse rei, atque eius natura & substantia. Sed secundum quandam similitudinem forma nuncupatur, ueluti enim, quæ reuera formæ sunt, perfectiones dicuntur, ita intelligentia, quia cælestis corporis perfectio est. Est enim res intellecta, & esse nobile ipsi tribuit, Verum à ratione uere formæ deficit, quia perfectio cælum simpliciter in esse constituens non est. Ex his itaque claret, quo pacto tripliciter cælestis corporis forma, intelligentia dicatur.

Cælestium accidentium animam, agentem causam quoquomodo existere. Cap. 33.

His sic de cæli materia, formaque explicatis quædam de ipsius accidentibus docenda erunt. Cælesti itaque subiecto, tres dimensiones insunt, non ita, quod formam præcedant, etenim, forma, dimensione natura prior existit, magnitudo enim hæc terminata est, quæ non nisi propter formam finitur. Quare forma posterior erit, dimensio enim, quæ in cælo est, solum terminata est, quod quidem, cum ob subiecti naturam prouenit, quem ueluti ad unam formam subiectum definit, & qua, nunquam spoliatur, sed ei semper adhæret, ita certam, definitamque magnitudinem, ut sibi definiat, causa est, quæ nunquam uariatur, sed eadem numero semper manet. Tum etiam, ob formam, idem prouenit, quæ suo subiecto complemen-

62 tum largiens, magnitudinem definit, quemadmodum enim definitæ actionis, unaquæque forma existit, ita magnitudinem sibi definit, per quam suam actionem explet, ueluti Auer. 8. physic. monet. In cælesti itaque corpore, magnitudines terminatæ solum sunt, atque forma posteriores; In sublunariis uero rebus, quoniam materia potestate est, ut uarias diuersasque formas simul, & successiue suscipiat, ergo ad definitum magnitudinis terminum non est destinata, idcirco autem formarum aduentum, magnitudinem habere oportet, quæ certo termino uacat, quia sola forma in rebus finitatis causa est, quod aperte Auer. docuit primo de substantia orbis, inueniens, idcirco sublunarium materiam, simul, & successiue uarias suscipere formas, quoniam in ea tres dimensiones sunt ante formarum aduentum, ergo si aliqua materia est, quæ unicam numero formam sibi definit, & alias, neque potentia, neque actu suscipere potest, formam in materia magnitudo non anteibit, sed ea posterior erit, & hæc forma, subiecti diuisione non partitur, quare indiuiduæ erunt, per se, & ex accidenti, contrario carentes, perpetuæ, & actionis infinitæ. Neque tamen opinandum est cælesti animæ, dimensionem tempore posteriorem existere, quia sempiterna, temporis prioritatem non recipiunt, sed solum in eis secundum naturam prius est, ueluti Auer. secundo de substantia orbis, nec non & secundo uolumine de cælo, non semel docuit. Consimiliter, neque cæli animæ, dimensionem prior dicitur, quia in priori aliquo affirmandum sit, cælestem animam existere, orbiculari magnitudine non permanente, Nempe cum utraque, & forma, & magnitudo perpetuæ sint, hoc de ipsis affirmari nequit, sed forma prior dicitur, quoniam magnitudinis causa est, à qua nullo modo pendet, magnitudo uero, ab hac anima pendet, & idcirco forma, natura prior existit; etenim causa, quatenus causa, natura prior est, eo cuius est causa, ut primo Post. Arist. monet. Quæ in sublunariis existit magnitudo, etiam quatenus à forma terminum suscipit, ab ea pendet, est formæ, quoquomodo causa, quoniam per eam, diuisionem habet, & in materia suscipitur, nisi enim magnitudine materia præaffecta foret formam suscipere non posset, atque hæc, ab Auer. clara in libro de substantia orbis, facta sunt. Sed illud inquisitione dignum est, si magnitudinis cælestis, anima causa est, quo pacto causa? Nonnulli, cælestem animam, magnitudinis, & omnium accidentium quæ cælo insunt, effectricem causam esse, opinati fuere. quod per Auer. confirmant qui secundo de substantia, orbis, inquit cælestium animas cælestibus in eorum substantia, cum dant permanentiam æternam, rationis, atque cæterorum accidentium causam existere. Atqui perspicuum est neque materiam uel formam, aut finem esse, erunt igitur causæ agentes. Arist. etiam secundo de anima, inquit, quod anima, quia uiuentis corporis forma est, est etiam eius causa agens, quatenus accidentium, quæ ipsi insunt causa est, atque cæli anima, eius forma est, quare sempiterni corporis agens erit, quia omnia accidentia, quæ ei insunt, producit. Et primo de anima & quarto 10.32. physic. inquit, quod quid est rei, omnium eorum, quæ per se rei insunt, agentem causam esse, quare cum cæli anima, ad ipsius naturam pertineat, erit agens causa omnium accidentium, quæ ei insunt. Demum secundo de substantia orbis, ita Auer. ratiocinatur. quod causa est omnium accidentium, sine quibus res esse nequit, est illius agens, Atqui diuini animalis anima, omnium accidentium, quæ cælo insunt, sine quibus orbiculare corpus existere nequit, causa est ergo illius agens erit & non nisi, quatenus in eo accidentia producit. Sed horum sententia uana est etenim in æternis, uerum agens concedendum non est, quemadmodum postea in disputationis progressu patebit, nam si æterna agentem causam habent, eorum dicitur agens, quatenus illis est forma & finis, & ea conseruat, ueluti Auer. quarto cæli docuit. Quare cælestis anima magnitudinis, cæterorumque accidentium uerum agens esse nequit. Alij uero, accidentium solum finem cælestem animam causam esse, asseruere, Nempe materia esse nequit, quia forma, & materia, in idem non concurrunt, neque forma & agens ueluti euidentissime constat, ergo eorum tantum finis erit, hæc enim, cum cæleste animal insequantur, quod suæ animæ gratia est ergo accidentia quoque, animæ gratia erunt. sed neque hi recte sentiunt, neque eorum opinio diminuta est, non enim solum finis illorum est, sed etiam quoquomodo agens, nempe quod quid est rei, eorum omnium, quæ per se rei insunt, causa agens est, cæli uero anima, ad eius substantiam pertinet, ergo eorum, quæ ei, per se insunt, agens causa erit. Nos itaque asserimus, cælestem formam, magnitudinis, & eorum, quæ per se insunt orbiculati corpori, prout cælum est, quoquomodo agentem esse. In æternis enim, agens eadem ratione, ueluti in sublunariis non est, sed, ut recte inquit Themist. secundum similitudinem, quare agens causa accidentium dicitur, quatenus anima, cælum semper in esse constituens, accidentia quoque conseruat, quare agens nuncupatur, quatenus ea conseruat. Quare in sempiternis corporibus, quod ad eorum substantiam pertinet agens dicitur omnium eorum, quæ eis insunt, quatenus ea conseruat. Neque Auer. ratio, nostram sententiam deturbat, quando inquit. causam omnium eorum, quæ rei insunt, esse ipsius rei agentem causam, Nempe agens nuncupatur, uel, quatenus cum forma coincidit, forma enim, quoquomodo agens nuncupari consuevit, etenim causa, quæ rei per se accidentia

A accidentia largitur, est rei forma, quare eius quoquomodo agens, ut ipsemet Auer. secundo libro para. meth. testatur, uel dicitur agens, quoniam accidentia in subiecto conseruat, quare agens conseruans appellatur ut Auer. 4. cæli scribit, Hæc uero, quæ de cælestibus accidentibus à nobis nunc explicata sunt, de his intelligenda esse monuimus, quæ in se, nullam suscipiunt nouitatem, sed secundum numerum, eodem modo semper manent, nam accidentia, quæ alicuius nouitatis expertia non sunt, ueram effectricem causam retinere possunt, ueluti ex disputationis progressu patebit.

SECUNDA DISPUTATIONIS PARS,

De prima causa effectrice. Præfatio.

Locus, ad quem peruentum est, nos admonere uidetur, ut eam aggrediamur difficultatem quæ diu philosophantium animos torfit, Num sempiterna, à primo omnium opifice, tanquam ab agente pendent. Sunt uero sempiterna, alia, secundum numerum perpetua, quemadmodum cælestia, eorum mentes, & orbicularis latitudo, alia, uero, secundum speciem æterna sunt, ueluti sublunaris mundus, & quæ ab ipso continentur. Hæc enim secundum numerum, cōtinuo uariantur, quāuis specie eadē, semper permaneant. De omnibus itaque sempiternis, quantum quidem in nobis erit, quæstionem absoluerē conabimur. In primis uero, lectores admonitos uelim, nobis propositum esse, in hoc loco, ea tantum dicere, quæ Arist. consentiant; etsi falsa etiam diceremus; satis enim futurum nobis est in præsentia, si eas conclusiones posuerimus, quæ ex fundamentis ipsius necessario sequantur, uel eis certe non repugnent, salua tamen semper, & incolumi ueritate Christiana, pro qua tuenda, ac defendenda, erimus semper parati, non solum Peripateticam doctrinam, ut facimus, negligere, uerum uitam ipsam (si res ita ferret) libentissime profundere. Sic igitur nunc agere nos oportet, quoniam tota disputationis nobis instituta est, cum his hominibus, qui profitentur se loqui, ex eis fundamentis, quæ oriuntur ex sensu, quæ sæpe numero à ueritate abhorrent. Aliter enim disceptatio nostra, inanis, & ridicula esset futura, siquidem, cum his, qui non sunt geometræ, non est de geometria disputandum. Quare ita explicatam dubitationem aggredi non dubitabimus, & primum aliorum sententias referemus.

Prima opinio.

Cap. I.

Sempiterna, quæ secundum numerum perpetua sunt, alia accidentia sunt, ueluti uniuersa, quæ cælo insunt, alia uero substantiæ sunt, quæ bipartitæ existunt, nempe sunt quædam substantiæ, quæ corporis expertes sunt, ueluti cælorum animæ, & mentes, alia uero corpora sunt, uti cælestia. Nonnulli itaque aiunt, substantias, quæ corpora sunt, ueluti diuina animalia, consimiliter, & eorum accidentia, effectricem causam retinere. At simplices substantiæ, ueluti cælorum mentes, hac causa prorsus uacant; Et hoc secundum, per Arist. secundo meth. confirmant; qui, hæc habet uerba, Quapropter semper existentium principia, esse uerissima necesse est, non enim quandoque sunt uera, nec illis est causa aliquid, ut sint, sed illa alijs. Quibus uerbis expresse patet, de intelligentijs loqui, quas, effectrice causa uacare, testatur, inquit enim, non est illis, aliquid, causa, ut sint, sed illa alijs, Quare unumquodque sicut se habet, ut sit, ita ad ueritatem, & Auer. inquit, & innuit, per hoc, dispositionem principiorum corporum cælestium, principia autem corporum cælestium, sunt motores cælestes, ut intelligentiæ. & quinto meth. horum altera causa essendi necessaria, horum autem nulla, & per ea necessaria, quæ causa uacant, intelligentias intelligit, Quæ uerò causam retinent, cælestia sunt, Vnde ibi Auer. inquit, entia sunt necessaria in re ueritate, sicut sunt ista, quæ sunt necessaria per se sine causa, sed necessaria per se sine causa, sunt intelligentiæ. Si igitur inquit, fuerint res simplices, & æternæ, & immobiles, nulla est eis uiolentia, neque extra naturam, uult dicere, si fuerint entia simplicia, & immobilia, & æterna, ut declaratum est, nullum eorum acquirere esse necessarium ab aliquo alio ab illis. Et 12. meth. in intelligentijs inquit, non est prouentus, & consequutio, neque causa, & causatum. Alterum, ut puta primum, cælestia uidelicet, causam effectricem habere, per Auer. ostendunt, qui secundo de substantia orbis inquit, cælestia effectricem causam retinere. Et debes scire, quod corpus cæleste, non indiget uirtute, in loco, tantum semper mouente, sed etiam uirtute largiente in se, & in sui substantia, permanentiam æternam. Hoc uero, quod permanentiam æternam largitur, agens est, nam ibi subdit, uidemus cælum habere uirtutem non tantum mouentem omnia, sed agentem, & conseruantem, sicut est dispositio, in corpore hominis, & in corpore factio propter finem, quod ita ostendit, quoniam finis

significat agens, significatione necessaria, sicut motus, mouens, sibi etiam, inquit agens quod-
dam est prius actio tempore, & est omne, quod in sublunarium sphaera est, Quoddam uero non est
prius tempore, sed natura actio, & actum est orbis, & agens, eius motor existit. ibi quoque
subdit, Cum ignorauerunt quidam, hoc esse de opinione Aristotelis dixerunt, ipsum non di-
cere causam agentem totam, sed causam mouentem totum, & illud fuit ualde absurdum. Con-
stat, itaque causam agentem caelestia habere, sed nunc declarandum succedit, quo pacto caele-
stia agentem causam habeant. Quod isti ita exponunt, Primus enim, omnium opifex, Deus,
causa effectrix adaequata, primi mobilis, primaeque motionis duntaxat est, Caetera uero intel-
ligentia, etsi earum quaeque, proprii orbis, atque motus causa effectrix sit, sed solae causa non
sunt, sed Deus quoque. Verum Deus praecipua causa est, respectu productionis caelestium, at-
que uniuersalis, Etenim Deus, cum unaquaque inferiori intelligentia semper concurret, Est
enim prima causa, quare etsi ipse sine alijs agere possit. Caetera uero, sine Deo nequaquam.
Neque tamen opinandum est, Deum, quidquam orbium mentibus, elargiri, propter quod,
30 suos orbis, inferiores intellectus producant. Nam huiusmodi mentes, actus sunt sine poten-
tia, ueluti. 12. huius constat, ergo aliquid, ab alio suscipere nequeunt, Omnis enim receptio
a potentia ortu trahit, ut primo de substantia orbis Auer. docet inquit, quod enim est actus, se-
cundum quod est actus, non recipit, sed secundum quod potentia est. Modus uero, quo sempiterna
F corpora producantur, ita se habet, bonum sui ipsius diffusum est, Quare quod magis
bonum est, magis se diffundit, atque perfectissimus diffundendi modus, per intellectum est,
idcirco Deus se ipsum apprehendens, tanquam summum bonum, & se diligendo, primum or-
bem in ultima sua perfectione, ut sub motu producit, ita quod, ad sui cognitionem, & dile-
ctionem, & non orbis, & motus, haec Deus effingit, Nam extra se nihil percipit Deus. Quare
huiusmodi effectus per quandam resultationem consequitur. Idem iudicium de proxima men-
te est, Haec enim seipsam, & Deum intelligendo, orbem suae uirtuti proportionatum, produ-
cit, hoc idem de caeteris mentibus affirmandum erit. Nunc efficiendi modum, ab Auer. colli-
44 gunt, 12. meth. ubi inquit, quod non est impossibile, ut illud, quod est in se, intelligens,
& intellectum, sit causa plurium mentium, secundum quod ex eo intelliguntur multi modi, un-
de inquit, quod illud, quod intelligit motor corporis caelestis de primo motore, & est causa in
anima caeli, est aliud, ab eo, quod intelligit, ex eo motor Saturni. Ex quibus patet, primum
opificem, caeli animam, tanquam effectum proprium producere, idemque iudicium de caeteris
mentibus esse testatur, ita quod earum quaeque, se ipsam, & primam intelligendo, producit. G
Discrimen tamen in hoc est, quoniam inferior mens, suum orbem propter se, tanquam propter
finem ultimum, non producit, sed ob finem, a primo opifice intentum, & hoc Auer. exem-
plo manifestant, ueluti enim, in Ciuitate Princeps, quando agit, ciues omnes, ut principis pri-
mum uelle intelligunt operantur; Princeps tamen, respectu proprii effectus qui praecipuus est,
causa propria dicitur. Consimiliter ciues, effectum proprium producant, non propter se, sed
ob finem, a Principe institutum, intelligunt, quare omnium actionum ciuium, princeps uni-
uersalis causa dicitur, ita Deus, respectu inferiorum orbium, uniuersalis causa dicitur, quo-
niam fiunt, secundum quod, intelliguntur, in eo diuersi fines praestituti, respectu tamen pro-
prii orbis, Deus propria causa est, uti etiam unaquaqueque intelligentia, cur orbis causam
effectricem habet, intelligentia uero nequaquam. Deinceps intelligentia, suos orbis produ-
cunt, haec productio materiam non praesupponit, ergo erit creatio quare peripatetici creatio-
nem concederent. Primum ita euertunt, & discriminis causam dant, etenim caelestia dimensio-
nes terminatas, & finitas habent, quarum ratione, quaedam, entia sunt, possibilia esse, & ita
finitae permanentiae, & motionis existent, & idcirco agente indigent, eis continue permanen- H
tiam largiente, ueluti posito, quod sol ab aeterno fuisset, radius, tamen ab eo productus, finitae
permanentiae esset, si sol ad ipsius permanentiam continue non faceret. Ut uero huiusmodi
dimensiones, caelesti corpori insunt, agens necessarium est, continue ipsum conseruans, & ei-
dem in sua substantia permanentiam largiens. Iure igitur, agente caelestia indigent, & hoc Auer.
secundo de substantia orbis asserere uidetur, inquit enim, Et debes scire, quod corpus caeleste
non indiget uirtute mouente semper in loco tantum, sed uirtute largiente in se & in sua substā-
tia, permanentiam aeternam. Et huius rei causam subdit, nam etsi simplex sit, non habens in
se causam ad corruptionem, tamen finitae est actionis necessario, quia est finitarum dimensio-
num & determinatum a superficie continente, ipsum & omne tale, cum intellectus posuerit
ipsum per se existens, absque eo, quod alius largiretur permanentiam, & aeternitatem necesse est,
ut ita sit, definitae permanentiae suae, sicut definitate suae actionis. Diluunt alterum, & asserunt
philosophos non antiquam sed solum nouam creationem negasse. Haec est horum sententia.

Opinio

Opinio arguitur. Cap. 2.

A T qui, horum sententia undique recta non est, etenim illud recte affirmant, secundum
Arist. caelestium mentes agente causa uacare, sed ab Arist. prorsus dissentient, quando
caelestia effectricem causam retinere testantur. Sempiterna enim, siue secundum nume-
rum, siue secundum speciem perpetua existant, quatenus ita se habent, effectricem causam habe-
re nequeunt. uerum penes hoc opinionis deceptio, inferius manifestabitur. Caeterum illud nunc
tollendum erit, quando affirmant, caelestia agentem causam idcirco retinere, quia dimensio-
nes finitas habent, quarum merito, entia possibilia, atque permanentiae, & motionis finitae
fiunt. Hoc enim asserere, est multa Arist. proloquia tollere, si enim ob dimensiones finitas,
quas habent, caelestia possibilia sunt, ergo quandoque non erunt, nempe possibili, posito in
actu, absurdum nullum sequitur (haec enim est, eius, quod fieri potest ratio) atque, cum actu
ponitur non erunt caelestia, sed propterea sunt, ergo semper erunt, quare simul semper erunt, & non
sunt & ita de eodem contradictio affirmabitur, & haec Arist. erat demonstratio, (uti disputationis
B initio docuimus.) Deinde ea accidentia esse, & non esse possunt, quae in subiecto corruptibili
sunt, & contrarium habent, Etenim Arist. in libro de longitudine & breuitate uitae, inquit,
idcirco formas interire, quia uel subiecti in quo sunt, interitu pereunt, uel quia, contrarium
habent, caelestes uero dimensiones in subiecto aeterno sunt, quod minime ad non esse earum
potentiam habet, Rursus contrario carent, erga sua natura entia possibilia non sunt, quare
earum merito, caelestia possibilia non erunt. Demum orbicularem lationem, secundum quam
caelum circumfertur, sua natura perpetuam esse, retro ostendimus, ergo merito dimensionis,
finita esse nequit, Quod enim sua natura sempiternum est, finitum, & possibile fieri nequit,
nisi debeat, alioquin simul finitum, & infinitum idem foret, quare si quod per se per-
petuum est, finitum euaderet, sempiternum delebitur, Quare non esset in omni tempore
ens. Merito itaque dimensionis, caelestia possibilia non sunt, neque finitae permanen-
tia, & motionis.

Opinionis, a recentioribus defensio. Cap. 3.

C A Eterum, quoniam nonnulli posteriores philosophi sunt, qui hanc ipsam opinionem
tuentes, Auer. ascribunt, idcirco quae ipsi fingunt, referemus. mox num ueritati, & Arist.
consentiant, dicemus. Imprimis itaque, Auer. hanc esse sententiam ostendunt. Etenim
septimo de substantia orbis, ubi ex proposito hanc questionem absoluit, inquit, caelestia, etsi
possibilia ex se, finitaeque sint, ab alio tamen aeternitatem consequuntur. idemque iudicium de
caelestibus animabus haberi affirmat. Verum quia ex his Auer. dictis, multa Arist. proloquia
euertunt, idcirco Auer. sensa, ita exponere nituntur, Et primum id accipiunt, uirtutes cor-
porae suscipientes, consimiliter, & agentes, bipartitas esse. quaedam enim ex sui natura ita
finitae sunt quod ab alio infinitae reddi nequeunt, uti sunt, quae contrarium habent, & a mate-
ria constituuntur, seu patientes, uel agentes uirtutes fierent siue in simplici, siue in corpore com-
posito fuerint. Nonnullae uero extant uirtutes, quae licet, sui natura finitae sint, aeternitatem
ab alio suscipere tamen ualent, ut quae neque in materia sunt, & contrarium non habent. Huius
distributionis Auer. eodem libro auctor est. Et ut haec aperta reddantur, accipiunt potentiam
alteram naturalem esse, alteram uero, quam mathematicam nuncupant. Priorem uero poten-
tiam a materia ortum habere asserunt, & haec ad actum necessario exhibit, Potentia uero mathe-
D matica secundum imaginationem est, uti cum quis considerat lineas, superficies, & solida,
quae in corporibus naturalibus sunt, non, ut in huiusmodi corporibus sunt, neque quo ad acci-
dentia, quae haec consequuntur sed per ablationem, magnitudines secundum suas rationes
considerat, & accidentia, quae huiusmodi magnitudines ita consideratas consequuntur. Hoc
enim mens fingere potest, neque tamen mendacium fit, Haec siquidem, proprias habent natu-
ras, quarum merito, eis non repugnat, ut a mente secundum se, considerentur, quae multa ip-
sis ascribit, quae ut in materia sensibili existunt, conuenire nequeunt. Et idcirco accidit, ut iu-
dicium quod de talibus rebus surgit, prout, per ablationem intelliguntur, contrarium illi iu-
dicio sit, quod de eisdem efficitur, prout, coniunctim accipiuntur. Veluti iudicium, quod
geometra facit de superficie aequali & sphaera, ut secundum se considerantur, quod est, ut se in
puncto contangant, Quae quidem magnitudines, si iudicio naturali spectentur, ut scilicet, in
corporibus naturalibus esse habent, impossibile est duo corpora naturalia, secundum partem in-
diuiduam se contingere, id uero euenit, quia magnitudinibus, prout in se considerantur, nihil
est, quod repugnet ut eis tales non insint passiones, ut uero sensibili materiae applicentur am-
plius

S 3

plus sui iuris non sunt sed iuxta existentiam naturalium corporum disponuntur, quibus plurima repugnant, quæ magnitudinibus abiunctis conueniunt. Huiusmodi potentia, quoniam mathematica sunt, opus non est, ut ad actum reducantur, sed frustrari possunt. Sunt enim secundum imaginationem, & secundum quandam non repugnantiam. Veluti itaque est, de consideratione rerum mathematicarum, de intellectu secundum se, & ut fuerint iunctæ rebus naturalibus quod intellectus de eis, diuerso modo iudicat, ita est, de uirtutibus diuini corporis, ut sunt finitæ, etenim apud intellectum terminum sortiuntur. Corpus enim caeleste uirtutem habet, ac potentiam, ut corrumpatur, nunquam tamen deletur, quia potentia hæc non est naturalis, sed secundum quod intellectus, per abstractionem considerauit corpus caeleste, secundum se hoc est, prout corpus est, ac prout corpus hoc, dimensione, uelocitate, & motione finitum est, iudicat enim mens, corpora caelestia finitam potentiam habere, quamuis contrarium non habeant, cum uero, hoc modo ea intellectus considerauerit ipsa, finita esse iudicabit, licet enim talis abstractio secundum se impossibilis sit, quod caeleste corpus, eiusque dimensiones, & motus, ab agente abiuncto separentur, Mens tamen hoc efficere potest, Hæc enim est intellectus uis, ut res inuicem in esse coniunctas, separare possit & alteram ab altera scorsum; secundum cuiusque essentiam, considerare, prout uero huiusmodi corpora, dimensione, & uelocitate, motioneque finita, impossibilia sunt, ut separentur ab agente separato, secundum durationem infinito, Hæc amplius non consideramus secundum se, sed ut sunt formæ infinitæ motiones, & dimensiones. Quare cum intellectus, hæc ut mouenti infinito, & abstracto coniuncta sunt, considerauerit, de his iudicium priori, oppositum habebit, quare ita absurdum non est, ut quod ex se finitum est, non habens contrarium, ab alio necessitatem acquirat, Ita diuina corpora, secundum se, & ut corpora sunt, considerata, finita sunt, Verum hæc ipsa consideratio secundum intellectum, & non secundum rem existit, Vt tamen caeleste corpus, ut in re, formæ separata, atque infinitæ, coniunctum est, spectetur, ita æternum redditur. Consimiliter, dimensiones, ut dimensiones sunt, & motus secundum se spectentur, finita hæc intellectus esse iudicabit, ut uero formam abiunctam insequuntur, infinita redduntur. Hanc eorum sententiam, Aristotelis testimonio confirmare nituntur philosophus enim secundo commentario de cælo, uirtutes caelestium corporum, finitæ actionis esse, docet, quia magnitudines cæli finitæ sunt, constat tamen secundum Aristotelem caelestium uirtutes, infinitas, & perpetuas esse, ne igitur à semetipso dissentiat philosophus, necessum est ita esse, uti ipsi docuere.

Defensionis euerfio. Cap. 4.

Sed recentiores philosophi, cum alios defendunt, arguendi ueniunt. Etenim multa accipiunt, quæ neque Aristoteli, neque ipsius principijs consentiunt, & ut retro ordine proficiscamur, à primis eorum uerbis exordiemus. Aiunt itaque, uirtutes finitas, bipartitas esse, nempe alia sunt, quæ etsi sua natura finitæ sunt, & possunt esse, & non esse, tamen, quia neque materiam, neque contrarium habent, ab alio æternitatem suscipere queunt. Alia uero sunt, quæ cum finitæ sua natura sint, nequeunt ab alio æternitatem suscipere, uti quæ materiam, & contrarium retinent. Hæc enim uana sunt, & Aristotelis philosophiam prorsus euertunt. Nempe illæ uirtutes esse, & non esse possunt, atque finitæ sunt, quæ causas claudunt, ob quas esse, & non esse ualent, sed huiusmodi causæ, materia, & contrarium sunt, ut Arist. primo de cælo monuit, Quare ab alio perpetuæ, fieri nequeunt, immo contradicentia, in eorum uerbis includunt, Nam eas uirtutes, sua natura finitas esse, inquit, quæ carent contrario, & materia, & ideo perpetuæ, ab alio fieri queunt. Si enim causa, ob quam res esse, & non esse possunt, materia, & contrarium est, igitur fieri nequit, has uirtutes materia, & contrario uacare, si finitæ, & possibilia entia, sua natura sunt. Deinde si uirtutes huiusmodi, sua natura finitæ sunt, ergo finiri possunt, Quare si possibile ponatur in actu, & si falsum sequi possit, non tam falsum consequitur quod fieri nequit, At cum in actu ponuntur non erunt, & cum ab alio perpetuæ fiant, erunt, Quare simul erunt, & non erunt. Neque obstat, quod dicunt, hoc possibile in actu poni non posse, quoniam ociatur, cum secundum imaginationem sit. Etenim cum hæc proferunt, propriam ignorant uocem, Nempe si possibile id dicitur, quod si in actu ponatur, impossibile non sequitur, ergo si hoc in actu poni nequit, possibile amplius non erit, sed id quod fieri nequit, satis igitur inepte loquuntur, quando huiusmodi possibile, in actu reduci non posse, affirmant. Ad hæc, hæc uirtus, quæ ab alio infinitatem suscipit, aut est sua natura semper ens, aut non semper ens, si primum datur, ergo in omni tempore, sua natura ens, Quare uirtus, finita secundum suam essentiam, non erit, sed infinita. Si secundum concedatur, ergo quandoque non ens erit, quia non semper ens, idem sonat, quod quandoque non ens, Quare in aliquo tempore non ens. Deinceps iterum quærat, hæc uirtus sua natura,

aut

A aut est semper non ens, aut non semper non ens, Sunt enim hæc, ueluti priora, ut semper ens, & non semper ens, contradictoria. Quorum alterum de re, ut affirmetur, Alterum ut negetur, oportet. Atqui primum concedi non potest, nam semper non ens, id significat, quod in nullo tempore ens; secundum ergo dandum erit. Hæc itaque uirtus erit, non semper non ens; & ita quandoque ens, quare huiusmodi uis, sua natura, quandoque ens, & quandoque non ens erit, Et sic sua natura, generabilis & corruptibilis, ita enim Arist. primo cæli ratiocinatur ueluti retro docuimus. Quare quod sua natura, generabile, & caducum est, sempiternum fieret, quod quidem, huius disputationis initio, absurdum esse, ostendimus, Nulla igitur uirtus quæ sua natura finita est, ab alio æternitatem consequi potest. Quæ Deinceps de rebus mathematicis affirmant, ueritati non consentiunt. Etenim, si rebus mathematicis, secundum propriam naturam, & essentiam, prædicata conuenirent, quæ contraria, & opposita illis forent, quæ eis competunt, ut rebus naturalibus applicatae sunt, Illud sequeretur absurdum, ut opposita, & contraria simul, semper eidem inessent, Nam quæ per se rei conueniunt, semper insunt, uti primo. Post patet, ergo quæ secundum suam essentiam rebus mathematicis competunt, semper insunt, sed cum sint rebus naturalibus semper applicatae, ob quam quidem coniunctionem contraria prædicata, eisdem, conueniunt, ergo opposita simul in eodem semper trahunt. Ad idem, quod alicui rei per se competit, eius oppositum, & contrarium, nunquam per se, neque ex accidenti conuenire potest, nam quæ per se conueniunt, semper conueniunt. Quare si oppositum rei conueniret, eum oppositi, & contrarij, ea sit natura, ut suum contrarium, ex subiecto expellat, ergo rei oppositum non inerat, nisi oppositum prius expellatur quod cum secundum rei naturam conueniat expelli nequit, absque rei interitu. Quare si aliquid est, quod rei secundum naturam competit, eius contrarium, eidem, neque per se, neque per accidens, competere potest, quare res mathematicæ, cum rebus naturalibus coniunctæ sunt, ob hanc copulationem, opposita prædicata, proprijs suscipere nequeunt. Non minus ab Arist. dissentiunt, qui tertio de anima, inquit, quod ueluti res sunt separabiles, ita eas intellectus separat, Atqui separatio, & abstractio, rei unius est cognitio, ea non cognita, cui secundum esse, est coniuncta, nempe illius natura, ab ea non pendet re, cui secundum rem, coniuncta est, & ideo mens, commode eam percipere potest, altera non intellecta, ueluti, ut Auer. exemplo uitamur, uisus albedinem, à dulcedine in lacte existente, abstrahit, nempe albedinis ratio, à dulcedine non pendet, ita uisus eam percipere potest, dulcedine non cognita, & idcirco mendax non est, quoniam res ita concipi apta est, sed si uisus albedinem dulcedini in lacte coniunctam, non esse, assereret, mendax foret. Ita res mathematicæ, ueluti magnitudines, & si materiae sensibili applicatae sint, quoniam ab ea, in earum rationem, nullo pacto pendent, igitur sunt separabiles, hoc est apprehendi possunt, materia sensibili non percepta. At si mens, huiusmodi magnitudines, per materiam sensibilem, non existere, affirmarent, mendax foret, Consimiliter mendax fieret, si eis prædicata opposita proprijs, & quæ secundum propriam naturam competunt, ascriberet. Idcirco absurdum est, asserere superficiem æqualem, spheram in puncto contangere posse, Nempe, si punctus continuans, actu non est, sed potentia, igitur fieri nequit, ut secundum punctum, superficies, spheram contangat. Id enim, quo aliqua se contangit, actu existere oportet, ut sexto phys. Arist. definiuit, Quinimmo absurda omnia acciderent, quorum eodem uolumine Arist. meminit, quando ostendit, punctorum non esse contactum. Neque tamen nostram sententiam deturbant, quæ ab Aristotile affirmantur, utputa, eorum continuum in infinitum diuiduum esse, & motionem in infinitum uelocitari posse, quæ uera esse nequeunt, nisi secundum mathematicam imaginationem. Nos enim sexto phys. ostendimus, hæc uera esse secundum naturalem considerationem, ibique Arist. abstractione mathematica minime uti, quoniam scientiarum transitus, non datur. Ibi quoque etiam docuimus, illa, motioni, & continuo naturali conuenire merito materiae, quæ ueluti omnes potest suscipere formas; ita de se certam, atque definitam magnitudinem, sibi non determinat, neque motionem secundum uelox, & tardum sibi definit, quia finitatis causa, forma est, ut tertio phys. Arist. de finiuit. De his itaque, prout à naturali considerantur, quatenus à materia pendent, contemplatio habetur. Verum, quoniam fufus eo libro de his disseruimus, hæc dicta sint satis. Quare, ut unde discessit, sermo redeat, Mens iudicio opposito de rebus mathematicis, prout per abstractionem accipiuntur, & ut rebus naturalibus coniunctæ sunt, non iudicabit. Neque etiam, eorum postremum dictum, uero consentit; caelestia uidelicet, quatenus corpora sunt possibilia esse, & interitus capacia; Vt uero caelestia sunt, quoniam ita à forma abiuncta, separari nequeunt, sic infinita, & perpetua fieri. Aduersus hoc itaque dictum, demonstrabimus primū, caelestia prout corpora sunt, entia possibilia non esse, Etenim si caelestia, prout corpora sunt, possibilia, & interitus capacia forent, ergo omne corpus, quatenus corpus ens possibile esset, Nā; (ut recte norunt logici) ab una, reduplicatiua, licet inferre unā de omni, ueluti si

S 4 dicatur,

dicatur, homo in quantum animal, est sensibile, ergo omne animal, sensibile est: consimiliter si cælum, quatenus corpus, est, ens, possibile, ergo omne corpus, prout corpus, ens possibile, erit. Nèpe omne corpus corruptibile, materia, quæ cõtradiçtionis potetia est, & formã habentẽ cõtrariũ, retinet, Atqui, cũ ita omne corpus nõ se habeat, nõ igitur omne corpus, prout corpus, corruptibile est. Arist. enim, ea corpora solum possibilia esse, definiuit, quæ ex materia, quæ cõtradiçtionis potentia est, & forma contrarium habente, constata sunt. Deinde si cælum, prout corpus est, finire possit, ergo quatenus cælum est, atque suæ formæ coniunctum est, sempiternum fieri nequit, Nempe nullum prædicatum, quod rei competit sub communis, & generis ratione, oppositum esse potest, ei quod eidem rei, sub propria ratione cõpetit, Nã quæ rei sub generis ratione conueniunt, per se conueniunt, & ita semper. Quæ rursus eidem rei, sub propria ratione congruunt, per se conueniunt, quare etiam semper, quæ cum opposita sint, ergo opposita simul eidem semper inessent: At cælo prout corpus est, ut sit ens finitum, & caducum, competit ergo cælo, ut cælum est, infinitum, & perpetuum esse, conuenire nequit. Demum fieret, ut cõtradiçtio de eodem simul uera esset, Nam si cælum, prout corpus, corrumpi posset, si possibile in actu ponatur, nullum absurdum consequitur. Quare cum actu ponitur non erit, Et quoniam eo tunc cælum est, nam sempiternum esse asseritur, ergo idem simul erit, & non erit. Verum horum erroris causa fuit, quia corpori, prout corpus est, ortum & interitum ascribunt, ueluti de talpa asserunt, quam, ut animal, aiunt, uidere, quamuis quatenus Talpa, ei uisus repugnet. Qua in re summo opere decipiuntur. Nempe corpus quatenus corpus est, neque habet quod ortui, & interitui subiectum sit, neque sibi repugnat, quemadmodum, (ut eorum exemplo utamur) Talpa, prout animal, neque uidet, neque ei uisus repugnat, Nempe si quatenus animal uideret, omne animal uideret, Nam uti retro monuimus, ab una reduplicatiua unã de omni inferre licet. Atqui quod omne animal uideat, non solum falsum, sed absurdum est affirmare, ita si corpus, prout corpus corruptibile esset, omne corpus ita se haberet, quod fieri non posse, retro ostendimus. Affirmandum igitur est, corpus, prout corpus indifferens esse, ad interitum, & æternitatem, Etenim se habet, ueluti animal quod de se, neque rationale neque irrationale est, sed ad utrumque indifferens se habet, corpus itaque, quatenus ex materia, quæ cõtradiçtionis potentia est, & forma contrarium habente constat, corruptionis subiectum efficitur. Sed prout, ex ea conflatum est materia, quæ eiusdem prorsus rationis non est, cum ea sublunarium, atque ex forma, quæ cõtrario uacat, sempiternum euadit, corpus itaque, prout corpus est, interitui obnoxium non est. Quod uero ex Auer. obijciunt, dicimus quod illud caput, quod nuper inuentum est, ipsius fœtum non esse, cum multa, eo capite accipiat, quæ non solum ab Arist. sed à suamet doctrina, dissentiant, Aut asserendum, ambiguum in huiusmodi re Auer. fuisse, Verum, quæ Auer. opinio sit impræsentiarum nobis cura nõ est, quia propositum nobis est & quid Arist. sentiat & quid quoque, ex principijs eius affirmandum sit, explicare. Neque Aristotelis testimonium obest, nempe Arist. ibi docet cælestia finita esse in motionis uelocitate, propterea quod, motrix uis, uigore finita est, & ideo inquit, si cælo astrum addatur, aut non moueretur, aut tardius moueretur. Quia, proportio, quæ inter uim motricem, & rem motam existit, periret, immo si uirtus mouendi uigore infinita foret, cæleste corpus magnitudine infinitum esset, Nam 12. meth. scribitur, mentes, cælestia mouentes se excedere in nobilitate, secundum ordinem, & mobilium magnitudinem, ergo infinitæ nobilis intelligentia, cælum infinitæ magnitudinis moueret. Quare Arist. testimonium non obest, quoniam non de durationis finitate loquitur, quando inquit, cælestia finita esse, sed quod in uigore, & in motionis uelocitate finita esse, testatur.

De prima causa effectrice, secunda opinio. Cap. 5.

Nonnulli uero alij, omnium sempiternorum, siue hæc corpora, siue simplices formæ extiterint, Deum, optimum maximum, effectricem causam, esse asseruere. Verum, ut horum sententia aperta reddatur, primum modum, secundum quem, sempiterna à primo opifice emanare crediderit, docebimus, Demum eorum adducemus fundamenta. Accipiunt itaque primum, agens, bipartitum esse, nempe alterum est, quod uerum nuncupant, & ab eis illud esse asseritur, quod ex præsupposita materia per motum operatur, quod quidem agens, à naturali philosopho considerari affirmant, & hoc ab Aristotele secundo physie. definiuit quod sit unde motus principium, hoc etiam agens, tempore effectum præcedit, & idcirco cum tempore, motu, & effectus nouitate operatur. Alterum agens secundum similitudinem, agens appellant, quod est producens, per simplicem emanationem. Quæ quidem emanatio, est secundum methaphoram motus, qui in sempiternis, reperiri potest. Hoc uero agens, natura tantum, & non tempore, effectum anteit. Hanc de duplici agente distributionem, ab Arist.

&

A & Auer. colligunt: phylosophus enim nono meth. inquit, potentiam, & actum in plus se habere, quam ea, quæ secundum motum tantum dicuntur. & Auer. ibi inquit, quod potentia, & actus dicuntur in plus, quã in rebus tranmutabilibus. & 12. eiusdem operis Auic. arguens, hoc duplex agentium genus confitetur. Auic. n. duo de abiunctis mentibus affirmauit, primum quod altera, alterã producit, per simplicem emanationem. Alteram, quod una, unã tantũ producit, quia ab uno non prouenit nisi unum, & una actio, unũ agens insequitur. Auer. itaq; aiunt, quo ad primũ cum Auicenna consentire, quod in sempiternis æterna productio, per simplicem emanationem sit, Nam inquit, esse tantam causam, & causatum, ut intellectum, est intelligentis causa, sed intellectum, est intelligentis effectrix causa, & non per motum, uti constat, ergo per simplicem emanationem, Arguit uero Auicennam, quo ad secundum, Nam opinatur Auer. à prima intelligentia, omnes produci, quamuis una magis immediate producatur. Et hoc aiunt, patere in tertia disp. destruc. & 4. cæli inquit, idem Auer. in æternis non est agens nisi secundum similitudinem. Et in primo eiusdem uoluminis ait, defendentes uero Platonem dicunt, quod assimilatio generationis mundi, ex suis elementis, generationi figurarum, ex lineis, & superficiebus à Plat. significat, quod mundus semper fuit, apud Platonem eo quod ipse non intendebat per hunc sermonem, nisi quod partes eius, sunt priores natura, non quod ipse fuit generatus uere, Et si hoc intendebat, nihil differt ab Aristotele. ex quibus uerbis, aperte constare aiunt, in sempiternis aliquam productionem, ab ea, quæ apud nos est, longe diuersam, reperiri. Et in tertia disp. inquit, corpora cælestia, non esse generabilia, eo modo, quo hæc corpora genita dicuntur, sed alio modo & primo cæli, si aliqua generatio inquit, fieret ex rebus non temporalibus, tunc illæ res erunt priores, in esse tantum, & secundum naturam, & in secundo de substantia orbis, est quoddam agens, ait, quod est tempore prius acto, ueluti agentia, quæ apud nos sunt, Quoddam uero, est naturam prius, & hoc in æternis reperitur. quod primo cæli confirmat, Asserens, quod est natum reperiri in tempore, in tempore reperitur & quod non est natum reperiri in tempore, non habet prius nisi secundum esse, hoc est, secundum naturam, Aliam quoque accipiunt distributionem, nempe quandam generationem, inquit, esse, quæ est, cum mutatione, tempore, & effectus nouitate, subiectum requirens, ex quo res fiunt, Alteram uero, esse affirmant, quæ sine uero motu fit, & subiectum non exquirat, Et hanc rectius productionem, seu emanationem, quam generationem nuncupandam esse affirmant. Nam non est, nisi essentialis dependentia, effectus æterni à causa effectrice, quæ ab æterno producit. His tertiam adijciunt distinctionem, non esse secundum naturam, præcedere esse, bifariam concipi posse docent, posituæ, & priuatiuæ ut eorum utamur uerbis, posituæ natura non esse præcedit esse, quando res aliqua, in quodam instanti naturæ posituæ, habet non esse, in alio uero esse habet, in eo uidelicet, in quo res facta est. Priuatiuæ uero non esse, præcedit esse, quando res in quocumque naturæ instanti, esse habet. Tamen si aliud ens non foret, à quo essentialiter dependet, res non esset & ita in æternis, non esse secundum naturam, esse anteit. Si enim Deus non esset, uel eius à rebus bonitatem auferret, à quo essentialiter pendent, non existerent. His suppositis modum, quo sempiterna producuntur exponunt, qui hic est. Primum rerum opifex, Deus, quæcunque agit per intellectum, & uoluntatem operatur, ueluti ex Auer. colligunt, in initio x 1. disp. Deus enim inquit, per intelligere, & uelle uniuersa producit. Etenim Deus summa perfectio, atque, ut aiunt, per essentiam ens, ergo opus est, ut alijs, suũ esse impartiat. secundum quod possibile est, rebus communicari iuxta illud philosophi primo cæli, A primo quidem ente, communicatum est esse, His quidem clarius, his uero obscurius, Verum his, quæ oriuntur, & intereunt, mediante motu esse impartitur, quia eorum substantia, & esse, tempore metitur, æternis uero substantijs, esse per intelligere, & uelle communicatum est, uti Auer. 12. primæ philosophiæ monet. Et modus hic est, Res etenim intellecta, intelligentis atque intelligentis, effectrix causa est, Deus uero omnium mentium obiectum in intelligibile existit, ergo in omnibus intelligentijs intellectionem producit, Hæc uero comprehensio, uti Arist. & Auer. testantur, in abiunctis mentibus intelligentis substantia est, ergo intelligentem mentem producit, ergo causa est, quatenus ab intellectu diuino, multæ producuntur comprehensiones, quæ mentium intelligentium, substantia sunt, quæ uariæ sunt, quoniam intelligentes substantiæ, diuersæ, & uariæ sunt. Hoc per Auer. 12. meth. confirmant, qui ait, Dei scientiam, rerum causam existere, & penes hoc, à nostra, distinguitur, quia à rebus producta est, atqui cum in Deo, intellectio, res intellecta, omnibus modis idem sint, ergo quatenus Deus obiectum intellectum, à diuersis intelligentibus, producit in eis intellectionem quæ eorum est substantia, quo quidem pacto, nullum absurdum est, ut ab uno per modum obiecti intelligibilis, multa producantur ueluti aperte Auer. monet, in tertia disp. constat itaque, quo pacto à Deo, intelligentiæ sint productæ.

Simplicij

E

Hic opinioni, Simp. assentit, prope finem octavi de physico auditu, & eam ita confirmat, Omne id, quod principium primum motus est, eius, in quo est, causa effectrix est, Etenim secundo phys. huiusmodi causam Aristoteles definiens, inquit, esse principium unde motus, atqui Deus, in animali diuino principium motionis est, ergo est eius causa agens. Deinceps primo uolumine de cælo, philosophus inquit, Deus, & natura, nihil agunt frustra, Deus igitur facit, sed facere, efficientis causa est, ergo Deus effectrix causa est. & eodem uolumine, à primo quidem ente, communicatum est esse: his quidem clarius, his uero obscurius, Veluti enim uniuersa entia, gratia Dei sunt, ita ob Deum, sunt id quod sunt. Et primo de ortu, & interitu, quærens, cur perpetuus sit motus, plane Deum causam effectricem, esse confitetur. quem locum interpretatus Alex. idem testatur, & primo meth. laudat Anaxagoram, & non Ermotimum, qui non solum materiata causas confessus est, sed dixit mentem esse causam effectricem & finalem. Quare si Anaxagoram laudat, quia mentem diuinam, agentem, & finem esse concedit, ergo Arist. opinio est, quod effectrix causa Deus sit. Verum quoniam Alex. & alij complures peripatetici, existimant, Deum solum causam mouentem, & non effectricem animalis diuini, esse, quod allatæ rationes tantum ostendunt, idcirco probare nititur, Aristotelem, respectu substantiæ cælestis, Deum effectricem causam esse putasse. Et primum, quod sublunarium causa effectrix sit, ostendit; Deus est cælestis motionis, causa effectrix, ut Alex. fatetur, sed per motionem hanc, ortus, & interitus sublunarium sit, ut secundo de ortu patet, ergo mediante motu, sublunarium, causa agens Deus est. Est etiam sempiternorum causa, Nam philosophus secundo phys. quando de casu, & fortuna disputat, inquit, casum, & fortunam, esse causas per accidens, & causas per se accidere, quæ agentes sunt, quo etiam pacto, casus, & fortuna, causæ sunt, quoniam eorum, causæ effectrices sunt, quorum natura, & mens, existit, Ibi etiam Arist. docet, casum, & fortunam causas posteriores, natura, & mente existere, nam id quod per accidens est, eo, quod est per se, posterius est. Demum eodem loco, inquit, si casus est cælestium causa, necesse est, ut prius mens sit, ex his Deum cælestium agentem causam esse, accipit, nam si casus est, cæli causa, ergo prius mens; quare asserit, mentem per prius esse cæli causam. Demum quandam diluit instantiam, Quis enim dicere posset, Arist. non asserere, mentem, uel naturam, agentem causam cæli existere? sed ait quod hi, qui casum, cælestium agentem causam esse, confitentur, opus est, ut affirmant, naturam, & mentem, prius causam esse. Et obiectio ualida est, nempe Arist. ex Democriti concessis ratiocinatur, qui cælestium causam agentem, casum esse instituit. Aduersus quem Arist. arguens, inquit, si casus cæli causa est, ergo prius mens, & natura. Simp. tamen suum intentum ita probat, cælum habet sempiternam motionem à Deo, ut ab agente, ergo ipsius substantia, eodē pacto eodēq; modo pedit id quod consequitur ita probari potest: Nam, ut res se habet ad operari, ita ad esse, A quo enim res, quo ad opus proprium pendet, ab eodem etiam, & inesse, Atqui orbicularis latitudo, cælestium opus, a Deo, ut ab agente, ergo & cælum. Hæc Simplicius, quæ nullam hebet efficaciam, & quoniam, quæ in primis asserit, nobis non obstant, nempe concedimus Deum, sublunarium causam agentem esse, Idcirco postremum dissoluendum erit, quod si aliquid probaret id tantum ostenderet Deum animalis diuini formam esse, iuxta illud Arist. secundo de anima, quod respectu operis, agens est, rei, est forma. Verum retro docuimus, latitudinem orbiculari cælo, quatenus cælum est, non competere, sed ei conuenit, quatenus diuinitatis diffusiuum efficitur, & idcirco opus non est, ut à propria corporis cælestis forma tanquam ab agente, orbicularis latitudo producatur.

Latinorum fundamenta referuntur. Cap. 7.

AT Latini philosophi, ualidioribus rationibus propriam sententiam confirmant. Et primo ita ratiocinantur, Orbicularis latitudo, ortus, & interitus, perpetua sunt, quæ effectricem causam habent, ergo substantiæ sempiternæ eandem retinent causam. Si enim substantia sempiterna, causa agente uacaret, aut ei repugnat, quatenus substantia, quod dari nequit quoniam tunc nulla substantia, agentem causam haberet, Nam ex reduplicatiua, uniuersalis infertur propositio. Neque ei, quatenus æterna est repugnat, quia tunc nullum sempiternum, efficientem causam haberet, Quare orbicularis latitudo, ortus, & interitus huiusmodi causam non retinerent, sunt enim hæc sempiterna. Deinde, quod causa æterna uacat, hoc idem interna caret, Nam causæ externæ perfectionem, sine imperfectione dicunt, Internæ uero causæ, perfectionem, imperfectioni annexam indicant. Quare ratio extrinsecæ causæ, naturaliter prior erit, internæ causæ ratio

nc,

Ane, Sed de quo negatur prius, de eodē posterius tollitur, ergo quod non habet causam extrinsecam, neque intrinsecam habet, ergo si cælum, causa effectrix careret, ergo ex materia, & forma conflatum non esset, causa enim agens, externa causa est, materia uero, & forma, interna causa sunt. Deinceps, omne quod si suæ naturæ derelinquatur, esset, non ens, causam effectricem habet, Nam id, quod derelictum est, si esse recipit, hoc habet, à causis, quæ esse largiuntur, sed causa, quæ esse præbet, maxime uidetur efficiens, ergo id, quod suæ naturæ derelictum, est non ens, causam efficientem habet: atqui sempiterna, si in proprijs naturis relinquantur, ita quod ab eis Deus suam tolleret bonitatem, non entia sunt, ergo agentem causam retinent. Adhuc inter finem, & agentem est talis connexio, quod res, quod ab aliquo, ut à fine pendet, ut agentem habeat necessum est. Finis enim, absque agente quidquam non operatur. Arist. enim secundo phys. finem definiens inquit, esse id, cuius gratia operatur, agens, ergo inter agens, & finem, & e conuerso, necessaria connexio est, Atqui sempiterna, omnium Philosophorum consensu, à Deo, ut à fine pendent, ergo ab eodem, ut ab agente, nam in separatis à materia, idem est finis, & agens. Ad idem id quod aliquo modo causam effectricem habet, est quoquomodo in se, ens possibile, ergo ex opposito, quod prorsus causa agente uacat, nullo modo possibile ens est, Quare in se omnibus modis erit, necesse esse, Sed quod omnibus modis in se est, necesse esse, à nullo dependet, & esse habet, quocumque alio remoto, si ergo æterna agentem causam non haberent, Deo sublato, adhuc existerent. Rursus quo pacto, scientia nostra, à rebus producta est, Dei scientia rerum causa existit, atqui scientia nostra, ut ab agente, à rebus producta est, ergo Dei scientia, rerum causa effectrix erit. Quæ ratio ita confirmatur ueluti se habent, arte facta, ad scientiam nostram, ita omnia, quæ natura constant, ad scientiam diuinam, sed arte facta, à scientia nostra, tanquam ab agente pendent, Consimiliter, & quæ natura constant, à scientia diuina, ut ab effectrice causa producuntur, At cælestia natura constant, à Deo igitur, ut ab agente pendent. Amplius Deus est, id quod est per essentiam, cætera uero entia sunt participatione, ergo omnia ut ab agente à Deo pendent, omne namque, quod quouis modo, est particeps ipsius esse, est à primo, quod per naturam, & essentiam, est ipsum esse, Etenim cum omnia præter primum habeant esse participatione quadam, necesse est, ut id ab eo sortita sint, quod per se, & per essentiam sit ipsum esse; sic omnia ignita, ab igne ignita sunt, Omnia item, quæ illuminata sunt, ab eo utique lumen acceperunt, quod suapte natura luminosum est, Quare si à Deo esse suscipiunt, uel ab eo, ut à forma, uel sine, uel agente: si à forma, ergo ab eodem, tanquam ab agente, & sine esse suscipiunt. Quippe in Deo, forma, finis, & agens idem sunt. Confirmatur ratio, id quod est maxime ipsum esse, per se causa est, ut cætera existant, Atqui Deus est maxime ipsum esse, quare per se causa, ut uniuersa existant, & cum materia esse nequeat, ergo per se causa, tanquam forma, agens, et finis oritur. Demum in ordine agentium, non est in infinitum abitio, ergo ad primum agens diueniendum est. Quod cum per se, & uniuersalissima causa sit, ergo sibi assignari debet uniuersalissimus, & per se effectus, qui ipsum esse est, ergo Deus, omnibus, existendi effectrix causa erit.

Referuntur Philosophorum testimonia, pro opinione confirmanda. Cap. 8.

HAnc eorum sententiam, diuersis philosophorum testimonijs confirmant, & primum Arist. pro teste adducunt, qui secundo meth. inquit, Quapropter semper entium principia, semper esse uerissima necesse est, non enim quandoque sunt uera, quandoque non, nec illis, causa aliquid est, ut uera sint, sed illa alijs, quare unumquodque, sicut se habet ut sit, ita ad ueritatem, Sempiterna itaque corpora, causam eorum esse, & permanentiæ habent, quæ non nisi effectrix causa est, Nempe calidi exemplo, Arist. utitur, Ignis enim, quoniam maxime calidus est, causa est, quare cætera calida sunt, Atqui constat, effectricem causam esse. Consimiliter semper entium principia effectrix causa eorum erunt. Et quinto eiusdem operis, ait, horum quidem utique, altera causa efficiendi necessaria, horum uero nulla; sed propter hæc, alia sunt ex necessitate, quod ibi Auer. confirmat. Hoc idem octauo de physico auditu testatum reliquit, Nempe inquit, esse nonnulla æterna, quæ causam habent, aliqua uero nequaquam. Hoc idem per Aueroem confirmant, qui 12. meth. Aueroem arguens, inquit, in intelligentijs non est actio, nec passio, neque consequutio, neque prouentus, sed tantum illic est causa, & causatum, secundum quod intellectum est, causa intelligentis, Atqui intellectum mouet tanquam efficiens, ergo cum primus rerum opifex, Deus, sit intelligentiarum res intellecta, ergo earum effectrix causa erit, Quod uero Auer. rem intellectam causam agentem esse asserat, per ipsum tertio de anima confirmant, Vbi aperte monet, obiectum intellectum esse effectricem causam, & 12. meth. ait, balneum in anima mouet ut efficiens, extra uero, mouet ut finis, Aperte igitur patet, rem intellectam inter effectrices causas ab Auer. connumerari.

Primo

Primo Phyl. idem Auer. inquit, Scientia diuina considerat tria genera causarum, ueluti **E**
 primum agens, primam formam, & ultimum finem, Atqui primum agens, ut per motum
 operatur considerari nequit, Etenim contemplatio hæc, naturali philosopho propria est,
 quare primum agens à scientia diuina, ut per simplicem emanationem agit, considera-
 tur. Et secundo meth. inquit, quod mouit Aristotelem ad ponendum motorem separa-
 tum à materia, in factione uirtutum intelligibilium, est, quia uirtutes intellectuales sunt
 31 non mixtæ cum materia, & omne non mixtum cum materia, necesse est, ut generetur, à non mi-
 99 xto cum materia simpliciter. Et 12. eiusdem operis, Deum, inquit, esse animal sempiternum
 20 à quo cælum, & tota natura dependet, quod ibi Arist. affirmat. Et primo cæli, asserit Arist.
 uelle à cælo generationem uulgarem tollere, & subdit, quod natura bene fuit consultata, cælum
 105. facere immune à contrarietate, Natura igitur fecit cælum. Et eodem uolumine, si defenden-
 tes Platonem asserunt, mundum non uere fuisse generatum, tunc nihil Plato differt ab Arist. &
 106. secundo de substantia orbis, corpus cæleste non indiget tantum uirtute mouente in loco, sed
 largiente ei substantiam, & permanentiam æternam. ibi etiam ait, finis significat agens signi-
 ficatione necessaria, tunc inquirunt, si finis agens necessario significat, aut accipitur agens se-
 cundum similitudinem, & prout est, idem quod finis; quod dici nequit, quoniam idem se ip-
 sum significaret, secundum unam, eandemque rationem, significatione necessaria, quod ridi-
 culum esset confiteri. Deinde ibi Auer. inquit, sicut motum significat mouens, constat iam mo-
 tum mouens non significare, ut idem esset, quod finis, sed ut agens esset. eodem etiam lib. ait,
 Dub. 18 Aristotelem non tantum dicere, motionem cæli, esse tantum mouentem, sed efficientem. Tertia
 etiam disputatione, in separatis quod dat formam, est finis, & quod est finis est agens, Deus
 56 uero æternorum finis est, ergo agens. Et secundo cæli, secundum interpretationem antiquam,
 Arist. uerba exponens, quæ ita se habent, Natura stetit, cum fecit stellas non motas, quasi sci-
 ret hoc quod accideret ex earum motu, quapropter fuit ingeniosa hoc ingenio, & fecit illas
 remanentes fixas. Auer. hæc scribit cum creator posuit eas cæli partes non motas, proce-
 dit uia, qua conseruarentur omnia, quæ sunt hic, quoniam si essent motæ per se necessario corrump-
 perent ea, quæ sunt hic. Sed creator optime fecit, cum posuit substantiam earum, conuenientem
 saluti eorum, quæ sunt hic. ex quibus constat factionem stellarum esse, ueluti à creatore, & cõ-
 Dub. 2. sequenter earum productionem, creationem esse. Et tertia disputatione hæc habet uerba, quæ
 quamuis in antiqua traductione non reperiantur, in noua uero, quæ est, calo calonginos, haben-
 tur. Ait itaq; hæc est doctrina principis philosophorum idest, Arist. in quibusdam li bellis suis **G**
 in methaphysica, Nam aliqui dixerunt, quomodo incipit Deus gloriosus, mundum ex nihilo
 & fecit aliquid ex nihilo, Respondemus, quod cum sit agens, aut eius uis erit, sicut eius posse,
 & eius posse, sicut eius uoluntas, & eius uoluntas, sicut eius sapientia, aut eius uis erit, debi-
 lior eius posse, aut eius posse, debilius eius uoluntate, aut eius uoluntas, debilius eius sapientia.
 Si autem istarum potentiarum, aliæ fuerint debiliores alijs, tunc inter primam causam, & nos
 nulla erit differentia, & esset ei diminutio, sicut & nobis, & hoc est maxime inconueniens.
 Si autem erit, quælibet harum potentiarum in ultimata perfectionis, cum uult potest, & cum
 potest, uigoratur, & omnia in ultimata sapientia, Adeo quod reperietur actio eius quod uolue-
 rit, & ut uoluerit ex nihilo. Hæc Auer. quibus aperte constat, ipsum confessum fuisse, produ-
 ctionem ex nihilo.

Euertitur opinio. Cap. 9.

Sed tempus nunc est si Arist. opinio sit, & principijs eius consentiens ut discutiamus: & ut **H**
 ordinate proficiscamur, primum eam de duplici agente distributionem, rejiciemus. Si agens
 daretur, quod neq; in tempore, neq; ex subiecta materia operatur, illud contingeret absur-
 dum, ut contradictoria medium recipiant. id quod consequitur ita probatur, Peripatetici phi-
 losophi, duo actionum genera instituire, quorum alterum, transiens nuncupatur, Alterum ue-
 ro, actio, quæ non transit, sed in agente, à quo producitur, permanet. Prima actio definitur
 quæ in materia exteriori recipitur, ueluti ædificare ædificatoris operatio cum sit, non in eo, sed
 in re, quæ ædificatur, suscipitur: quare huiusmodi actio, ut ex eius ratione patet, materiam præ-
 supponit. Altera uero, & secunda actio, quæ non transit, sed in agemem permanet, dicitur,
 quæ non in subiecto ab agente distincto, sed in eodem agente suscepta est, ueluti intelligere, est in
 16 intelligente. Hæc ab Arist. habentur, nono meth. Has duas actiones, Deo ascribendas esse, mo-
 nuere, nepe orbiculariter mouet, At latio hæc transiens est, quoniam in Deo, à quo est produ-
 cta, non suscipitur, sed in orbiculari corpore, Actio uero immanens, quæ Deo ascribitur, in-
 telligere, & uelle est, quæ idem prorsus cum Deo sunt. Quibus suppositis ita ratiocinamur,
 Simplex emanatio, quæ à nonnullis, creatio æterna nuncupatur, aut est actio transiens, quod si
 datur,

A detur, ergo præsupponit materiam, ut ex eius ratione patere docuimus, Quare simplex ema-
 natio non est productio, quæ subiectum non præsupponit, (ut ipsi asserunt,) immo materiam
 in qua suscipitur, præsupponit. Neq; immanens actio est, quoniam hæc in Deo, est eius perfe-
 ctio, & substantia, quia quicquid in Deo est, Deus omnibus modis est, quare cum aliud actio,
 nis genus, secundum peripateticos non datur, ergo productio hæc aut commentitia est, aut
 actio quædam media, inter retro narratas actiones, Quare contradictio medium pateretur.
 Sunt quidam, qui aiunt, creationem, uere actionem transcendentem non esse quia materiam præ-
 supponit, sed secundum similitudinem huiusmodi actionem esse, affirmant, Nam ueluti per
 actionem hanc effectus in re producitur, ita, quia per creationem, aliquid producitur, transcen-
 denti actioni assimilatur. Sed hi, cum hæc proferunt, ab Aristotele dissentunt, qui alias actiones
 non nouit, & cum sub nulla earum productio hæc contineri possit, ergo secundum Aristote-
 lem simplex hæc emanatio concedenda non est. Deinde secundum Aristotelem quidquam de
 nouo ex non præsupposita materia fieri nequit, ergo neque ab æterno. Nam quod rei pro ali-
 quo priori repugnat, semper repugnat, ergo quod rei conuenit, semper conuenit, Atqui rei
 in eo naturæ priori ab æterno competit, ut ex non præsupposito subiecto produci possit, ergo in
 quolibet priori, sibi conueniet, quare si ab æterno, ergo de nouo, res ex nihilo produci po-
 test. Deinceps philosophi peripatetici productionem ex nihilo negant, ergo hoc asserunt aut, quia
 defectus ex parte rei est, ita quod rei repugnat ex non præsupposito subiecto produci, si hoc
 datur, quod rei ex propria natura ita fieri repugnat, ergo semper repugnat, ergo neque de nouo
 neque ab æterno ita produci potest, Aut defectus, merito Dei est, quod neque dandum est,
 Nam cum Deus uniformis semper sit, & nulla in eo mutatio cadat, si de nouo quidquam ex nihilo
 producere nequit, ergo neque ab æterno. Adhuc, rectæ definitiones, rei & omnibus, quæ sub
 re definita continentur, competere debent, quemadmodum initio sexti Topicorum Arist. do-
 cuit, At agenti per simplicem emanationem causæ effectricis definitio non competit, ergo hu-
 iusmodi agens tollendum est. secunda propositio ita probatur, philosophus quinto meth. cau-
 sam agentem definiens, inquit, esse principium unde motus, ergo omnis causa effectrix est
 per motum, ergo non datur agens per simplicem emanationem. Sed eorum nonnulli, ita rati-
 oni faciunt satis, quod in motio duplex est, Altera uera, per quam agentia, quæ uere agentia sunt
 agunt, Altera uero æquiuoca motio est, & secundum methaphoram dicta. Motus itaque in
 Agentis definitione acceptus, pro motione æquiuoca, quæ est simplex emanatio, accipiendus
 est. Sed hi maximopere decipiuntur, nempe agentis definitio, 5. meth. tradita, eadem ad
 uerbum est, cum ea, quæ secundo de physico auditu habetur, Atqui naturalis ut ipsimet fa-
 tentur, intellectioem Dei, qua entia creat, non contemplatur. cum itaque per intelligere &
 28 uelle, æterna producat, in ea ergo definitione, creans per intellectioem, comprehendere nequit.
 confirmatur ratio, quinto meth. Auer. (ad cuius nutum, ipsi loquantur) agentis rationem ex-
 ponens inquit, & intendit, causam agentem, hoc est, ex quo primo fit generatio rei, At in re
 rum generatione non est intellectioem motio, qua Deus creat, ergo per motionem, in agentis
 ratione acceptam, æquiuocam motionem non intelligit. Ad idem, philosophus secundo phyl. **C**
 illud agens definiens, eo libro affirmat, quod materiam necessario consequitur. Quare cum eo-
 dem pacto quinto meth. definiatur, omne igitur agens ex materia præsupposita operatur iam uero
 70 agens dicitur principium unde motus, sed simplex emanatio, sempiterna productio est, æter-
 num uero primo, & principio caret, Quare ea definitio agenti per simplicem emanationem com-
 petere nequit. Neque obstant, si dicant ibi non esse prius posituum, sed priuatiuum, hoc enim
 affirmari nequit ueluti posterius ostendemus. Rursus, si in sempiternis huiusmodi agens esset,
 illud sequeretur absurdum, sempiterna de potentia ad actum educi. Id quod consequitur per
 D Aueroem cuius doctrinam ipsi magnificiunt, probatur, duodecimo primæ philosophiæ asserit **D**
 creationem, sublunaribus agentibus assimilari penes hoc, quia in utraque productione, est edu-
 ctio de potentia ad actum, quamuis in multis alijs distinguatur. & uerba eius hæc sunt. Et assimi-
 latur creationi in quantum illud quod est in potentia, fit in actu. Hoc idem per ea, quæ in ter-
 18 tia disp. ab eodem dicuntur confirmari potest, inquit enim, Deus secundum philosophum est,
 uerum agens mundi, & modum exponit, inquit, quoniam extrahit totum de potentia ad
 actum, quod ita probat, Agens debet esse diuersum ab effectu, sed Deus à mundo diuersus
 est, ergo mundi, est uerum agens, Umbra uero quoniam à corpore diuersa non est, idcirco ip-
 sus uerum agens, corpus non est, Atqui uerum agens per motum agit, (ut ipsimet testantur)
 ergo si opifex, mundi causa est, qui sempiternus effectus est, ipsum non nisi per motum produ-
 cit, ibi etiam asserit, Deum esse mundi effectricem causam, nobiliori modo ergo nobilior, &
 uerius agens, & huius causam largitur, Nam quod producit æternum esse, uerius agens est, quæ
 quod producit esse nouum, Deus uero æternum esse producit, ergo uerius agens, eo, quod esse
 nouum producit. Rursus, ibi, idem alia ratione probat, Agens, produccens, & conseruans
 T suum

suum effectum, nobilium, & uerius eo est quod tantum producit, & effectum non conseruat, **E** Atqui Deus, sublunarem mundam producit, & conseruat. Quæ uero quod apud nos agentia sunt, effectum solum produciunt, & non conseruant, ergo Deus his agentibus nobilium, & uerius agens erit. Sed huiusmodi agens, ut ipsi testantur, per motum agit, ergo non datur agens per simplicem emanationem. Ibi etiam, idem sic confirmat, Agens produciens totum esse rei, nobilium & uerius agens est, eo, quod rei totum esse, non operatur, Deus totum esse rei producit, Agentia sublunaria nequaquam, ergo Deus huiusmodi agentibus nobilium, & uerius agens erit. **2.4.** Est enim uerius agens, nam quarto & septimo meth. nomen rei, ueriori, & nobiliori modo, causam quam causato competit, Deus sublunarium agentium causa est, ergo uerius agens. Sed uerum agens (ipsi affirmant, per uerum motum agere ergo, non datur agens, per simplicem emanationem. Hoc idem, in eadem disputatione, nouum diluens dubium, confirmat, inquit, quod agens mundum, est uerius agens, & quod agit cum tempore. & paulo post subdit, si mundus non esset res sempiterna, cum nouitate, agente non indigeret, quod domus exemplo confirmat, quæ cum actu est, ædificatore non indiget, Quare cum in cæli substantia nulla sit nouitas neque itidem in intelligentijs, ergo hæc agente non indigent. Eadem rursus disputatione, in decimo dubij solutione Algazel respondens, qui secundum philosophos, mundum agente **F** causa uacare, credidit, & quamuis Deus mundi agens uocatur, non dicitur, nisi secundum similitudinem, Auer. inquit, ipsum fuisse deceptum, Nam philosophi opinantur, mundum uerum agentem habere, quod ipsum extrahit, de priuatione ad actum. hoc duplici ratione confirmat, quarum prima ita componi potest. Omne quod rei largitur motionem, sine qua res esse nequit, est ipsius rei uerum agens, At primus opifex Deus, mundo motionem largitur sine qua mundus esse nequit, ergo est uerum mundi agens. Altera ratio, omne alicui rei compositæ unitatæ, cõnexionem, & ordinem, sine quibus composita res non existit, est ipsius uerum agens, Atque ipsam de potentia ad actum educens, Deus uero, respectu mundi, ita se habet, quare ipsius uerum agens est. Auer. itaq; secundum philosophos asserit, mundum, qui æternus est, uerum agens, & non secundum similitudinem retinere, quæadmodum Algazel affirmauit. Et in de ci ma octaua solutione, philosophorum sententiam exponens, num cælestia corpora, ortui sint subiecta, inquit, quod non generantur, ueluti hæc sublunaria, & nullum alium producendi modum exposuit, Quare signum est, quoniam secundum philosophos, iudicauit, alium producendi modum non dari. Immo quibusdam interpositis eorum sententiam uanam esse iudicat, qui aiunt, Deum omnia mundi sine medio fecisse, ergo si hic modus producendi, secundum **G** Auer. concedendus esset, Deus utriq; omnia sine medio fecisset, ibi etiã legis loquẽtes deridet qui cælo generationem ascribunt, quæ in his rebus, quæ apud nos sunt, non reperitur, quam inconuetam appellat, & causam largitur, etenim apud nos omnis generatio, ex subiecto fit, ergo si generatio cælo ascribenda esset ex subiecto fieret. in qua quidem ratione, omnem producendi modum cum materia existere supponit. Ibi etiam ostendit, quod si hæc productio daretur tunc non esse reciperet esse. Neq; etiam secundum Aristotelem, huiusmodi agens concedendum est. Nam philosophus non nisi ex sensibus philosophatus est, & tota ipsius philosophia, a sensu ortum trahit, Quare per sensum cum nullo pacto huiusmodi agens cognosci possit, secundum Arist. utique concedendum non est. Deinde cur nunquam huiusmodi agentis Arist. memint, Neq; enim in naturali, neque in diuina philosophia, cui agentis consideratio propria foret, neq; huiusmodi actione, ad Deum cognoscendum, usus est, quæ tamen, medium maxime efficax foret, Hæc enim in Aristotelis doctrina deliramenta sunt. Constat itaq; agens per simplicem emanationem concedendum, secundum Arist. non esse.

Efficiendi modus, atque opinio eueritur. Cap. 10.

H

Hucusq; agens illud, quod per simplicem emanationem, operari testantur, non dandum esse docuimus. Nunc, quod neq; modus efficiendi, ab his inuentus, rationi & Aristotele consentiat, explicandum est, Si intelligentiæ ueluti ipsi aiunt productæ essent, illud contingeret absurdum, intellectionem, immanentem actionem non esse, sed transeuntem. id quod consequitur, ita ostenditur. Hæc comprehensio à Deo producta, aut est in Deo, aut in secunda intelligentia. non primum dandum est, Nam quicquid in Deo est, Deus est, quare hæc intellectio Deus esset; & ita suimet Deus causa effectrix per simplicem emanationem foret, & prima, & secunda intelligentia unam numero existerent, Nempe iuxta hos, comprehensio hæc, secunda est intelligentia, quæ cum Deo sit, ergo prima, & secunda intelligentia unam numero substantia forent, quare in Deo agente intellectio hæc non remanet, quare transit, comprehensio igitur actio transiens erit, immo materiam præsupponeret, Retro .n. docuimus, transeuntem actionem, sine subiecto, in actum non prodire. Deinceps, non semel Arist. & tertio de anima, & duodecimo

A duodecimo huius docuit, in abiunctis mentibus, rem intellectam, & intellectionem idem esse, ergo idem erit obiectum intellectum, ab intelligentia secunda, & comprehensio, ab eodem obiecto producta, atqui obiectum Deus est, ergo intellectio hæc, ut ab agente, à Deo producta, Deus erit, quare cum per hos, intellectio hæc, secunda sit intelligentia, ergo Deus esset secunda intelligentia, & uice uersa. Rursus suimet Deus causa effectrix existeret. Decipiuntur etiam, quando aiunt obiectum, intelligentijs, & intellectionis causam effectricem existere, Auer. etenim libro quarto para. meth. inquit obiectum intelligibile, ut tertio de anima explicatum est, forma, & perfectio intelligentis est, & non inquit, quod sit efficiens, Deinceps eis gratis concedamus, obiectum humani intellectus, causam intellectionis effectricem esse; quemadmodum ipsi, cum Auer. sentiunt, hæc tamen in separatis mentibus affirmandum non erit, & causa aperta est, Nam intellectus humanus quandoque intelligit, quandoque non, & idcirco ab eis, intellectus potestatis uocatur, ergo ut actu intelligat, mouente indiget, ipsum de potentia ad actum educente, At intelligentiæ, actu semper intelligunt, non ergo agente indigent, ergo obiectum in ipsis non erit, agens, sed forma tantum. His sic expositis opinio nunc euerenda est, si sempiterna, causam effectricem haberent, ergo ab extrinseco, entia possibilia forent, nempe quod merito agentis, possibile ab extrinseco possibile est, quare ab interno principio, quod .n. ab interno principio est possibile, & ab extrinseco possibile est, & uice uersa, alioquin idem simul esset, & non esset ut Auer. primo cæli deducit, Nam si quidquam, ratione agentis esset ens possibile, si hoc in actu ponatur, non erit, & cum ab interno principio necessarium sit, semper erit, Quare idem simul erit, & non erit, fieri igitur nequit, ut sempiterna, ratione agentis, sint possibilia, ratione uero propria, sint necessaria. Ab Aristotele etiam opinio recedit, qui primo uolumine de cælo Xenocratem arguit, qui Platonem tuebatur, cui, talem præbebat auxilium, **104** quod cæli cælum, Plato, genitum esse asseret, non est opinandum, de nouo ipsum factum fuisse, ordidisse, sed ab æterno fuisse. Verum quoniam mundi productio, comprehendi non potest nisi per temporalem generationem, ideo ut hanc nobis productionem, Plato insinualet, dixit, mundum genitum esse, & ab æterno, à Deo esse productum, & ad hoc explicandum, exemplo mathematico usus est, ueluti enim Mathematici, triangularem figuram describentes, prius lineas describunt, mox, ex illis triangulum constituunt, trianguli tamen ortus in tempore non est, doctrinæ tamen gratia, ita dicunt, Ita Plato, ut mundi à Deo emanationem declararet, ipsum genitum esse testatur, Arist. Xenocratem arguit, Inquit, auxilium hoc nullum esse, fieri enim nequit, factum sempiternum esse, hæc enim simul stare non possunt quod paulo post in Epilogum repetit inquit, impossibile est simul sempiternum esse, & factum esse, Ibi etiam **106** tali ratione utitur. Plato ait, res, ex quibus mundus constitutus est, inordinate anteuisse, mox ordinem à Deo habuere, & ita mundus factus est, Nempe rerum ordo, mundus est. Arguit hoc philosophus, quoniam tunc contingeret, ut simul esset ordinatum, & inordinatum, Quod uero de mathematicis scribit, ad rem minime facit, quoniam quæ mathematici fingunt, per intellectum esse habent, & idcirco simile non est, Nam si res, mundi genituram inordinate præcedunt aut huiusmodi prius, solum mente consistit, quare si ei nihil ad extra respondet, figmentum erit, si uero in re est, ergo idem simul erit ordinatum, & inordinatum. Ita si æterna producta ab æterno sunt, ergo opus est, ut Deus, eorum effectrix causa, natura ipsa præcedat, & quoniam in eo priori adhuc Deus suam bonitatem, ipsis non communicauit, ergo non erunt, & cum sint sempiterna, semper erunt, Quare simul erunt, & non erunt. Multa etiam aduersus horum sententiam adduci possunt, uerum ne sæpe sæpius eadem repetamus, quando Aristotelis opinio, aperta fiet erunt manifesta.

D

De prima causa effectrice, tertia opinio. Cap. 11.

Quidam ex peripateticis, sempiterna, & si causam effectricem non habeant, finalem, & formalem retinere opinati sunt. Quare primus opifex Deus, cum omnium causa esse dicatur, sempiternorum forma, & finis tantum existit. Hoc Auer. testimonio confirmant, qui quarto cæli inquit, æterna de quatuor causis, non habent, nisi formalem & finalem et si habent, agens, est, quatenus cum forma & fine coincidit, & prout ipsa conseruat. Sed multifariam huius opinionis fautores decipiuntur, Etenim Arist. secundo de ortu, sunt inquit, & numero æqualia, & genere eadem, principia, quæ in sempiternis, & in primis, hoc idem est ut materia, hoc autem, ut forma, oportet adhuc, & tertium existere, non enim sufficientia ad generandum duo, & Auer. ibi inquit, rerum, quæ generantur & intereunt principia, numero eadem esse, quamuis dicantur, secundum prius, & posterius, & uniuersaliter tria existunt. materia, forma, & Agens: hæc uero duo, ut non sufficiunt in rebus generabilibus, ita in sempiternis, quare agentis opus est. & secundo phys. ait, & penitus reddendum est propter quid ut quia ex **74**

T. 2 hoc

hoc, necesse est hoc esse hoc autem ex hoc, aut simpliciter est, aut sicut frequenter, quod Auer. E
exponens, inquit, quoniam de generibus entium est, quod ex agente sequitur actum necessario,
hoc est in rebus æternis, & quod ex agente, sequatur actum in maiori parte, & hoc est, in rebus
generabilibus, & corruptibilibus. Idem Auer. secundo de substantia orbis, ait, quod corpus
cæleste, non tantum habet causam mouentem, sed etiam effectricem, ibi etiam de duplici agen-
te distinguit, quod alterum tempore prius, alterum natura est. ex his itaque conlrat,
etiam secundum Auerroem (cui eorum ascribunt opinionem) sempiterna prorsus agente
causa non uacare.

De prima causa effectrice quarta opinio. Cap. 12.

Nequē defuerunt alij, qui asseruere, sempiterna, causa agente prorsus uacare, & finalem
habere. Et primum ostendunt, æternorum non esse causam effectricem; nam ubi actio
nulla est, ibi neque Agens esse potest, atqui in intelligentijs, & sempiternis, actio non est
(quemadmodū Auer. 12. diuinæ scientiæ cōtra Auicennam testatur) asserens, in intelligentijs
non esse actionem, neque prouentum, neque consecutionem. Ergo in æternis, agens nullum F
erit. Verum quoniam quis dicere posset, Auerroem negare ab intelligentijs, cam actionem; quæ
motus est, sed non iam, quæ est simplex emanatio, & creatio; ipsi ad hoc respondent, & osten-
dunt, hoc ob duo dici non posse, primo, quoniam Auer. cōtra Auicennam ratiocinatur, qui
asserbat, Deum, secundam producere mentem, secunda uero, tertiam, at Auic. non asserbat,
secundam à prima per motum produci, ergo si Auer. negat, ibi esse actionem, omnem tollit
actionem, & quæ est motus, & quæ creatio, dicitur, secundo illud contingeret absurdum, Arist.
demonstrationem 8. phys. habitam, Sophisticam esse. ibi enim Arist. motionem de nouo factā
non esse, ostendit, & ita ratiocinatur. motus est actus mobilis, & mouentis, ergo hæc, tem-
pore motionem præcedunt, tunc inquirunt, mobile, & mouens aut sunt facta, aut sempiterna,
non sempiterna, quoniam ut ibi ostenditur, accideret ante primam motionem, esse priorem
motum, quare facta sunt, ergo per motum facta, quare in hac ratione, omnem productionem
per motum esse accipit. Si itaque hæc daretur productio, Arist. demonstratio, Sophistica fo-
ret, nam unum producendi modum acciperet, ut per transmutationem, & alium subiciuisset,
qui est per creationem: huiusmodi itaque productionem Aristotelem non cognouisse, affirmari
dum erit, æterna itaque à Deo, ut ab Agente non dependent, sed ut à fine, esse recipiunt, hunc G
in modum. et accipiunt, primum, Deum se ipsum intelligere, deinceps subdunt, intelligentias
ad uaria diuersaque officia destinatas esse; ex his propriam sententiam ita exponunt. Deus se ip-
sum intelligendo, ob suam perfectionem, ex hac comprehensione, quæ omnibus modis perfe-
cta est, intelligentiæ resultant, quare per resultationem à deo emanant, quemadmodum ex lu-
mine solis, & collo columbæ, ex luminis perfectione, uarij, diuersique colores resultant, non
tamen colores illi, à sole, ut ab Agente producti sunt, sed ob luminis cum collo columbæ per
mixtionem, colores resultant; ita Deus se ipsum intuendo, hanc suam comprehensionem, esse
intelligentiarum sub sequitur, resultat enim mentium esse, quoniam Deus se ipsum comprehen-
dit, quatenus imitabilis est; ab alijs mentibus, & hic producendi modus, non Agenti, sed fini,
à philosophis ascribitur. Verum quis ambigere posset, quo pacto Deus, ut se intelligit; ut à
multis imitabilis est, uarias, diuersasque mentes producat. hoc enim fieri non posse uideatur:
nempe ab uno in quantum unum, non multa, sed unum fluunt. Soluunt asserentes, ab uno di-
uersimode imitabili, plura proficisci posse, ita Deus se ipsum intelligens; ut diuersimode imita-
bilis est, diuersas intelligentias producat. secundo quis adhuc quærere posset, cur tertia intel-
ligentia, a secunda solum non producitur, sed a prima. hoc euertunt, & aiunt quoniam huiusmo- H
di intelligentiæ ordinem essentialem retinent, idcirco secunda, tertiæ productiua non est, sed
tantum est causa, sine qua, non posset tertia produci. Sed adhuc ambigunt, si enim à Deo, ut
à fine, producuntur intelligentiæ, ergo ut ab Agente, nempe finis est, qui mouet agentē, & gra-
tia cuius agens operatur. diluunt etiam hoc, asserentes causam finalem, bipartitam esse, altera
enim est, actionem determinans, & finiens, altera largiens esse: prior enim est, quæ agentem
mouet, secunda uero nequaquam. ita Deus se habet, se enim intelligendo, ut diuersimode imi-
tabilis est, finis est largiens esse. Demum dubitant, nempe creationem aufugere nequeunt.
nempe Deus quoniam finalis causa largiens esse, est, prior intelligentijs existit, ergo in priori
naturæ, Deus est, & secunda intelligentia non est, alioquin, prior non esset. In secundo uero
naturæ priori secunda intelligentia existit, ergo est producta de non esse, ad esse, & cum non ex
præsupposita materia producta sit, creata itaque erit. Sed hoc diluunt, & asserunt, hanc pro-
ductionem, creationem non nuncupari, diceretur enim creatio, quoniam intelligentiæ, à Deo
ut ab effectrice causa productæ essent. Mox, modum expōnunt, quo pacto orbis cælestes pro-
ducti

A ducti sint, atque aiunt, intelligentia, utpote Saturni, Deum intuendo, suum orbem, & motio-
nem producere. Nempe primam substantiam intelligens, ei assimilari experit, at similis, non
efficitur, nisi mouendo, motio uero, mobili indiget, Iure Deum apprehendens, simul or-
bem, & motum producit, Idem iudicium de Iouis intelligentia habendum est, atque de cæ-
teris mentibus, uerum quoniam diuersimode Deum percipiunt, cum æqualis nobilitatis non sint,
iure neque eiusdem dignitatis orbis producti sunt. hanc eorum sententiam, per Auerroem con-
firmant, qui secundo & duodecimo primæ philosophiæ, cælestes orbis, à suis principijs pro-
duci, affirmare uidentur. ob huiusmodi etiam mentes, orbis distincti sunt, nempe rerum secre- 444
tio, à forma, & actu habetur, unaquæque uero mens, sui orbis actus est, quare orbium secre-
tio à mente fluit. Sunt uero mentes secretæ, quatenus diuersimode ordinatæ existunt, ad di-
uersa officia. constat itaque quo pacto, iuxta eorum sententiam, sempiterna à Deo, ut à
fine pendent.

Opinio euertitur. Cap. 13.

Sed neq; horum omnium sententia, rationi. & Arist. consentit, & ut opinionis mendacium
sapientum fiat primum, modum, quo sempiterna producta esse existimant, euertemus. Mox
opinionem arguemus. Asserunt itaque, Deum, quatenus se ipsum intelligit, se esse finem
diuersimode imitabilem, intelligentias producere. etenim, si ita intelligentiæ à Deo producæ
essent, diuina cognitio relatiua esset, quod absurdum est affirmare, quemadmodum per Auerroem
constat, duodecimo Methaph. qui Themistium arguens, affirmantem deum, omnia cognosce-
re, quoniam se, ut causa cognoscit, ait, quod illud contingeret absurdum, Dei cognitionem
esse relatiuam, ita si Deus cælestes mentes producit, quoniam, se intelligit, quatenus finis est
diuersimode imitabilis, eius comprehensio relatiua foret, quare ratio eadem est. Deinceps nul-
lus rationis respectus, ratio est alicui rei, ut absolutum aliquid producat, atqui Dei apprehen-
sio, ut finis diuersimode, inuitabilis respectum rationis dicit, ergo ita intelligentias producere
nequit, etenim etsi ratio causæ, respectum dicat, in Deo tamen, non est respectus realis, sed ra-
tionis tantum, (quemadmodum sapientes omnes uno consensu testatur,) quare cum rationis re-
spectus, producendi ratio esse nequeat, Deus igitur sic intelligentias non producit. Ad idem,
effectus per se, exquirunt causam per se, cælestes uero mentes, effectus per se intenti sunt, ergo
causam per se exposcunt, Atqui illud aggregatum, Deus ut finis diuersimode attingibilis, est
per accidens, conflatum enim est, ex ente reali, & ente rationis, quod est unum per accidens,
quare sub hac ratione, Deus intelligentias efficere nequit. Adhuc, ut ratione utamur, quam
ipsi diluere conati sunt, in priori naturæ Deus est, & secunda intelligentia non est, (quemadmo-
dum ipsi concedunt,) in secundo uero priori, secunda est, ergo producta est, de non esse ad esse;
& cum non ex materia, effecta sit, ergo creata, neq; ratione soluunt, cum aiunt, hanc pro-
ductionem, creatione nuncupari non posse, quoniam a Deo, ut ab agente non prouenit. hoc. n.
non obstat, nepe peripatetici philosophi id creati asserunt, quod cum non ex præsupposita ma-
teria fiat, post nihil factum est, ita quod eius quod creatur, priuatio non præcessit, quare cum
huiusmodi mētes, subiectum non præsupponant, sint post nihil productæ, creatæ erunt, non
igitur creatione aufugiunt. Quæ ratio ita confirmari potest, si per uiam sequelæ, intelligentiæ
productæ sunt, ergo uel ex subiecto præsupposito, uel non. si primum detur, ergo materiam
includunt, si secundum, ergo creatæ sunt. Iam uero, si intelligentiæ ratione finis, entia possi-
bilia sunt, ergo ratione extrinseca, finis enim rei extrinsecus est, ergo ab intrinseco, quod enim
est possibile ab extrinseco, etiam ab intrinseco possibile est, ueluti principio huius disputationis
docuimus. Adhuc accideret, ut idem simul semper esset, & non esset, nepe intelligentiæ, me-
rito Dei, sunt possibilia entia, quare possunt non esse, quare si ponatur in actu, quod possibile
est, non erunt, & cum sua natura perpetuæ sint, ergo semper erunt, quare contradictio de eodē
simul uera foret. Deinceps huiusmodi intellectus sunt facti per uiam sequelæ (uti aiunt) atqui
facere, causæ efficiētis est (quemadmodum Simplicius secundo cæli monuit) ergo a Deo, ut ab
Agente, factæ sunt. Demum, retro docuimus, Deum, quæ Deus non sunt, secundum Peripa-
teticos non intelligere, ergo fieri nequit, ut intelligentias producat, quatenus se intuetur, ut fi-
nis est, ab alijs diuersimode imitabilis, etenim quæ Deus non sunt cognosceret. Quæ cum ex-
plicata sint, superest, propriam referre sententiam, Verum primum in quo Agentis ratio con-
sistat, exponemus.

E

Hucusque aliorum sententias reiecimus, nunc propria referenda est, uerum antequam exponamus, quo modo sempiterna a Deo pendeant, primum aperire decreuimus, in quo effectricis causæ ratio consistat. Etenim huius rei inagnatione, complures decepti sunt, & propositum minime sunt assecuti. quare rem aggredientes, primum accipere oportet, potentiam bipartitam esse, quemadmodum quinto & nono methaph. Arist. definiuit, Altera enim actiua nuncupatur, quæ transmutationis principium in alio est, quatenus aliud. Altera uero passiuua appellatur, estque mutationis principium ab alio, quatenus aliud est, his enim locis, nulli dubium est, potentiam secundum ueram, & propriam eius rationem definitam fuisse, ad quam, cetera potentia referuntur, ut philosophus 9. methaph. quæcunque ad eandem speciem, omnes, principia sunt. & ad primum unum dicuntur. quæ uerba Auer. exponens, inquit, & intendit, quod cum consideratum fuerit de istis potentijs in utroque genere uidentur attribui. in definitione enim omnis potentia passiuæ, accipitur potentia passiuua primæ materiæ, & similiter in definitione omnis potentia actiuæ, accipitur definitio, actionis primæ formæ, quæ est definitio primæ formæ, quæ est absoluta à materia. ex quibus constat, quod omnis potentia actiua, refertur ad passiuam, & ueluti nihil est, in actiua potentia, nisi per primæ formæ participationem, ita nihil est in potentia passiuua, nisi per participationem primæ potentia, quæ est materia: quare Agentis ipsius, agendi ratio, potestas actiua est, per hanc enim actum producit, nempe potestas hæc, principium motionis est, at motio, actus est, continuo fluens, & ad perfectionem tendens. huic uero actui, ut subiectum respondeat oportet, ipsum recipiens, itaque Agens motum producens, qui mobilis actus est, quod subiecti rationem subest, hoc ipsum de potentia ad actum traducit, actum, & motum efficiendo. Verum quoniam omne quod fit, ex opposito, & propria priuatione fit, Agens itaque antequam actum producit, oppositum ut ex subiecto expellat, opus est; Etenim oppositus actus, a semetipso non expellitur, cum nihil se ipsum interimat, neque a materia, quia eius ratio, pati est, quare ab agente expellitur, quare agens, per actum quem producit, subiectum de potentia ad actum transfert, quod plane Arist. quando potestatem agendi definiuit, docuit. Nempe inquit transmutare alterum, quatenus alterum, quoniam subiectum de potentia ad actum mutatur. Subiectum uero, ab agente alterum est, quare agentis actio, est transmutare aliud, quatenus aliud, de potentia ad actum. & idcirco Auer. duodecimo philosophiæ primæ; aliorum de agente reiectis opinionibus, inquit opinionem Aristotelis esse, Agens non facere, nisi compositum ex materia, & forma, quod efficit, materiam mouendo, donec exeat de ea, illud quod est in potentia in ea, ad illam formam in actu. & paucis interpositis ait, Agens secundum Aristotelem non est congregans inter duo in rei ueritate, sed extrahens illud, quod erat in potentia, ad actum, quæ quidem uerba, non solum de agente particulari, sed etiam de uniuersali intelligenda sunt, nam inquit, sub finem commenti: Si igitur potentia non esset ens, omnino non esset agens; & si agens non esset, nihil esset omnino hic in actu, & ideo dicitur, quod omnes proportionales, & formæ sunt in potentia in prima materia, & in actu in primo motore. Agentis itaque ratio est, rem de potentia ad actum transferre, ueluti, in tertia disputatione non semel docuit. Agens secundum ueritatem, inquit, dicitur extrahens rem de potentia ad actum, & propterea idem Auer. duodecimo methaph. Auicennam arguens asserentem, intelligentias adeo ab æterno productas, sic ait, mos autem, qui est inter modernos, in dicendo quod à tali motore prouenit, talis motor, aut consequitur aut procedit, aut talia uerba non uere intelliguntur de istis principijs abstractis, omnia enim ista, sunt dispositiones Agentium superficietenus, non uere, & causam largitur, ab agente enim nihil prouenit, nisi extrahere illud, quod est in potentia ad actum, sed illic non est potentia, unde neque Agens. tantum enim illic est causa, & causatum, secundum quod intellectum est causa intelligentis. ex quibus aperte constat, Agentis rationem, esse rem de potentia ad actum transferre, nempe materiam, quæ potentia corpus est, per actum, quæ Agens producit, actu corpus facit. Patet etiam, quod ubi potentia non est, neque ibi uerum Agens existit. Intelligere tamen oportet, agentis nomine, Aristotelem interdum alterans intellexisse, ueluti primo de ortu ait, quod agere patienti opponitur, passiuo uero, est secundum quam alteratur solum res, & idcirco Io. Grammaticus inquit, quod ex his causa habetur, propter quam Aristoteles, non dicit Deum causam mundi effectricem esse, Si enim agere est per qualitates transmutare, Deus alteratione intermedia non operatur, quare ita agens nuncupari nequit. Verum agentis ratio, non à nobis tradita, huic agenti sic sumpto, non solum competit, sed omni causæ effectrici, quæ alias motiones producit, quemadmodum ipsemet Aristoteles secundo phys. & quinto Methaph. definiuit; quando quid causa effectrix sit docuit

E

G

H

A cuit, Siquidem inquit, esse unde motus principium; quare non solum causam agentem, quæ per alterationem operatur, sed eam, quæ alias motiones efficit, agentis nomine intelligit. Quibus sic explicatis, tempus est, ut quo pacto sempiterna à Deo, ut ab agente pendeant, exponamus.

Deus sublunaris mundi est aliquo pacto causa effectrix. Cap. 15.

Agentis ratione explicata, num sempiterna a Deo, ut ab Agente pendeant, impræsentiarum inquirendum est, uerum quoniam sempiterna non simpliciter dicuntur, Primum eorum significata referemus. Sunt itaque sempiterna, in duplici serie. Alia namque substantiæ sunt, Alia uero accidentia, ueluti cælestis latio. Substantiæ uero sempiternæ, aliæ corporis expertes profus sunt, ueluti mentes, & cælorum animæ, & materia prima: alia uero corpora sunt, quorum alia secundum numerum perpetua sunt, ueluti cælestia: alia uero, est secundum speciem, & totum sempiterna sunt, secundum partes ortum, & interitum patiuntur, quemadmodum sublunaris mundus, & mixta, quæ in ipso continentur. De his omnibus itaque inquirendum erit, & primum à sublunari mundo exordiemur. Nempe eius notio, magis nobis in promptu est. In mundo itaque sublunari, duo euidentissime esse conspiciuntur, utpote æternitas: elementa enim quæ hunc mundum componunt, & constituunt, secundum totum, & speciem perpetua sunt. est rursus in eo nouitas, utpote ortus, & interitus, secundum elementorum particulas, etenim, ignis, non nullæ partes, intereunt, & in aerem uertuntur, rursus aliæ oriuntur: mundus itaque, quatenus in eo nouitas est spectantur, a Deo rerum opifice, tanquam ab agente uero dependet. Etenim retro docuimus, quod si non esset potentia, non esset agens, consimiliter si non esset agens, neque itidem potentia, quare ut res se habent, ad potentiam, ita ad agens se habent. cum itaque mundus, quatenus nouitatem claudit, potentiam retineat, igitur agente indiget, uerum non solum ad motionem potentiam habet, sed etiam ad substantiam, ergo utroque modo agente indiget. Quæ enim potentiam simpliciter retinent, esse & non esse ualent, quemadmodum 9. methaph. Arist. monuit, & nos principio huius disputationis. quare cum ratione partium elementorum, quæ ortum, & interitum patiuntur, mundus potentia participet, atque esse, & non esse possit, ergo Agens exquirat, cuius beneficio huiusmodi partes, de potentia ad actum trāserantur. Huiusmodi uero agens, Deus est, at non est Agens particulare, & proximum, sed uniuersale, quemadmodum priori disputatione docuimus. Deus enim simul cum causa secunda, ad res omnes, quæ fiunt, concurrat, quod Auer. tertia disputatione docuit, ibi enim Algazelem arguit, qui opinatus fuit, Deum mundi ueram causam effectricem non existere, inquit, ipsum fuisse deceptum, nam educit totum de priuatione ad esse, per totum, mundum intelligens, uerum non secundum totum simul, de priuatione ad esse, mundus educitur, si quidem sic sempiternus est & in Sempiternis ad esse, nulla est potentia, sed quia eius partes, continuo inuuantur, hoc idem affirmat, in solutione quarti & septimi; quibus in locis, inquit, ob nouitatem, quæ in hoc nostro mundo reperitur, ipsum agente indigeret, quod Deus est, quæ ipsum de potentia ad actum deducit. Et quamuis sublunaris globus nouitatem in se retineat, sempiternus tamen est, quo pacto uera effectrice causa uacat, neque tamen negandum est, aliquo pacto ipsius, Deum agentem causam esse, Etenim eius agens dicitur secundum similitudinem, quoniam ipsum in ea dispositione conseruat, quem admodum docuit Auer. quarto cæli. Sempiterna de quatuor causis non habent nisi formalem, & finalem, & si agens non nisi secundum, similitudinem, quatenus est illa conseruans, & forma eorum, conseruatur uero à Deo, quatenus orbicularem lationem producit, ob quam ortus, & interitus fiunt, uti secundo de ortu & interitu patet. quod Simplicius & Aueroes confirmant: uerum quoniam hæc, ex superiori disputatione aperta sunt, idcirco hæc pauca sufficiant. Sublunaris etiam globus, à primo omnium opifice Deo, ut à forma quoque dependet, nempe ipsius partes, quoniam existunt, hanc ipsam existentiam, non nisi à forma habent, etenim omne esse completum a forma deriuatur, Deus itaque cum prima omnium forma sit, & quod primum in aliqua serie est, causa est, quare alia, talia existant, ergo esse à Deo, mundo communicatur, quatenus prima forma est. Prima uero forma, uniuersalis forma existit, quæ esse dicitur, quæ simul cum particularibus formas, ad rerum omnium esse concurrat, quare quoniam mundo, & singulis partibus existentiam Deus largitur, ipsius forma efficitur. impertitur uero esse, hunc in modum, nam cuiusque rei propria forma, Dei effectus est, quoniam ad rei ortum fit, At in effectum, causæ imago relucet, ergo particularis forma, primæ formæ sit instrumentum, itaque caducarum formæ, ut primæ formæ instrumenta sunt, esse simpliciter largiuntur, ut uero definitæ formæ sunt, sub certa, definitaque specie, rem constituunt, Distinctio namque in effectibus, à causis secundis deriuatur, quod per Aueroem confirmari potest, qui nono methaph. in-

T 4

quit,

quit, in actione cuiusque formæ, rationem primæ formæ apprehendere. constat itaque quo pacto ut a forma, & ab agente sublunaria a deo pendeant. explicandum nunc est, quo modo ab eodem, ut à fine dependent. Vniuersa enim natura constantia, primo, ac uni omnium principio, quatenus possunt, persimillima fieri excipiunt, nempe diuina mens, ut amata & desiderata mouet, quare cætera, ut amantia, & eam appetentia mouent, quæque igitur res Deo persimilis fieri cupit, & idcirco eius gratia operatur. At, quæ ortui subiecta sunt, per generationem Deo simillima fiunt, per eam enim perpetua efficiuntur, nam cum secundum indiuiduum permanere non ualeant, secundum species æternitatem consequuta sunt, quam per generationem sunt sortita, quia per eam consimillima in specie gignunt, quare Dei gratia operantur, & ei simillima fiunt quatenus in specie consimile, efficere cupiunt, ita enim sempiterno, & diuino esse participant, uti aperte secundo de anima Arist. definiuit, Mundus itaque inferior, a Deo, ut à fine dependet, quatenus eius gratia operatur, agit uero eius gratia, quatenus sempiternitatem per generationem consequitur, est enim Deus sempiternus, ergo æternitatem affectando, Deo persimilis, fit eiusque gratia agit. ex his itaq; satis aperte patet, quo pacto inferioris globi, forma, finis, & agens Deus existat.

Quo pacto cælestia, quo ad eorum substantiam, à Deo pendeant. Cap. 16.

AT nunc de cælestibus inquirendum erit, quo pacto, eorum, Diuina mens causa existat. Verum quoniam diuina animalia, quandam habent, cum inferioribus proportionem, & quodammodo mediã, & æternorum, atque corruptibilium ligamentum sunt, fit, ut utriusque naturæ participia sint; quare quodammodo perpetua, quodammodo ortum, & interitum patiuntur. Secundum enim substantiam, simpliciter sempiterna sunt, sed secundum eorum lationem ortum, & interitum patiuntur, ueluti Arist. 9. methaph. monuit quando sempiterna nullam ad substantiam potentiam habere, sed solum ad quale, & ubi definiuit. Idcirco fit, ut cælestia uerum agens uno modo habeant, altero uero modo, eo prorsus careant. Sunt enim secundum substantiam cælestia sempiterna, atque ita causa effectrice carent, siquidem retro docuimus, ubi potentia, ibi agens, quare uti cælestia ad potentiam se habent, ita ad effectricem causam, nam causa hæc est, quæ subiectum de potentia ad actum transfert, multitudinem non largiendo, sed perfectionem, nam illud idem, quod erat in potentia, in actu fit. cælestia itaq; quoniam nullam in substantia potentiam claudunt, nempe si ad esse potentiam haberent, etiam ad non esse, quare non sempiterna, sed corruptibilia forent, ergo agente non indigent, quod ea de potentia ad actum transferat. & quamuis huiusmodi agente uacent, quoquomodo tamen effectricem causam habent. Docuimus enim; Agens, subiectum de potentia, ut actum suscipiat, transferre, huiusmodi uero actus, quando completus est, quem res suscipit, ipse esse est, quod licet proxime a forma fluat, agentis effectus etiam dicitur, nam dans formam, dat etiam ea, quæ necessario formam concomitantur, mediante forma, quare forma cum esse rei præbeat etiam agens hoc ipsum, largitur & idcirco factum est, ut id omne, propter quod res esse habent earum agens nuncupetur, quod Aueroes in paraph. Methaph. libro quarto docet, Ibi enim manifestat, quo modo cælestia, agentem causam habeant, asseritq; huiusmodi causam habere, quatenus eorum formæ, eis existentiam largiuntur, & ob quas sunt, id quod sunt, & hæc sunt eius uerba. ex quo etiam ostenditur, quod non sunt tantum motores corporum cælestium, immo dant eis formas suas, quibus sunt, id quod sunt, & paucis interpositis, & ideo sunt eorum agentia quoquomodo, cum ipsum agens præstet essentiam rei. & eodem libro docens, quomodo ab uno proueniat unum, ait; Habet autem dubium, nam cum dicimus ex uno non ordinatur nisi unum, est uerum de agente, in quantum est agens tantum, non in quantum est forma, & finis, quoniam forma, & finis, dicuntur agentia quodammodo similitudinis. Ex quibus quo pacto cælestia efficientem causam habeant, planum fit, nempe corpora hæc, a propriis formis, esse, & permanentiam æternam habent, & sunt id quod sunt, igitur cum esse a forma consequantur, ideo eorum forma, agens quoquomodo dicitur, est enim forma agens secundum similitudinem, nam agens dicitur, quatenus esse largitur, & hoc est id, quod Arist. secundo methaph. docuit, ibi enim de principijs omnibus cælestium corporum, & non tantum de Deo loquitur, nam plurali numero utitur, quæ causæ agentes dicuntur, non quoniam, ea de potentia ad actum transferunt, uel quoniam, per simplicem emanationem ipsa producant, sed quatenus cum sint propriæ formæ, causæ sunt, quibus animalia diuina, sunt id, quod sunt. Verum secundum Aueroes huiusmodi principium intelligentia est, & idcirco secundo de substantia orbis asserit, intelligentiam, cælo non tantum motionem, sed etiam permanentiam æternam largiri. nos uero principium hoc, sentientem animam retro esse Docuimus, uerum impresentiarum nihil refert, nempe huiusmodi forma, agens nuncupatur, quatenus esse cælestibus largitur, quod etiam quarto cæli Aueroes

Aueroes docuit, quando asseruit, sempiterna causam efficientem non habere, nisi secundum similitudinem, quatenus est illis forma. Huius agentis, etiam secundo de substantia orbis meminit, quando asseruit, Agens alterum esse prius natura actio, Alterum uero, tempore, & primum in æternis, secundum, in rebus caducis reperiit affirmavit, cælestis etenim forma, quæ agens secundum similitudinem dicitur corpore cælesti, natura prior existit, quia, causa quatenus, causa, eo cuius est causa, natura prior est. Et primo cæli, hoc idem affirmare uoluit, quando inquit, cæli partes, natura priores esse. hoc etiam, alteri eius sententiæ consentit, quæ in secundo de substantia orbis habetur, quæ hæc est, intelligentiam non solum diuini animalis motorem, sed etiam eiusdem causam agentem esse, est enim de hoc agente intelligenda, etenim cælestis mens secundum Aueroem, essentiam cælo largiens, ipsius quoquomodo agens dicitur, quæ quoniam cælo in esse constituit, iure, primo cæli inquit, Platonem transmutationem uulgarem à cælo remouisse, & hanc intelligentiæ constitutionem si Plato intellexit, Aristoteli consentiens est. Constat itaq; quo pacto cælestia, si secundum eorum substantiam spectentur agentem causam habeant: quo etiam pacto hac careant. Sed multa sunt, quæ nostram sententiam deturbare uidentur, & primum ex his, quæ a nobis declarata sunt, minime habetur, Deum cælestium aliquo pacto agentem causam esse, sed tantum, quod cuiusque orbis forma, sit ipse aliquo modo agens. Secundum dubium. Agentis ratio, a ratione formæ separatur, ergo Agens cum forma, coincidere, nequit. Sed hæc euertere possunt. Deus enim cælestium, hunc in modum etiam Agens existit, nam cum prima forma sit, ipsa sola est, quæ singulis rebus existentiam largitur, quare omnium quoquomodo Agens dici ualet, sentiens anima, quæ quidem animali diuino tributa est, ut primæ formæ instrumentum, cuius est quodammodo effectus, esse simpliciter cælo largitur; ut uero sentiens anima est, definitum esse præbet, nempe facit cælo esse cælo, & animal, Deus itaque quoniam cælestibus, existentiam largitur, cum eorum uniuersalis forma sit, quoquomodo Agens dicitur. Euertere secundum, ratio etenim ueri Agentis à ratione formæ sciungitur, utriusque enim rationes, oppositæ quoquomodo sunt, quemadmodum primo de ortu Aristoteles probat: Agente enim aliquid faciente, patiens aliquid patitur, At habitibus presentibus, quicquam non generatur, sed iam est, species uero, & finis habitus quidam est. & in secundo eiusdem operis, Platonem arguit, qui existimauit, ortus causam sufficientem, specierum participacionem esse, nã si per participacionem specierum, res generabiles Agens semper haberent, igitur indiuidua non gignuntur, interdum quidem sic; interdum uero non, quam rationem Aueroes repetens, inquit, cum forma inuenitur, quiescit transmutatio. In sempiternis itaque in idem forma, cum uero Agente non concurrat, quoniam perpetua, potentia uacant, At Agens, quod secundum similitudinem est, cum forma coincidere potest. hæc enim, quatenus rei esse præbet, aliquo pacto Agens nuncupatur ueluti, Aueroes tertia disputatione affirmare uisus est; quando inquit, in separatis, quod dat finem, hoc est, quod ordinat cælesti corpus, ut finem consequatur, est id, quod dat formam, hoc est, quod dat esse, & quod esse largitur, Agens existit. Aperte igitur fatetur, formam abiunctam, quatenus orbiculari corpori esse præbet, Agens nuncupari.

Quo pacto cælestia à Deo, ut a fine pendeant. Cap. 17

Hucusque, quo pacto cælestia, à Deo, ut à forma, & agente pendeant, docuimus, at nunc exponere oportet, quo modo ab eodem, tanquam a fine pendeant. & rem declarantes primum accipere oportet, finem, Agentem significatione necessaria indicare, ueluti Aueroes secundo de substantia orbis monuit, Idcirco efficitur, ut quot modis, agens dicitur, totidem & finis. Atqui Agentis, duo modi sunt, Alter per motum, rem de potentia ad actum traducit, qui quidem modus, ueri Agentis est. Alter uero improprius modus est, ut qui cum forma coincidit, ita duo finis modi respondent, alter finis dicitur, qui per motionem acquiritur, Alter uero qui motioni præsuppositus est, & is est, cuius gratia res, quæ iam actu sunt, agunt. de his autem duobus finium modis, Aristoteles duodecimo huius meminit, quando hæc habet uerba, Quod autem est, cuius gratia in immobilibus, diuisis ostendit, quorum hoc quidem est: hoc uero non est. hoc idem ibi Aueroes Alexandri autoritate, confirmat, & inquit, quod hoc dicit, ne quis existimet, quod intendit perfectionem, quæ est accidens in perfecto: perfectionum enim propter quas mouetur perfectum, quædam qualitates sunt, quibus perficitur illud, quod mouetur propter sanitatem, & quædam sunt substantiæ extrinsecæ, à re, quæ mouetur, ad eas, ut assimilentur eis, ut inueniuntur omnes actiones duorum, quoniam sunt erga genera intentionum Domini sui, igitur dicuntur propter Dominum similiter & omnia, cum hoc primo principio, huiusmodi uero finis, Secundo modo Agentis respondet, ut qui cum forma coincidit. Primus

Primis autem modus, primo Agenti, cuius causa est, quoniam huiusmodi finis, non nisi forma est, quæ de potentia ad actum ab Agente deducitur, hæc enim, ut generationem terminat, finis uocatur. At res, cum actu est, agit, sed quia agendi principium forma est, & quod operatur gratia alicuius, utpote finis, operatur, ergo gratia præexistens finis. Accipere rursus oportet, res a fine præexistente, esse simplex, & absolutum non suscipere, sed esse nobile, & optimum, idcirco quoniam finis ratio est, ut sit id gratia, cuius cætera agant. Agunt uero uniuersa gratia boni; quare finis, & bonum conuertuntur. Bonum uero in actu fundatur, quare maxime bonum id erit, quod simplicissimum, & purissimum actus est, quod quidem Deus optimus, maximus est, quare & omnium postremus finis: ob finem itaque res absolutum esse non habent, sed optimum, & res tunc in optima manent dispositione, cum agunt, iuxta illud Aristotelis primo moralium, cuiusque rei perfectio, in actione consistit, & secundo cæli: eorum enim unumquodque quorum est opus, est gratia operis. Cum itaque ob finem res operentur, ab eodem igitur, esse optimum sortiuntur, & ob hanc causam, quia finis, agentem causam mouet, ut in optima sit dispositione, finis quoquomodo Agens nuncupatur, ut etiam libro quarto paraph. methaph. Aueroes docuit. attribuitur enim fini, mouere, & efficere, non proprie, sed secundum methaphoram, ut primo de ortu Aristoteles docuit: est enim factiuum, ut unde principium motus. Cuius autem gratia, non actiuum, nam sanitas non factiuum est, nisi secundum methaphoram. Ex his apertum fieri potest, quo pacto cælestium, Deus finis sit. Uniuersa enim entia, Dei gratia agunt, cui, ut possunt, simillima fieri cupiunt, diuinum itaque corpus operatur, nam circumfertur, quare gratia Dei, nempe perpetuo sublunaria mouet, & idcirco in gyrum fertur, ita enim diuina bonitas communicatur. Rursus cæleste corpus, Dei gratia est, quoniam idcirco constitutum est, ut eo diuina mens utatur, ut suam rebus comunicet, bonitatem, quare ipsius finis erit, ita enim Aristoteles secundo de anima, ostendit Animam uiuentis finem esse, nempe corpus organicum, gratia animæ formatum est, ut eo uidelicet utatur, pro actionibus esplendis, & idcirco uiuentis finem, esse animam concludit. Neque tamen obstat, quod ab Aristotele secundo cæli affirmatur. Cælestia sublunarium gratia operari, quoniam hæc, ex secunda intentione intendunt, primo tamen Dei gratia sunt. Constat itaque cælestium Deum finem etiam existere.

Num cælestia, respectu motionis propriæ, causam effectricem retineant. Cap. 18.

Cælestium, Deum, formam, finem, & quoquomodo agentem fore, hucusque demonstrauimus, nunc uero, de cælesti motione disputandum succedit, num ipsius sit causa effectrix. Quia in re philosophi, partim consentiunt, partim uero dissentiunt, conueniunt, itaque, nam omnes uno ore affirmant, orbicularis lationis, causam effectricem esse, siquidem retro docuimus, quod ubi potentia, ibi uerum Agens est, & uice uersa, quare cum cælestia contradictionis potentia sint, respectu ubi, ut nono scribitur methaph. ergo Agente indigent, quod ipsa de potentia ad actum transferant. Verum quoniam in cælo, uarie, diuersæque lationes existunt, de Diaria lis est, quæ sit ejus causa Agens. Nonnulli uero, mentem quandam adeo longe secretam, quam diariæ lationis, agentem causam esse testantur, fingunt. Quoniam primam mentem, ut finem dumtaxat mouere, putant. Etenim in stellifero orbe, duas intelligentias esse putant, quarum altera finitæ motionis est, & hæc, motus effectrix causa existit, quæ, uti & cæteræ inferiores mentes, uirtute finita est, Altera uero, diuina mens est, quæ ut finis mouet. hæc enim cum uigore infinita sit, & naturaliter moueat ut Arist. placet motionis causa effectrix esse nequit, alioquin in non tempore latio fieret, quippe cælum finitum est, & finiti ad infinitum nulla est proportio, ipsum igitur in non tempore moueret, nempe quatenus potest mouet. Deus enim ad extra relatus, Agens naturale est, quare solum ut finis, diariæ lationis causa existit. Hanc eorum opinionem ex multis confirmant, Primum per Aueroem duodecimo methaph. qui Grammatici quæstionem diluens, inquit, cælum componi ex duplici motore, quorum alter, finitæ motionis est, alter uero infinitæ. Deinde omne quod motionem efficit, propter nobilissimum se operatur, quemadmodum secundo cæli Aristoteles, asserere uidetur, ubi habet, quod actio semper est in duobus, & cuius gratia sic: & huius gratia, quare cum Deus propter nobilissimum se, agere non possit, motionem igitur efficere nequit. Adhuc quod est optimi habens, actione non indiget, uti secundo cæli patet; Deus uero optime se habet, ergo actione non indiget. & Aueroes in libro de substantia orbis, inquit, causa continuationis motus, non est illa uirtus, qua mouetur. quare ibi, finis non est efficiens. Demum primum principium mouet, ut amatum, & non ut amans, ueluti duodecimo methaphysicorum constat, ergo non est Agens. Sed horum

A rum sententia a ratione, & ab Aristotele dissentit. Aduersus quam ita primo arguimus. Deus est summa bonitas, & perfectio, ergo motionis causa effectrix est, etenim boni ratio est, ut diffundatur, & communicetur, & quo magis bonum, magis communicabile, atqui rebus, quæ apud nos sunt, communicari diuina bonitas nequit, nisi per motum. sed bonitatis causa effectrix est, quæ motione, rebus impertitur, ergo motionis, causa effectrix erit. Deinde Arist. demonstratio duodecimo primæ philosophiæ tradita, quam primum omnium mouens Deum, unum numero esse ostendit rueret, & periret. Ita enim ratiocinatur, Si plura essent prima mouentia ueluti homines, qui numero plures sunt, specie uero non, ergo essent plures primi cæli, nulla enim ratio foret, nempe consequentis oppositum, cum antecedente stare potest; nam si ut finis tantum Deus moueret, fieri potest, ut unico sine existente, multa sint, quæ ad hunc ipsum finem ordinata sunt. Hoc enim, altera Aristotelis demonstratio primo cæli habitæ, confirmat, ubi ostendit, mundum unum numero esse, si plures mundi formæ, numero dissentientes, & specie conuenientes, ergo essent plures primi cæli, ergo plures Dei. Si itaque, ut finis solum moueret, ratio uana foret. fieri enim potest, unico existente, ut mundi, & cæli plures esse possint, ueluti unico existente cibo, plura esse ualent, quæ illum expetunt. Hæc quæ nunc explicata sunt, Arist. uerba, duodecimo primæ philosophiæ confirmant, quæ hæc sunt. Principium quidem ens, & primum entium immobile, & secundum se, & secundum accidens, mouens autem primum & æternum unum motum. Quoniam autem quod mouetur, necesse est ab aliquo moueri, & primum mouens immobile esse secundum se & æternum motum, ab æterno moueri necesse est, & unum ab uno. Videmus autem præter omnem simplicem lationem, quam dicimus mouere primam substantiam, & immobilem, alias lationes existentes, eas, quæ planetarum æternas, æternum enim etiam, non stans circulare corpus necesse est, & harum unamquamque lationem, ab immobile moueri, secundum se, & ab æterna substantia. His enim uerbis primum mouens, diariæ lationis causam effectricem, apertissime esse affirmat. quinimmo ex eo, quod primum mouens suæ motionis Agens est, aufert cæteras mentes, suam in motionum effectrices causas existere. Ad idem, in diuinis, ut secundo cæli Simplicius affirmat, quod in uno reperitur, in omnibus inuenitur, sed unaquæque intelligentia, quæ inferior est, proprie motionis causa effectrix est, ergo & primæ suæ lationis causa Agens erit. Quæ ratio ita confirmari potest, quæ in natura analogæ consentiunt, quod eorum uni competit, omnibus conuenit, ut secundo cæli Aueroes affirmauit. Atqui cælestes mentes, primum includendo, in natura analogæ consentiunt, ergo quod earum uni competit & omnibus conuenit, quare cum intelligentiæ inferiores, propriæ motionis effectrices causæ sint, ergo & prima, quæ lationis erit causa agens: consimiliter si hæc, solum ut finis motionis causa esset, ita & cæteræ, motus causa existerent. Hæc enim argumentatio Aristotelem sapit, qui secundo cæli probat, stellas sphericæ figuræ esse, ita ratiocinatur. Luna est sphericæ figuræ, ergo & omnes Stelle. hanc rationem, inquit Simplicius, idcirco necessitatem habere, quoniam in diuinis, quod in uno reperitur, in omnibus etiam inuenitur. Aueroes uero inquit, ualidam esse, quia quæcunque in natura analogæ conueniunt quod eorum uni conuenit, omnibus etiam competit. Quomocumque itaque Arist. ratio ualida est, patet iam, quod consimilis est. Adhuc, quando est aliqua dispositio pluribus conueniens, necesse est, ut omnibus illis, aut per naturam communem conueniat, aut uni primo competit, quod cæteris causa erit, ut eam habeant disputationem, Atqui omnibus intelligentiis secundis competit, ut motionem efficiant, & non per unam naturam communem, quoniam in aliquo uniuoco conuenire nequeunt, ergo uni primo conueniet, quæ causa erit, ut cæteræ moueant, At hæc nulla secundarum est, uti constat, ergo hæc Deus erit, qui motionem efficiens, causa est, ut cæteræ quoque moueant, quoniam ita ei persimiles sunt. Idem rursus, per Aristotelem confirmari potest, qui sexto de physico auditu, cum primum accepisset, nonnulla mouentia esse, quæ à semetipsis mouentur, alia uero, quæ aliud mouent, ostendit, deinceps, ad alterum duorum deueniendum esse, aut ad mouens omnino immobile, aut ad mouens seipsum, quod docet in se duo principia continere, quorum alterum per se motum est, alterum per se mouens, hoc demonstrat esse prorsus immobile, & per se, & secundum accidens, quod primum omnium mouens esse testatur. quare aperte primum opificem motionis effectricem causam, esse affirmat. Ibi etiam, cum docuit primum omnium mouens, esse omnis motionis expers, ita ratiocinatur. Si dum motionem efficit, moueretur, aut hoc per se, necesse est ei conueniret, aut per accidens primum dari nequit, quoniam tunc idem, secundum eandem motus speciem, moueret, & moueretur, quare contradictio de eodem simul uera foret, ac idem secundum idem, in actu, & potentia esset, neque ex accidenti moueretur, nam motus, sempiternus non foret, hoc etenim demonstrato, aperte supponit primum mouens, motionis agentem causam existere. Demum in calce eiusdem operis, huiusmodi primum mouens à magnitudine abiunctum esse demonstrat, quoniam motu sempiterno mouet, si enim ut finis solum moueret, demon-

stratio

stratio nulla foret, nam à pari, est causa, ut finis, quod rerum ortus, & interitus, perpetuus sit, ergo ex hoc demonstrari ualebit, ipsum à materia separatum esse, utriusque enim eodem modo
 37 causa est, quoniam ut finis. & in secundo phys. ait, mouens physice, duplex est, alterum physicum, & naturale, quod dicitur, quod in se motionis principium habet, alterum physice non
 44 physicum, & hoc est mouens omnino immobile, quod Deus est. ergo quo pacto mouens physice
 48 mouens nuncupatur, eodē pacto mouens physice, non physicum, alioquin in æquiuoco distributio laboraret. At illud mouens dicitur, quoniam per principium, quod in se habet
 motionem efficit, ergo ita primus rerum opifex motus causa dicitur. Et duodecimo primæ philosophiæ si essent aliquæ substantiæ abstractæ, non mouentes, essent otiosæ, sed prima substantia
 otiosa non est, ergo hæc motum efficit, & nonnullis interpositis, inquit si est aliqua abiuncta
 substantia, quæ non moueret, in dispositione diminuta existeret, sed prima substantia in dispositione
 diminuta existere nequit, ergo motionem efficit. quæ sententiam ibi Aueroes confirmat, nulla inquit, est substantia, quæ non mouet, etsi essent substantiæ aliæ, ab istis essent,
 mouentes corporalia, ab istis, & ideo intendit quod omnis substantia abstracta mouet corpus, ergo quo pacto, aliæ intelligentiæ, quoniam à materia abiunctæ sunt, mouent, ita & prima mēs:
 36 at illæ mouent quoniam motum efficiunt, ergo sic prima substantia mouet. Et in eodem opere, si forma balnei, est forma non in materia, mouet utroque modo, ut finis, & ut agens, at
 Deus est forma non in materia, ergo mouet, ut finis, & agens. Adhuc causa, ob quam secundæ mentes, motiones sunt effectrices, est, ut suam communicent bonitatem, ita enim Dei gratia operantur, & ei per similes sunt, sed causa hæc in Deo inuenitur, nempe ipse, propriæ bonitatis
 maximi communicatus est, ergo non solum ut finis, sed ut agens mouet. Iam uero, numerus intelligentiarum, numerum corporum, quæ circumferuntur, non excedit, neque motionum
 43.38. numerum, uti duodecimo methaph. Aueroes monet. Si itaque Deus, solum ut finis moueret, ergo mentium numerus, & motionum, & corporum, quæ circumferuntur, numerum excederet. Deinceps, ut horum sententiam, per Aueroem arguamus, docuimus retro, Auer.
 putasse, intelligentiam cælum in esse constituere, quare si in orbe stellifero, duæ intelligentiæ essent, ergo dæ formæ, ipsum in esse constituentes. Ad idem prima omnium causa, unde motus principium est, atqui Deus, qui ultimus finis est, est prima omnium causa, ergo principium
 unde motus, quare motionis effectrix causa. Arist. etenim primo meteororum, primam omnium causam definiens, ipsam per principium unde motus definit. Aueroes etiam primo de
 37 substantia orbis, ait, abiunctas formas, ut agētes & fines mouere. & duodecimo primæ philosophiæ inquit, quod substantia separata, quæ est primum principium, agit motum, & finis, motus est, & decimo eiusdem operis, ait, & intendit, quod cum huic fuerit coniunctum quod declaratum est in physicis, scilicet esse primum motorem æternum, & abstractum ab omni
 7 materia & declarauit post, quod hoc non solum est principium, tanquam motor, sed tanquam forma, & finis, & declarabitur, quod illud est unum, de quo declaratum fuit hic quod est principium substantiæ, sicut est declaratum quod est actus ultimus cui non admiscetur potentia omnino, quare fatetur, quod mouet ut agens. & duodecimo eiusdem operis, motor æternus, est actio pura, sine aliqua potentia, omnino, si enim esset cum potentia aliqua, non semper motus ab eo
 30 proueniret. Satis itaque ex his apertum factum est Deum, optimum maximum; motionis non solum finem, sed etiam agentem causam esse. Verum ut res aperta fiat, & omnis tollatur quæstio, scire oportet, (quemadmodum latius in his disputationibus, quas de mundo conscripsimus, docuimus) cælum quoddam animal magnum fore, quod ex uarijs, diuersisque partibus constat, quarum præcipuæ stellæ sunt, quæ ipsius organa existunt, etenim per eas sublunare globum regit, gubernatque. Hoc itaque animal, ueluti & caducum, atque morticinium animal, motionem comunē habet, quæ toti, & singulis eius partibus communicata est, quamuis non eadem ratione, quippe quibusdam uelocius, quibusdam tardius, & cum defectu, nempe partes, quæ primo mouenti magis proximæ sunt, uelociorem motionem retinent, omnes tamen diaria latione circumferuntur, & oppositum motum, ut qui ab occasu ad ortum est, (ut astronomorum turba fingit) non habent. Saturnus enim, quoniam mouenti, magis proximior cæteris est, idcirco uelocius circumfertur, nempe triginta annis, non nisi per unicum circulum ab orbe stellifero deficit, & ita ordine deinceps. Etenim quanto orbis inferior est, tanto tardius mouetur, & in motione deficit. Sed hæc in disputationibus de mundo, aperta facta sunt. Totus itaque cælestis globus, à Deo opifício circumfertur, ipse enim est, qui toti, & singulis spheris cum defectu tamen, eandem motionem communicat, à sentiente uero anima, ut primæ formæ instrumentum est, esse simpliciter cælestis globus sortitur, a qua iuxta propriam naturam animal sempiternum efficitur. Huic itaque animali, per sentientem animam in esse constituto, Deus motionem largitur, cuius merito, bonitas diuina rebus communicatur, quare ueluti diffusæ bonitatis effectrix causa Deus existit, quæ non nisi per motum diffundi potest, ita & lationis

A lationis effectrix causa erit, cæterum, quoniam stellarum unaquæque à suo orbe motionem distinctam, a propria intelligentia eis assistente habet, assistit enim singulis stellis propria intelligentia, huiusmodi itaque mentes, Deum imitantes, cui per similes fieri cupiunt, per huiusmodi motiones, propriam etiam bonitatem communicant, sunt enim ipsæ, per se bonæ, Idcirco motionem efficiendo, bonitatem rebus impertiuntur, sed supposita hæc nunc sunt, tanquam in disputationibus de mundo demonstrata. Ex his recte ab Aueroe dictum fuisse constat, quando assentit, si intelligentia non moueret, otiosa foret, quinimmo hoc non solum sequitur, sed quod in intelligentia non esset abiuncta forma. Etenim separatæ mentes per se bonæ sunt, quare ut propriam bonitatem communicet oportet, quæ cum non nisi per motionem, secundum peripateticos, rebus impartiri possint, igitur necessario mouent, quare si non mouerent, bonitatem rebus non communicarent, & ita per se bonæ non essent, quare neque separatæ mentes forent. In sempiternis enim, quoniam esse à posse non differt, uti tertio physice patet, idcirco si cælestes mentes communicare rebus perfectionem possunt, utiq; hanc ipsam necessario diffundunt. Quare ut redeat sermo, unde recessit, Deus rerum opifex, quoniam summa bonitas est, cuius ratio est ut communicetur, idcirco cælestibus motionem largitur, quare qui Deum motionis effectricem causam esse negat, omnem bonitatem, perfectionemq; ab eo tollunt. Quibus sic explicatis, difficile non est, nodos omnes diluere oppositos. & quo ad primum pertinet, qui Auerois doctrinam magnificiunt illud uario modo dissoluant. Eo etenim loco, Ioannis Grammatici quæstionem soluere Auer. conatur & accipit Cælum à duplici motore moueri, quorum alter finitæ motionis alter uero infinitæ, existit: non enim duos motores re disiunctos, intelligit, Nempe unus numero motor est, qui à semetipso, modo, & ratione separatur. Nam cum in separatis mentibus, idem sit agens, & finis secundum numerum, ratione tamen, finis ab agente distinguitur. Itaq; diuini corporis motio cum ab intelligentia, ut ab agente producatur, ipsa uigore infinita non est, habet siquidem definitam proportionem ad suum mobile, quod uelocius, uel tardius circumferre nequit, Et idcirco sub hac ratione finitæ motionis mouens dicitur. Hoc idem etiam mouens, motionis infinitæ existit, quatenus finis est, A quo, ut sic sempiterna motus continuatio proficiscitur. Et ut res magis aperta fiat, scire oportet, cælestia de uirtutibus animæ, secundum Aueroem, habere solum appetitum, & intellectum, Nam ut duodecimo diuinæ philosophiæ dicitur, quod cælum mouet, sicut appetibile, & intelligibile, Hoc enim mouet, non motum: tertio enim de anima expositum fuit, localis motionis principium appetitum, & intelligentiam existere, appetitus uero uoluntatis, intelligentia principium est. accipere rursus oportet, cælestia per uirtutem appetitiuam moueri ad aliquid nobilius ipsis, Nam intellectui appetitus principium, est, bonum intellectum, Bonum uero, quod uniuersaliter ab omnibus principijs, cælestibus appetitur, est primum, & simplicissimum bonum, quod Deus optimus maximus existit, ergo quem, motione diaria omnes orbes mouentur, & propterea Arist. duodecimo meth. inquit, intellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibilis autem altera
 36 coelementatio secundum se & huius causa substantia prima, Etenim in formis abiunctis, ordo est, & quæ in eo ordine formæ existunt, à prima dependent, & ideo abiecit, & huius causam, substantia prima quæ simpliciter, & secundum actum est substantia, cum itaq; inferiores mentes ita se habeant ad mouere, sicut ad intelligere, intellectio uero earum, erga primam est, ita erit, & de appetitu quo mouet, & ita omnes mouentur, ad appetibile nobilius ipsis. primum autem mouet sui gratia, ipsius amati, & desiderati, sub qua quidem ratione, nobiliorem rationem sortitur, quam cum motum efficit. His demum adijciendum, huiusmodi uirtutes cælestes appetitiuas, potentia finitæ existere; Hoc enim omni formæ commune est: alioquin, si huiusmodi, uirtutes certam sui appetitus rationem non retinerent otiosæ omnino forent, & propterea unaquæque mens certo modo appetit, propriumque orbem definito tempore mouet. Veruntamen sempiternæ motus continuationis orbibus, uirtus appetitiua, qua mouentur, sub ratione, qua appetitiua non existit, Etenim sic finita est, sed sub ratione appetibilis, quod est bonum abstractum, intransmutabile, & summum, cuius merito abstractio, & intellectio in alijs intelligentijs reperitur, ipse uero sibi ipsi finis est, a nullo præfinitus, & ideo à seipso infinitus dicitur. Hic uero in unaquaque intelligentia ut est apprehensus & intellectus, finis intellecti rationem sortitur, & idcirco ab Auer. duodecimo meth. dicitur, quod unusquisque orbis à duplici cietur motore, quorum alter est finitæ motionis, & est uirtus appetitiua, quæ ut agens mouet, & ut sic definitam rationem habet: alter uero infinitæ motionis, & est ipsamet intelligentia, sub ratione appetibilis, intransmutabilis à se ipsa apprehensa, tale autem bonum, quia abstractum est, sempiternæ continuationis motus, causa existit, & quia Deus, ex eo quod primum intelligibile, & summum bonum, ab omnibus participatus est, ob id, ipsa, prima causa est, æternæ continuationis motus. Hæc per ipsummet Aueroem quarto de substantia orbis confirmari possunt ubi hæc habentur. Et cum considerauit in istis uirtutibus, declaratum fuit ipsi, ipsam esse uirtutem appetitiuam

tuam, de uirtutibus animæ tantum, & cum considerauit, de ipsis uirtutibus appetitiuis cælestibus, inuenit eas moueri, ad appetibile nobilius ipsis, & cum considerauit in uirtutibus appetitiuis cælestibus, inuenit eas esse finitarum, potentiarum, & cum considerauit in continuatione motus earum, fuit declaratum, quod causa continuationis motus earum non est, ista uirtus, qua mouetur, sed illud quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Patet itaq; unam met numero mentem esse, quæ diuersa habitudine, finitæ, & infinitæ motionis dicitur. Diluitur etiam nodus secundus, Nempe Arist. de inferioribus mentibus sermonem habet, ipsi enim propter nobilius agunt, & earum actio, est gratia alicuius, & huius causa, quod Auer. duodecimo meth. affirmat quando inquit, & intendit per hunc sermonem distinguere inter primum principium, & alia principia abstracta: Alia enim uidentur esse electa, & desiderata propter alia scilicet principia aliorum motuum cælestium, præter motum diuinum, quod autem hunc motum facit uidetur esse electum propter se. Et inquit, facit sed facere efficientis est, ergo opinatur primum principium, motionis agentem esse. Aut fortasse dicendum de omnibus uirtutibus sermonem Aristotelis intelligendum esse, quæ quatenus finis sunt, se ipsis ut agentes nobiliores existunt, ueluti ex nunc dictis constare potest. Soluitur etiam tertius, etenim per optimum, separatarum mentium genus intelligit, & inquit, huiusmodi mentes actione propter quam nobiles fiant, non indigere, cum alia ob ipsas sint, Auerois uero testimonium soluitur, Virtus n. quæ motum efficit, & ipsius finis, est ratione eadem non est in orbe stellifero, sed solum subiecto, in cæteris uero orbibus, re diuersa, nam idecirco mouet ut primo omnium principio per similes fiat, quemadmodum duodecimo meth. ipsemet Auer. testatur. Euergitur postremus, Prima enim substantia, non solum, ut amata mouet sed ut amans, Nam se intelligens, se appetit, & se expetendo, sui gratia mouet, ut Auer. ibi testatur. Constat itaque cælestis motionis non solum finem, sed etiam agentem Deum existere. Sed quis abigere posset, si cælestis motio æterna est, fieri igitur nequit, ut ipsius sit causa effectrix. Sed hoc ex Aueroe euertere potest, qui in motione cælesti, duo considerata esse monet, æternitatem, & nouitatem, continuo enim oritur & deletur motio, quamuis sempiterna sit; itaq; respectu nouitatis, ipsius est uera causa effectrix, ita enim potentiam claudit. & retro docuimus, quod uti ad potentiam, res se habet, ita ad uerum agens, ut uero perpetua motio est, causa agente uacat, & tantum conseruante indiget, Nempe per ortum & interitum, singularium reuolutionum, quarum altera, alteri succedit conseruatur in sua æternitate, motus. Neque absurdum nobis accidit, etenim nouum quod æterni pars est, proxime à sempiterno & immobili proficisci potest, quemadmodum Auer. prima disputatione non semel docuit.

Num Deus, per modum nature, motionem efficiat, prima opinio. Cap. 19.

Hucusque, cælestes mentes, motionis finem, & agentem esse docuimus, nunc si per modum nature, & necessario, an potius libere, & contingenter motum producant inquirendum erit, hoc enim, si explicatum fuerit, omnis de cælesti motione dubitatio tolletur. In cuius explanatione consueta philosophantium uia progrediemur, Namque primum uarias aliorum opiniones referemus, Mox quid Arist. sentiat, adiciemus. Sapientes itaque concordantes non sunt, siquidem eorum nonnulli, opinantur, Deum necessario non operari, sed contingenter, Nempe ita agit, quod aliter agere potest. Huius opinionis uaria sunt fundamenta, quæ nos referemus, Atque primum ita se habet, in Deo est mens, & uoluntas, quæ intellectum consequitur, ueluti umbra corpus, ut duodecimo meth. dicitur, quandoquidem uoluntas non nisi, quod cognitum est, expetit, atqui uoluntas in duo opposita potest, quemadmodum Auer. prima disput. destructionem ad secundum manifestum est, inquit, quod uoluntas est appetitus cuiusdam, & erga quandam actionem, & quando sit, cessat sine dubio, ille appetitus, productus, desiderando ad actum, & iste appetitus, est actio æqualiter, de duobus oppositis dependens, quare si in Deo mens & uoluntas est, cum cognitione igitur, & opposita operari potest, quare ita mouet quod potest non mouere, necessarium ergo, neq; secundum naturam agens non dicitur. Ad idem agētia cum bipartita sint, nā alterum est natura alterum mens, At natura quodpiam non concipit, neque enim finem, ob quem agit, neque media, quibus finis consequi potest, igitur est opus, ut natura, ab altero agente, & finis, & media definiantur, alioquin hac, & illac temere progredieretur. Quare prius est agens, quod per intellectum, & uoluntatem operatur, atqui primum agens Deus est, erit igitur intelligens & uolens, non ergo secundum naturam, & necessario operatur. Deinde agens secundum naturam, singularem effectum sibi definit, quemadmodum Arist. 8. phys. asseruit. at primum omnium mouens, cum definitum esse non possideat, in se enim, totam existendi perfectionem claudit, ex necessitate igitur nature, non agit. Adhuc effectus in causa, secundum cause modum, præexistunt, effectus ergo in Deo continetur, secundum

A secundum esse cognitiui sunt, Nempe esse Dei, est ipsa cognitiui, ut Arist. testatur. in separatis intellectio, intellectus, resque intellecta idem sunt, quare ita à Deo procedunt, non ergo secundum naturam Deus operatur cum ipsa, cognitione carcat. Arguunt etiam alij, quemadmodum inter Latinos, Scotus, in hoc nostro mundo, quidpiam contingenter fit, ergo prima causa contingenter operatur, quare etiam uolens, prima consequutio ita ostenditur, unaquæque causa operatur, quatenus à prima mouetur, igitur si prima necessario mouet, unaquæque necessario mouebit, quare si aliqua causa secunda contingenter mouet, ergo & prima, cum secunda non operatur nisi in uirtute primæ. Secunda consequutio ita ostenditur, nullum est primum principium, quod contingenter agit, nisi uoluntas, aut quidpiam uoluntatem concomitans, quoniam reliqua, ex necessitate nature operantur, & non contingenter. Quare Deus, & contingenter, & uolens operatur. atqui Scotus, ut eius ratio ualidior appareat, instat aduersus eam, & primo quod prima consequentia nulla uidetur quoniam aliquod, uelle, posset contingenter produci, quare non est opus primam contingenter producere. adhuc nonnulli ex philosophis, quod quidpiam contingenter fit, consentiunt, at consequens, omnino negant, primam causam contingenter operari, Nam contingentia, quæ in inferioribus est, nō ex Deo, sed ex motu cæli producta est, qui, ea ratione, qua uniformis à Deo necessario producitur: sed quoniam in eius partibus difformitas est, ob hanc difformitatem produci possunt, contingentia. Neque etiam consequutio secunda ualida uidetur, non enim sequitur, si contingenter causat, ergo uolens, quoniam quæ secundum naturam mouent, impediri possunt, quare contingenter oppositum producere possunt. has soluit instantias, & principia, nam semper sequitur, si primum principium, utputa Deus, si necessario mouet, quod uoluntas humana, necessario mouet, siue proxime, siue remote à prima causa moueatur: nam si proxime cum necessario mouetur igitur uoluntas, nostra necessario mouebit, si remote, quod proxima mouet, necessario mouet quodcumque: appetitus humanus igitur sequitur, quod necessario moueatur. soluit secundam asseritque, non uocari effectum contingenter productum, qui non necessarius, & sempiternus non est, sed cuius appetitus fieri potest, quando intentus effectus sit, & ideo aliud est dicere, aliquid contingenter fieri, & aliquid contingens, & ideo qui antecedens concedunt, consequens negare non possunt, quod uidelicet contingentium, motus sit causa quoniam in eius partibus habet nouitatem, ideo res contingenter fiunt, Nam cum motus totus necessario, & sua causa producat, ergo & quæcumque eius pars necessario producitur, ita quod oppositus tunc nullo modo produci potest, quare aut nihil contingenter fit, quod dicere nefas est, aut prima omnium causa contingenter operatur. ad idem, quod summe necessarium est, ex se, quocumque alio à se non existente, non potest non esse. Atqui Deus summe necessarius est, igitur quocumque secluso, non proinde sequitur ipsum non esse, ergo si necessariam dicit habitudinem ad primum causatum, hoc igitur non existente, non esset, quod cum fieri nequeat, ad illud igitur necessariam habitudinem non dicit. Deinde causa necessario agens, secundum ultimum suæ potentie operatur, quoniam sicut non est in potestate sua agere, & non agere, nec intente, nec remisse agere, igitur si prima causa necessario mouet, quicquid igitur causat, necessario causat, potest uero ex se, quicquid fieri potest, producere, ergo nulla causa secunda, quicquid producit, quod uero, omnne quod fieri potest, producere possit, ita ostendit, Nam secundum philosophos prima causa est perfecta, & necessario operatur, & quatenus potest, & prius ad effectum, quam causa secunda concurrat, In eo igitur priori cause secundæ actioni præuenit, & cum ex necessitate nature agat, omnis igitur effectus erit necessarius: quoniam si ita agit, proxime omnia producit, sed quoniam ab æterno fuit perfectissima, ergo ab æterno omnia producit, potest enim omnem effectum sine causa secunda producere, quoniam eminenter, actionem cuiusque cause secundæ continet & primum ad effectum producendum concurrat, ergo si necessario agit in eo priori, omnem effectum producit, nulla causa secunda concurrente, alioquin si in eo priori non produceret, non esset perfectissima causa. Postremo si prima causa necessario operatur, ergo quatenus potest operatur, atque ipsa infiniti uigoris est, quare motum in non tempore produceret, quoniam potentia infinita in tanto gradu, & tempore moueret, & maior uirtus in maiori tempore moueret, infinita igitur in non tempore, quod cum fieri non possit, non ergo necessario Deus operatur. Idem etiam alij, ut Henricus, ita demonstrant, agens naturale, cum operatur, in sua actione perficitur, quoniam ob finem operatur, quod uero ita agit, à fine quoquomodo perficitur, atqui Deus in agendo non perficitur, igitur agens naturale non est. Deinde omnis potentia quæ per se, & primo rem aliquam obiectam respicit, non necessario respicit, quæ non habent ordinem essentialem, sed accidentaliter, ad illud primum, atqui diuina uoluntas bonitatem diuinam respicit, ad quam creature ordinem contingentem habent, & non necessarium, quia neque sunt necessaria ad consequendam hanc bonitatem, nec augent eam, ergo uoluntas diuina, quæ facta sunt necessario non respicit. Præterea quocumque effectum dato siue proxime siue non, productum

Deus perfectiorem producere potest, ergo illum contingenter producit. antecedens patet, quoniam merito Dei, nulla est repugnantia, cum infinitæ uirtutis existat, ut perfectum producat, ex quibus consequutio prospicua est quoniam aut infinita produxit, aut contingenter produxit, Demum Deus, nullum effectum potest ab æterno producere, ergo omnem effectum, contingenter producit, Nam cum sit æternus, & infinitus non habens imperfectum, si necessario producit, non expectabit tempus, & non esset maior ratio quare magis in hoc tempore, quam in alio. hoc idem Auer. confirmat, qui in tertia disputatione ad primum maxime inquit, quod actione naturali, non debet denominari, & dat causam, actio namque naturalis, necessario est in sua substantia, non tamen in uolentibus substantia. Rursus opus assentiale non procedit à sua substantia, Demonstratum est enim, quod eius actio procedit à scientia idem in decima disputatione. patet, ergo quod philosophi conueniunt, cum istis, in attribuendo Deo uoluntatem, & ideo, quod ipse dixerat nomine philosophorum, ut quod procedit ab ipso Deo, procedit modo naturæ, est falsum. ex his itaque palam factum est, primum omnium mouens, non necessario sed contingenter mouere: hæc quæ affirmant isti, etsi uerissima sint, quandoquidem ex lege sanctissima firmata sunt. Nos uero non quæ fide tenenda sunt, sed quænam Arist. opinio sit, disputandum duximus. Quare sic disceptationem declarantes, dicimus, horum sententiam Aristoteli, & ipsius principijs, non consentire.

Euertitur opinio. Cap. 20.

Aduersus quorum sententiam Arist. principia accipientes primū ita ratiocinamur, Si Deus contingenter ageret, ergo ita motionem producit, quod potest ipsam non producere, ergo potuit nolle producere, ergo illud nolle in Deo esse potuit, ergo potuit esse Deus, quicquid enim in Deo est, Deus est, sed quod Deus esse potuit, necessario Deus est, ergo Deus habuit, & hodie etiam habet illud nolle, atqui hoc falsum est, quoniam motus est, igitur non potuit illud non efficere quare necessario agit, & non contingenter. Amplius si hunc in modum Deus agens esset, igitur posset non mouere, igitur non esset actus purus, tota enim Aristoteli demonstratio est, duodecimo meth. ubi primum omnium mouens, actū purum esse ostendit, quoniam sempiterno motu mouetur, & si semper non moueret uel posset non mouere, actus prorsus non esset, præterea omne agens, contingens, quod potest in opposita, ab eo, actio non fluit, nisi noua causa concurrat, quæ hoc agens definit, & determinat, ad alterum oppositorum, producendum, quemadmodum ex Auer. patet, Deus ergo si agens contingens est, in opposita igitur potest, ab eo igitur, actio noua non fluit, nisi causa noua concurrat, à qua definiatur ad motum potius, quam ad quietem, agendum. ad idem ut demonstratione Arist. arguamus, si primum omnium mouens ita agit, igitur potuit quandoque primum mouere (quemadmodum isti dicunt) quare ante primum motum dabitur mutatio prior, nam si deinde mouet, igitur est orta noua relatio, namque actu mouens factum est, & quod poterat mouere, actu mobile, atque noua relatio non acquiritur, nisi motu aliquo pacto uel in eo, quod mouet, uel in eo quod mouetur uel in utroque, igitur ante mutationem quæ dicitur prior, alia præfuit: hæc enim est Arist. demonstratio, quæ euertetur, si primum omnium mouens contingenter moueret: eius igitur opinio est, quod necessario operetur. Adhuc Deus ita motionem efficit, quod potest ipsam non efficere, Atqui possibile est quod si in actu ponatur, non sequitur impossibile, ergo si potest non mouere, si in actu ponatur non debet absurdum accidere, sed sequitur absurdum, quoniam contradictione de eodem simul uera esset, nam non moueret, & cum motus sua natura sempiternus sit, uti retro docuimus, ergo semper erit; quare motio semper erit, & non erit. Adhuc Deus, omnis mutationis non esset expers, nam si contingenter motum producit ergo potest illud non producere, igitur si ponatur in actu possibile, non sequitur absurdum, quare non mouet, igitur definit esse mouens, igitur mutationis capax est, Nam id mutari dicitur, quod aliter se habet modo quam prius, quare cum antea Deus erat mouens, nunc uero amplius mouens non est, igitur aliter se habet, quam prius, mutatur igitur Deus. Iam uero motus æternus est ut Arist. dicit, igitur semper ens, quandoquidem sempiternū in omni tempore dicitur ens, At cum Deus contingenter agat potest igitur relinquere motum, igitur non semper ens, sed quandoque non ens, motus igitur semper ens, & non semper ens erit, & ideo contradictio de eodem simul uera, deinde demonstrationes Arist. ruerent, quibus per motum sempiternum, de primo omnium mouente, demonstrat complura prædicata, ut puta quod sit sempiternum omnis mutationis expers, & ab omni materia separatum, In his enim demonstrationibus, medium necessarium non acciperet, sed contingens, quoniam motus sempiternus non est, cum contingenter à Deo producatur, neque dici potest, quod etsi sua natura corruptibilis sit ab alio fiet æternus, utputa à Deo, qui semper mouere expetit quoniam cōtingeret ut cōtradictio de eodem simul uera foret, uti retro docuimus.

Ad

A Ad idem, ut ab Arist. demonstrationem mutemus qua duodecimo diuinorum, necessario primū omnium mouens mouere demonstrat, quæ ita se habet. mouens immobile, quod purus est actus, & aliter se habere nequit, necessario mouet; Atqui primus motor ita se habet, est enim omnis motionis expers, & purus actus, quare necessario mouet; & uerba eius hæc sunt. Cum autem aliquid sit mouens, ipsum immobile, existens actu ens, Hoc nullo modo contingit, aliter se habere, latioque, prima mutationum est, huius autem, quæ circularis est. Hanc autem illud mouet, ex necessitate. Itaque est ens, & prout necessitas bene est, ac sit principium necessarium; Namque toties dicitur hoc quidem quod præter impetum, illud uero sine quo non bene, Hoc autem non contingit, aliter hoc simpliciter, A tali ergo principio, tum cælum, tum natura dependet. Non minus, & aliud quod affirmant, Aristoteli pugnat, quando inquirunt, primum omnium mouens, quatenus potest, non agere, primum enim Arist. demonstratione destruit, octauo phys. quando demonstrat uirtutem infinitam, in magnitudine finita non existere, etenim si in hac magnitudine uirtus infinita foret, motus in non tempore fieret, ratio enim, idcirco ualida est, quoniam agens quod ex necessitate naturæ agit, quatenus potest operatur, Quoniam quocumque tempore paruo dato, moueret, in eodem uirtus finita etiam mouere posset, ueluti patet per uirtutis incrementum. Rueret etiam alia Aristotelis demonstratio secundo cæli, ubi habet si cælo adderetur astrum, aut non moueretur, aut tardius moueretur, Quæ quidem consequutio, ualida non est, nisi, quoniam Deus, cælestis motionis causa effectrix, quatenus potest mouet, Nam si ita non ageret, Aristoteli dici posset, quod uera ratio esset, si Deus ex necessitate naturæ, & quatenus potest moueret. At ita non mouet, sed uolens, & contingenter. Ad hæc, in æternis, non differt, esse à posse, uti tertio phys. constat, Igitur si Deus potest non mouere, ergo actu non mouet. Demum posita causa cum his omnibus, quæ ad producendum necessaria sunt, omni procul dubio, effectus oritur, sed primum omnium mouens, causa motionis est, cui ab æterno nihil deficit, aut deficiet, semper igitur mouebit; Quod etiam superaddunt, primam substantiam, ea, quæ facit, intueri, Et ideo causam agentem secundum naturam esse cogitandam, Aristoteli, hoc, non consentit. Nam agens secundum naturam, absque eorum, quæ facit, apprehensione operatur, Ita enim ab agente secundum propositum distinguunt philosophi asseruit, At Deus secundum Aristotelem, (uti retro docuimus) non nisi se ipsum apprehendit, & quæ Deus non sunt, non cognoscit, Igitur agens secundum naturam iuxta Arist. appellandum erit.

Aristotelis opinio. Cap. 21.

His sic explicatis, Aristotelis opinio referenda est. opinatur itaque Arist. primum rerum principium, cum ad ea, quorum est causa refertur, agens secundum naturam, atque necessarium nuncupari. Dicitur etenim secundum naturam agens, quoniam ea quæ facit, non apprehendit, Nam etsi motionem in gyrum producat, ipsam tamen non cognoscit, quoniam Deus, non nisi Deum apprehendit, quod Arist. plane, secundo phys. affirmat, ubi hæc habet. Dupplicia autem sunt mouentia physica, quorum alterum non physicum est, Non enim habet motus principium in seipso, Tale autem est, si aliquid mouet, quod non mouetur, ut id quod penitus immobili est, & quod omnium primum est, Quare naturaliter mouere primum omnium mouens Arist. his uerbis opinatur. Rursus omne quod mouetur, per principium quod est in eo, per se, & primo, & non secundum accidens, mouetur per naturam, quoniam hæc est naturæ ratio, uti secundo phys. constat, Atqui cælum mouetur, per principium quod est in eo, per se, & primo, & non secundum accidens, ergo per naturam, sed huiusmodi principium mouens, primum est, ergo secundum naturam mouet. Secunda propositio inquit Auer. ab Arist. ostensa fuit, circa principium septimi physicorum, & in tertio cæli, Quod mouet primum corpus, naturaliter mouet, ergo motor, qui Deus est, naturaliter mouet, Quare bifariam primum mouens, mouere Arist. opinatur, & quoniam ita mouet, quia motionem, quam producit, non apprehendit, & quoniam est causa per se, & prima, & non secundum accidens motus, in corpore cælesti. Quare patet quo pacto Deus secundum naturam agens dicatur. Necessario etiam secundum Arist. mouet, & agit, ita enim mouet, quod potest non mouere, si enim primum mouens posset non mouere, fieret, etiam, ut quolibet, sublunarium quiescat, & non sit, quoniam octauo phys. demonstratum est, causam propter quam, hæc perpetua, secundum speciem sunt, primum omnium mouens esse, quoniam motu sempiterno, primum corpus mouet, Atqui potest non mouere, motu sempiterno, ergo fieri potest ut nullum horum sit, Quare mundus posset non esse æternus, quare Plat. opinio, Aristotelis esset, quam primo cæli, sub finem arguit. Consimiliter nullam haberet efficaciam, Aristotelis demonstratio, secundo de ortu, ubi demonstrat, generationem esse perpetuam, quoniam Deus sempiterno

terno motu mouet, ergo si Deus potest non mouere, fieri posset, ut generatio non sit. Hæc itaque apertissime, quæ ab istis affirmantur, Aristotelis sententiam euerunt, Quare iuxta Aristotelem, dicendum est, primum omnium mouens, necessario mouere, & quamuis ita agere affirmetur, non tamen dicitur necessario agere, quoniam ui, & coacte agit, est enim duplex necessitas, ut Arist. quinto meth. definit, Altera enim est, cum impetu, & ui, Altera uero, est præter impetum, & uim, hunc in modum dicitur primum omnium mouens, necessario mouere, quemamodum ipsemet Arist. docet. 12. meth. ubi cum ostendisset, primum principium necessario agere, statim modum adiecit, nam necessarium dupliciter dicitur, hoc quidem uti præter impetum, illud uero sine quo non bene, hoc autem non contingit aliter, hoc simpliciter, quare coacta necessitate non mouet, Verum quoniam motio Dei esse consequitur idcirco necessario mouet, etenim primum omnium mouens summa est bonitas atque perfectio, quare cum boni ratio sit ut alijs communicetur, Necessario igitur hanc suam bonitatem rebus Deus impartitur, quæ si non communicaretur per se bonitas minime foret. Cæterum bonitas hæc secundum peripateticos communicari nequit nisi per motum, igitur necessario mouet, & idcirco recte Auer. duodecimo meth. inquit, si Deus non moueret otiosus esset, quinimmo consequitur quod non existeret Deus, & est demonstratio à signo, Nam si non moueret non posset rebus bonitatem largiri, quare summa bonitas non existeret, & ita Deus, Deus minime foret, cum ipsius esse sit summa bonitas, & idcirco deridendus Aegidius uenit, qui Auer. demonstrationem non percipiens asseruit non sequi Deum otiosum fore si non mouet, quoniam aliam longe nobilio rem actionem habet, utputa intelligere. Ex his itaque satis constat, quo pacto secundum Arist. Deum æternum opifex agens necessarium nuncupetur.

Deus quo modo agens liberum, & uolens nuncupetur. Cap. 22.

Cæterum hæc dubitatione nõ uacant, etenim si Deus secundum naturam, & necessario ageret, ergo agens liberum, & uolens non existeret: Hæc enim puta necessitas, & natura cum libertate, & uoluntate pugnat, sed hoc dilui potest, atque primum quomodo agens liberum dicatur Deus, aperimus, mox, an uolens, fiet apertum, Verum quoniam agens liberum non simpliciter secundum Arist. dicitur, ideo quot modis dicatur primum aperiamus, ex hac enim distributione apertum fiet quomodo liberum agens dicatur Deus. Agens enim liberum interdum illud appellamus quod non coacte, & ui operatur, & ratio ea agentia libera uocamus, quæ producant ea, quæ, secundum naturam eis producere conuenit, quare libere agere est, non contra naturam propriam, ut ui, & coacte, & in hunc modum agens primum liberum dici ualet, siue ad se ipsum referatur, siue ad ea quæ ad extra producit. Etenim Deus non ui & coacte se ipsum apprehendit, atque expetit, intellectio enim iuxta propriam naturam ei conuenit, motum etiam producit, & reliqua per motum non ui, & coacte, sed iuxta propriam naturam, quemadmodum ante docuimus, quoniam sua bonitas summa perfectione, quare dicitur liberum agens, & quoniam libera se ipsum intelligit, & appetit, atque ea quæ extra facit, libere facit, atque hæc ipsa libertas naturæ & necessitati, non repugnat, Nam & quæ secundum naturam simpliciter operatur quando id agunt, quod eis secundum naturam conuenit, libere agere dicuntur, quoniam non ui, & coacti neque etiam necessitate pugnat, quoniam uti retro docuimus datur quadam necessitas quæ est præter impetum & uim, necessitas enim coacta est quæ huic libertati pugnat. Dicitur rursus agens liberum, quod ita operatur, quod secus operari potest, & in eius potestate situm est agere, & non agere, atque hoc agens, idem sonat, quod agens contingens, quomodo primum mouens liberum agens non potest, secundum philosophum, uocari, hæc enim libertas, necessitati repugnat, quare si primum mouens, necessario agit, non ergo libere. iuxta hoc significatum atque hanc libertatem, alij Deo ascribunt, quam retro reiecimus, Dicitur rursus agens liberum, quod sui gratia operatur, & non alterius, & proinde hominem, qui sui gratia est liberum uocamus, seruum uero, qui alterius gratia est, secundum quod significatum methaphysicam, liberam scientiam, prohæmio meth. Arist. esse monuit, quoniam sui gratia est, Aliæ uero ob ipsam, atque ita primum omnium mouens libere agere dicitur, Nanque secundo cæli demonstratum est, sui gratia prima intentione, Deum agere, quando quidem mobile, ut inquit Auer. gratia ignobilis non est, quare iuxta hoc significatum, libere agere dicitur, atque hæc ipsa libertas, patet, quod necessitati non pugnat, dicitur etiam agens liberum, ut Auicennam 6. suæ meth. cap. ultimo, monet, illud agens, quod alicui bonum impartitur, à quo nullum expectat præmium, neque retributionem, quare cum primum omnium mouens, suam bonitatem, omnibus rebus impartiat, à quibus nullum expectat præmium, liberum igitur dicitur. quod Auer. etiam secundo phy. testatur. Dispositio, inquit, entis necessarii simpliciter, est, ut non sit propter suam actionem, sed actio sequitur ipsum, eo, quia bonum est, cui essentialia est, bonitatem

A nitatem communicare, ex his itaque patet, quod Deus, ad entia extra ipsum, relatus, ut liberum, naturale atque necessarium agens dicitur, liberum enim, quoniam non coacte, & ui agit & gratia sui operatur, & ob bonitatem, quam impartitur, non expectat præmium, necessarium agens est, quoniam non potest non agere, nam si per se bonus, & perfectus, necesse igitur est, ut bonitatem communicet. est etiam naturale agens, quia primum principium motus est, quo primum corpus mouetur, consimiliter absque cognitione, motum producit, & quoniam quatenus potest agit, si enim secundum totam suam essentiam, non ageret, sed secundum partem, partim bonus, partim non bonus foret, atque perfectus, quoniam bonum, & perfectum, id dicitur, quod alijs, & bonitatem, & perfectionem largitur, sit, quare, ut pars, quæ bonum nõ impartitur, ut neque bona, neque perfecta sit, secundum totam igitur suam substantiam operatur. Quæ cum explicata sint superest ut planum faciamus, si primum mouens, uolens agens sit, Atqui omnes pari consensu Deo uoluntatem ascribunt. Verum nonnulli, eam Deo ascribunt uoluntatem quæ æque ad duo opposita potest, nam uoluntas, appetitus, rationem insequens est, qui duo opposita æqualiter respicit, quare cum Deus in duo opposita possit, appetatque, igitur uolens agens erit. sed ex his, quæ retro dicta sunt, patet iam, horum sententiam Arist. non consentire ex ipso enim demonstratum est, Deum necessario agere, igitur ita uolens esse nequit. adhuc nulla uoluntas, ad duo opposita æque se habet, nam omnis, ad unum definita est, utputa ad bonum, Nam cum uoluntas non cognoscat, sed illud tantum appetat, quod bonum esse iudicauit, intellectus, igitur fieri nequit ut in bonum, & malum, ea ratione qua malum uoluntas feratur. idem ex uoluntatis definitione patet, tertio Ethic. ubi dicitur, quod sit appetitus boni, aut simpliciter, aut apparentis, quod pro fine, intellectus statuit, quare si eius esse, ad unum, utputa ad bonum definitum est, igitur non nisi, quod boni rationem habet, appetere potest, quare quod mali rationem habet, minime appetit. Rursus cum uoluntas ipsius finis sit, ut Arist. eodem libro monet, at finis semper boni rationem habet ut secundo phys. constat, æque potens ad duo opposita uoluntas non est. Verum hæc retro à nobis explicata fuere, quare ex his constat, quod uoluntas ad duo opposita non est indifferens, quare neque ita diuina uoluntas se habere potest, & proinde dicendum, in Deo uoluntatem esse, Nam ut duodecimo methaph. sequitur uoluntas, intellectum, quemadmodum umbra corpus, quare cum in Deo mens sit, igitur appetitus mentem insequens, unaquæque enim uirtus cognoscens, siue sensus siue mens, suum respondens appetitum habet, ut tertio de anima constat, quare si uis intelligens in Deo est, igitur appetitus, qui uoluntas dicitur, uerum quoniam uoluntas, in id fertur, quod mens mouet non nisi in id quod cognitum est, uoluntas fertur, inuisa enim deligere possumus, incognita nequaquam, quare cum Deus se tantum cognoscat, se ipsum igitur tantum appetit, quare ad se, diuina substantia relata, uoluntas dicitur, substantia enim diuina, mens, uoluntas & natura dicitur, diuersa tamen ratione, dicitur enim mens, ut comprehendens est, cognoscit enim suam substantiam, quæ forma ab omni materia spoliata est, sensus enim quæ sunt conditionibus singularibus affecta cognoscit, quæ Deus minime cognoscit, & ideo mens, & non sensus sua substantia dicitur, hæc etiã uoluntas dicitur, & seu appetens est, est enim Deus omnium finis, summaque bonitas, & perfectio, quare appetitus in eo existens, uoluntas iure uocatur, dicitur quoque natura, cum, quoniam sine cognitione res quas facit, producit, tum quoniam principium primæ motus primi corporis est, quemadmodum retro declaratum est. substantia quare diuina, ut rerum causa est, uoluntas nõ dicitur, quoniam cum illas non cognoscat neque igitur uelle potest, quod uero hanc in modum ex Arist. sententia uoluntas diuina se habeat, Auer. testimonio confirmari potest, qui etsi nostram uoluntatem, ad duo opposita æque indifferentem posuerit, quæ tamen in Deo est ita se habere negauit, ueluti in prima disputatione & in tertia, uoluntas, inquit, quædam est, quæ ex æquo ad duo opposita se habet, ex qua uolens, eligensque denominatur agens & est illud, quod quandam interdum agit actionem, & interdum eius contrarium, & quod nanque facit, omni procul dubio, cum deliberatione, & intellectu agitur, Vnde primum agens, nequit hac uoluntate denominari, hæc enim uoluntas nostra est, quod uero hæc uoluntas Deo non conueniat, ita demonstrat, omne agens hoc modo uolens, ab eo quod uult, deficit, & Deo nihil deficit, ita igitur uolens nõ erit, deinde, omne quod ita agit, quoniam electione agit, quæ inter duo est, ideo agit, ut quod melius, per se consequatur, quare cum Deo quicquid non deficiat, ita agens uolens non erit. Demum agens uolens, ita operans mutationi subiectum est, nam hoc agens cõsultatione agit, cõsultatio uero, quidam est discursus, qui quidem motus est, nam ex fine præcognito, media ad finem inuenit, uti tertio moral. constat, quare in Deo cõsultatio foret, & ita discursus, quare & motus, quod aliter etiam ostendi potest, hoc enim agens cum quid agendum est, eligit, electio cessat, & non amplius eligit, quare mutabitur de eligente ad non eligens, quare cum Deus nullo modo mutetur ita uolens agens non erit. Altera uero uoluntas, inquit, Auer. ad duo non se extendit opposita sed id uoluntatis habere dicitur

quod appetat, quod à ratione cognitum, & libera, absque necessitate inducente ad agendum, neque de se, neque de re aliqua extrinseca, immo duntaxat ex sua bonitate, & admodum eius dispositionis. Nulla igitur nobis præsens uoluntas, similis est Dei uoluntati, hæc enim necessario, uult & eligit in præstantiori, omnium graduum uolentium, & eligentium, non nanque ei commisit defectum committentium, uolentibus nobis præsentibus in hoc mundo, quare etiam secundum Auerroem patet, in Deo non esse uoluntatem, quæ in duo fertur opposita, sed quæ ad unum definita est.

In oppositum obiecta diluuntur, Cap. 23.

Quibus explicatis, facile est aliorum euertere rationes, & primæ rationes ex dictis iam soluta sunt: ea autem, quæ ex diuo Thoma habetur, id tantum ostendit, quod necessarium est, ut sit agens quod agentium, quæ sunt hic, actione dirigat, alioquin temere hæc, & illac mouerentur, atqui hoc agens Deus esse non potest, quandoquidem, quæ non sunt, Deus, non apprehendit, adhuc cum horum agentium actiones singulares sint, consimiliter & agentia, quæ diriguntur, singularia, nulla mens, nullusque intellectus apprehendit, quemadmodum tertio de anima demonstratum est: igitur à primo omnium intellectu, agentia, quæ apud nos sunt dirigi non possunt, Hæc enim uirtus, quemadmodum in disputatione de anima sensitua demonstratum est, est sentiens anima quæ in cælo est, quæ agentium, quæ sunt, hic actiones dirigit, ut præoptatum finem consequantur, Neque itidem ratio alia, alicuius est momenti, Nam etsi Deus, agens secundum naturam dicitur, non tamen eo modo quo agentia naturalia, quæ apud nos sunt, Nam Deus uniuersalis natura est, & ideo definitum effectum non habet, sed rebus producendis simul cum causa secunda cooperatur, quare illo Deus ad unam, definitus non est, Agens uero naturale, quod apud nos est, uniuersalis causa non est, sed particularis, & proxime unum definitum effectum sibi determinat, quare ad unum tantum definitum est: aut descendam quod proprium sibi Deus definit effectum, ut puta ipsum esse, existendi uero secretio non à Deo sed à causa secunda petenda est, ut quarta disputatione docuimus, non tamen agens naturale uti illud quod apud nos est, nuncupatur, quod Auer. tertia disputatione ostendit, ubi monstrat Deum secundum naturam non agere, quemadmodum, ea quæ naturaliter apud nos agunt: hæc enim agentia, quæ in nostro mundo sunt, in agendo, à propria actione perficiuntur: unumquodque enim tunc perfectum est, cum operatur, ut primo moralium: cum itaque Deus summa sit perfectio à sua igitur perfectione perfici nequit, quare agens secundum naturam, ut ea, quæ hic sunt, Deum non potest. Deinde agentis naturalis, quod hic est, opus à substantia, quæ sententia & intellectus est, non procedit, quemadmodum perspicuum est, At Dei opus à substantia producit, quæ sententia, & mens est, igitur Deus, agens secundum naturam ut ea quæ sunt hic non est. Etenim quæ æternis, & caducis communia sunt, eadem ratione non conueniunt, ut omnes peripatetici pari consensu testantur, sed diuersa ratione, quare cum agentia, quæ apud nos sunt, secundum naturam operentur, consimiliter Deus, igitur eadem ratione agens naturale non dicitur, ex quibus, primum Henrici argumentum solutum est, quoniam eadem ratione, Deus agens naturale non dicitur quemadmodum quæ sunt apud nos, hæc enim & ab actione, & in suo opere perficiuntur; nam cum secundum indiuiduum perpetua fieri non possint, miserta est natura in dando eis secundum speciem æternitatem, quemadmodum secundo de anima constat: atque agens naturale, quod uniuersalis causa est, non agit ob finem acquirendum, sed sui gratia primo operatur, prima enim causa, sibi ipsi, finis est, & à nullo extrinseco perfici potest & in eo idem est perfectio, & perfectum, & non differunt, nisi secundum certum modum intelligendi, ut duodecimo meth. monet Auer. operatur autem secunda intentione propter nos, esse enim diuinum, motus quo bonitas impartitur, consequitur, & hoc Aue. docet secundo celi: quod est perfectæ nobilitatis, non indiget operatione ut sit nobile. & paulo superius inquit, uidetur optime, quod est intuenti existere, quod bene sine actione propinquissimo, per paucam, & unam His autem, quæ longius per plures, & sermo est, de ea actione, quæ non est sua substantia, ab hac enim perficitur, licet per hanc in optima dispositione conseruetur, quoniam per eam, eius bonitas communicatur. Sed his, quæ ab Aristotele dicuntur, obitant qui agentia bipartiri asserunt, & naturale agens, ad unum definitum esse asseritur, quare de omni agentis naturali sermo sit, igitur Deus quoque, cum naturalis sit, causa ad unum erit definitum. sed soluitur, & fatemur de omni agentis ibi sermonem fieri, omne namque agens non nisi unum producere potest, Atque ita Deus, non nisi, unius causa est, ut puta ipsius esse, & ita uniuersalis causa omnium, eorum quæ fiunt dicitur, Agens uero secundum propositum, duo opposita producere potest, quorum per se causa est. Diuina uero substantia, quæ uis omnes in se claudat perfectiones, in ipso Deo, aliquam non patiuntur secretionem, quemadmodum de auro constat.

A in quo omnium metallorum perfectiones continentur, non tamen secundum esse distinctum; non enim aurum, est perfectio argenti, ea ratione, qua, argento conuenit, sed aurum tantæ perfectionis est, quantæ argenti, & adhuc ultra, Ita Deus est tantæ perfectionis, quantæ sunt creaturæ, & plus. Quando insuper in alia ratione asserunt, in Deo, effectus, esse intelligibile habere, uerum est, nam eo modo, quo sunt in Deo cognitum habent, atque affectus in Deo, à Deo nullo modo distinguuntur, sed sunt ipsemet Deus, quia seipso cognoscitur. Inquit enim Auer. in Epithomatibus meth. libro quarto, quod quando effectus, in causa æquiuoca continentur, nullam in ea, habent distinctionem, sed omnia cum causa, idem sunt, Quare cum Deus, horum causa æquiuoca sit, ergo effectus in eo contenti, idem omnibus modis sunt, cum Deo. At nunc Scoti argumenta soluenda sunt, & primum quod diu phylosophantium animos torfit multifariam dissolui consueuit, Quidam ita soluunt, & contentur, quidpiam hic contingenter produci, causa tamen prima, contingenter non agit, cum autem probat, causa secunda, à qua proxime effectus fit, non mouet, nisi mota, hanc dicunt propositionem simpliciter, & nude intellectam multos claudere errores, Nam si intelligatur, quod secunda ideo à prima mouetur, quoniam uirtutem à prima recipit, uera non est, quoniam altera ab altera, ut operatur, nihil suscipit, quoniam sua natura ad effectum producendum ordinatur, ut in suo gradu, illum producat, Nullum influxum recipiens, cum ab æterno, & immobili, proxime nouum non fiet. At si intelligatur, determinatus, atque definitus causarum ordo in producendo simul, ita quod secunda absque prima operari non potest, Conceditur hoc, non tamen inferendum est, secundam necessario moueri, licet, prima necessario moueat, quoniam cum hæc, uniuersalis causa sit, & æque omnibus effectibus producendis cooperetur, ad omnes effectus necessario concurrat. secunda uero causa, secundum modum suæ naturæ concurrat, unde si apta est contingenter agere, ita agit, si necessario, producit effectum. solutio hæc dubium habet, Nam etsi secunda causa, quando operatur, a prima nihil accipiat, accipit tamen uirtutem à prima, cum producta est, quemadmodum primo meth. eorum Alexander monet, quod ex Aristotele haberi potest; quando ait, mundum hunc inferiorem, superioribus latioribus esse contiguum, & inde omnis eius uirtus gubernetur, quare cum secunda causa accepit, uirtutem à prima quæ necessario mouet, ergo & ipsa per hanc uirtutem acceptam, necessario mouebit. quare argumentum adhuc solutum non est, sed defendi solutio hæc potest, Nam etsi cum facta est causa secunda uirtutem à prima accipit, quomodo est innata illam suscipere, suscipit, unde si est innata contingenter recipere, ita recipit, si necessario, necessario recipit, nam agens ita producit, quemadmodum agens est aptum producere, & quod recipit, secundum modum suæ naturæ recipit. Deus enim rebus, uirtutes largitur, quomodo sunt res aptæ illas suscipere, Vnde eius uis, in causa secunda producta, secundum naturam secundæ causæ, suscipitur, & quemadmodum est innata operari, ita per illam operatur. Vnde si eius natura est, ut contingenter suscipiat, ita suscipit, si uero necessaria eius natura, ita recipitur. Nonnulli uero, aiunt, prouentum rerum, merito primæ causæ necessarium esse, at merito, patientis, ut materiæ, esse contingentem, & causa est, quoniam causa, omnis contingentia, in his inferioribus, est ipsa materia, est enim materia causa, per quam res potest esse, & non esse septimo meth. unde materia in sui ratione considerata, ad utrumlibet se habet, ut quarto meth. unde Arist. sexto meth. materia est causa contingens, Interdum enim materia, motori, & agenti obedit, interdum uero ei non obedit, licet ergo prouentus rerum à primo, merito sui, & secundarum causarum, quæ necessario agunt, sit necessarius, tamen, quia talis effectus recipitur in patienti, quod ad utrumlibet se habet, inde est, quod non omnia ex necessitate contingunt. sed horum solutio recta non est, & multifariam peccat, Nam illud contingeret, quod aliquid esset possibile ex parte agentis, quod non esset, possibile ex parte patientis, cuique enim potentia actiua, sua passiva respondet, & e contra, ut etiam ipsi fantentur, Igitur fieri non potest, ut merito materiæ, res sint contingenter productæ, merito agentis, sint necessario productæ. Adhuc Arist. secundo phyl. prope finem, quomodo res est apta nata fieri, fit ita ab agente, & quomodo agens est aptum, res producere, ita & res sunt aptæ fieri, ergo si est agens, aptum esse necessario producere, ita quoque res necessario fiet, quare materia necessario recipiet. Deinde neque rationem intelligunt, nam ratio in hunc modum se habet, Datur hæc causa, quæ contingenter agit, ergo causa prima contingenter agit, est uero causa contingenter producens, ut inquit Scotus, quæ ita unum oppositum producit, quod & oppositum producere potest, quare cum hæc causa, apud nos detur, quæ est agens secundum propositum, uti antea patuit, igitur prima causa contingenter agit, & probat, alioquin hic non daretur causa, quæ contingenter ageret, Nam si prima necessaria mouet, ergo & secunda, cum non moueat hæc, nisi mota à prima, solutio horum, concedit causam secundam necessario mouere, & ita negat, quod plane Arist. fatetur. Nos itaque pro ueritate dicimus quod causa agens contingens, non eodem modo apud Scotum, & peripateticos accipitur, Nam

apud Scotum, ea causa contingens dicitur, quæ cum duo opposita producere possit, cum unum producit, in eius potestate est, tunc ab illius productione desistere, & oppositum facere, quem admodum ex solutione instantiæ, patet. At peripatetici philosophi nomine huius agentis intel ligunt, quemadmodum ex retro ostensis manifestum fieri potest, agens, quod sua natura in duo opposita potest, Nam cum alterum eorum producit, causa est, quoniam noua causa concurrat, quæ magis pro uno, quam pro altero facit, & cum hoc producit, fieri non potest, ut a produ ctione eius desistat, quoniam causa posita, cum omnibus conditionibus, quæ ad agendam sunt requisita, necessario operatur & non potest non operari, quare cum eiusmodi agens tunc ita se habeat, igitur ab illius productione, desistere nequit, quare agens contingens illud non est, quod Scotus dicit, eiusmodi uero agens, cum operatur, consimiliter, & rerum omnium, quæ fiunt productio necessaria est, non tamen contingentiæ à rebus tollitur; uti retro docuimus, & octa- ua disputatione de anima sensitiua, quare constat quod rerum productio necessaria est, effectus tamen, qui producitur contingens esse potest, quibus hunc in modum explicatis patet multifa riam quod soluitur Scoti ratio, atque primum fatemur, secundam causam necessario producere ea quæ facit, res tamen quæ sit potest esse contingens, quinimmo necessario est contingens, aut dici potest cõcesso quod apud nos datur causa contingens, uti Scotus opinatur, nõ tamen sequitur primam causam contingenter operari, quoniam a prima causa esse rebus largitur, quod necessa- rio efficit, licet ipsius secretio, à causa secunda petenda sit, Secunda uero ratio de facili soluitur, quoniam illud tantum concludere uidetur, quod motus ceteraque sempiterna non sunt ita necessaria quemadmodum Deus, non tamen inde sequitur, ut Deus sine illis esse possit, sed solum quod Deus intelligi possit motione, & ceteris non intellectis, & idcirco cum infertur necessariam habitudinem non habere non sequitur, sed solum quod ea habitudo de ratione Dei non est, Deus enim intelligi potest, & quod nullam dicat ad res effectas habitudinem, Multa enim sunt, quæ secundum rem coniuncta sunt, quæ tamen mens separare potest, ut Auer. duo decimo meth. docet, quare licet Dei necessitas à motione, & ceteris non pendeat; esse Dei in re, necessario motio sempiterna consequitur, & mundus, quæ sine Deo existeret nequeunt, Nam uti dictum est, diuina substantia summa est bonitas, quæ necesse est ut communicetur. Quare cum sine motu communicari non possit, idcirco motus, & rerum productio Dei esse consequitur. Veluti esse rerum à propria affectione non pendet, in re tamen absque propria affectione res non existunt, etsi remoueatur res deperduntur, ita de Deo, & ceteris rebus dicendum, in re enim Deus sine rebus esse nequit cum summa bonitas, & perfectio sit, quæ non nisi rebus com- municatur. Tertium de facili soluitur, & confitemur omnia quæ fieri possunt à Deo, produci, ab ipso tamen, absque causis secundis, in lucem non prodeunt, Nam cum Deus causa putetur uniuersalis, quæ ea dicitur, quæ simul cum causa secunda, omnibus rebus producendis coope- ratur, sine enim huiusmodi causis, Deus quippiam producere nequit, Nam si posset cum in æternis esse, à posse non distinguatur, ergo semper sine causis secundis hæc efficeret, & ita absur- da omnia euenirent, quorum Auer. meminit octaua meth. quod, ignis non combureret, neq; aqua frigeret, sed Deus omnia hæc operaretur: quæ cum absurda sint non ergo Deus, sine causa secunda, quippiam producere potest, deinde si ab æterno, & immobili quidquam proxime non producitur, igitur sine causa secunda, nouus effectus à Deo non prouenit, quare simul cū causa secunda operatur, neque tamen in aliquo priori quicquam producit in quo causa secun- da non faciat, sed simul operatur, cum autem idem sit, utriusque causæ effectus, secundum nu- merum, discrimen tamen est, quoniam uniuersalis causa, non tantum illis cooperatur, sed om- nibus, & ideo non dicitur perfectissima, quoniam omnia sine medio producit, hoc. n. imperfe- ctionis est in deo, uti demonstratum est. sed ambiges, causa prima, cum sit prior secunda, er- go in aliquo priori causat, in quo secunda non producit. soluitur quod prima causa est prior se- cunda, ut in secunda est nouitas, quoniam ut æterna est, secundum speciem, causa secunda non est prior, quoniam in æternis non est prius secundum tempus, sed dicitur perfe- ctione prior ut ipse dicit, contra diuum Thomam. Postremum argumentum, falso secun- dum Aristotelem innititur fundamento, quoniam infinite uirtutis Deus non est, Nam si Deus, secundum naturæ necessitatem operatur, secundum philosophos, ergo quantum potest, quare cum sit infinitus, momento motus fieret. Sed nunc Henrici argumenta sunt soluenda, & ad primum iam solutio patuit, secundum soluitur, & maiori concessa, minor falsa est, quo- niam res, quæ fiunt, licet secundum indiuiduum, ordinem essentialem non habeant, habent ta- men secundum speciem, nexum essentialem, quia si non essent, res, quæ continuo fierent, Deus non esset summa bonitas, quoniam non posset se rebus communicari, quare res, quæ fiunt, li- cet diuinæ perfectionis incrementum non afferant, hæc ipsa tamen, in his conseruatur, ut Auer. duodecimo meth. monuit, nam mouent, & res producant formæ separata, quoniam per hanc actionem, in optima dispositione conseruantur, Reliqua uero argumenta iuxta Aristotelem fal-

E
F
G
H

A fo innituntur principio, quoniam Deus, uigore infinitus non est, uti postea demonstrabimus. Hæc quæ retro à nobis de prima opifice causa, deq; eius libertate, necessitate, & alijs complu- ribus, quæ à sacra religionis nostræ principijs dissentiunt, non ex nostri animi sententia, sed iuxta Arist. dogma explanata fuisse, lectorem admonemus; cuius quidem uiri fundamenta, cum à ue- ris principijs dissiderant, facile est diluere, Nempe ueri sapientes primam mentem uigore infini- tam instituunt. quo quidem principio sumpto, omnes Arist. conatus ruunt.

Celestes mentes quo pacto à Deo ut ab agente forma & sine dependant explicatur. Cap. 24.

Celestem, diuinorumque corporum, quo pacto Deus, secundum peripateticos, causa esse putetur, hucusque explicatum est, At nunc, de diuinis mentibus sermo succedit, quo pacto ipsæ ab eodem rerum principio dependant, id tamen ex retro declaratis inferre po- test, huiusmodi mentes, uera causa effectrice uacare, Nempe in eis nulla est potentia, Sunt enim simplices, & puri actus, quemadmodum duodecimo diuinorum Arist. docuit, Quare uero agen- te carent, neque itidem formam habent, ob quam esse & permanentiam æternam, uti celestia habent, etiam substantiæ compositæ essent, quod Arist. quinto meth. monuit inquiring, ho- rum quidem utique altera causa efficiendi necessaria, horum autem nulla, sed propter hæc alia sunt ex necessitate, quare primum & necessarium proprie simplex. quæ uerba his respondent, quæ secundo meth. habentur, ubi dicitur, dispositio primorum principiorum cum corporibus cæ- lestibus. in corporibus enim cælestibus aliquo modo saluatur quod à principiis separatis pen- deant. & idcirco duodecimo eiusdem operis, cum ostendisset necessarium, quod non contingit aliter se habere, inquit, ex tali principio dependet, tum cælum, tum natura. Manifestum itaq; est, quod agente, & forma, qua existant, carent, sed ex seipsis existunt, quemadmodum 2. meth. Arist. monuit inquiring, principia semper existentia nõ habere causam ut sint, sed ipsa causam esse, quare alia sint, & loquitur in numero plurali, & ideo Auer. inquit, quod intendit dispositione pri- morum principiorum, cum corporibus cælestibus. Verum quoniam à Deo dependent, opus est, ut modum explicemus; sed quædam altius repetenda sunt, ut res aperta fiat: Accipere itaq; primo oportet, caducam formam, esse formam, finem, & agentem, Verum primo ei formæ ra- tio competit, secundo finis, tertio agentis ratio, quod ita manifestum fieri potest, forma enim per partem, post partem oritur, ergo ei primo conuenit, materiam perficere, quare formæ ra- tio primo sibi ascribenda erit, & ideo recte ab Auer. dicitur, esse materiæ est, ut à forma perfici- atur, ergo si ex opposito arguere licet formæ ratio, erit materiam perficere. Secundo ei com- petit, ut finis sit, nam ut forma, ortum terminat, ita optimi, & finis attingendi, per agentis actionem, rationem sortitur, Nempe generans, per motum bonum attingit, quare forma, ut or- tum terminat finis dicitur, Demum eidem conuenit, ut sit causa agens, primo enim opus est, ut forma existat, deinceps ut operetur, operatio nanque, esse præsupponit operantis, & dicitur effectrix causa, quatenus in re actiones producit, quemadmodum per Aristotelem secundo de anima patet, est itaque caduca forma, primo forma, deinde finis, demum agens. At in abiun- ctis formis, ita res non se habet, Huiusmodi enim formæ quoniam à materia non dependent, non habent esse, post non esse, quare eis primo materiam perficere non conuenit, Neque ite- dem rationem finis habent, uti caducæ formæ, quoniam nullum terminant ortum, neque etiam ratio agentis primo ipsis competit, quoniam hæc non nisi mota mouet. Quare diuersa ratione in substantijs abiunctis, est forma, finis, & agens. Deo itaque, finis ratio, primo competit, Nempe primæ causæ ratio, primo enti conuenire oportet, atqui prima causa finis est, inter cau- sas enim finis mouet, & non mouetur, & ideo recte ab Auicenna dicitur, quod si aliqua scientia de causis existeret, maxime de causa finale existeret, quia est, gratia cuius omnia agunt, iure igitur prima causa est, quare primo enti, primo conueniens. Deinceps Deo, ut ad intelligen- tias confertur, formæ ratio competit, Verum quia forma perfectio est, eius cuius est forma, ergo cum celestes mentes, deus perficiat earum forma erit, sed quo pacto mentium forma dica- tur, non patet, & idcirco sciendum formam duplex habere esse, quemadmodum tertia dispu- tatione Auer. docet, Alterum in re, Alterum uero in mente, uti uiuentis forma, cum in re esse habet, causa est, ob quam uiuēs est, id quod est, ut uero in mente existit, ipsam perficit, ueluti res intellecta, uirtutem intelligentem perficit. Deus itaq; utroq; modo forma est, Nam ut res existentiam largitur, ita in re esse habet, ut uero ad intelligentias confertur, forma est illis spiritualis, quoniam obiectum est ab eis intellectum. Ex his quo pacto mentium Deus causa sit pla- num fieri potest, est enim earum finis, & forma. est finis quia Deus ipsas mouet, ut res amata, ipsæ uero sunt Deum amates & intelligentes, & ei quatenus possunt similes fieri cupiunt, à Deo uero, mouentur, non uero motu, sed secundum methaphoram, ut primo de ortu Arist. docet,

finis

finis mouet secundum methaphoram, quare cum Deus res optima sit, summe expetibilis est, intelligētiā uero sunt ipsum expetētes quare earum finis est. Vt uero obiectum intelligibile est, ac à mentibus intelligitur earum forma dicitur. quod per Aueroem planum fieri potest, qui tertio de anima, inquit intelligibile est essentia intellectus, & se habet, ut forma. & eodē libro, ait, intelligētiā se inuicē perficiunt, & sunt se inuicē formæ, & in para. meth. tractatu quarto, obiectum intelligibile, est forma, & intelligētis perfectio. Constat itaq; ex his quod esse à Deo intelligētis communicatum est, diuersa longe ratione, quàm sublunaribus, & cælestibus corporibus, Nempe Deus esse intellectum, atq; esse nobile, ipsis communicat, Nam ut intellecta forma est, eas perficit, atque constituit, ut sint Deum intelligētes, ut uero earum finis est, ab eo esse nobile fortuntur. Etenim intelligentiā, Dei gratia agunt, & ei similes fieri cupiunt, quare cum unumquodq; tunc perfectum sit, quando operatur, si itaque intelligentiā, ut operentur, à Deo habent, esse igitur optimum, ab eodem fortuntur, quare diuersa ratione, à primo principio, cælestis mētibus, esse communicatum est, quam cæteris rebus. Neq; tamen putandum, huiusmodi mentes, æque à Deo depēdere, Nam æqualis perfectionis non sunt, & idcirco quibusdam clarius, ut quæ Deo proximiores sunt, quibusdam uero obscurius, quarum præstantiam ex motione comprehendere possumus, quæ enim uelocius mouēt, his quæ tardius mouēt præstantiores sunt, Quare ueluti in operatione, primo principio magis perfimiles sunt; ita & in substantia. Cæterum quoniam forma, & finis, quoquomodo agētes causæ nuucupari possunt, idcirco fit, ut Deus, quoniam forma, & intelligentiarum finis est, ut earum sit quoquomodo agens. Nec etiam opinandum est, prima mentē, in secunda, intellectiōnem efficere, Eueniret enim ut intellectio non actio immanens, sed transiēs foret, sed res ita se habet, Secunda etenim mens, à Deo dependet, ergo quoquomodo eius est effectus, At in effectu, causæ imago relucet, idcirco fit, ut secunda intelligentia, se ipsam apprehendens, supremam quoque intelligat, Est enim eius essentia, ratio, & intelligendi species, ut per eam, prima intelligatur, Diuina etenim mens, ut à secunda intellecta est, eadem secundum substantiam, cum secunda existit, quoniam non est, nisi inferior mens, quæ ut primam refert, à seipsa, ratione distinguitur, & idcirco Auer. recte sentit quando inquit, in prima intelligentia, nullam intellectorum multitudinem existere, At in cæteris, quoquomodo multitudinem reperiri, testatur, Deus enim, non nisi se ipsum intuetur. Quare omnibus modis idem est, intelligens, intellectum, & intellectio; quæ, in Deo solum, secundum nostrum intelligendi modum distincta sunt, ut idem Auer. 12. meth. affirmat, Cæteræ uero mentes, quia aliquid extra se intelligunt, intelligibilium multitudinem retinent, Non ita, quod intellectæ res, ab intelligente, substantia, & re distinguantur, sed ratione solum, ueluti id, quod refert, ab eo, quod refertur distinguitur, Quare re, tria illa, intelligens, intellectum, & intellectio, in mentibus inferioribus, non separantur, sed ratione solum, Quamuis cum se ipsas apprehendunt, omnibus modis, uti in Deo, intelligens, intellectum, & intellectio sunt. Hæc, quæ nunc à nobis exposita sunt, per Aueroem, confirmari possunt, qui 12. meth. Auicennam arguens, ait, in intelligentijs, non esse prouentum, neque consequentiam, neque actionem, nisi secundum quod intellectum, est causa intelligentis, Atqui intellectum, intelligentis causa est, ut forma, uti retro docuimus, Quare Deus intelligentiarum forma est, ut ab eis comprehenditur. Neque ij audiendi sunt, qui Aueroem asserunt, Auicennam arguere, quoniam Auic. opinatus est, primam intelligentiam alias creare, & in hoc, aiunt, Aueroem, Auicennæ assentire, sed penes illud, ab eodem dissentire, aiunt, quando affirmat, ab uno, non nisi unum proficisci, Horum enim sententia, aperte ab Aueroem recedit, Ibi enim, inquit, quod sunt multi modi, quomodo Deus, sit secundarum mentium causa, & modum exponit, & ait, ut intellectum est causa intelligentis, sed intellecta res, intelligentis solum forma est. & non effectrix per creationem, ergo penes utrumque ab Auicenna dissentit. Et quarto cæli, æterna, de quatuor causis, non habent nisi formalem, & finalem; & si agentem, quatenus coincidit cum forma, & fine. & tertio de anima, auctoritate Themist. & Theoph. asserit, in æternis, non esse agens nisi secundum similitudinem, Nempe opinabatur, Them. intellectum speculatiuum, non esse uere factum, neque agentem intellectum, rerum agens, Neque intellectum potestatis, uere patiens, sed omnia hæc dicuntur, secundum similitudinem, quoniam sempiterna sunt, & perspicuum est, Themistium opinatum non fuisse, agentem intellectum, esse agens per simplicem emanationem, uel per creationem, quamuis Auer. credat, agentem intellectum, uerum agens esse, Nam opinatur, quod transferat res, de ordine in ordinem, atque denudat, à materia, & conditionibus materiæ, ipsa phantasmata, Atque ipsa facit, ut uniuersalia sint, & actu intellecta, & hoc est id, quod Auer. docuit, septimo meth. quando inquit, sed mouit Aristotelem, ad ponendum mouens separatam à materia, in factione uirtutum intelligibilem, quia uirtutes intellectuales, apud ipsum, sunt non mixtæ cum materia, Intelligit enim, per uirtutes intelligibiles, phantasmata, ut à materia sunt denudata, quæ formæ intelligibiles, & uniuersalia

A uniuersalia dicuntur, quæ sunt ab intellectu agente, Eas enim transfert, de potentia intelligibili, & facit, ut actu intelligantur. ex quibus, aduersus hos, ita ratiocinari possumus, Auer. putat, quod intellectus agens sit uerum agens, quia producit intelligibile, uidelicet, faciendo ipsum, ut actu moueat, intellectum potestatis, & ab eo intelligatur, Non quia prodeat, de non esse, ad esse simpliciter, sed de non esse intellecto, in actum, ut actu intelligatur, quare si Deus, esset intelligentias producens, esset uerum agens, quoniam cum produceret eas, de non esse ad esse, esset uerum agens, licet non per motum producat, ut Auer. de intellectu agente affirmat, ergo cum Deus de non esse, ad esse intelligentias producat, igitur uerum agens foret. Constat itaque ex his, quomodo à Deo, inferiores mentes dependant. Sed hæc dubia uidentur, Nempe si Deus ita sempiternorum causa foret, illud accideret absurdum, ut non eodem modo æternorum principium esset, sed hoc ab Aristotele soluitur, secundo de ortu animalium; contra Democritum, rerum, quæ aut semper sunt, aut semper fiunt, nullum principium esse, affirmantem, inquit, rerum, quæ aut semper sunt, aut semper fiunt, nullum principium esse querendum, non bene asseritur, sed ea duntaxat principia, non accipiunt exāmen huiusmodi, quæ rerum sempiternarum sunt, principij enim alia cognitio, non demonstratio, principium uero, in immobilibus, quidditas est; In rebus autem, quæ fiunt, iam plura habent, sed modo diuerso, nec omnia modo eodem, quorum principiorum unum numero est, ut unde motus. separans itaque Arist. res mobiles, ab immobilibus per dictionem aduersatiuam, inquit, Principium in immobilibus, quidditas est, in rebus uero, quæ fiunt plura sunt, quasi in rebus immobilibus, solum principium sit quidditas, & modum exponens, quo mobilia, principium habent, quod immobilia non habent, quorum principiorum unum numero, ut unde motus, ut causa effectrix, quare plane affirmat, mobilia non eodem modo, cum æternis principia habere. Per quæ quidem uerba, perspicua sunt, ea, quæ contra Democritum, octauo phys. ab Arist. scribuntur, quando ait, quorundam sempiternorum esse principium, patet iam, hoc principium esse quidditatem, hoc est, formam, Quare agens habent, ut cum forma coincidit, Verum causa, cur eodem modo à Deo sempiterna non pendeant, est, quoniam uaria, diuersaque sunt, & idcirco diuerso modo, à Deo fluunt. Quæ cum explicata sint, superest, ut latinorum fundamenta diluamus.

Latinorum fundamenta euertuntur. Cap. 25.

Varia, diuersaque latinorum fundamenta, quibus propriam confirmabant sententiā, retro in mediū adduximus, Nunc hæc ipsa dissoluenda sunt, & quo ad primum spectat, ipsius solutio, ex retro dictis constat, Nempe docuimus, sempiterna, quatenus sempiterna, causa effectrix uacare, siue substantiæ, siue accidentiæ extiterint, sed quatenus, in aliquibus sempiternis, nouitas clauditur, causam agentem retinent. Quo uero ab secundum attingit, dicimus, effectricem causam, quæ uere est effectrix, priorem formam, respectu speciei existere, Nam nono meth. scribitur, actum, potentia priorem simpliciter esse, sed respectu eiusdem, secus, Causa etenim agens, formam de potentia ad actum deducit, Quare cum forma, esse, post non esse habeat, agente indiget, Quare ubi uerum agens non est, neque forma, ex materiæ sinu educta erit, & uice uersa, Nam ubi potentia est, ibi agens, & e contra, Quare cum in æternis nulla sit potentia, & forma educta, ergo neq; uerum agens, & ideo formæ, quæ à materia dependent, sunt, quæ perfectionem, imperfectioni permixtam indicant, formæ uero abiunctæ, absolutam perfectionem asserunt, ob materiam enim formæ imperfectionis capaces sunt. Tertium de facili soluitur, Nam Deus, suam bonitatem auferre, fieri non potest; nam tunc Deus, non esset Deus, quoniam summa bonitas non esset, cuius ratio est, ut communicaretur, quare absurdum illud contingeret, ut æterna essent, & non essent, si Deus, suam ab eis auferret bonitatem, Nempe si rerum opifex, Deus, bonitatem tolleret, ipse non esset, quare neque sempiterna, cum ab eo pendeant, Verum quoniam sua natura sempiterna sunt existerent, Hoc itaque sequitur, quoniam id quod accipiunt, impossibile est, & ex eo quod fieri nequit, non nisi impossibile sequitur. Euertitur quartum, & assumptum, uel uerum non est, aut æquiuocationem in se claudit, Nam cum finium alter per motum adipsiscatur, & ubi hic finis est, opus est, ut uerum agens sit, Nam huiusmodi finis, non nisi forma est, quæ in materiæ est potestate, ab hac enim, agens per motum, ad ipsius productionem, operatur, quare cum in æternis, hic finis non sit, neque igitur efficiens quod rei præbeat existentiam, est alter finis, qui motui præsuppositus est, ob quem res simpliciter esse non habent, sed nobile, & optimum, Quare ubi huiusmodi finis est, opus est, ut agēs sit non tamen, quod idem sit agens, & finis, ueluti in sempiternis, Deus hic finis est, ergo opus est, ut sit agens, quod propter hunc finem operetur, Huiusmodi uero agens, cætera sempiterna sunt, quæ propter Deum agunt, quoniam ab eo motu, quærunct ei assimilari, & hoc est, quod Auer.

Auer. secundo de substantia orbis affirmat, quando ait; quod finis significat agēs, significatio- E
 ne necessaria, Etenim, Deus cum finis sit, ob quem cetera agunt, ergo opus est, ut agēs sit, quod
 huius finis gratia operetur. Deus tamen huiusmodi agēs non est, sed alia sunt, quæ eius gratia
 agunt. Evertitur etiam quintum, & consistemur omnibus modis, sempiterna necessaria esse,
 Pendēt tamen quoquomodo à Deo, uti retro docuimus, & idcirco sequitur utrunque si n. primū
 remoueat, existent, quoniam causis carēt, ob quas, res non esse potest. Rursus ex alio non
 essent, quoniam à Deo, ut à forma, & fine, & quoquomodo, ut ab agēte dependēt. Cum uero
 inferunt, si omnibus modis necessaria sempiterna essent, & nullo modo possibilia, à nullo de-
 penderēt, hoc non recte inferitur, quia possibilis res dicitur ex eo, quod agentē habet, quod, in
 principio, patienti contrarium est, & materiam habet; quare sempiterna, etsi possibilia non sint
 dependere tamen possunt. Quod deinceps, de sciētia Dei, & nostra, afferunt, nostrā sciētiam
 non derubat, siquidem neutra sciētia, à rebus causata est, non enim, quæ Dei est, cum Deus
 seipsum solum cognoscat, neq; itidem sciētia nostra, nam quæcumq; mens humana intelligit,
 per suam substantiam apprehendit, quæ ratio, & idcā est, omnium, quæ intuetur. atqui huma- F
 ni intellectus substantia, à rebus producta non est, quare neq; ipsius sciētia. Verum hæc, à
 nobis aperta facta sunt, tertio uolumine de anima. Quod demum obijciunt, ita dissoluimus,
 Entis per essentiam nomine, duo peripatetici intelligere consuecre, primum id, quod sua
 natura tale est, ueluti homo, per essentiam, rationale animal nuncupatur, quoniam sua essentia
 tale est, secundum uero, id quod cum sua natura tale est, ullo unquam pacto ab alio dependet,
 quemadmodum Deus, seipso n. est, id quod est, & ab alio non pendent, sed alia ab eo. Verum
 quoniam res diuersæ, & uariæ sunt dependentiæ, ratio eadem non est, Nam earum nonnullæ, à
 Deo, ut à forma, agēte & fine dependēt, aliqua uero, ab eodem ut à forma, & fine, & si ab agen-
 te, quatenus cum forma, & fine coincidit, Sempiternorum itaq; principia, se ipsis sunt, id quod
 sunt, & causam non habent, ob quam sint, ueluti secundo, & nono meth. Arist. docuit, &
 quamuis seipsis sunt, id, quod sunt, Dei gratia sunt. sed quis ambigere potest, esse extra Dei effe-
 ctus, sed caelestes mentes, sunt, ergo Dei effectus sunt. sed diluitur ut hoc, etenim illud esse, Dei
 effectus est, quod ab alio est. Atqui, huiusmodi mentium esse, ab alio non est, cum teste Arist.
 seipsis sint, id quod sunt, & eis, causa non est, cur sint, gratia tamen Dei sunt, atq; eius gratia
 operantur, cui persimiles, quatenus possunt, efficiuntur. Testimonia uero, quæ à latinis alla-
 ta sunt, ex disputationis decursu, quo pacto intelligēda sint, constat. solum illud dubium facit
 quòd Auerois est, secundo cæli, ubi aperte asserere uidetur creationē, esse concedēdum, Verum G
 ad hoc dici potest, Aueroem ob scripturæ prauitatē, Auicennæ opinioni adhæsisse.

Hæc, quæ de sempiternorum, & caelestium corporum causis, ex Peripateticorum placitis in
 medium produximus Amplissime Cardinalis, tibi recognoscēda mittimus, quæ eo completaris
 animo, quo ego tibi dedico. Vale quam felicissime.

F I N I S.